

ఉప వేదాలు

సంగీత కళ

గాన భాస్కరము

సదాశివ సమారంభాం

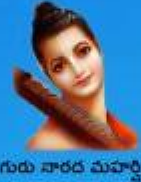
గురు దక్షిణామూర్తి

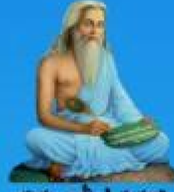
గురు వేదవ్యాస మహర్షి

గురు శుక మహర్షి

గురు నారద మహర్షి

గురు వాల్మీకి మహర్షి

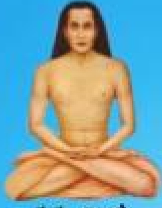

గురు శ్రీకృష్ణ

శంకరాచార్య మధ్యమాం

గురు దత్తాత్రేయ

గురు బాబాజీ

గురు గౌతమ బుద్ధ

గురు ఆదిశంకరాచార్య

గురు రామానుజాచార్యులు

గురు జ్ఞానేశ్వర్

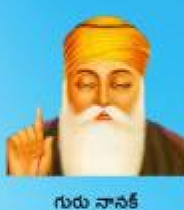
గురు రవిదాస్

గురు కబీర్ దాస్

గురు చైతన్య మహా ప్రభువు

గురు నానక్

గురు రాఘవేంద్ర స్వామి

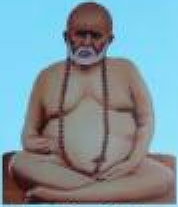

గురు వీరబ్రహ్మేంద్ర స్వామి

యోగి వేమన

అస్మదాచార్య పర్యంతాం

గురు త్రైలింగ స్వామి

గురు లాహిరి మహాశయ

గురు రామకృష్ణ పరమహంస, అమ్మ శారదాదేవి

గురు వివేకానంద

గురు సాయి బాబా

గురు అరబిందో

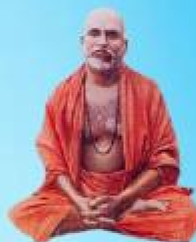
గురు రమణ మహర్షి

గురు యోగానంద

గురు భక్తివేదాంత ప్రభుపాద

గురు మళయాళస్వామి

గురు విద్యాప్రకాశానందగిరి

గురు చంద్రశేఖర పరమాచార్య

వందే గురుపరంపరాం..

నన్ను "నేను" తెలుసుకోవటానికి
నన్ను "నేను" మార్చుకోవటానికి
నన్ను "నేను" చేరుకోవటానికి
మరియు అత్యుత్తమ జీవన విధానానికి
కావలసిన భక్తి,జ్ఞాన,కర్మ,ధర్మ సమాచారం ఒకేచోట తెలుగులో ఉచితంగా!

సాధారణంగా వేదాంతం తెలుసుకోవాలనే కోరిక వుంటుంది, కాని గ్రంధాలు అందుబాటులో లేవు. ఇంకొకరి దగ్గర గ్రంధాలు వుంటాయి, కాని జిజ్ఞాసువులకి ఎక్కడ ఉన్నవో తెలియదు. అలాగే కొన్ని లైబ్రరీ లో కొన్ని రకాల పుస్తకాలు మాత్రమే లభ్యం అవుతున్నాయి, అంతేగాక విలువైన గ్రంధాలు సరైన సంరక్షణ లేక కనుమరుగైపోతున్నాయి, కనుక మన అందరి కోసం భారత ప్రభుత్వం పురాతన ఆధ్యాత్మిక గ్రంధాలను సంరక్షించే నిమిత్తం ఎంతో శ్రమతో కంప్యూటరీకరణ ద్వారా ఒక చోట చేర్చుతూ ఆన్ లైన్ చేయటం జరిగింది. ఇటువంటి విలువైన జ్ఞాన సంపదను మరింత సులభంగా అందుబాటులోకి తీసుకురావటానికి సాయి రామ్ సేవక బృందం ఉడతా భక్తి గా ఇప్పటివరకి దాదాపు **5000** పుస్తకాలను వివిధ వర్గాలుగా విభజించి PDF(eBOOK) రూపంలో ఆన్ లైన్ లో ఉచితంగా అందించటం జరిగింది. కనుక ప్రతి ఒక్కరు ఈ సదవకాశాన్ని సద్వినియోగం చేసుకోగలరు. ఇందుకు సహాయం అందించిన భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్(డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా http://www.new.dli.ernet.in), ఆర్కైవ్ వెబ్ సైట్(https://archive.org), గూగుల్ వెబ్ సైట్(https://www.google.co.in), మైక్రోసాఫ్ట్ వెబ్ సైట్(http://www.microsoft.com) కు మేము ఋణపడివున్నాము.అలాగే ఇటువంటి బృహత్తర కార్యక్రమానికి పెద్ద మొత్తం లో గ్రంధాలను అందించిన తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానమునకు కూడా మనం ఋణపడివున్నాము. సాయి రామ్ సేవక బృందం కోరుకొనేది ఒక్కటే, ప్రతి ఇల్లు ఆధ్యాత్మిక జ్ఞాన గ్రంధాలతో నిండిపోవాలన్నదే మా కోరిక.

ఈ గ్రంధాలను ఉచితంగా ఆన్ లైన్ లో చదువుటకు, దిగుమతి(డౌన్లోడ్) చేసుకొనుటకు గల మార్గాలు:

1) భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్: http://www.new.dli.ernet.in లేక http://www.dli.ernet.in
2) సాయి రామ్ వెబ్ సైట్: http://www.sairealattitudemanagement.org
3) సాయి రామ్ గూగుల్ సైట్: https://sites.google.com/site/sairealattitudemanagement
4) ఆర్కైవ్ వెబ్ సైట్: https://archive.org/details/SaiRealAttitudeManagement

ఈ జ్ఞాన యజ్ఞం పై గల సలహాలు,సూచనలకు సేవక బృందాన్ని సంప్రదించుటకు: sairealattitudemgt@gmail.com
సాయి రామ్ భక్తి,జ్ఞాన సమాచారం: https://www.facebook.com/SaiRealAttitudeManagement
సాయి రామ్ భక్తి,జ్ఞాన సంబంద వీడియోలు: https://www.youtube.com/user/sairealattitudemgt

ఈ జ్ఞాన యజ్ఞంలో ప్రతి ఒక్కరు పాల్గొని, ఈ అవకాశాన్ని సద్వినియోగం చేసుకొని,మీరు సంతృప్తులైతే మరొక సాధకునికి, జిజ్ఞాసువులకు మార్గం చూపించగలరని ఆశిస్తున్నాము. మీరు చదువుకోవటంలో ఏమైనా ఇబ్బంది కలిగితే సేవక బృందంను సంప్రదించగలరు. ఒకవేళ మా సేవలో ఏమైన పొరపాటు వస్తే మన్నించగలరు.
ఈ గ్రంధపు భారత ప్రభుత్వ డిజిటల్ లైబ్రరీ గుర్తింపు సంఖ్య: 2040100047109

గమనిక: భక్తి,జ్ఞాన ప్రచారార్థం **ఉచితంగా eBook** రూపంలో భారత ప్రభుత్వపు సహాయంతో ఇవ్వడం జరిగింది. ఈ గ్రంధముపై వ్యాపార,ముద్రణ హక్కులు రచయిత,పబ్లిషర్స్ కి గలవు, కనుక వారిని సంప్రదించగలరని మనవి చేసుకొంటున్నాము.

Sai**R**eal**A**ttitude**M**anagement(SAI RAM) - సాయి నిజ వ్యక్తిత్వ నిర్వహణ(సాయి రామ్)

* సర్వం శ్రీ సాయినాథ పాద సమర్పణమస్తు *

భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్ - డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా

http://www.new.dli.ernet.in

Digital Library of India: In

www.new.dli.ernet.in

Digital Library of India

Hosted by: Indian Institute of Science, Bangalore in co-operation with
CMU, IIIT-H, NSF, ERNET and MCIT for the Govt. of India and 21 major participating centres.

Home | Vision | Mission | Goals | Benefits | Content Selection | Current Status | People | Funding | Copyright Policy | FAQ | RFP

Books Journals Newspapers Palm-Leaves (Manuscripts)

Title: Ramayanam
Author:
Year: to
Subject: Any Subject
Language: Telugu
Scanning Centre: Any Centre
Clear | Search

Presentations and Report
Statistics Report
Status Report
Feedback | Suggestions | Problems | Missing links or Books

Click here for PDF collection
DLI MIRROR at IUCAA Data Center PUNE

DLI

For the first time in history, the Digital Library of India is digitizing all the significant works of Mankind.

Click Here to know More about DLI New!

Books	Journals	Newspapers	Manuscripts
Rashtrapati Bhavan CMU-Books Sanskrit TTD,Tirupathi Kerala Sahitya Akademi	INSA	Times of India Indian Express The Hindu Deccan Herald Eenadu Vaartha	Tamil Heritage Foundation AnnaUniversity NEW!

Title Beginning with.

A B C D E F G H I J K L M N O P Q R S T U V W X Y Z

Author's Last Name

A B C D E F G H I J K L M N O P Q R S T U V W X Y Z

Year

1850-1900 | 1901-1910 | 1911-1920 | 1921-1930 | 1931-1940 | 1941-1950 | 1951-

Subject

Astrophysics | Biology | Chemistry | Education | Law | Mathematics | Mythology | Religion | For more subjects...

Language

Sanskrit | English | Bengali | Hindi | Kannada | Marathi | Tamil | Telugu | Urdu

అతి విశిష్టం ఈ దానం!

స్వామి వివేకానంద

"దానాలలోకెల్లా ఆధ్యాత్మిక విద్యాదానం చాలా శ్రేష్ఠమైంది! దాని తరువాతిది లౌకిక జ్ఞానదానం, ప్రాణదానం, అన్నదానం" అని వ్యాసమహర్షి చెప్పారు.

మన ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానం భారతదేశ హద్దులలో నిలిచి పోకూడదు. లోకమంతటినీ ఆవరించాలి! ఇలా లోకవ్యాప్తమైన ధర్మప్రచారాన్ని మన పూర్వులు చేశారు. హైందవ వేదాంతం ఎన్నడూ ఈ దేశం దాటి పోలేదని చెప్పేవారూ, మతప్రచారార్థం తొలిసారిగా, పరదేశాలకు వెళ్ళిన సన్యాసిని నేనే అని చెప్పేవారూ, తమ జాతిచరిత్ర నెరుగని వారే! ఇలాంటి సంఘటనలు ఎన్నోసార్లు జరిగాయి. అవసరమైనప్పుడల్లా, భారతీయ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానప్రవాహం వెల్లువలా లోకాన్ని ముంచెత్తుతూ వచ్చింది.

రాజకీయ ప్రచారాన్ని రణగొణధ్వనులతో, యోధులతో సాగించవచ్చు. అగ్నిని కురిపించి, కత్తిని జళిపించి, లౌకిక జ్ఞానాన్నీ, సంఘనిర్మాణ విజ్ఞానాన్నీ విరివిగా ప్రచారం చేయవచ్చు. కానీ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానదానం కళ్ళకు కనిపించకుండా, చెవులకు వినిపించకుండా కురుస్తూ, రోజా పువ్వుల రాసుల్ని వికసింపజేసే మంచులాగా నిశ్శబ్దంగా జరగవలసి ఉంది. భారతదేశం నిరాడంబరంగా, లోకానికి మళ్ళీ మళ్ళీ చేస్తూ వచ్చిన దానమిదే!

మిత్రులారా! నేను అవలంబించే విధానాన్ని తెలియజేస్తాను వినండి. భారతదేశంలోనూ, ఇతర దేశాల్లోనూ మన పారమార్థిక ధర్మాలను బోధించడానికి తగినవారుగా మన యువకుల్ని తయారు చేయడానికై భారతదేశంలో కొన్ని సంస్థలను నెలకొల్పాలి! ఇప్పుడు మనకు కావలసింది బలిష్ఠులు, జవసంపన్నులు, ఋజువర్తనులు, ఆత్మ విశ్వాసపరులు అయిన యువకులు. అలాంటి వారు నూరుమంది దొరికినా, ప్రపంచం పూర్తిగా పరివర్తన చెందగలుగుతుంది!!

ఇచ్ఛాశక్తి తక్కిన శక్తులన్నిటి కన్నా బలవత్తరమైంది. అది సాక్షాత్తూ భగవంతుని దగ్గరి నుండి వచ్చేదే కాబట్టి దాని ముందు తక్కినదంతా లొంగిపోవలసిందే. నిర్మలం, బలిష్ఠం అయిన 'ఇచ్ఛ' (సంకల్పం) సర్వశక్తిమంతమైంది. దానిలో మీకు విశ్వాసం లేదా? ఉంటే మీ మతంలోని మహోన్నత ధర్మాలను ప్రపంచానికి బోధించడానికై కంకణం కట్టుకోండి. ప్రపంచం ఆ ధర్మాల కోసమై ఎదురుచూస్తోంది. అనేక శతాబ్దాలుగా ప్రజలకు క్షుద్రసిద్ధాంతాలు నేర్పడం జరిగింది. వారు వ్యర్థులని ప్రపంచమంతటా బోధలు జరిగాయి. ఎన్నో శతాబ్దాల నుండి వారు ఈ బోధనల వల్ల భయభ్రాంతులై, పశుప్రాయులైపోతున్నారు. తాము ఆత్మస్వరూపులమనే మాటను వినడానికైనా వారెన్నడూ నోచుకోలేదు. "నీచాతినీచుడిలో కూడా ఆత్మ ఉంది. అది అమృతం, పరమ పవిత్రం, సర్వశక్తిమంతం, సర్వవ్యాపకమైనది" అని వారికి ఆత్మను గురించి చెప్పండి. వారికి ఆత్మవిశ్వాసాన్ని ప్రసాదించండి. ❖

మూలం: శ్రీ రామకృష్ణ ప్రభ - ఫిబ్రవరి 2014

గానభాస్కరము

అత్యుత్తమమైన యొక సంగీత గ్రంథము

9466

సంగీత భరతశాస్త్ర ప్రవీణులగు

విద్వాన్ కందాడ న. శ్రీనివాసయ్యంగారిచే

రచియింపఁబడినది

మదరాసు:

ఎమ్. ఆది అండు కంపెని

చంద్రా ముద్రాక్షరశాలయందు

ముద్రితము

1934

RIGHT OF REPRODUCTION RESERVED BY
M. ADI & CO., MADRAS.

రిజిస్టర్డు కాపీరైటు

వెల రూ. 7—0—0

ఉపోద్ఘాతము

సంగీత విద్యాభ్యాసకులకును ఉపాధ్యాయులకును మిగుల నుపయోగమైన యనేక సంగీతగ్రంథముల నిదివఱకే యచ్చొత్తించినాఁడను. వానిలో సంగీతాభ్యాసకుల కత్యావశ్యకమైయుండు సంగీతలక్షణ సంగ్రహము, ప్రథమాభ్యాస పద్ధతులు, అలంకార, వర్ణ, గీత, కీర్తనాదులును స్వరతాళములతో వ్రాయఁబడియున్నవి. కొన్ని సంవత్సరములుగ గీర్వాణ భాషయందు గల సంగీతరత్నాకరాద్యనేక గ్రంథములను, ఆంగ్లేయ భాషయందు గల సయిన్సును సంబంధించిన యనేక గ్రంథములను ద్రావిడ భాషయందు గల యతిపురాతన గ్రంథములను, ప్రకృతము ఆంధ్రద్రావిడ భాషలో ప్రచురమైయుండు అనేక సంగీత గ్రంథములను పరిశీలించి "గానభాస్కర" మను నీ గ్రంథమును వ్రాసినాఁడను.

ఇందు సంగీతసంబంధమైన సకల రహస్యములను వెల్లడి జేసియున్నాఁడను. పూర్వ గ్రంథములోని పొరపాటు లివియనియును, ప్రకృతము మనదేశములో ప్రచురమైయుండు సంగీత గ్రంథములలోని గుణదోషము లివి యనియును దెలుపుటకై పక్షపాతములేక యచ్చటచ్చట నా మా గ్రంథములోని గుణములను కొనియాడియు, దోషములను ఖండించియు నీ గ్రంథములో వ్రాసినాఁడను. మఱియు నిదివఱకు ప్రచురముకాని 125 కీర్తనలను స్వరతాళములతో వ్రాసి యీగ్రంథములో నచ్చొత్తించి యున్నాను. పల్లవి పాడువారి కనుకూలమైన కొన్ని ముఖ్యాంశములును, పల్లవి పాడవలసిన క్రమమును ఇందు వ్రాయఁబడియున్నవి. అభినయించువారి కుపయోగమగునట్లు కొన్ని పదములును వానికి భావములును కొలిపింపులును వ్రాసియున్నాను. ఈ గ్రంథము సంగీతపోషకు లందఱికి నొక మహోపకారియై యుండునని నమ్ముచున్నాఁడను.

ఈ గ్రంథరచనమును జేయునపుడు నా కుపకరించిన నా జ్యేష్ఠ భ్రాతయగు, శ్రీమాన్-కె. వరదాచార్యస్వామికిన్ని, నా కనిష్ట భ్రాతయగు వీణ-కృష్ణమాచారికిన్ని. మా శిష్యుఁడైన పిడీలు-సుందరరాజ అయ్యంగారికిన్ని నే కృతజ్ఞుఁడనై యున్నాఁడను.

ఇట్లు,

గ్రంథకర్త.

గానభాస్కరము.

విషయసూచిక.

విషయము.	పుట.	విషయము.	పుట.
వందనశ్లోకము	1	నాదప్రశంస	8
సంగీతప్రశంస	,,	మతంగ మతము	9
ప్రసిద్ధ వాగ్గేయకారకులు	2	విశ్వావసు మతము	,,
సంగీత శబ్దార్థము	3	కోహల మతము	,,
సంగీత విభాగము	4	శ్రుతినిగణించిన (Science) ప్రకారమైన చర్చలు	1-11
మార్గసంగీతము	,,	శార్ఙ్గదేవుల శ్రుతి నిరూపణము	12
దేశ్యసంగీతము	5	ధ్రువవీణయందు గల స్వరములలో చలవీణస్వరములు లయమును జెందు విధమును జూపు పథకము	13
సంగీత మాహాత్మ్యము	,,		
నాదవిభాగము	6		
అనాహత నాదము	,,	సంగీత రత్నాకరాది సంస్కృతగ్రంథములలోని పొరపాటులను జూపెడి కొన్ని అంశములు	14-15
ఆహత నాదము	7		
నాదోత్పత్తి	,,	వీణయందు శుద్ధ వికృత స్వర నిరూపణము	15
నాదశబ్దార్థము	8	శ్రుతులకు సంబంధించిన ప్రకృతపు చర్చలు	16
నాదభేదము	,,	రావు బహదూర్ సి. నాగోజిరావుగారి యభిప్రాయము	21

విషయము.	పుట.
22 శ్రుతులను వాని వేపనసంఖ్యలను అవి పుట్టు స్థానములను వాని (Ratio) రేషియోలను అంతరములను తెలిపెడి పథకము	18
షడ్జమధ్యమముల మధ్యనుండు స్వరములకు సరియైన స్వరములను పంచమతార షడ్జ మధ్యములలోఁ జూపెడి పథకము	22
రావుగారి 22 శ్రుతుల పద్ధతి (కరుణామృతసాగర ప్రకారముగ)	24
22 శ్రుతులు మిస్టర్. సహస్రబుద్ధిగారి యభిప్రాయము ననుసరించి గుణింపఁబడిన పథకము	25
ద్వావింశతి శ్రుతులు రాజా సురేంద్రనాథ మోహన్ ఠాకూరుగారి యభిప్రాయమునుఁ జూపెడి పథకము	26
,, మిస్టరు కే. బి. దేవాలుగారి యభిప్రాయము	27
22 శ్రుతులు మిస్టరు E. క్లెమెంటు, ఐ.సి.ఎస్. (Mr.Clement,I.C.S.) గారి యభిప్రాయమును జూపు పథకము	28
ద్వావింశతి శ్రుతులు బ్రహ్మశ్రీ సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రిలవారి యభిప్రాయములను జూపు పథకము	29
షడ్జ పంచమ భావము	30
షడ్జ పంచమ భావముగ ప్రస్తరించు క్రమములను జూపెడి పథకము	31
షడ్జ మధ్యమ భావము	32
షడ్జ మధ్యమ భావముగ ప్రస్తరించు క్రమమును జూపెడి పథకము	33
రత్నాకరోక్త ద్వావింశతి శ్రుతులఁ జూపెడి పథకము	35
రత్నాకరోక్త ద్వావింశతి శ్రుతులను జూపెడి పథకము	36
,, (Commentations) వీటిని గూర్చిన చర్చలు	37
శ్రుతిజాతులు	39
22 శ్రుతుల నామములను దెలిపెడి పథకము	,,
జాతులకు చేరిన శ్రుతిని జూపెడి పథకము	,,
శ్రుతిజాతుల విభాగ పథకము	40

స్వరములు.

విషయము.	పుట.
స్వరనామములకు కారణములు, మతంగ మతము	41
స్వరోచ్చారణములు	42
సప్తస్వర ధ్వనులు	,,
సప్తస్వర కులాది విమర్శనము	,,
సప్తస్వరముల జాత్యాది వివరములను జూపెడి పథకము	43
స్వరములకు శ్రుతులు	44
నియత శ్రుతులు	,,
స్వరవిభాగము	,,
వికృత స్వరముల పేళ్లు	,,
వికృత స్వర విమర్శనములు	45
సంగీత రత్నాకర గ్రంథగత శుద్ధ వికృతస్వరములను జూపెడి పథకము	46

విషయము.	పుట.
రాగవిబోధ గ్రంథగత శుద్ధ వికృత స్వరముల పథకము	47
స్వరమేళకళానిధి గ్రంథగత శుద్ధ వికృత స్వరములను జూపు పథకము	48
చతుర్దండిప్రకాశిక గ్రంథగత శుద్ధ వికృత స్వరములనుఁ జూపుపథకము	49
సంగీత పారిజాతగత శుద్ధ వికృత స్వరములనుఁ జూపు పథకము	50

వాద్యాది స్వరములు.

విషయము.	పుట.
ఎట్టియాపురము సమస్థానపండితులు బ్రహ్మశ్రీ, సుబ్బరామ దీక్షిత విరచితంబైన సంగీత సంప్రదాయ ప్రదర్శినిలోని వాది, సంవాది, అనువాది, వివాదుల పద్ధతులును, వానిపై వ్రాయఁబడిన ఖండనములును	51
రత్నాకర ప్రకారముగ వాదుకలో చెప్పెడి స్వరస్థానము లించుమించుగ బుట్టెడి శ్రుతులను జూపెడి పథకము	54
అందుకు విరోధమైన సంగీత సంప్రదాయ ప్రదర్శినియందు గల పద్ధతులకు ఖండనము	55
గ్రామములు	57
రత్నాకర పరిశిష్టపద్ధతికి కొంచెము వ్యత్యాసమైన పద్ధతి	58
రత్నాకర పరిశిష్టములోని పద్ధతిని జూపు పథకము	59
సంగీత సంప్రదాయ ప్రదర్శినిలోని పద్ధతిని జూపు పథకము	60
వీటిని గుఱించిన ఖండనములును (Criticism) చర్చలును	61

విషయము.	పుట.
గ్రామరహస్యములు	62
(ఇందు రత్నాకరాది గ్రంథములందు గల పొరపాటులను, కల్లినాథుఁడు మొదలగు వ్యాఖ్యానకారుల పొరపాటులను, ఇటీవల గ్రంథకర్తల పొరపాటులను దెలిపి గ్రామరహస్యము దెలుపఁబడియున్నది)	
గాంధారగ్రామములు ఋషభగ్రామములు లేదనుటకు కారణములు	63
A. గ్రామరహస్యములను జూపెడి పథకము	66
B. గ్రామభేదములలో చలవీణయందు స్వరస్థానభేదములను జూపెడి పథకము	68
C. గ్రామభేదములలో చలవీణయందు స్వరస్థానములను షడ్జాదిగఁ జూపెడి పథకము	69
వీటిని గూర్చిన గ్రంథకర్త చర్చలు	70
అంతర గాంధార కాకలి నిషాద నిరూపణములు	72
(ఇందు సంగీత సంప్రదాయ ప్రదర్శినిలోని విషయములకు ఖండనము వ్రాయఁబడియున్నది)	
మూర్ఛనలు	74
21 మూర్ఛనలను జూపెడి పథకము ఉదాహరణముల సహా	75
స్వరప్రస్తారములు ఉదాహరణముల సహా	76
తానములు; సంగీత రత్నాకరగత జాత్యాది విమర్శన పథకము	78

విషయము.	పుట.
గమకములు	79
ప్రకృతపు గ్రంథోగత దశవిధ గమకములు	82
గ్రహాంశ న్యాసాదుల వివరము	85
రాగము :—ప్రాచీన రాగములు	86
దేశ్యరాగములు	,,
శ్రీరాగ పురుషరాగ లక్షణములు	87

రాగ విమర్శనములు.

విషయము.	పుట.
స్త్రీరాగములు, దూతిరాగములు, సంకరరాగములు పుత్రరాగములు, మిత్రరాగములు ; వీటికి ఉదాహరణములు	89
రాగ కాలనిర్ణయములు	90
రాగభేదములు	92
72 మేళకర్తరాగములను జూపెడి పథకము	93
షాడవ, ఔడవ రాగములు ; వాటికి ఉదాహరణములు	97
మేళకర్తరాగ మొక్కొకటికిని సంపూర్ణభేదముల సంయోగము వలన గలిగెడి భేదములను జూపు పథకము	98
వక్రసంపూర్ణ రాగమనఁగా నేమి ? వాటికి ఉదాహరణములు	,,
ఘన నయ దేశ్య రాగములు	99
రాగరసములు	100
రాగములను గుఱించిన చర్చలును ఖండనములును	100
రాగాలాపనము	102
వాని లక్షణములు ; తానం అను శబ్దమునకు ఉత్పత్తి క్రమములు	108
రాయము	109
గీతము, ప్రబంధము - వీటి లక్షణములు	111

తాళము.

విషయము.	పుట.
తాళవిభాగము	116
దశప్రాణములు	,,
కాలప్రాణ లక్షణము	117
మార్గప్రాణ లక్షణము	,,
మార్గక్రియా ప్రాణలక్షణము	121
ద్వివిధక్రియలు	,,
నిశ్శబ్ద మార్గక్రియా లక్షణము	,,
సశబ్ద మార్గక్రియా లక్షణము	122
దేశ్యక్రియా లక్షణము	,,
అంగప్రాణ లక్షణము	123
అంగస్వరూప లక్షణము	,,
షడంగ నిఘంటు	,,

విషయము.	పుట.
షోడశాంగములను జూపెడి పథకము	124
అంగాంగుళి ప్రమాణ లక్షణము	,,
తాళషడంగములను వాడుటకైన క్రియలు	125
తాళగ్రహ ప్రాణలక్షణము	126
తాళగ్రహముల వివరము	127
(ఇందు అనేక గ్రంథాభిప్రాయములకు ఖండనములు వ్రాయఁబడియున్నవి.)	
తాళజాతి ప్రాణలక్షణము	128
తాళజాతుల వివరణము	129
తాళజాతుల ననుసరించిన కొన్ని నవీన విషయములు	130
తాళకళా ప్రాణలక్షణములు	132
,, లయప్రాణ లక్షణము	,,
,, యతిప్రాణ లక్షణము	133
,, ప్రస్తారప్రాణ లక్షణము	134
సప్తతాళములు	135
సప్తతాళములకు వారనక్షత్రాది లక్షణములు	,,
వానికి ఖండనములును; 35 తాళములను ఏర్పఱచినవారును	138
సప్తతాళములయొక్క అక్షరకాలములను తెలుపు పథకము	139
తాళవిషయమై సంగీతచంద్రికపై వ్రాయఁబడిన ఖండనములు	140

విషయము.	పుట.
సంగీత రత్నాకర గ్రంథములోని 120 తాళములు	141
120 తాళములను వాని అంగములను జూపెడి తాళపట్టిక	144
వాగ్గేయకారక విశేషలక్షణము	149
గాంధర్వ లక్షణము	151
ఉత్తమ గాయక లక్షణము	,,
శబ్దభేద లక్షణము	155
శబ్దగుణములు	158
శబ్దదోషములు	159
శారీర లక్షణములు	160
సుశారీర లక్షణములు	,,
కుశారీర లక్షణములు	161
కీర్తనములయొక్క లక్షణములును, ప్రకృతపు నడవడికలకు ఖండనమును	,,

త్యాగరాజస్వామి కీర్తనలు స్వరముల సహా

కీర్తనల పేళ్లు.	రాగము.	తాళము.	పుట.
ఎంతరాని –	హరికాంభోజి	ఆది	163
నాజీవాధారా	బిలహరి	,,	165
దాచుకోవలెనా	తోడి	మిశ్రఝంప	168
నామ కుసుమములచే	శ్రీరాగము	ఆది	170

కీర్తనల పేళ్లు.	రాగము.	తాళము.	పుట.
ఎవరిచ్చిరిరా	మధ్యమావతి	ఆది	173
దారిని తెలిసికొంటి	శుద్ధసావేరి	,,	177
ధ్యానమే వరమైన	ధన్యాసి	,,	181
విడజాలదురా	జనరంజని	,,	183
కొలువై యున్నాడే	భైరవి	,,	185
తొలినేను జేసిన	కోకిలధ్వని	,,	189
కృపజూచుటకు వేళరా	ఛాయాతరంగిణి	,,	190
వాడేరా దైవము	పంతువరాళి	,,	192
సాక్షిలేదనుచు సాధింపకే	బంగాళ	,,	194
చాల కల్లలాడుకొన్న	ఆరభి	,,	196
కంటజూడుమీ	వాచస్పతి	,,	199
చేరరావదేమిరా	రీతిగౌళ	,,	202
నాదలోలుఁడై	కల్యాణవసంతము	చతు-రూపకము	205
కారుబారు సేయువారు	ముఖారి	ఆది	206
చనితోడితేవే	హరికాంభోజి	,,	208
మోక్షముగలదా	సారమతి	,,	212
రామకథా సుధారస	మధ్యమావతి	,,	214
కలిగిరులకు	కుంతలవరాళి	,,	215
దొరుకునా ఇటువంటి	బిలహరి	,,	217
రఘుపతే	శహాన	చతు-రూపకము	221
గిరిపై నెలకొన్న	శహాన	ఆది	223
మనసు నిల్ప శక్తి	ఆభోగి	,,	226
ఎందుకు నిర్దయ	హరికాంభోజి	,,	227
శ్రీరామ పాదమా	అమృతవాహిని	,,	229
తనవారి తనము	బేగడ	,,	231
ఆనందసాగర	గరుడధ్వని	,,	232
తనమీదనే	భూషావళి	,,	233
సార్వభౌమ	రాగపంజరము	,,	234
నన్నుగన్నతల్లి	సింధుకన్నడ	,,	235
నా మొఱలనువిన	ఆరభి	,,	236
సామజవరగమన	హిందోళము	,,	239
శ్రీరఘువర	భైరవి	,,	242
గ్రహబలమేమి	రేవగుప్తి	దేశాది	244
ఉండేది రాముడొకఁడై	హరికాంభోజి	చతు-రూపకము	246
చక్కని రాజమార్గము	ఖరహరప్రియ	ఆది	247
ఎందుదాగినాఁడో	తోడి	మిశ్రచాపు	251
నీదయ రావలెగాక	తోడి	ఆది	255
ఎదుట నిలచితే	శంకరాభరణము	,,	257

కీర్తనల పేళ్లు.	రాగము.	తాళము.	పుట.
నిన్నువినా సుఖము	తోడి	రూప-చతు	260
ఆరగింపవే	తోడి	రూపకము	262
చేసినదెల్ల	తోడి	ఆది	264
కడతేరరాదా	తోడి	,,	266
ఉపచారములను	భైరవి	,,	267
బ్రోచేవా రెవరే	శ్రీరంజని	,,	268
ఎంతవేడుకొందు ✗	సరస్వతిమనోహరి	,,	269
స్మరణే సుఖము	జనరంజని	,,	270
రామబాణత్రాణ	సావేరి	,,	271
రఘువర నన్ను	పంతువరాళి	,,	274
ఇలలో ప్రణతార్తి	అఠాణ	,,	275
లేమిచెల్ప పెద్ద	సావని	,,	277
మతిమతి నిన్నే	కాంభోజి	,,	278
ఎంతని నేవర్ణింతును	ముఖారి	చతు-రూప	284
శ్రీనారదనాద	కానడ	రూపకము	286
తులసీదళములచే ✗	మాయామాళవగౌళ	,,	287
ముమ్మూర్తులు	అఠాణ	ఆది	289
కరుణాసముద్రా	దేవగాంధారి	,,	292
మఱచేవాడ...	కేదారగౌళ	,,	204
శ్రీవేంకటేశ	బలహంస	ఆది	33?
మనవి చేకొనవయ్య	సరసాంగి	చతు-రూపకం	339

కీర్తనల పేళ్లు.	రాగము.	తాళము.	పుట.
ప్రాణనాథబిరాన	శూలిని	దేశాది	295
తెరతీయగరాదా	గౌళిపంతు	ఆది	297
సంగీతశాస్త్రి	ముఖారి	,,	299
ఎందుకు పెద్దల	శంకరాభరణము	,,	302
గురులేక యెటువంటి	గౌరిమనోహరి	మిశ్రఝంప	305
పలుకవేమి	పూర్ణచంద్రిక	ఆది	306
పట్టి విడువరాదు	మంజరి	,,	308
మాటాడవేమి	నీలాంబరి	,,	309
రామా నీయెడ	ఖరహరప్రియ	,,	311
ఏపాపము జేసితిరా	అఠాణ	త్రిపుట త్రిశ్రజాతి	313
శ్రీరామ రఘురామ	యదుకులకాంభోజి	ఝంప-మిశ్రము	317
పాహిరామచంద్ర	,,	చతు-రూప	318
నీవాడ నేగాన	సారంగ	ఝంప	320
కారువేల్పులు నీకు	కల్యాణి	ఆది	321

వీణ - కుప్పయ్యగారి కృతులు.

కీర్తనల పేళ్లు.	రాగము.	తాళము.	పుట.
కొనియాడిన నాపై	కాంభోజి	ఆది	325
పరదేవి నీపాదములే	సురటి	చతు-రూపకము	330

పట్ణం - సుబ్రహ్మణ్యయ్యగారి కీర్తనలు.

కీర్తనల పేళ్లు.	రాగము.	తాళము.	పుట.
జన్మమెందుకు	మలయమారుతం	ఆది	331
కరుణించుట కిదే	సిందుమందారి	,,	333
ఇంక దయరాలేదా	చక్రవాకము	,,	334
~~భరమిస్తుంవ...~~			~~327~~
రంగనాయకం	నాయకి	ఆది	269
ఆడిపలింగ	శంకరాభరణము	మిశ్రచాపు	372
శ్రీహాలాధార	శ్రీరాగము	ఆది	374

కృతి	రాగము	తాళము	పుట
శ్రీకంఠ [illegible]			338
పావని చేకొనవమ్మ	[illegible]	చతు-రూపకం	339

మైసూరు – సదాశివరావుగారి కీర్తనలు.

కృతి	రాగము	తాళము	పుట
వాచామగోచరుండని	[illegible]	ఆది	340
ఎవరున్నారు	జలహంస	,,	344
నిన్ను వినా గతి	,,	,,	345
సాకేతనగరనాథ	హరికాంభోజి	చతు-రూపకం	346
నాతరమా	కమాసు	ఆది	348

శ్యామాశాస్త్రులవారి కృతులు.

కృతి	రాగము	తాళము	పుట
నిన్నువినాగ	పూర్వకల్యాణి	మిశ్రలఘువు	352
తల్లి నిన్ను నెఱ	కల్యాణి	,,	353
పాహి శ్రీగిరి	ఆనందభైరవి	ఆది	354
బ్రోవవమ్మ	మాంజి	చాపు	356
త్రిలోకమాతా	ఫరజు	మిశ్రలఘువు	358

సుబ్బరాయశాస్త్రులవారి కీర్తనలు.

కృతి	రాగము	తాళము	పుట
వనజాసన వినుతా	శ్రీరాగము	రూపకం	359
శ్రీకమలాంబికా	దేశ్యతోడి	చతు-రూపకం	361
జననీ నిన్నువిన	రీతిగౌళ	మిశ్రచాపు	363
నిను సేవించిన	ఎదుకులకాంభోజి	చాపు	366

ముద్దుస్వామి దీక్షితులవారి కృతులు.

కృతి	రాగము	తాళము	పుట
శ్రీ వేణుగోపా	కురంజి	మిశ్రఝంప	368
[illegible]	[illegible]		369
[illegible]	శంకరాభరణము	మిశ్రచాపు	372
శ్రీ [illegible]	శ్రీరాగము	ఆది	374
[illegible]	వసంత	చతు-రూపకం	376
[illegible]	కేదారగౌళ	,,	377
[illegible]గోపాల పాలయా	భైరవి	,,	379
శ్రీరామం రవికులాబ్ధి	నారాయణగౌళ	ఆది	382
మానవపట్టాభి	మణిరంగు	మిశ్రలఘువు	384
[illegible]లక్ష్మి కరుణాకర	మాధవమనోహరి	ఆది	385
[illegible]త్వంయాహి	తరంగిణి	,,	387
శ్రీ[illegible] సహతారయా	శుద్ధసావేరి	చతు-రూపకం	389
ధర్మసంవర్ధనీ దనుజ	మధ్యమావతి	,,	390
[illegible]నాయకి	ఆంధాళి	ఆది	391
కామాక్షి వరలక్ష్మి	బిలహరి	,,	392

బాలస్వామి దీక్షితుల కృతి.

కృతి	రాగము	తాళము	పుట
రాజశిఖామణి	దర్బారు	ఆది	394

పొన్నయ్య కృతి.

కృతి	రాగము	తాళము	పుట
మాయాతీత స్వరూపిణి	మాయామాళవగౌళ	చ-రూ	397

చిన్నస్వామి దీక్షితుల కృతి.

కృతి	రాగము	తాళము	పుట
గానలోల కరుణాలవాల	తోడి	ఆది	398

రామస్వామి దీక్షితుల కృతి.

కృతి	రాగము	తాళము	పుట
వర్ణము	తోడి	ఆది	400

కీర్తనల పేర్లు.	రాగము.	తాళము.	పుట.
వీరభద్రయ్యగారి కృతి.			
పతితపావన	భైరవము	ఆది	401
కృష్ణస్వామయ్యగారి కృతి.			
జయజయ జనకసుతే	సావేరి	మిశ్రచాపు	403
కుమార యెట్టప్ప మహారాజుగారి కృతి.			
షడాధారా తత్వవినాయక	శ్రీరాగము	ఆది	404
శేషయ్యంగారి కృతి.			
రంగపతే పాహిమాం	కాపి	చ-రూప	406
పల్లవి గోపాలయ్యగారి కృతి.			
హరి సర్వపరిపూర్ణ	కాంభోజి	రూప	407
దొరస్వామయ్య కృతి.			
ధూర్జటినటించెనే	గౌరి	ఆది	409
మాతృభూతయ్య కృతి.			
తరలిబొయ్యే సమయము	తోడి	ఆది	410
కుప్పుస్వామయ్యగారి కృతి.			
నీకే దయతోచి	కల్యాణి	చతు-రూప	413
కృష్ణస్వామయ్యగారి కృతి.			
గోపికారమణం భజ	దేవగాంధారి	ఆది	415
పల్లవి	తోడి	ఆది	419
ఒకావృత్త స్వరములు పల్లవియొక్కడి గృహములలోనుండిపాడదగినవి			424
రెండావృత్త స్వరములు	,,		425

విషయము.	పుట.
నాలుగావృత్త స్వరములు	427
కొనుగోలు	429
పదము	431
భావశాస్త్రము	433
నాయికా నాయక లక్షణములు	435
అష్టవిధనాయికలు	437
నాయక లక్షణములు	438
రసములు	439
పదములకు భావములు	,,
తిల్లాన	446
మంగళము	447

అనుబంధము A

రాగవిభోద ప్రకారముగ గల పంచవిధ వీణలను, వాని లెక్క విమర్శనములను జూపెడి పట్టికలు — 8 పేజీలు

అనుబంధము B.

100 రాగములకు ఆరోహణ అవరోహణ లక్షణములు — 36 పేజీలు

అనుబంధము C

అష్టోత్తర శతతాళములును వానివిషయమై సంగీతచంద్రికపై వ్రాయబడిన ఖండనములును — 8 పేజీలు

విషయసూచిక సమాప్తము.

గానభాస్కరము

శ్లో॥ బ్రహ్మగ్రన్థిజమారుతానుగతినా చిత్తేన హృత్పంకజే ।
సూరీణా మనురంజకః శ్రుతిపదం యోయం స్వయం రాజతే ।
యస్మా ద్గ్రామవిభాగవర్ణరచనాలంకారజాతిక్రమో ।
వందే నాదతనుంతముద్ధురజగ ద్గీతం ముదే శంకరం ॥(సం.రత్నాకరః.)

ఈ శ్లోకపూర్వముగ సర్వప్రధానంబైన నాదబ్రహ్మమునకు వందన మొనరించు చున్నాడు.

శ్లోకప్రారంభములో 'బ్రహ్మగ్రంథి' యను ప్రయోగమువల్ల మంగళవాచ్యమును సూచింపుచున్నాడు. బ్రహ్మగ్రంథి యనగా యోగాధారము లాఱింటిలో మొదటిదైన మూలాధార స్థానమునందు గల చతుర్దళ దళ చక్రమునకు పేరు. ఈ చక్రమునందుండు సూక్ష్మాగ్నిచేత ప్రేరేపింపబడిన ప్రాణవాయు నాభి హృదయ కంఠమూలముగా బయలు వెడలుటచే నాదము బుట్టుటకు కారణం బగుచున్నది యనియు, ఈ నాదమే వేదముల కాధారస్థానమనియు, ఈ నాదముచేతనే పద వాక్య కావ్య నాటకాలంకార శాస్త్రము లున్ను, స్వరవర్ణ గ్రామాద్యలంకారాదులును బుట్టుచున్నదనియును, లోకమునకు ఆది కారణము నాదమనియును, అట్టి నాదబ్రహ్మమును, యీ గ్రంథము అవిఘ్నముగా సంపూర్తి చేయుటకై, ప్రార్థించుచున్నా నని భావము.

సంగీత ప్రశంస.

శ్లో॥ "సామవేదాదిదం గీతం సంజగ్రాహ పితామహః ।" (సం.రత్నా.)

తా. సంగీతము, సామవేదమునుండి బ్రహ్మచే గ్రహింపబడి, లోకోపకారమై, భరతాదులచేతను తరువాత ఇతర వాగ్గేయకారకులచేతను, వెల్లడి చేయబడిన శాస్త్రము. గనుక ఈ సంగీతవిద్య మహనీయులచే గొనియాడబడి యున్నది.

శ్లో॥ గీతిగానేన యోగస్స్యాత్ యోగాదేవ శివైక్యతా ।
గీతజ్ఞో యది యోగేన సయాతి పరమేశ్వరం ॥ (సూతసంహిత.)

తా. భక్తితో చేయబడు గానము యోగమగుచున్నది. ఆ యోగముచేత పురుషుడు పరమాత్మైకత్వమును బొందుచున్నాడు.

శ్లో॥ కావ్యాలాపాశ్చ యే కేచి ద్గీతాని సకలానిచ ।
శబ్దమూర్తి ధరస్యైతే విష్ణో రంశా మహాత్మనః ॥ (శ్రీ విష్ణుపురాణము.)

తా. శబ్దస్వరూపమైన కావ్యములును, సంగీతమును భగవంతుని స్వరూపాంశమని భావము.

శ్లో॥ నాహం వసామి వైకుంఠే న యోగి హృదయే రవౌ ।
మద్భక్తా యత్ర గాయంతే తత్ర తిష్ఠామి నారద ॥

తా. ఓయి నారదా! నేను వైకుంఠమునందు వసింపలేను. యోగులయొక్క హృదయములోను వసింపలేను, సూర్యమండలములోను వసింపలేను. నా భక్తులు ఎచ్చోట గానముఁ జేయుచున్నారో అచ్చట నే నున్నాను. "ఈ భగవద్వాక్యమువలన గానము సర్వోత్కృష్టమైన యోగమని వెల్లడియగును."

శ్లో॥ సర్వేషా మేవ పుణ్యానా మస్తి సంఖ్యా యశస్విని
మమాగ్రే గీయతే యేన తస్య సంఖ్యా నవిద్యతే ॥
నఘృతే తాదృశీ ప్రీతి ర్నక్షీరే నచ గుగ్గులౌ
యాదృశీ చైవ గాంధర్వే మమ ప్రీతి ర్వరాననే ॥

కించ॥ గీతజ్ఞో యది గీతేన నాప్నోతి పరమం పదమ్
రుద్రస్యానుచరో భూత్వా తేనైవ సహ మోదతే ॥
త్రివర్గ ఫలదా స్సర్వే దాన యజ్ఞ జపాదయః
ఏకం సంగీత విజ్ఞానం చతుర్వర్గ ఫల ప్రదమ్ ॥
హరిశాది స్తుతౌ ధర్మో ధన కామా నృపాదితః
నిష్కామ స్తదనుష్ఠానా న్మోక్ష మాప్నో త్యసంశయమ్॥ (శివసర్వస్వం.)

తా. యశోవంతురాలవగు ఓ పార్వతీ! ఎల్ల పుణ్యములకును లెక్క కలదు; నా యెదుటఁ గానము నెవడు చేయునో వాని పుణ్యములకు సంఖ్యలేదు. నాకు సంగీతమునం దెట్టి ప్రీతియో అట్టి ప్రీతి నేయి, పాలు, గుగ్గలు మొదలగువాటిలోను లేదు. మఱియును గానవిశారదుడు సంగీతముచే పరమపదమును పొందఁడేని రుద్రునకు అనుచరుఁడై అతని తోడనే సంతోషించుచున్నాఁడు. దానయజ్ఞ జపాదులన్నియు త్రివర్గఫలము నిచ్చునవి. సంగీతజ్ఞాన మొకటిచేత నే చతుర్విధపురుషార్థములును లభ్యమగును. హరిహరాదుల స్తుతిచే ధర్మమును, రాజులు మొదలగు వారిచే ధనకామములును, నిష్కాముఁడగుచు సంగీతానుష్ఠానము చేయుటచే మోక్షమును, నిస్సంశయముగ మానవుడు పొందుచున్నాడు.

ప్రసిద్ధవాగ్గేయకారకులు

శ్లో॥ సదాశివ శ్శివాబ్రహ్మా భరతః కశ్యపోమునిః
మతంగో యాష్టికో దుర్గా శక్తిః శార్దూల కోహలౌ

విశాఖిలో దన్తిలశ్చ కంబలోఽశ్వతర స్తథా
వాయు ర్విశ్వావసూ రంభాఽర్జున నారద తుంబరాః ।
ఆంజనేయో మాతృగుప్తో రావణో నందికేశ్వరః
స్వాతిర్గుహో బిందురాజః క్షేత్రరాజశ్చ రాహలః ।
రుద్రటో నా న్యభూపాలో భోజభూవల్లభ స్తథా
పరమర్ది చ సోమేశో జగదేకమహీపతిః ।
వ్యాఖ్యాతారో భారతీయే లోల్లటోద్భట శంకుకాః
భట్టాభినవగుప్తశ్చ శ్రీమత్కీర్తి ధరోఽపరః ।
అన్యేచ బహవః పూర్వే యే సంగీతవిశారదాః
అగాధబోధమన్థేన తేషాం మతపయోనిధిం
నిర్మథ్య శ్రీశార్ఙ్గదేవః సారోద్ధార మిమం వ్యధాత్ ॥ (సం.రత్నాకరః.)

పై శ్లోకములవలన సంగీతరత్నాకర కర్తయయిన శార్ఙ్గదేవుఁడు సదాశివాది పూర్వాచార్యప్రముఖుల మతములను, "అన్యేచ బహవఃపూర్వే యేసంగీతవిశారదాః" అనునట్లు ఇతరమైన యనేక పూర్వాచార్యుల యగాధ పయోనిధివంటి మతములనుఁ బరిష్కరించి సంగీతసారమును గ్రహించి లోకములో వెల్లడిచేయుచున్నానని తెలుపుచున్నాడు.

శ్లో॥ బ్రహ్మవిష్ణు మహేశాన్యః సంగీతోత్య సుఖస్పృహాః ।
ఏహీకా ముష్మికో త్యక్త్వా దేవర్షి ర్నారద స్సదా ॥
బ్రహ్మ నందోపి వీణాయాం వాదనే నియతో భవత్ ।
దైత్య సంహారిణీ దుర్గా సంగీతేభిరతా సదా ॥
మతంగకశ్యపావాస్తాం సంగీతాభి రుచీమునీ ।
కర్తా సంగీత శాస్త్రస్య హనూమాంశ్చ మహాకపిః ॥
శార్దూల కోహలా వేతౌ సంగీత గ్రంథకారిణౌ ।
కంబలాశ్వతరౌ వాయుర్హాహా హూహూశ్చ రావణః ।
రంభా బాణాసుతా చోషా ఫాల్గునః ఫణినాంపతిః ।
ఇత్యేతేఽన్యేపి సంగీత శాస్త్రవ్యాఖ్యాన కారిణః ॥ (సం. పారిజాతః.)

సంగీత రత్నాకరమునందు జెప్పియుండు పూర్వాచార్యులసంఖ్యకన్న అధికముగా హాహా, హూహూ మొదలగు కొన్నివారలను పారిజాతకారులు జెప్పియున్నారు. ఈ విషయము పై శ్లోకములయందు గనిపించియున్నది.

సంగీత శబ్దార్థము.

శ్లో॥ గీతం వాద్యం తథా నృత్యం త్రయం సంగీత ముచ్యతే।(సం.రత్నాకరః.)

తా. గీతము, వాద్యము, నృత్యము అను నీమూటి చేరిక సంగీత మనంబడును. మఱియు రాగము స్వరము తాళము అను నీమూటి చేరికయు సంగీత మనంబడును.

గీతవాదిత్ర నృత్యానాం త్రయం సంగీతముచ్యతే ।
గానస్యాత్ర ప్రధానత్వాత్ తత్సంగీతమితీరితం ॥ (సం. పారిజాతః.)

గీతం వాద్యం నర్తనంచ త్రయం సంగీతముచ్యతే ॥ (సం. దర్పణము.)

అన్యశ్చ:—

గీతం వాద్యంచ నృత్యంచ త్రయం సంగీతముచ్యతే ।
గీతవాద్యోభయం యత్ర సంగీత మితి కేచన ॥
రాగస్స్వరశ్చ తాళశ్చ త్రిభి స్సంగీతముచ్యతే ॥

N. B. గీతము వాద్యము అను నీ రెంటిచేరిక సంగీతమని కొందఱి మతము. అయితే ఇది ప్రసిద్ధవాగ్గేయ కారకుల మతము కాదు.

సంగీత విభాగము.

మార్గ దేశీతి తద్ద్వేధా తత్ర మార్గ స్స ఉచ్యతే ।
నృత్యం వాద్యానుగం ప్రోక్తం వాద్యం గీతానువృత్తిచ
అతో గీతం ప్రధానత్వా దత్రాదావభిధీయతే ॥ (సం. రత్నాకరః.)

తా. నృత్యము వాద్యము ననుసరించినది. వాద్యము గీతము ననుసరించినది. అందుచేత మూటిలో ప్రధానమైన గీతము ప్రథమమున చెప్పబడుచున్నది.

మార్గదేశి విభాగేన సంగీతం ద్వివిధం మతం । (సం. దర్పణము.)
మార్గదేశీయ భేదేన ద్వేధా సంగీతముచ్యతే । (సం. పారిజాతము.)
ఆర్యం గీతం ద్వేధా మార్గదేశీ । (రాగవిబోధము.)

సంగీతము మార్గమనియు దేశ్యమనియు నీరు తెఱంగులుగా విభగింపఁబడియున్నది. అరిదు,

మార్గసంగీతము.

శ్లో॥ యోమార్గితో విరించాద్యైః ప్రయుక్తో భరతాదిభిః ।
దేవస్య పురత శ్శంభో ర్నియతాభ్యుదయ ప్రదః॥ (సం. రత్నాకరము.)

ఆర్య.

గీతం ద్వేధా మార్గో దేశీ మార్గః సయోవిరించాద్యైః ।
అన్విష్టో భరతాద్యైః శంభోరగ్రే ప్రయుక్తోఽర్చ్యైః ॥ (రాగవిబోధః.)
వేదాన్మాధాఖ్య సంగీతం భరతాయా బ్రవీత్స్వయం ।
బ్రహ్మణోఽధీత్య భరతః సంగీతంమార్గసంజ్ఞితత్ ॥ (సం. పారిజాతము.)

మహీణేన యదన్విష్టం ప్రయుక్తం భరతేనచ ।
మహాదేవస్య పురతః స్తన్మార్గాఖ్యం విముక్తదం ॥ (సం. దర్పణము.)
అనాది సంప్రదాయం యద్గంధర్వై స్సంప్రయుజ్యతే ।
నియతం శ్రేయసోహేతు స్తద్గాంధర్వం ప్రచక్షతే॥ (స్వరమేళకళానిధిః)

మొత్తి తాత్పర్యము. బ్రహ్మ సంకల్పముచే గలిగినదియును, పరమశివుని సముఖమున భరతమునిచే చెప్పబడినదియును, మోక్షప్రదంబైనదియునైన సంగీతము మార్గ సంగీత మనంబడును. "ఈ మార్గ సంగీతము భూలోకమునందు లేదనియును, దేవతలవల్లను, భరతాదులవల్లను దేవలోకమునందుమాత్ర మభ్యసింపబడి వెలయుచున్నదనియును భావము."

దేశ్య సంగీతము.

శ్లో॥ దేశేదేశేజనానాం యద్రుచ్యా హృదయ రంజకం
గానంచ వాదనం నృత్యం తద్దేశీ త్యభిధీయతే ॥ (సం. రత్నాకరము.)
ఆర్య. దేశేదేశే రుచ్యా యజ్జన హృద్రంజనంతు సాదేశీ ।
సతు లోకరుచి విరలితః ప్రయో లక్ష్మ్యత్ర దేశీతత్ ॥ (రాగవిబోధః.)
యస్తువాగ్గేయకారేణ రచితం లక్షణాన్వితం ।
దేశీరాగాదిభిః ప్రోక్తం తద్గానం జనరంజనం ॥ (స్వరమేళ కళానిధిః.)
తత్ర దేశస్థయారీత్యా యత్స్యాల్లోకానురంజనం ।
దేశేదేశేతు సంగీతం తద్దేశీ త్యభిధీయతే ॥ (సం. దర్పణము.)

మొ. తా. ఆయాదేశములయందు జనరంజనముగా జేయబడు గానమును. వాయింపఁ బడు వాద్యమును, ఒనర్చబడు నాట్యమును దేశ్యసంగీత మనఁబడును.

సంగీత మాహాత్మ్యము.

గీతేన ప్రీయతే దేవః సర్వజ్ఞః పార్వతీపతిః ।
గోపీపతి రనంతోఽపి వంశధ్వని వశం గతః ॥
సామగీతి రతో బ్రహ్మా వీణాసక్తా సరస్వతి ।
కిమన్యే యక్ష గంధర్వ దేవ దానవ మానవాః ॥
అజ్ఞాత విషయాస్వాదో బాలః పర్యంకికాగతః ।
రుదన్ గీతామృతం పీత్వా హర్షోత్కర్షం ప్రపద్యతే ॥
వనేచర స్తృణాహార శ్చిత్రం మృగశిశుః పశుః ।
లుబ్ధో లుబ్ధకసంగీతే గీతే త్యజతి జీవితం ॥
తస్య గీతస్య మాహాత్మ్యం కేప్రశంసితు మీశతే ।
ధర్మార్థకామమోక్షాణా మిద మేవైవసాధనం ॥ (సం. రత్నాకరము.)

తా. సర్వజ్ఞుడైన పరమశివుఁడును గీతమునందు ప్రీతుఁడగుచున్నాడు. గోపీనాథుడైన శ్రీకృష్ణపరమాత్ముడును వేణునాదమునకు లోనయ్యెను. అటులనే సామగానమందు బ్రహ్మయును, వీణాగానమందు సరస్వతియును పరవశులగుచున్నారు. ఇకను యక్ష గంధర్వ దేవదానవ మానవులు యీ గానమందు పరవశులగుటకు సందియమా ? యుక్తాయుక్త జ్ఞానములేక యుయ్యెలలో యేడ్చుచున్న బాలుడును గానమును విని మిక్కిలి సంతోషమును బొందినవాడగుచున్నాడు. అడవిని సంచరించుచు గడ్డిపరకల నాహారముగా గొను జింకపిల్లలు కిరాతకుని గానమునకు ఆశపడుచు ప్రాణముల నిచ్చుచున్నవి. గనుక యీ గీతముయొక్క మాహాత్మ్యము నుడువ నెవ్వరికి సాధ్యము ? ధర్మార్థ కామ మోక్షాదులకు యీ సంగీతమే ముఖ్య సాధన మగుచున్నది. మోక్షసాధనత్వమను గ్రంథములో "వీణావాదన తత్వజ్ఞః శ్రుతిజాతి విశారదః । తాళజ్ఞశ్చా ప్రయాసేన మోక్షమార్గం నియచ్ఛతి॥" శ్రుతిజాత్యాదుల నెఱింగి లయముతో వీణ వాయించువాడు ప్రయాసలేక మోక్షమును బొందుచున్నాఁడు.

గీతం నాదాత్మకం వాద్యం నాదవ్యక్త్యాప్రశస్యతే ।
తద్వయానుగతం నృత్తం నాదాధీన మతస్త్రయం ॥
నాదేన వ్యజ్యతే వర్ణః పదం వర్ణాత్పదా ద్వచః ।
వచసో వ్యవహారోయం నాదాధీన మతోజగత్ ॥ (సం. రత్నాకరము.)

తా. నాదమువలన అక్షరమును, అక్షరమువలన శబ్దమును, శబ్దమువలన వ్యవహారమును గలుగుచున్నది. గనుక, లోకమంతయు నాదాధీన మగుచున్నది.

నాదవిభాగము.

ఆహతోఽనాహతశ్చేతి ద్విధానాదో నిగద్యతే ।
సోయంప్రకాశతే పిండే తస్మా త్పిండోభిధీయతే ॥ (సం. రత్నాకరము.)

తా. నాదము ఆహతమనియు, అనాహతమనియు రెండు విధములు. ఈ రెండును పిండమునందుండి పుట్టుటచే పిండోత్పత్తి చెప్పబడుచున్నది. "ఆహత అనాహత నాదములు పిండమునుండి గలుగుటవలన అట్టి పిండోత్పత్తినిగూడ చక్కగా నెఱుంగవలయునను వ్యాజముతో రత్నాకరమునందు పిండోత్పత్తి ప్రకరణమని యొక ప్రకరణమును వ్రాసి, అందు మాతృగర్భమునందు పిండముధరించి అచట వృద్ధిఁజెందు క్రమములను ఆ పిండమందు నాదము సంభూతమైయుండు విధములను చెప్పియున్నారు."

అనాహత నాదము.

తత్రాఽనాహతనాదంతు మునయ స్సముపాసతే ।
గురూపదిష్ట మార్గేణ ముక్తిదం నతు రంజకం ॥ (సం. దర్పణము.)

తా. అందు అనాహతనాదము రంజకములేనిదై గురుముఖముగ నుపదేశింపబడినదై, ముక్తిప్రదంబై, అచంచలమైన మనోరథమునుగల మునులచే సాహసింపబడుచున్నది.

ఆహత నాదము.

సానాదస్త్వాహతోలోకే రంజకో భవభంజకః ।
శ్రుత్యాది ద్వారతస్తస్మాత్తదుత్పత్తిర్నిరూప్యతే ॥ (సం. దర్పణము.)

తా. ఆహతనాదము భవభంజకమైనదియును, గానోత్పత్తికారియై శ్రుతి, స్వర, గ్రామ, మూర్ఛనాదులద్వారా జనరంజనమును గలుగజేయునది.

సంగీత దర్పణమునందు "శారీర వివేక" మను ప్రకరణములో మనుష్య శరీరమందుగల మూలాధారాది ఆరు యోగాధార చక్రములను జెప్పి, నాదము మూలాధారమునుండి బయలువెడలి క్రమేణ గాత్రమగుచున్నదనియు చెప్పియున్నారు.

నాద ప్రకరణము.

వందన శ్లోకము.

చైతన్యం సర్వభూతానాం వివృతం జగదాత్మనా ।
నాదబ్రహ్మ తదానంద మద్వితీయ ముపాస్మహే ॥ (సం. ర.)

త్రిమూర్తులు నాదస్వరూప మనుట.

నాదోపాసన యాదేవ బ్రహ్మవిష్ణు మహేశ్వరః ।
భవం త్యుపాసితా నూనం యస్మాదేతే తదాత్మకాః ॥ (సం.ర.)

తా. బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరులైన త్రిమూర్తులు నాదమునే స్వరూపముగా గలవారు. గాన, వారు నాదముచేతనే యుపాసింపబడుచున్నారు.

నా దో త్ప త్తిః.

ఆత్మా వివక్షమాణోయం మనః ప్రేరయతే మనః ।
దేహస్థం వహ్నిమాహంతి స ప్రేరయతి మారుతం ॥
బ్రహ్మగ్రంధిస్థితః సోధ క్రమాదూర్ధ్వపథే చరన్ ।
నాభి హృత్కంఠ మూర్ధాస్యే ష్వావిర్భవయతి ధ్వనిమ్॥ (సం.రత్నా.)

తా. శరీరమందుగల ఆత్మ మనస్సును ప్రేరేపించుచున్నది. మనస్సు దేహమందుగల వహ్నిని గొట్టుచున్నది. ఆ వహ్ని వాయువును ప్రేరేపించుచున్నది. ఆ మారుతము బ్రహ్మగ్రంథియను మూలాధారమునుండి యూర్ధ్వముఖముగా నాభి, హృదయము, కంఠము, శిరము, ముఖము వీటియందు క్రమేణ చరించునపుడు నాదము ఆవిర్భవించుచున్నది.

నాదోతిసూక్ష్మః సూక్ష్మశ్చ పుష్టో పుష్టశ్చ కృత్రిమః ।
ఇతి పంచభిధాన్ ధత్తే పంచస్థానా స్థితః క్రమాత్ ॥ (సం. రత్నా.)

తా. నాదము క్రమముగా నాభియందు అతి సూక్ష్మమనియును, హృదయమునందు సూక్ష్మమనియును, కంఠమందు పుష్టమనియును, శిరమునందు అపుష్టమనియును, ముఖమునందు కృత్రిమమనియును చెప్పఁబడుచున్నది.

నాద శబ్దార్థము.

నకారం ప్రాణనామానం దకార మనలం విదుః।
జాతః ప్రాణాగ్ని సంయోగా త్తేన నాదోభి ధీయతే॥ (సం.ర.)

తా. నకారము ప్రాణమనియును, దకారము అగ్నియనియును, ప్రాణాగ్నిసంయోగము నాదమనియును చెప్పఁబడుచున్నది.

నాద భేదము.

వ్యవహారే త్వసౌ త్రేధా హృదిమంద్రోభి ధీయతే।
కంఠే మధ్యో మూర్ధ్ని తారో ద్విగుణశ్చోత్తరోత్తరః॥ (సం.రత్నా.)

తా. నాదము వ్యవహారమునందు మంద్ర, మధ్య, తారమని మూడువిధములుగా చెప్పఁబడుచున్నది. నాదము హృదయమం దున్నపుడు మంద్రమనియును, కంఠమందు మధ్యమనియును, శిరస్సునందు తారమనియును చెప్పఁబడుచున్నది. ~~ఈనాదము~~ ఉత్తరోత్తరము ద్విగుణమగుచున్నది. అనగా, హృదయమునందు ఒకపాలైనచో కంఠమునందు రెండుపాలుగాను, శిరమునందు నాలుగుపాలుగాను రెట్టించునని తాత్పర్యము.

తత్రద్వావింశతి ర్భేదా శ్శ్రవణాచ్ఛ్రుతి యేత్రీమతాః।
హృద్యూర్ధ్వ నాడీసంలగ్నా నాడ్యో ద్వావింశతి ర్మతాః॥ (సం.రత్నా.)

తా. ఆ నాదము 22 భేదములను పొంది శ్రుతులగుచున్నది. ఆ శ్రుతులు హృదయమునుండి యూర్ధ్వముగా గల 22 నాడులవలన పలికింపబడుచున్నవి.

ఇదివరకును దెలిపియున్న విషయములో పూర్వాచార్యులైన వాగ్గేయకారకులు సంగీతము ద్వివిధమనియును, అవి మార్గదేశ్య భేదములనియును, నాదోత్పత్తి పిండోత్పత్తి విషయములను నొకేతీరున నే చెప్పియున్నారనియును స్పష్టముగ తెలియుచున్నది. ఇకను శ్రుతి విషయమై చెప్పునపుడు వీరల కభిప్రాయభేదములు చాలా గలిగియున్నవి. వాటిని నీక్రింద విశదముగ జూడుడి.

శ్రుతిః.

ఇపుడు శ్రుతియనగా నేమియని తెలుసుకోవలయును. "శ్రూయన్త ఇతి శ్రుతయః." శ్రోత్రమునకు వినునది శ్రుతియని జెప్పియున్నాను. సంగీత దర్పణమందు "స్వరూపమాత్ర శ్రవణా న్నాదోనురణనంవినా। శ్రుతిరిత్యుచ్యతే భేదా స్త స్యాద్వా వింశతిర్మతాః" అనురణనము లేనిదియును, స్వరూపమాత్రముగ మొదట వినబడుచున్నదియు నైన ధ్వని శ్రుతి యనంబడును. ఆ శ్రుతి 22 భేదము లగుచున్నది. రాగవిబోధమునందు "ద్వ్యంత ర్నేష్టా నేరవః" సారికల, అనగా వీణయందు గల మెట్లు, పైన వ్రాలియున్న తంత్రుల నుండి శబ్దించుధ్వని శ్రుతి యనఁబడును, అని జెప్పియున్నారు. సంగీత పారిజాతమందు, "కేశాగ్ర వ్యవధానేవ భావేప్యపి శ్రుతయశ్స్థితాః। వీణాయాశ్చ తథాగాత్రే, సంగీత జ్ఞానినాంమతే.॥ మధ్యే పూర్వోత్తరరాబధ్వే వీణాయాం గాత్రఏవవా। షడ్జపంచమ భావేన శ్రుతిర్ద్వావింశతిం జగుః॥" మనుష్య శారీరమందును వీణయందును ఒక కేశ

ప్రమాణమున నొక శ్రుతియందున ఎన్నో శ్రుతులున్నవని సంగీతజ్ఞానులు చెప్పుచున్నారు వీణయందుఁగాని శారీరమందుఁగాని షడ్జపంచమ ప్రకారముగఁ గలుగు శ్రుతులు 22 మాత్రమనియే పెద్దలు చెప్పుచున్నారు

మతంగ మతము

శ్లో॥ శ్రవణేంద్రియగ్రాహ్యత్వా త్ప్రత్యయే చ సుసంశ్రితే।
శ్రుతిశబ్దః ప్రసాధ్యోఽయం శబ్దజ్ఞై కర్మసాధనైః ॥

విశ్వావసు మతము

శ్లో॥ శ్రవణేంద్రియ గ్రాహ్యత్వా ధ్ధ్వనిరేవ శ్రుతిర్భవేత్ ।

తా॥ చెవులకు వినునదియును శ్రోత్రేంద్రియమునకు గ్రాహ్యమగునదియును శ్రుతియనఁబడును

కోహలః

శ్లో॥ ద్వావింశతింకే చిదుదాహరంతి శ్రుతి శ్రుతిజ్ఞాన విచారదక్షాః
షట్షష్టి భిన్నాః ఖలుకేచి దాసా మానన్త్యమేవ ప్రతిపాదయంతి

తా॥ కొందఱు శ్రుతులు ద్వావింశతియని చెప్పుచున్నారు మఱికొందఱు ఆ శ్రుతులు 66 అని చెప్పియున్నారు * మఱికొందఱు శ్రుతులు అనంతమని చెప్పుచున్నారు

మఱియు,

శ్లో॥ "ఆనన్త్యంహి శ్రుతీనాంచ సూచయంతి విపశ్చితః ।
యథా ధ్వని విశేషాణా మమానం గగనోదరే ॥
ఉత్తాలపవనో ద్వేల్ల జ్జలరాశి సముద్భవాః ।
ఇయంత్యః ప్రతిపద్యంతే నతరంగ పరంపరాః ॥

తా॥ ధ్వనివిశేషమువల్ల గలిగెడి శ్రుతు లిన్నియని గగనోదరమునందు గణించుటకు సాధ్యము కాదనియును, † వీచీతరంగ న్యాయప్రకారముగ గాలిచేత కొట్టఁబడిన తటాకమునందు గల నీటిపైఁ గలుగు అలలయందు సూక్ష్మమైన చిన్నయలలు అనేకమున్న చందంబున నొక శ్రుతియందు అనేకశ్రుతు లున్నవనియును చెప్పుచున్నారు

---

* 66 శ్రుతులు, మూడు స్థాయీలకును స్థాయి యొకటింటికి 22 శ్రుతులు చొప్పున నని యెఱుంగునది

† వీచీతరంగ న్యాయమువలన శ్రుతు లనంతమని చెప్పుచున్నారు, శ్రుతియనుశబ్దమునకు శ్రవణమునకు విన్పవట్టిది (The sound that could be perceived by ear) యని అర్థమేగాని మఱేమియుకాదు వేపనములు 18 లేక 19-కి తగ్గినను 10000 లేక 20000 హెచ్చినను ధ్వని చెవులకు వినఁబడదను సంగతి స్పష్టముగ నున్నది అందుచేత వేపనములు అనంతముగ నుండవచ్చునేగాని శ్రుతు లనంతముగ నున్నవని చెప్పుట యసంభావితము

సైయిన్సు ప్రకారము (In accordance with the Modern Science) కొన్ని యంశములు నీక్రింద నుదహరింపఁబడును. ప్రొఫెసర్ హెమాల్టోస్ (Professor Helmholtz) అను జర్మని సయన్టిస్టు చెప్పిన పద్ధతిని అనుసరించి (Sedley Taylor, M. A.) సీడ్లీ టేయిలర్ గారు వ్రాసియుండు (Sound & Music) అను గ్రంథములో "The Syren shows that below a certain rate of vibrations, no musical sound is produced. The lowest note on the largest modern organs has 16½ for its vibration number; but it is a moot question whether the musical character of this note can be recognised or not.

In any case we may regard the lower limit of a musical sound as situated in the immediate neighbourhood of this degree of pitch. For some distance above the limit the musical character continues to be very imperfect, and it is not until we reach 41¼ vibrations per second, the lowest note of the double bass, that we get a satisfactory musical sound. There is no corresponding limit absolutely bearing the scale of pitch in the opposite direction: but sounds above a certain degree of accuteness become painful to the ear, and therefore unfit for musical purposes The highest note of the piccolo, the shrillest sound heard in the Orchestra, makes 4752 vibrations per second. And this we may regard as constituting a practical superior limit of the scale of pitch at the disposal of musical art. The extremest range attainable by exceptional human voices, from the deepest note of Bass to the highest note of a Soprano, lies, roughly speaking, between 50 and 1500 vibrations per second. Ordnary chorus voices range from 100 to 900 or 1000 vibrations per second

అని చెప్పియున్నారు. ఇందలి ముఖ్యాంశంబులు:—ఇప్పుడు భూలోకమునందుండు అన్ని * ఆర్గన్ లోను పెద్దదియగు వాద్యములో మొదటిస్వరమునకు గల వేపనములు 16½ యనియును, ఆ స్వరము అంతగా సంగీతయోగ్యము కాదనియును, † 41¼ వేపన

* ఆర్గన్=పెద్దహార్మోనియము, పెద్ద పియానాలు మొదలైన వాద్యములు. ఈ ఆర్గను సుమారు 1000 లేక 2000 మంది చేరి పాడునపుడు ప్రక్కవాద్యముగ నుపయోగించుటకై చాల పెద్దవిగాఁ జేసి ఐరోపాదేశమునందుఁ గల క్రైస్తవ దేవాలయములలో వాడుచున్నారు.

† శబ్దమునకుఁగల వేపనములు సుమారు 12 లేక 19-కి తగ్గినను, 10000 లేక 15000 హెచ్చినను శ్రవణేంద్రియ గ్రాహ్యము కాదు. దీపము మండునపుడు వేపనములు సుమారు 30000 లేక 40000 కధిక మగుచున్నవి గనుక శబ్దము చెవులకు వినకయున్నది. వేపన సమూహములలో సంగీతయోగ్యమైన స్వరములు సెకెండు 1కి సుమారు 100కి పైఁబడి 2000 వేపనముల వఱకే యుండును. ఈ లెక్కకు అధికమైనచో నాదము చాల హెచ్చుగాను చెవులకు అహితముగాను నుండును. ఈ విషయమును ప్రత్యక్షముగ తెలియఁగోరినయెడల 5 లేక 6 స్థాయిలనుగల 'పియానో లేక హార్మోనియము వాద్యములలో నుండు కడపటి స్వరమును పలికించి పరీక్షించినచో స్పష్టమగును. మఱియు, వేపన.

ములుగల స్వరము (అనగా పైని చెప్పిన 16½ వేపనములు గల స్వరమునుండి ఒకటి న్నర స్థాయి హెచ్చులో నుండు స్వరము) వచ్చువఱకును గల స్వరములు సంగీతయోగ్య ములై యుండలేదనియును చెప్పుచున్నారు. మఱియు, సంగీతమునకు అతిమంద్రమైన స్థాయియందుఁ గల స్వరమునకు వేపనములు 16½ యని చెప్పినట్లు అన్నిటికిని హెచ్చైన స్వర మిది యని చెప్పుటకు వీలులేక యున్నదనియును, వేపనములు చాల అధికమైనచో చెవులకు దురారాధ్యమైన* శబ్దమును గలుగజేయుచున్నదనియును, ఇప్పుడుగల పికోలో ఆర్కెస్ట్రా మొదలగు వానిలోనగు హెచ్చు స్వరమునకు వేపనములు సెకండు 1-కి 4752 అగుచున్నదనియును, దీనినే అన్నిటికిని హెచ్చు స్వరమని చెప్పవచ్చుననియును, ఉత్తమమైన మనుష్య శారీరములో పలుకు స్వరములకుఁ గల వేపనముల లెక్క తక్కువ సెకండుకు 50 వేపనములును, హెచ్చు సెకెండుకు 1500 వేపనము లనియును, సాధారణ శారీరములో సెకండు 1-కి 100 మొదలుకొని 900 లేక 1000 వఱకు పలుకు ననియును † చెప్పియున్నారు.

సమూహములలో సంగీతయోగ్యమైన స్థానమును వెదకియే కనిపెట్టవలసియున్నది. ఇట్లు కనిపెట్టునపుడు ముఖ్యముగ గమనించవలసినది హార్మొని (Harmony) (హార్మొని యనగా స్వరము లొకటితో నొకటి యింపుగ చేరుటకైన గుణము) ఆంగ్లేయ సంగీత విద్యావిశారదులు సెకండు ఒకటికి 256 వేపనములు గల స్వరమును ఆధార షడ్జముగా నుంచుకొన్నయెడల యా శ్రుతినుండి పుట్టు ఇతర స్వరములు నిండు హార్మొనితో చేరి నవియై శ్రావ్యముగ నుండునని కొన్ని శతాబ్దములకు మునుపు చెప్పుచుండిరి. ఈవల కొన్ని సంవత్సరములకు మునుపు అమెరికాలో జరిగిన సంగీత కాన్ఫరన్స్‌లో సెకండుకు 256 వేపనములుగల స్వరమునకంటె 240 వేపనములు గల స్వరమును ఆధారషడ్జముగఁ జేసికొన్నయెడల హార్మొని విశేషముగ నుండునని నిశ్చయించినటులు తెలియుచున్నది. ఇప్పుడు ఆంగ్లేయులును సెకెండుకు 240 వేపనములు గల స్వరమునే యాధారషడ్జముగఁ జేసికొని యున్నారు.

* దోమలు ఎగురునపుడు వాని ఱెక్కలలోఁ గలుగు వేపనములు సుమారు పదివేల కధిక మగుచున్నదని తెలియుచున్నది. దోమలు చెవులకు సమీపముగ నెగురునపుడు ఆ నాదము చెవులకు చాల దురారాధ్యమై యున్నది గనుక అధిక సంఖ్యగల వేపనములతో నగు శబ్దములు సంగీత యోగ్యమైనవి కావు.

† మిస్టర్ సీడ్లి టెయిలర్ గారు చెప్పిన ప్రకారముగ మనుష్యశారీరమునందు సెకండుకు 50 వేపనములుగల స్వరము పలుకునను విషయము మన దేశమునందుఁ గనుపడలేదు. పైని చెప్పిన 50 వేపనములుగల స్వరము ఇప్పటి వాడుక ప్రకారముగ అనుమంద్రస్థాయికైనను ఒక స్థాయి తక్కువైన స్వరమగుచున్నది. ఈ స్వరము మన దేశమునందు వీణలోఁగూడ వాయించినటుల తెలియలేదు. పూర్వాచార్యుల గ్రంథములలోను ఇంత తక్కువైన శ్రుతిగాని స్వరముగాని చెప్పఁబడలేదు. సోమనాథుల మతములోను వీణమేళనము అనుమంద్ర షడ్జమునుండియే చెప్పఁబడియున్నది. మఱియు పైస్థాయిస్వరము సెకండుకు 1500 వేపనములుగల స్వరమునకైన హెచ్చైన స్వరము పలుకదని చెప్పుచున్నారు. సెకండుకు 1920 వేపనముల కధికమైన అతితారషడ్జము మన దేశమునందు మగవారి శారీరములోనే పలుకుచున్నది. అయినను ఈ వ్యత్యాసము దేశస్థ శీతోష్ణ సంబంధమని కొందఱభిప్రాయ పడుచున్నారు.

శార్ఙ్గదేవుల శ్రుతి నిరూపణము

ఇతఁడు, శ్రుతులను నిశ్చయించుటకై ఒకటే కొలతగల రెండు వీణలను జేసికొని, వీణ యొకటికి తంత్రులు 22 చొప్పున వేసి రెండు వీణలయందును ఒకటే శ్రుతిని అనుసరించి ఒకస్థాయిలో ఒకటికంటె నొకటి యుత్తరోత్తరము తీవ్రమైన 22 శ్రుతులను జేసికొనవలయునని చెప్పియున్నాఁడు. అట్లు చేయునపుడు శ్రుతులమధ్య మఱియొక శ్రుతి రాకూడదనియును చెప్పియున్నాఁడు ఇందువలన, శార్ఙ్గదేవుఁడు 22 సమశ్రుతులనే (22 equal intervals) చెప్పియున్నాఁడని వెల్లడియగుచున్నది పైనిచెప్పిన రెండు వీణలలో నొకటి ధ్రువవీణయనియును మఱియొకటి చలవీణయనియును జెప్పుచున్నాఁడు ఈ రెండు వీణలయందుఁగల శ్రుతులలో స్వరస్థాపనములను జెప్పుచున్నాఁడు *

శ్లో॥ వీణాద్వయేస్వరాః స్థాప్యా తత్ర షడ్జ చతుశ్రుతిః ।
స్థాప్యాస్తంత్రియాం తురీయాయా మృషభః స్త్రిశ్రుతి స్తతః ॥
పంచమీంత స్తృతీయాయాం గాంధారోద్విశ్రుతి స్తతః ।
అష్టమీంతో ద్వితీయాయాం మధ్యమోద చతుశ్రుతిః ॥
దశమీంత చ్చతుర్థ్యాం స్యాత్పంచమోధ చతుశ్రుతిః ।
చతుర్దశీతస్తుర్యాయాం ధైవతా స్త్రిశ్రుతి స్తతః ॥
అష్టాదశ్యా స్తృతీయాయాం నిషాదోద్విశ్రుతి స్తతః ।
ఏకవింశా ద్వితీయాయాం వీణైకాఽత్ర ధ్రువాభవేత్ ॥

తా॥ శ్రుతివీణయందు స్వరములను స్థాపనముఁ జేయునపుడు 4-వ శ్రుతియందు షడ్జమును, 7-వ శ్రుతియందు ఋషభమును, 9-వ శ్రుతియందు గాంధారమును, 13-వ శ్రుతియందు మధ్యమమును, 17-వ శ్రుతియందు పంచమమును, 20-వ శ్రుతియందు ధైవతమును, 22-వ శ్రుతియందు నిషాదమును స్థాపనముఁ జేయవలయును

---

* రాగవిబోధకారుఁడైన సోమనాథుఁడు శ్రుతిని నిశ్చయించుటకై ఒక వీణయందు 22 తంత్రులనువేసి శ్రుతి చేయుటకంటె నాలుగు తంత్రులను వేసి అందు మధ్యమధ్య 22 సారికలను బెట్టి శ్రుతిని జేయుట సులభమని వీణయందు సారికలను బెట్టి శ్రుతిని గుణించియున్నాఁడు నిశ్శంకుని యుక్తికంటె ఇతని యుక్తి చాల బాగుగనున్నది ఇతఁడును షడ్జ పంచమ భావములవలన ఒకస్థాయియందు 22 శ్రుతులు మాత్రమే యున్నవను నభిప్రాయము గలవాఁడనియె తెలియుచున్నది ఇతఁడు స్వరములయొక్క నియత శ్రుతులను జెప్పునపుడు ఇన్నవ తంత్రిలో నీ స్వరము పుట్టుచున్నదని చెప్పుటకుఁ బదులుగా ఇన్నవ సారికలో నీ స్వరము పుట్టుచున్నదని చెప్పియున్నాఁడు

పైని చెప్పిన ప్రకారముగ స్వరస్థాపనమును చేయవలయును ఇట్లు చేసిన వెనుక చలవీణయందు ఒక శ్రుతినితగ్గించి చూచు నప్పుడు ఇందు ఒక శ్రుతి తగ్గుటవలన ధ్రువవీణయందు స్వరము లేవియును చేరక ఒక శ్రుతిమాత్రము వ్యత్యాసమై యుండును చలవీణయందు రెండు శ్రుతులను తగ్గించి చూచునపుడు ఇందుగల నిషాద గాంధారములు ధ్రువవీణయందు గల ధైవత ఋషభములలో లయమును చెందును మఱియు చలవీణయందు 3 శ్రుతులను తగ్గించి చూచునపుడు చలవీణయందు గల ఋషభ ధైవతములు ధ్రువవీణయందు గల షడ్జపంచమములలో లయించును మఱియు చలవీణయందు నాలుగు శ్రుతులను తగ్గించి చూచినచో, చలవీణయందు గల షడ్జ, మధ్యమ, పంచమములు ధ్రువవీణయందు గల నిషాద, గాంధార, మధ్యమములలో లయమును చెందును ఇట్లు శ్రుతులను బరిష్కరించి, "చతుశ్చతుశ్చతుశ్చైవ షడ్జ మధ్యమ పంచమాః। ద్వే ద్వే నిషాదగాంధారౌ త్రి త్రి ఋషభ ధైవతౌ" అని స్వరములకు శ్రుతులను నిర్ణయించియున్నారు

శ్రుతులను మార్చునపుడు ధ్రువవీణయందుఁ గల స్వరములలో చలవీణ స్వరములు లయమును జెందువిధమును ఈ పట్టికయందుఁ (1) జూడుఁడు

పట్టికము (1)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	
ధ్రువవీణ				స			రి		గ				మ				ప			ధ		ని	సమశ్రుతి
చలవీణ				స³			రి²		గ⁴				మ⁴				ప³			ధ²		ని	సమశ్రుతి
మొదటి భేదము			స			రి		గ				మ				ప			ధ		ని		ఒక శ్రుతి తక్కువ
రెండవ భేదము		స			రి		గ²				మ				ప			ధ		ని²			2 శ్రుతులు తక్కువ
మూడవ భేదము	స			రి³		గ				మ				ప			ధ³		ని				3 శ్రుతులు తక్కువ
నాల్గవ భేదము			రి		గ				మ⁴				ప⁴			ధ		ని				స	4 శ్రుతులు తక్కువ

కొన్ని ముఖ్యాంశములు

ప్రకృతము మనకు లభ్యమైయుండు సంగీత సంబంధమైన సంస్కృతగ్రంథము లన్నిటిలోను చాల పురాతనమైన గ్రంథము భరతాచార్యులచే రచియింపఁబడిన నాట్యశాస్త్ర మొకటియే. ఇతఁడు సుమారు 1500 సంవత్సరములకు మునుపు ఉండిన వాఁడని తెలియుచున్నది. ఇతఁడు వ్రాసియున్న నాట్యశాస్త్రములో శ్రుతిని గుఱించి చెప్పునపుడు నీ యభిప్రాయమునుగాని వ్యక్తముగఁ జెప్పినవాడుకాఁడు. అందుచేత ఇతఁడు శ్రుతులను నిశ్చయించుటకై యెంతమాత్రము ప్రయత్నించినవాఁడు కాఁడనియే చెప్పవచ్చును.

రత్నాకరకారుఁడైన శార్ఙ్గదేవుడు పైనిచెప్పిన భరతాచార్యున కీవలివాఁడు. ఇతఁడు సుమారు 700 సంవత్సరములకు మునుపు రత్నాకరగ్రంథమును వ్రాసినటులు తెలియుచున్నది. ఇతఁడు శ్రుతులను నిర్ణయించుటకై చాల ప్రయత్నించినవాఁడని చెప్పవచ్చును. ఇతఁడు సమభాగములను గల శ్రుతులు మాత్రమే (equal intervals) సంగీతయోగ్యమని చక్కగా నెఱిగినవాఁడు; అయినను షడ్జపంచమ భావప్రకారముగ నొకస్థాయిలో 22 శ్రుతుల నెట్లు స్థాపించినాఁడో తెలియలేదు. షడ్జపంచమభావ ప్రకారముగ ప్రయత్నించునపుడు, ఒక స్థాయిలో శ్రుతులు 22 కన్న నధికముగ వచ్చుచున్నవి. వానికి ఇతఁ డేదియును సమాధానముఁ జెప్పలేదు. మఱియు, షడ్జపంచమభావ ప్రకారముగ నితఁడు శ్రుతిని నిశ్చయించినటులును చెప్పలేదు. గనుక ఇతఁడు ఒక స్థాయిని 22 సమభాగములుగాఁ జేసికొని అందు స్వరముల నమర్చినవాఁడు. అందుచేత నే యితనికి స్వరస్థానములు శుద్ధముగ కుదురలేదు. గ్రామభేదములను చేయునపుడు స్వరములు చాల హెచ్చుతక్కువగ నుండుటను జూచి ఒకస్వరమున కిచ్చిన శ్రుతిని మఱియొక స్వరమున కిచ్చి చ్యుతషడ్జము, త్రిశ్రుతిఋషభము అని సందర్భానుసారముగ 12 వికృతి స్వరములను నేర్పఱచుకొన్నాఁడని తోఁచుచున్నది. ఇతఁడు నిశ్శంకుఁడని బిరుదు వహించినవాఁడైనను శ్రుతులను నిర్ణయించి అందు స్వరముల నమర్చుటయందు చాల శంక గలవాఁడుగ నే కనఁబడుచున్నాఁడు.

ఇతనికి ఇటీవలి వాఁడైన సోమనాథుఁడును ఈ సంశయములోనుండి తొలఁగినవాఁడు కాఁడు. అయినను ఇతఁడు మంచి పండితుఁడు. ఇందులకు ఇతఁడు వ్రాసియున్న రాగవిబోధమే సాక్షియగును. ఈ గ్రంథము చక్కని సంస్కృతములో వ్రాయఁబడియున్నది. మఱియు నితఁడు మంచి గాయకుఁ డనియును వైణికుఁడనియును తెలియుచున్నది. షడ్జపంచమ భావముగ గలుగు స్వరసమూహములకు అన్యోన్యత (Harmony or concordance of sound) విశేషముగ నున్నదను తత్త్వమును తెలిసికొన్నవాఁడు. ఇతఁడును శార్ఙ్గదేవుఁడు పోయిన పద్ధతి ననుసరించి శ్రుతులను జెప్పినాఁడే గాని సందేహమును తీర్చుకొని శ్రుతులను నిర్ణయించలేదు. ఇట్లు శ్రుతులను లెక్కపెట్టునపుడు తనకుఁ గలిగిన సందేహమును వెల్లడిగఁ జెప్పినవాఁడు కాడు. ఇతఁడు వ్రాసిన రాగవిబోధము మొదటి వివేకములో 18, 19, 20, 21, 22-వ ఆర్యలలో "శ్రుతి స్వరజ్ఞానోపాయన వీణ" యని యొక వీణను చెప్పియున్నాఁడు. రెండవ వివేకము 18 మొదలు 43

వఱకుఁగల ఆర్యలలో "అఖిలరాగ మేళ శుద్ధమేళ వీణ" యని యొక వీణను చెప్పియున్నాఁడు. రెండవ వివేకము 44 మొదలు 51 వఱకు గల ఆర్యలలో "అఖిలరాగ మేళ మధ్యమేళ వీణ" యని మఱియొక వీణను జెప్పియున్నాఁడు. రెండవ వివేకమున 19-27-36-37 ఆర్యలలో "ఏకరాగ మేళ శుద్ధమేళ వీణ" యని యొక వీణయును, ఆర్య 44-47 లో "ఏకరాగ మేళ మధ్యమేళ వీణ" యని మఱియొక వీణయును ఇట్లు 5 వీణలను జెప్పియున్నాఁడు. వానిని ఈ గ్రంథముయొక్క అనుబంధము (I) లోఁ జూడుఁడు.

సంగీత పారిజాతకారుఁడైన అహోబిలుఁడు స్వరములను షడ్జపంచమ భావము గానే లెక్కచేసినవాఁడని తెలియుచున్నది. "మధ్యేపూర్వోత్తరాబద్ధ వీణాయాం గాత్ర ఏవవ । షడ్జపంచమ భావేన శ్రుతిర్ద్వావింశతిం జగుః ॥" అని ఇతఁడు చెప్పియున్నాఁడు. ఇతఁడు శ్రుతులను లెక్కచేయునపుడు ఒక స్థాయిలో 22 శ్రుతులకన్న అధికమైన శ్రుతులు వచ్చుచున్నవి యనే రహస్యమును తెలిసికొని మఱికొన్ని శ్రుతులను గుణించి యున్నాడు. అందును ఒక స్థాయిలో యున్ని శ్రుతులే షడ్జపంచమభావమువలన గలుగు చున్నవని నెఱిఁగినవాఁడు కాఁడని తెలియుచున్నది. వీణయందు ఇంతకొలతలో ఈ స్వర మున్నదను నొక శ్రోత్ర సంప్రదాయమును ఇతఁడే మొట్టమొదట వెల్లడిచేసినవాఁడు. * ఇతఁడు చెప్పియుండు కొలతలు [illegible] ప్రకార ముగఁ జూచునపుడు అప్పాలు [illegible] యున్నయవి.

---

* సంగీత పారిజాతకారుఁడైన అహోబిలుఁడు పైని చెప్పిన ద్వావింశతి శ్రుతులను నిర్ణయించునపుడు వీణ యందు ఇంతకొలతలో ఈ స్వరము బుట్టు చున్నదని గ్రంచుమించుగా కొలతలను జెప్పియున్న పద్ధతుల నీ దిగువ జూడుఁడు.

వీణయందు శుద్ధస్వర నిరూపణము

శ్లో. ధ్వన్యవచ్ఛిన్న వీణాయాం మధ్యేతారక సంస్థిత
ఉభయోఃషడ్జ యోర్మధ్యే మధ్యమంస్వం మాచరేత్
త్రిభాగాత్మకవీణాయాం పంచమస్స్యాత్తదగ్రిమే ।
షడ్జపంచమయోర్మధ్యే గాంధారస్యస్థితిర్భవేత్ ॥
సపయోఃపూర్వభాగేచ స్థాపనీయోధరిస్వరః
పసయోర్మధ్యదేశేతు ధైవతం స్వరమాచరేత్ ।
తత్రాంశద్వయ సంత్యాగా న్నిషాదస్యస్థితిర్భవేత్

తా. అవచ్ఛిన్నధ్వనితోఁ గూడిన వీణయందుఁగల తంత్రియొక్క మధ్యలో (1/2) తారషడ్జము పలుకును. రెండుషడ్జములకు నడుమ (1/4) మధ్యమము నాచ రింపవలయును. తంత్రియొక్క మొత్తము నిడివిని మూఁడుగా భాగించి అందు రెండు భాగములు త్రోసి (3/4) పంచమమును స్థాపింపవలయును. షడ్జపంచమములకు మధ్యలో గాంధారము పలుకును. మేరులోనుండి పంచమమువఱకు కొలిచి దానిని మూఁడుభాగ

శ్రుతులకు సంబంధించిన ప్రకృత చర్చలు.

పూర్వపు సుప్రసిద్ధ వాగ్గేయకారకులు, ఒక స్థాయియందు 22 శ్రుతులున్నవనియును, గానము చేయునపుడు రాగములకు జీవకళల నిచ్చి రక్తిఁ గలుగఁజేయుటకై యీ శ్రుతులను సందర్భానుసారముగ, గమకముచేత కల్పించి, వాడుకొనవలయు ననియును జెప్పియున్నారు. అయినను, వీణయందు స్వరమేళనమును చేయునపుడు, ఒకస్థాయిలో ఉత్తరోత్తరము, ద్విగుణములైన 12 స్వరములను మాత్రమే మేళన పద్ధతిలోఁ జెప్పియున్నారు.

ముగాఁ జేసి మొదటిభాగముయొక్క అంత్యములో ఋషభమును స్థాపింపవలయును. పంచమమునకును తారషడ్జమమునకును మధ్యలో ధైవతము పలుకును. పంచమమునకును తారషడ్జమమునకును గల నిడివిని మూఁడుభాగములుచేసి అందు రెండుభాగముల త్రోసి చూచునప్పుడు నిషాదము పలుకును.

వీణయందు వికృతస్వర నిరూపణము.

శ్లో॥ భాగత్రయాన్వితో మధ్యే మేరోఋషభసంజ్ఞితాత్ ।
భాగద్వయోత్తరం మేరోః కుర్యాత్ కోమలరిస్వరమ్

తా. మేరువునకును ఋషభమునకును మధ్యలో రెండుభాగములను విడిచి కోమల ఋషభమును స్థాపనము చేయవలయును.

శ్లో మేరోర్ధైవతయోర్మధ్యే తీవ్రగాంధారమాచరేత్ ॥

తా. మేరువునకును ధైవతమునకును నడుమ తీవ్రగాంధారమును జేయవలయును.

శ్లో॥ భాగత్రయవిశిష్టేస్మిన్ తీవ్రగాంధారషడ్జయోః ।
పూర్వభాగోత్తరం మధ్యే మం తీవ్రతమమాచరేత్ ॥

తా. తీవ్రగాంధారమునకును షడ్జమమునకును మధ్యలో ఒకభాగమును విడిచి తీవ్ర మధ్యమమును స్థాపింపవలయును.

శ్లో॥ భాగత్రయాన్వితో మధ్యే పంచమోత్తర షడ్జయోః ।
కోమలా ధైవత స్థాప్యః పూర్వభాగే మనీషిభిః ॥

తా. పంచమమునకును తారషడ్జమమునకును మధ్యలో మూఁడుభాగములు చేసి మొదటిభాగముయొక్క కొనలో కోమల ధైవతము స్థాపనము చేయవలయును.

శ్లో తత్రైవ ధసయోర్మధ్యే భాగత్రయ సమన్వితే ।
పూర్వభాగద్వయాదూర్ధ్వం నిషాదం తీవ్రమాచరేత్ ॥

తా ధైవతమునకును తారషడ్జమమునకును మధ్యలో మూఁడుభాగములు చేసి రెండుభాగముల త్రోసి తీవ్ర నిషాదమును ఆచరింపవలయును

ప్రాకృత సంగీత విద్యావిశారదులు, ఒక స్థాయిలో 22 శ్రుతు లున్నవని పుస్తకములలో మాత్రము వ్రాసి యున్నారే కాని, వానిని స్వానుభవమునం దుంచికొన్నారు గారు. మన హైందవ సంగీతమునందుఁ గల రాగములకు శ్రుతులే సొంపుగ నున్నయవి. ఒక స్థాయిలో 12 స్వరములను మాత్రము సమ్మేళనమును చేసికొని వానిలోనే కర్నాటక రాగములకుఁగల కళ లన్నియు నున్నవని చెప్పుట సరికాదు. మనదేశమునందలి సంగీత విద్వాంసులలో, వైణికులు మాత్రమే, ఒక స్థాయిలో 12 స్వరములకన్న నధికమైన స్వరములో, లేక శ్రుతులో యుండవలయునని చెప్పుచున్నారు. అయినను, వారు అట్టి శ్రుతు లెన్ని యుండవలయునని చెప్పలేక యున్నారు. కొందఱు గ్రంథపద్ధతి ననుసరించి, ఒక స్థాయిలో 22 శ్రుతు లున్నవని చెప్పుచున్నారు. సంగీతవిద్యను జీవనోపాయముగఁ గైకొన్న విద్వాంసు లెవరును ఈ శ్రుతుల సంబంధమైన రహస్యమును కనిపెట్టుటకు ప్రయత్నించినవారు గారు. సుమారు, 15 సంవత్సరములకు పూర్వము, (Mr. Rao Bahadur C Nagoji Rao, Inspector of Schools, Southern Circle) మిస్టర్ రావు బహదూర్ సి. నాగోజి రావుగారు, ఈ శ్రుతులను లెక్కపెట్టుటకై ప్రయత్నించినారు. రావుగారు 1904 వ సంవత్సరమున తిరువల్లిక్కేణికి వచ్చి నన్ను రావించి తాము సిద్ధముచేసిన 22 శ్రుతుల వీణను నాకు చూపి, నా యభిప్రాయము నడిగినారు. కొన్ని రాగకళలను అందులో వాయించినారు. వానిలో కొన్ని శుద్ధముగాను కొన్ని సంకరముగాను (హెచ్చు తక్కువలు గాను) ఉండెను. శ్రుతులు హెచ్చుతక్కువలుగా నున్నవని నా యభిప్రాయమును తెలిపితిని. అందులకు వారును సమ్మతించి వానిని సవరింపవలయునని చెప్పినారు. ఇది శ్రుతులను లెక్కపెట్టుటకైన ప్రథమ ప్రయత్నము. తరువాత, శ్రుతుల విషయమై అనేకులు చర్చింపఁ దొడఁగిరి. వానిలో ముఖ్యమైన కొన్ని యభిప్రాయముల నీ దిగువ వ్రాసెదను.

(1) రావుబహాదూర్ సి. నాగోజి రావుగారి యభిప్రాయము.

22 శ్రుతులను వాని వేవన సంఖ్యలను అవి పుట్టుస్థానములను వాని (Ratio) రేషియోలను, * అంతరములను తెలిపెడి పథకము.

శ్రుతుల సంఖ్య.	స్వర నామములు.	వాడుకయందుఁ గల 12 స్వరములు.	తీగ స్థానములు.	వేవన సంఖ్యలు.	అంతరములు ప్రతి రేషియోలు.
I	స	స.	I	240	I
2	రి I	...	25/24	250	24/25
3	రి 2	శు.రి.	16/15	256	15/16
4	రి 3	...	10/9	$266\frac{2}{3}$	9/10
5	రి 4	చ.రి.	9/8	270	8/9
6	గ I	...	32/27	$284\frac{4}{9}$	27/32
7	గ 2	సా.గ.	6/5	288	5/6
8	గ 3	అం.గ.	5/4	300	4/5
9	గ 4	...	32/25	$307\frac{1}{2}$	25/32
10	మ I	శు. మ.	4/3	320	3/4
II	మ 2	...	27/20	324	20/27
I2	మ 3	ప్ర.మ.	45/32	$337\frac{1}{2}$	32/45
I3	మ 4	...	36/25	$345\frac{3}{5}$	25/36
I4	ప	ప	3/2	360	2/3
I5	ధ I	శు.ధ.	25/16	375	16/25
16	ధ 2	...	8/5	384	5/3
I7	ధ 3	చ.ధ.	5/3	400	3/5
18	ధ 4	...	27/16	405	16/27
19	ని I	...	16/9	$426\frac{2}{3}$	9/16
20	ని 2	కై. ని.	9/5	432	5/9
21	ని 3	కా. ని.	15/8	450	8/15
22	ని 4	...	48/25	461	25/48
23	స	స	2	480	I/2

గ్రంథకర్త యభిప్రాయము.

మిస్టరు, నాగోజి రావుగారు, ఈ శ్రుతుల పద్ధతిని ఆంగ్లేయ ఏన్‌హార్‌మొనిక్ స్కేల్ (English Enhormonic Scale) ననుసరించి చెప్పియున్నారు. ఇందు, కొన్ని స్వరములు ఆంగ్లేయపద్ధతికి సరిగ నున్నవి. కొన్ని సరికావు. ఇందుఁగల శ్రుతులు, ఒకటే లెక్కగలవి కావు. గనుక, ఇవి సంగీత రత్నాకరోక్త శ్రుతులు కానేరవు.

మఱియు 2/I, 3/2, 4/3, 5/4, 6/5, 9/8, 10/9, 16/15, 25/24 అను (intervals) కాలవ్యవధులు మాత్రమే సంగీత యోగ్యమని యును, అట్టి శ్రుతులు ఒకస్థాయిలో 22 మాత్రమే యున్నవనియును చెప్పియున్నారు. †

* రేషియో = రెండుసంఖ్యలకు గల సంబంధము ; అంతరము.

† ఆంగ్లేయులు, సంగీతమునందు హార్‌మొని (harmony) నిండి యుండవలయునని చెప్పుచున్నారు. హార్‌మొని యనఁగా నేమి ? అని మనము తెలిసికొనవలయును. స్వరములు ఒకటితో నొకటి చేరుటకైన శబ్ద విశేషము హార్‌మొని యనఁబడును. వీణలో షడ్జతంత్రిని మీటి మేరువును నొకవ్రేలితో తాఁకి తత్‌క్షణమే వ్రేలిని పైకెత్తి, స్వర

ములను గమనించినచో, షడ్జతంత్రిలోనే, "స, గ, ప, సఁ" యని షడ్జ, అంతర గాంధార, పంచమ, తారషడ్జములు వరుసగాను సూక్ష్మముగాను ధ్వనించి, వెంటనే షడ్జములో లయించి పోవుటయును విశదముగ తెలియఁగవచ్చును. ఇట్లు పలుకుటకు, అప్పర్ పార్షల్ (upper partial) అని పేరు. వాద్యములలో, ఒక అప్పర్ పార్షలును, మనుష్య శారీరములలో మూఁడు అప్పర్ పార్షలును పలుకును. అందుచేతనే గాత్రగానము జంత్రగానమునకన్న మిగుల సొంపుగ నున్నది. ఇట్టి సొంపు సంగీతమునకు హార్మొనివలననే గలుగుచున్నది. మఱియు నిట్లు పలుకు స్వరములకు, కార్డ్ ఆవ్ నేచర్ (chord of nature) ఒకటితో నొకటి చేరెడి స్వరములని పేరు. ఇట్టి స్వరములు, వరుసలుగా వచ్చునపుడు రాగము గలుగుచున్నది.

పైని చెప్పిన రీతిగ నిండు హార్మొనిగల స్వరము లివి యనియును, తక్కువ హార్మొనిగల స్వరము లివి యనియును తెలియఁగవలసినది యావశ్యకమే గదా ?

(1) ఒక స్వరమునకును మఱియొక స్వరమునకును గల అంతరము (interval) సరిగా ఒకస్థాయి యుండినయెడల పూర్ణమైన హార్మొని గలుగును.

ఉ॥ స సఁ

ఈ అంతరమునకు లెక్క 2 (interval)

(2) షడ్జమునకును పంచమమునకును (సప) గల హార్మొని రెండవతరగతి యగును, ఇందుకు అంతరము 3/2 (interval)

(3) పంచమమునకును షడ్జమునకును (ప సఁ) గల అంతరము (interval) 4/3. ఎట్లనిన,

$$ప \times 4/3 = సఁ$$

$$3/2 \times 4/3 = 2$$

(4) అంతర గాంధారమునకును షడ్జమునకును (గ3-స) గల అంతరము 6/5:-

$$గ3 \times 6/5 = ప$$

$$5/4 \times 6/5 = 3/2$$

మఱియు ఆంగ్లేయ సంగీతములో 9/8 (Major tone) 10/9 (Minor tone), 16/15 (Major Semitone), 25/24 (Minor Semitone), అను అంతరములను (intervals) చేరికగల స్వరములుగా స్వీకరించి యున్నారు. ఇందుచేత, మనము తెలిసికొన్న దేమనగ, "2/1, 3/2, 4/3, 5/4, 6/5, 9/8, 10/9, 16/15, 25/24" ఇట్టి అంతరములను గల స్వరములు, ఒకటితోనొకటి చేరెడి స్వభావము గలవి యనునదియే.

ఇఁకను, "స1-గ3, గ3-ప, ప-స2" వీని మధ్యలో నెన్ని హార్మొనిక్ స్వరములు రావచ్చునని లెక్కపెట్టవలయును.

1. షడ్జమునకును అంతర గాంధారమునకును (స-గ3) మధ్యలో రి1 వచ్చినచో అనుగుణ్యమైన స్వరమగును. రి 1-కి అంతరము 25/24; (గ3) మూఁడవ గాంధారమునకు అంతరము 6/5. ఎట్లనిన,

$25/24 \times 6/5 = 5/4$
రి1 $\times 6/5 =$ గ3

మొదటి ఋషభమును షడ్జముగ జేసినచో మూఁడవ గాంధారము సాధారణ గాంధారముగ పలుకును.

2. షడ్జమునకును మూఁడవ గాంధారమునకును మధ్యలో మూఁడవ ఋషభము వచ్చును. షడ్జమునకును మూఁడవ ఋషభమునకును గల అంతరము 10/9 ; మూఁడవ ఋషభమునకును మూఁడవ గాంధారమునకును గల అంతరము 9/8. ఎట్లనిన,

$10/9 \times 9/8 = 5/4$
రి3 $\times 9/8 =$ గ3

మూఁడవ ఋషభమును షడ్జముగఁ జేసినచో మూఁడవ గాంధారము 4-వ ఋషభముగ పలుకును.

3. షడ్జమునకును మూఁడవ గాంధారమునకును మధ్యలో 4-వ ఋషభము వచ్చినచో అనుగుణ్యమైన స్వరమగును. ఎట్లనిన, షడ్జమునకును 4-వ ఋషభమునకును గల అంతరము 9/8 ; 4-వ ఋషభమునకును 3-వ గాంధారమునకును గల అంతరము 10/9.

$9/8 \times 10/9 = 5/4$
రి4 $\times 10/9 =$ గ3

ఇచ్చట 4-వ ఋషభమును షడ్జముగఁ జేసినచో 3-వ గాంధారము 3-వ ఋషభముగ పలుకును.

4. రెండవ గాంధారము షడ్జమునకును మూఁడవ గాంధారమునకును మధ్యలో వచ్చినయెడల ఐకమత్యముగల స్వరమగును. రెండవ గాంధారమునకును షడ్జమునకును గల అంతరము 6/5 ; 3-వ గాంధారమునకును 2-వ గాంధారమునకును గల అంతరము 25/24.

$6/5 \times 25/24 = 5/4$
గ2 $\times 25/24 =$ గ3.

2-వ గాంధారమును షడ్జముగఁ జేసినచో మూఁడవ గాంధారము మొదటి ఋషభముగ పలుకును. పైని చెప్పిన 4 పద్ధతులవలన షడ్జమునకును మూఁడవ గాంధారమునకును మధ్యలో 4 స్వరములే ఐకమత్యము గలవిగా యుండునని తెలియుచున్నది. వానిని నీ క్రింద జూడుఁడు.

1.	స	రి1	గ3
2.	స	రి3	గ3
3.	స	రి4	గ3
4.	స	రి6	గ3

మూఁడవ గాంధారమునకును పంచమమునకును మధ్యలో, ఎన్ని అనుగుణ్యమైన స్వరములున్నవని విచారింతము.

1. మొదటి మధ్యమము చేరికగల స్వరము.

$5/4 \times 16/15 = 4/3$ | $4/3 \times 9/8 = 3/2$
గ3 $\times 16/15 =$ మ1 | మ1 $\times 9/8 =$ ప

మూఁడవ గాంధారమును షడ్జముగఁ జేసినచో అందుకు మ1 శుద్ధ ఋషభముగ నుండును. మొదటి మధ్యమమును షడ్జముగఁ జేసినచో పంచమము 4-వ ఋషభముగ పలుకును.

2. మూఁడవ మధ్యమమును ఐకమత్యమైన స్వరమే. 3-వ మధ్యమమునకును 1-వ మధ్యమమునకును గల అంతరము $9/8$; మూఁడవ మధ్యమమునకును పంచమమునకును గల అంతరము $16/15$.

$5/4 \times 9/8 = 45/32$ | $45/32 \times 16/15 = 3/2$

గ2 × 9/8 = మ3 | మ3 × 16/15 = ప

కనుక 3-వ గాంధారమునకును పంచమమునకును మధ్యలో ఈ దిగువ వ్రాసి యున్న చేరికగల స్వర సమూహములు వచ్చును.

1. గ3 మ1 ప
2. గ3 మ3 ప

ఇపుడు షడ్జమునకును 2-వ గాంధారమునకును పంచమమునకును మధ్యలో ఏయే స్వరములు చేరిక గలవై యుండునని విచారింపఁబడును.

1. షడ్జమునకును రెండవ గాంధారమునకును మధ్యలో 2-వ ఋషభము ఐకమత్యముఁగల స్వరమై యుండును. షడ్జమునకును 2-వ ఋషభమునకును గల అంతరము $16/15$; రెండవ ఋషభమునకును 2-వ గాంధారమునకును గల అంతరము $9/8$.

$16/15 \times 9/8 = 6/5$

రి2 × 9/8 = గ2

2. షడ్జమునకును 2-వ గాంధారమునకును మధ్యలో 4-వ ఋషభము అనుగుణ్యమైన స్వరమగును. షడ్జమునకును 4-వ ఋషభమునకును గల అంతరము $9/8$; 4-వ ఋషభమునకును రెండవ గాంధారమునకును గల అంతరము $16/15$.

$9/8 \times 16/15 = 6/5$

కనుక { స రి2 గ2 / స రి4 గ2 } షడ్జమునకును 2-వ గాంధారమునకును మధ్యలో నీ రెండు సమూహములు ఐకమత్యము గలవిగా నుండును.

1. రెండవ గాంధారమునకును పంచమమునకును మధ్యలో 1-వ మధ్యమము చేరిక గల స్వరమై యుండును. 2-వ గాంధారమునకును 1-వ మధ్యమమునకును గల అంతరము $10/9$; 1-వ మధ్యమమునకును పంచమమునకును గల అంతరము $9/8$.

$6/5 \times 10/9 = 4/3$ | $4/3 \times 9/8 = 3/2$

గ2 × 10/9 = మ1 | మ1 × 9/8 = ప

2. రెండవ గాంధారమునకును పంచమమునకును మధ్యలో 2-వ మధ్యమము వచ్చును. 2-వ గాంధారమునకును 2-వ మధ్యమమునకును గల అంతరము $9/8$; రెండవ మధ్యమమునకును పంచమమునకును గల అంతరము $10/9$

$6/5 \times 9/8 = 27/20$ | $27/20 \times 10/9 = 3/2$

గ2 × 9/8 = మ2 | మ2 × 10/9 = ప

3. రెండవ గాంధారమునకును పంచమమునకును మధ్యలో 4-వ మధ్యమము వచ్చును. రెండవ గాంధారమునకును 4-వ మధ్యమమునకును గల అంతరము 6/5; 4-వ మధ్యమమునకును పంచమమునకును గల అంతరము 25/24.

$$6/5 \times 6/5 = 36/25 \qquad 36/25 \times 25/24 = 3/2$$

గ2 × 6/5 = మ4 | మ4 × 25/24 = ప

కనుక { గ2 మ1 ప / గ2 మ2 ప / గ2 మ4 ప } ఈ మూఁడు చేరికగల స్వరసమూహములు గ2—ప మధ్యలో వచ్చును.

ఇదివరకును షడ్జమములో నుండి పంచమమువఱకుఁ గల చేరికఁగల స్వరములను లెక్కచేసితిమి. అటులనే పంచమము మొదలుకొని పై షడ్జమువఱకుఁ గల ఐకమత్యము గల స్వరములను కనిపెట్టవలయును. అందుకు, ఒక సులభమైన త్రోవయున్నది. ఎట్లనిన, పంచమమును షడ్జముగ (శ్రుతిగ) స్వీకరించినచో పై షడ్జము 1-వ మధ్యమ మగును; కనుక "పస" యనునది "సమ" యను స్వరములకు సరియగును. ఈ కారణముచేత షడ్జములోనుండి 1-వ మధ్యమమువఱకును ఎన్ని ఐకమత్యముఁగల స్వరమున్నవో, అన్ని స్వరములే పంచమమునకును పై షడ్జమమునకును మధ్యలో నుండును. వాని నీ దిగువనుండు చక్రములో జూడుఁడు.

షడ్జ మధ్యమముల మధ్యనుండు స్వరములకు సరియైన స్వరములను పంచమతార షడ్జమధ్యములోఁ జూపెడి పథకము.

స—మ (1) మధ్య నుండుస్వరములు.	అంతరములు.	ప—స. మధ్య నుండుస్వరములు.	అంతరములు.	షరాలు.
స	1	ప	3/2	ఈ పథకములో మొదటి పంక్తిలో నుండు స్వరములకు, మూఁడవ పంక్తిలో నుండు స్వరములు సమయోగ్యంబులైనవి యని యెఱుఁగునది.
రి1	25/24	ధ1	25/16	
రి2	16/15	ధ2	8/5	
రి3	10/9	ధ3	5/3	
రి4	9/8	ధ4	27/16	
గ2	6/5	ని2	9/5	
గ3	5/4	ని3	15/8	
మ1	4/3	స	2	

ఇదివఱకును, ఒక స్థాయిలో ఆరోహణక్రమముగఁ జూచునపుడు ఐకమత్య శ్రుతులెన్నిగలవో యని విచారించితిమి. ఇపుడు అవరోహణ క్రమములో నెన్ని ఐకమత్య శ్రుతు లున్నవని విచారింపవలయును.

1. పంచమమునకును 1-వ ధైవతమునకును గల అంతర మెదియో, అదియే 4-వ నిషాదమునకును షడ్జమమునకును గల అంతరమగును.

పైనిఁ గనఁబఱచిన 22 శ్రుతులకంటె నధికమైన ఐకమత్యముఁగల శ్రుతులు ఒకస్థాయిలో వచ్చుటకు వీలులేదు ఇదియే రావుగారి 22 శ్రుతుల పద్ధతి. ఈ పద్ధతులు లెక్కకు సరిగానున్నవి; అయినను పైనిచెప్పిన లెక్క ప్రకారముగ వీణయందు స్వరములను స్థాపనము జేయునపుడు షడ్జస్వరములుతప్ప ఇతర స్వరములు శుద్ధముగా నుండవు. అందుచేత స్వరములొకటితో నొకటి చేరవు.

ఉ॥ $48/25 \times 25/24 = 2$

$\quad$ ని$4 \times 25/24 =$ సే

కనుక 4-వ నిషాదమును శ్రుతిగా నుంచుకొన్నచో అందుకు షడ్జము శుద్ధ ఋషభమగును.

2. 2-వ ధైవతమునకును పంచమమునకును గల అంతర మెదియో అదియే 3-వ నిషాదమునకును షడ్జమునకును గల అంతరము.

ఉ॥ $15/8 \times 16/15 = 2$

$\quad$ ని$3 \times 16/15 =$ సే

3. I-వ నిషాదమును శ్రుతిగాఁ (షడ్జముగ) జేయునపుడు అందుకు తారషడ్జము 4-వ ఋషభముగ పలుకును.

ఉ॥ $16/9 \times 9/8 = 2$

$\quad$ ని$1 \times 9/8 =$ సే

పైని చెప్పినప్రకారముగ తారషడ్జమునకును పంచమమునకును మధ్యలో I-వ, 4-వ నిషాదములు చేరికగల స్వరములగుచున్నవి. ఈ తీరుననే శుద్ధమధ్యమములోనుండి క్రింది షడ్జమువఱకును గుణించునపుడు I, 4 సంఖ్యగల ఋషభములు (రి1, రి4) మనకు లభ్యమగును. ఎట్లనిన,

I-వ గాంధారమునకును I-వ మధ్యమమునకును గల అంతరము $9/8$.

ఉ॥ $32/27 \times 9/8 = 4/3$

$\quad$ గ$1 \times 9/8 =$ మ1

4-వ గాంధారమునకును I-వ మధ్యమమునకును గల అంతరము $25/24$.

ఉ॥ $32/25 \times 25/24 = 4/3$

$\quad$ గ$4 \times 25/24 =$ మ1

ఇవియే 22 అనుగుణ్యముఁ గల శ్రుతులు. వీనికన్న యధికమైన ఐకమత్య శ్రుతులొక స్థాయిలో లేవని యభిప్రాయఁబడుచున్నారు.

పైనిఁ గనఁబఱచిన 22 శ్రుతులకంటె నధికమైన ఐకమత్యముఁగల శ్రుతులు ఒకస్థాయిలో వచ్చుటకు వీలులేదు ఇదియే రావుగారి 22 శ్రుతుల పద్ధతి. ఈ పద్ధతులు లెక్కకు సరిగా నున్నవి ; అయినను పైనిచెప్పిన లెక్క ప్రకారముగ వీణయందు స్వరములను స్థాపనము జేయునపుడు షడ్జస్వరములుతప్ప ఇతర స్వరములు శుద్ధముగా నుండవు. అందుచేత స్వరము లొకటితో నొకటి చేరవు.

ఉ॥ $48/25 \times 25/24 = 2$

ని$4 \times 25/24 =$ సఁ

కనుక 4-వ నిషాదమును శ్రుతిగా నుంచుకొన్నచో అందుకు షడ్జము శుద్ధ ఋషభమగును.

2. 2-వ ధైవతమునకును పంచమమునకును గల అంతర మెదియో అదియే 3-వ నిషాదమునకును షడ్జమునకును గల అంతరము.

ఉ॥ $15/8 \times 16/15 = 2$

ని$3 \times 16/15 =$ సఁ

3. 1-వ నిషాదమును శ్రుతిగాఁ (షడ్జముగ) జేయునపుడు అందుకు తారషడ్జము 4-వ ఋషభముగ పలుకును.

ఉ॥ $16/9 \times 9/8 = 2$

ని$1 \times 9/8 =$ సఁ

పైని చెప్పినప్రకారముగ తారషడ్జమునకును పంచమమునకును మధ్యలో 1-వ, 4-వ నిషాదములు చేరికగల స్వరములగుచున్నవి. ఈ తీరుననే శుద్ధమధ్యమములోనుండి క్రింది షడ్జమువఱకును గుణించునపుడు 1, 4 సంఖ్యగల ఋషభములు (రి1, రి4) మనకు లభ్యమగును. ఎట్లనిన,

1-వ గాంధారమునకును 1-వ మధ్యమమునకును గల అంతరము $9/8$.

ఉ॥ $22/27 \times 9/8 = 4/3$

గ$1 \times 9/8 =$ మ1

4-వ గాంధారమునకును 1-వ మధ్యమమునకును గల అంతరము $25/24$.

ఉ॥ $32/25 \times 25/24 = 4/3$

గ$4 \times 25/24 =$ మ1

ఇదియే 22 అనుగుణ్యముఁ గల శ్రుతులు. వీనికన్న యధికమైన ఐకమత్య శ్రుతులొక స్థాయిలో లేవని యభిప్రాయఁబడుచున్నారు.

రావుగారి 22 శ్రుతుల పద్ధతి (కరుణామృతసాగర ప్రకారముగ)

సంఖ్యలు.	స్వరనామములు.	తీగ హ్రస్వములు.	అంతర హ్రస్వములు.	అంతర దశాంశ హ్రస్వములు.	32అంగుళపు తీగెలో శ్రుతులకు తీగెలు.	సెంట్సులు.	అంతర సెంట్సులు.	సం. 540 కంపనముల ప్రకార కంపన సంఖ్యలు.	సం. 240 కంపనముల ప్రకారము కంపనసంఖ్యలు
	స	1			32			5.0	240
1	రి1	24/25	24/25	.9600	30.72	71	71	562.59	250
2	రి2	15/16	125/128	.9375	30	112	41	576	256
3	రి3	9/10	24/25	.9000	28.8	182	71	600	266.66
4	రి4	8/9	80/81	.8889	28.44	204	22	607.50	270
5	గ1	27/32	243/256	.8438	27	294	90	640	284.44
6	గ2	5/6	80/81	.8333	26.67	316	22	648	288
7	గ3	4/5	24/25	.8000	25.60	386	71	675	300
8	గ4	25/32	125/128	.7813	25	427	41	691.20	307.2
9	మ1	3/4	24/25	.7507	24	498	71	720	320
10	మ2	20/27	80/81	.7407	23.70	520	22	729	324
11	మ3	32/45	24/25	.7111	22.76	590	71	759.375	337.5
12	మ4	25/36	125/128	.6944	22.22	631	41	777.60	345.6
13	ప	2/3	24/25	.6667	21.33	702	71	810	360
14	ధ1	16/25	24/25	.6400	20.48	773	71	843.75	375
15	ధ2	5/8	125/128	.6250	20	814	41	864	384
16	ధ3	3/5	24/25	.6000	19.20	884	71	900	400
17	ధ4	16/27	80/81	.5926	18.99	906	22	9911.25	405
18	ని1	9/16	243/256	.5625	18	996	90	960	426.67
19	ని2	5/9	80/81	.5556	17.78	1018	22	972	432
20	ని3	8/15	25/25	.5333	17.07	1088	71	1012.50	450
21	ని4	25/48	125/128	.5208	16.67	1129	41	1036.80	460.8
22	సं	1/2	24/25	.5000	16	1200	71	1080	480

పైని కనఁబఱచియుండు పథకములో కొన్ని వ్యత్యాసములైన లెక్కలు గనఁబడుచున్నవి. 7-వ 8-వ పంక్తిలో జూడుఁడు; ఒక స్థాయికి గల మొత్తము సెంట్సులు 1200, అని 7-వ పంక్తి అంత్యములో వ్రాసియున్నది. 8-వ పంక్తిలో పైనిచెప్పిన 1200 సెంట్సులకును వివరమును గనఁబఱచి యున్నారు. ఆ సంఖ్యలు, ఒకశ్రుతికిని దానివెంటనే వచ్చెడి మఱియొక శ్రుతికిని గల అంతరములు. ఈ అంతర సెంట్సులను మొత్తము చేసినచో 1200 సెంట్సులే రావలయును. అట్లుగాక 5 సెంట్సులు అధికముగ వచ్చియున్నవి. మఱియు 7-వ పంక్తిలో నుండు మొత్తసంఖ్య ఒకటితో 8-వ

పంక్తిలో నుండు అంతరసంఖ్యనుగూర్చి చూచునపుడు అందులకు దిగువనుండు 7-వ పంక్తిలోని మొత్తము సరిగ నుండవలయును. అట్లుగాక కొన్నితావులలో వ్యత్యాసమై యుండుటయును జూడుఁడు. అంతరభిన్నములకుఁ దగినట్లుగ సెంట్సులను లెక్కచేసి నందువలన నీ వ్యత్యాసము గనఁబడుచున్నదని తెలియుచున్నది.

(2) 22 శ్రుతులు. Mr. సహస్రబుద్ధిగారి యభిప్రాయము ననుసరించి గుణింపఁబడిన పథకము.

శ్రుతులసంఖ్యలు.	స్వరనామములు.	స్థానభిన్నములు.	32 అంగుళపు తంత్రి స్వరములు పుట్టుస్థానం	స. 540 చొప్పున వేపనసంఖ్యలు.	సెంట్సులు.	అంతర సెంట్సులు.	రత్నాకర పద్ధతి.	గ్రంథకర్త యభిప్రాయము.
1	స	1	32.00	540	0		సంగీత రత్నాకర ప్రకారము 1 శ్రుతికిని మఱియొక శ్రుతికిని ఉండవలసిన అంతరము 54.54½.	Mr. సహస్రబుద్ధిగారు శ్రుతులను లెక్కచేయునపుడు తంత్రియొక్క నిడివిని 4 సమభాగములుగఁ జేసి వాని లో 22 భాగముల నొక స్థాయికినిచ్చి తారషడ్జమును చేసినారు. ఈ లెక్క షడ్జమునకు మాత్రము సరిగ నుండునే గాని తదితర స్వరములకు సరిగా నుండదు. ఇందు మధ్యమ పంచమము తే సరిగ నుండలేదు. 12, 16 శ్రుతులను జూడుఁడు.
2	రి1	43/44	31.27	552.6	40	40		
3	రి2	42/44	30.55	565.1	81	41		
4	రి3	41/44	29.82	579.5	122	41		
5	గ1	40/44	29.09	594	165	43		
6	గ2	39/44	28.36	609.2	209	44		
7	మ1	38/44	27.64	625.3	254	45		
8	మ2	37/44	26.91	642.2	300	46		
9	మ3	36/44	26.18	660	347	47		
10	మ4	35/44	25.45	678.9	396	49		
11	ప1	34/44	24.31	698.8	446	50		
☞ 12	ప2	33/44	24	720	498	52		
13	ప3	32/44	23.27	742.5	551	53		
14	ప4	31/44	22.55	766.5	606	55		
15	ధ1	30/44	21.82	792	663	57		
☞ 16	ధ2	29/44	21.09	819.3	722	59		
17	ధ3	28/44	20.36	848.6	783	61		
18	ని1	27/44	19.64	880	845	62		
19	ని2	26/44	18.91	913.8	911	66		
20	స1	25/44	18.18	950.4	979	68		
21	స2	24/44	17.45	990	1049	70		
22	స3	23/44	16.73	1033	1123	74		
23	సే4	22/44	16	1080	1200	77		

(3) ద్వావింశతి శ్రుతులు : రాజా సురేంద్రనాథ టాగూరుగారి యభిప్రాయము.

శ్రుతులసంఖ్యలు.	స్వరనామములు.	తీగభిన్నములు.	32అంగుళముల తీగలో శ్రుతిస్వరముల పొడవులు.	స. 540 గా నుంచిన కంపనసంఖ్యలు.	సెంట్లు.	అంతర సెంట్లు.	శాస్త్రోక్త పద్ధతి.	గ్రంథకర్త యభిప్రాయము.
1	స	1	32.0	540		49	సంగీత శాస్త్రజ్ఞుల ప్రకారము 54.5+½ సెంట్లు అంతరము.	[illegible]
2	రి1	35/36	31.11	555.4	49	50		
3	రి2	34/36	30.22	571.8	99	52		
4	రి3	33/36	29.33	589.1	151	53		
5	గ1	32/36	28.44	607.5	204	55		
6	గ2	31/36	27.56	627.1	259	57		
7	మ1	30/36	26.67	648.	316	58		
8	మ2	29/36	25.78	670.3	374	61		
9	మ3	28/36	24.89	694.3	435	63		
10	మ4	27/36	24.0	720	498	45		
11	ప1	38/52	23.4	738.9	543	46		
12	ప2	37/52	22.8	758.9	589	48		
13	ప3	36/52	22.2	780	637	48		
14	ప4	35/52	21.5	802.3	685	51		
15	ధ1	34/52	20.9	825.9	736	51		
16	ధ2	33/52	20.3	850.9	787	54		
17	ధ3	32/52	19.7	877.5	841	54		
18	ని1	31/52	19.1	905.8	895	57		
19	ని2	30/52	18.5	936	952	59		
20	స1	29/52	17.8	968.3	1011	61		
21	స2	28/52	18.2	1002.9	1072	63		
22	స3	27/52	16.6	1040	1135	65		
23	సే4	25/52	16.0	1080	1200			

(4) ద్వావింశతి శ్రుతులు : Mr. K. B. దేవాలుగారి యభిప్రాయము.

సంఖ్యలు.	స్వరనామములు.	స్థాన భిన్నములు.	32 అంగుళపు తంత్రిలో స్వరములకు స్థానములు.	స.540 చొప్పున స్వరములకు వేపన సంఖ్యలు.	సెంట్సులు.	అంతర సెంట్సులు.	ర.ప్ర.అం. సెంట్సులు.	గ్రంథకర్త యభిప్రాయము.
1	స	1	32	540			రత్నాకర ప్రకారముగ స్వరములకు మధ్యనుండు అంతరములు 54, 54½.	మిస్టరు రావు బహదూరు నాగోజీరావుగారి యభిప్రాయములో సెంట్సుల వ్యత్యాసము లెట్లు కనఁబడుచున్నవో యట్లే ఈ పట్టికలోను జూడవచ్చును. మిస్టరు రావుగారి లెక్కలో 5 సెంట్సు అధికమై యుండెను. ఈ పట్టికలో 2 సెంట్సు అధికముగా నున్నది. కొన్ని స్థానములుతప్ప తదితరమైన స్థానములలో నీ యిరువుర యభిప్రాయములును వ్యత్యాసముగనే యున్నయవి.
2	రి1	20/21	30.48	567	84	84		
3	రి2	15/16	30.00	576	112	27		
4	రి3	9/10	28.80	600	182	71		
5	గ1	8/9	28.44	607.5	204	22		
6	గ2	27/32	27.00	640	294	90		
7	మ1	5/6	26.60	648	316	22		
8	మ2	4/5	25.60	675	386	71		
9	మ3	64/81	25.28	683 437	408	22		
10	మ4	16/21	24.38	708.45	471	63		
11	ప1	3/4	24.00	720	498	27		
12	ప2	32/45	22.76	759.375	590	92		
13	ప3	45/64	22.50	768	610	20		
14	ప4	2/3	21.33	810	702	92		
15	ధ1	40/63	20.32	850.5	786	84		
16	ధ2	5/8	20.00	864	814	27		
17	ధ3	3/5	19.20	900	884	71		
18	ని1	16/27	18.96	911.25.	906	22		
19	ని2	9/16	18.00	960	996	90		
20	స1	5/9	17.07	972	1018	22		
21	స2	8/15	17.78	1012.5	1088	71		
22	స3	128/243	16.86	1025.15625	1110	22		
23	స4	1/2	16.00	1080	1200	90		

(5) 22 శ్రుతులు : (Mr. E. Clements, I. C. S) ఇ. క్లెమెంట్స్ గారి యభిప్రాయము.

సంఖ్యలు.	స్వరనామములు.	స. 1 పొడవున్న స్వరము వలన తీగపొడవులు.	32 అంగుళముల పొడవు తీగను బట్టి శ్రుతులకు తీగపొడవులు.	స. 240 పౌనఃపున్య శబ్దసంఖ్యలు.	సెంట్సులు.	[illegible]	[illegible]	[illegible] అభిప్రాయము.
	స	1	32	240				[illegible]
1	ఋ1	20/21	30.48	252	84	84		
2	ఋ2	15/16	30	256	112	27		
3	ఋ3	9/10	28.80	266.67	182	71	54.54	
4	ఋ4	8/9	28.44	270	203	22		
5	గ1	27/32	27	284.44	294	90		
6	గ2	5/6	26.67	288	316	22		
7	గ3	4/5	25.6	300	386	71		
8	గ4	64/81	25.28	303.75	408	22		
9	మ1	16/21	24.38	315	471	63		
10	మ2	3/4	24	320	498	27		
11	మ3	20/27	23.70	324	520	22		
12	మ4	32/45	22.76	337.50	590	71		
13	మ5	45/64	22.50	341.33	610	20		
14	ప	2/3	21.33	360	702	92		
15	ధ1	40/63	20.32	378	786	84		
16	ధ2	5/8	20	384	814	27		
17	ధ3	3/5	19.20	400	884	71		
18	ధ4	16/27	18.96	405	906	22		
19	ని1	4/7	18.29	420	969	66		
20	ని2	9/16	18	120.67	996	27		
21	ని3	5/9	17.78	432	1018	22		
22	ని4	8/15	17.07	450	1088	71		
23	ని5	135/256	16.88	455.11	1108	20		
24	సా	1/2	16	480	1200	92		

తంజావూరి సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రిల యభిప్రాయము.

షడ్జ పంచమభావ ప్రకారముగ, ఒక స్థాయిలో 53 శ్రుతు లున్నవని వీరి నవీనాభిప్రాయము. శ్రుతుల నెట్లు నవీనముగ స్థాపనము జేసినారో, అట్లే వానికి నామములను కల్పించియున్నారు. వీరు వీరి నూతనమైన యభి

ప్రాయమును సిద్ధాంతము చేయుటకై పూర్వగ్రంథ సమ్మతములైన శ్లోకములను కొన్నితావులలో మార్చియున్నారు. వీరి యభిప్రాయము శ్రుతుల విషయమైన చర్చలో నొకవిధముగ నుండలేదు. ఈ విషయము వీరు తంజావూరి సంగీతసభలోఁ జదివియున్న వ్యాసములను జూచినవారికి స్పష్టమగును. వానిని గ్రంథ విస్తరభీతిచే నిచట వ్రాయలేదు. అయినను, వీరి యభిప్రాయమును దెలిపెడి కొన్ని నియమముల నీ దిగువఁ జూడుఁడు :

(6) ద్వావింశతి శ్రుతులు: బ్రహ్మశ్రీ, సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రిలవారి యభిప్రాయము.

సంఖ్యలు.	స్వరనామములు.	స 1 ఉన్న తీగ పొడవులు.	32 అంగుళముల తీగెలో స్వరముల పొడవులు.	స. 240 అయినచో ఇతర స్వరముల సంఖ్యలు.	సెంట్లు.	అంతర సెంట్లు.	ర. ప్ర. సెంట్లు.	గ్రంథకర్త యభిప్రాయము.
	స	1	32	240			సంగీతరత్నాకర ప్రకారముగ నుండవలసిన అంతర సెంట్లు 54.54½.	ఇందు గనఁబడు చియుండు శ్రుతులలో కొన్ని శాస్త్రిలవారి స్వకల్పనములు, కొన్ని ఆంగేయ తత్త్వశాస్త్రిలైన హైల్మ్‌హోల్ట్జ్‌ [illegible] పైతాగరస్సు, వాట్సన్ మొదలగువారల పద్ధతి ననుసరించినవి. ఈ పద్ధతి సమ అంతరములను బడసినదిగాదు. కనుక సంగీతరత్నాకర మత ద్వావింశతి శ్రుతుల పద్ధతి కానేరదు.
1	రి1	80/81	31.60	243	22	22		
2	రి2	15/16	30	256	112	90		
3	రి3	25/27	29.63	259.2	133	21		
4	గ1	8/5	28.44	2/0	204	71		
5	గ2	640/729	28.09	2/3.3/5	225	21		
6	మ1	5/6	26.6/	288	316	71		
7	మ2	64/81	25.28	303.75	408	92		
8	మ3	32/41	24.98	3C7.5	429	21		
9	మ4	3/4	24	320	498	69		
10	ప1	20/2/	23.70	324	520	22		
11	ప2	45/64	22.50	341.33	610	90		
12	ప3	25/36	22.22	345.6	631	21		
13	ప4	2/3	21.33	360	702	71		
14	ధ1	160/243	21.0/	364.5	723	21		
15	ధ2	5/8	20	384	314	91		
16	ధ3	50/81	19./5	388.8	835	21		
17	ని1	16/2/	18.96	405	906	71		
18	ని2	1280/2187	18.73	410.063	927	21		
19	స1	5/9	17.78	432	1018	91		
20	స2	128/243	16.85	455.565	1110	92		
21	స3	64/123	16.65	461.25	1131	21		
22	సా4	1/2	16	480	1200	69		

బ్రహ్మశ్రీ సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రులుగారు షడ్జపంచమ భావ ప్రకార ముగ, ఒక స్థాయిలో 53 శ్రుతులున్నవని చెప్పియున్నారు. ఈ 53 శ్రుతుల పద్ధతిని పరీక్షించుటకు మునుపు, ''షడ్జపంచమ భావము'', ''షడ్జమధ్యమ భావము'' అను నీ రెండు క్రమములను మనము తెలిసికొనవలయును. వానిని నీ దిగువ వివరించెదను :

షడ్జపంచమ భావము.

ఒక తంత్రీవాద్యమునందలి షడ్జతంత్రిని మీటునపుడు, ఆ షడ్జ తంత్రిలోనే సూక్ష్మముగ అంతరగాంధార, పంచమ, తారషడ్జములు పలుకుచున్నవనియును, అట్లు వచ్చు స్వరములు సంపూర్ణైకమత్య స్వరము లనియును ఇదివఱకే చెప్పఁబడినది. షడ్జ పంచమములు సమగ్రమైన హార్మోనిగల స్వరములుగ నుండుటవలన షడ్జ పంచమ భావ ప్రకారము మనకు లభ్యమగునట్టి యన్నిస్వరములును పూర్ణమగు హార్మోని గలవియై, గానయోగ్యములై యుండుననుటకు సందియము లేదు. ఈ షడ్జ పంచమ భావము ఆరోహణక్రమములో లెక్కఁ జేయఁదగినది. షడ్జమునకు 14.వ శ్రుతిలో పంచమ మున్నది ; కనుక షడ్జమమునకును పంచమమునకును మధ్యలో 12 శ్రుతులున్నవి. 12 శ్రుతులను మధ్యప్రదేశమునందు గల స్వరములు వాది సంవాది స్వరము లనంబరగును. వాది సంవాది స్వర ములు సంపూర్ణమైన హార్మోని గలిగినయవి. ఇట్లు వాది సంవాదిగ 22 శ్రుతులను ప్రస్తరించునపుడు 13 స్థాయిలలో ప్రస్తారము ముగించి 22 శ్రుతులు మనకు లభ్యమగును.

ప్రస్తరించు క్రమము:—ఆధారషడ్జమునకు సరియైన పంచమమును కనిపెట్టవలయును. తరువాత, ఆ పంచమమునే షడ్జముగఁ దలఁచి దాని యందలి పంచమమును గనిపెట్టవలయును. ఇదియే ప్రస్తారక్రమము. ఈ ప్రస్తారక్రమము ప్రక్కపుటయందలి పథకములోఁ జూడుఁడు :

షడ్జపంచమ భావముగ ప్రస్తరించు క్రమమును జూపెడి పథకము.

ప్రాయసంఖ్యలు.	శ్రుతుల సంఖ్యలు.																					
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
1													ప1									
2				ప2													ప3					
3								ప4													ప5	
4												ప6										
5			ప7													ప8						
6							ప9													ప10		
7											ప11											
8		ప12													ప13							
9						ప14													ప15			
10										ప16												
11	ప17													ప18								
12					ప19													ప20				
13									ప21													ప22

షడ్జమధ్యమ భావము.

పైని చెప్పిన షడ్జపంచమ భావ పద్ధతిలో షడ్జమును మీటినపుడు అంతరగాంధార పంచమ తారషడ్జములు స్వేచ్ఛగానే పలుకుచున్నవని చెప్పఁబడియున్నది. షడ్జములోనే పంచమము పుట్టినందువలన షడ్జమును ఆధారముగ నుంచుకొని పంచమమును కనిపెట్టి ఆరోహణక్రమములో ప్రస్తరించితిమి. ఇపుడు షడ్జములో పంచమము పుట్టినట్లు మధ్యమము పుట్టలేదు. అటులుండునపుడు షడ్జమధ్యమ భావము నెందుచేత నైకమత్య భావముగ స్వీకరింపవలయు నను విషయము చర్చింపఁ దగినదే. ఒక స్వరమునకును, మఱియొక స్వరమునకును, ఆరోహణమునందు, ఐకమత్య ముండినచో, అవరోహణమునందును ఐకమత్య మున్నదనుట కెంతయు సందియములేదు. ఇట్టి ఐకమత్యము షడ్జమధ్యమ భావమున కున్నది. ఎట్లనిన, (పస) అని పంచమముతో తారషడ్జము చేరునపుడు సంపూర్ణమైన ఐకమత్య మున్నదను విషయ మిదివఱకే చెప్పఁబడియున్నది. ఇపుడు మధ్యపంచమమును షడ్జముగఁ దలఁచినచో తారషడ్జము దానికి శుద్ధమధ్యమమగుచున్నది. కనుక, "(పస=సమ)" పంచమ షడ్జములకు గల యనుగుణ్యము షడ్జ శుద్ధమధ్యమములకు నున్నదని స్పష్టమగును. మఱియు, తారషడ్జమును మధ్యమముగ నెంచునపుడు మధ్యపంచమము దానికి ఆధార షడ్జముగఁ బలుకును. అందుచేత మధ్యమములో నుండి షడ్జము అవరోహణముగఁ బుట్టుచున్నది. ఈ విధిని అనుసరించి షడ్జ మధ్యమ భావమును అవరోహణముగ గుణింపవలయునని పెద్దలు చెప్పియున్నారు.

షడ్జమునకు పదియవ శ్రుతిలో శుద్ధమధ్యమము పుట్టుచున్నది; కనుక, షడ్జమునకును మధ్యమమునకును మధ్యలో 8 శ్రుతులున్నవి. పైని చెప్పిన షడ్జ పంచమ భావ పద్ధతిలో 12 శ్రుతులను మధ్యప్రదేశమునందు గల స్వరములు వాది సంవాదులని చెప్పియున్నాను. అటులనే 8 శ్రుతులను మధ్యప్రదేశమునందుఁ గల స్వరములును వాది సంవాదు లగుచున్నవి. ఈ షడ్జ మధ్యమ భావ ప్రస్తారము 9 స్థాయిలో పూర్తిఁజెందును. ఈ క్రమము ప్రక్కపుటయందలి పథకములోఁ జూడుఁడు :

షడ్జపంచమ భావముగ ప్రస్తరించు క్రమమును జూపెడి పథకము.

స్థాయి సంఖ్యలు.	శ్రుతుల సంఖ్యలు.																					
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
1									మ 1									మ 2				
2					మ 3									మ 4								
3	మ 5									మ 6									మ 7			
4						మ 8									మ 9							
5		మ 10									మ 11									మ 12		
6							మ 13									మ 14						
7			మ 15									మ 16									మ 17	
8								మ 18									మ 19					
9				మ 20									మ 21									మ 22

పైని చెప్పిన షడ్జపంచమ భావ ప్రకారముగ, ఒక స్థాయిలో 53 శ్రుతులున్నవని బ్రహ్మశ్రీ సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిలుగారు జెప్పుచున్నారు. రత్నాకర పద్ధతిని యనుసరించి లెక్కచేయునపుడు షడ్జపంచమభావ ప్రకారముగ 22-వ శ్రుతి, 13-వ స్థాయిలో 22-వ స్థానములో సంపూర్తి యగుచున్నదను విషయము, పైని గనంబడుచియుండు షడ్జపంచమ భావ పథకములో స్పష్టమగుచున్నది. ఈ తీరుననే 53 శ్రుతులను ప్రస్తరించునపుడు 53-వ శ్రుతిలో స్థాయి సంపూర్తిని చెందవలయును. అట్లు లేనియెడల ఈ పద్ధతి సరికాదు. సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిలగారి 53 శ్రుతులను ప్రస్తరించునపుడు అవి 32-వ స్థాయిలో 5-వ శ్రుతిలోనే సంపూర్తిని చెందును.

మఱియు షడ్జమధ్యమ భావ ప్రకారముగ 22 శ్రుతులు 9-వ స్థాయి 22-వ శ్రుతిలో ముగించును. ఇందులకు నుదాహరణమును పైం గనంబడుచి

యున్న షడ్జ మధ్యమ భావ పథకములో జూచుడు.
గారి షడ్జమధ్యమ భావమువలనఁ గలిగెడి 53 శ్రుతులను ప్రస్తరించునపుడు అవి 22-వ స్థాయిలో 15-వ శ్రుతిలోనే ముగించును. (Professor Helmholtz) ప్రొఫెసర్ హెమాల్ట్సు, మిస్టర్ బెసాన్క్వే చెప్పిన కొన్ని పద్ధతుల ననుసరించి శాస్త్రిలుగారు, ఈ 53 శ్రుతులను లెక్కచేయ నారంభించినారని తెలియుచున్నది. ఇది సరియైన పద్ధతి కాదు.

శ్రుతులవిషయమై మిస్టర్ సహస్రబుద్ధిగారి యభిప్రాయము 1, ఆర్. ఎస్. యం. ఠాకూరిగారి యభిప్రాయము 1, చిన్నసామి మొదలియారి యభిప్రాయము 1, ఆంగ్లేయ టెంపరేచర్ స్కేలు పద్ధతి 1, మిస్టర్ క్లెమెన్సు గారి పద్ధతులు 2, మిస్టరు దేవాలుగారి పద్ధతి 1, మిస్టర్ నాగోజిరావు గారి పద్ధతి 1, బ్రహ్మశ్రీ సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిలగారి యభిప్రాయములు 5, బ్రహ్మశ్రీ పంచాపగేశ భాగవతుల పద్ధతి 1, మిస్టర్. ఎస్. మాణిక్య మొదలియారి పద్ధతి 1, మిస్టర్ పి. ఆర్. భండార్కర్‌గారి యభిప్రాయములు 3, బ్రహ్మశ్రీ ప్రతాప రామస్వామిభాగవతుల యభిప్రాయము 1. అంత మొత్తము 19గురి యభిప్రాయములను గుణించి రత్నాకరకారుని యభిప్రాయముతో పరీక్షించుటకై, "కరుణామృత సాగరము" అను గ్రంథములో మిస్టర్ ఏబ్రహాం పండితులుగారు, ఒక పట్టికను (స్టేటుమెంటు నెం. 51) సిద్ధపఱచి అచ్చొత్తించి యున్నారు. అందులో వారివారి యభిప్రాయ ప్రకారముగ శ్రుతులను లెక్కచేయునపుడు 1 స్థాయిలో 158 వ్యత్యాసములైన స్థానములలో వీరల నానావిధాభిప్రాయము లున్నయవి. ఒక స్థాయిలో 22 శ్రుతులను స్థాపనము చేయుటకై ప్రయత్నించిన వీరలకు 158 వ్యత్యాసములైన స్థానములు కావలసి వచ్చెనేని, ద్వావింశతి శ్రుతులను నిశ్చయించుటకై వీరు చేసిన ప్రయత్నములును, ఆప్రయత్నములలో వీరలకుఁ గలిగిన పరాపజయములను నేమని చెప్పవచ్చును. ఇందులో రత్నాకరకారునియభిప్రాయమును గ్రహించి శ్రుతులను లెక్కచేసిన వారెవరును లేరని నిస్సందేహముగ తెలియుచున్నది. ఈ వివరములను గ్రంథవిస్తరభీతిచే నిచ్చుట వ్రాయలేదు. పైని చెప్పిన వారలలో నొక్కరైనను శార్ఙ్గదేవుల "ద్విగుణశ్చోత్తరోత్తరః" అను సూత్ర రహస్యమును చక్కఁగ గ్రహించి శ్రుతులను నిశ్చయించుటకై ప్రయత్నించినవారు కారు.

రత్నాకర ప్రకారముగ ద్వావింశతి శ్రుతు లుండవలసిన విధమును కరుణామృత సాగర ప్రకారముగ ప్రక్క-పుటయందలి పథకములో జూచుడు.

(7) రత్నాకరోక్త ద్వావింశతి శ్రుతులఁ జూపెడి పథకము.

శ్రుతుల సంఖ్యలు.	స్వర నామములు.	సంవర్గమానములు.	సంవర్గమాన సంఖ్యలు.	సం. 540 కంపనముల స్వరముల కంపనసంఖ్యలు.	ఆ తార 1 యొక్క స్వరముల పొడవులు.	32 అంగుళముల తీగెలో స్వరముల స్థానములు.	శ్రుతులకంతరములు.	శ్రుతులకు సెంటులు.	అంతర సెంటులు.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
0	స1	0	1.000000	540	1.0000000	32.0000000		0	54.54½
1	స2	.01368318	1.032008	557.28432	0.9689844	31.[illegible]07501	.9925	45.55	54.54½
2	స3	.02[illegible]366[illegible]6	1.065041	575.12268	0.938931[illegible]	30.045792	.9617	109.09	54.54½
3	స4	.04104955	1.0[illegible]9131	593.53128	0.9098095	29.113904	.9319	163.64	54.54½
4	రి1	.05473273	1.134313	612.52848	0.8815912	28.210918	.9030	218.18	54.54½
5	రి2	.06841591	1.17062	632.1348	0.8542482	27.335942	.8750	272.73	54.54½
6	రి3	.08009909	1.208086	652.3686	0.8277522	26.488102	.8478	327.27	54.54½
7	గ1	.095782[illegible]7	1.246758	673.2493	0.8020800	25.666560	.8215	381.82	54.54½
8	గ2	.10946545	1.286665	6[illegible]4.8000	0.7772029	24.870493	.7916	436.36	54.54½
9	మ1	.12314864	1.327849	717.0379	0.7530978	24.099130	.7714	490.91	54.54½
10	మ2	.13683182	1.370351	739.989	0.7297400	23.351680	.7474	545.45	54.54½
11	మ3	.15051500	1.414214	763.67556	0.7071068	22.827418	.7643	600	54.54½
12	మ4	.16419818	1.45948	788.1192	0.6851755	21.925616	.7018	654.55	54.54½
13	ప1	.177881[illegible]	1.506196	813.34584	0.6639245	21.245584	.6800	709.09	54.54½
14	ప2	.19156455	1.554406	839.37924	0.6433325	20.586640	.6589	763.64	54.54½
15	ప3	.20524773	1.604160	866.2464	0.6233790	19.948128	.6385	818.18	54.54½
16	ప4	.21893091	1.655507	893.97[illegible]2	0.6040447	19.329430	.6187	872.73	54.54½
17	ధ1	.23261409	1.708457	922.5878	0.5853100	18.729920	.5995	927.27	54.54½
18	ధ2	.2462972[illegible]	1.763182	952.1183	0.5671563	17.149000	.5809	981.82	54.54½
19	ధ3	.25998045	1.819[illegible]19	982.5948	0.5495656	17.5[illegible]6099	.5629	1036.36	54.54½
20	ని1	.27366364	1.877862	1014.04548	0.5325206	17.040659	.5454	1090.91	54.54½
21	ని2	.28734682	1.937968	1046.50272	0.5160040	16.512118	.5285	1145.45	54.54½
22	స	.30103000	2.000000	1080.00000	0.5000000	16.000000	.5121	1200	

(8) రత్నాకరోక్త ద్వావింశతి శ్రుతులను జూపెడి పట్టికము.

సంఖ్యలు.	స్వరనామములు.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
1	స	స	32	.0000	0			
2	రి1		31.01	.9690	55	55		
3	రి2		30.05	.9380	106	51		
4	రి3	రి	29.11	[illegible]	[illegible]	53		
5	గ1		28.21	.8810	213	54		
6	గ2	గ	27.34	.8542	273	53		
7	మ1		26.49	.8278	[illegible]	[illegible]		
8	మ2		25.67	.8021	382	53		
9	మ3		24.87	.7772	436	51		
10	మ4	మ	24.10	.7531	491	53		
11	ప1		23.35	.7297	545	54		
12	ప2		22.63	.7071	600	55		
13	ప3		21.93	.6852	655	54		
14	ప4	ప	21.25	.6630	709	55		
15	ధ1		20.59	.6433	764	55		
16	ధ2		19.95	.6234	818	54		
17	ధ3	ధ	19.33	.6040	873	53		
18	ని1		18.73	.5853	[illegible]	54		
19	ని2	ని	18.15	.5672	982	55		
20	స1		17.59	.5496	1036	54		
21	స2		17.04	.5323	1091	55		
22	స3		16.51	.5160	1145	54		
23	స4	సా	16	.5000	1200	53		

సంగీత శాస్త్ర సంబంధమైన ప్రకృతము మనకు లభ్యమైయుండు గీర్వాణభాషా గ్రంథము లన్నిటిలోను చాల పురాతనమైనది భరతాచార్యుల నాట్యశాస్త్ర మొకటియే యనియును, ఆ గ్రంథము సుమారు 1500 సంవత్సరములకు పూర్వము రచింపబడినట్లు తెలియుచున్న దనియును, పూర్వమే చెప్పియున్నాఁడను. సంగీతరత్నాకరకారుఁడును తన

గ్రంథమును భరతాచార్యుల ననుసరించియే వ్రాసియున్నాఁడనియును తెలియుచున్నది. సుమారు 300 సంవత్సరములకు మునువుండిన అహోబిలుడు, పైనిచెప్పిన భరతాచార్యుఁడు, శార్ఙ్గదేవుఁడు వీరి పద్ధతులలో చెప్పని యంశమైన వీణలలో స్వరములకు తంత్రికొలతలను చెప్పినపుడు, తంత్రియొక్క 3/4 నిడివిలో మధ్యమము బుట్టుచున్నదనియును, 1/3 నిడివిలో పంచమము బుట్టుచున్నదనియును చెప్పియున్నాఁడు. "3/4 మ, 1/3 ప" అను నీ పద్ధతులు భరతాచార్యుఁడు, శార్ఙ్గదేవుఁడు వీరలచేఁ జెప్పఁబడక పోయినను ఇవి మన దేశమునఁ గల చాల పురాతన పద్ధతిలో చేరినవియే యనుటకు సందేహములేదు. ఎట్లనిన, సుమారు 2500 సంవత్సరములకు మునుపు హైందవ శాస్త్రోక్తంబులైన యనేక విషయములను దెలిసికొనుటకై, "ఇండియా" దేశమునకు వచ్చియుండిన గ్రీసుదేశపు తత్త్వశాస్త్రియైన పితాగొరస్, (Pythagoras, the well-known Greek Philosopher) ఇంచుమించుగ, "3/4 మ, 1/3 ప" అను పద్ధతులను చెప్పియున్నాఁడు. ఈ పితాగొరస్ కాలమునుండి ఇదివఱకును ఐరోపావారి సంగీతమునం దీ పద్ధతులు నెలకొనియున్నవి.

పైనిచెప్పిన కారణములవలన భరతాచార్యుల కాలమునకు 100 సంవత్సరములకు మునుపే మన హైందవ సంగీతము అత్యున్నత పదంబున నుండినదని తెలియుచున్నది.

శార్ఙ్గదేవుఁడు రత్నాకరమును వ్రాసినపుడు ఇతఁడు అనేక పూర్వగ్రంథముల రహస్యంబుల నెఱిఁగియే తనగ్రంథమును వ్రాసినాఁడని తెలియుచున్నది. ఇందులకు ఇతఁడు చెప్పియున్న 22 శ్రుతులే సాక్షియగును.

శార్ఙ్గదేవుని 22 శ్రుతుల క్రమము ననుసరించి లెక్కనుచేయునపుడు శుద్ధమధ్యమము 491 సెంట్సులుగాను, పంచమము 709 సెంట్సులుగాను వచ్చుచున్నవి. "3/4 మ, 1/3 ప" అను పద్ధతుల ప్రకారముగ శుద్ధమధ్యమము 497 సెంట్సులుగాను, పంచమము 702 సెంట్సులుగాను వచ్చుచున్నవి. మఱియు, సప 1/3 గాను, సమ 3/4 గాను లెక్కచేయునపుడు 'సప' ప్రకారముగఁ జేయు లెక్క ఒకస్థాయికి కొంచె మధికముగాను, 'సమ' పద్ధతియైన లెక్క ఒకస్థాయికి కొంచెము తక్కువగాను ముగించుచున్నది. రత్నాకర

పద్ధతిని యనుసరించిన శ్రుతులు 22ను స్థాయిలో సరిగ ముగించినను గ్రామభేదమును చేయునపుడు కొన్ని స్వరములు తమ నియత శ్రుతులనుండి తొలఁగి, గానయోగ్యంబులు గాకపోవుచున్నవి. ఈ రెండు పద్ధతులకన్న శ్లాఘ్యమైన పద్ధతిగలదా యని విచారించునపుడు అతి పురాతనమైన ద్రావిడ గ్రంథములలో (తొల్కాప్పియము, శిలప్పధికారము మున్నగునవి) ఈ శ్రుతుల పద్ధతిని కడు హృద్యముగ వెల్లడిఁజేసియున్నారు.

ఒక స్థాయిలో 12, 24, 48, 96 ఇట్లు సమశ్రుతు లుండవలయునని యును, శ్రుతులయందు సప్తస్వరములు బుట్టి వాని మూలముగ రాగములు బుట్టు పద్ధతు లివియనియును స్పష్టముగఁ జెప్పియున్నారు. పైనిచెప్పిన 12, 24, 48, 96 అను శ్రుతులు లెక్కకును సరిగానున్నవి. ఐకమత్యము గలవిదై యున్నవి ; ప్రకృతము మనదేశమునందు వాడుకలో నున్న రాగకళలకు యోగ్యంబులైనయవి. ఇట్టి అత్యద్భుతంబైన గానపద్ధతి సుమారు 12000 సంవత్సరములకు మునుపే దాక్షిణాత్యసంగీతమునం దనుభవమున నున్న దను విషయము చాల వింతను గొల్పుచున్నయది.

పైనిచెప్పిన ద్రావిడగ్రంథములలో, "వట్టప్పాలై" అను 24 శ్రుతుల పద్ధతిలో రెండు శ్రుతులను త్రోసి 22 శ్రుతులలో నొక గానపద్ధతిని జెప్పి యున్నారు.

ఈ ద్రావిడపద్ధతులు భరతాచార్యుని కాలమునకు 1000 సంవత్సర ములకు మునుపుండినందువలనను, ఉత్తర దేశస్థులకు ద్రావిడ భాషాజ్ఞానము లేకయుండినందువలనను, ఉత్తర దేశములో నుండిన పురాతన గ్రంథము లనేకములు అంతకు పూర్వమే నశించినందువలనను, ఔత్తర వాగ్గేయ కారకులు, ద్రావిడపద్ధతిలో నొకటియైన, 22 శ్రుతులను లెక్క చేయు నపుడు 1-వ స్థాయిలోఁ గల 24 శ్రుతులలో 22 శ్రుతులను లెక్కచేయక, స్థాయి యొకటిలో, అంతు మొత్తము శ్రుతులు 22 అనియే లెక్కచేసి నందువలన ఈ 22 శ్రుతులు గానయోగ్యంబులు గాకపోయెను.

ఈ 24 శ్రుతుల పద్ధతిని గ్రంథవిస్తరభీతిచే నిచట వ్రాయలేను. మిస్టర్ ఏబ్రహాం పండితులుగారు వ్రాసియుండు, "కరుణామృత సాగరము" అను ద్రావిడ గ్రంథములోఁ జూడుఁడు.

శ్రుతి జాతులు.

భరతాచార్యుని నాట్యశాస్త్రములో శ్రుతుల జాతులకు పేళ్లు చెప్పఁబడలేదు. రత్నాకరములో మాత్రము శ్రుతులకు నామములను చెప్పియున్నారు. ఈ శ్రుతులకుఁ గల నామములు నారదీయములోఁ జెప్పియుండునటుల నీక్రింది పారిజాతశ్లోకమువలన తెలియుచున్నది. "శ్లో॥ ద్వావింశతిశ్రుతీ నాంచ వ్యవహార ప్రసిద్ధయే । తాసాం నామాని వక్ష్యేహం నారదీయానుసారతః ॥

22 శ్రుతుల నామములను దెలిపెడి పథకము.

సంఖ్య	శ్రుతుల నామములు.	సంఖ్య	శ్రుతుల నామములు.
1	తీవ్రా	12	ప్రీతీ
2	కుముద్వతీ	13	మార్జనీ
3	మన్దా	14	క్షితీ
4	ఛన్దోవతీ	15	రక్తా
5	దయావతీ	16	సన్దీపినీ
6	రఞ్జనీ	17	ఆలాపినీ
7	రతికా	18	మదన్తీ
8	రౌద్రీ	19	రోహిణీ
9	క్రోధ	20	రమ్యా
10	వజ్రికా	21	ఉగ్రా
11	ప్రసారిణీ	22	క్షోభిణీ

శ్రుతి జాతులు.

శ్రుతులు దీప్తా, ఆయతా, కరుణా, మృదూ, మధ్యా, అని ఐదుజాతుల నొప్పును. అవి 22 భేదంబులై స్వరసప్తకములయందు వ్యవస్థితి గలిగియుండును.

జాతులకు చేరిన శ్రుతులఁ జూపెడి పథకము

సంఖ్యలు.	జాతులు.	అందలి శ్రుతులు.	మొత్తము.
1	దీప్తా	తీవ్రా, రౌద్రీ, వజ్రికా, ఉగ్రా	4
2	ఆయతా	కుముద్వతీ, క్రోధీ, ప్రసారిణీ, సన్దీపినీ, రోహిణీ	5
3	కరుణా	దయావతీ, ఆలాపినీ, మదన్తీ	3
4	మృదూ	మన్దా, రతికా, ప్రీతీ, క్షితీ	4
5	మధ్యా	ఛన్దోవతీ, రఞ్జనీ, మార్జనీ, రక్తా, రమ్యా, క్షోభిణీ	6

శ్లో॥ చతు శ్చతు శ్చతుశ్చైవ షడ్జమధ్యమపంచమాః ।
ద్వేద్వే నిషాద గాంధారౌ త్రీస్త్రీ ఋషభధైవతౌ ॥ (సం. ర.)

తా. పైని చెప్పఁబడిన 22 శ్రుతులలో షడ్జపంచమమధ్యమములు నాలుగేసి శ్రుతులను, ఋషభధైవతములు మూఁడేసి శ్రుతులను, నిషాదగాంధారములు రెండేసి శ్రుతులను బడసియుండును.

మఱియు, షడ్జమునకు దీప్తా, ఆయతా, మృదూ, మధ్యాజాతులందును; ఋషభమునకు, కరుణా, మధ్యా, మృదూ జాతులయందును; గాంధారమునకు దీప్తా, ఆయతా జాతులయందును; మధ్యమమునకు దీప్తా, ఆయతా, మృదూ, మధ్యాజాతులందును; పంచమమునకు మృదూ, మధ్యా, ఆయతా, కరుణా జాతులందును ; ధైవతమునకు కరుణా, ఆయతా, మధ్యా జాతులయందును; నిషాదమునకు దీప్తా, మధ్యా జాతులయందును శ్రుతులు గలిగియుండును.

శ్రుతిజాతుల విభాగ పట్టికమును నీ దిగువఁ జూడుఁడు.

1	స	తీవ్రా	దీప్తా	12	[illegible]	[illegible]	[illegible]
2	,,	కుముద్వతీ	ఆయతా	13	,,	[illegible]	[illegible]
3	,,	మన్దా	మృదూ	14	ప	[illegible]	[illegible]
4	,,	ఛన్దోవతీ	మధ్యా	15	,,	[illegible]	[illegible]
5	రి	దయావతీ	కరుణా	16	,,	[illegible]	[illegible]
6	,,	రఞ్జనీ	మధ్యా	17	,,	[illegible]	[illegible]
7	,,	రతికా	మృదూ	18	ధ	[illegible]	[illegible]
8	,,	రౌద్రీ	దీప్తా	19	,,	[illegible]	[illegible]
9	గ	క్రోధీ	ఆయతా	20	,,	[illegible]	[illegible]
10	,,	వజ్రికా	దీప్తా	21	ని	[illegible]	[illegible]
11	మ	ప్రసారిణీ	ఆయతా	22	,,	[illegible]	[illegible]

స్వరము.

శ్లో॥ శ్రుత్యనంతరభావీయః స్నిగ్ధోనురణనాత్మకః ।
స్వతోరంజయతి శ్రోతృ చిత్తం స స్వర ఉచ్యతే ॥ (సం. ర.)

తా. శ్రుతికి వెంటనే కలిగెడి స్నిగ్ధమైనదియును, అనురణనాత్మకమైనదియును, స్వకీయముగ రంజనమును గలదియును, శ్రోతృచిత్త సుఖావహముగ నుండునదియు నగునది స్వర మనఁబడును.

స్వ ర నా మ ము లు.

శ్లో॥ శ్రుతిభ్యస్స్యుః స్వరాషడ్జర్షభగాంధారమధ్యమాః ।
పంచమోధైవతశ్చాథ నిషాద ఇతిసప్తతే ॥
తేషాంసంజ్ఞాః సరిగమ పధనీత్యపరామతాః ॥ (సం. ర.)

తా. శ్రుతులలోనుండి బుట్టెడి స్వరములు షడ్జము, ఋషభము, గాంధారము, మధ్యమము, పంచమము, ధైవతము, నిషాదము అను సప్తకము. ఈ సప్తకమునకు, స, రి, గ, మ, ప, ధ, ని అని సంకేతాక్షరము లేర్పడియున్నవి.

స్వరనామములకు కారణములు.

మ తం గ మ త ము.

శ్లో॥ షణ్ణాంస్వరాణాం జనకః షడ్భిర్వాజన్యతేస్వరైః ।
షడ్భ్యోవాజాయతేంగేభ్యః షడ్జ ఇత్యభిధీయతే ॥

తా. ఋషభాదినిషాదాంత్యముగాఁ గల 6 స్వరములకును జనకస్థానముగాను, ఈ యాఱు స్వరములను పుట్టించునదిగాను, మనుష్య శరీరములో నాసికము, కంఠము, ఉరస్సు, తాలు, జిహ్వ, దంతములు అను నీ యాఱుస్థలముల ద్వారముగాఁ బుట్టునదిగాను నుండుట చేత షడ్జమని చెప్పఁబడుచున్నది.

శ్లో॥ ప్రాప్నోతి హృదయం శీఘ్రమన్యస్మాదృషభః స్మృతః ।
స్త్రీ గవీషు యథా తిష్ఠన్విభాతి ఋషభేమహాన్ ।
స్వరగ్రామే సముత్పన్నః స్వరేషు వృషభస్తథా ॥

తా. హృదయమునందుఁ బ్రవేశించునది గనుక ఋషభ మనం బరఁగును. గోవుల సమూహములో ఋషభ మెట్లు బలవంతుఁడై యుండునో, అట్లే ఈ ఋషభము స్వర సమూహంబులో రెండవస్థానమునందు గంభీరత్వమును జెందినయది.

శ్లో॥ వాచం గానాత్మికం ధత్త ఇతి గాంధారసంజ్ఞకః ॥

తా. గాంధర్వ సుఖహేతుత్వమైనది గనుక గాంధారమని చెప్పఁబడుచున్నది.

శ్లో॥ స్వరాణాంమధ్యమత్వాచ్చ మధ్యమస్వర ఉచ్యతే ॥

తా. సప్తస్వరములకు మధ్యస్థానమైన 4-వ స్థానమునందుఁ బుట్టుటవలన మధ్యమమని చెప్పఁబడుచున్నది.

శ్లో॥ స్వరాంతరాణాం విస్తారం యోమిమీతే స పంచమః ।
షాడక్రమేణగణనే సంఖ్యయా పంచమోథవా ॥

తా. స్వర సప్తకములో నయిదవస్థానమునందు వచ్చుచున్నది గనుక పంచమమనఁబడును.

శ్లో॥ ధీర్యస్యాస్తి సధీవాం స్తత్సంబంధి ధైవతశ్శ్రుతిః ।
షష్ఠస్థానే ధృతో యస్మాత్తతోఽసౌధైవతోమతః ॥

తా. ధీరసంబంధమైనదియై, ఆఱవస్థానములో వచ్చుచున్నందున ధైవత మనం బడును.

శ్లో॥ నిషీదంతిస్వరాః సర్వే నిషాదస్తేనకథ్యతే ॥

తా. సప్తస్వరములలో షడ్జాదిధైవతాంత్యమైన సకల స్వరములును ముగించు స్థానములో నుండునది గనుక నిషాదమనంబడును.

స్వరోచ్చారణములు.

శ్లో॥ మయూరచాతకచ్ఛాగ క్రౌంచకోకిలదర్దురాః ।
గజశ్చ సప్తషడ్జాదీన్క్రమాదుచ్చారయన్త్యపి ॥ (సం. ర.)

తా. మయూరము, చాతకము, ఋషభము, క్రౌంచము, కోకిలము, దర్దురము, గజము వీని ధ్వనులు వరుసగా షడ్జాది స్వరోచ్చారణములు.

గ్రంథాంతరమతములు :—

సప్తస్వర ధ్వనులు.

శ్లో॥ షడ్జంమయూరోవదతి గావోఋషభభాషిణః ।
అజావికంతుగాంధారం క్రౌంచః క్వణతిమధ్యమమ్ ॥
పుష్పసాధారణేకాలే పికఃకూజతి పంచమమ్ ।
ధైవతం హేషతేవాజీ నిషాదం బృంహతేగజః ॥

తా. నెమిలి షడ్జస్వరముఁ బలుకును; వృషభము ఋషభ స్వరమును ధ్వనించును; మేక గాంధారమును శబ్దించును; క్రౌంచము మధ్యమమును ప్రకటించును; వసంతఋతువునందు కోకిలము పంచమ స్వరమును వెలయించును; గుఱ్ఱము ధైవతమును [illegible] సకిలించును; గజము నిషాదమును ఘీంకరించును.

సప్తస్వరకులాది విమర్శనము.

శ్లో॥ "గీర్వాణకులసంభూతాః షడ్జగాంధారమధ్యమాః ।
పంచమః పితృవంశోత్థో రిధావృషికులోద్భవౌ ॥
నిషాదోసురవంశోత్థో బ్రాహ్మణాస్సమపంచమాః ।
రిధౌతుక్షత్రియౌజ్ఞేయౌ వైశ్యజాతినిగౌమతౌ ॥
శూద్రావంతరకాకల్యౌ స్వరౌవర్ణాస్త్విమేక్రమాత్ ॥"

ఇట్లు సంగీతరత్నాకరాద్యనేక గ్రంథములలో సప్తస్వరములకు జాతి, వంశము, అధిదేవత మొదలుగాఁ గల లక్షణములను వ్రాసియున్నారు. గ్రంథ విస్తృత భీతిచే నా శ్లోకముల నిచట వ్రాయలేను. వానిని సంగ్రహించి ప్రక్క పథకములో వ్రాసి యున్నాఁడను.

సప్తస్వరముల జాత్యాదివివరములనుఁ జూపెడి పథకము.

జాత్యాది వివరములు.	షడ్జము.	ఋషభము.	గాంధారము.	మధ్యమము.	పంచమము.	ధైవతము.	నిషాదము.
జాతి	బ్రాహ్మణ	క్షత్రియ	వైశ్య	బ్రాహ్మణ	బ్రాహ్మణ	క్షత్రియ	వైశ్య
వంశము	దేవ	ఋషి	దేవ	దేవ	పితృ	ఋషి	రాక్షస
అధిదేవత	అగ్ని	బ్రహ్మ	సరస్వతి	శివుడు	విష్ణువు	వినాయకుడు	సూర్యుఁడు
నక్షత్రము	శతభిష	చిత్త	ధనిష్ఠ	మఖ	ఉత్తర	పూర్వాషాఢ	అనూరాధ
వారము	ఆది	సోమ	మంగళ	బుధ	బృహస్పతి	శుక్ర	శని
ద్వీపము	జంబూ	శాక	కుశ	క్రౌంచ	శాల్మలి	శ్వేత	పుష్కర
వృక్షము	మామిడి	ఖర్జూర	అరటి	నిమ్మ	దాడిమ	ద్రాక్ష	పొన్న
ఛందస్సు	అనుష్టుప్	గాయత్రి	త్రిష్టుప్	బృహతి	పఙ్క్తి	ఉష్ణిక్	జగతి
భోజనము	దధ్యన్నము	పాయసము	పిండివంటకము	చిత్రాన్నము	పిండి	శుద్ధాన్నము	బియ్యము
వస్త్రము	తెలుపు	పీతాంబరము	ఎఱుపు	నీల	పసుపు	చిత్ర	శ్యామల
విలేపనము	కుంకుమ	అగరు	కస్తూరి	పచ్చకర్పూరము	గోరోచనము	చందనము	కదంబపొడి
పుష్పము	జాజి	చంపకము	పొన్న	మల్లె	మొగలి	గన్నేరు	తామర
భూషణము	ముత్యము	నీలము	వజ్రము	వైడూర్యము	మరకతము	గోమేధికము	పుష్పరాగము
ఆయుధము	కత్తి	బాకు	గద	చక్రము	బిండిపాలము	నారాచము	అంకుశము
వాహనము	హంసము	సింహము	గండభేరుండము	జింక	సాళువము	చిలుక	గోరువంక
భార్య	గంధర్వస్త్రీ	కిన్నరస్త్రీ	యక్షస్త్రీ	కింపురుషస్త్రీ	నాగస్త్రీ	దేవస్త్రీ	రాక్షసస్త్రీ
దేహము	స్థూలము	సూక్ష్మము	స్థూలము	పొడుగు	సమపుష్టి	పొడుగు	అతిస్థూలము
రసము	రౌద్ర	వీర	కరుణా	హాస్య	శృంగార	బీభత్స	భయానక
సాదృశ్యధ్వని	నెమిలి	ఋషభము	మేక	క్రౌంచము	కోకిలము	తురగము	గజము

స్వరములకు శ్రుతులు.

శ్లో॥ ప్రథమాదిచతుర్థాంతం షడ్జస్యస్థానముచ్యతే ।
పంచమాత్సప్తమాంతంచ రిషభస్యపదంవిదుః ॥
అష్టమంనవమంచాథ గాంధారస్యనికేతనమ్ ।
మధ్యమస్థానమాఖ్యాతం దశమాదాత్రయోదశమ్ ॥
చతుర్దశాత్పంచమస్తు శ్రయేత్సప్తదశావధి ।
అష్టాదశాచ్చవింశాంతం ధైవతస్థానమీరితమ్ ।
చరమేద్వేనిషాదస్య స్థానేగాయకసమ్మతే ॥

తా. మొదటినుండి నాలవశ్రుతివఱకు షడ్జస్థానములు; ఐదు మొదలు ఏడవవఱకు ఋషభస్థానములు; ఎనిమిది తొమ్మిది గాంధారస్థానములు. పదియు మొదలు పదమూడు వఱకు మధ్యమస్థానములు; పదునాలుగు మొదలు పదునేడువఱకు పంచమస్థానములు; పదునెనిమిది మొదలు ఇరువదివఱకు ధైవతస్థానములు; ఇరువదియొకటి ఇరువదిరెండు నిషాదస్థానములు.

నియతశ్రుతులు.

శ్లో॥ చతుర్థీనియతాషడ్జే రిషభేసప్తమీశ్రుతిః ।
నవమీకిలగాంధారే మధ్యమేచత్రయోదశీ ॥
పంచమేస్యాత్సప్తదశీ వింశీధైవతగోచరా ।
ద్వావింశీచనిషాదస్య శ్రుతయోనియతస్థితిః ॥

తా. షడ్జమునకు నాలవది. ఋషభమునకు ఏడవది. గాంధారమునకు తొమ్మిదవది. మధ్యమమునకు పదుమూడవది. పంచమమునకు పదునేడవది. ధైవతమునకు ఇరువదవది. నిషాదమునకు ఇరువదిరెండవది. ఇవి నియతశ్రుతులు.

స్వర విభాగము.

శ్లో॥ శుద్ధాశ్చవికృతాశ్చేతి ప్రథమంద్వివిధాఃస్వరాః ।
నియతశ్రుతిసంపన్నాః స్వరాశ్శుద్ధా ఇతిస్మృతాః ।
శ్రుత్యుత్కృష్టాపకృష్టాస్తు వికృతాః ప్రతిపాదితాః ॥

తా. స్వరములు శుద్ధములు, వికృతములు అని రెండువిధములు. అందు నియతము లైన శ్రుతులతో కూడుకొన్న స్వరములు శుద్ధము లనంబడును. నియతములకు హెచ్చుగాని తక్కువగాని అయ్యెనేని వికృత మనంబడును.

వికృతస్వరముల పేళ్లు.

శ్లో॥ చ్యుతస్తథాచ్యుతషడ్జస్తథాసాధారణాగిరా ।
అంతరోప్యథగాంధారో మధ్యమోఽపిచ్యుతాచ్యుతః ॥

త్రిశ్రుతిః కైశికశ్చాపి పంచమోథశ్చతుశ్రుతిః ।
కైశికః కాకలీచేతి నిషాదోద్విప్రకారకః ॥

తా. చ్యుతషడ్జము, అచ్యుతషడ్జము, సాధారణ ఋషభము, సాధారణ గాంధారము, అంతర గాంధారము, చ్యుతమధ్యమము, అచ్యుత మధ్యమము, త్రిశ్రుతిపంచమము, కైశికిపంచమము, చతుశ్రుతి ధైవతము, కైశికీనిషాదము, కాకలీనిషాదము ఈ 12 ను వికృతస్వరములు.

వికృతస్వర విమర్శనము.

శ్లో॥ తతఏవవికృతావస్థా ద్వాదశప్రతిపాదితాః ।
చ్యుతోచ్యుతోద్విధాషడ్జో ద్విశ్రుతిర్వికృతోభవేత్ ॥
సాధారణ్యే కాకలీత్వే నిషాదస్యచదృశ్యతే ।
సాధారణేంశ్రుతింషాడ్జీం ఋషభశ్చేత్సమాశ్రయేత్ ॥
చతుశ్రుతిత్వమాయాతి తదేకోవికృతో భవేత్ ।
సాధారణేత్రిశ్రుతస్యా దంతరత్వేచతుశ్రుతిః ॥
గాంధారఇతితద్భేదా ద్వావిశ్వంకేనకీర్తితా ।
మధ్యమష్షడ్జవద్ద్వేధాం తరసాధారణాశ్రయాత్ ॥
పంచమోమధ్యమగ్రామే త్రిశ్రుతిః కైశికీపునః ।
మధ్యమస్యశ్రుతింప్రాప్య చతుశ్రుతిరితిద్విధా ॥
ధైవతోమధ్యమగ్రామే వికృతః స్యాచ్చతుశ్రుతిః ।
కైశికీకాకలీద్వేచ నిషాదస్త్రిచతుశ్రుతిః ॥
ప్రాప్నోతివికృతౌభేదే ద్వావపిద్వాదశస్మృతాః ।
తైశ్శుద్దైస్సభిష్టస్సార్థం భవత్యేకోనవింశతిః ॥

తా. షడ్జమునకుఁగల నాలుగు శ్రుతులలోను మొదటిశ్రుతిని నిషాదమునకును నాలవ శ్రుతిని ఋషభమునకును యిచ్చి తన స్థానమునుండీచ్యుతమై ద్విశ్రుతియగుటచే నదియొక వికృతి. మొదటి రెండు శ్రుతులమాత్రము నిషాదమునకిచ్చి వెనుకటి రెండు శ్రుతులఁగల ధైవత స్థానమునుండి చ్యుతముకాకుండియు ద్విశ్రుతియగుటచే నదియొక వికృతి యగును. ఇట్లు ఋషభాది స్వరములు పూర్వోత్తర స్వరములకు తమ యాద్యంత శ్రుతుల నిచ్చుటచే పండ్రెండు భేదములయ్యె. అవి శుద్ధములతోచేరి పందొమ్మిది భేదంబులయ్యె. ఆ భేదముల నతి సూక్ష్మదృష్టిచే తెలియందగును.

శుద్ధవికృత స్వరములను నిశ్చయించుటకై ఒకని యభిప్రాయమును మఱియొక డనుసరింపక వారివారికి తోచినటుల చెప్పియున్నారు. రత్నాకరకారుఁడు వికృతస్వరములు 12 అనియును, పారిజాతాకారుఁడు 22 వికృత స్వరములనియును, రాగవిబోధకారుఁడు 10 వికృతులను, స్వరమేళకళానిధిలో

11 వికృతస్వరములను, చతుర్దండి ప్రకాశికలో 9 వికృతులను, సారామృతములో 10 వికృతములను చెప్పియున్నారు. శ్రుతులను చక్కఁగా పరిశీలనముచేయక గ్రామభేదములను చేసి అందు స్వరస్థానము నొకటితో నొకటి చేరకపోయినందువలన ఇట్టి వికృత భేదములు కలుగుటకు కారణమయినది. వానిని, ఈ దిగువఁ జూడుఁడు :

---

* ఈ గురుతులఁగలవి శుద్ధస్వర నామములనియును, గురుతులు లేనివి వికృతస్వర నామములనియు నెఱుంగునది.

సంగీత రత్నాకర గ్రంథగత శుద్ధ వికృత స్వరములు.

సంఖ్య.	శ్రుతుల పేళ్లు.	నియత శ్రుతులు.	స్వరముల పేళ్లు.
1	తీవ్రా		కైశికీ నిషాదము.
2	కుముద్వతీ		కాకలీ నిషాదము.
3	మన్దా		చ్యుత షడ్జము.
4	ఛన్దోవతీ	స	శుద్ధ షడ్జము *; అచ్యుత షడ్జము.
5	దయావతీ		
6	రఞ్జనీ		
7	రతికా	రి	శుద్ధ ఋషభము *; వికృత ఋషభము; చతుశ్శ్రుతి ఋషభము.
8	రౌద్రీ		
9	క్రోధీ	గ	శుద్ధ గాంధారము *.
10	వజ్రికా		సాధారణ గాంధారము.
11	ప్రసారిణీ		అంతర గాంధారము.
12	ప్రీతీ		చ్యుత మధ్యమము.
13	మార్జనీ	మ	శుద్ధ మధ్యమము *; అచ్యుత మధ్యమము.
14	క్షితీ		
15	రక్తా		
16	సన్దీపినీ		కైశికి పంచమము; త్రిశ్రుతి పంచమము.
17	ఆలాపినీ	ప	శుద్ధ పంచమము *.
18	మదన్తీ		
19	రోహిణీ		
20	రమ్యా	ధ	శుద్ధధైవతము *; వికృతధైవతము, చతుశ్శ్రుతిధైవతము.
21	ఉగ్రా		
22	క్షోభిణీ	ని	శుద్ధ నిషాదము *.

* ఈ గురుతులుంగలవి శుద్ధస్వర నామములనియును, గురుతులు లేనివి వికృతస్వర నామములనియు నెఱుంగునది.

రాగవిబోధ గ్రంథగత శుద్ధ వికృత స్వరములు.

సంఖ్య.	శ్రుతుల పేళ్లు.	నియత శ్రుతులు.	స్వరముల పేళ్లు.
1	తీవ్రా		కైశికీ నిషాదము ; తీవ్రతమ ధైవతము.
2	కుముద్వతీ		కాకలీ నిషాదము.
3	మన్దా		మృదు షడ్జము.
4	ఛన్దోవతీ	స	శుద్ధ షడ్జము *.
5	దయావతీ		
6	రఞ్జనీ		
7	రతికా	రి	శుద్ధ ఋషభము *.
8	రౌద్రీ		తీవ్ర ఋషభము ; చతుశ్శ్రుతి ఋషభము.
9	క్రోధీ	గ	శుద్ధ (గ) * తీవ్రతర ఋషభము ; పంచశ్రుతి (ధ).
10	వజ్రికా		తీవ్రతమ (రి) ; షట్ఛ్రుతి (రి) ; సాధారణ (గ).
11	ప్రసారిణీ		అంతర గాంధారము.
12	ప్రీతీ		మృదు మధ్యమము.
13	మార్జనీ	మ	శుద్ధ మధ్యమము * ; తీవ్రతమ గాంధారము.
14	క్షితీ		తీవ్రతమ మధ్యమము.
15	రక్తా		
16	సన్దీపినీ		మృదు పంచమము.
17	ఆలాపినీ	ప	శుద్ధ పంచమము *.
18	మదన్తీ		
19	రోహిణీ		
20	రమ్యా	ధ	శుద్ధ ధైవతము. *
21	ఉగ్రా		తీవ్ర ధైవతము ; చతుశ్శ్రుతి ధైవతము.
22	క్షోభిణీ	ని	శుద్ధ నిషాదము * ; తీవ్రతర ధైవతము.

* ఈ గురుతులుగలవి శుద్ధస్వర నామములనియును, గురుతులు లేనివి వికృతస్వర నామములనియు తెలియంగునది.

స్వరమేళకళానిధి గ్రంథగత శుద్ధ వికృత స్వరములు.

సంఖ్య.	శ్రుతుల పేళ్లు.	నియత శ్రుతులు.	స్వరముల పేళ్లు.
1	తీవ్రా		కైశికీ నిషాదము ; షట్శ్రుతి ధైవతము.
2	కుముద్వతీ		కాకలీ నిషాదము.
3	మన్దా		చ్యుతషడ్జ నిషాదము.
4	ఛన్దోవతీ	స	శుద్ధ షడ్జము *.
5	దయావతీ		
6	రజ్జనీ		
7	రతికా	రి	శుద్ధ (రి) *.
8	రౌద్రీ		
9	క్రోధీ	గ	శుద్ధ (గ) * ; పంచశ్రుతి (రి).
10	వజ్రికా		సాధారణ (గ) ; షట్శ్రుతి (రి).
11	ప్రసారిణీ		అంతర (గ)
12	ప్రీతీ		చ్యుతమధ్యమ గాంధారము.
13	మార్జనీ	మ	శుద్ధ (మ) *.
14	క్షితీ		
15	రక్తా		
16	సన్దీపినీ		చ్యుతపంచమ మధ్యమము.
17	ఆలాపినీ	ప	శుద్ధ (ప) *.
18	మదన్తీ		
19	రోహిణీ		
20	రమ్యా	ధ	శుద్ధ (ధ) *.
21	ఉగ్రా		
22	క్షోభిణీ	ని	శుద్ధ (ని) * ; పంచశ్రుతి (ధ).

* ఈ గురుతులగలవి శుద్ధస్వర నామములనియును, గురుతులు లేనివి వికృతస్వర నామములనియు నెఱుంగునది.

చతుర్దండి ప్రకాశిక గ్రంథగత శుద్ధ వికృత స్వరములు.

సంఖ్య.	శ్రుతుల పేళ్లు.	నియత శ్రుతులు.	స్వరముల పేళ్లు.
1	తీవ్రా		కైశికీ నిషాదము; షట్శ్రుతి ధైవతము.
2	కుముద్వతీ		కాకలీ నిషాదము.
3	మన్దా		
4	ఛన్దోవతీ	స	శుద్ధ షడ్జము*.
5	దయావతీ		
6	రఞ్జనీ		
7	రతికా	రి	శుద్ధ (రి)*.
8	రౌద్రీ		
9	క్రోధీ	గ	శుద్ధ (గ)*; పంచశ్రుతి (రి)
10	వజ్రికా		సాధారణ (గ); షట్శ్రుతి (రి)
11	ప్రసారిణీ		అంతర (గ)
12	ప్రీతీ		
13	మార్జనీ	మ	శుద్ధ (మ)*
14	క్షితీ		
15	రక్తా		
16	సన్దీపినీ		వరాళి మధ్యమము; వికృత పంచమ (మ)
17	ఆలాపినీ	ప	శుద్ధ (ప)*
18	మదన్తీ		
19	రోహిణీ		
20	రమ్యా	ధ	శుద్ధ ధైవతము
21	ఉగ్రా		చతుశ్రుతి ధైవతము*
22	క్షోభిణీ	ని	శుద్ధ (ని)*; పంచశ్రుతి (ధ)

* ఈ గురుతులుంగలవి శుద్ధస్వర నామములనియును, గురుతులు లేనివి వికృతస్వర నామములనియు నెఱుంగునది.

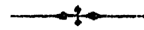
సంగీత పారిజాతగత శుద్ధ వికృత స్వరములు.

సంఖ్య.	శ్రుతుల పేళ్లు.	నియత శ్రుతులు	స్వరముల పేళ్లు. కోమల స్వరములు.	స్వరముల పేళ్లు. తీవ్ర స్వరములు.	పురాలు.
1	తీవ్రా			తీవ్ర-ని	శ్రుతులు 22-టికి [illegible] చెప్పియున్నాడు.
2	కుముద్వతీ			తీవ్రతర-ని	
3	మన్దా			తీవ్రతమ-ని	
4	ఛన్దోవతీ	స	శుద్ధ-స *		
5	దయావతీ		పూర్వ-రి		
6	రఞ్జనీ		కోమల-రి		
7	రతికా	రి	శుద్ధ-రి *; పూర్వ-గ		
8	రౌద్రీ		కోమల-గ	తీవ్ర-రి	
9	క్రోధీ	గ	శుద్ధ-గ *	తీవ్రతర-రి	
10	వజ్రికా			తీవ్ర-గ	
11	ప్రసారిణీ			తీవ్రతర-గ	
12	ప్రీతీ			తీవ్రతమ-గ	
13	మార్జనీ	మ	శుద్ధ-మ *	అతితీవ్రతమ-గ	
14	క్షితీ			తీవ్ర-మ	
15	రక్తా			తీవ్రతర-మ	
16	సన్దీపినీ			తీవ్రతమ-మ	
17	ఆలాపినీ	ప	శుద్ధ-ప *		
18	మదన్తీ		పూర్వ-ధ		
19	రోహిణీ		కోమల-ధ		
20	రమ్యా	ధ	పూర్వ-ని ; శుద్ధ-ధ *		
21	ఉగ్రా		కోమల-ని	తీవ్ర-ధ	
22	క్షోభిణీ	ని	శుద్ధ-ని *	తీవ్రతర-ధ	

వాద్యాది స్వరములు.

శ్లో॥ ''చతుర్విధాః స్వరావాదీ సంవాదీచవివాద్యపి ।
అనువాదీచవాదీతు ప్రయోగేబహుళస్వరః ॥
శ్రుతయోద్వాదశాష్టౌవా యయోరంతరగోచరాః ।
మిథస్సంవాదినౌతౌస్తో రినిగావన్యావివాదినౌ ॥ (సం. ర.)
గనీవివాదినౌస్యాతాం రిధయోర్వాతుతౌతయోః ।
అనువాదీభవేచ్ఛేషా ఇతిపండితసమ్మతమ్ ॥
వాదీనృపస్తథామాత్య స్సంవాదీచవివాద్యరిః ।
నృపామాత్యానుసారిత్వా దనువాదీతుభృత్యవత్ ॥

తా. స్వరములు వాది, సంవాది, వివాది, అనువాది అని నాలుగు విధములు. అందు రాగాది నిశ్చయమును తెలిపి ప్రయోగమునందు విస్తారముగ నుండునది వాది; ఏ రెండు స్వరములకు మధ్య పండ్రెండు లేక ఎనిమిది శ్రుతు లుండునో అవి పరస్పరము సంవాదులు; తక్కినవి యనువాదులు; వాది రాజని, సంవాది మంత్రియని, వివాది శత్రువని, అనువాది భృత్యుఁడనియును చెప్పఁబడును.

ఎట్టియాపురము సంస్థానపండితులు బ్రహ్మశ్రీ సుబ్బరామ దీక్షిత విరచితంబైన ''సంగీత సాంప్రదాయ ప్రదర్శిని'' లోని
వాది, సంవాది, అనువాది, వివాదుల పద్ధతి.

శ్లో॥ ''వాదీసయః ప్రయోగే బహుళో రాజాః యయోస్తు మధ్యే స్యుః।
ద్వాదశ వాష్టౌ శ్రుతయో మాంత్యౌ సంవాదినౌతౌ స్తః ।
ఏక శ్రుత్యంతరితౌ వివాదినౌ వైరిణౌ మిథో భవతః ।
అనువాధి నస్తు శేషా భృత్యా ఇత్థం యథార్థాస్తే॥ (రాగవిబోధః)

తా. వాది : ఒక రాగమునగల అంశ స్వర [జీవస్వర] మును బోలి మాటిమాటికి నుపయోగపడుచెడి స్వరము వాది యనఁబడును. ఆ వాది రాజునకు సదృశమైనది. (2) సంవాది : రెండు స్వరములకు నడుమ నెనిమిది లేక పదిరెండు శ్రుతులుండిన ఆ రెండు స్వరములును పరస్పరము సంవాదు లనఁబడును. ఆ సంవాది వాదియైన రాజునకు మంత్రిని బోలినది.

శ్లో॥ సమౌ సపౌ రిధౌచైవ నిగౌ సంవాదినౌ మిథః ।
ఏవం శుద్ధస్వరేషూక్త స్సంవాది స్వర నిర్ణయః॥ (చతుర్దండిప్రకాశిక)

తా. శుద్ధ స్వరములలో (స-మ), (స-ప), (రి-ధ), (ని-గ) ఇవి పరస్పరము సంవాదు లగును.

శ్లో॥ శుద్ధశ్చ మధ్యమ శ్శుద్ధ నిషాదశ్చే త్యు భావ్వరా ।
శ్రుత్యష్టకేనాం తరితా వపి సంవాదినౌనహి ॥

తా. శుద్ధమధ్యమ శుద్ధనిషాదములు తమ నడుమ నెనిమిది శ్రుతులు గలిగియున్న ప్పటికిని పరస్పరము సంవాదులు కానేరవు.

శ్లో॥ సాధారణాఖ్య గాంధార కైశికాఖ్య నిషాదయోః ।
తథైవాంతర కాకల్యో స్సంవాదో వికృతేష్వపి ।
శుద్ధర్షభేణ సంవాదీ వరాళీ మధ్యమ స్తథా ॥

తా. వికృతి స్వరములలో సాధారణ గాంధారమును కైశికీ నిషాదమును, అంతర గాంధారమును, కాకలీ నిషాదమును, శుద్ధ ఋషభమును, వరాళి మధ్యమమును పరస్పరము సంవాదులగును.

వివాది: రెండు స్వరముల నడుమ నొక శ్రుతియుండిన ఆ రెండు స్వరములును పరస్పరము వివాదులగును. ఆ వివాది శత్రువునకు సదృశమైనది.

శ్లో॥ రిగా ధని చతుర్థేషు స్వరాస్స్యాతాం వివాదినౌ ।
సాధారణాంతరా చైవ కైశికీకాకలీ స్వరా ।
మిథో వివాదినౌ జ్ఞేయా వికృతేషు స్వరేష్వపి ॥

తా. శుద్ధస్వరములలో (రి–గ); (ధ–ని) ఇవి పరస్పరము వివాదులగును. వికృతి స్వరములలో సాధారణ గాంధారము లేక షట్శ్రుతి ఋషభమును, అంతర గాంధారమును; కైశికీ నిషాదము లేక షట్శ్రుతి ధైవతమును, కాకలీ నిషాదమును పరస్పరము వివాదులగును.

అనువాది:—వాది సంవాది వివాది కాని స్వరము అనువాది యగును. ఈ అనువాది భృత్యునివంటిది. ఈ వాది సంవాది అనువాది వివాదులను గనిపెట్టు మార్గమును యీ క్రింద నుదహరింపఁబడిన వీణా ప్రస్తార పథకమునఁ జూడుఁడు.

A

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22

మీఁద జెప్పియుండుటను పరిశోధించిన డెబ్బదిరెండు మేళములలోనుండి గలి గెడు రాగములను పాడుటయందు, I. శుద్ధ ఋషభమునుండి శుద్ధ గాంధారమునకు

ఎక్కుట; 2. శుద్ధగాంధారమునుండి శుద్ధ ఋషభమునకు దిగుట; 3. షట్శ్రుతి ఋషభమునుండి అంతరగాంధారమునకు ఎక్కుట; 4. అంతరగాంధారమునుండి షట్శ్రుతి ఋషభమునకు దిగుట; 5. శుద్ధధైవతమునుండి శుద్ధనిషాదమునకు ఎక్కుట; 6. శుద్ధనిషాదమునుండి శుద్ధధైవతమునకు దిగుట; 7. షట్శ్రుతి ధైవతమునుండి కాకలీ నిషాదమునకు ఎక్కుట; 8. కాకలీ నిషాదమునుండి షట్శ్రుతి ధైవతమునకు దిగుట. ఈ ఎనిమిది విధములయందును వివాది దోషములు గనఁబడుచున్నవి గావున, ఈ ఎనిమిది విధములఁ దప్ప తక్కిన స్వరములను ఏ రీతిగా బట్టినను రంజనము చెడదు.

ఈ ఎనిమిది విధములయిన వివాది స్వర ఆరోహణ అవరోహణములు మొదటి చక్రమునుచేరిన మొదటి ఆఱు మేళములందును, ఆఱవ చక్రమును జేరిన 31,32,33,34,35,36-వ మేళములందును, ఏడవ చక్రమును జేరిన 37,38,39,40,41-వ మేళములందును, పండ్రెండవ చక్రమును జేరిన 67,68,69,70,71,72-వ మేళములందును, ఒక్కొక్క చక్రముయొక్క మొదటిదియు కడపటిదియు నైన మేళములందును, అనఁగా మీఁదఁ జూపించిన మేళములలో 1, 6, 31, 36, 37, 42, 67, 72-వ మేళములుదప్ప తక్కిన 7, 12, 13, 18, 19, 24, 25, 30, 43, 48, 49, 54, 55, 60, 61-వ మేళములందును గనఁబడుచున్నవి. ఈ నలువది మేళములందును పాడునప్పుడు వాది వివాది లక్షణముల ననుసరించియే పాడుట సంప్రదాయముగా నున్నది. అది యెటులనిన, వివాది స్వరమును అనేకముగా వర్జించియైనను, లేక శత్రువునకు సదృశమైన వివాది స్వరమందు వాది సంవాది అనువాది స్వరములలో నేదైన నొక స్వరముయొక్క ఛాయను గమకముచే నెక్కించి (గమకములను కపటక్రియలచే) వివాదిని మిత్రునివలె జూపించియైనను పాడుట సంప్రదాయజ్ఞుల వాడుకగా నున్నది. ఇట్లు సేయనియెడల వివాది స్వర ప్రయోగముచే గానముయొక్క రంజనము చెడును. ఇవియే భరత మతంగాది మునుల మతము.

బ్రహ్మశ్రీ సుబ్బరామదీక్షితులుగారి వీణా ప్రస్తారపథకమును జూడుఁడు. సంగీత రత్నాకర గ్రంథములో నున్నటుల స్వరస్థానముల నిక్రిందఁ జూపెదను. దీక్షితులవారి పద్ధతిప్రకారముగ కాకలీ నిషాద షడ్జ అంతర గాంధార శుద్ధమధ్యమములు సరియైన స్థానములో లేవు. మఱియు శ్రుతులలో స్వరములను చెప్పుచున్నారే గాని ఆ యా శ్రుతులలో ఆ యా స్వరములు రాలేక యున్నవి. వీణలో నీ స్వరములను సమ్మేళనముఁ జేయునపుడు 12 సమ స్వరములనే జెప్పియున్నారు. 12 సమశ్రుతు లున్నయెడల వివాదులు రానేరవు. దానికి వివరముల నీ దిగువ వ్రాసెదను. అదియునుం గాక శుద్ధ ధైవత శుద్ధనిషాదములు యర్థస్వరములేగాని వివాదులు కానేరవు.

రత్నాకరప్రకారమని వాడుకలో చెప్పెడి స్వరస్థానము లించుమించుగఁ బుట్టెడి శ్రుతులనుఁ జూపెడి పథకము.

* ఈ గురుతులుగలవి గ్రంథగతములు కావు.

సంఖ్య.	శ్రుతుల నామములు.	జాతులు.	సంకేత స్వరములు.	స్వర నామములు.
1	తీవ్రా	దీప్తా	కై-ని	కైశికీ నిషాదము; షట్శ్రుతి ధైవతము.
2	కుముద్వతీ	ఆయతా	కా-ని	కాకలీ నిషాదము.
3	మన్దా	మృదూ		
4	ఛన్దోవతీ	మధ్యా	స	శుద్ధ షడ్జము.
5	దయావతీ	కరుణా		
6	రఞ్జనీ	మధ్యా	రి *	తోడి ఋషభము; శుద్ధఋషభము.
7	రతికా	మృదూ	రి	రత్నాకరగత శుద్ధఋషభము.
8	రౌద్రీ	దీప్తా	రి *	చతుశ్శ్రుతి ఋషభము.
9	క్రోధీ	ఆయతా	రి-గ *	శుద్ధగాంధారము మాధ్యమాగతఋష.
10	వజ్రికా	దీప్తా	గ-రి	సాధారణగాంధారము;షట్శ్రుతిఋష
11	ప్రసారిణీ	ఆయతా	గ	అంతరగాంధారము.
12	ప్రీతీ	మృదూ		
13	మార్జనీ	మధ్యా	మ	శుద్ధమధ్యమము.
14	క్షితీ	మృదూ		
15	రక్తా	మధ్యా	మి	ప్రతిమధ్యమము.
16	సన్దీపినీ	ఆయతా		
17	ఆలాపినీ	కరుణా	ప	పంచమము.
18	మదన్తీ	కరుణా		
19	రోహిణీ	ఆయతా	ధ *	శుద్ధధైవతము.
20	రమ్యా	మధ్యా	ధ	గ్రంథగత శుద్ధధైవతము.
21	ఉగ్రా	దీప్తా	ధ-ని	చతుశ్శ్రుతి ధైవతము.
22	క్షోభిణీ	మధ్యా	ని	శుద్ధనిషాదము.

పైఁ గనఁబఱచియుండు పథకములో వాడుకలోనుండు అన్ని స్వరములకును స్థానములు చెప్పఁబడెను. ఇందుకు వ్యత్యాసము గనుండు బ్రహ్మశ్రీ సుబ్బరామ దీక్షితుల స్వరనిర్ణయ పథకము A ను జూచునది. ఒక స్థాయిలో నిరువదిరెండు శ్రుతులనుఁ జేయునపుడు స్వరములు, కొంచెము ఇంచుమించుగ నుండునేగాని సరిగనుండవు. ఎట్లనిన, ఒక స్థాయిలో 12 సమ భాగములను బడసిన యర్ధస్వరములున్నవి. ఈ యర్ధస్వరములను, సమాంతరమును

గల 1/4 స్వరములుగా చేయునపుడు 24 శ్రుతులవునే గాని 22 శ్రుతులు కానేరవు. ఒక స్థాయిని 22 సమభాగములుగఁ జేయునపుడు శ్రుతియొకటిం టికి సుమారు 4½ అంతరసెంట్సుల వ్యత్యాసము గలుగును. ఈ వ్యత్యాసము వ్యక్తముగ చెవులకు వినబడదు. తంబురను శ్రుతిఁజేయునపుడు సారణానుసార ణల నొకటితో నొకటి చేర్చునపుడు వ్యత్యాసము సాధారణముగఁ గలుగు చున్నను చెవులకు స్పష్టమైన వ్యత్యాసమును గలిగించలేదు. ఈ వ్యత్యా సము మంద్ర తంత్రినిగాని, పంచమతంత్రినిగాని సారణలతో చేర్చునపుడును గలుగుచున్నది. ఈ కారణములవలన శార్ఙ్గదేవుని 22 శ్రుతులు, షడ్జపంచమ భావప్రకారముగఁ జెల్లునపుడు, 1 లేక 2 స్థాయిలలో స్పష్టమైన వ్యత్యా సమును కనిపించునేగాని గ్రామభేదములను చేయునపుడీ సమాంతర శ్రుతు లలో వ్యత్యాసము గలుగదు. నిశ్శంకుడు 22 శ్రుతులనుజేసి గ్రామభేదమును జేసినపుడు, అందు షడ్జపంచమములకుఁ గలిగిన స్వల్ప వ్యత్యాసమునకు సారి కలను లేక తంత్రులను స్వరములకు తగినట్లుగ నించుమించు ముందు వెనుకగఁ జేసియుండవచ్చుననియే చెప్పఁదగినది. ఆ పద్ధతు లెట్లుండినను శార్ఙ్గదేవుని యర్ధస్వరము లిపుడు వాడుకలోనుండు 12 యర్ధస్వరములకైనను కొంచె మధికమేగాని తక్కువకాదు. ఎట్లనిన, 22 శ్రుతులను 2–చే భాగించునపుడు 11 అర్ధస్వరములే వచ్చును. 1/12 సంఖ్యకు 1/11 పెద్దభాగమే కాని చిన్నది కాదు. వీణావాద్యములోనుండు పండ్రెండు యర్ధస్వరములను రాగముల లో వాడునపుడు ప్రక్కస్వరములు వివాదిగ నుండలేదు. ప్ర. మ,——ష ప——శు ధ ; కా.ని——స ; స——శు.రి ; ఇట్లన్ని స్వరములును పొందికఁగల విగ (అనువాదులుగ) నున్నవేకాని వివాదులు కానేరవు. పైనుదహరించి యుండు సుబ్బరామదీక్షితులవారి స్వరనిరూపణ పథకములో, అంతర గాంధారమును మధ్యమమును వివాదిగ నున్నవి. ఈ రెండు స్వరములును గ్రంథములలోను వాడుకలోను యనువాది స్వరములుగనే నున్నవి. శార్ఙ్గ దేవునిపద్ధతిలోని మధ్యమము వాడుకలోనుండు మధ్యమమునకు పెద్దదిగాను, అంతరగాంధారము వాడుకలోనుండు గాంధారమునకు చిన్నదిగాను నున్నది యను విషయము లెక్కఁజేయువారికి స్పష్టముగ తెలుసును.

అట్లుండియును బ్రహ్మశ్రీ సుబ్బరామదీక్షితులవారి కీయంతరగాంధా రము వివాదిగ చ్యుతమధ్యమస్థానమునం దెట్లు వచ్చెనో తెలియలేదు. ఇట్లే

కా.ని-స. స్వరములు నున్నవి. శుద్ధధైవత శుద్ధనిషాదములను వివాదులుగఁ జెప్పియున్నారు. శ్రుతికి మూఁడవస్వరము 1/2 స్వరమేగాక 1/4 స్వరముగ నెట్లుండవచ్చునో తెలియలేదు. ప్రక్కన వచ్చెడి శ్రుతు లొకటికొకటి (1-2; 2-3, 3-4;) వివాదు లగునేగాని మూఁడవశ్రుతి (1-3; 3-5;)యందు వచ్చు స్వరము లెట్లు వివాదులగునో తెలియలేదు. వీరి లెక్కప్రకారముగ ప్రతిమధ్యమమునకు పంచమమును, పంచమమునకు శుద్ధ ధైవతమును, ఇట్లొక స్థాయినందుగల 12స్వరములును వివాదులేయగును.వీరి పద్ధతి వెంకట మఖి పద్ధతి యని తెలియుచున్నది. వీరుగాని వీరి పూర్వీకులైన వెంకట మఖిగాని వివాదిస్థానముల నెంచింగినవారు కారు. వీరి యస్పష్టపద్ధతినిచేకొని, 22 శ్రుతులలో బుట్టక వీణయందును అనుభవమునందును వివాది దోష ములేక స్వీకరింపఁబడిన 12 అర్ధస్వరములమీద కల్పనముజేసి వాడియున్న మేళకర్త రాగములలో, 40 రాగములకు వివాది దోషములనుఁ జెప్పి యున్నారు. వీరి పొరపాటుపద్ధతిని యనుసరించిన యీ విషయము లిప్పుడు ప్రచురింపఁబడియున్న యనేకపుస్తకములలోఁజూడవచ్చును. వీరి పద్ధతి ప్రకారముగ 72 కర్తారాగము లన్నియును వివాదులే యగును. ఆర్యులారా! ఇట్టి గొప్ప గ్రంథములలోని పెద్ద పొరపాటులను మీరే జూడుఁడు. మేళ కర్త రాగములలో వివాదు లున్నవనియును, అవి గానయోగ్యంబు కావని యును కొందఱు చెప్పుచున్నారు. ఇది సరికాదు, ఎట్లనిన, ప్రతిమధ్యమ మునకును పంచమమునకును, పంచమమునకును శుద్ధ ధైవతమునకును నైకమత్యము గలిగియుండునపుడు, ఈ స్వరములవలెనే సమాంతరములను బడసిన షట్శ్రుతిఋషభ అంతరగాంధారమునకును, షట్శ్రుతి ధైవత కాకలీ నిషాదమునకును మైకమత్యము లేక నెట్లుండవచ్చునో మీరే జూడుఁడు. ప్రతిమధ్యమ రాగముల ముందు గలిగెడి రాగపుష్టియును రంజక మును పైఁజెప్పిన (ష.రి.అం.గ ; ష. ధ-కా.ని.) స్వరములను బడసియున్న రాగమునకున్ను గలగకుండ నెట్లుండును ? ఇట్టి రాగములను గానముచేయు టకు మంచి యనుభవమును చక్కని స్వరజ్ఞానమును సాధకమును నుండవలసి నది యత్యావశ్యకము. ఒక స్థాయిలో 12 అర్ధస్వరములను వరుసగ పాడుటకు యోగ్యులు కానివారల కిట్టి రాగములను పాడుట సాధ్యముకాదు. అట్లు తెలిసి గానము చేయువారు కొందఱే యున్నారు ; అందుచేతనే యీ కాల ములో నాట, వరాళి, పంతువరాళి, ద్విజావంతి, నవరోజు మొదలగు

యనేక ఘనరాగములును దేశ్యరాగములును తమ తమ నియతగతిని విడిచి సుదూరము తొలగిపోయెను. అనేక రాగములు స్వర్గలోకము నలంకరించెను. ఇంకను నీ సంగీతవిద్య కేమి విపరీతములు గలుగునో మన మెఱుఁగలేక యున్నాము.

గ్రామములు.

శ్లో॥ గ్రామస్స్వరసమూహస్స్యా న్మూర్ఛ నాదే స్సమాశ్రయః ।
తౌ ద్వౌధరాతలేతత్ర స్యాత్షడ్జగ్రామ ఆదిమః ।
ద్వితీయో మధ్యమగ్రామ స్తయోర్లక్షణ ముచ్యతే॥ (సం. ర.)

తా. స్వరసమూహములు గ్రామమనియును, అవి మూర్ఛనాదులచే నాశ్రయింపఁబడినదనియును, వానిలో రెండు భూలోకములో నున్నవనియును, అందులో మొదటిది షడ్జగ్రామ మనియును, రెండవది మధ్యమగ్రామ మనియును గ్రంథకర్త చెప్పుచున్నాఁడు.

"యధాకుటుంబిన స్సర్వే ఏకీభూతాభవంతిహి । తధాస్వరాణాం సప్తానాం గ్రామ ఇత్యభిధీయతే॥" అనేక కుటుంబములుచేరి గ్రామమగునట్లే స్వరసమూహములుచేరి గ్రామమగుచున్నది. రత్నాకరాది సమస్తగ్రంథముల లోను మూఁడుగ్రామములను జెప్పియున్నారు. వానిలో మొదటిది శుద్ధ స్వరయుక్తమైన షడ్జగ్రామ మనియును, రెండవది వికృతస్వరయుక్తమైన మధ్యమగ్రామ మనియును, ఈ రెండు గ్రామములే భూలోకమునం దున్న వనియును, మూఁడవదైన గాంధారగ్రామము స్వర్గలోకములో నున్నదని యును చెప్పియున్నారు.

కొన్ని పురాతనమైన గ్రంథములలో సప్తగ్రామము లున్నవని చెప్పు చున్నారు. అయినను యీ సప్తగ్రామములును గానయోగ్యంబు కావని తెలియుచున్నది. "శిలప్పధికారము" అను ద్రావిడ పురాతన గ్రంథములో, షడ్జగ్రామము, పంచమగ్రామము, మధ్యమగ్రామము, తారగ్రామ మని నాలుగు గ్రామములు చెప్పఁబడెను. అందులో తారగ్రామమే గాంధార గ్రామమని కొందఱ అభిప్రాయపడుచున్నారు. అరవములో తారమను శబ్దమునకు నిషాదమని భావము. అందుచేతనే నీ తారగ్రామము నిషాద గ్రామమనియే చెప్పఁదగినది.

గ్రామత్రయములను జూపెడి పధికము
రత్నాకర పరిశిష్టపద్ధతికి కొంచెము వ్యత్యాసమైన పద్ధతి.

సంఖ్య.	శ్రుతులు.	జాతులు.	షడ్జ గ్రామము.	మధ్యమ గ్రామము.	గాంధార గ్రామము.	పరాలు.
1	తీవ్రా	దీప్తా				
2	కుముద్వతీ	ఆయతా				
3	మన్దా	మృదుః				
4	ఛన్దోవతీ	మధ్యా	స	స	స	
5	దయావతీ	కరుణా				
6	రఞ్జనీ	మధ్యా			రి	
7	రతికా	మృదుః	రి	రి		
8	రౌద్రీ	దీప్తా				
9	క్రోధా	ఆయతా	గ	గ		
10	వజ్రికా	దీప్తా			గ	
11	ప్రసారిణీ	ఆయతా				
12	ప్రీతిః	మృదుః				
13	మార్జనీ	మధ్యా	మ	మ	మ	
14	క్షితిః	మృదుః				
15	రక్తా	మధ్యా				
16	సన్దీపినీ	ఆయతా		ప		
17	ఆలాపినీ	కరుణా	ప			
18	మదన్తీ	కరుణా				
19	రోహిణీ	ఆయతా			ధ	
20	రమ్యా	మధ్యా	ధ	ధ		
21	ఉగ్రా	దీప్తా				
22	క్షోభిణీ	మధ్యా	ని	ని	ని	

పైని కనబఱచియుండు పధికములో షడ్జగ్రామమునకు గల సప్త స్వరములును వాని నియతశ్రుతులందునే యున్నయవి. కనుక, యివి యన్నియు శుద్ధస్వరములు. శుద్ధస్వర సప్తక యుక్తమైన యీషడ్జగ్రామము గానయోగ్యంబైనది. రెండవదైన మధ్యమగ్రామమునకు పంచమము మాత్ర మొక శ్రుతి తక్కు వగ నున్నది. తదితర స్వరములన్నియును శుద్ధస్వరములే కనుక నీ మధ్యమ గ్రామమున్ను గానయోగ్యమైనదిపెం. మూడవదైన గాంధార గ్రామములో షడ్జ మధ్యమ నిషాదములుతప్ప తదితరములైన, "రి, గ, ప, ధ"

స్వరములు తమ నియతశ్రుతులలోనుండి తొలఁగి 7-వ శ్రుతిలో నుండ వలసిన ఋషభము 6-వ శ్రుతిలోను, 9-వ శ్రుతిలో నుండవలసిన గాంధారము 10-వ శ్రుతిలోను, 17-వ శ్రుతిలో నుండవలసిన పంచమము 16-వ శ్రుతిలోను, 20-వ శ్రుతిలో నుండవలసిన ధైవతము 19-వ శ్రుతిలోను వచ్చి యున్నవి. అందుచేత నీ గాంధారగ్రామము గానయోగ్యంబు గాకపోయెను. ఈ కారణముచేతనే యీ గ్రామమును స్వర్గలోకమునకు పంపివేసినారని తెలియుచున్నది.

ఈ గ్రామ నిర్ణయమును చూపుటకై సంగీతరత్నాకరమునందుఁ గల పరిశిష్టములో నొక పథకము వ్రాయఁబడియున్నది. దానినిఁ దిగువఁజూడుఁడు:

రత్నాకర పరిశిష్టములోని పద్ధతి.

సంఖ్య.	శ్రుతులు.	జాతులు.	షడ్జ గ్రామము.	మధ్యమ గ్రామము.	గాంధార గ్రామము.	వగాలు.
1	తీవ్రా	దీప్తా			ని	
2	కుముద్వతీ	ఆయతా				
3	మన్దా	మృదు				
4	ఛన్దోవతీ	మధ్యా	స	స	స	
5	దయావతీ	కరుణా				
6	రఞ్జనీ	మధ్యా				
7	రతికా	మృదుః	రి	రి	రి	
8	రౌద్రీ	దీప్తా				
9	క్రోధీ	ఆయతా	గ	గ		
10	వజ్రికా	మృదుః			గ	
11	ప్రసారిణీ	మధ్యా				
12	ప్రీతీ	మృదుః				
13	మార్జనీ	మధ్యా	మ	మ	మ	
14	క్షితీ	మృదుః				
15	రక్తా	మధ్యా				
16	సన్దీపినీ	ఆయతా		ప	ప	
17	ఆలాపినీ	కరుణా	ప			
18	మదన్తీ	కరుణా				
19	రోహిణీ	ఆయతా		ధ	ధ	
20	రమ్యా	మధ్యా	ధ			
21	ఉగ్రా	దీప్తా				
22	క్షోభిణీ	మధ్యా	ని	ని		

మధ్యమగ్రామమునందు ధైవతము 20-వ స్థానమును విడిచి 19-వ స్థానములోనున్నది. ఇది గ్రంథాంతర భేదమని చెప్పుచున్నారు.

ఇందు మధ్యమ గ్రామములో ధైవతమున కొకశ్రుతి తక్కువగ వ్రాయఁబడియున్నది. మూలములో (సం. రత్నాకరము, సంపుటము 1, పుట 46 లోఁ జూడుఁడు), "స్వోపాన్త్యశ్రుతి సంస్థోఽస్మిన్మధ్యమ గ్రామ ఇష్యతే" పంచమమున కొకశ్రుతి తక్కువగ నుంచినచో షడ్జగ్రామము మధ్యమగ్రామ మగునని చెప్పినారేకాని ధైవతమునుకూడ నొకశ్రుతి తక్కువగ నుంచమని చెప్పలేదు. అటులనే గాంధారగ్రామములో ఋషభమున కొకశ్రుతి తగ్గించక నిషాదమున కొకశ్రుతి యధికముగ వ్రాసియున్నారు. ఇవి మతాంతరములై యున్నదని కొందఱు చెప్పియున్నారు. అయినను ఇది లెక్కకు సరిగ నుండలేదు.

సంగీత సాంప్రదాయ ప్రదర్శినిలోని పద్ధతి.

సంఖ్య.	శ్రుతులు.	జాతులు.	షడ్జ గ్రామము.	మధ్యమ గ్రామము.	గాంధార గ్రామము.	రాగాలు.
1	తీవ్రా	దీప్తా				
2	కుముద్వతీ	ఆయతా				
3	మన్దా	మృదుః			స	
4	ఛన్దోవతీ	మధ్యా	స	స		
5	దయావతీ	కరుణా				
6	రఞ్జనీ	మధ్యా			రి	
7	రతికా	మృదుః	రి	రి		
8	రౌద్రీ	దీప్తా				
9	క్రోధీ	ఆయతా	గ	గ	గ	
10	వజ్రికా	దీప్తా				
11	ప్రసారిణీ	ఆయతా				
12	ప్రీతీ	మృదుః			మ	
13	మార్జనీ	మధ్యా	మ	మ		
14	క్షితీ	మృదుః				
15	రక్తా	మధ్యా				
16	సన్దీపినీ	ఆయతా		ప	ప	
17	ఆలాపినీ	కరుణా	ప			
18	మదన్తీ	కరుణా				
19	రోహిణీ	ఆయతా			ధ	
20	రమ్యా	మధ్యా	ధ	ధ		
21	ఉగ్రా	దీప్తా				
22	క్షోభిణీ	మధ్యా	ని	ని	ని	

ఎట్టియాపురము బ్రహ్మశ్రీ సుబ్బరామదీక్షితులు వ్రాసియున్న "సంగీత సంప్రదాయ ప్రదర్శిని" యను గ్రంథములో షడ్జ మధ్యమ గ్రామములను మొదటి పథక ప్రకారముగనే వ్రాసినారు. గాంధార గ్రామములో స, మ, ని అను 3 స్వరములను మాత్రమే వాని నియత శ్రుతులలో వ్రాయవలయును. అట్లు చేయక, గాంధార నిషాదములను నియత శ్రుతులలో వ్రాసి షడ్జమున కొక శ్రుతియును, ఋషభమున కొక శ్రుతియును, మధ్యమమున కొక శ్రుతియును, పంచమమునకు రెండు శ్రుతులును, ధైవతమునకు రెండు శ్రుతులును, తక్కువగ వ్రాసియున్నారు. ఇదియును సరియైన పద్ధతి కాదు. ఈ పద్ధతిని పైఁ గనఁబఱచియున్న పథకములోఁ జూడుఁడు.

"సంగీతచంద్రిక" యను లక్షణగ్రంథములో మిస్టరు మాణిక్క మొదలారు గ్రామచర్చను జేయునపుడు షడ్జగ్రామము మంద్రస్థాయి మూర్ఛనలను గలదనియును, మధ్యమ గ్రామము మధ్యస్థాయి మూర్ఛనలను గలదనియును, గాంధారగ్రామము తారస్థాయి మూర్ఛనలను గలదనియును, ఈ గాంధారగ్రామ మూర్ఛనలు యతి తారస్థాయిలోను వచ్చుచున్నది కనుక మనుష్యశారీరములో పలుకదనియును, ఆ మూర్ఛనలు గంధర్వ శారీరములో పలుకుననియును, అందుచేత గాంధారగ్రామము స్వర్గగతమై యున్నదనియును చెప్పియున్నారు ఇది గ్రంథోక్త పద్ధతి కానేరదు, మొదలారిగారి స్వకపోలకల్పనము.

ఇట్లు నాకు గోచరంబులై యుండు యనేక తత్కాలగ్రంథగతంబులైన పొరపాటులను వ్రాయవలయునేని యది యొక భారతమగును. గొప్ప సముద్రమువంటిదియును, కొలతలేని లోఁతుగలదియును, అగాధ శాస్త్ర పరిచయమువలనను, అనుభవ పాటవమువలనను మాత్ర మెఱుంగ దగినదియునైన యీ సంగీతశాస్త్రమునకు సంగీతశాస్త్ర శిరోపుచ్ఛము లివియని తెలియనివారలు లక్షణ గ్రంథములను వ్రాయుట కారంభించియున్నారు. తెలియనివారు తమకుఁ దెలిసినంతవఱకే వ్రాయవలయును. అట్లు గాక, తమకు తెలియని విషయములను వ్రాయ నారంభించి శాస్త్రానర్థమును గావించుచున్నారు. ఇట్టి గ్రంథములు వృద్ధిఁ జెందినచో గాంధారగ్రామము స్వర్గలోకమును జెందిన తీరున సంగీతశాస్త్రము కుటుంబసమేతముగ పాతాళలోక ప్రవేశముఁ జేయక మానునా?

ఇఁకనైనను గ్రంథకర్తలు తమకు గోచరముగాని విషయములలో స్వకల్పనమును జేయక యుందురుగాక.

గ్రామరహస్యము.

గ్రామములను గుఱించి వ్రాయఁబడిన యనేక పద్ధతులు నాకబ్బియున్నవి. అందులో కొన్ని గొప్ప గ్రంథకారుల యభిప్రాయముల నిప్పైనుదహరించియున్నాను. శ్రుతుల విషయమై చాల ప్రయత్నముఁ జేసి పరిశీలనముఁ గాంచిన రావుసాహేబు ఏబ్రహామ్ పండితులును, యీ గ్రామవిషయమైన రహస్యములనుచక్కఁగ కనిపెట్టలేదని తెలియుచున్నది. వారేనో యొక పద్ధతితో మఱియొకటిని సమరసముఁ జేసి, ఇట్లుండవచ్చునని యొక యభిప్రాయమును చెప్పియున్నారేగాని, ఇందలి విషయము లివియని యవి చెప్పలేదు. మఱియు పండితులుగారు, వారు చెప్పిన పద్ధతికై యెంచుకొన్నను సంతసిల్లినట్లును తెలియలేదు. ఈ గ్రామ సంబంధమైన రహస్యము లితరులకును తెలియకనే యున్నవి. ప్రాచీన గ్రంథకారులైన నారదుఁడు, శార్ఙ్గదేవుఁడు మొదలుగాఁగల యందఱి మతములఁ జూచునపుడు, కొందఱు గాంధార గ్రామమునకును, మఱికొందఱు గాంధార, మధ్యమ గ్రామములకును చరమశ్లోకములఁ జదివియున్నారేగాని మఱేమియులేదు. సంగీత రత్నాకర వ్యాఖ్యానకారుఁడైన చతురకల్లినాథుఁడు, ఈ గ్రామరహస్యముల నూహించుటకైన యొక యంశమును చెప్పియున్నాఁడు. "స్వాగ్రామౌ విశ్రుతౌ లోకే షడ్జమధ్యమ సంజ్ఞికౌ" ఇతి మునివచనాచ్చ. "శుద్ధాశ్రయత్వా త్షడ్జగ్రామ ఆదిమో వికృతాశ్రయత్వా ద్వితీయో మధ్యమగ్రామ ఇత్యుపపద్యత ఇతి." ఇందుచేత షడ్జగ్రామము శుద్ధస్వరములను బడసినదనియును, మధ్యమగ్రామము వికృతస్వరములఁ బడసినదనియును వెల్లడియగుచున్నది. అయినను, యిందులకు స్వరూపము లివియనియును, ఆ స్వరూపము లీ కారణములచే గలిగినవనియును తెలిసికొనుటకైన యంశము లివియని తెలియలేదు. కల్లినాథుఁడు శ్రుతులను బరిష్కరించి వ్యాఖ్యానమును వ్రాయలేదు. మూలముమీఁద వ్యాఖ్యానముఁ జేయునపుడు తనకు తోఁచిన యభిప్రాయమును వ్రాసినాఁడనిరో తెలియుచున్నది. కనుక గ్రామభేదము నెట్లు చేయవలయునని యిపుడు చర్చఁజేసెదము.

ఒకటే కొలతలనుగల రెండు వీణలయందును నొకే సమాంతరము ననుసరించి యిరువదిరెండు చొప్పున శ్రుతులను జేయునపుడు వానిలోని శ్రుతులు షడ్జపంచమ భావమునకు సరిగ నుండకపోయినను గ్రామభేదముఁ జేయునపుడు సరిగనే యుండును. ఎట్లనిన, ఒకటే కొలతలను గల మెట్లను బడసిన 2 నిశ్రేణులను సరిగ జేర్చి కట్టినను, 4 లేక 5 మెట్లను ముందు వెనుకఁ బెట్టి మెట్టకు మెట్టుమాత్రము సరిగ నుండునటుల బంధించినను, అంతుమొత్తపు నిశ్రేణి నిడివిలో గల మెట్లొకే యంతరమును బడసినవి గానే యున్నచందంబున, సమాంతరములను బడసిన శ్రుతులు గ్రామభేదములో నొకటితో నొకటి సరిగనే యుండును. ఒక స్థాయిలో నిట్టి సమాంతరములు గల వేయి శ్రుతులనైనను చేయవచ్చునేగాని యా శ్రుతులలో షడ్జపంచమ భావ ప్రకారముగఁ గలుగు గానయోగ్యంబులైన స్వరములను బుట్టించుట సాధ్యముకాదు. శార్ఙ్గదేవుని రెండు వీణలలోని శుద్ధస్వర నిరూపణ పద్ధతి నింతకుమునుపే చెప్పఁబడెను. (ఈ గ్రంథముయొక్క 13–వ పుటలోఁ జూడుఁడు.) పైఁ జెప్పిన శుద్ధస్వరములుగాక వచ్చెడి స్వరములు వికృతస్వరము లగును.

గ్రామమనగా, "గ్రామస్స్వర సమూహస్స్యా న్మూర్ఛనాదే స్సమాశ్రయః". మూర్ఛనాదులతో కూడుకొన్న స్వరసమూహములను గలదియని తాత్పర్యము. "సరిగమపధని" యను స్వరసప్తకము మూర్ఛన యనంబడును. ఈ గ్రంథముయొక్క 13–వ పుటలోఁ జూడుఁడు. చలవీణయందు తారషడ్జమునకుఁ గల నాలుగుశ్రుతుల నొకటొకటిని క్రమముగ దిగువఁ దెచ్చునపుడు దానియందుగల శుద్ధస్వర సప్తకములు ధ్రువ వీణయందు గల శుద్ధస్వర సప్తకములతో చేరి యొక గ్రామ మగుచున్నది.

పైని జెప్పిన స్వరసప్తకమును కనిపెట్టుటకైన ప్రథమప్రయత్నము ధ్రువవీణయందుగల తారషడ్జముయొక్క 4–వ శ్రుతిలోనుండి చేయఁబడినది. ఆ కారణముచేత నిందుకు షడ్జగ్రామమని పేరువచ్చెను. ప్రథమ ప్రయత్నముచే చిక్కిన యీ స్వర సప్తకములకు శుద్ధస్వర సప్తకము లని పేరు.

గాంధారగ్రామము ఋషభగ్రామము లేదనుటకు కారణము.

పైని జెప్పిన షడ్జగ్రామములోని శుద్ధసప్తకములను కనిపెట్టుటకై నాలుగు శ్రుతులను క్రమేణ తగ్గించవలసి వచ్చెను. అందులో మూఁడవ శ్రుతిని తగ్గించునపుడే చలవీణయందు గల తారస్థాయి శుద్ధఋషభము

ధ్రువ వీణయందు గల తారషడ్జమునకు సరిగ తగ్గెను. అందుచే ఋషభ
గ్రామ ముండుటకు కారణము లేదు. 4–వ ప్రస్తారములో చలవీణలోని
తారగాంధార గ్రామమునకు గల శ్రుతులలో నొకటి ధ్రువ వీణలోని
షడ్జమునకు సరిగ తగ్గిపోయెను. స్వరసమూహములో సప్తకము గలుగుటకు
మునుపు గ్రామము కానేరవు. ధ్రువ వీణయందు షడ్జగ్రామములో స్వర
సప్తకము పూర్తియగుటకు మునుపే చలవీణయందు ఋషభగ్రామము
లోని శ్రుతులకు లోపము గలిగినందువలన ఋషభగ్రామ మనుటకు నేదియు
కారణము లేదు. ఇట్లు స్వర సప్తకములు లభించువఱకును చేయు భేదములు
శ్రుతులభేదము లనఁబడును. స్వరసప్తకము లభించిన వెనుకఁ జేయఁబడు
భేదములు మాత్రమే గ్రామభేదము లనఁబడును. నాలుగవ శ్రుతిని భేదించు
నపుడే షడ్జగ్రామములోని స్వరసప్తకములు శుద్ధములని బరిష్కరింపఁ
బడెను. ఇంకను చేయవలసి యుండు ప్రస్తారము 5–వ భేద ప్రస్తారమే యగు
చున్నది. స్థాయిలో 5–వ శ్రుతి గాంధారగ్రామమును చేరినది కనుక
నీ 5–వ ప్రస్తారము గాంధారగ్రామ మగుచున్నది. షడ్జగ్రామములో శుద్ధ
సప్తకములు లభ్యమయ్యెను. గాంధార గ్రామములోని స్వరసప్తకములు
షడ్జపంచమ శుద్ధనిషాద శుద్ధగాంధారములు తప్పఁ దక్కినవి యేదియును
ధ్రువవీణ సప్తకములతో చేరలేవు. ఈ స్వరములన్నియును షడ్జగ్రామము
లోనే చిక్కినవి కనుక ఈ గ్రామభేదమువల్ల నుపయోగము లేదని చెప్పుటకు
బదులు శ్లేషగా స్వర్గలోకగత మైనది యని చెప్పియున్నారు.

పైని జెప్పిన ప్రస్తారమును క్రమముగ నిషాదమువఱకు తెచ్చి చూడ
వలయుననియునుఁ అచ్చట వికృతస్వరములను నిర్ణయించుటకైన హేతువు
లున్నవనియును, తెలియుచున్నది. ఈ మధ్యమ, నిషాదగ్రామముల పరిశీల
నము జేయుటకు మునుపు, ఈ పద్ధతి సరియైన పద్ధతిగ నున్నదా యని విచా
రింతము. రత్నాకరములో "షడ్జగ్రామః పంచమేస్వ చతుర్థశ్రుతి సంస్థితే"
అని చెప్పియున్నది. "స్వచతుర్థశ్రుతి సంస్థితే" యనుటకు "స్వకీయచతుర్థ
శ్రుతౌ కరుణా జాతిభేద ఆలాపిన్యామాదితః సప్తదశ్యాం స్థితేసతి షడ్జ
గ్రామః" అని కల్లినాథుఁడు వ్యాఖ్యానముఁ జేసియున్నాఁడు. తనకు స్వకీయ
మైన 4–వ శ్రుతిలో, అనఁగా కరుణాజాతి ఆలాపిని యను శ్రుతిలో 17–వ
స్థానములో నున్నయెడల షడ్జగ్రామమగును యని భావము. ఇందుచేత
నీ స్వరము పంచమమని తెలియుచున్నది. మూలములోని యర్థ మిదికాదు.

చలవీణయందుఁ గల తారస్థాయి 5-వ శ్రుతి ధ్రువవీణయందు తారస్థాయి 1-వ శ్రుతికి సమముగా తగ్గునపుడు షడ్జగ్రామ మగుచున్నదని భావము. ఎట్లనిన, షడ్జగ్రామమును చెప్పునపుడు షడ్జమునకు స్థానమును చెప్ప వచ్చునేగాని పంచమమునకు స్థానముఁ జెప్పి యందుచే షడ్జనిరూపణముఁ జేయుట యనవసరము. ధ్రువవీణ చలవీణలను చేకొని స్వరనిర్ణయములను జేయునపుడు అవరోహణముగ చలవీణ స్వరములు దిగుచున్నదేగాని ఆరోహణముగ పైకిఁ జెల్లలేము. మూఁడుస్థాయిలు లేక గ్రామభేదముఁ జేయుట సాధ్యము కాదు. "చతుః చతుః చతుశ్చైవ..." అను శ్లోకప్రకారముగ 4-వ భేదములో మనకు సప్తస్వరములును లభించి షడ్జగ్రామ మగునపుడు చలవీణయందుఁ గల తారస్థాయిలోని 5-వ శ్రుతి అవరోహణముగ ధ్రువ వీణయందు గల 1-వ శ్రుతిలో (తారషడ్జ శ్రుతిలో) నిలుచును. అందుచేత చలవీణలోని షడ్జమునకు 5-వ శ్రుతి ధ్రువవీణలోని షడ్జస్థానమును జెందు నపుడు షడ్జగ్రామ మగు నను యర్థమే గలుగుచున్నది. ఇందులో నొక యాక్షేపణముఁ గలుగును. ఎట్లనిన, షడ్జములోనుండి 1-వ గాంధారమునకు నాలుగు శ్రుతులు మాత్రమే యున్నవి ; అట్లుండునపుడు పంచమస్థాన మెట్లగును ; అనినచో, అందుకు సరియైన సమాధానము కలదు. ఎట్లనిన, తారషడ్జమును మేషరాశిగ స్వీకరించునపుడు అందుకు 1-వ గాంధారము సింహరాశి యగును. మేషరాశికి సింహరాశి పంచమస్థానమగునేగాని చతుర్థ స్థానము కానేరదు.

ఇప్పుడు మధ్యమగ్రామమును నిశ్చయించెడి శ్లోకపాదమును జూతము. "సోపాంత్యశ్రుతి సంస్థోస్మి న్మధ్యమగ్రామ ఇష్యతే", పైని చెప్పియున్న చలవీణయందలి తారషడ్జమము ధ్రువవీణయందుఁగల పంచమాంత్యశ్రుతినిఁ (పంచమ నియతస్థానమును) జెందునపుడు(అనఁగా పంచమమునకు సమముగా షడ్జము తగ్గునపుడు) మధ్యమగ్రామ మగుచున్నది యని చెప్పియున్నాఁడు. ఈమూలమును "స్వోపాంత్య" అని దిద్దుకొని పంచమము తనయొక్క ఉపాంత్యస్థానమును జేరినపుడు మధ్యమగ్రామమగుచున్నదని వ్యాఖ్యానమును వ్రాసి యున్నాఁడు. వ్యాఖ్యానకారుఁడు పదములనుబట్టి వ్యాఖ్యానముఁ జేసినాఁడే కాని భావమును తెలిసి వ్యాఖ్యానమును వ్రాయలేదని తెలియుచున్నది.

పైని చెప్పిన గ్రామరహస్యమును జూపెడి పథకముల ప్రక్కపుట యందు జూడుఁడు :

A. గ్రామరహస్యములను జూపెడి పథకము.

	19	20	21	22	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	1	2	3	4	5
ధ్రువవీణస్వరములు.	ని				స			రి		గ				మ				ప			ధ		ని				స				*
చలవీణ భేదములు. 1								స			రి		గ				మ				ప			ధ		ని				*	
2							స			రి		గ				మ				ప			ధ		ని				*		
ఋషభలోపము. 3						స			రి		గ				మ				ప			ధ		ని				*			
షడ్జగ్రామము. 4	ని				స			రి		గ				మ				ప			ధ		ని				స				
5							రి		గ				మ				ప			ధ		ని				స					
6						రి		గ				మ				ప			ధ		ని				స						
ఋషభగ్రామము. 7					రి		గ				మ				ప			ధ		ని				స			రి				
8						గ				మ				ప			ధ		ని				స			రి					
గాంధారగ్రామ. 9					గ				మ				[illegible]			ధ		ని				స			రి		గ				
10								మ				ప			ధ		ని		[illegible]		స			రి		గ					
11							మ				[illegible]			ధ		ని				స			రి		గ						

A. గ్రామవిన్యాసములను జూపెడు పటము — (Continued).

		19	20	21	22	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	1	2	3	4	5
	12						మ				ప			ధ		ని				స			రి		గ							
మధ్యమగ్రామ.	13					మ				ప			ధ		ని				స			రి		గ				మ				
	14								ప			ధ		ని				స			రి		గ				మ					
	15							ప			ధ		ని				స			రి		గ				మ						
	16						ప			ధ		ని				స			రి		గ				మ							
పంచమగ్రామ.	17					ప			ధ		ని				స			రి		గ				మ				ప				
	18							ధ		ని				స			రి		గ				మ				ప					
	19						ధ		ని				స			రి		గ				మ				ప						
ధైవతగ్రామ.	20					ధ		ని				స			రి		గ				మ				ప			ధ				
	21						ని				స			రి		గ				మ				ప			ధ					
నిషాదగ్రామ.	22					ని				స			రి		గ				మ				ప			ధ		ని				
	23								స			రి		గ				మ				ప			ధ		ని					

B. గ్రామభేదములో చలవీణయందు స్వరస్థానభేదములను జూపెడి పధకము.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	1	
ధ్రువవీణ.	స			రి		గ				మ				ప			ధ		ని				స	మధ్యషడ్జ గ్రామము.
4-వ భేదము. చలవీణ.	స			రి		గ				మ				ప			ధ		ని				స	మధ్యషడ్జ గ్రామము.
7-వ భేదము.	రి		గ				మ				ప			ధ		ని				స			రి	ఋషభ గ్రామము.
9-వ భేదము.	గ				మ				ప			ధ		ని				స			రి		గ	గాంధార గ్రామము.
13-వ భేదము.	మ				ప			ధ		ని				స			రి		గ				మ	మధ్యమ గ్రామము.
17-వ భేదము.	ప			ధ		ని				స			రి		గ				మ				ప	పంచమ గ్రామము.
20-వ భేదము.	ధ		ని				స			రి		గ				మ				ప			ధ	ధైవత గ్రామము.
22-వ భేదము.	ని				స			రి		గ				మ				ప			ధ		ని	నిషాద గ్రామము.
26-వ భేదము.	స			రి		గ				మ				ప			ధ		ని				స	మంద్రషడ్జ గ్రామము.

C. గ్రామభేదములో చలవీణయందు స్వరస్థానములను షడ్జాదిగఁ జూపెడి పథకము.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	1	
4-వ భేదము.	స			రి		గ				మ				ప			ధ		ని				స	మధ్యషడ్జ గ్రామము.
7-వ భేదము.	స		రి				గ				మ			ప		ధ				ని			స	ఋషభ గ్రామము.
9-వ భేదము.	స				రి				గ			మ		ప				ధ			ని		స	గాంధార గ్రామము.
13-వ భేదము.	స				రి			గ		మ				ప			ధ		ని				స	మధ్యమ గ్రామము.
17-వ భేదము.	స			రి		గ				మ			ప		ధ				ని				స	పంచమ గ్రామము.
20-వ భేదము.	స		రి				గ			మ		ప				ధ				ని			స	ధైవత గ్రామము.
22-వ భేదము.	స				రి			గ		మ				ప				ధ			ని		స	నిషాద గ్రామము.
26-వ భేదము.	స			రి		గ				మ				ప			ధ		ని				స	మంద్రషడ్జ గ్రామము.

పైని గనంబఱచియుండు మూఁడు పథకములనుఁ జూడుఁడు. అందులో మొదటి పథకము గ్రామభేదముఁ జేయుటకైన సులభమైన మార్గమును జూపునది. ఈ పథకములో చలవీణయొక్క 4-వ భేదములో షడ్జగ్రామమును, 7-వ భేదములో ఋషభగ్రామమును, 9-వ భేదములో గాంధారగ్రామమును, 13-వ భేదములో మధ్యమ గ్రామమును, 17-వ భేదములో పంచమ గ్రామమును, 20-వ భేదములో ధైవత గ్రామమును, 22-వ భేదములో నిషాద గ్రామమును, వరుసగా లభ్యమగుచున్నవి. ఈ సప్తగ్రామములును వరుసగా ధ్రువవీణ, షడ్జగ్రామముతో, రెండవ పథకములో వ్రాయఁబడి యున్నవి. మూఁడవ పథకములో నీ సప్తగ్రామములును షడ్జాదిగ వ్రాయఁబడెను.

ఉ. రెండవ పథకములో మధ్యమ గ్రామములో "మ ప ధ ని స రి గ మ" అను స్వరములున్న స్థానములలోనే 3-వ పథకములో, ఆ మధ్యమ గ్రామ మాధార మధ్యమమును షడ్జముగఁ జేసికొని, "స రి గ మ ప ధ ని స" అని వ్రాయఁబడెను. ఈ మూఁడవ చక్రమును పరిశీలించునపుడు షడ్జమధ్యమ నిషాదగ్రామములు మాత్రమే గానయోగ్యంబైనవని యందఱికిని స్పష్టముగఁ దెలియవచ్చును.

మనకు షడ్జగ్రామములో శుద్ధసప్తకములు లభ్యమయ్యెను. మధ్యమ గ్రామములో చతుశ్రుతిఋషభ, అంతరగాంధారములు లభ్యమయ్యెను. నిషాదగ్రామములో చతుశ్రుతిధైవత, కాకలీనిషాదములు లభ్యమయ్యెను. ఇట్లు గలుగు మూఁడు గ్రామములు తప్ప తక్కిన గ్రామము లన్నియును గానయోగ్యంబులు కానేరవు. అందుచేతనే వానిని గ్రంథకర్త చెప్పలేదు.

షడ్జమధ్యమ గ్రామములను మాత్రముఁ జెప్పియున్నవాఁడు, ఈ రెండు గ్రామములకన్న చక్కనిదియును, పద్ద స్వరములను బడసినదియు నైన నిషాదగ్రామమును చెప్పక వదలినందుకు కారణమేమి యనినచో, గ్రామ భేదము శుద్ధ వికృత స్వరములకై చేసిన ప్రయత్నమేకాని మఱేమియుఁ గాదు. షడ్జగ్రామములో శుద్ధసప్తకములు లభ్యమయ్యెను, మధ్యమ గ్రామములో వికృతస్వరములను కనిపెట్టుటకైన త్రోవలన్నియును గ్రంథకర్తకు లభించెను. అందుచేత తదితర గ్రామములను గ్రంథకర్త పాటింపలేదు.

మధ్యమ గ్రామములో నన్ని వికృతస్వరములను కనిపెట్టు విధ మెట్టి దనిన, గ్రంథకర్త మధ్యమగ్రామమును చేసినపుడే షడ్జమునకు 8-వ శ్రుతిలో

అంతరగాంధారము పలుకుచున్నదని గ్రహించినాఁడు. (షడ్జములోనే అంతరగాంధార పంచమ తారషడ్జములు స్వకీయముగఁ బలుకు నను విషయ మిదివఱకే చెప్పఁబడెను). షడ్జమునకు 5-వ శ్రుతిలో చతుశ్రుతి ఋషభము పలికి, " స రి గ మ " అని శ్రావ్యమైన యొక ఛాయను గలుగఁ జేసెను. అందుచేత నీ ఋషభ గాంధారములకు పరస్పరము సంవాదులైన చతుశ్రుతిధైవత కాకలీనిషాదములు గానయోగ్యంబులైన స్వరములని గుణించుట కేదియును శ్రమములేదు. ఇదివఱకును గానయోగ్యంబులైన 11-స్వరములు 1-స్థాయిలో మనకు లభ్యమయ్యెను. ఇవిగాక మఱియొక స్వరమును మనము లభించినయెడల స్థాయి సంపూర్తియగుచున్నది. ఈ కడ పటి ప్రయత్నము నెచ్చట చేయవలయు ననినచో మధ్యమ పంచమ స్వర ములకు మధ్యలో మాత్ర మీ ప్రయత్నము చేయఁదగినది. షడ్జమునకుఁ గల 4-శ్రుతులకు మధ్యలో కాకలీ నిషాదమును, మధ్యమమునకు గల 4-శ్రుతు లకు మధ్యలో అంతరగాంధారమును చాల యైకమత్యము గల స్వరములుగ నున్నవి. అట్లే పంచమమునకు గల 4 శ్రుతులకు మధ్యలో నొక స్వరము నుంచునపుడు ఆస్వర మైకమత్యముఁ గలదిగ నుండుటకు నెంతయు సందేహ ములేదు. అందుచేత ప్రతిమధ్యమము కడపటి ప్రయత్నములో లభించిన స్వరము. మేళకర్తరాగములను కల్పనము చేసినవాఁ డీ రహస్యము నెఱిఁగి శుద్ధమధ్యమ రాగములు 36 అనియును, ప్రతిమధ్యమ రాగములు 36 అని యును విభజించి యున్నాఁడు.

పైనిచెప్పిన కారణములచే మధ్యమగ్రామములోనే మనకు వికృత స్వరము లన్నియును లభ్యమయ్యెను.

గానములో 1/2 స్వరములకన్న 3/4 స్వరములు గానయోగ్యం బైనయవి. ఇందుకన్న పూర్ణస్వరములు శ్రావ్యమైనయవి. ఈ కారణముచేత శుద్ధగాంధార శుద్ధనిషాదములను వాడునపుడు వాని కొక్కొక్క శ్రుతుల నిచ్చి సాధారణ గాంధార కైశికినిషాదములుగ వాడియున్నారని తెలియు చున్నది. ఈ తీరుననే గానకాలమునందు రంజనమును గలిగించుటకై సమ యోచితముగ స్వరములకు పూర్వోత్తరములయం దొక శ్రుతిని దగ్గించి యైనను నెక్కించియైనను పాడుట వాడుకగ నుండెననో తెలియుచున్నది. ఇది నా ప్రాజ్ఞాభిప్రాయము.

(సంగీత సంప్రదాయ ప్రదర్శిని, పుట 26 & 27 జూడుఁడు.)

"అంతరగాంధార కాకలీనిషాద నిరూపణము.

ప్రాచీన పద్ధతిలో శార్ఙ్గదేవుని మతమున జెప్పిన శ్రుతి షట్కమందు 14 స్థానములలో 19 శుద్ధ వికృతి స్వరములు గలిగినవి యనుటనుఁ గానవచ్చును. శార్ఙ్గదేవుని కాలమందే మధ్యమముయొక్క రెండవశ్రుతిని పొందిన అంతరగాంధారమును, షడ్జముయొక్క రెండవశ్రుతిని పొందిన కాకలీనిషాదమును అల్పప్రయోగములు గలవియని సంగీతరత్నాకరమందు జెప్పఁబడియున్నది. ఇటులనే రామామాత్యులును జెప్పియున్నారు. శార్ఙ్గదేవునికి వెనుకటివారును వెంకటమఖికి ముందటివారున్నైన రామామాత్యుల కాలమునకు మునుపే మధ్యమ షడ్జముల రెండవశ్రుతులను పొందిన అంతరగాంధార కాకలీనిషాదములు వాడుకలోనుండి తొలఁగినవనియు, పిమ్మట నవి (అంతరగాంధార కాకలీనిషాదములు) మధ్యమ షడ్జముల మూఁడవ శ్రుతిస్థానములను పొందినవి యనియు, రామామాత్యులు వీణలో పండ్రెండు స్థానములను జెప్పుటవల్లను, చ్యుతమధ్యమ గాంధారమును అంతరగాంధారమునకును, చ్యుతషడ్జ నిషాదమును కాకలీనిషాదమునకును పేరు పెట్టియుండుటవల్లను స్పష్టమగును.

శ్లో॥ చ్యుత మధ్యమగాంధార చ్యుత షడ్జ నిషాదకా ।
క్రమాదంతర కాకల్యాః స్థానే ప్రతినిధిం విదుః ॥ [స్వరమేళకళానిధి]

రామామాత్యులకు వెనుకటివారైన వెంకటమఖి, చ్యుతమధ్యమ గాంధారమును అంతరగాంధారమునకును, చ్యుతషడ్జ నిషాదమును కాకలీనిషాదమునకును జెప్పఁబడుచు వచ్చిన నామములు తన కాలమునకుమునుపే లేకుండినందువలన చ్యుతమధ్యమ గాంధారము, చ్యుతషడ్జ నిషాదము అని చెప్పనోపక మధ్యమ షడ్జముల మూఁడవ శ్రుతులయందు గాంధార నిషాదములు ధ్వనించుటచేత అంతరగాంధారము కాకలీనిషాదము అను నామములనే నిర్ణయించినట్లుగా దెలియవచ్చుచున్నది. అవి నేఁటికాలమునను వాడుకఁగా వచ్చుచున్నవి.

14 పంచశ్రుతి ఋషభ ధైవత నిరూపణము.

పూర్వకాలములో పంచశ్రుతి ఋషభమనియు పంచశ్రుతి ధైవతమనియు జెప్పఁబడిన రెండు స్వరములను ఈ కాలమున "చతుశ్రుతి ఋషభము" అనియు, "చతుశ్రుతి ధైవతము" అనియుఁ జెప్పుచున్నారు. దానికి ఆ నామములు [చతుశ్రుతి ఋషభ చతుశ్రుతి ధైవతములు] ఆదికాలములో నేర్పడి పిమ్మట తొలఁగిపోయిన వివరమును ఇచట కొంత వివరింతము. పూర్వకాలములో శార్ఙ్గదేవుని మతమందు షడ్జము తన నియత శ్రుతిని విడిచి తన మూఁడవ శ్రుతి స్థానమందు చ్యుతషడ్జమైనప్పుడు శుద్ధఋషభము తన నియత శ్రుతియందే యుండుకొని తన మూఁడు శ్రుతులలో షడ్జముయొక్క నాలుగవ శ్రుతియైన యొక శ్రుతిని జెంది చతుశ్రుతి ఋషభము అను వికారమును, పంచమము తన నియత శ్రుతిని విడిచి తన మూఁడవ శ్రుతి స్థానమందు చ్యుతపంచమమైనప్పుడు శుద్ధ

ధైవతము తన నియత శ్రుతియందే యుండి తన మూఁడు శ్రుతులతో పంచమముయొక్క నాలుగవ శ్రుతియైన యొక శ్రుతిని జెంది చతుశ్శ్రుతి ధైవతము అను వికారమును పొందినది. అవి బొత్తిగా తొలగిన వెనుక ఋషభము తన స్థానమును విడిచి తనకు పైనిగల శుద్ధగాంధారస్థానమును ఆశ్రయించి తన మూఁడు శ్రుతులతో ఆ శుద్ధగాంధారముయొక్క రెండు శ్రుతులను జెంది "పంచశ్రుతి ఋషభము" అను నామమును, ధైవతము తన స్థానమును విడిచి తనకు పైనిగల శుద్ధనిషాద స్థానమును నాశ్రయించి తన మూఁడు శ్రుతులతో ఆ శుద్ధనిషాదముయొక్క రెండు శ్రుతులఁ జేర్చుకొని, "పంచశ్రుతి ధైవతము" అను నామమును జెందినవి. ఇటులనే రామామాత్యులును,

"శ్లో॥ లక్ష్యేతు యత్ర చిచ్ఛుద్ధ గాంధార స్థానమాశ్రయన్ ।
ఋషభః కీర్త్యతే స్మాభిః పంచశ్రుత్యృషభాహ్వయ ।
శుద్ధనిషాదే నామాన్య త్స్యాత్పంచశ్రుతి ధైవతః" (స్వరమేళకళానిధి)

అను శ్లోకరీతిగా పంచశ్రుతి ఋషభ పంచశ్రుతి ధైవతములని తన స్వరమేళకళానిధిలో కారణముతోఁ జెప్పియున్నారు.

14. A. వేఱొకరు స్కాందములో తృతీయాధ్యాయమున సంగ్రహచూడామణి యందు పరమశివుఁడు పార్వతికి ఉపదేశించినట్లు తెనుగున వచనరూపముగా ఎవరో వ్రాసియున్నారు. అది యెటులనిన, ఋషభము మొదలు షడ్జమువఱకు గల 12 స్థానములలో ఒక్కొక్క స్థానమునకును రెండేసి శ్రుతులుగా శుద్ధఋషభము మొదలు వరాళి [ప్రతి] మధ్యమ స్థానమువఱకు గల 6 స్థానములకు 6 × 2 = 12 శ్రుతులును, శుద్ధధైవతము మొదలు కాకలీనిషాదమువఱకు గల 4 స్థానములకు 4 × 2 = 8 శ్రుతులును, పంచమ షడ్జములు రెంటికిని ఒక్కొక్క శ్రుతివంతున 1 + 1 = 2 శ్రుతులును, అంతు 22 శ్రుతులుగా లెక్కచేసి, ఈ లెక్కప్రకారము శుద్ధగాంధార స్థానమును జెందినది చతుశ్శ్రుతి ఋషభమనియు, శుద్ధనిషాద స్థానమును జెందినది చతుశ్శ్రుతి ధైవతమనియు చెప్పియున్నారు. ఈ వివరమును క్రింద గనుపింపఁబడియున్న పథకమునఁ జూడుఁడు :

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 | 11 12

ఈ సంగ్రహచూడామణిలోఁ గల ఈ విషయములు స్కాందమున గనఁబడమింజేసియు, ఈ మార్గము సంగీత రత్నాకరము మొదలయిన ప్రాచీన గ్రంథములలో లేనందునను, భరత మతంగాది మునులు ఇరువదిరెండు శ్రుతులలో ఏ యే శ్రుతులయందు ఏ యే స్వరము లుద్భవించినట్లు చెప్పియున్నారో అట్లు లేనందునను ఒక్కొక స్వరమునకును వివాదిదోషము లేర్పడుటవల్లను ఈ మతము నిజమని నమ్మదగినది కాదని యెంచుటకు సందేహమే లేదు.

పైని చెప్పఁబడియున్న అంతరగాంధార కాకలీనిషాద నిరూపణమును చదువరులు చక్కఁగా గమనించవలయును. స్వరమేళ కళానిధిలోని యంతర గాంధార కాకలీనిషాదములను బ్రహ్మశ్రీ, సుబ్బరామదీక్షితు లావాహాదించినారు తన పుస్తకములో అంతరగాంధార కాకలీనిషాదములను చ్యుతమధ్యమ చ్యుతషడ్జ స్థానములలోఁ జెప్పియున్నారని స్పష్టముగఁ దెలియుచున్నది. 14 A. దీనిఁ జదివి చూడుఁడు. ఈ పద్ధతిని స్కాందములో నెవరో వ్రాసియున్న టులఁ జెప్పియున్నారు. ఇది సరియైన పద్ధతికాదనియును, ఇందుఁగల స్వరములన్నియును వివాదులనియును దీక్షితులుగారు చెప్పుచున్నారు. చ్యుత మధ్యమ స్థానములోను చ్యుతషడ్జ స్థానములోను దీక్షితులుగారు చెప్పియున్న అంతరగాంధార కాకలీనిషాదము లైకమత్యముగల స్వరములుగ నున్నప్పుడు స్కాందములోని పైని చెప్పియున్న పద్ధతి యెట్లు వివాదులగునో తెలియ లేదు. ఇందుచేత స్కాందములోని పద్ధతిని సరియని నేను చెప్పఁబూనలేదు. దీక్షి తులవారికి శ్రుతి స్వర నిరూపణ విషయములో స్వగతమైన యభిప్రాయము లేదని తెలిపించుటకై యిచ్చట నీ విషయము లుదహరింపఁబడెను.

మూర్ఛనలు.

శ్లో॥ క్రమాత్స్వరాణాం సప్తానా మారోహశ్చావరోహణమ్ ।
మూర్ఛనేత్యుచ్యతే గ్రామ ద్వయేతా స్సప్త సప్తచ ॥ (సం. ర.)

తా. స్వరములయొక్క ఆరోహణావరోహణములు మూర్ఛనలనబడును. అట్టి మూర్ఛనలు గ్రామమొకటికి 7 చొప్పున నుండును.

పైని చెప్పిన గ్రామమూర్ఛనలు షడ్జగ్రామమునకు 7 ను, * మధ్యమ గ్రామమునకు 7 ను, గాంధార గ్రామమునకు 7 ను, ఉన్నవని గ్రంథము లలో చెప్పఁబడియున్నది. షడ్జగ్రామమునకు షడ్జాదిగ 7 మూర్ఛనలను, మధ్యమ గ్రామమునకు మధ్యమాదిగ 7 మూర్ఛనలను, గాంధార గ్రామ మునకు గాంధారాదిగ 7 మూర్ఛనలను గ్రంథకర్త చెప్పియున్నాఁడు. వానికి వరుసగ, ఉత్తరమంద్రాదిగాఁగల 21 పేళ్లను గ్రంథములో వ్రాసియున్నారు.

---

* "మూర్ఛనాధార భూతాస్తే షడ్జగ్రామ స్త్రిషూత్తమః". ఈ పారిజాత శ్లోకము వలన మధ్యమ గ్రామము 400 సంవత్సరములకు మునుపే వాడుకయందు లేదని తెలియు చున్నది. మఱియు పంచమమున కొక శ్రుతి తగ్గినచో, అది వరాళిమధ్యమ మగుచున్న దనియును, ఆ స్వరము షడ్జగ్రామముగనే యున్నదనియును, అందుచేత షడ్జగ్రామ మొకటియే చాలుననియును వేంకటమఖి చెప్పియున్నాఁడు.

21 మూర్ఛనలను జూపెడి పథకము.

సంఖ్య.	మూర్ఛనల పేళ్లు.	ఉదాహరణము.	
		ఆరోహణము.	అవరోహణము.
1	ఉత్తరమంద్రము	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
2	రజనీ	రిగమపధనిసరి	రిసనిధపమగరి
3	ఉత్తరాయతము	గమపధనిసరిగ	గరిసనిధపమగ
4	శుద్ధషడ్జము	మపధనిసరిగమ	మగరిసనిధపమ
5	మత్సరికృత్	పధనిసరిగమప	పమగరిసనిధప
6	అశ్వక్రాంతము	ధనిసరిగమపధ	ధపమగరిసనిధ
7	హృద్గతము	నిసరిగమపధని	నిధపమగరిసని
8	సౌవీరీ	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
9	హారిణాశ్వము	రిగమపధనిసరి	రిసనిధపమగరి
10	కలోపనతము	గమపధనిసరిగ	గరిసనిధపమగ
11	శుద్ధమాధ్యము	మపధనిసరిగమ	మగరిసనిధపమ
12	మార్గము	పధనిసరిగమప	పమగరిసనిధప
13	పౌరవి	ధనిసరిగమపధ	ధపమగరిసనిధ
14	హృష్యకము	నిసరిగమపధని	నిధపమగరిసని
15	నన్దము	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
16	విలాసము	రిగమపధనిసరి	రిసనిధపమగరి
17	సుముఖి	గమపధనిసరిగ	గరిసనిధపమగ
18	చిత్రము	మపధనిసరిగమ	మగరిసనిధపమ
19	చిత్రవతీ	పధనిసరిగమప	పమగరిసనిధప
20	సుఖము	ధనిసరిగమపధ	ధపమగరిసనిధ
21	ఆలాపము	నిసరిగమపధని	నిధపమగరిసని

మూఁడు గ్రామములకును గల 21 మూర్ఛనలను పైని గనఁబఱచియుండు పథకమునఁ జూడుఁడు. మొదటి 7 మూర్ఛనలు షడ్జమును షడ్జముగ నుంచుకొనియును, రెండవ 7 మూర్ఛనలు గాంధారమును షడ్జముగ నుంచుకొనియును, మూఁడవ 7 మూర్ఛనలు మధ్యమమును షడ్జముగ నుంచుకొనియును ప్రస్తరింపబడియున్నవి.

స్వరప్రస్తారము.

స్వరసమూహములలో స్వరములను హెచ్చు తక్కువలేక లెక్కకు సరిగా ప్రస్తరించుట స్వరప్రస్తార మనఁబడును. ఆ ప్రస్తారము 7 భేదము లగును.

సంఖ్య.	నామములు.	ప్రస్తరింపఁబడు స్వరములు.	ప్రస్తార మొత్తం	ప్రస్తరించు విధము.	భేదము
1	ఆర్చికము	స	1	$1 \times 1 =$	1
2	గాధికము	సరి	2	$1 \times 2 =$	2
3	సామికము	సరిగ	6	$1 \times 2 \times 3 =$	6
4	స్వరాన్తము	సరిగమ	24	$1 \times 2 \times 3 \times 4 =$	24
5	ఔడవము	సరిగమప	120	$1 \times 2 \times 3 \times 4 \times 5 =$	120
6	షాడవము	సరిగమపధ	720	$1 \times 2 \times 3 \times 4 \times 5 \times 6 =$	720
7	సంపూర్ణము	సరిగమపధని	5040	$1 \times 2 \times 3 \times 4 \times 5 \times 6 \times 7 =$	5040

వాని నామములను భేదములను ప్రస్తారసంఖ్యలను పైగనుఁ జూడుఁడు:

ప్రస్తారసమూహములో స్వరములు జంటగ వచ్చునపుడు మొత్తము ప్రస్తార సంఖ్యను జంట సంఖ్యలచే భాగించినచో ప్రస్తారసంఖ్య యిదియని తెలియును.

(1) ఉ. స స రి.

(a) $\frac{1 \times 2 \times 3}{1 \times 2} = 6/2 = 3$-వ భేదము లున్నవని యెఱుంగునగి.

స స రి రి గ గ మ

(b) $\frac{1 \times 2 \times 3 \times 4 \times 5 \times 6 \times 7}{1 \times 2,\ 1 \times 2,\ 1 \times 2,} = 630$

వివరము.

(1) "స స రి" అను ప్రస్తారములో మూఁడు స్వరము లున్నవి. కనుక $1 \times 2 \times 3 = 6$ అను ఉత్తరము వచ్చును. ఇందులో "స స" అని షడ్జస్వరము రెండుమారు వచ్చియున్నది. కనుక $1 \times 2 = 2$ అను ఉత్తరము వచ్చును. $6 \div 2 = 3$, కనుక "ససరి" యను స్వరసమూహములలోఁ గల మొత్తప్రస్తారము మూఁడని భావము. ఇట్లన్నియు నూహ్యంబులు.

(2) ఒకే స్వరము మూఁటిలో లేక యధికమైన స్థానములలో వరుసగా వచ్చునపుడు ప్రస్తారసంఖ్యను కనిపెట్టుటకు విధి.

"స స స రి రి గ గ గ గ మ" ఈ ప్రస్తార చోద్యమునకు త్తరము:

$$\frac{1 \times 2 \times 3 \times 4 \times 5 \times 6 \times 7 \times 8 \times 9 \times 10}{1 \times 2 \times 3,\ 1 \times 2,\ 1 \times 2 \times 3 \times 4,} = \frac{3628800}{288} = 12600$$ ప్రస్తారములు.

ఎట్లనిన, ప్రస్తరింపఁదగిన మొత్తము 10 స్వరములు. ఈ పదిస్వరములను 1 మొదలు 10 వఱకు హెచ్చించునపుడు 3628800 వచ్చును. పైని కనఁబఱచియుండు 10 స్వరము

లలో మూఁడు షడ్జములు వరుసగా వచ్చియున్నవి; వానికి సంఖ్య $1 \times 2 \times 3 = 6$. రెండు ఋషభములు వరుసగా వచ్చియున్నవి; వానికి సంఖ్య $1 \times 2 = 2$. గాంధారములు 4 వరుసగా వచ్చియున్నవి; వానికి సంఖ్య $1 \times 2 \times 3 \times 4 = 24$. వీనికి మొత్తము సంఖ్య $6 \times 2 \times 24 = 288$. "3628800" ఈ సంఖ్యను 288-చే భాగించునపుడు 12600 ఉత్తరమువచ్చును. ఇట్లన్నియు నూహ్యంబులు.

(3) స్వరములు జంటలేక 3, 4, 5 వరుసగ రాని ప్రస్తారములలో నిన్నవ ప్రస్తారమిదియని తెలిసికొనుటకు విధి.

ప్రస్తారముయొక్క మొదటి స్వరమునకు ప్రక్కను వచ్చెడి స్వరములను వరుసగా 1 మొదలుగా హెంచి పైని చెప్పిన తీరుననే హెంచవలయును.

తరువాత హెంచఁబడు స్వరమునకు క్రింద నెన్ని స్వరములు వరుసగా రావచ్చునో యీ సంఖ్యవల్ల పైని హెంచిన మొత్తమును హెంచవలయును.

ఇట్లన్ని స్వరములను వేఱువేఱుగ హెంచవలయును. ఇట్లు వచ్చెడి సంఖ్యలతో, (1) అను సంఖ్యను జేర్చి కూర్చినచో ప్రస్తారసంఖ్య యగును.

"మరిగస" అను ప్రస్తారములో

మధ్యమమునకు వెనుక మూఁడుస్వరము లున్నవి. కనుక $1 \times 2 \times 3 = 6$; మధ్యమమునకు వెనుక నుండు స్వరములు వరుసగ "సరిగ" యనునపుడు మధ్యమమునకు తగ్గినవియే. కనుక మధ్యమమునకు వెనుకనుండు 3 స్వరములును, మధ్యమమునకు క్రింది స్వరములే యగును.

పైని వచ్చియున్న 6-వ సంఖ్యను 3-వ సంఖ్యతో హెంచునపుడు "6 = 3 = 18" అగును. ఇట్లన్నియును జేయుఁడు.

1 2 3 4
"మ రి గ స"

(1) $1 \times 2 \times 3, \times 3 = 18$
(2) $1 \times 2 \times, \times 1 = 2$
(3) $1, \quad , \times 1 = 1$
(4) $0, \quad + 0 = 0$

21

1 సంఖ్యను గూర్చునపుడు 1

22 ఉత్తరము.

స్వరాంత ప్రస్తారములో "మరిగస" యనునది 22-వ ప్రస్తారమగును.

ఇట్లే, "సమనిధస"

స	$1 \times 2 \times 3 \times 4,$	$\times 0 = 24$
మ	$1 \times 2 \times 3,$	$\times 1 = 6$
ని	$1 \times 2,$	$\times 2 = 4$
ధ	$1,$	$\times 1 = 1$
స	0	$\times 0 = 0$

$35 + 1 = 36$ ఉత్తరము.

ఇట్లన్నియు నూహ్యంబులు.

స్వరప్రస్తారములను తెలిసికొనుటకును, నష్టోద్దిష్టములను కనిపెట్టుటకును పైని చూపిన ప్రకారముగ సులభమైన గణిత శాస్త్రీపు త్రోవలుండునపుడు, అనవసరముగ ప్రస్తారములను వరుసగా వ్రాసి గ్రంథవిస్తారము జేయుటవల్ల ఫలమేదియు లేదు. కనుక ప్రస్తారక్రమములను వ్రాయలేదు.

అలంకారము :—శ్లో॥ విశిష్టవర్ణ సందర్భ మలంకారం ప్రచక్షతే ।
తత్ర భేదా బహువిధా స్తత్ర స్థాయిగతాన్ బ్రువే ॥ (ర. ౦. గ.)

పై శ్లోకమువలన వర్ణము ననుసరించి క్రమముగఁ జేర్పఁబడు స్వరము లలంకారమనియును, అవి యనేకవిధము లనియును చెప్పియున్నాఁడు. అలంకారములేని గీతము ప్రయోజనము లేదని భరతుఁడు చెప్పియున్నాఁడు.

"శశినారహితేవ నిశా విజలేవ నదీ లతా విపుష్పేవ ।
అవిభూషితేవ కాంతా గీతి రలంకారహీనా స్యాత్ ॥ (భరత)

రత్నాకరములో స్థాయిగతాలంకారము, ఆరోహ్యలంకారము, అవరోహ్యలంకారము, సంచార్యలంకారము, సప్తాలంకార మను 5 అలంకార పద్ధతులును, వానికి లక్షణములును జెప్పఁబడియున్నవి. చతుర్దండిప్రకాశికలో సప్తతాళమునకు సప్తాలంకారములను ఝంపటాలంకార మను ఆది తాళాలంకారముతో చేర్చి 8 అలంకారములు జెప్పఁబడియున్నవి. గ్రంథ విస్తరభీతిచే నిచ్చట వానికి నుదాహరణములను వ్రాయలేదు.

తానము :—శుద్ధతానమనియును, కూటతానమనియును రెండు విధము లగుచున్నది. ఒక రాగమును మాత్రము ప్రకాశించునట్లుచేయుట శుద్ధతాన మనఁబడును. ఉ. శంకరాభరణము.

రెండు రాగకళలనో లేక యధికమైన వేఱు రాగకళలనో స్ఫురింపఁ జేయు తానము కూటతాన మనఁబడును. ఉ. కాంభోజి–ఝంఝూటి మొదలైనయవి.

వర్ణము:—వర్ణ మనునది గానక్రియ. అది నాలుగు విధములు. వానికి వరుసగ స్థాయి, ఆరోహి, అవరోహి, సంచారి యని పేర్లు.

ప్రారంభించిన స్వరములలోనే వచ్చి నిలిచెడి క్రియ "స్థాయి" వర్ణ మగును. ఉదాహరణము. స స స. Etc.

ప్రారంభించిన స్వరమునుండి క్రమముగఁ బైనిఁ జెల్లు క్రియ "ఆరోహి" యగును. ఉ. సరిగమప, రిగమపధా, Etc.

అట్లే క్రిందికి దిగెడు క్రియ "అవరోహి" యగును.

ఉ. సనిధపమ - నిధపమ, Etc.

పైని చెప్పిన క్రియలకు సంకరము జేరినది, "సంచారి" యనంబడును.

సంగీతరత్నాకరగత జాత్యాది విమర్శన పథకము.

సంఖ్య.	జాతి నామములు.	అంశ స్వరములు.	న్యాస స్వరములు.	అపన్యాస స్వరములు.	మూర్ఛనలు.	షాడవిత స్వరములు.	ఔడవిత స్వరములు.	గ్రహాలు.
1	షాడ్జీ	సగమపధ	స	గమ	ఉత్తరాయతా	ని	०	
2	ఆర్షభీ	రిధని	రి	రిధనీ	శుద్ధషడ్జా	స	సప	
3	గాంధారీ	సగమపని	గ	సప	పౌరవి	రి	రిధ	
4	మధ్యమా	సరిమపధ	మ	సరిమపధ	కలోపనతా	గ	గని	
5	పంచమీ	రిప	ప	రిపని	కలోపనతా	గ	గని	
6	ధైవతీ	రిధ	ధ	రిమధ	అభిరుద్గతా	ప	సప	
7	నైషాదీ	సగని	ని	సగని	అభిరుద్గతా	ప	సప	
8	షడ్జకైశికీ	సగప	గ	ససని	..	०	०	
9	షడ్జోదీచ్యవా	సమధని	మ	సధ	అశ్వక్రాన్తా	రి	రిధ	
10	షడ్జమధ్యమా	సరిగమపధని	సమ	సరిగమపధని	మత్సరికృతా	ని	గని	
11	గాంధారోదీచ్యవా	సప	మ	సధ	పౌరవి	రి	०	
12	రక్తగాంధారి	సగమపని	గ	గ	కలోపనతా	రి	రిధ	
13	కైశికీ	సగమపధని	గపని	సగమపధని	హరిణాశ్వా	రి	రిధ	
14	మధ్యమోదీచ్యవా	ప	మ	సధ	సౌవీరీ	०	०	
15	కార్మారవి	రిపధని	ప	రిపధని	శుద్ధమధ్యా	०	०	
16	గాంధారపంచమీ	ప	గ	రిప	హరిణాశ్వా	०	०	
17	ఆంధ్రి	రిగపనీ	గ	రిగపని	సౌవీరీ	స	०	
18	నంద్యయన్తీ	ప	గ	మప	హరిణాశ్వా	స	०	

*జాతులకును గ్రహాదిగా గల 13 భేదము లున్నవి. వానిని, సం. ర. స్వర ప్రకరణములో జూడుఁడు.

గమకములు.

సంగీతరత్నాకరములో ప్రకీర్ణకాధ్యాయములో గమకములను జెప్పి యున్నాఁడు. వానిలోఁ గొన్నిటి నీ దిగువ వివరింతము.

శ్లో॥ స్వరస్యకంపోగమకః శ్రోతృచిత్తసుఖావహః ।
తస్యభేదాస్తుతిరిపః స్ఫురితః కంపితస్తథా ॥

లీన ఆందోలిత వలీ స్త్రిభిన్న కురులాహతాః ।
ఉల్లాసితః ప్లావితశ్చ గుంఫితో ముద్రిత స్తథా ।
నామితో మిశ్రితః పంచ దశేతి పరికీర్తితః ॥ (సం. రత్నా.)

స్వరముయొక్క కదలింపు గమక మనఁబడును. ఆ గమకము శ్రోత్రమునకును చిత్తమునకును సుఖము నిచ్చునట్టిదై యుండవలయును. అవి 15 విధములు. వాని పేళ్లును వాని నుపయోగించు విధములును నీదిగువ జూడుఁడు.

(1) తిరిపము : ఒక స్వరములో నిలిచి, ఆ స్వరము నదిమి దాని డాసిన మఱియొక స్వరకళనుఁ బలికించుట.

(2) కంపితము : ఒక స్వరములో నిలిచి దానిని కదలించుట. అట్లు కదలించునపుడు దానికి డాసిన స్వరచ్ఛాయ రాకుండ నుండవలయును.

(3) స్ఫురితము: ఒక స్వరమును జంటగ పలికించునపుడా స్వరమునకు దిగువనుండు స్వరమును సూక్ష్మముగ మధ్యలో పలుకునటులఁ జేయుట. ఉ॥ ''స స'' అను జంటస్వరమును ''స ని స'' అని నిషాదము సూక్ష్మముగ పలుకునటులఁ జేయుట. ఇట్టి ప్రయోగముల నుపయోగించునపుడు ప్రయోగింపఁబడు స్వరములకు క్రిందిస్వరమునుండియే ప్రయత్నము చేయవలయును.

(4) లీనము : ఒక స్వరమునందు నిలిచి దానికి డాసిన స్వరములో నాదమును లయింపఁజేయుట. ఉ. ''సా ; ; రి. ''

(5) ఆన్దోలితము: ఒక స్వరములోనే 4 లేక 5 అక్షరకాలములు నిలిచి తిన్నగ నా స్వరము నూఁగించి దానికి డాసిన స్వరచ్ఛాయను సూక్ష్మముగ పలికించుట.

(6) వలీ : ఒక స్వరమున నుండి తంత్రినీడ్చి దానికి డాసిన స్వరకళను పలికించుట.

(7) త్రిభిన్నము : ''త్రిభిన్నస్తు త్రిషుస్థానే ష్వావిశ్రాంత ఘనస్వరః''. ఏకకాలమున మూఁడు తంత్రులపై వ్రేలినిడి మీటి, మూఁడు స్వరములును బలుకునటులఁ జేయుట. ఈ ప్రయోగమును వీణలో సాధారణముగఁ జేయుచున్నారు.

(8) కురుళము : ఒక స్వరస్థానములోనుండి డాసిన మఱియొక స్వరచ్ఛాయను బిగితో పలికించు నొరయిక కురుళ మనఁబడును.

ఉ. ''నీధాపామా'' యనుటకు ''నీ, స ధా, ని పా, ధ మా'' యని పలికించుట. (ఒక స్వరముననుండి దానికి డాసిన రెండు మూఁడు స్వరముల

నేక కాలమున నొకే రొయిదిగింపుచే పలుకునటుల చేయుటయును కురుళ మనఁబడును.)

(9) ఆహతము :—(దీనిని రవజాతి యని చెప్పుదురు) ఏదైన నొక స్వరమును పలికించుకొని మఱియొక స్వరమునకు దిగునపుడు డాసిన స్వర చ్ఛాయను సూక్ష్మముగ పలికించుకొని దిగుట.

ఉ. "గరి" అని దిగునపుడు "గగరి" అని మఱియొక గాంధార మును సూక్ష్మముగఁ బలికించుకొని దిగుట.

(10) ఉల్లసితము:—ఇదియే జారు యనునది. ఇందులో ఎక్కుజారు, డిగుజారు అని రెండువిధము లున్నవి. ఒక స్వరముననుండి దానికి పైనుండు మఱియొక స్వరమున కేఁగునపుడు మధ్యలోనుండు స్వరములమీఁద వ్రేలిని రాచుకొని పోవుట. "పసా" అనునపుడు "పధనిసా" అని ధైవత నిషాదము లతిసూక్ష్మముగ నుండునటుల పలికించుట నెక్కుజా రనఁబడును. ఇట్లే యవరోహణముగ వచ్చుట డిగుజారు అనఁబడును.

(11) ప్లావితము :—ఒక స్వరమునందే కొన్ని మాత్రలకాలము తేలియుండి దానికి డాసిన స్వరకళను రప్పించుట. (12 అక్షరములకాలము తేలియుండవలయు ననునది గ్రంధాంతరగతాభిప్రాయము.)

(12) గుంఫితము :—ఇందుకు గ్రంథాంతరములో హుంఫితమనియు నొక పేరు గనఁబడుచున్నది. దీనిని గుంభిత మని సంగీతసంప్రదాయ ప్రదర్శి నిలో వ్రాసియున్నారు. ఇది ఫభ యోరభేదత్వమని తెలియుచున్నది. ఆరో హణావరోహణములయందు "హుంంంం" అని శబ్దించునటుల నాదమును బుట్టించుట గుంఫిత మనఁబడును.

(13) ముద్రితము :—నోటిని మూసికొని పాడునపుడు గలుగు గమకమునకు ముద్రిత మని పేరు.

(14) నామితము :—నాదమును తగ్గించు సూక్ష్మధ్వనితో పాడు నపుడు గలుగు స్వరముల కదలింపు నామిత మనఁబడును.

(15) మిశ్రితము :—పైని కనఁబఱచియుండు గమకములు రెండు మూఁడు చేరి పలుకుట మిశ్రిత మనఁబడును.

పైని చెప్పఁబడిన 15 గమకములకును నిశ్శంకుఁడు సంగీతరత్నాకర ములో మాత్రాకాలములను చెప్పియున్నాఁడు. మఱియు, "ఏతేషాం మిశ్రణా

న్మిశ్ర స్తస్యాస్యుః ర్భ్వారయోభిధాః" అని పైని చెప్పియున్న గమకము నొకటితో నొకటి చేరి మిశ్రగమకము లగుచున్నదనియును, అవి యనేక మనియును జెప్పియున్నాఁడు. "తాసాంతు స్థాయవాగేషు వివృతి స్సంవిధా స్వతే॥" అని యీ గమకములు స్థాయవాగములో నుపయోగింపఁబడుచున్న వనియును చెప్పియున్నాఁడు. స్థాయ మను శబ్దమునకు రాగావయవమని యర్థము ; వాగ మను శబ్దమునకు గమకము అని యర్థము. స్థాయవాగ మనఁగా గమకముల నవయవముగఁ బడసిన రాగమని తాత్పర్యము. నిశ్శంకుఁడు రత్నాకరములో 96 స్థాయములను, రాగావయవములను వానికి సంకీర్ణాసంకీర్ణ లక్షణములను జెప్పియున్నాఁడు. వానిని రత్నాకరము ప్రకీర్ణకాధ్యాయములోఁ జూడుఁడు.

ప్రకృతపు గ్రంథగత దశవిధ గమకములు.

శ్లో॥ ఆరోహశ్చావరోహశ్చ ఢాలు స్ఫురితకంపితాః ।
ఆహతః ప్రత్యాహతశ్చ త్రిపుచ్ఛాందోళ మూర్ఛనాః ॥

ఆరోహణము, అవరోహణము, ఢాలు, స్ఫురితము, కంపితము, ఆహతము, ప్రత్యాహతము, త్రిపుచ్ఛము, ఆందోళనము, మూర్ఛన యని పది గమకములను, ఇప్పటి గ్రంథములలో గ్రంథకర్తలు వ్రాసియున్నారు. ఇందు ఆరోహణావరోహణముల మూర్ఛన గమకములు కానేరవు. ఈ మూఁడును మధ్యకాల త్రికాల శైలిలోనే మిక్కుటముగ వాడఁబడుచున్నవి ; కనుక, వీనికి కంపము కలుగుట లేదు. పైనిచెప్పిన దశవిధ గమకములు ప్రాచీనగ్రంథగతపద్ధతి కాదు. ప్రాచీనగమకములలోఁ గొన్నిఁటినిఁ జేర్చి యీ దశవిధ గమకముల నెవరో కల్పించియున్నా రనియే చెప్పఁదగినదిగా నున్నది. మఱియు, నీ దశవిధ గమకములవల్ల రాగములను సంపూర్ణముగ పోషించుట సాధ్యము కాదు. నిశ్శంకుఁడు చెప్పిన తీరున గమకము లనేకములుగ నుండినఁగాని రాగస్ఫూర్తి కలుగదని స్పష్టముగ తెలియుచున్నది. రాగములను పాడునపు డందు వచ్చెడి గమక సంయుక్తమైన కళ లిన్నియని లెక్కఁజేయుటకు సాధ్యము లేక యుండుటయే యిందులకు ప్రత్యక్ష ప్రమాణ మగును.

రా గ ము.

శ్లో॥ యో౽సౌ ధ్వని విశేషస్తు స్వరవర్ణ విభూషితః ।
రఞ్జకోజన చిత్తానాం సరాగః కథితో బుధైః ॥

తా. స్వరవర్ణములచే నలంకరింపఁబడినదియును, వినువారి మనస్సునకు రంజకమును కలిగించునదియు నైన ధ్వనివిశేషము రాగ మనఁబడును.

శ్లో॥ గ్రహాంశ మంద్రతారాణాం న్యాసాపన్యాసయో స్తథా
అల్పత్వస్య బహుత్వస్య షాడవౌడువయోరపి ।
అభివ్యక్తిర్యత్ర దృష్టా సరాగాలాప ఉచ్యతే ॥

(సంగీత రత్నాకరము, రాగవివేకాధ్యాయము.)

శ్లో॥ గ్రహాంశతారమన్ద్రాశ్చ న్యాసాపన్యాసకౌతథా ।
అపి సన్న్యాస విన్యాసౌ బహుత్వంచాల్పతా తతః ॥
ఏతాన్యన్తరమార్గేణ సహలక్ష్మాణిజాతిషు ।
షాడవౌడువితే క్వాపీ త్యేవమాహు స్త్రయోదశ ॥

(సంగీత రత్నాకరము, స్వరాధ్యాయము 7-వ ప్రకరణము.)

పైని చెప్పియున్న శ్లోకములచే గ్రహాంశన్యాసాది లక్షణములను రత్నాకరకారుఁడు రెండుతావులలోఁ జెప్పియున్నాఁడు. జాతులను గుఱించిన పట్టికను ఈ గ్రంథముయొక్క 79-వ పుటలో జూడుఁడు. పైని చెప్పిన గ్రహాంశన్యాసాది లక్షణములను గ్రంథకర్త జాతిప్రకరణములోనే చెప్పియున్నాఁడు. రాగాధ్యాయములోను మఱియొకమాఱు జెప్పియున్నాఁడు. అందుచేత గ్రహాంశాది లక్షణములు జాతులకును రాగములకునుఁ గలదని తెలియుచున్నది. రత్నాకర గ్రంథగత రాగములన్నిఁటికిని జాతులే యాధారముగ నున్నవి. జాతులలోని రహస్యములను తెలిసికొనుటకుమునుపు రాగములను పాడుట సాధ్యముకాదు. జాతులలోని విషయము లివి యని తెలిసికొనుటకు సాధ్యములేక యున్నవి. ఎందుచేతననఁగా, గ్రంథకర్తయొక్క శుద్ధ వికృత స్వరనిరూపణములు షడ్జపంచమ భావమునకు సరిగా నుండలేదు. స్వరములను ముందువెనుకగఁ జేసి వానిపై జాతినిర్ణయమును చెప్పియున్నాఁడు. ఆ జాతులమీఁద రాగములను జెప్పియున్నాఁడు. అందుచేత జాత్యానుసారముగ రాగమును లెక్కచేయునపుడు ప్రకృతపు వాడుకకు నెదియును సరిగా నుండలేదు.

ఇచ్చట నొక విషయమును మన మిత్రులకుఁ దెలుపుట యవశ్యకమని యెంచెదను. 1916-వ సంవత్సరము మార్చి నెలలో గూడిన బరోడా సంగీత

సభలో (All-India Music Conference) మిస్టరు దేవాలుగారును, మిస్టరు క్లెమెన్సు (I C. S) దొరవారును ద్వావింశతి హార్మోనియమని యొక హార్మోనియమును సిద్ధపఱచి నా యార్మోనియములో సంగీతరత్నాకరములోని రాగము లన్నియును వాయించవచ్చునని చెప్పి సదరు హార్మోనియమును కాన్ఫరన్సులో నిదర్శనము చూపుటకై తెచ్చిరి. ఆ హార్మోనియము ద్వావింశతి శ్రుతుల పద్ధతి కాదనియును, అందు రత్నాకర రాగములను వాయించుట వట్టి స్వప్నావస్థయగుననియును, ఋజువు జేయఁబడెను. రత్నాకరములోని జాతులను కనిపెట్టుట యసాధ్యము కాదని మిస్టరు క్లెమెన్సుగారును, మిస్టరు దేవాలుగారును జెప్పినారు. రత్నాకరములోని శ్రుతు లివియనియును శుద్ధ వికృత స్వరము లివియనియును తెలిసికొనలేక యుండునపుడు వానిమీఁద నేర్పఱుపఁబడిన జాతులను తెలిసికొనుటకు ప్రయత్నించుట నెంతయు నుచితము కాదనియును, రత్నాకర రాగములను వాయించుట సాధ్యము కాదనియును మిస్టరు భాత్కండె (Mr. V N. Bhatkande) గారును నేనును నిరూపించితిమి. మా యభిప్రాయమును సభ్యు లంగీకరించిరి. మిస్టరు క్లెమెన్సుగారును మిస్టరు దేవాలుగారును సోమనాథుని శుద్ధస్వరములు కాఫిస్వరము లనియును, అది యార్షభిజాతి యనియును చెప్పినారు. మఱియు,రత్నాకర శుద్ధస్వరములకు సోమనాథుని శుద్ధస్వరపద్ధతి సరిగా నుండలేదనియు చెప్పినారు. ఇట్లు వీరు చెప్పిన పద్ధతి సరికాదని ఋజువు చేయఁబడెను. మిస్టరు దేవాలును, మిస్టరు క్లెమెన్సుగారును, రత్నాకరములోని జాతు లివియని చక్కఁగ నెఱుఁగక రాగములను నిర్ణయము చేయ నారంభించినందువలన వారి కిట్టి తప్పులు శుద్ధస్వరములోనే కలిగెను. సంగీతరత్నాకరములోని జాతు లెంతయును వ్యక్తముగ లేవు. అందుచేత రత్నాకరములోని రాగములు వాడుకలోనుండి తొలఁగిపోయెను.

(1) గ్రహము :—గ్రహస్వర మని తాత్పర్యము. రాగములకో, లేక సంగతులకో ప్రారంభస్థానమై యున్న స్వరము గ్రహ స్వర మనఁబడును. రాగములో షడ్జమునే గ్రహాంశన్యాసముగఁ గొనవలయునని కొందఱి యభిమతము.

(2) అంశము :—అంశస్వర మని తాత్పర్యము. రాగములనుగాని, సంగతులనుగాని పాడునపుడు రాగకళను చూపుటకై మాటిమాటికిని వచ్చెడి స్వరము అంశస్వర మనఁబడును.

(3) న్యాసము :—న్యాసస్వరమని చెప్పఁదగినది. రాగములలో నైనను సంగతులలోనైనను గల చివర స్వరము న్యాస స్వర మనఁబడును.

(4) మంద్రము :—మంద్రగతిగఁ బాడఁబడు స్వరము. తగ్గుగఁ బాడఁబడు స్వరములు మంద్రస్వరము లగును. ఈ మంద్రస్వరములు మంద్రస్థాయి స్వరములే యగునని కొంద అభిప్రాయపడుచున్నారు.

(5) తారము :—ఉచ్చస్వరము. ఉచ్చమైన ధ్వనితో పాడఁబడు స్వరము తారస్వరమగును. తారస్థాయిలోని స్వరములే తారస్వరము లని కొందఱి యభిమతము.

(6) అపన్యాసము :—మధ్యలో ముగించెడి స్వరము. ఒక రాగమును పాడునపుడు మధ్యమధ్యలో ముగించెడి స్వరము అపన్యాస మనఁబడును.

(7) సన్యాసము :—ఖండములను సన్యసించు స్వరము. ఒక రాగమును పలుఖండములుగ విభజించి పాడునపుడు ఆయా ఖండమును ముగించుట సన్యాస మనఁబడును.

(8) విన్యాసము :—ఖండముల కవయవమైన స్వర మని భావము. ఒక రాగమును పలుఖండములుగఁ జేసి పాడునపుడు ఆయా ఖండములో రాగకళను జూపుటకై మాటిమాటికి వచ్చెడి స్వరము విన్యాస స్వర మనఁబడును.

(9) అల్పత్వము :—రాగములో నల్పప్రయోగము గల స్వరము. ఈ యల్పత్వము అనభ్యాసము, లంఘన మని రెండు విధము లగును. అందు అనభ్యాస మనఁగా ఒక స్వరము నేదో యొకసమయమున నుచ్చరించుట. లంఘన మనఁగా నొక స్వరమును మధ్యలో విడిచి దానికి డాసిన స్వరమునకు దాఁటుట.

(10) బహుత్వము :—రాగములో పలుమాఱు నుపయోగింపఁబడు స్వరము. ఇది అభ్యాసమనియును, అలంఘన మనియును నిరు తెఱంగు లగును. అభ్యాస మనఁగా ఒక స్వరము నెడతెగకనైనను మాటిమాటికైనను ఉచ్చరించుట. అలంఘన మనఁగా రాగములో నెప్పుడును విడువక పాడఁబడు స్వరము.

పైని చెప్పఁబడిన దశవిధ రాగ లక్షణములును ఇప్పటి వాడుకలో నున్నదను విషయము చక్కఁగ పరిశీలనముఁ జేయువారికి స్పష్టమగును. అట్లుండియును, గ్రహాంశ న్యాసములుతప్ప తదితర లక్షణములు ప్రాచీన

రాగములలో మాత్ర ముపయోగింపఁబడె ననియును, ఇప్పటి కాలములో నవి వాడుకలో లేవనియును వెంకటమఖి చెప్పియున్నటులు తెలియుచున్నది.

ప్రాచీన రాగములు.

రత్నాకరములో మార్గరాగములు స్వర్గములో నున్నవని చెప్పఁబడి యున్నది. అందుచేత ఈ మార్గరాగములు గాంధారగ్రామ కుటుంబములని మనము సులభముగ నూహింపవచ్చును. షడ్జమధ్యమ గ్రామములకు సంబంధమైన 264 రాగములను నిశ్శంకుఁడు చెప్పియున్నాఁడు. ఈ రాగములలో నిప్పటి వాఁడుకలోనుండు అనేకరాగముల పేళ్లున్నవి. ఈ రాగములను పరిశీలనము చేయునపుడు గ్రంథగత పద్ధతికిని వాడుకకును చాల వ్యత్యాసము గలుగుచున్నది. అందుచేత రత్నాకరములోని దేశ్యరాగములును గ్రామ రాగ ఉపరాగ భాషావిభాషా అంతరభాషాది మార్గరాగములతోఁ జేరి స్వర్గము నలంకరించిన వనియే చెప్పఁదగినది. ఇట్లు స్వర్గగతంబులై యున్న రాగములను శ్రమపడి భూలోకమునకు తెప్పించుటకన్న ఇప్పుడు భూలోకమునుండి స్వర్గప్రయాణమును జేయుటకు సిద్ధమైయుండు రాగములను పోనీయక కాపాడుటయే యుక్తము. గ్రంథవిస్తరభీతిచేత వానిని ఇచట విస్తరింపలేదు.

దేశ్యరాగములు.

దేశ్యరాగము : రాగాంగము, ఉపాంగము, భాషాంగము, క్రియాంగము అని నాలుగు విధముల నొప్పును.

(1) రాగాంగరాగములు :—జన్యరాగములకు జనకస్థానమై యుండు అన్ని సంపూర్ణరాగములును రాగాంగరాగము లనఁబడును. ప్రకృతములో నుండెడి 72 మేళకర్తరాగములును రాగాంగమనియే చెప్పఁదగినవి.

(2) ఉపాంగ రాగములు :—రాగాంగరాగములో (మేళకర్త రాగములో) జనించు జన్యరాగములు ఉపాంగరాగము లనఁబడును.

(3) భాషాంగములు :—ఒక రాగాంగములో జనించి తన రాగాంగమునకుఁ గల ప్రకృతి వికృతి స్వరములచే మఱియొక రాగాంగ వికృతి స్వరములలో నొకటియో లేక అధికమైన స్వరములనో స్వీకరించుకొని స్ఫురించునది భాషాంగ మనఁబడును.

(4) క్రియాంగము :—“కరుణోత్సాహ సంయుక్తం క్రియాంగం తేన హేతునా” అని సంగీతదర్పణములోఁ జెప్పియున్నాఁడు. ఇంద్రియములకు ఉత్సాహమును గలిగించునది క్రియాంగ మనఁబడును. గొప్పకార్యములను చేయునపుడు ఇంద్రియములకు ఉత్సాహమును గలుగఁజేయు రాగములు. ఉదాహరణము : యుద్ధము చేయునపుడు శూరులను ప్రోత్సాహపఱచుటకై నుపయోగించు రాగములు మొదలగునవి.

మతంగుఁడు, “శుద్ధాశ్ఛాయాలగాః ప్రోక్తాః సంకీర్ణశ్చ తథైవచ” అని రాగములో మూఁడు భేదములను చెప్పియున్నాఁడు. శాస్త్రోక్త నియమ ప్రకారముగ నొకే రాగకళతో స్ఫురించునది శుద్ధ మనియును, అన్యరాగ చ్ఛాయను స్వీకరించుకొనివచ్చు రాగములు ఛాయాలగ మనియును, అనేక రాగచ్ఛాయలతో స్ఫురించునది సంకీర్ణ మనియును తెలియుచున్నది. సంగీత దర్పణములో, “శివశక్తిసమాయోగా ద్రాగాణాం సంభవేభవేత్ । పంచా స్యాత్పంచ రాగాస్యుః షష్ఠస్తు గిరిజాముఖాత్ ॥ సద్యోవక్త్రాతు శ్రీరాగో వామదేవాద్వసంతకః । అఘోరాద్భైరవోఽభూత్తత్పురుషాత్పంచమో ఽభవేత్ ॥ ఈశానాఖ్యాన్మేఘరాగో నాట్యారంభే శివాదభూత్ । గిరిజా యాముఖాల్లాస్యే నట్టనారాయణోభవేత్ ॥” శివశక్తి సమాగమముచే రాగము గలిగినదనియును, శివునియొక్క సద్యోజాతము, వామదేవము, అఘోరము, తత్పురుషము, ఈశానము అను పంచవక్త్రములయందును క్రమముగ శ్రీరాగము, వసంతము, భైరవము, పంచమము, మేఘరాగము అను రాగములు బుట్టినవనియును, పార్వతిముఖములో నట్టనారాయణి రాగము పుట్టినదనియును చెప్పఁబడియున్నది.

స్త్రీరాగ పురుషరాగ నిరూపణమును, రాగములకు గాన కాల నిరూపణమునుఁ జెప్పునపుడు నానావిధములైన యభిప్రాయములను పూర్వ గ్రంథకారులు చెప్పియున్నారు. ఈ తీరుననే పూర్వప్రసిద్ధ మేళములను చెప్పి యున్నారు. కొందఱు పూర్వప్రసిద్ధ మేళకర్త రాగములు 18 అనియును, కొందఱు 20 అనియును చెప్పియున్నారు. ఇట్లే పూర్వగ్రంథగతమైన యనేక విషయము లొకటితో నొకటి సంబంధములేక యున్నవి.

సంగీతదర్పణములో స్త్రీరాగ పురుషరాగ, గానకాల నిరూపణ మును పరమశివుఁడు పార్వతికి చెప్పినటులు వ్రాయఁబడియున్నది.

ఈశ్వర ఉవాచ.

శ్రీరాగోఽథ వసన్తశ్చ భైరవః పంచమస్తథా ।
మేఘరాగో బృహన్నాట షడైతే పురుషాహ్వయాః ॥

శ్రీరాగము, వసంత, భైరవ, పంచమ, మేఘ, బృహన్నాట ఈ 6 న్ను పురుషరాగములు.

శ్రీరాగమునకు భార్యలు.

మాలశ్రీ, త్రివణీ, గౌరీ, కేదారీ, మధుమాధవీ, పాహటీ ఇవి 6 న్ను శ్రీరాగమునకు భార్యలు.

ఇట్లన్ని పురుషరాగములకును భార్యలును, రాగములకు గానకాలములును జెప్పఁబడియున్నవి. వానిని సంగీతదర్పణములోఁ జూడుఁడు.

హనుమన్మతమునందు

భైరవః కౌశికశ్చైవ హిందోళోదీపకస్తథా ।
శ్రీరాగో మేఘరాగశ్చ షడైతే పురుషాహ్వయాః ॥

భైరవము, కౌశికము, హిన్దోళము, దీపకము, శ్రీరాగము, మేఘరాగము అని 6 రాగములను పురుషరాగములుగఁ జెప్పఁబడియున్నవి. ఈ పురుషరాగములకు పైని చెప్పిన సంగీతదర్పణములోని పద్ధతికి వ్యత్యాసమైన రాగిణులను (స్త్రీరాగములను) చెప్పఁబడెను.

శ్రీమార్గతచ్చూరి సింగరాచార్య ప్రణీతంబగు గాయకలోచనమను గ్రంథములో మఱియొక పద్ధతి రాగవిమర్శనమును జెప్పియున్నారు. ఈ రాగవిమర్శన పద్ధతి ఏ గ్రంథగత పద్ధతియో తెలియలేదు. ఈ దిగువ జూడుఁడు :

రాగ విమర్శనము.

శ్లో॥ భైరవశ్చాపిభూపాలః శ్రీరాగః ఫలమంజరీ ।
వసంతో మాళవశ్చాపి బంగాళోనాటకస్తథా ।
ఏతేఽష్టరాగాస్సర్వత్ర పుం రాగా ఇతి కీర్తితాః ॥
శంభుర్విష్ణుశ్శారదాచ లక్ష్మీభాస్కరనారదా ।
గణేశ స్తుంబురు ర్దేవా రాగాణాంచ యథాక్రమమ్ ॥
విప్రౌ భైరవభూపాలౌ కీర్తితౌ సామవేదినౌ ।
పార్థివౌ సామగాప్రోక్తౌ శ్రీరాగః ఫలమంజరీ ॥

వసంతో మాళవశ్చాసి ఋగ్వేదీ వైశ్యకస్మృతః
అధర్వవేదినాశూద్రా స్యాతాంబంగాళనాటకౌ ॥

పురుషరాగములు.	అధిదేవతలు.	కులములు.	వేదములు.	రసములు.	గుణములు.
భైరవి	శివుఁడు	బ్రాహ్మణ	సామ	రౌద్ర	రాజసము
భూపాలము	విష్ణువు	,,	,,	శృంగార	,,
శ్రీరాగము	సరస్వతి	క్షత్రియ	యజుస్సు	భీభత్స	తామసము
ఫలమంజరి	లక్ష్మి	,,	,,	కరుణ	,,
వసంత	సూర్యుఁడు	వైశ్య	ఋక్కు	హాస్య	సాత్త్వికము
మాళవము	నారదుఁడు	,,	,,	భయానక	,,
బంగాళ	వినాయకుఁడు	శూద్ర	అథర్వణము	అద్భుత	రాజసము
నాట	తుంబురుఁడు	,,	,,	వీర	,,

స్త్రీ రాగములు.

దేవక్రియా, మేఘరంజీ, కురంజీ, ఇవి భైరవి రాగమునకు భార్యలు.
బిలహరీ, మలహరీ, ఖాండీ, ఇవి భూపాల రాగమునకు భార్యలు.
ఆంధాళీ, భల్లాతీ, సాహుళీ, ఇవి శ్రీరాగమునకు భార్యలు.
దేశీ, ముఖారీ, లలితా, ఇవి ఫలమంజరి రాగమునకు భార్యలు.
రామక్రియా, వరాళీ, గౌళా, ఇవి వసంత రాగమునకు భార్యలు.
గుండక్రియా, ఘూర్జరీ, జాళీ, ఇవి మాళవ రాగమునకు భార్యలు.
కల్యాణీ, ఆహిరీ, సావేరీ, ఇవి బంగాళ రాగమునకు భార్యలు.
ఘంటారవము, కాంభోజీ, శంకరాభరణము, ఇవి నాట రాగమునకు భార్యలు.

సూతిరాగములు :— భైరవికి కన్నడా ; భూపాలమునకు దేశాక్షీ, దేవగాంధారి ; శ్రీరాగమునకు దేశీ ; ఫలమంజరికి అసావేరి ; వసంతకు మోహనా ; మాళవమునకు హిందోళము ; బంగాళకు భోగీ ; నాటకు వేళావళీ.

సంకరరాగముల కుదాహరణము :— మేఘరంజీ, మలహరీ, మందారీ, ఘూర్జరీ, ఘంటారవము, లలితా, గౌళా, సావేరీ.

పుత్త్రరాగముల :— కాపీ, రేగుప్తీ, నీలాంబరీ * మారువా, రామగిరీ * సారంగా, మందారీ ; సౌరాష్ట్రి, కేదారా * ముఖారీ, లలితా, తోడీ, ధన్యాసీ, నారాయణీ, గౌరీ * పంతువరాళీ, వరాళీ, గౌళా * పూర్వీ, సావేరీ, బేగడా, జాళీ * మనోహరీ, యమునా.

నామభిన్నముచే వ్యవహరింపఁబడునవి మిత్త్రరాగము అనఁబడును.

ఉ. మల్లారు :— సామంతమల్లారు, గౌడమల్లారు, చెంచుమల్లారు మొదలగునవి.

భైరవీ :—ఆనందభైరవీ, వసంతభైరవీ మొదలగునవి.

వరాళీ :—నాగవరాళీ, పున్నాగవరాళీ, శోకవరాళీ, వసంతవరాళీ మొదలగునవి.

కాంభోజీ :—సుమ్మకాంభోజీ, గోపికాకాంభోజీ, చెంచుకాంభోజీ, నంది కాంభోజీ, యదుకులకాంభోజీ మొదలగునవి.

నాటా :—ఛాయానాటా, గంభీరనాటా, సారంగనాటా, సాళంగనాటా, ప్రతాపనాటా మొదలగునవి.

గౌళా :—మాళవగౌళా, రీతిగౌళా, నారాయణగౌళా, కేదారగౌళా, ఛాయా గౌళా ఇత్యాదులు మిశ్రరాగము లనఁబడును.

శుద్ధరాగముల కుదాహరణము :—దేవక్రియా, కల్యాణీ, కాంభోజీ, సాహుళీ, ఘాండీ, గుండక్రియా, వరాళీ, ముఖారీ.

(సాలగము) ఛాయారాగముల కుదాహరణము :—దేశీ, కురంజీ, భల్లాతీ, శంకరా భరణము, బిలహరీ, బౌళీ, రామక్రియా, ఆహిరీ.

"ఉమ్మిడిసెట్టి వెంకటసామి నాయుడుగారిచే వ్రాయఁబడిన సంగీత విద్యాదర్పణము.లోఁ గల శ్లోకములలో పెక్కులు సంగీతదర్పణ శ్లోకములు గనే యున్నవి. రాగకాల నిర్ణయమును జేయునపుడు, శ్రీమాన్ సింగ రాచార్యుల గాయకలోచనములోని శ్లోకములనే తాత్పర్యముతో వ్రాసి యున్నారని తెలియుచున్నది. వానిని దిగువఁ జూడుఁడు :

రాగకాల నిర్ణయము.

శ్లో॥ అధవక్ష్యామి హేతాత కాలరాగ ననుక్రమాత్
దేశాక్షీ దేవగాంధారీ ఘాండీ ధన్యాసి మాళవా ॥
దేవక్రియాచ మందారీ గౌరీ భూపాల ఏవచ
స్వస్వరైశ్చ ప్రవర్తంతే ప్రాతఃకాలే దినేదినే ॥

తా. దేశాక్షీ, దేవగాంధారీ, ఘాండీ, ధన్యాసీ, మాళవా, దేవక్రియా, మందారీ, గౌరీ, భూపాలము అను నీ రాగములు ప్రాతఃకాలమునందు అనఁగా, వేకువజామున 3 ఘంటలు మొదలు 6 ఘంటలవఱకు పాడఁదగినవి.

శ్లో॥ కురంజీ సాహుళీ ఘంటారవా రామక్రియా తథా ।
బిలహారీ మలహారీ ముఖారీ యమునాతథా ।
రేగుప్తి భైరవశ్చైవ వర్తంతే సంగమేదినే ॥

తా. కురంజీ, సాహుళీ, ఘంటారవము, రామక్రియా, బిలహరీ, మలహరీ, ముఖారీ, యమునా, రేగుప్తి, భైరవి అను నీ రాగములు సంగమకాలమందు అనఁగా, ఉదయము 6 ఘంటలవఱకు పాడఁదగినవి,

శ్లో॥ మేఘరంజీచ సారంగా భల్లాతీ మధ్యమావతీ ।
దేశీ నీలాంబరీచైవ తథా మంగళదేశికా ।
శ్రీరాగశ్చతు మధ్యాహ్నే వర్తంతేఽను దినేదినే ॥

తా. మేఘరంజీ, సారంగా, భల్లాతీ, మధ్యమావతీ, దేశీ, నీలాంబరీ, మంగళ దేశికా, శ్రీరాగము అను నీ రాగములు మధ్యాహ్న కాలమందు అనఁగా, పగలు 9 ఘంటలు మొదలు 12 ఘంటలవఱకు పాడఁదగినవి.

శ్లో॥ మోహనాచైవ కల్యాణీ కాపీ ఘూర్జరికాతథా ।
శంకరాభరణాపూర్వీ వసంతశ్చాపరే దినే ॥

తా. మోహనా, కల్యాణీ, కాపీ, ఘూర్జరీ, శంకరాభరణము, పూర్వీ, వసంతా అను నీ రాగములు పరేదినే అనఁగా, పగలు 12 ఘంటలుమొదలు 3 ఘంటలవఱకు పాడఁదగినవి.

శ్లో॥ నారాయణీచ హిందోళీ సౌరాష్ట్రీతోడి రామళీ ।
గౌరీ వరాళికాపంతు ఉసేనీ మాళవస్తథా ।
సాయంకాలే ప్రవర్తంతే లలితాచ తథైవచ ॥

తా. నారాయణీ, హిందోళీ, సౌరాష్ట్రీ, తోడీ, రామళీ, గౌరీ, వరాళి, పంతు వరాళీ, ఉసేనీ, మాళవీ, లలితా అను నీ రాగములు సాయంకాలమునందు అనఁగా, మధ్యాహ్నము 3 ఘంటలుమొదలు 6 ఘంటలవఱకు పాడఁదగినవి.

శ్లో॥ వేళావళీచ కాంభోజీ సావేరీ బేగడా తథా ।
పూర్వరాత్రౌ ప్రవర్తంతే పున్నాగో నాటకాదయః

తా. వేళావళీ, కాంభోజీ, సావేరీ, బేగడా, పున్నాగా, నాటా అను నీ రాగములు పూర్వరాత్రియందు అనఁగా, సాయంత్రము 6 ఘంటలుమొదలు 9 ఘంటలవఱకు పాడఁదగినవి.

శ్లో॥ గుండక్రియా మనోహారీ తథామంగళకైశికా ।
కేదార్యాహిర్యసావేర్యః బంగాళో జాళికాతథా ।
ఏతేరాగాః ప్రవర్తంతే మధ్యరాత్రౌ దినేదినే ॥

తా. గుండక్రియా, మనోహారీ, మంగళకైశికా, కేదారీ, ఆహిరీ, అసావేరీ, బంగాళా, జాళీ అను నీ రాగములు మధ్యరాత్రియందు అనఁగా, రాత్రి 9 ఘంటలు మొదలు 12 ఘంటలవఱకు పాడఁదగినవి.

శ్లో॥ జోగినీ చిత్రవేళాచ కర్ణాట సురటీతథా ।
మంజరీ చ ప్రవర్తంతే పరరాత్రౌ దినేదినే ॥

తా. జోగినీ, చిత్రవేళా, కర్ణాటా, సురటీ, మంజరీ అను నీ రాగములు పరరాత్రౌ అనఁగా, రాత్రి 12 ఘంటలుమొదలు 3 ఘంటలవఱకు పాడఁదగినవి.

రాగభేదములు.

రాగములు :—సంపూర్ణము, షాడవము, ఔడవము అని మూఁడు భేదములను బడసియున్నవి.

సంపూర్ణరాగము :—ఆరోహణావరోహణములయందు సప్తస్వరములను వరుసగఁ బడసియుండు రాగములు సంపూర్ణరాగము లనఁబడును. వాని మొత్తముసంఖ్య 72 ; ఇవి మేళకర్త* రాగములు.

మేళకర్త రాగములు :—72 మేళకర్తలు గలిగిన విధము నీ దిగువ వివరింతము :

ఒక స్థాయిలోఁగల 12 అర్ధస్వరములలో షడ్జము, శుద్ధమధ్యమము, ప్రతిమధ్యమము, పంచమము ఈ 4 స్వరములుతప్ప తదితర స్వరములైన ఋషభ, గాంధార, ధైవత, నిషాదములకు అవస్థాభేదము గలుగుచున్నవి. ఈ అవస్థా భేదములు ఋషభగాంధారములలో 6 ను, ధైవత నిషాదములలో 6 ను గలవు. ఎట్లనిన,

శుద్ధఋషభముమీఁద మూఁడు గాంధారములు వచ్చును. కనుక శుద్ధఋషభ భేదములు మూఁడు. చతుశ్రుతిఋషభమే శుద్ధగాంధారమగుటవలన ఆ చతుశ్రుతి ఋషభముమీఁద రెండు గాంధారములు వచ్చును. కనుక చతుశ్రుతిఋషభ భేదములు రెండు. సాధారణగాంధారమే షట్శ్రుతిఋషభమైనందువలన ఆ ఋషభముమీఁద అంతరగాంధార మొకటిమాత్రము వచ్చును. కనుక షట్శ్రుతిఋషభ భేద మొకటి. ఇట్లు 6 భేదములు కలుగుచున్నవి. ఇటులనే ధైవత నిషాదములలో 6 భేదములుఁ గలుగుచున్నవి. ఋషభ గాంధార భేదములను ధైవత నిషాద భేదములచే పెంచినచో $6 \times 6 = 36$ భేదము లగును. ఈ 36 భేదములను శుద్ధమధ్యమ ప్రతిమధ్యమ మను రెండు భేదములచే పెంచునపుడు $36 \times 2 = 72$ మేళకర్త రాగములగును. ఈ వివరము నీ ప్రక్కనుండు పట్టికములలోఁ జూడుఁడు :

---

* మేళకర్త రాగములు రత్నాకరములో లేవు. అయినను వేంకటమఖి కాలమునకు మునుపే ఈ పద్ధతి వాఁడుకలో నుండెను. కనుక ఇది చాలపురాతనమైన పద్ధతియే యగును. శార్ఙ్గదేవుని కాలమున మేళకర్త రాగములు లేదనుటకు నేఁడియును సరియైన కారణము లేదు. ఆ కాలములోనే దాక్షిణాత్య సంగీతములో నీ మేళకర్త పద్ధతి యుండెనని చెప్పుట కనేక హేతువు లున్నవి.

(1) ఋషభ గాంధార భేదములు.

సంఖ్య.	భేదములు.
1	శు. రి.—శు. గ.
2	శు. రి.—సా. గ.
3	శు. రి.—అం. గ.
4	చ. రి.—సా. గ.
5	చ. రి.—అం. గ.
6	ష. రి.—అం. గ.

(2) ధైవత నిషాద భేదములు.

సంఖ్య.	భేదములు.
1	శు. ధ.—శు. ని.
2	శు. ధ.—కై. ని.
3	శు. ధ.—కా. ని.
4	చ. ధ.—కై. ని.
5	చ. ధ.—కా. ని.
6	ష. ధ.—కా. ని.

72 మేళకర్త రాగములను జూపెడి పధకము.

సంఖ్య.	రాగములకు ప్రాచీన నామములు.	వెంకటమఖి పెట్టిన నామములు.	స	రి	గ	మ	ప	ధ	ని
1	కనకాంగి	కనకాంబరి	,,	శు	శు	శు	,,	శు	శు
2	రత్నాంగి	ఫేనద్యుతి	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కై
3	గానమూర్తి	గానసామవరాళి	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కా
4	వనస్పతి	భానుమతి	,,	,,	,,	,,	,,	చ	కై
5	మానవతి	మనోరంజని	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కా
6	తానరూపి	తనుకీర్తి	,,	,,	,,	,,	,,	ష	కా
7	సేనావతి	సేనాగ్రణి	,,	శు	సా	శు	,,	శు	శు
8	హనుమతోడి	జనతోడి	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కై
9	ధేనుకా	ధునిభిన్నషడ్జము	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కా
10	నాటకప్రియా	నటాభరణము	,,	,,	,,	,,	,,	చ	కై
11	కోకిలప్రియా	కోకిలారవము	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కా
12	రూపవతి	రూపవతి	,,	,,	,,	,,	,,	ష	కా

సంఖ్య.	రాగములకు ప్రాచీన నామములు.	వెంకటమఖి పెట్టిన నామములు.	స	రి	గ	మ	ప	ధ	ని
13	గాయకప్రియా	గేయహేజ్జజ్జీ	,,	శు	అం	శు	,,	శు	శు
14	వకుళాభరణము	వాటీ వసంతభైరవీ	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కై
15	మాయామాళవగౌళ	మాయామాళవగౌళ	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కా
16	చక్రవాకము *	తోయవేగవాహినీ	,,	,,	,,	,,	,,	చ	కై
17	సూర్యకాంతము	ఛాయావతీ	,,	,,	,,	,,	,,	చ	కా
18	హాటకాంబరీ	జయశుద్ధమాళవీ	,,	,,	,,	,,	,,	ష	కా
19	ఝంకారధ్వనీ	ఝంకారభ్రమరీ	,,	చ	సా	శు	,,	శు	శు
20	నటభైరవీ	నారీరీతిగౌళ	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కై
21	కీరవాణీ	కిరణావళీ	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కా
22	ఖరహరప్రియా	శ్రీరాగము	,,	,,	,,	,,	,,	చ	కై
23	గౌరీమనోహరీ	గౌరీవేళావళీ	,,	,,	,,	,,	,,	చ	కా
24	వరుణప్రియా	వీరవసంతము	,,	,,	,,	,,	,,	ష	కా
25	మారరంజనీ	శరావతీ	,,	చ	అం	శు	,,	శు	శు
26	చారుకేశీ	తరంగిణీ	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కై
27	సరసాంగీ	సౌరసేనా	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కా
28	హరికాంభోజీ	హరికేదారగౌళ	,,	,,	,,	,,	,,	చ	కై
29	ధీరశంకరాభరణము	ధీరశంకరాభరణము	,,	,,	,,	,,	,,	చ	కా
30	నాగానన్దినీ	నాగాభరణము	,,	,,	,,	,,	,,	ష	కా
31	యాగప్రియా	కలావతీ	,,	ష	అం	శు	,,	శు	శు
32	రాగవర్ధనీ	రాగచూడామణీ	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కై
33	గాంగేయభూషణీ	గంగాతరంగిణీ	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కా
34	వాగధీశ్వరీ	భోగచ్ఛాయానాటా	,,	,,	,,	,,	,,	చ	కై
35	శూలినీ	శైలదేశాక్షీ	,,	,,	,,	,,	,,	చ	కా
36	చలనాటా	చలనాటా	,,	,,	,,	,,	,,	ష	కా

సంఖ్య.	రాగములకు ప్రాచీన నామములు.	వెంకటమఖి పెట్టిన నామములు.	స	రి	గ	మ	ప	ధ	ని
37	సాలగము	సౌగంధినీ	,,	శు	శు	ప్ర	,,	శు	శు
38	జలార్ణవము	జగన్మోహనము	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కై
39	ఝాలవరాళీ	ధాలివరాళీ	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కా
40	నవనీతము	నభోమణీ	,,	,,	,,	,,	,,	చ	కై
41	పావనీ	కుంభినీ	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కా
42	రఘుప్రియా	రవిక్రియా	,,	,,	,,	,,	,,	ష	కా
43	గవాంభోధీ	గీర్వాణీ	,,	శు	సా	ప్ర	,,	శు	శు
44	భవప్రియా	భవానీ	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కై
45	శుభపంతువరాళీ	శివపంతువరాళీ	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కా
46	షడ్విధమార్గిణీ	స్తవరాజము	,,	,,	,,	,,	,,	చ	కై
47	సువర్ణాంగీ	సౌవీరము	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కా
48	దివ్యమణీ *	జీవంతినీ	,,	,,	,,	,,	,,	ష	కా
49	ధవళాంబరీ	ధవళాంగము	,,	శు	అం	ప్ర	,,	శు	శు
50	నామనారాయణీ	నామదేశీ	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కై
51	కామవర్ధనీ	కాశిరామక్రియా	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కా
52	రామప్రియా	రమామనోహరీ	,,	,,	,,	,,	,,	చ	కై
53	గమనాశ్రమా	గమనక్రియా	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కా
54	విశ్వంబరీ *	వంశవతీ	,,	,,	,,	,,	,,	ష	కా
55	శ్యామళాంగీ	శ్యామళా	,,	చ	సా	ప్ర	,,	శు	శు
56	షణ్ముఖప్రియా	చామరము	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కై
57	సింహేంద్రమధ్యమము	సుమద్యుతీ	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కా
58	హేమవతీ	దేశిసింహారవము	,,	,,	,,	,,	,,	చ	కై
59	ధర్మవతీ	ధామవతీ	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కా
60	నీతిమతీ	నిషదము	,,	,,	,,	,,	,,	ష	కా

సంఖ్య.	రాగములకు ప్రాచీన నామములు.	వెంకటమఖి పెట్టిన నామములు.	స	రి	గ	మ	ప	ధ	ని
61	కాంతామణీ	కుంతలము	,,	చ	అం	ప్ర	,,	శు	శు
62	ఋషభప్రియా *	రతిప్రియా	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కై
63	లతాంగీ	గీతప్రియా	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కా
64	వాచస్పతీ	భూషావతీ	,,	,,	,,	,,	,,	చ	కై
65	మేచకల్యాణీ	శాంతకల్యాణీ	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కా
66	చిత్రాంబరీ *	చతురంగిణీ	,,	,,	,,	,,	,,	ష	కా
67	సుచరిత్రా	సంతానమంజరీ	,,	ష	అం	ప్ర	,,	శు	శు
68	జ్యోతిస్వరూపిణీ	జ్యోతిరాగము	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కై
69	ధాతువర్ధనీ	ధౌతపంచమము	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కా
70	నాసికాభూషణీ	నాసామణీ	,,	,,	,,	,,	,,	చ	కై
71	కోసలము	కుసుమాకరము	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కా
72	రసికప్రియా	రసమంజరీ	,,	,,	,,	,,	,,	ష	కా

* ఈ గురుతుగల రాగములు కటపయాది సంఖ్యలకు సరిగ లేవు.

పైని కనఁబఱచియుండు మేళకర్తచక్రములు 12-కిని వెంకటమఖి 12 నామములను చెప్పియున్నాఁడు : (1) ఇందు, (2) నేత్ర, (3) అగ్ని, (4) వేద, (5) బాణ, (6) ఋతు, (7) ఋషి, (8) వసు, (9) బ్రహ్మ, (10) దిశి, (11) రుద్ర, (12) ఆదిత్య అను ఈ నామములు సంకేతముగ నేర్పఱుపఁబడినవి. ఇటులనే మూఁడు ఋషభములు, మూఁడు గాంధారములు, రెండు మధ్యమములు, మూఁడు ధైవతములు, మూఁడు నిషాదములు వీనికి వరుసగ ర, రి, రు; గ, గి, గు ; మ, మి ; ద, ది, దు ; న, ని, ను ; అను సంకేతాక్షరములను వెంకటమఖి చెప్పియున్నాఁడు. మేళకర్త రాగములకును, కటపయాది సంఖ్యలకు సరిగా నుండునటుల, వేఱువేఱు నామములను చెప్పియున్నాఁడు.

షాడవరాగము : ఆరోహణావరోహణములలో 6 స్వరములుగల రాగము షాడవరాగ మనఁబడును. ఉ॥ సరిగమపనిస – సనిపమగరిస. ఆరోహణావరోహణములలో నొకే స్వరమును వర్జించి యుండు రాగములు శుద్ధషాడవ మనఁబడును. ఆరోహణావరోహణములయందు వేఱువేఱు స్వరములను వర్జించి యుండునది సంకీర్ణషాడవ మనఁబడును. ఉ॥ సరిగమపనిస–సధపమగరిస; ఇందు ఆరోహణములో ధైవతము వర్జింపఁబడెను.

అవరోహణములో . నిషాదము వర్జింపఁబడెను. ఇట్లన్నియు నెఱుంగునది. ఆరోహణావరోహణములయందు ఆఱు స్వరములను బడసి స్వరములు వరుసగ ప్రయోగింపఁబడక వక్రముగ ప్రయోగింపఁబడునది వక్రషాడవ మనఁబడును. ఉ॥ సరిగమరిమపధస – సధపమరిమగరిస.

ఔడవరాగము : ఆరోహణావరోహణములయందు 5 స్వరములను గల రాగము ఔడవరాగ మనఁబడును. ఈ ఔడవరాగములోను షాడవ రాగమునకుఁ గలిగియుండుతీరున శుద్ధ ఔడవము, సంకీర్ణ ఔడవము, వక్ర ఔడవము అని మూఁడు భేదము లున్నవి.

ఉ॥ (1) సరిగపనిస – సనిపగరిస = ఇది శుద్ధఔడవము.
(2) సరిగపనిస – సధపగరిస = ఇది సంకీర్ణఔడవము.
(3) సరిగపరిపస – సపనిపగరిస = ఇది వక్రఔడవము.

సంపూర్ణము ఒక్క భేదమును, షాడవము 6 భేదములను, ఔడవము 15 భేదములను బడసియుండును.

ఉదాహరణములు :

షాడవములు (6) :—1. స రి గ మ ప ధ స – స ధ ప మ గ రి స
,, 2. స రి గ మ ప ని స – స ని ధ మ గ రి స
,, 3. స రి గ మ ధ ని స – స ని ధ మ గ రి స
,, 4. స రి గ ప ధ ని స – స ని ధ ప గ రి స
,, 5. స రి మ ప ధ ని స – స ని ధ ప మ రి స
,, 6. స గ మ ప ధ ని స – స ని ధ ప మ గ స

ఔడవములు (15) :—1. స రి గ మ ప స – స ప మ గ రి స
,, 2. స రి గ మ ధ స – స ధ మ గ రి స
,, 3. స రి గ మ ని స – స ని మ గ రి స
,, 4. స రి గ ప ధ స – స ధ ప గ రి స
,, 5. స రి ప ని గ స – స ని ప గ రి స
,, 6. స రి గ ధ ని స – స ని ధ గ రి స
,, 7. స రి మ ప ధ స – స ధ ప మ రి స
,, 8. స రి మ ప ని స – స ని ప మ రి స

ఔడవములు (15):— 9.	స రి మ ధ ని స	— స ని ధ మ రి స
,, 10.	స రి ప ధ ని స	— స ని ధ ప రి స
,, 11.	స గ మ ప ధ స	— స ధ ప మ గ స
,, 12.	స గ మ ప ని స	— స ని ప మ గ స
,, 13.	స గ మ ధ ని స	— స ని ధ మ గ స
,, 14.	స గ ప ధ ని స	— స ని ధ ప గ స
,, 15.	స మ ప ధ ని స	— స ని ధ ప మ స

మేళకర్తరాగ మొక్కొకటికిని పైనిచెప్పిన సంపూర్ణ షాడవ ఔడవ భేదముల సంయోగమువలనఁ గలిగెడి భేదములు 484. ఎట్లనిన :

సంపూర్ణ సంపూర్ణ భేదములు	1
సంపూర్ణ షాడవ భేదములు	6
సంపూర్ణ ఔడవ భేదములు	15
షాడవ సంపూర్ణ భేదములు	6
ఔడవ సంపూర్ణ భేదములు	15
షాడవ షాడవ భేదములు	36
షాడవ ఔడవ భేదములు	90
ఔడవ షాడవ భేదములు	90
ఔడవ ఔడవ భేదములు	225
అంతమొత్తము,	484

వక్రసంపూర్ణములు : ఆరోహణావరోహణములలో సప్తస్వరము లుండియును అవి వరుసగ రాకుండ క్రమము తప్పి వచ్చుట వక్రసంపూర్ణ మనఁబడును. ఉ. స రి గ మ ప ధ ని రి ప స – స ని ధ ప ని ప మ గ రి స.

ఇట్లు 72 మేళకర్తలకు, వక్రప్రయోగములేక, శుద్ధప్రయోగముల వలన మాత్రము గలుగు మొత్తము : 72 × 484 = 34848 రాగము లగు చున్నవని నవీన గ్రంథకర్తలు చెప్పుచున్నారు. ఈ భేదములను వక్రసంపూర్ణ, వక్రషాడవ, వక్రఔడవములచే పెంచునపుడు సంఖ్యలేని రాగము లగుచున్న వనియును చెప్పియున్నారు. ప్రస్తార బహుళముచే సంఖ్యలేని రాగములు గలుగుట యుక్తమే యగును. అయినను 72 మేళకర్త రాగములలో 34848

రాగములు గలుగునని చెప్పుట అసంభావితము. ఎట్లనిన, చతుశ్రుతిఋషభ శుద్ధగాంధారమును, షట్శ్రుతిఋషభ సాధారణగాంధారమును, చతుశ్రుతి ధైవత శుద్ధనిషాదమును, షట్శ్రుతిధైవత కైశికీనిషాదమును నామము లలోమాత్రము వ్యత్యాసముఁ జెందియున్న వేగాని స్వరతత్త్వములో వ్యత్యాస మును జెందలేదు. కనుక మొదటి చక్రములోని "సగమ" అను ప్రస్తారము 4–వ చక్రములో "సరిమ" అని ప్రస్తరింపఁబడును. అందుచేత, షాడవ ఔడవ రాగములలో ననేకరాగములు పునరుక్త దోషములను జెందుచున్నవి.

మఱియొక రాగవిభాగము : రాగములు "ఘన, నయ, దేశీ" అని మూఁడు విధములగును.

ఘనరాగము : నాభితానముచేతఁ జేయఁబడు గానక్రియను గలది యును, యుద్ధరంగములోనుండు మహాశూరునిఁబోలి గాంభీర్యమును జెంది నదియు నైనది ఘనరాగ మనఁబడును. పూర్వాచార్యులు రాగములలో 10 రాగములను ఘనరాగములని చెప్పియున్నారు. వాని నీదిగువఁ జూడుఁడు:

1. నాటా	6. కేదారః
2. గౌళా	7. నారాయణగౌళా
3. వరాళీ	8. రీతిగౌళా
4. ఆరభీ	9. సారంగనాటా
5. శ్రీరాగః	10. శాళీ

నయరాగము : వినువారి మనస్సున విశేషరంజకత్వమును గలుగఁ జేయునది నయరాగ మనఁబడును. దీనిని రక్తిరాగ మనియును, మార్గరాగ మనియును చెప్పుదురు. ఈ నయరాగములు, పురుషులను స్త్రీలు తమ రూపలావణ్యాదులచేతను, ఇంపుమాటలచేతను, వీక్షణాదులచేతను, అంగ పరిష్వంగాదులచేతను మోహింపఁజేయు చందమున, వినువారి మనసును పర వశము నొందునటులఁ జేయునని చెప్పఁబడి యున్నది. ఘనరాగములును దేశ్యరాగములును తప్ప తక్కినరాగము లన్నియును నయరాగములని కొందఱు చెప్పుచున్నారు.

దేశ్యరాగములు : ఉత్తరదేశముననుండి స్వీకరింపఁబడిన కొన్ని రాగకళలతో స్ఫురించునది దేశ్యరాగ మనఁబడును. ఉ॥ ఫరజు, కమాసు, కాఫి, దర్బారు మొదలగు రాగములు.

పైని చెప్పఁబడియున్న ఘన, నయ, దేశ్య రాగములకు పూర్వాచార్యులు శ్లోకపూర్వముగ లక్షణములను, నామములను జెప్పియున్నారు. గ్రంథవిస్తరభీతిచే వానినిచట వ్రాయలేదు.

రాగరసములు : రాగములు రసయుక్తమైనవి యనియును, కొన్ని రాగములచే శృంగారరసమును, కొన్ని రాగములచే హాస్యరసమును, మఱి కొన్ని రాగములచే కరుణారసమును, ఇట్లు రాగములను పాడి నవరసములను కల్పింపవచ్చునని గ్రంథములలో చెప్పఁబడియున్నది.

ఇందులో గ్రంథకర్తల యభిప్రాయములు ఒకటితోనొకటి సంబంధించకనే యున్నవి.

సంగీతచంద్రికలో, శృంగారరసమునకు భూపాళరాగమును, హాస్యరసమునకు వసంతరాగమును, కరుణారసమునకు ఫలమంజరియును, వీరరసమునకు నాటరాగమును, భయానకరసమునకు మాళవిరాగమును, శోకరసమునకు శ్రీరాగమును, రౌద్రరసమునకు భైరవియును, అద్భుతరసమునకు బంగాళరాగమును, శాంతరసమున కన్నిరాగములను పాడవచ్చుననియును చెప్పఁబడియున్నది. ఇది పూర్వాచార్యుల పద్ధతిలో నెవరికో దెలియలేదు.

సంగీత విద్యాదర్పణములో మఱియొక పద్ధతి చెప్పఁబడియున్నది :—

"శ్లో॥ సాయంగేయా రసేవీరే శృంగారే చేతికీర్తితం ।
సంగ్రామే వీరతారూపం లాలయ న్గుణకీర్తనం ।
గానే షాడవరాగాణాం కథితం పూర్వసూరిభిః ॥
వ్యాధినాశే శత్రునాశే భయశోక వినాశనే ।
ఔడవాస్తు ప్రగాతన్యా గ్రహ శాన్త్యర్థ కర్మణి ॥

తా. సంపూర్ణరాగములు వీర, శృంగార, కరుణ, హాస్యరస ప్రతిపాదకములు. షాడవరాగములు యుద్ధమునందు వీరరస ప్రధానమగునట్లు నుపయోగింపవలయుననియు, ఔడవరాగములు శత్రు, వ్యాధి, భయ, శోక వినాశనమందును, గ్రహశాంతి ప్రయోజనాది కర్మములయందును ఉపయుక్తములని చెప్పఁబడియె. అనఁగా, రసయుక్తములయిన రాగములనుబట్టి పదకీర్తనలు మొదలగునవి చేయవలయుననియు, పదకీర్తనలు మొదలగువానియొక్క భావార్థములనుబట్టిరాగముల నుపయోగింపవలయుననియు నెఱుంగునది."

సంగీత దర్పణములో రాగములకు స్వరూపములను, రసములను చెప్పఁబడియున్నవి. ఉదాహరణము :—

భూపాలి రాగము.

శ్లో॥ గౌరద్యుతిః కుంకుమలిప్తదేహా తుంగస్తనీచంద్రముఖీమనోజ్ఞా।
కాంతంస్మరన్తీ విరహేణదూనా భూపాలికేయం రసశాంతియుక్తా॥

తా. గౌరవర్ణము గలదియును, కుంకుమ విలేపనమును గల శరీరశోభను గలదియును, ఉత్తుంగమైన స్తనభారము గలదియును, పూర్ణచంద్రునిఁ బోలిన ముఖము గలదియును, అతిమనోజ్ఞమైనదియును, విరహము నోర్వలేక కాంతుని స్మరించుచున్నదియును, శాంతిరసయుక్తమైనదియునై భూపాలిరాగము వెలయుచున్నది.

ఇట్లు రాగ రాగిణులకు పూర్వాచార్యులు లక్షణములను వ్రాసియున్నారు. మఱియు, పూర్వాచార్యులు రాగములకు రసములను చెప్పునపుడు నానావిధమైన యభిప్రాయములను చెప్పియున్నటులు రాగముల నుపయోగించునపుడు వ్యత్యాసములైన యభిప్రాయములను జెప్పియున్నారు.

ఉదాహరణముగ నీ దిగువ కనఁబఱచియున్న మధ్యమావతిరాగమును జూడుఁడు :

సంగీతప్రకాశిక (Vol-I, Part-II)

మధ్యమావతి రాగము,

"శ్లో॥ మధ్యమాదిస్సురాగోయం మధ్యమగ్రహ సంయుతః।
గధలోపాదౌఢవ స్స్యాత్సాయంకాలేప్రగీయతే॥" (చతుర్దండిప్రకాశిక.)

ఇది భాషాంగ రాగము. శుద్ధకర్నాటక రాగము. ఔడవము. గాంధార ధైవతములు వర్జ్యంబులు. సాయంకాలమునందు గానము సేయఁదగినది. మధ్యమ గ్రహము. 28-వ మేళము, హరికాంభోజి జన్యము. ఈ శ్లోక పూర్వముగ నీ రాగమునకు, "మధ్యమాది" అను పేరు చెప్పఁబడినను, మధ్యమావతి యను నామమే లోకప్రసిద్ధమైనది. చతుశ్రుతిఋషభ శుద్ధమధ్యమ కైశికీనిషాదములు రాగచ్ఛాయా స్వరములు. ఈ రాగమును సురాగ మని చెప్పియున్నారు. రాగములు కాలానుగుణములుగానే పాడఁదగినవి. రాగములను అకాలములందు పాడుటచేఁ గలిగెడి దోషంబులను పోగొట్టుటకై పూర్వకులు సకల శుభప్రదంబైన మధ్యమావతి రాగమును గానము ముగించు సమయమునందు పాడుచు వచ్చిరని తెలియుచున్నది. ఇందుచేత ఈ రాగము కాలనియమములేక ఎల్లప్పుడును పాడఁదగినదని తెలియుచున్నది. ఇందుకు సంగీత దర్పణమునందుఁ దెలుపు ప్రకారము :—

"భైరవిరాగిణీ మధ్యమావతిః"

శ్లో॥ మధ్యమాదిశ్చ రాగాంగా గ్రహాంశన్యాస మధ్యమా।
సత్వస్వరైస్తు గాతవ్యా మధ్యమాదికమూర్ఛనా।
సంపూర్ణా కథితాతజ్ఞైః రిధహీనాక్వచిన్మతా॥

ఈశ్లోకమువలన నీ రాగము రాగాంగమనియును, ఇందుగల మధ్యమ స్వరమే గ్రహాంశ న్యాస మనియును, సప్తస్వర సంపూర్ణ రాగమనియును, మధ్యమ స్వరమే మూర్ఛనా స్వర మనియును తెలియుచున్నది. మఱియు "రిధహీనా క్వచిన్మతా" అనుటచే ఈ రాగమునకు ఋషభ ధైవతములు వర్జ్యంబులని కొందఱ మతమనియును తెలియుచున్నది.

ఈ రాగము స్త్రీరాగమనియును భైరవి రాగమునకు భార్య యనియును గ్రంథకర్త చెప్పుచున్నాఁడు.

దర్పణకారుఁడు చెప్పియున్న ప్రకారము ఈ రాగమును ఋషభ ధైవత హీనముగా పాడినయెడల ఇప్పటివాడుకకు ఉదయరవిచంద్రిక రాగ మగుచున్నది. వెంకటమఖి మతము ననుసరించు గాంధార ధైవత హీనముగా పాడుటయే వాఁడుకగా నున్నది.

రాగాలాపనము.

శ్లో॥ రాగాలాపనమాలప్తిః ప్రకటీకరణం మతం ।
సాద్విధాగదితా రాగ రూపకాభ్యాం విశేషణాత్ ॥
రాగాలాప్తిస్తు సాయాస్స్యా దనపేక్ష్యైవరూపకమ్ ।
స్వస్థానైః సా చతుర్భిః స్యా దితి గీతవిదోవిదుః ॥ (లక్ష్యసంగీతమ్)

తా. రాగాలాపనము, "అలప్తి" యనఁబడును. ఆ యాలాపనము రాగమనియును రూపకమనియును రెండువిధము లగును. అందు "రూపకము", అనఁగా రూపకాలాపము చాల శ్లాఘ్యమైనయది. అపేక్షింపకయే ఈ రూపకాలాపనము అలప్తిలోను ఉండును. ఈ రూపకాలాపనము నాలుగు విధము లగును.

శ్లో॥ తత్రాలాపేషు సర్వత్రా ప్యాదావాక్షిప్తికా స్మృతా ।
ఆక్షిప్తికైవలోకేస్మి న్నాయిత్త మితిగీయతే ॥ (చతుర్దండిప్రకాశిక).

తా. ఆలాపనములో మొదటిది "ఆక్షిప్తికా" అను ఆలాపనమనియును, లోకములో "ఆక్షిప్తిక" అను ఆలాపనమునే "ఆయిత్త" మని చెప్పుచున్నారనియును తాత్పర్యము.

రాగమును విస్తరించుట ఆలాపన మనఁబడును. రాగమును ప్రారంభించునపుడే యా రాగకళలు విలసిల్లునట్లు కొంచెముగ విస్తరించి నిలుపుట అలప్తి యనియును, రాగమును విశేషముగ ప్రస్తారములచే పోషించి పాడుట ఆలాపన మనియును కొన్ని పురాతన గ్రంథకర్తల యభిప్రాయము. చతుర్దండి ప్రకాశికలో రాగాలాపనమే యాలప్తి యనియును, రాగమును స్వల్పముగ పాడుట "ఆక్షిప్తికా" లేక "ఆయిత్తము" అనియును చెప్పఁబడియున్నది. ఆయిత్త మనఁగా రాగమును పాడుటకైన ప్రథమ ప్రయత్నము.

రత్నాకరములో నిశ్శంకుఁడు "ఆక్షిప్తికా" అనునది యొక నిబద్ధ గీతభేద మని చెప్పియున్నాఁడు :—

శ్లో॥ చచ్చత్పుటాది తాళేన మార్గత్రయ విభూషితా।
ఆక్షిప్తికా స్వరపద గ్రథితా కథితా బుధైః॥

ఇందులకు చతురకల్లినాథుని వ్యాఖ్యానములో —

"ఆక్షిప్తికేతి నిబద్ధగీతభేదః। సాచ చచ్చత్పుటాదితాళేన। ఆదిశబ్దేన చాచత్పుటాదయో మార్గతాళాగృహ్యన్తే। తేష్వన్యతమేన। మార్గత్రయ విభూషితా మార్గత్రయే పూర్వోక్తే చిత్రాదౌ విభూషితాఽలంకృతా। జాత్యుక్తౌ నియమేనేతిద్రష్టవ్యం। స్వర పద గ్రథితా షడ్జాది స్వరభూషితైః పదైః పదార్థవాచకైః శబ్దైర్గ్రథిత రచితా పదతాలాద్యాక్షిప్తత్వాదాక్షిప్తికేత్యన్వర్థా। బుధైః మతంగాదిభిః కథితా॥"

చచ్చత్పుటాది మార్గతాళములతోఁ గూడుకొనినదియును, దక్షిణము, వార్తికము, చిత్రము అను మార్గత్రయములతోఁ గూడుకొనినదియును, స్వరములతోను, పదార్థ వాచకములతోను గూడుకొనినదియునై యుండు గీతవిశేషము ఆక్షిప్తిక యనఁబడును. సంగీత సంప్రదాయ ప్రదర్శిని యందు రాగమును స్వల్పముగ పాడుటయే ఆక్షిప్తిక యని చెప్పియున్నారు. దాని నీ దిగువఁ జూడుఁడు :

శ్లో॥ క్షీణత్వేనయథాక్షిప్తం స్వనిర్వాహాయ భోజనం।
రాగేణాపితథాక్షిప్తే త్యాదావాక్షిప్తికామతా॥ [చతుర్దండిప్రకాశిక]

ఒకఁడు తాను పెరుగుటకయి ఎట్లు భోజనము నపేక్షించునో అటులనే రాగము తాను వృద్ధిఁ జెందుటకై ఆక్షిప్తికను అపేక్షించుచున్నది. గనుక రాగముయొక్క ఆరంభమందు మధ్యషడ్జమును ఆక్షిప్తికగాఁ గొని మంద్రస్థాయియందును, మధ్యస్థాయి ఋషభ గాంధార స్వరములలోను గానముయొక్క క్రియను (వ్యాపారమును) జేసి రాగమునకును గాయకుని శక్తికినిఁ దగినట్లు తారస్థాయి ఋషభ గాంధార మధ్య పంచమముదాఁక నొకసారి పాడుచుపోయి, మరియుఁ దిరిగి మధ్యస్థాయి షడ్జమునకు వచ్చి పూర్తి చేయవలయును. ఇట్లు పాడఁబోయి వచ్చుటకు ఆక్షిప్తిక, లేక ఆయిత్తము అని జెప్పుదురు. (ఆక్షిప్తిక = కొంచెము ముందుగా చెప్పుట). (ఆయిత్తము = ఆరంభించుటకు గల సన్నద్ధము, లేక ప్రయత్నము).

పైని కనఁబఱచియుండు పద్ధతిలో పదార్థ వాచక సంయోగములను చెప్పియుండుటయు తెలియలేదు. పదార్థవాచక సంయోగములేని రాగాయిత్తము ఆక్షిప్తిక కానేరదు. ఇందుల కుదాహరణములను రత్నాకరములోఁ జూడుఁడు.

రత్నాకరములో ఆయిత్తము అని స్వల్పముగ రాగమును విస్తరించు పద్ధతిని చెప్పలేదు. గ్రాహాంశన్యాసాదిగాఁ గల దశవిధ లక్షణములు రాగాలాపనములో నుండవలయునని చెప్పఁబడియున్నది. "...అభివ్యక్తిర్యత్ర

దృష్టా సా రాగాలాప ఉచ్యతే '' - ఇచట కల్లినాథుని వ్యాఖ్యానమును బరిశీలించునపుడు, ఇప్పుడు వాడుకలోనుండు ప్రబంధ హీనమైన రాగాలాపనము మతంగాది పూర్వాచార్యుల కాలములో లేదని తెలియుచున్నది.

''శ్లో॥ రూపకంతద్వదేవ స్యాత్పృథగ్భూత విదారికం ।'' (సం. రత్నా.)

కల్లినాథ వ్యాఖ్యానములో : ''రూపకం తద్వదేవాఽఽలాపనదేవస్యాత్ ॥''

పైని కనఁబఱచియుండు రత్నాకర శ్లోకముచేతను, కల్లినాథుని వ్యాఖ్యానముచేతను, ఇప్పుడు వాడుకలోనుండు రాగాలాపనము రూపకములో చేరినది యని తెలియుచున్నది. రూపక మనఁగా ప్రబంధ రహిత ఆలాపనము. మఱియు రాగాలాపనములోని అపన్యాస యుక్తరాగ ప్రస్తారము రూపక మనఁబడును. ఈ రూపకమునే రాగవర్ధని యని వెంకట మఖి చతుర్దండిప్రకాశికలో చెప్పియున్నాఁడు. ఈ రాగవర్ధని నాలుగు విధము లనియును అందు మొదటిది ''ఎడుప్పు'' అనియును చెప్పియున్నాఁడు.

''శ్లో॥ ఆక్షిప్తికానంతరంతు కర్తవ్యారాగవర్ధని ।
ఇయమేవ జనైర్లోకే ఎడుప్పిత్యభిధీయతే ॥ ''

తా. ఆక్షిప్తికానంతరము జేయు రాగాలాపనము రాగవివర్ధని యనఁబడును. ఈ రాగవివర్ధని లోకములో ''ఎడుప్పు''* అని చెప్పఁబడుచున్నది.

దాక్షిణాత్య రాగాలాపనము హిందూస్థాని రాగాలాపనమునకు వ్యత్యాసమై యున్నది. మఱియును హిందూస్థాని రాగాలాపనము పూర్వ శాస్త్రోక్త రాగాలాపన పద్ధతి యనియును, అదియే మంచిత్రోవ యని యును తెలియుచున్నది. ఎట్లనిన, పూర్వగ్రంథగత పద్ధతిలో రాగములలో ఆలప్తిగాని, ఆలాపనముగాని మంద్రస్థాయినుండియే ప్రారంభించి చేయఁ దగినదని స్పష్టముగ తెలియుచున్నది. హిందూస్థాని గవాయిలు రాగ ములను పాడునపుడు మధ్యషడ్జములో ప్రారంభించి మంద్రస్థాయి ప్రస్తార మును జేసికొని వెనుక మధ్యస్థాయిలోను, అటువెనుక తారస్థాయిలోను

* చతుర్దండిప్రకాశిక గ్రంథకర్తయైన వెంకటమఖి, తంజావూరిలో చేనప్ప నాయుని కాలములో మంత్రిగా నుండిన గోవిందదీక్షితుని కుమారుఁడు. చతుర్దండి ప్రకాశిక యను సంగీతలక్షణ గ్రంథము నితఁడు తంజావూరిలోనే వ్రాసినాఁడని తెలియు చున్నది. పై నుదహరించియుండు శ్లోకములో ''ఎడుప్పు'' అను ద్రావిడ పదమునే ప్రయోగించియున్నాఁడు. ఈ ''ఎడుప్పు'' అను పదమునకు ఆంధ్రములో ''ఎత్తుట'' లేక ప్రారంభించుట అని యర్థము. కనుక ఆక్షిప్తికకు వెనుక చేయఁబడు రాగవిస్తారమును ఎడుప్పు అని చెప్పినాఁడు. ఇందుచేత రాగ విస్తారములోని మొదటి వివర్ధని రాగప్రస్తార ప్రారంభమని తెలియుచున్నది.

క్రమముగ రాగ విస్తారముఁజేసి తరువాత మూర్ఛనాప్రస్తారములచే (ఫిరు కాలచే) రాగమును మధ్యకాల త్రికాలముగఁ జేసి డిగి మధ్యషడ్జములో ముగించుచున్నారు. అందుచేత రాగములోని రక్తి చెడకుండయున్నది. రాగములను పాడునపుడు సుమారు మధ్యస్థాయి పంచమములోనుండి తారస్థాయి పంచమమువఱకు గలుగు రక్తివిశేషము మంద్రస్థాయిలోను మధ్యస్థాయి పూర్వభాగములోను గలుగుటలేదు. రాగవిస్తారమును చేయు నపుడు మంద్రస్థాయి షడ్జములోనుండి, అపన్యాసక్రమము ఆరోహించు నపుడు, క్రమముగ రాగములోని రక్తి యధికమగుచున్నదను విషయము సర్వజనానుభవ సమ్మతము. అట్లుండియు మనదేశములో గాయకులు రాగములను పాడునపుడు వానిని తారస్థాయి షడ్జములోనుండి ప్రారంభించి తారస్థాయి పంచమమువఱకును విస్తరించి, రాగమును ముగించునపుడు పాడదగినదియై యుండు మూర్ఛనాప్రస్తారములను (ఫిరుకాలను) రాగ ప్రారంభములోనే పాడి రాగములో విరక్తిని ఒక నిముసములోపల వ్యయ ముచేసి తదనంతరము కొండమీఁదనుండు బండ దొర్లిన చందంబున తటాలని మంద్రస్థాయికి డిగి అచట రక్తిరహితమైన సంచారములను చేయు చున్నారు. ఈ రాగప్రస్తారపద్ధతి అనుభవమునకును శాస్త్రమునకును విరోధ మైనదియే యగును,

రాగవర్ధని : రాగవర్ధని యనఁగా రాగమును పెంచుట అని భావము. ఈ రాగవర్ధని నాలుగు విధములుగ విభజింపఁబడియున్నది. వానికి క్రమముగ ప్రథమ, ద్వితీయ, తృతీయ, చతుర్థ రాగవర్ధను లని నామములు గలవు.

విదారి : విదారి యనునది ముక్తాయి (ముక్తాయి=ముగించుట). రాగవర్ధనిని ముగించు క్రియ ముక్తాయి లేక విదారి యనఁబడును. అందు చేత, రాగవర్ధని ప్రకారమే విదారులకును ప్రథమ, ద్వితీయ, తృతీయ, చతుర్థ విదారు లని పేళ్లుగలవు.

ప్రథమ రాగవర్ధనియును విదారియును : ఆక్షిప్తికను పాడినవెంటనే రాగాలాపనములలోఁ జేయఁబడు గానక్రియ ప్రథమ రాగవర్ధని యనఁబడును. ఇందుకు క్రమము : మధ్యషడ్జములోనుండి ప్రారంభించి న్యాసాంశాది దశవిధ రాగ లక్షణములును, జాత్యాది లక్షణములును. వర్జిగ నుండు నటులును, వివాది శ్రుతులతోఁ గూడిన సంగతులు మధ్యలో రాకుండ

నుండునటులును, గమకముల నుచితముగ ప్రయోగించి రక్తిచెడకుండ మంద్రస్థాయిలో రాగాలాపనమును అపన్యాస క్రమము చెడకుండఁజేసి, అటువెనుక మధ్యస్థాయిలోను మితముగ ఆలాపనమును జేసి, పై షడ్జములో నుండి తటాలని ఫిరుకాలతో మధ్యషడ్జమునకుఁ డిగి అచట నిలుపవలయును. ఇట్లు తారషడ్జంబునుండి ఫిరుకాలతో డిగి రాగవర్ధనిని ముగించు క్రియ విదారి యనఁబడును. ఈ ప్రథమ రాగవర్ధనిలోఁ జేయఁబడు గానక్రియలు విశేషముగ విళంబకాలములోను స్వల్పముగ మధ్యకాలములోను నుండవల యును. ఇందుకుఁ గల ప్రథమ విదారిని ఉపయోగించునపుడు మాత్రము మధ్యకాల త్రికాల యుక్తమైన ఫిరుకాల నుపయోగింపవచ్చును. ఈ ప్రథమ రాగవర్ధనిలో అపన్యాసక్రమమున సంగతులను పాడునపుడును విశేషముగ విళంబ ప్రస్తారమును, ఒక అపన్యాసములోనుండి మఱియొక అపన్యాసము నకు ఎక్కునపుడో లేక దిగునపుడో కొంచెము ముందుగా మధ్యకాల త్రికాల సంగతులను కొంచెముగను యథోచితముగను పాడి ఆయా అపన్యాస మును పూర్తి చేయవలయును. ఇదియే ప్రథమ రాగవర్ధని లక్షణము.

ద్వితీయ రాగవర్ధని : ఈ రెండవ రాగవర్ధనియును మొదటి రాగ వర్ధని తీరుననే చేయఁదగినది. అయినను, ఇందు విచిత్ర వర్ణాద్యాలంకార ములతోను గమకములతోను కల్పనములను జేసి రాగమును విస్తరింప వలయును. మఱియు నీ రెండవ రాగవర్ధనిని చేయునపుడు మంద్రస్థాయిలో సంచారముసేయక విశేషముగ మధ్యస్థాయిలోను తారస్థాయి పంచమము వఱకును సంచరించి రెండవ విదారిచే రాగవర్ధనిని ముగించి మధ్యషడ్జములో నిలుపవలయును.

తృతీయ రాగవర్ధని : ఈ మూఁడవ రాగవర్ధని తారస్థాయిలోఁ జేయఁదగినది. ప్రారంభములో మధ్యస్థాయి పంచమములోనుండి తారషడ్జ మునకేఁగి అచటనుండి వరుసగ ప్రస్తారములను తారస్థాయి పంచమమువఱకు యథోచితముగఁ జేసి విదారినిఁ జేయవలయును.

చతుర్థ రాగవర్ధనియును విదారియును : పైని చెప్పఁబడిన రెండవ మూఁడవ రాగవర్ధనుల తీరుననే ఇందులోను సంచారములను జేయవలయును. అయినను ఈ రాగవర్ధనిని స్వల్పముగాను విశేషముగ (ఫిరుకాలు) మూర్ఛనాప్రస్తారములతోను చేయవలయును.

పైని చెప్పఁబడియున్న నాలుగు విధములగు రాగవర్ధనులను చేయు నపుడు క్రమముగ రాగవిస్తార కాలమును తగ్గించుకొని రావలయును. ఎట్లనిన: మొదటి రాగవర్ధనిలో 20 నిమిషములు (20 Minutes) సంచరించినయెడల రెండవ రాగవర్ధనిలో 10 నిమిషములును, మూఁడవ రాగవర్ధనిలో 5 నిమిషములును, 4–వ రాగవర్ధనిలో 2½ నిమిషములును సంచారము చేయవలయును. అట్లు చేయకున్నయెడల రాగములో రంజనము చెడిపోవును.

పైని చెప్పిన తీరుగ 4 రాగవర్ధనులను చేయక రెండు వర్ధనులలోనే రాగమును ముగించుటయును వాడుకలో నున్నది. గాయకులు ఈ వర్ధనులను సమయోచితముగ చేయవలయును.

స్థాయిసంచార మని మఱియొక సంచారపద్ధతియును గలదు. అది ఆరోహణస్థాయి సంచారము, అవరోహణస్థాయి సంచారము అని రెండు విధములగును. అందు ఆరోహణస్థాయి సంచార మెట్లనిన, మధ్యషడ్జములో నుండి ప్రారంభించి మంద్రషడ్జమువఱకు దిగి మధ్యకాలముగ ప్రస్తరించి తరువాత మధ్యస్థాయి ఋషభమునకువచ్చి ఆ ఋషభమును స్థాయిస్వరముగ నుంచుకొని దానికి మీఁదనుండు స్వరముల నేదియును కనిపించక ఆ స్వరమునకు క్రిందనుండు స్వరములలో మాత్రము సంచారము చేయుట. మఱియొక పద్ధతి యెట్లనిన, పైని చెప్పిన తీరుననే మధ్యస్థాయియందుఁ గల సప్తస్వరములలోను ఒక్కొక్కమాఱు నిలిచి ఆ స్వరమును స్థాయిగఁ జేసికొని రాగమును విస్తరించుట. ఇట్లే అవరోహణముగ సంచారముచేయుట అవరోహణస్థాయి సంచార మనఁబడును. ఈ ప్రస్తారపద్ధతి అపన్యాస క్రమమునకుఁ గల అంగములలో నొకటియేగాని మఱేమియును కాదు. అట్లుండియు పూర్వాచార్యులలో కొందఱు ఈ స్థాయి సంచారములను ప్రత్యేకముగఁ జెప్పియున్నారు.

భరతాచార్యుడు మకరిణి యని యొక రాగాలాపన పద్ధతిని చెప్పియున్నాఁడు. ఈ పద్ధతి రెండవ మూఁడవ రాగవర్ధనిలో నున్న విధముగనే యున్నది కనుక దీనిని ఇచట వ్రాయలేదు.

పైని చెప్పిన రాగాలాప లక్షణము లన్నిరాగములకును సాధారణమైనదియే యగును.

రాగములోని "తానం" అను శబ్దమునకు ఉత్పత్తిక్రమమును మన మెఱుంగవలసినది అవశ్యకమే యగును. పూర్వ గ్రంథములలో రాగములను పాడునపుడు "తానం, తానం" అను శబ్దమునే చేకొని రాగాలాపనము చేయవలయునని చెప్పఁబడియున్నది. "తానం తానం" అని మాటిమాటికి రాగములో పాడునపుడు అకార అంకారాదులనుచేర్చి ఆ శబ్దమును దీర్ఘముగ పాడుట వాడుకగ నున్నది. రాగమును మధ్యకాలముగ పాడుటయే పూర్వకాలమునందు తాన మని చెప్పఁబడెను ప్రకృతము లోను వైణికులు తానమును మధ్యకాల మనియే చెప్పుచున్నారు.

"తానం" అను శబ్దము దాక్షిణాత్య గానపద్ధతిలోని "తెన్నా" అను పదములోనుండి స్వీకరింపఁబడి తాన మని సంస్కరింపఁబడినది. సుమారు 60 శతాబ్దములకు మునుపే ఈ "తెన్నా" అను రాగమును పాడుచున్న పద్ధతి దక్షిణదేశములో నుండె నని తెలియుచున్నది. "తెన్నా" అను పదమునకు "దక్షిణ రాష్ట్రాధిపా" అని యర్థము. పూర్వము లో దక్షిణ రాష్ట్రములలో ప్రధానమైన పాండ్యమండలము నేలుచుండిన యొకానొక రాజునుగుఱించిన స్తోత్రముగ "తెన్నా తెన్నా" అని రాగములందు పాడుట వాడుకగ నుండె నని తెలియుచున్నది. ద్రావిడ పండిత శిరోరత్నముగ చెలంగిన శఠకోపులును (నమ్మాళ్వారు) తమ తిరువాయిమొళి యను ద్రావిడ గ్రంథములో, "తెన్నా తెనా వెన వండుమురల్ తిరువేంగడత్తు" అని తిరుపతిలోని శ్రీనివాసుని నుతించునపుడు పురవర్ణనా విశేషసూచకముగ (తిరుపతిలోని భ్రమరములును తెన్నా తెనా అని పాడుచున్నవి) అని రచియించియున్నారు. ఇందువలన వీరికాలమునకు చాల పురాతనకాలములోనే "తెన్నా" అని రాగమును విస్తరించు క్రమమున్నదని తెలియుచున్నది. ఈ తెన్నా అను పదము క్రమక్రమముగా ఆర్యజనవ్యవహారములో "తానం" అని వాడఁబడి వెనుక, "తానం తానం" అను శబ్దము "అనంతా నంతా" అని సర్వేశ్వరుని నామోచ్చారణ సూచక మని వివరింపఁబడెను. రాగమును పాడునపుడు ఈ తాన శబ్దము శ్రుతిలో చేరుటకైన నొక మంచిసాధన శబ్దమై యున్నదను విషయమును బుద్ధిమంతులు గమనింతురుగాక.

తాయము : ఒక రాగములో నుండు నేదైన నొక స్వరమును స్థాయిగ నుంచుకొనుట తాయ మనఁబడును. ఇది యొక విచిత్రమైన రాగాలాపన పద్ధతి.

రాగములలో గ్రహస్వరములను పాడుటయే తాయ మని చెప్పఁబడు చున్నది. గ్రహస్వరము వాది సంవాదములుగ పాడఁదగినవి. శంకరాభరణ రాగములో "సరిగమ" అను స్వరమునకు "పధనిస" అను స్వరములు సమముగ నున్నవి. కనుక, "పధనిస" అని పాడునపుడు పంచమమును షడ్జగ్రహముగ మార్చి "సరిగమ" అని పాడుట గ్రహభేద మగును. శంకరాభరణ రాగములో "నిసరిగమపధని" అను స్వరములను గ్రహభేదము చేయునపుడు పంచమమును షడ్జముగ చేసికొని అందులోనుండి కల్యాణి రాగమునకుఁ గల స్వరములను పాడునపుడు ఆధారశ్రుతికి శంకరాభరణ రాగము చెడకుండ నుండును. ఇట్లు గ్రహస్వరములను రాగానుసారముగ మూఁడు నాలుగు స్వరముల నమర్చికొని గానముచేసి అన్యరాగకళలను జూపించి ఆధారశ్రుతిలో వచ్చి నిలిచి ప్రధాన రాగకళను జూపించి గానము చేయుట తాయ మనఁబడును. గ్రహభేదములను చేయుటలో ననేక విధము లున్నవి. వానిని గ్రంథవిస్తర భీతిచే నిచట వ్రాయలేదు. ఈ గ్రహభేదము గాత్రగానములో మాత్ర ముపయోగింపఁ దగినది. పైని చెప్పియున్న గ్రహభేదపద్ధతుల ననుసరించిన ప్రస్తారములోని రాగములే నిషాదాంత్య, ధైవతాంత్య, పంచమాంత్య రాగములుగ వెలయుచున్నవని యెఱుఁగునది.

సంగీతసంప్రదాయ ప్రదర్శినిలో వ్రాయఁబడియున్న తాయమును నీ దిగువ వ్రాసియున్నాను. అందులోను పైని చెప్పిన రీతిగనే భావము గలుగుచున్నది. అయినను అది విశదముగ లేదు.

తాయము.

"ఆయా రాగముల ననుసరించి ఏదైన నొక స్వరమును స్థాయిగాఁ గల్పించుకొని, దాని క్రింగిగల స్వరములందు రాగలక్షణములవలె సంచరించి మధ్యషడ్జమున న్యాసమొన రించి, (1) ఆ స్థాయికి పయిని ఆరోహణ క్రమముగాఁ గల మొదటిది, రెండవది, మూఁడ వది, నాలుగవదియైన స్వరముల క్రమముగా నొక్కొక్క స్వరముగా చేర్చుకొని సంచా ములు చేసి మధ్యషడ్జమందే న్యాస మొనరింపవలెను. మఱియు, (2) అవరోహణ క్రమముగ ఆ నాలుగవ స్వరమందే తానము నారంభించి వానికి క్రిందిగల స్వరముల నంటక ఆ స్వరము నంటను, వానికి పయినిగల స్వరములందును సంచార మొనరించి మధ్యషడ్జంబున న్యాసం బును చేసి, స్థాయికి మూఁడవది, రెండవది, మొదటిదియైన స్వరములందు క్రమంబుగా నొక్కొక స్వరముగా నెత్తుకొని సంచరించి మధ్యషడ్జమందే న్యాసము లొనరించవలెను. ఈ రీతిని ఎనిమిది తానములు గానముచేసి, స్థాయి స్వరము నెత్తుకొని ఆలాపలక్షణ ప్రకారముగా కొంచె మాలాపించి తారస్థాయినుండి విదారించుకొనివచ్చి మధ్యషడ్జమందు

పాడుటను న్యాసంబుతో నిలుపవలెను'' అని వెంకటమఖి తమ చతుర్దండిప్రకాశిక తాయప్రకరణములో జెప్పియున్నారు.

కటకము : పూర్వాచార్యులు తానమును కటక మని చెప్పియున్నారు. ఈ కటకమునకు రాగమునకుఁ గల అన్నిలక్షణములును గలవు. ఇందులోను గ్రహస్వరభేదములను చేయుట వాడుకలో నుండెనని తెలియుచున్నది.

పూర్వ ద్రావిడగ్రంథములలో 4 గ్రామములును, అందుఁ బుట్టిన జాతులను, ఆ జాతులలో బుట్టిన 16 ప్రసిద్ధ రాగములను, వానిలో ప్రస్తరింపఁబడిన 214 గొప్పరాగములను, వీని జన్యములైన అనేక రాగములను చెప్పి, వాని మొత్తము 11991 రాగము లని చెప్పఁబడియున్నది. అట్టి రాగములు 12000 కన్న నధికముగనే యుండవలయు ననియును తెలియుచున్నది. కొన్నిగ్రంథములలో 6000 రాగము లున్నవని చెప్పియున్నారు. ఇప్పుడు వాఁడుకలో సుమారు 1200 రాగములే యున్నవి. వానిలో సుమారు 200 రాగములలో మాత్రమే గీత కీర్తనాదులయం దుపయోగింపఁబడియున్నవి. విద్వాంసులు సుమారు 40 రాగములను పాడుచున్నారు. లక్ష్యలక్షణములను నెఱింగి పాడఁదగిన విద్వాంసులసంఖ్య చాలతక్కువగ నున్నది. అట్టి గొప్ప విద్వాంసులును గీత కీర్తనాదులు చేయఁబడియుండు రాగము లన్నియును పాడుటకు శక్తిలేక యున్నారు. ఇట్లు రాగముల సంఖ్య దినదినే క్షీణము నొందుచున్నది. ఇది చాల పరితాపమైన విషయము.

పూర్వ ద్రావిడులు తేవార మను నొక వృత్తమును భక్తిమార్గములో రచియించి గానము చేయుచుండిరి. ఆ కాలమున అనేక రాగములు వాడుకలో నుండినవని పూర్వగ్రంథములో చెప్పఁబడియున్నవి. రత్నాకరములోని "ద్రావిడి, హిందోళము, భిన్నకైశికము, టక్క" మొదలగు అనేక రాగములు ద్రావిడరాగములే యగును.

ప్రకృతము మదరాసు ఎడప్పాళయములో నుండు మ. నాదముని పండితుఁడు, "సంగీతస్వరప్రస్తారసాగర" మను నొక సంగీత పుస్తకమును ప్రచురించి యున్నాఁడు. ఇతఁడు నాగస్వరము, క్లారినెట్టు వాద్యములను వాయించు నని తెలియుచున్నది. ఇతఁడు ప్రచురించియుండు పుస్తకములో 2044 రాగముల కారోహణావరోహణములు వ్రాయఁబడి యున్నవి. ఇందులో సుమారు 1200 రాగములు పూర్వ గ్రంథగతంబులైనయవి. తదితర

రాగము లెవరి కల్పితములో తెలియుటలేదు. ఈ నవీన కల్పనా రాగము లిదివఱకును గీతకీర్తనాదులలో నుపయోగింపఁబడి యుండునటులు తెలియు లేదు. అందుచేత నవీనకల్పనములై వాడుకలో లేనిదియును గ్రంథోక్తము కానిదియునైన రాగములను వదలి పూర్వ గ్రంథగతంబులైనదియును, విద్వాంసులచే గీతకీర్తనాదుల నిమిత్తముగ నేర్పఱుపఁబడిన హంసధ్వని, పుష్పలతిక, కదనకుతూహలము మొదలగు రాగములను జేర్చి సుమారు 1100 రాగములకు రాగపట్టికను సిద్ధపఱచి ఆరోహణావరోహణములతో నీ గ్రంథముయొక్క అనుబంధము (B) లో జేర్చియున్నాఁడను.

గీతము, ప్రబంధము అను వీనికి పూర్వగ్రంథములలో పెద్దలు విశేషముగ లక్షణములను వ్రాసియున్నారు. భాషలకు వృత్తలక్షణములను వ్యాకరణ సూత్రములును ఎట్లున్నవో అట్లే ప్రబంధమునకు లక్షణములున్నవి. స్వరాది తాళాంత్యముగ గల 6 లక్షణములతోఁ గూడుకొనియున్న గీతము ప్రబంధ మనఁబడును. గీతప్రబంధములను ఇచట విశదముగ వ్రాయువలయునేని సుమారు 150 పుటలు కావలసియుండును. రత్నాకరములో గీత ప్రబంధములకు, ప్రబంధాధ్యాయ మను ఒక పెద్ద అధ్యాయము వ్రాయఁబడియున్నది. మఱియు, ఈ గీతప్రబంధములలో అనేకము లిప్పుడు వాడుకలో లేక తొలఁగిపోయెను. గీతప్రబంధాదులను గుఱించి బ్రహ్మశ్రీ, సుబ్బరామదీక్షితులు సంగీతసంప్రదాయ ప్రదర్శినిలో కడుహృద్యముగను, సంగ్రహముగను వ్రాసియున్నారు. వాని నీ దిగువ జూడుఁడు :

గీతము : శుద్ధసూడ, ఛాయాలగసూడ అని రెండు భేదములగును. సూడ అనునది గీత వాచకమైన దేశీయ పదము. శాస్త్రనియమంబులు గల ఛాయను పొందిన గీతము శుద్ధ మనఁబడును. సాలగము అనునది ఛాయాలగపద వికారము. ఈ సాలగ సూడ, ధ్రువ, మధ్య, ప్రతిమర్య, నిస్సారుక, అట్టతాళ, రాసతాళ, ఏకతాళములైన ఏడు భేదంబులు. వీనిలో ధ్రువము అనునది, ధాతు మాతువులతో చేరిన రెండు గీత ఖండములలో, ఉద్గ్రాహము అను మొదటి ఖండమగును. ఈ ఉద్గ్రాహ ఖండమందు గల స్వరములకంటె ఉచ్చమైన స్వరములఁ గలిగిన ఆభోగము అను నొక ఖండము గలదు. ఉద్గ్రాహ ఖండము యొక్క మొదటిభాగమెచట న్యాస ముంచఁబడునో దానికి ధ్రువము అని పేరు. ఈ ధ్రువము

పదునొకండక్షరములు మొదలు ఇరువదియాఱక్షరములవఱకుఁ గల పది ఛందపు భేదములకు నామములు, రసములు, తాళములు మొదలైన లక్షణములు వేర్వేఱఁ జెప్పఁబడియున్నవి. ఇటులనే తక్కిన ఆఱు తాళములకును జెప్పఁబడియున్నవి. ఈ వివరములు విశదంబుగా చతుర్దండి ప్రకాశికలో గీతప్రకరణమందును, సంగీతరత్నాకర ప్రబంధాధ్యాయాంతమందును జెప్పఁబడియున్నవి. గ్రంథ విస్తరభీతిచే నిచట విరివిగాఁ జెప్పక చాలించుకొంటిని. ఇటువంటి గీతంబులు ఇప్పుడు కనఁబడవు. ధ్రువము మొదలైన సూళాది ఏడు తాళంబులును, ఝోంపటయును, రగణ మఠ్యంబును ఈ తొమ్మిది తాళంబులే గీతంబులందు జేర్పవలయునని వేంకటమఖి అలంకారంబులు చెప్పుచోటఁ జెప్పియున్నట్లే ఇప్పటి వాడుకలోనున్న గీతంబులలో కనఁబడుచున్నవి. గీతంబులు రెండు ఖండంబులుగను, మూఁడు ఖండంబులుగను ఉన్నవి. రెండు ఖండంబులుగా నుండు గీతంబులలో మొదటిది ఉద్గ్రాహ ఖండము ; ఈ ఉద్గ్రాహ ఖండ స్వరంబులకంటె ఉచ్చమైన స్వరంబుగలదియే రెండవదియైన ఆభోగఖండము. ఈ రెండు ఖండంబులుగల గీతంబులలో మొదటిఖండమందే ధ్రువఖండము మధ్యషడ్జ న్యాసంబులుగా నుంచఁబడియున్నది. మూఁడు ఖండంబులు గల గీతంబులలో మొదటిది ఉద్గ్రాహముగను, రెండవది ఆభోగముగను, మూఁడవది ముద్రాఖండంబుగను ఉన్నది. ఈ మూఁడు ఖండంబులుగల గీతంబులలో మాత్రము అంతరి గలదు. మొదటిదియైన ఉద్గ్రాహఖండంబులో ధ్రువమునకు వెనుక అంతరి*, అవతల జావడ † ; రెండవదియైన ఆభోగ ఖండము, పిమ్మట అంతరి; పిమ్మట మూఁడవదియైన ముద్రాఖండము, పిమ్మట అంతరము, ఇటులనే ప్రాచీన పుస్తకంబులోను, వాడుకయందును గనఁబడుచున్నవి. ఈ అంతరంబులు ఐదవధాతువనియు, త్రిఖండ గీతంబులోమాత్రమే కనఁబడుచున్నదనియు వేంకటమఖి చతుర్దండిప్రకాశిక ప్రబంధ ప్రకరణములోఁ జెప్పియున్నాఁడు. ముద్రాఖండంబు అనేకముగ ఉద్గ్రాహఖండధాతువును గలదిగానే యుండినప్పటికిని, కొన్నిటిలో ముద్రాఖండధాతువునకు కొంచెము వేఱుగా కనఁబడుచున్నది. ఈ వివరంబును సంగీతసంప్రదాయ ప్రదర్శినిలో నాదనామక్రియ, హిందోళ రాగగీతంబులు మొదలైనవానిలోఁ జూడుఁడు.

---

* అంతరంబుల ధాతు మాతులు మూఁడు ఖండంబులకును ఒకటిగానే యుండును.

† జావడ అనునది దేశీయ పదము. ఆ పదమునకు గీతములో సగము అని అర్థము.

ముద్రాఖండ ధాతువులు విశేషంబుగ ఉద్గ్రాహఖండ ధాతువువలె నుండుట వలన పారము సేయువారు ఉపేక్షించిరి. అందుచేత అంతరంబుతోఁ గూడిన అనేక గీతంబులు ముద్రాఖండంబులేకయే యున్నవి. రూపక తాళమునఁ గల కొన్ని గీతంబులు ధ్రువరూపకమనియు, రూపకధ్రువమనియు రెండు విధములై కనఁబడుచున్నవి. (1) ధ్రువరూపక మనునది మొట్టమొదట మూఁడు కొట్లుకొట్టి విసరి, అవతల కొట్టుకు మఱియొక ఘాతయందు ధ్రువమునుంచి తోడనే విసరి రెండుకొట్లును, ఉద్గ్రాహ ఖండాంతంబున విసరు వచ్చిన పిమ్మటనున్న ఆభోగఖండారంభమున మూఁడు కొట్లు కొట్టి విసరి, తోడనే ఒక కొట్టు కొట్టి విసరి రెండు కొట్లు కొట్టుకొనియే వచ్చి ఖండాంతమందు విసరినవెనుక ధ్రువఖండమును పాడుట వాడుక. కొన్ని గీతంబులలో ధ్రువము మీఁదఁ జెప్పినట్లుండక ఆ ఉద్గ్రాహఖండమందే వేఱు చోట్లలో గనఁబడుచున్నది. (2) రూపకధ్రువ మనునది త్రిఖండ గీతంబులుగాను అంతరమందు మూఁడు కొట్లు కొట్టి విసరి, తోడనే ఒక కొట్టు కొట్టి విసరి, పిమ్మట కొట్టుకు రెండవ కొట్టునందు ధ్రువముంచి ఆభోగ ఖండమును పాడి మీఁదఁ జెప్పినట్లే తాళము వేసుకొని వచ్చి అంతరము పాడుట వాడుక. కొన్ని గీతంబులలో రంజనమునకై, అనుద్రుత, ద్రుతం బులు మొట్టమొదట నెత్తఁబడియున్నవి.

శ్లో॥ అష్టభాషా పదైర్యుక్తం అయ్యా అంవోలియై ర్యుతం ।
స్వర రాగైః ప్రగాయంతి గీత మిత్యభిధీయతే ॥

గీతంబుల మాతువులు, సంస్కృతాభాసమైన ప్రాకృతాది భాషా పదములును, ఆభోగఖండ మాతువులలో అర్థములేని అ అ, అయ్యా, తి య్యా, అంవో ఇయ, అరే, యను శబ్దములతోను గూడుకొని యుండవలయును.

శ్లో॥ గీత ప్రబంధ రాయాణాం స్ఫాలనం బహిరంతరం ।
తానాది మూర్ఛనా నాంతు అంతస్ఫాలన మిత్యపి ॥

గీత ప్రబంధ తాయంబులఁగల ధాతు మాతువులలో ప్రత్యక్షరము నకును, వీణలో లోమీటు వెలిమీటు నుపయోగించుటయు, తాన రాగాలాపన కీర్తనాదులయందు లోమీటునుమాత్రమ ముపయోగించుటయు పూర్విక సంప్రదాయము. కీర్తనాదులలోఁ గల మాతువుల ప్రత్యక్షరంబులందును లోమీటు మీటుటయే గాక, సాహిత్యాక్షరంబులు దూరంబుగా నుండు తావులలో వీణలోని తంత్రీనాదము తెలియునట్లు సందర్భానుసారంబుగా

నొక మీటును మీటి వాయించుటయే వాడుక. తానంబులకు రెండేసి అక్షరంబుల కొక మీటును, తిశ్ర, ఖండ జాతులందొకల అంత్యాక్షరము లందు నడిమి వ్రేలిచే తడమీటును మీటవలయును.

ప్రబంధము : ప్రబంధము ఆఱు అంగములతోను, నాలుగు ధాతు వులతోను, స్వర సందర్భము గలదిగాఁ జేర్పఁబడినది :— ఆఱు అంగములు: (1) స్వరము ; (2) బిరుదము ; (3) పదము ; (4) తెన్నకము ; (5) పాటము ; (6) తాళము.

(1) స్వర మనునది, స రి గ మ ప ధ ని అను స్వరములు. (2) బిరుద మనునది, సంబోధన ప్రథమగా ప్రబంధనాయకుని ధైర్య శౌర్యాదులను నుడువుట. (3) పద మనునది, క్రియా కారక క్రియలచే ధైర్య శౌర్యాదు లను జెప్పుట. (4) తెన్నక మనునది భాండీర భాషయందు గలిగిన తేన అను శబ్ద వికారము. తత్ అను పదముయొక్క సంబంధము గలది. తత్ అను శబ్దము నిత్యమంగళస్వరూపమైన పరబ్రహ్మ వాచకము. "ఓం తత్సత్" అనుట వలనను, "తత్త్వమసి" అను మహావాక్యమువల్లను ప్రబంధములందు తేన తేన అను శబ్దము కనఁబడుచున్నది. (5) పాట మనునది వాద్యములందు గలుగు అవ్యక్తాక్షరసముదాయమును, రుద్రవీణయందుఁగలుగు తకతక మొద లైనవియును, ముఖవాద్యమైన శంఖమునందుఁ గలుగు తుకుతుకు మొదలైనవి యును, ఉరోవాద్యములందు గలుగు ధింత ధింత కిణ కిణ మొదలైనవియును, తక్కిన వాద్యములందు లక్షణానుసారముగాఁ గలుగు పాటములను గలది. (6) తాళ మనుట తాళప్రకరణమునఁ జెప్పఁబడినది.

ధాతు అనునది ప్రబంధమునకుఁ గల అవయవము. ఆ ధాతువు (1) ఉద్గ్రాహము, (2) మేళాపకము, (3) ధ్రువము, (4) ఆభోగము అని నాలుగు విధములు.

(1) ఉద్గ్రాహము : ప్రబంధంబుయొక్క మొదటి భాగము. అనఁగా మొదట గానమున గ్రహించుట. (2) మేళాపకము, ఉద్గ్రాహ ధ్రువములు కలియుటకు కారణమైనది. (3) ధ్రువము : ప్రబంధముయొక్క ముగింపు. (4) ఆభోగము : పైని చెప్పిన ధాతువులగల స్వరములకంటె హెచ్చయిన స్వరములు గలది. ప్రబంధములందుపయోగింపఁబడెడి యీ ధాతువును పరిభాష సంగీతాచార్యులైన మతంగాది మునులచే వచింపఁబడియున్నది.

ప్రబంధము ద్విధాతుకము, త్రిధాతుకము, చతుర్ధాతుకము లని మూఁడు విధములు. ద్విధాతుకము ఉద్గ్రాహ ధ్రువములఁ గలది. త్రిధాతుకము ఉద్గ్రాహ ధ్రువ ఆభోగములు గలది. చతుర్ధాతుకము ఉద్గ్రాహ మేళాపక ధ్రువ ఆభోగములు గలది. ఇదిగాక నిర్యుక్తము, అనిర్యుక్తము లని రెండు విధములు. నిర్యుక్తము ఛందస్సులను తాళ రాగములను గలది. అనిర్యుక్తము పైని చెప్పిన ఏర్పాటులేక చెప్పఁబడినది. ఈ ప్రబంధములు (1) మేదినీ జాతి; (2) ఆనందినీజాతి ; (3) దీపినీ జాతి ; (4) భావినీ జాతి ; (5) తారావళీ జాతి అని ఐదువిధములు. (1) మేదినీ జాతి స్వరము మొదలుగా షడంగములను ; (2) ఆనందినీజాతి ఐదంగములను ; (3) దీపినీ జాతి నాలుగు అంగములను ; (4) భావినీ జాతి మూఁడు అంగములను ; (5) తారావళీజాతి రెండు అంగములను గలిగియుండును. (1) మేదినీజాతి శ్రీరంగము మొదలు ఏడు భేదంబులు. (2) ఆనందినీజాతి పంచతాళేశ్వరము మొదలు పదిభేదంబులు. (3) దీపినీజాతి సుదర్శనము మొదలు ఐదు భేదములు. (4) భావినీజాతి వర్ణము మొదలు పదియేడు భేదంబులు. (5) తారావళీజాతి ఏల మొదలు ఇరువది రెండు భేదంబులు ఇవి యన్నియును ఏకజాతి ప్రబంధము.

ద్విజాతి ప్రబంధమని మఱియొకపద్ధతి యున్నది. అది (1) హయలీల ; (2) గజలీల ; (3) ద్విపది , (4) ద్వితకము ; (5) వృత్తము, (6) ఘటనామ అని ఆఱు విధంబులు. తక్కిన భేదములును వాని లక్షణములును చతుర్దండిప్రకాశికలో ప్రబంధప్రకరణమందును, సంగీత రత్నాకరములో ప్రబంధాధ్యాయమందును జూడుఁడు.

తానీకరణమని వేఱొకపద్ధతియును గలదు. అందు కొన్ని తానీకరణములు గీతలక్షణములను, కొన్ని తానీకరణములు ప్రబంధలక్షణములను అనుసరించి ఎడనెడ విళంబ మధ్యలయలు గలవిగానుండును. అలంకార, గీత, ప్రబంధ, తానీకరణములు మూఁడవ కాలమునందును గాత్రమును హస్తద్వయములోని తాళమును సమముగాను యథాక్షరముగాను ఉండునట్లు పాడవలయును. సగాభాదులు గాత్రమును చేతులును సమముగాను ఏక కళగాను పాడఁదగినయవి. పైని చెప్పిన అలంకార గీత తాయ ప్రబంధ తానీకరణములను వీణలో లోమీటు వెలిమీటులతో వాయించవలయును. గీత ప్రబంధ తానీకరణములు మొదట మధ్య తారస్థాయిలయందును, తరువాత మంద్రమధ్యస్థాయిలయందును వాయించుట సంప్రదాయముగా నున్నది.

తాళము

వందన శ్లోకము.

శ్లో॥ నానామార్గై ర్లయో యత్ర యతీనాం స్యాత్కలానిధౌ ।
తం దక్షిణం శివం నౌమి చిత్రం వృత్తిమయం ధ్రువమ్ ॥ (సం. ర.)

తా. నానామార్గములను కలవాఁడును, యోగుల చిత్తములు లయమును జెందు చున్న చిత్స్వరూపుఁడును, చంద్రకలాధరుఁడును, దక్షిణామూర్తి రూపుఁడును, మనో వ్యాపార రూపుఁడును, శాశ్వతుఁడునై వెలయుచున్న పరమశివుని నమస్కరించు చున్నాను.

శ్లో॥ తాళ స్తల ప్రతిష్ఠాయా మితి ధాతో ర్ఘఞి స్మృతః ।
గీతం వాద్యం తథా నృత్యం యత స్తాలే ప్రతిష్ఠితం ॥

తా. తాళము తల ప్రతిష్ఠాయా మను ధాతువులో పుట్టినది. ఘఞ ప్రత్యయము. ఇందు గీతవాద్య నృత్యములు నెలకొని యున్నవి.

శ్లో॥ తకార శ్శంకరః ప్రోక్తో లకార శ్శక్తిరుచ్యతే ।
శివశక్తి సమాయోగా త్తాళ ఇత్యభిధీయతే ॥

తా. తాళ మను శబ్దములో తకారము శంకరుఁ డనియును, లకారము శక్తి యని యును, ఈ శివశక్తి సమాగమములచే తాళము కలుగుచున్నదని యును చెప్పఁబడుచున్నది.

శ్లో॥ హస్తద్వయస్య సంయోగే వియోగేచాపి వర్తతే ।
వ్యాప్తిమాన్యో దశప్రాణై స్సకాల స్తాల సజ్ఞకః ॥

తా. హస్తద్వయములయొక్క సంయోగ వియోగములచే నెలకొనుచున్నదియును, దశ ప్రాణములతో కూడుకొన్నదియునై యుండునది తాళ మనఁబడును.

తాళ విభాగము.

శ్లో॥ మార్గదేశీ గతత్వేన తాళోసౌ ద్వివిధో మతః ।
శుద్ధసాలగ సంకీర్ణా స్తాళభేదాః క్రమాన్మతాః ॥

తా. మార్గము, దేశి అని తాళము రెండు విధములు. అందు ఒక్కొక్కటి శుద్ధము, సాలగము, సంకీర్ణము అని మూఁడు విధంబులై యున్నవి.

దశ ప్రాణములు.

శ్లో॥ కాలోమార్గ క్రియాంగాని గ్రహోజాతిః కళాలయః ।
యతి ప్రస్తారకశ్చేతి తాళప్రాణ దశాస్మృతాః ॥

తా. కాలము, మార్గము, క్రియ, అంగము, గ్రహము, జాతి, కళ, లయ, యతి, ప్రస్తారము అని తాళప్రాణములు 10 విధము లగుచున్నవి.

కాల ప్రాణ లక్షణము.

శ్లో॥ ఉపర్యుపరి విన్యస్యా త్పద్మపత్త్రిం శతంసకృత్ ।
యఃకాల స్సూచిసంభేదా క్షణంచ పరికీర్తితః ॥
లవ క్షణై రష్టభిస్స్యా త్కాష్ఠాహ్యా ష్టలవాత్మకైః ।
అష్టకాష్ట నిమేషస్స్యా న్నిమేషై రష్టభిః కళాః ॥
కళాభ్యాంతు చతుర్భాగో చతుర్భాగ మనుద్రుతం ।
అనుద్రుతౌచ బిందుస్స్యా ద్బింధుభ్యాంచ లఘుర్భవేత్ ।
లఘుద్వయం గురుశ్చైవ త్రిలఘు ప్లుతముచ్యతే ।
చాతుర్లఘుః కాకపాద మిత్యేత త్కాల లక్షణం ॥

తా. నూఱు తామరరేకులను నొకటిమీద నొకటిగనుంచి వానిని సూదితో పొడుచునపుడు అందు ఒక తామరరేకు తెగునంతకాలము క్షణ మనఁబడును. 8 క్షణములకాల మొక లవ మనఁబడును. 8 లవములు చేరిన కాల మొక కాష్ట మనఁబడును. 8 కాష్టములు చేరి ఒక నిమిష మగును (నిమిషము=రెప్పపాటు). అట్టి నిమిషములు 8 చేరినది ఒక కళ యనఁబడును. రెండు కళలుచేరి ఒక చతుర్భాగమగును. రెండు చతుర్భాగములుచేరి ఒక అను గ్రుత మగును. రెండు అనుద్రుతముల కాలము ద్రుతమగును. రెండు ద్రుతములకాలము ఒక చతురశ్ర లఘు వగును. రెండు లఘువులకాలము ఒక గురువగుచున్నది. మూఁడు లఘువుల కాలము ఒక ప్లుత మనంబడును. నాలుగు లఘువులకాలము ఒక కాకపాద మని నెఱుంగునది.

కొన్ని గ్రంథములలో రెండు కళలు చేరి ఒక అనుద్రుత మనియును, అట్టి అనుద్రుతములు రెండు చేరి ద్రుత మగుననియును చెప్పఁబడియున్నవి.

అట్లుండినను అదియొక వ్యత్యాసము కానేరదు. తాళ కాల ప్రమాణములో మతాంతరభేదము లెన్నో యున్నవి. కాలామృత మను జ్యోతిష గ్రంథములో కాలమును నిర్ణయించునపుడు సరియైన కాలనిర్ణయము చేయుటకు పరమశివుఁడే శక్తుఁడు కాఁడని చెప్పఁబడియున్నది. గనుక గ్రంథోక్త కాలప్రమాణమును మానము చేయుట అసాధ్యమైన కార్యము. గానమును చేయునపుడు వారివారికి తోఁచినటులు యథోచితముగ కాల ప్రమాణమును ఏర్పఱచుకొని గానము చేయుటయే సర్వసమ్మతమైయున్నది.

మార్గ ప్రాణలక్షణము.

పూర్వ గ్రంథకర్తలు మూఁడు మార్గములను చెప్పియున్నారు. అవి దక్షిణము, వార్త్తికము, చిత్రము అనునవి. ఇవియే ఇప్పుడు త్రికాలమని చెప్పఁబడుచున్నవి. రత్నాకరములో కల్లినాథుని వ్యాఖ్యానములో పైని

చెప్పిన మూఁడు మార్గములును, మార్గ మొకటికి భేదములు మూఁడు చొప్పన 9 విధము లగునని చెప్పఁబడియున్నది :—"ప్రతిమార్గం విశ్రాంతి కాలప్రమాణ భేదాల్లయత్రయే యోజితేసలి (1) ద్రుతేద్రుతః, (2) ద్రుతే మధ్యమః, (3) ద్రుతేవిళంబితః, యథా (4) మధ్యేద్రుతః, (5) మధ్యే మధ్యమః, (6) మధ్యేవిళంబితః, తథా (7) విళంబితే ద్రుతః, (8) విళంబితే మధ్యః. (9) విళంబితే విళంబిత ఇతి. విళంబ, మధ్య, ద్రుతకాలము లను చిత్రము, వార్తికము, దక్షిణము అని చెప్పియున్నారు. విళంబములో విళంబము, విళంబములో మధ్యము, విళంబములో ద్రుతము అని ఇట్లన్నిటిని చేర్చిన 9 భేదము లగుచున్నవి. కొన్ని గ్రంథములలో పైని చెప్పియున్న మూఁడు మార్గములతో మఱియొక మూఁడు మార్గములను చేర్చి చెప్పఁబడియున్నవి. అంతు మొత్తము 6 మార్గములకును కాలప్రమాణముల నీ దిగువఁ జూడుఁడు :

(1) దక్షిణము : రెండు దీర్ఘాక్షర ప్రమాణములు గల కాలము దక్షిణ మనంబడును.
(2) వార్తికము : ఒక దీర్ఘాక్షర ప్రమాణము గలది.
(3) చిత్రము : ఒక హ్రస్వాక్షర ప్రమాణము గలది.
(4) చిత్రతరము : అర్థ హ్రస్వాక్షర ప్రమాణము గలది.
(5) అర్థచిత్రము : పాతిక హ్రస్వాక్షర ప్రమాణము గలది.
(6) అతిచిత్రము : పరక హ్రస్వాక్షర ప్రమాణము గలది.

పూర్వ గ్రంథములలో "మాత్ర" యనుటకు అనేక పరిమాణములను చెప్పియున్నారు. ఒక నిమిషము, అనఁగా ఒక రెప్పపాటు ఒక మాత్రయని కొందఱు చెప్పియున్నారు. రత్నాకరములో "శ్లో॥ పంచలఘ్వక్షరోచ్చార మితా మాత్రేతి కథ్యతే। అనయా మాత్రయా ఉక్తస్యాల్లఘుర్గుర్వాదికల్పనా॥" అను నీ శ్లోకముయొక్క మొదటి పాద ప్రకారముగ ఐదు లఘ్వక్షర కాలప్రమాణము గలది ఒక మాత్ర యని చెప్పఁబడుచున్నది. రెండవ పాదమును జూడుఁడు, అందు లఘ్వక్షర గుర్వక్షర ప్రమాణము నను సరించియే మాత్రానిర్ణయము చేయఁబడియున్నదని తెలియుచున్నది. ఈ హ్రస్వదీర్ఘాక్షర ప్రమాణములు మాత్రమే ఇప్పుడు మాత్రాకాలమును నిర్ణయించుట కవకాశముగ్గమై యున్నవి. పంచలఘ్వక్షర ప్రమాణమునుండిన మాత్రాప్రమాణముగ ద్రుత మధ్య విళంబకాలములో అర, పాతిక, లఘ్వక్షరములై వచ్చుచున్నవి. కనుక, కాలప్రమాణ మును శుద్ధముగఁ జేయుట కష్టసాధ్యము. అందుచేత లఘ్వక్షర గుర్వక్షర ప్రకారముగ మాత్రాకాలమును నిర్ణయించుకొన్నారని తెలియుచున్నది.

సంగీతసంప్రదాయ ప్రదర్శినిలో పైని చెప్పఁబడియున్న కాలమాన ములు రెండింతలుగఁ జెప్పఁబడియున్నవి. వాని నీ దిగువఁ జూడుఁడు :

"మార్గము : ఒకటి కొకటి ద్విగుణములైన కాలప్రమాణముల పాడుట మార్గము అని పేరు. అది దక్షిణ, వార్తికము, చిత్ర, చిత్రతర, అర్ధచిత్ర, అతిచిత్రము లని ఆఱు విధములగును. 1/4 (పాతిక) మాత్రను ఒక కళగా గొనినది అతిచిత్రము. 1/2 (అర్ధ) మాత్రను ఒక కళగా గొనినది అర్ధచిత్రము. 1 (ఒక) మాత్రను ఒక కళగా గొనినది చిత్రతరము. 2 (రెండు) మాత్రలను ఒక కళగా గొనినది చిత్రము. 4 (నాలుగు) మాత్రలను ఒక కళగా గొనినది వార్తికము. 8 (ఎనిమిది) మాత్రలను ఒక కళగా గొనినది దక్షిణము. శార్ఙ్గదేవులు సంగీతరత్నాకరము లో మార్గములు ధ్రువ చిత్ర వార్తిక దక్షిణము లను నాలుగు విధము లగునని యును, అందు ఒక మాత్రను ఒక కళగా గొనినది ధ్రువమనియును; రెండు మాత్రలను ఒక కళగా గొనినది చిత్రమనియును, మూఁడు మాత్రలను ఒక కళగా గొనినది వార్తికమనియును; నాలుగు మాత్రలను ఒక కళగా గొనినది దక్షిణమనియును జెప్పియున్నారు."

పైని కనఁబఱచియున్న సంగీతసంప్రదాయ ప్రదర్శినిలోని మార్గ లక్షణమును జూడుఁడు. అందులో దీక్షితులుగారు రత్నాకరములోని 4 విధములైన మార్గములను తెలియఁజేసియున్నారు. రత్నాకరములోని మార్గ చతుష్టయములో మూఁడుకళలతో చేరిన మార్గము కనఁబడలేదు. రత్నాకరములో నిశ్శంకుఁడు మూఁడుకాలములను మాత్రము చెప్పి యున్నాఁడు. ఆ కాలములును ఒకటికొకటి ద్విగుణము లైనవని చెప్పి యున్నాఁడు. అందుచేత మూఁడు మాత్రలను ఒక కళగాఁ గలిగిన పద్ధతి రాకయున్నది. ఈ క్రింద నుదహరింపఁబడియుండు రత్నాకర శ్లోకములలో నీ వివరమును జూడుఁడు :

శ్లో॥ మార్గాఃస్యు స్తత్రచత్వారో ధ్రువశ్చిత్రశ్చవార్తికః ।
దక్షిణశ్చేతి తత్రస్యా ద్ధ్రువకే మాత్రికాకలా ।
శేషేషు ద్వే చతస్రోష్టౌ క్రమాన్మాత్రాః కలాభవేత్॥

ఈ శ్లోకములవలన, చిత్రము, ధ్రువము, వార్తికము, దక్షిణము అని నాలుగు మార్గపరిమాణములును, అవి క్రమముగ ఉత్తరోత్తరము ద్విగుణములగు ననియును తెలియుచున్నది. మఱియు లయమును చెప్పునపుడు :

శ్లో॥ క్రియానంతరవిశ్రాంతి ర్లయః సత్రివిధోమతః ।
ద్రుతో మధ్యో విళంబశ్చ ద్రుత శ్శీఘ్రతమో మతః ।
ద్విగుణ ద్విగుణౌ జ్ఞేయౌ తస్మాన్మధ్యవిళంబితౌ ॥

అని కాలక్రమములను చెప్పి అవి ఉత్తరోత్తరము ద్విగుణములని చెప్పఁబడియున్నది. ఈ కారణములచేత త్రైగుణ్యమైన కాల మేదియు నున్నటులు తెలియలేదు.

మఱియొక నూతన మార్గ పద్ధతియు నున్నట్లుల సంగీతస్వర ప్రస్తార సాగరములో చెప్పఁబడియున్నది. ఇది జయముని మతమని గ్రంథకర్త చెప్పి యున్నాఁడు. దాని నీ దిగువఁ జూడుఁడు :

" శ్లో॥ క్రియాసమూహరూపాయాః కళాయాః స్థానమేవయత్ ।
తాళమార్గ ఇతిప్రోక్త స్సచానేకవిధాస్మృతః ॥

తా. క్రియాసమూహరూపమైన కళలకు స్థానమేదియో అది తాళమార్గమని చెప్పబడును. ఆ మార్గము యనేక విధములగును.

శ్లో॥ దక్షిణోవార్తికశ్చైవ చిత్రచిత్రతర స్తథా ।
తథాచిత్రతమశ్చైవ అతిచిత్రతమ స్తథా ।
చతుర్భాగత్రుటిశ్చైవా నుత్రుటిర్ఘర్షణ స్తథా ।
అనుఘర్షణకశ్చైవ స్వరశ్చాపిప్రకీర్తితః ।
సర్వేషామతమాశ్రిత్య మార్గాఃద్వాదశగాస్మృతః ॥

తా. దక్షిణ, వార్తిక, చిత్ర, చిత్రతర, చిత్రతమ, అతిచిత్రతమ, చతుర్భాగ, త్రుటి, అనుత్రుటి, ఘర్షణ, అనుఘర్షణ, స్వరమని తాళమునకు మార్గములు పండ్రెండు.

శ్లో॥ తత్రదక్షిణమార్గస్యా న్మాత్రాష్టకముదాహృతం ।
వార్తికేతుచతుర్మాత్ర చిత్రమార్గోద్విమాత్రకః ।
ఏకమాత్రో చిత్రతర శ్రుతచిత్రతమేమతా ।
అతిచిత్రతమే మార్గా నుక్రమత పరికీర్తితః ।
చతుర్భాగేతదర్ధస్యా త్పలాశకళిగాకృతిః ।
త్రుటౌతదర్థం భాణీను త్రుటౌ స్యాతుతదర్థకం ।
ఏతదర్ధం ఘర్షణేతు తదర్ధంచాను ఘర్షణీ ।
ఏతదర్ధం స్వరంప్రోక్తం సూక్ష్మతత్వార్థవేదిభిః ॥

తా. దక్షిణమార్గమున నెనిమిది మాత్రలు, వార్తికమార్గమున నాలుగు మాత్రలు, చిత్రమార్గమున రెండు మాత్రలు, చిత్రతర మార్గమున నొక మాత్ర, చిత్రతమ మార్గమున అర్ధ మాత్ర, అతిచిత్రతమ మార్గమున పావు మాత్ర చొప్పున నుండును; చతుర్భాగ, త్రుటి, అనుత్రుటి, ఘర్షణ, అనుఘర్షణ, స్వరమనునవి క్రమముగా నొకదాని కంటె మఱియొకటి ముందటి మార్గమునకు చెప్పిన మాత్రయొక్క అర్ధార్థభాగముగా నుండును. ఈ పండ్రెండు మార్గములును జైమిని భరతమునందు చెప్పఁబడియున్నవి."

మార్గక్రియా ప్రాణ లక్షణము.

శ్లో॥ మార్గదేశిగ తత్వేన తత్రాద్యస్య క్రియాద్విధా ।
నిశ్శబ్దా శబ్దయుక్తాచ నిశ్శబ్దాతు కలోచ్యతే ।
స్యాదావాపోథ నిష్క్రామో విక్షేపశ్చ ప్రవేశకః ॥
నిశ్శబ్దేతి చతుర్ధోక్తా సశబ్దాపి చతుర్విధా ।
ధ్రువ శ్శంపా తథా తాళః సన్నిపాత ఇతీరితా ।
పాతఃకలాచ సాజ్ఞేయా తాసాం లక్ష్మాభి దధ్మహే ॥
ఆవాపస్తత్ర హస్తస్యో త్తానస్యాంగుళి కుంచనం ।
నిష్క్రామోథ స్తలస్యాస్య దంగుళీనాం ప్రసారణం ।
క్షేపో దక్షిణపార్శ్వ స్యోత్తానస్య ప్రసృతాంగుళేః ॥
విక్షేపోథ స్తలస్యాస్య ప్రవేశోంగుళి కుంచనం ।
ధ్రువోహస్తస్య పాతస్యా చ్ఛోటికా శబ్దపూర్వకః ॥
శమ్యాదక్షిణ హస్తస్య తాళో వామకరస్యతు ।
ఉభయోః సన్నిపాతస్యా త్తాసాం మార్గవశాన్మతిః ॥ (సం. ర.)

ద్వివిధ క్రియలు.

శ్లో॥ మార్గదేశిగ తత్వేవ తత్రాద్యస్య క్రియా ద్విధా ।
నిశ్శబ్దా శబ్దయుక్తాచ నిశ్శబ్దాతు కలోచ్యతే.॥

తా. క్రియలు మార్గక్రియ, దేశ్యక్రియ లని రెండువిధములగును. మార్గక్రియయైనా క్రియలు నిశ్శబ్దక్రియలనియును, సశబ్దక్రియలనియును రెండువిధములగును. అందు నిశ్శబ్దక్రియలు కళ లనఁబడుచున్నవి. వాని లక్షణముల నీ దిగువఁ జూతుము:

నిశ్శబ్దమార్గక్రియా లక్షణము.

శ్లో॥ తత్రా వాపోథనిష్క్రామో విక్షేపశ్చ ప్రవేశనమ్
చతుర్విధాశ్చ విజ్ఞేయా నిశ్శబ్దాశ్చ క్రియాబుధైః ॥

తా. ఆవాపము, నిష్క్రామము, విక్షేపము, ప్రవేశము అను నీ నాలుగును నిశ్శబ్ద క్రియలు.

శ్లో॥ ఆవాపస్తత్ర హస్తస్యో త్తానస్యాంగుళి కుంచనమ్ ।
నిష్క్రామోథ స్తలస్యాస్యా దంగుళీనాం ప్రసారణమ్ ॥
తస్య దక్షిణవిక్షేపో విక్షేపఇతి కథ్యతే ।
వివర్తనంచ హస్తస్య ప్రవేశోధోముఖస్యచ ॥.

తా. "ఆవాపము" అనఁగా, ఊర్ధ్వముఖముగ నెత్తబడిన పతాకహస్తముయొక్క తర్జనీ మొదలుగ నాలుగుఁవ్రేళ్లను ముడుచుట. "నిష్క్రామము" అనఁగా, అట్లు ముడిచిన వ్రేళ్లను క్రమముగ విప్పుట. "విక్షేపము" అనఁగా, ఆ హస్తమును వెలుపల కుడి పార్శ్వమునకు విదలించుట. "ప్రవేశకము" అనఁగా, ఆ హస్తమును అప్రదక్షిణముగా క్రిందుగా ముంజతికి రానిచ్చుట. ఈ నాలుగును నిశ్శబ్దమార్గక్రియలు.

సశబ్దమార్గక్రియా లక్షణము.

శ్లో॥ ధ్రువశ్శమ్యాశ్చ తాళశ్చ సన్నిపాత ఇతీరితా ।
ఇతిశబ్దేన సంయుక్తో విజ్ఞేయశ్చ చతుర్విధమ్ ॥

తా. ధ్రువము, శమ్యము, తాళము, సన్నిపాతము అను నీ నాలుగును సశబ్దక్రియలు.

శ్లో॥ ధ్రువోహస్తస్య పాతస్యా చ్ఛోటికా శబ్దపూర్వకః ।
శమ్యా వామనిపాతస్తు తాళో దక్షిణ ఘాతకః ॥
ఉభయో ర్హస్తయోర్ఘాత స్సన్నిపాత ఇతిస్మృతః ।
ఏతా మార్గక్రియాశ్చైవ కథితా భరతజ్ఞకైః ॥

తా. ధ్రువము అనునది శబ్దపూర్వకమైన చిటిక; శమ్యము అనఁగా, కుడిహస్తమునందు యెడమచేతితో ఘాతవేయుట. తాళము అనఁగా, ఎడమహస్తమునందు కుడిచేతితో ఘాతవేయుట. సన్నిపాతము అనఁగా, అభిముఖముగ నిలుపఁబడిన రెండు హస్తములచే సమముగా ఘాతవేయుట. ఈ నాలుగును సశబ్దమార్గక్రియలు.

దేశ్యక్రియా లక్షణము.

శ్లో॥ ధ్రువకా సర్పిణీకృష్ణా పద్మినీచ విసర్జితా ।
విక్షిప్తాఖ్యా పతాకాచ మాత్రాస్యాత్పతితాష్టమీ ॥

తా. ధ్రువక, సర్పిణి, కృష్ణ, పద్మిని, విసర్జిత, విక్షిప్త, పతాక, పతిత అను నీ ఎనిమిదియు దేశ్యక్రియలు.

శ్లో॥ సశబ్దా ధ్రువకాజ్ఞేయా సర్పిణీ వామగామినీ ।
కృష్ణాదక్షిణతోగన్త్రి పద్మినీస్యా దధోగతాః ॥
విసర్జితా బహిర్యాతా *విక్షిప్తాంగులి కుంచనం ।
పతాకాదూర్ధ్వగమనా పతితాకరపాతనాత్ ॥

---

* "విక్షిప్తాకుంచితాత్మికా" అని కొన్ని పుస్తకములలో వ్రాయఁబడియున్నది. చేయిని వక్రముగ బట్టి తన యంతకు దీయుట "విక్షిప్త" యని కొందఱు వ్యాఖ్యానము చేసియున్నారు. చేతిని వక్రముగ చేసి తన యంతకు తెచ్చు క్రియ మనకు వాడుకలో నున్న తాళక్రియలయందుఁ గనపడలేదు. వ్రేలిని వరుసగా చతురశ్రాది జాతులకు ముడుచు క్రియ వాడుకలో నున్నది. అందుచేత "విక్షిప్తాంగులి కుంచనం" అను పాఠమే సరియైన పాఠమని తెలియుచున్నది. విక్షిప్త, లేక, లఘువులను ధ్రువక క్రియచే మాత్రము వాడుట శాస్త్రియుక్తము కాదనియు తెలియుచున్నది.

తా. ధ్రువక : సశబ్దముతోఁ గూడిన కుడిహస్తముయొక్క ఘాత ధ్రువక యనఁబడును. సర్పిణి : కుడిచేతి పతాక హస్తమును ఎడమవంకకు చాచుట. కృష్ణ : అట్లు చాచిన హస్తమును కుడిపార్శ్వమునకు తెచ్చుట. పద్మిని : అరచేయి క్రిందుగఁ జేసి అధోముఖముగ చేయి చాచుట. విసర్జిత : పైని చెప్పిన అధోముఖహస్తమును వెలుపల విసరుట. విక్షిప్త : హస్తముయొక్క వ్రేళ్ళను ముడుచుట. పతాకము : పతాక హస్తముగఁ బట్టిన చేతిని మీఁదికి ఎత్తుట. పతిత : అట్లు మీఁదికి యెత్తిన హస్తమును క్రిందికి దించుట. ఈ ఎనిమిది దేశ్యక్రియలలో ధ్రువక యనునది మాత్రము సశబ్దక్రియ. సర్పిణి మొదలైన తక్కిన ఏడును నిశ్శబ్దక్రియలని యెఱుంగునది.

4. అంగప్రాణ లక్షణము.

శ్లో॥ అనుద్రుతో ద్రుతశ్చైవ లఘుర్గురు ప్లుతస్తథా ।
కాకపాదం తథాప్రోక్తం తాళాంగాని చ షడ్విధమ్ ॥

తా. తాళసంఖ్యను దెలియుటకు సాధనంబగు సంజ్ఞావిశేషము అంగ మనఁబడును. అది అనుద్రుతము, ద్రుతము, లఘువు, గురువు, ప్లుతము, కాకపాదము అని ఆఱువిధము లగును.

అంగ స్వరూప లక్షణము.

శ్లో॥ అనుద్రుతస్య రూపంచ అర్ధచంద్ర కళాత్మకం ।
ద్రుతస్తు వలయాకారో లఘు రర్ధశరాకృతిః ॥
గురుర్వక్ర ధనుర్జ్ఞేయం ప్లుతస్తు శిఖరోగురుః ।
ఊర్ధ్వరేఖాచ తిర్యంజ్చ కాకపాదః ప్రకీర్తితః ॥

తా. అనుద్రుతము : అర్ధచంద్రునివలె స్వరూపము గలది ...
ద్రుతము : వలయాకారమయినది ...
లఘువు : అర్ధబాణమువంటిది ...
గురువు : ఎక్కుబెట్టిన ధనుస్సును బోలినది ...
ప్లుతము : శిఖర రేఖతోఁగూడిన గురువువలె నుండునది ...
కాకపాదము : హంసపాదమువలె నుండునది ...

షడంగ నిఘంటు.

శ్లో॥ అనుద్రుతోర్ధచంద్రస్స్యా ద్వ్యంజనం చానునాసికః ।
అవ్యక్తంచ విరామంచ వక్తవ్యం భరతజ్ఞకైః ॥

తా. అనుద్రుతము, అర్ధచంద్రము, వ్యంజనము, అనునాసికము, అవ్యక్తము, విరామము అను నీ ఆఱును అనుద్రుతమునకు పేళ్లు.

శ్లో॥ అర్ధమాత్రా ద్రుతం వ్యోమం బిందుకం వలయాకృతమ్ ॥

తా. అర్ధమాత్ర, ద్రుతము, వ్యోమము, బిందుకము, వలయము అను నీ యైదును ద్రుతమునకు పేళ్లు.

శ్లో॥ మాత్రస్య సరళం హ్రస్వం కళాయాంచ లఘుర్భవేత్ ॥

తా. మాత్ర, సరళము, హ్రస్వము, కళ అను నీ నాలుగును లఘువునకు పేళ్లు.

శ్లో। ద్విమాత్రకం గురుర్వక్రం కోణోయమళదీర్ఘకమ్ ॥

తా. ద్విమాత్రకము, గురువు, వక్రము, కోణము, యమళము, దీర్ఘకము అను నీ ఆఱును గురువునకు పేళ్లు.

శ్లో॥ సమోద్భవం ప్లుతందీప్తం తథాత్ర్యఙ్గమ్ త్రిమాత్రకమ్ ॥

తా. సమోద్భవము, ప్లుతము, దీప్తము, త్రియంగము, త్రిమాత్రకము అను నీ యైదును ప్లుతమునకు పేళ్లు.

శ్లో॥ కాకస్తు హంసపాదాఖ్యో నిశ్శబ్దశ్చ చతుర్లఘుః ॥

తా. కాకపాదము, హంసపాదము, నిశ్శబ్దము, చతుర్లఘువు అను నీ నాలుగును కాకపాదమునకు పేళ్లు.

షోడశాంగములను జూపెడి పథకము.

షోడశాంగముల పేళ్లు.	అంగసంజ్ఞలు.	అక్షరకాలము.
అనుద్రుతము	◡	1
ద్రుతము	○	2
ద్రుతవిరామము	◡ ○	3
లఘువు	|	4
లఘువిరామము	◡ |	5
లఘుద్రుతము	○ |	6
లఘుద్రుతవిరామము	◡ ○ |	7
గురువు	8	8
గురువిరామము	◡ 8	9
గురుద్రుతము	○ 8	10
గురుద్రుతవిరామము	◡ ○ 8	11
ప్లుతము	§	12
ప్లుతవిరామము	◡ §	13
ప్లుతద్రుతము	○ §	14
ప్లుతద్రుతవిరామము	○ ◡ §	15
కాకపాదము	+	16

అంగాంగుళ ప్రమాణ లక్షణము.

శ్లో॥ ద్వయతాంగుళో బాలచంద్రా ద్రుతస్తు చతురంగుళః ।
లఘురష్టాంగుళః ప్రోక్తో గురుస్యాత్షోడశాంగుళః ॥

ప్లుతప్రమాణం కథితం చతుర్వింశతి రంగుళాః।
ద్వాత్రింశ త్కాకపాదస్యో త్తానస్యాంగుళ నిర్ణయః॥

తా. అనుద్రుతము రెండంగుళముల ప్రమాణముననను, ద్రుతము నాలుగంగుళముల ప్రమాణముననను, లఘువు ఎనిమిది అంగుళముల ప్రమాణముననను, గురువు 16 అంగుళముల ప్రమాణముననను, ప్లుతము 24 అంగుళముల ప్రమాణముననను, కాకపాదము 32 అంగుళముల ప్రమాణముననను వాడఁదగినయవి.

తాళషడంగములను వాడుటకైన క్రియలు.

1. **అనుద్రుతము:** ఇది ధ్రువక అను సశబ్దక్రియచే వాడఁదగినది.

2. **ద్రుతము:** ఇది ధ్రువక అను సశబ్దక్రియచేతను, విసర్జిత అను నిశ్శబ్దక్రియచేతను వాడఁదగినది.

3. **లఘువు:** ఇది ధ్రువక, విక్షిప్త అను సశబ్ద నిశ్శబ్దక్రియలచే వాడఁదగినది. ఇందు విక్షిప్త అను క్రియను ఉపయోగించునపుడు వ్రేళ్లను చతురశ్రాది జాత్యానుసారముగ ఘాతకువెనుక 3, 2, 6, 4, 8 ఇట్లు ముడుచుటయే సంప్రదాయముగ నున్నది.

4. **గురువు:** ఇది ధ్రువక, విక్షిప్త, పతిత అను క్రియలచే వాడఁదగనది. ఎట్లనిన, మొదటి నాలుగక్షరములకు ఒక లఘువును వాడి, తరువాత నాలుగు అక్షరములకు కుడిచేతిని ఎడమచేతికి క్రిందుగా విడుచుట.

5. **ప్లుతము:** ఇది ధ్రువక, విక్షిప్త, సర్పిణి, కృష్ణ అను నాలుగు క్రియలచే వాడఁదగినది. ఎట్లనిన, ఎడమచేతిమీఁద కుడిచేతిఘాతను వేసి మూఁడు వ్రేళ్లను ముడిచి, తరువాత నాలుగు అక్షరములకాలము కుడి చేతిచే ఎడమచేతినిచుట్టి, అటువెనుక నాలుగు అక్షరములకాలము కుడిచేతిని ఎడమచేతికి దిగువ విడుచుట.

6. **కాకపాదము:** ఇది సర్పిణి, కృష్ణ, పతాక, పతిత అను నాలుగు నిశ్శబ్దక్రియలచే వాడఁదగినది. ఎట్లనిన, (సర్పిణి) కుడిచేతి పతాక హస్తమును నాలుగు అక్షరములకాలము ఎడమవంకకు తెచ్చి, (కృష్ణ) అట్లు ఎడమవంకకు తెచ్చిన చేతిని నాలుగు అక్షరములకాలము కుడివంకకు తెచ్చి, తరువాత (పతాక) కుడిచేతి పతాక హస్తమును నాలుగు అక్షరముల కాలము మీఁది కెత్తి, (పతిత) అట్లు ఎత్తఁబడిన పతాక హస్తమును నాలుగు అక్షరములకాలము అధోముఖముగా తెచ్చుట. ఈ కాకపాద మను అంగము రత్నాకరములో నిశ్శబ్ద చతుర్లఘువని చెప్పఁబడియున్నది. నిశ్శబ్ద

ద్వార్లఘువని 8 అక్షరముల కాకపాదమును రత్నాకరములో కనఁబడు చున్నది. మఱియు నీ యంగము నిశ్శబ్దక్రియలచేతనే వాడఁబడుచున్న దనియును, అందుచేత అమంగళమైనదనియును పూర్వాచార్యులు వీనిని వాఁడుకలోనుండి తొలఁగించియున్నారనియును తెలియుచున్నది.

ద్రుతము "ధ్రువక" అను క్రియచే మాత్రము వాడఁదగినదనియును, గురువు "ధ్రువక, పతిత" అను రెండు క్రియలచేత వాడఁదగిన దనియును, ప్లుతము "ధ్రువక, సర్పిణి, కృష్ణ" అను మూఁడు క్రియలచే వాడఁదగినదని యును కొందఱిమతము. అయినను, విసర్జితక్రియ లేక ద్రుతమును, విక్షిప్తక్రియ లేక లఘువు, గురువు, ప్లుతము అను నీ మూఁడు అంగములను వాడుట శాస్త్ర సమ్మతము కాదని తెలియుచున్నది. ఎట్లనిన, ఒకటి, రెండు, మూఁడు అని ఎంచుటకు "విక్షిప్త" అను క్రియయును, చేతిని విసరుటకు "విసర్జిత" అను క్రియయును అత్యావశ్యకమని యెఱుంగవలయును.

గ్రహ ప్రాణ లక్షణము.

గ్రహము అను శబ్దమునకు గ్రహించుట, ఎత్తుట అని యర్థము. తాళ ములో గీతమును గ్రహించుతావు గ్రహ మనఁబడును. ఆ గ్రహము అతీతము, అనాగతము, సమము అని మూఁడు విధము లగునని రత్నాకరములో చెప్పఁ బడియున్నది.

శ్లో॥ సమోఽతీతో ఽనాగతశ్చ గ్రహస్తాలే త్రిధా మతః ।
గీతాదిసమకాలస్తు సమపాణిస్సమగ్రహః ॥
సోఽవపాణిరతీతః స్యాద్యో గీతాదౌ ప్రవర్తతే ।
అనాగతః ప్రాక్ప్రవృత్తః సఏవోపరిపాణికః ॥ (సంగీత రత్నాకరము)

తాళమును గీతమును సమముగ గ్రహించుట సమమనియును, తాళమునకు ముందు గీతమును గ్రహించుట అతీతమనియును, తాళమునకు వెనుక గీతమును గ్రహించుట అనాగతమనియును చెప్పఁబడియున్నది.

అతీత, అనాగత, సమ, విషమము అని నాలుగు గ్రహము లున్న వని కొన్ని నవీన గ్రంథములలో చెప్పఁబడియున్నవి. సంగీత విద్యాదర్పణము లోని ఈ నాలుగు గ్రహములను నీ దిగువఁ జూడుఁడు :

శ్లో॥ అతీతానాగతశ్చైవ సమశ్చ విషమోఽపిచ ।
గ్రహశ్చతుర్విధా ప్రోక్తా తత్స్వరూపం నిరూప్యతే ॥

తా. అతీతము, అనాగతము, సమము, విషమము అని గ్రహములు నాలుగు విధములు.

గ్రహముల వివరము.

శ్లో॥ గీతాతీతేత్వతీతస్యా త్తాళాతీతేత్వనాగతః ।
గీతాయా తాళసంయుక్తో సమగ్రహ మితీరితమ్ ॥
ఆద్యంతయోరనియమో విషమశ్చ ప్రకీర్తితః ।
మాత్రాధిక్యంచ తస్యేవ క్వచిత్కేచిత్ప్రచక్షతే ॥

తా. గీతము నడచినపిమ్మట తాళము నడచుట అతీత మనఁబడును. తాళము నడిచినపిదప గీతము నడచుట అనాగత మనఁబడును. తాళ గీతములు సమముగా నడచుట సమ మనఁబడును. ఈ మూఁడు విధములుగాక నడచునది విషమగ్రహ మనఁబడును. మఱియు, గీతాదులకన్నను తాళమాత్రలు రెండుగాని, మూఁడుగాని, నాలుగుగాని అతీతమైనచో అది అతీతగ్రహ మనియు, ఇన్నిమాత్రలే అనాగతమైనచో అది అనాగత గ్రహమనియు, పై ప్రకారము గీతారంభ స్థానమునకు 5, 6, 7, 8 మాత్రలు అతీతమైనను, అనాగతమైనను అది విషమగ్రహ మనియును చెప్పఁబడుచున్నది. ఇటుల రంగరాజ లోల్లభట్టులు మొదలైన భరత భాష్యకారులు నిర్ణయించినారు.

పైని కనఁబఱచియుండు పద్ధతిలో అతీత అనాగత సమగ్రహము కాకయుండునది విషమమని చెప్పఁబడియున్నది. తాళమునకు ముందున నున్న స్థాన మెదియైనను అతీతస్థానములో చేరినవియే. అట్లే వెనుకనుండు స్థానములు అనాగతస్థానములో చేరినవియే. తాళములో సమముగ గీతమును గ్రహించుట సమకాలమాయెను. ఇవి తప్ప విషమమని యొక స్థాన ముండుటకు హేతువులేదు. కనుక, ఇది అసంభావితము.

విషమము అను పదమునకు సమముకానిది అని అర్థము. అతీత అనాగతములు విషమములే యగును. ఇటులనే సుబ్బరామ దీక్షితులును చెప్పియున్నారు. దాని నీ దిగువఁ జూడుఁడు :

సంగీత సంప్రదాయ ప్రదర్శిని.

గ్రహము : ఒక పాటలో తాళంబు నుపయోగించి ఆ పాటను యెత్తుతావు గ్రహ మనఁబడును. (గ్రహం=గ్రహణం, ఎత్తుట.) గ్రహము, సమము విషమ మని రెండు విధంబు లగును. (1) సమము : పాటయును తాళంబును ఒక్కటిగా నెత్తుటకు సమము అని పేరు. (2) విషమము : పాటయును తాళమును సమముగా నెత్తక ముందు వెనుకగా నెత్తుట. ఇది అతీతము, అనాగత మని రెండు విధంబులగును. (i) అతీతము. పాట మునుపును, తాళము వెనుకను ప్రారంభించుట. (ii) అనాగతము ; తాళమును ముందుగను, పాటను వెనుకను ప్రారంభించుట.

ఈ విషమ గ్రహమునుగుఱించిన మఱియొక నూతన కల్పనము పూర్వా
చార్యుల పద్ధతియని చెప్పఁబడి యున్నది. దాని నీదిగువఁ జూడుఁడు. ఈ విషమ
విన్యాసము ఎంత అసంభావితముగ నున్నదో దానిని చదువరులు గమనించుట
మాత్రమే గాక పూర్వాచార్యులు ఇట్టి పదార్థ సంబంధము లేని యసంభా
వితమును రచియించి యుందురా అనియును గమనింతురు గాక.

"శ్లో॥ గీతస్యాద్యంతయోస్తాళో, న్యూనోన్యూనోభవేద్వయం ।
సమాదిరధికాంతస్య అంతేన్యూనసమాధికః ॥
అధికాదిర్న్యూనమితి న్యూనాదిశ్చసమాధికః ।
ఇత్యాదిబహుభేదాస్తు కథితావిషమగ్రహే ॥

తా. నృత్త గీత వాద్యములకు తాళము ఆదియందు తక్కువయై అంతమునందు సమ
మైన అది యొక్క విషమము; అంతమునందు తక్కువయై ఆదియందు సమమైన అది యొక్క
విషమము; ఆదియందు సమమై అంతమునం దధికమైన అది యొక్క విషమము; అంతము
నందు అధికమై ఆదియందు తక్కువయైన అది యొక్క విషమము; అంతమునందు తక్కువ
యై ఆదియందు తక్కువ - అధికమైతే అది యొక్క విషమము; అంతమునందు సమమై
ఆదియందు తక్కువయు నధికమునైన అది యొక్క విషమము; అంతమునం దధికమై
ఆదియందు తక్కువయు సమమునైన యది యొక్క విషమము; ఆదియం దధికమై అంతము
నందు సమమైన యది యొక్క విషమము; ఆదియందు తక్కువయై అంతమునందు సమమును
అధికమునైన అది యొక్క విషమము; ఆదియందు తక్కువయై అంతమునం దధికమును
సమమునైన యది యొక్క విషమము; ఆదియందు సమమై అంతమునందు తక్కువయు
నధికమునైన యది యొక్క విషమము; ఆదియం దధికమై అంతమునందు తక్కువయైన
యది యొక్క విషమము; ఆదియం దధికమై అంతమునందు తక్కువయు సమమునైన యది
యొక్క విషమము; ఆదియందు సమమై అంతమునందు మిక్కిలి యధికమును మిక్కిలి
తక్కువయునైన యది యొక్క విషమము అగును. ఇదిగాక సనేకభేదంబులు భావసాధన
పక్షమందు పుట్టును. కావున, మార్గదేశితాళములకు యుక్తముగా గ్రహభేదములను
నడపించుకొనవలయును. కర్మసాధనపక్షమందు పైని చెప్పిన రీతిగానే తాళమునకు
నృత్త గీత వాద్యములను నడపించుకొనునది."

జాతిప్రాణ లక్షణము.

చతురశ్ర, త్రిశ్ర, మిశ్ర, ఖండ, సంకీర్ణములని జాతులు అయిదు విధ
ముల నొప్పును వానికి వరుసగా "4, 3, 7, 5, 9" అను అక్షరకాల
సంఖ్యలు గలవు. నాలుగు కళలు గల చతురశ్రజాతి కామధేనువుయొక్క
స్వరూప మనియును, అందుచేత ఈ చతురశ్రజాతి చాల శ్రేష్ఠమైన దని
యును తెలియుచున్నది. పంచజాతులలోను చతురశ్రజాతి మాత్రమే ప్రధా
నముగఁ జెప్పఁబడియున్నది. పూర్వాచార్యుల గీత, కీర్తనాదులు విశేషముగ

నీ చతురశ్రజాతిలోనే కనఁబడుచున్నవి. త్రిశ్రము మూఁడక్షర కాలములఁ గలది. చతురశ్రమును త్రిశ్రమును జేరి (సంకీర్ణమై) సంకీర్ణజాతి (4+3=7) అయినది. త్రిశ్రమును మిశ్రమును ఖండింపఁబడి ఖండమయినది :- "3+7=10, 10÷2=5, ఈ ఖండముతో చతురశ్రము చేరి సంకీర్ణజాతి పుట్టెను :—"5+4=9".

మఱియొక నవీన పద్ధతిలో పదిజాతులు చెప్పఁబడియున్నవి. వానినీ దిగువఁ జూడుఁడు :

శ్లో॥ అనుగాయా మతేర్ధర్మం కారణాం జాతిరుచ్యతే ॥

తా. అనుగత బుద్ధికి కారణమైన ధర్మము జాతి యనంబడును. అనఁగా లోకమందు అనేక మనుష్యులయందు వీఁడు మనుష్యుఁడు అనెడి అనుగత బుద్ధిచేత మనుష్యత్వమనెడి జాతి సిద్ధించెను. ఆ తీరుననే అనేక తాళములయందు ఇది తాళము అనెడి అనుగత బుద్ధిచేత తాళత్వమనెడి జాతి కద్దని దెలిసికొనునది. ఇప్పుడు సకల మనుష్యులయందును, మనుష్యత్వమనెడి ఒక జాతి యున్నను, ఆ మనుష్యులయందు బ్రహ్మ క్షత్రియ వైశ్య శూద్రత్వము మొదలైన అవాంతర జాతులు గలిగినట్లు సకల తాళములయందును, తాళత్వమనెడి వ్యాపకజాతి యుండియున్నను, చతురశ్రజాతి మొదలైన అవాంతర జాతులు మతభేదములచేత కలవని చెప్పఁబడెను.

జాతుల వివరణము.

పైన జెప్పఁబడిన బ్రహ్మ క్షత్రియ వైశ్య శూద్ర సంకీర్ణములనెడి అవాంతర జాతుల ప్రకారము చతురశ్రజాతి బ్రహ్మజాతిగా నెంచఁబడెను గాన, బ్రహ్మకు చతుర్ముఖము లగుటచే చతురశ్రమనెడి జాతి ఏర్పడెను. గాన, ఆ చతురశ్రజాతికి 4 అక్షరములు లఘుకాల మాయెను. ఈ చతురశ్రజాతియొక్క 4 అక్షరములను మూటిచే పెంచునపుడు 12 వచ్చును. ఆ 12 ను 4 చే భాగించునపుడు భాగ మొక్కటికి 3 అక్షరములు ఏర్పడును. గాన, త్రిశ్రజాతికి 3 అక్షరములు లఘుకాల మాయెను. చతురశ్రజాతియొక్క 4 అక్షరములను త్రిశ్రజాతియొక్క 3 అక్షరములతో మిశ్రముచేయగా మిశ్రజాతికి 7 అక్షరములు లఘుకాల మాయెను. ఈ మిశ్రజాతియొక్క 7 అక్షరములను త్రిశ్రముయొక్క 3 అక్షరములతో కలుపగా 10 అక్షరము లగును. ఆ పది అక్షరములను సగముగా భాగించునపుడు ఏర్పడిన 5 అక్షరములు ఖండజాతికి లఘుకాల మాయెను. చతురశ్రజాతియొక్క 4 అక్షరములును, త్రిశ్ర మిశ్రములు కలిపి ఖండించిన ఖండజాతియొక్క 5 అక్షరములును కలుపగా 9 అక్షరములు సంకీర్ణజాతికి లఘుకాల మాయెను. ఇవిగాక మఱికొన్ని లఘువులు చెప్పఁబడియున్నవి. అవి యెవ్వియనిన, మనుష్యలఘువు, స్వర్గలఘువు, హంసలఘువు, దేశ్యలఘువు, చిత్రలఘువు, దివ్యలఘువు, సింహలఘువు, వర్ణలఘువు, వాద్యలఘువు, కర్ణాటలఘువు అని లఘువులు పది విధములు. అవి క్రమముగా 4, 3, 7, 5, 9, 6, 8, 10, 12, 16 అక్షరకాలములు గలవై యుండును. ఈ లఘువులలో పై జెప్పఁబడిన 5 జాతుల లఘువులుగూడ యున్నవి,

జాతుల ననుసరించిన కొన్ని నవీనవిషయములు, లక్షణకౌస్తుభము మొదలైన కొన్ని గ్రంథములలో నున్నవని తెలిపి, సంగీత స్వరప్రస్తార సాగరములో వ్రాయఁబడియున్నది. వాని నీ దిగువఁ జూడుఁడు :

శ్లో॥ గ్రహేచనవమేజాతం సంకీర్ణ లఘు ఇత్యపి ।
యబ్రువంతిత్రిశ్రప్లుత రౌరవం నరకంభవేత్ ॥

తా. తొమ్మిదక్షరములుగల ఘట్టిన సంకీర్ణలఘువును త్రిశ్రజాతి ప్లుతమని జెప్పెడు వానికి రౌరవ మనెడి నరకము లభించునని తౌర్యత్రికగజాంకుశమునఁ జెప్పఁబడియున్నది.

సర్వమతరాజీయము.

శ్లో॥ ధ్రువాదిసప్తతాళానాం లఘుతో జాతినిర్ణయః ।
చచ్చత్పుటాదితాళానాం కలతో జాతిరీరితః ॥

భరతార్ణవము.

శ్లో॥ చచ్చత్పుటాదితాళానాం సంఖ్యతో జాతిరీరితః ॥

తా. ధ్రువాదిసప్తతాళములను లఘువుచేతను, చచ్చత్పుటాది తాళములను కళలతోను లెక్కచేసి జాతులు నిర్ణయింపవలయును.

శ్లో॥ అన్యేషాంవాదాయతాలేషు అంగన్యాకృత్యసర్వకః ।
చతురశ్రలఘుకృత్వా జ్ఞేయా జాతేశ్చపంచకం ॥

తా. చచ్చత్పుటాది తాళాంగములను ప్రత్యేకముగాఁ గూర్చి చతురశ్రలఘువులుగ చేసి వచ్చిన లఘువులను చతురశ్ర, త్రిశ్ర, మిశ్ర, ఖండ, సంకీర్ణజాతులలో 4, 8, 16, 42, 64, 128 ఇట్లు ద్విగుణక్రమముగ నందలి సంఖ్యలకు సమమైనచో యాతాళము యాజాతి యగును. మఱియు పైనిచెప్పిన నియమప్రకారముగా అక్షరకాలములవలన జాతుల నెఱుంగనగును.

శ్లో॥ అన్యతాళాంచగృహ్ణీయా త్యేకాన్యేకానుజాతిషు ।
ధ్రువాదీనాంతుతాళానాం ప్రత్యేకంజాతిపంచకం ॥

తా. ధ్రువాది సప్తతాళములు నొక్కొక్కటి చతురశ్ర, త్రిశ్ర, మిశ్ర, ఖండ, సంకీర్ణజాతులుగాను; చచ్చత్పుటాది తాళములు గూర్చి యొక్కొక్కటి కేజాతు లేర్పడి నదో ఆ జాతులుగానే వాడవలయును. అటుగాక ఒక్కొక్కటి పంచజాతులలో వాడిన రౌరవాది నరకములు ప్రాప్తించునని (అర్జున, భరత, హాల్పగుప్త, భరతార్ణవ, భరత మంజరి, తాళమంజరి, తౌర్యత్రిక గజాంకుశ ము) మొదలైన గ్రంథములందుఁ జెప్పఁబడి యున్నవి. ఇట్టి జాతులను ధర్మజాతులని పల్కఁబడుచున్నవి. మఱియు మతాంతర జాతులు చెప్పఁబడుచున్నవి.

శ్లో॥ షడాక్షరయుతేః కాలః దివ్యసంకీర్ణజాతయః ॥

తా. ఆఱక్షరకాలముతో కూడినగి దివ్యసంకీర్ణజాతి యని చెలియునది. ఇది త్రిశ్రములు రెండు కూడినది.

శ్లో॥ **అష్టాక్షరసమఃకాలః మిశ్రసంకీర్ణ ఉచ్యతే ॥**

తా. ఎనిమిదక్షర కాలము లైనచో మిశ్రసంకీర్ణజాతియని చెప్పఁబడును. ఇది చతురశ్రములు రెండును కూడినది.

శ్లో॥ **దశాక్షర సమాయుక్త దేశ్యసంకీర్ణసంజ్ఞకః ॥**

తా. పదియక్షర కాలములతో కూడినది దేశ్యసంకీర్ణజాతి యని తెలియునది. ఇది ఖండములు రెండు కూడినది.

పండ్రెండక్షర కాలములతో కూడినది మిశ్రదేశ్య సంకీర్ణజాతి యని పలుకఁబడును, ఇది చతురశ్రములు మూఁడు కూడినది.

పదునాఱక్షర కాలములతోఁ గూడినది దేశ్యశుద్ధ సంకీర్ణజాతి యని వక్కాణింపఁబడును. ఇది చతురశ్రములు నాలుగు కూడినది. కావున ఒక్కొక్కజాతులే 2, 3, 4 కూడిన సంకీర్ణమనియును; వేర్వేఱుజాతులు రెండు కూడిన మిశ్రమమనియును; మూఁడు కూడిన సంకీర్ణమని తాత్పర్యముచే నీ జాతు లేర్పడెనని గ్రహించునది. ఇట్టి జాతులలో లఘువం దేజాతి ఆరంభమగుచున్నదో ఆ లఘు, గురు, ప్లుత, కాకపాదము లాయా సంఖ్యల భేదములుగానే యుండును. ఈ జాతుల లఘువులకే వరుసగా దివ్య, సింహ, వర్ణ, వాద్య, కర్ణాటక మని పేరులు శుక్రాచార్యులచే నియమింపఁబడియె. ఇఁక నధర్మజాతులు చెప్పఁబడుచున్నవి.

శ్లో॥ **అవ్యక్తసహితాపంచ జాతయఃపూర్వచోదితః ।**
ఏకాదశాదిభేదేన మాలాతాళఃప్రకీర్తితః ॥

తా. మొదట చెప్పఁబడిన చతురశ్రాది పంచజాతులు అనుద్రుతములతో కూడుకొని 11, 13, 15, 17, 19 సంఖ్యలుగా నేర్పడి తాళములతో సంబంధించిన, అది మాలాజాతి తాళ మనఁబడును. ఈ జాతులకె వరుసగా హీన, చండాల, అయుక్త, అగమ్య, నిషిద్ధమని పేళ్లు ఁడుణకౌస్తుభమునందు చెప్పఁబడియున్నవి.

శ్లో॥ **తాళానాం నృత్తగీతానాం పరస్పరవిభేదకా ।**
తాళాదిరంజకత్వాతు జాతిప్రాణ ఇతీరితః ॥

తా. తాళ సంబంధియైన నృత్తగీత వాద్యములకును, తాళమునకును అన్యోన్య భేదములచే ప్రకాశింపఁ జేయుటవలన జాతియును తాళాగులకు ప్రాణమని యెఱుంగునది.

శ్లో॥ **దివ్యలఘుంచ మాధాత్మ త్రిశ్రజాతి గురుంయథా ।**
యోబ్రూయాతి మహాపాపీ తస్యపాకం మహద్భవేత్ ॥

తా. దివ్యయను లఘువును త్రిశ్రజాతి గురువుగా చెప్పునట్టి మూఢుఁడు మహాపాపి; వాని పాపమునకు మితిలేదు. ఇట్లు సర్వమతదీపికయందుఁ జెప్పఁబడియున్నది.

పైని కనఁబఱచియున్న విషయములను గమనించునపుడు అవి గొప్ప గ్రంథకారుల యభిప్రాయములు కావని తెలియుచున్నది. ప్రస్తారాంగము లైన జాతులకు నామముల నేర్పఱచుట గ్రంథకారుల అభిప్రాయభేదమే కాని నరక గతమునకైన దోషము కానేరదు. కనుక, ఇది ప్రాచీనపద్ధతి కానేరదు.

ఎవఁడో ఆధునికుఁడు ఇట్టి శ్లోకములను కల్పించి వానిని ప్రసిద్ధ వాగ్గేయ కారకుల మతమని చెప్పి శాస్త్రానర్థము చేసియున్నాడనియే తెలియుచున్నది.

కళాప్రాణ లక్షణము.

అక్షరకాలములోని సమాన్తర్భాగములు కళలనఁబడును.

ఉదాహరణము : చతురశ్రజాతి లఘువులో 4 అక్షరకాలము లున్నవి. ఆ నాలుగు అక్షరములకాలములో అక్షరకాలమొకటికి కళలు 4 చొప్పున నడచి 16 కళలగుచున్నవి. ఇవియే కళలనఁబడును. ఈ కళలు హ్రస్వాక్షరప్రమాణము ననుసరించియే లెక్కచేయఁదగినవి. ఇట్టి కళలు 1, 2, 3, 4 రీతిని ఒక అక్షరకాలమునం దుండును. ఒక అక్షరము ఇన్నికళల చొప్పున నడుచుచున్న దను విషయము గీతమునుబట్టి లెక్క చేయవచ్చును. అక్షరకాలమునకు కళల సంఖ్యను మొట్టమొదట నిర్ణయముచేసికొని వెనుక గీతాక్షరములను అందు ఇమిడించుట వాడుకగా నున్నది.

జాతులకు నుండునటులనే, గతులకును చతురశ్రాదిగ గల భేదము లున్నవి.

అక్షరకాలములో కళలు 3, 4, 5, 9 వంటున నడుచుటచేత గతి భేదము కలుగుచున్నది.

శ్లో॥ వర్తమానాచనష్టాచ తత్కళాద్వివిధాపునః ।
యాఃకళాకాలమారభ్య గురుపర్యంతవృద్ధిక ।
ఆద్యాతద్విపరీతేతు బుధైర్నష్టకళోచ్యతే ॥

పై నుండు నవీన శ్లోకములో కళ వర్తమానకళ, నష్టకళ అని రెండువిధములగు ననియును, అందు తాళములో 1, 2, 3, 4 ఇట్లుపెరుఁగునది వర్తమాన కళలనియును, అట్లే తగ్గునది నష్టకళలనియును చెప్పఁబడియున్నది.

సంగీతరత్నాకరములో మార్గతాళ లక్షణములో "యథాక్షరశ్చ ద్వికళ శ్చతుష్కళ ఇతి త్రిధా" అని మూఁడు విధములైన కళలు చెప్పఁబడియున్నవి. వానికి వరుసగ యథాక్షరకళ, ద్వికళ, చతుష్కళ అని నామములు గలవు. ఈ కళలు అనేక భేదములను బడసియున్నవి. వానిని రత్నాకరములో జూడుఁడు. ఈ కళలు చచ్చత్పుటాది కళాతాళములలో నుపయోగింపఁబడినవని తెలియుచున్నది.

లయప్రాణ లక్షణము.

శ్లో॥ క్రియానన్తర విశ్రాన్తిర్లయః స త్రివిధోమతః ॥

తా. క్రియానంతర విశ్రాంతి "లయ" అని చెప్పఁబడుచున్నది. అది మూఁడు విధము లగును.

తాళములో లయలు మూఁడు విధములుగ నున్నవనియును, అవి ఉత్త రోత్తరము ద్విగుణము లనియును, వానికి క్రమముగ ద్రుత, మధ్య, విళంబము లని నామము లున్నవనియును తెలియుచున్నది. ఇవి వరుసగ దీర్ఘాక్షర, హ్రస్వాక్షర, అర్ధాక్షర ప్రమాణములను గలిగి పదవాక్యార్థ లయందును గీత కీర్తనాదులయందును నెలకొనియుండును

యతిప్రాణ లక్షణము.

శ్లో॥ లయప్రవృత్తి నియమో యతిరిత్యభిధీయతే ।
సమాస్రోతోగతాచాన్యా గోపుచ్ఛాత్రివిధేతిసా ॥ (సం. రత్న.)

తా. లయము ప్రవర్తించుటకైన నియమము యతి యనఁబడును. అవి మూఁడు విధములగును. వానికి సమము, స్రోతోగతము, గోపుచ్ఛము అని నామములు. ''స్రోతోగతము'' అను నామము ''స్రోతోవహము'' అని వాడుకలో చెప్పఁబడుచున్నది.

ఇప్పుడు గల పుస్తకములలో యతులు 6 విధములుగ చెప్పఁబడి యున్నవి. వాని నామములను, క్రమములను నీ దిగువఁ జూడుఁడు :

1. సమయతి :—దీర్ఘ హ్రస్వాక్షరములు సమముగ (ఒకటే కొలతలను గలవిగా) వచ్చుట సమయతి యనఁబడును. దీనిని పిపీలికయతి అనియును చెప్పుదురు. (పిపీలిక మనగా చీమలు) చీమలు పోవుచున్న క్రమములో వచ్చు యతి అని తాత్పర్యము. ఉ, (1) తకతక, (2) తాకాతాకా (3) తా ; కా ; తా ; కా ; ఇట్లు ఒకే తీరున వచ్చుట.

2. విషమయతి :—పైని చెప్పిన సమయతికి ప్రత్యక్షవిరోధముగ వచ్చు యతి. ఉ॥ తా ; ; కతాకతకతా, తా ; ఇట్లు నానావిధములుగ వచ్చుట.

3. మృదంగయతి :—మృదంగాంగము మధ్యలో స్థూలముగనుండి రెండుకొనలలోను స్థూలము క్రమము తగ్గియున్న చందంబున వచ్చుయతి మృదంగయతి యనఁబడును. ఉ॥ తక—తాకా—తా,—కా,—తా , కా ;—తా, కా,—తాకా—తక ; ఇట్లు వచ్చుట.

4. వేదమధ్యయతి:—హుడుక్క అను వాద్యమునకు మధ్యభాగము సూక్ష్మముగను రెండుప్రక్కల భాగములు విశాలముగనుండు చందంబున వచ్చు యతి వేదమధ్యయతి యనఁబడును. ఉ॥ తా ;—కా,—తా—క—తా—కా,—తా ; ఇట్లు వచ్చుట.

5. గోపుచ్ఛయతి :—గోవుయొక్క పుచ్ఛమునుబోలి ప్రారంభ ములో పెద్ద అంగమును వరుసగా చిన్న అంగములుగ తగ్గుచువచ్చి ముగించుట. ఉ॥ తా ;—కా,—తా—క.

6. స్రోతోవహాయతి :—పైనిచెప్పిన గోపుచ్ఛమునకు అవరోహణ క్రమము స్రోతోవహాయతి యనంబడును. ఉ॥ తతా తా, తా; తా ; ; ; ఇట్లు వచ్చుట.

పైని చెప్పంబడిన యతులు ఒకటితోనొకటి చేరునపుడు యతులు సంయోగవియోగములచే ననేకము లగును.

ఈ యతి ప్రస్తారలక్షణము ననుసరించి తాళాంగములను వ్రాసి తాళప్రస్తారము చేయుట పూర్వీకుల సంప్రదాయముగ నుండెనని తెలియుచున్నది.

ప్రస్తారప్రాణ లక్షణము.

స్వరప్రస్తారమునుం బోలి తాళప్రస్తారములును అనంతమగును. ప్రస్తారపద్ధతులు (1) నష్టము, (2) ఉద్దిష్టము, (3) పాతాళము, (4) మహాపాతాళము, (5) అనుద్రుతమేరువు, (6) ద్రుతమేరువు, (7) ద్రుతశేఖరమేరువు, (8) లఘుమేరువు, (9) గురుమేరువు, (10) ప్లుతమేరువు, (11) కాకపాద మేరువు, (12) సంయోగమేరువు, (13) ఖండప్రస్తారము, (14) యతిప్రస్తారము అని 14 భేదము లగుచున్నవి.

(1) నష్టము : ఒకప్రస్తార మిన్నవ ప్రస్తారమని లెక్కచేయుట.

(2) ఉద్దిష్టము : ఇన్నవ ప్రస్తార మిదియని లెక్కచేయుట.

(3) పాతాళము : ప్రస్తరింపంబడిన అంగము లన్నిటికిని తక్కువైన అంగ సంఖ్య లెన్ని వచ్చియున్నవని గుణించుట.

(4) మహాపాతాళము : ప్రస్తారములలో అన్ని అంగములును ఎన్ని మారులు వచ్చియున్నవని లెక్కచేయుట.

(5) అనుద్రుతమేరువు : (సమసంఖ్యగల ఒక అంగము ఎన్ని ప్రస్తారములలో వచ్చియున్నదని తెలియుటకై) అనుద్రుతమును లెక్కచేయుట.

(6) ద్రుతమేరువు : అటులనే ద్రుతమును లెక్కచేయుట.

(7) ద్రుతశేఖరమేరువు : అటులనే ద్రుతశేఖరమును లెక్కచేయుట.

(8) లఘుమేరువు : అటులనే లఘువులను లెక్కచేయుటను.

(9) గురుమేరువు : పైనిచెప్పిన తీరుననే గురువును లెక్కచేయుట.

(10) ప్లుతమేరువు : ప్లుతమును లెక్కచేయుట.

(11) కాకపాదమేరువు : కాకపాదమును లెక్కచేయుట.

(12) సంయోగమేరువు : సమసంఖ్యగల అంగము లెన్ని మాఱులు వచ్చియున్నవని లెక్కచేయుట.

(13) ఖండప్రస్తారము : అంగములు లోపములేక స్థానభేదములను మాత్రము జెందునటుల ప్రస్తరించుట.

(14) యతిప్రస్తారము : యతుల ననుసరించి భాగించుట.

తాళమునకు గలిగియుండు ప్రస్తారములును, మేరుపట్టికలును ఇంచుకైన నుపయోగములు కావు. అందుచేత వానిని ఇ౹౹ వ్రాయలేదు.

స ప్త తా ళ ము లు.

శ్లో॥ ధ్రువోమఠ్యోరూపకశ్చ ఝంపాత్రిపుట ఏవచ ।
అటతాళశ్చైకతాళశ్చ సప్తతాళాః ప్రకీర్తితః ॥

తా. ధ్రువతాళము, మఠ్యతాళము, రూపకతాళము, ఝంపతాళము, త్రిపుట తాళము, అటతాళము, ఏకతాళము అని తాళములు ఏడు.

సప్తతాళములకును వారనక్షత్రాదిగ గల లక్షణములు సంగీతస్వర ప్రస్తారసాగరములో వ్రాయబడియున్నవి. ఇవి పూర్వప్రసిద్ధ గ్రంథములలో గన్పట్టలేదు. మఱియు నిందుగల శ్లోకముల నెవరో సంస్కృతభాషాపరిచయము లేనివాడు కల్పించి పరమశివుడు పార్వతికి నుపదేశించినట్లు తన యాభాస జ్ఞానమును లోకమునకు వెల్లడించుచున్నాడు.

శ్లో॥ భానువారేపుష్యరుక్షే ధ్రువతాళసముద్భవః ।
శ్వేతవర్ణవిశాలాక్షీ హీరమాలాభిశోభితమ్ ॥
శుభ్రవస్త్రధరశ్చైవ శాండిల్యాశ్చ ఋషిస్స్వయమ్ ।
ఛందోஅనుష్టుపుశ్చైవ బ్రహ్మాధిదేవత స్తథా ॥
జంబూద్వీపనివాసైశ్చ ధ్రువఘు ళాంగసజ్ఞిక ।
లఘుద్రుతలఘుద్వంద్వం ధ్రువఘుళంచలక్షణమ్ ॥

తా. ఆదివారమునందు, పుష్యమినక్షత్రమున శ్వేతచ్ఛాయయై, విశాలాక్షియై, శుభ్రవస్త్ర వజ్రమాలికాలంకృతయై, అనుష్టుపుఛందోయుక్తయై, బ్రహ్మ అధిదేవతగాను శాండిల్య ఋషిని అధీనకర్తగాను గలదియై, జంబూద్వీప నివాసినిగా ధ్రువతాళము ఋట్టెను. ఈ ధ్రువ తాళమునకు ఒక్కలఘువు ఒక్కద్రుతము పిమ్మట రెండులఘువులు, అంగసంజ్ఞ । ౦ । ।.

శ్లో॥ సోమవారేహస్తరుక్షే మఠ్యతాళసముద్భవః ।
శ్యామవర్ణోమహాకాయ నానాభరణభూషితమ్ ॥
రక్తగంధత్రిష్టుప్ఛంద కౌమారి అధిదేవతా ॥
రక్తవస్త్రధరశ్చైవా విశ్వామిత్రఋషిస్స్వయమ్ ॥
ప్లక్షద్వీపనివాసైచ మఠ్యతాళంచసాక్షిక ।
లఘుద్రుతసతాళంగం చతురశ్రప్రకీర్తితః ॥

తా. సోమవారమునందు హస్తనక్షత్రమున శ్యామవర్ణమైన గాత్రమును గలదియై, రక్తవస్త్రధారియై, నానాభరణవిభూషితయై, రక్తగంధధారియై, త్రిష్టుప్ఛందోయుక్తయై, కౌమారిని అధిదేవతగాను, విశ్వామిత్రఋషిని అధీనకర్తగాను గలదియై, ప్లక్షద్వీప నివాసినిగా మఠ్యతాళము పుట్టెను. దీనికి చతురశ్రజాతియందు ఒక్క లఘువును ఒక్క ద్రుతమును పిమ్మట ఒక్క లఘువు, అంగసంజ్ఞ: । ० ।.

శ్లో॥ కుజవారేమృగశిరుక్షే రూపకశ్చసముద్భవః ।
పీతవర్ణకోమలాంగో నానాభరణభూషితమ్ ॥
పీతవస్త్రధరశ్చైవ అంబికాఅధిదేవతా ।
స్వయంగౌతమఋష్యస్యా తుక్కశద్వీపనివాసిని ॥
• ద్రుతమేకంలఘుర్యేకం శ్రుణుఅంగానిశంకరీ ।
దశప్రాణాత్మికంతాళం రూపకస్యప్రకీర్తితః ॥

తా. కుజవారమునందు మృగశిరానక్షత్రమునందు పీతవర్ణముగల మృదుశరీరియై, పీతాంబరధారియై, నానాభరణాలంకృతయై, అంబికాదేవిని అధిదేవతగాను గౌతమఋషిని అధీనకర్తగాను గలదియై, కుశద్వీపనివాసినియై రూపకతాళము పుట్టెను. దీనికి దశప్రాణయుక్తమైన ఒక్క ద్రుతము ఒక్క లఘువు, అంగసంజ్ఞ ० ।.

శ్లో॥ బుధవారేపుబ్బరుక్షే ఝంపతాళసముద్భవః ।
చిత్రవర్ణవరాంగశ్చ స్వర్ణాభరణభూషితమ్ ॥
చిత్రవస్త్రధరశ్చైవ జమదగ్నిఋషిస్స్వయం ।
క్రౌంచద్వీపనివాసశ్చ మహేశ్వర్యధిదేవత ॥
లఘువానుద్రుతంబిందు అంగలక్షణమిత్యపి ।
దశప్రాణాత్మికంతాళం ఝంపతాళప్రకీర్తితః ॥

తా. బుధవారమునందు పుబ్బనక్షత్రమునందు చిత్రవర్ణముగల సుందరాంగియై, స్వర్ణాభరణ చిత్రవస్త్రధారియై, మహేశ్వరిని అధిదేవతగాను, జమదగ్నిఋషిని అధీనకర్తగాను గలదియై, క్రౌంచద్వీపనివాసినియై ఝంపతాళము పుట్టెను. దీనికి దశప్రాణయుక్తమైన లఘువును విరామమును ద్రుతమును, అంగసంజ్ఞ: । ∪ ०

శ్లో॥ గురువారేరుద్రరుక్ష్యే త్రిపుటతాళ సముద్భవః।
పీతవర్ణేచశ్వేతాంగి నానాభరణభూషితమ్॥
పీతవస్త్రధరశ్చైవ రమ్యామీశ్వరిదేవతా।
భరద్వాజఋషిశ్చైవ శాల్మలద్వీపవాసినీ॥
లఘుశ్చైకంద్రుతద్వంద్వం తాళఃత్రిపుటలక్షణమ్।
అయంలోకహితార్థాయాం భరతాద్యప్రయుజ్యతే॥

తా. గురువారమునందు ఆరుద్రనక్షత్రమున పంచరంగుగల శ్వేతశరీరియై, పీత వస్త్రధారియై, నానావిధాభరణ భూషితయై, ఈశ్వరిని అధిదేవతగాను భరద్వాజఋషిని అధీనకర్తగాను గలదియై, శాల్మలద్వీప నివాసినియై, త్రిపుటతాళము బుట్టెను. దీనికి ఒక్క లఘువు రెండు ద్రుతములు. అంగసంజ్ఞ. । ం ం.

శ్లో॥ భృగువారాశ్వనీరుక్ష్యే అటతాళ సముద్భవః।
భర్మవర్ణకోమలాంగం ముక్తాభరణభూషితమ్॥
అస్యప్రధానకశ్చైవ వికృతిః శుద్ధరూపిణీ।
మృడానీపతిపతీదేవ పీతాంబరధరస్తథా॥
అయంశాక ద్వీపవాసి కశ్యపశ్చఋషిస్స్వయమ్।
లఘుద్వంద్వం ద్రుతద్వంద్వం అటతాళప్రకీర్తితః॥

తా. శుక్రవారమునందు అశ్వినీనక్షత్రమున బంగారుకాంతిగల కోమలశరీరియై, పీతాంబరధారియై, ముక్తాభరణభూషితయై, వికృతి ఛందస్సుగలదియై పార్వతిని అధిదేవతగాను కశ్యపఋషిని యాధీనకర్తగాను వహించినదై, శాకమను ద్వీపనివాసినియై, అటతాళ ముద్భవించెను. దీనికి 2 లఘువులు 2 ద్రుతములు. అంగసంజ్ఞ: । । ం ం.

శ్లో॥ శనివారేస్వాతిరుక్ష్యే ఏకతాళ సముద్భవః।
నీలవర్ణోరక్తనేత్రో రత్నమాలాభిశోభితమ్॥
పీతాంబరధరశ్చైవ యేరాశ్వరిసరస్వతి।
సపుష్కర ద్వీపవాసై వసిష్ఠాయ ఋషిస్స్వయమ్॥
ఏకతాళలఘుశ్చైవ తాళజ్ఞానవినోదినీ।
శ్రణుసప్తతాళాంగాని శంకరీశాస్త్రసమ్మతమ్॥

తా. శనివారమునందు స్వాతీనక్షత్రంబున నీలగాత్రయై, రక్తనేత్రయై, పీతవస్త్ర రత్నమాలా పరిశోభితయై, వసిష్ఠఋషిని యాధీనకర్తగా వహించినదై, సరస్వతిని అధిదేవతగా పుష్కరద్వీప నివాసినియై, ఏకతాళము జనించెను. ఈ యేకతాళమునకు ఒక్క లఘువు. అంగసంజ్ఞ : ”

పైని వ్రాసియుండు శ్లోకములలో యున్న తప్పులను సవరించక సంగీత స్వరప్రస్తార సాగరములో నున్నటులనే ప్రచురించియున్నాను. వానిని చక్కగ గమనించువారికి వానియందు గల తప్పులు వెల్లడియగును.

32. సప్తతాళములు ఏర్పఱచినవారు.

శ్లో॥ భరతోదత్తిళశ్చైవ ఆంజనేయో మహోధ్రువః ॥

తా. భరతాచార్యులును, దత్తిళాచార్యులును, ఆంజనేయులును కలిసి, ధ్రువతాళమును ఏర్పఱచినారు.

శ్లో॥ మత్యతాళస్యకర్తారః మతంగార్జునకోహళాః ॥

తా. మతంగమహామునియు, అర్జునుడును, కోహళాచార్యులును కలిసి, మర్యతాళమును జేసినారు.

శ్లో॥ ఆంజనేయః కుంభజోపి యాజ్ఞవల్క్యస్తు రూపకే ॥

తా. ఆంజనేయులును, అగస్త్యులును, యాజ్ఞవల్క్యులును కలిసి, రూపకతాళమును జేసినారు.

శ్లో॥ నందీశోభరతోశ్వాసః ఝంపాయాంచైవ సప్తధా ।

తా. నందికేశ్వరుడును, భరతాచార్యులును, [illegible] మునియు కలిసి, ఝంపతాళమును జేసినారు.

శ్లో॥ నిశాచరపతిః బ్రహ్మా త్రిపుటే శంఖపాలకః

తా. రావణాసురుడును, [illegible] కలిసి, త్రిపుట తాళమును జేసినారు.

శ్లో॥ బలిః కౌమారదేవేంద్రౌ అటతాళసముద్భవః ।

తా. బలిచక్రవర్తియు, దేవేంద్రుడును, [illegible] కలిసి, అటతాళము జేసినారు.

శ్లో॥ మహతాంచాపి సర్వేషాం ఏకతాళసముం విదుః ॥

తా. సకలమైనవారును జేరి ఏకతాళము [illegible] చెప్పినారు.

పైని కనఁబఱచియుండు, భరతాది మునులచే తాళములు నిర్మింపఁబడినవను విషయము, ప్రాచీన గ్రంథములలో గానఁబట్టలేదు. కనుక ఈ పద్ధతియును నూతన పద్ధతియే యగును.

సప్తతాళములు.

ధ్రువము, మఠ్యము, రూపకము, ఝంప, త్రిపుట, అట, ఏకతాళిను, ఇవి తాళసప్తకము. ఈ 7 తాళములను చతురశ్రాదిపంచజాతులచే పెంచినచో తాళములు 35 అగును. వీనికి వరుసగా 35 నామములును, వేర్వేఱు అక్షరసంఖ్యలును గలవు. వీని వివరములను నీ క్రింది పథకములోఁ జూడుఁడు.

సంఖ్య.	పేళ్లు.	స్వరూపము.	చతురశ్రము.		త్రిశ్రము.		మిశ్రము.		ఖండము.		సంకీర్ణము.	
			అక్షర సంఖ్య.	పేళ్లు.	అక్షర సంఖ్య.	పేళ్లు.	అక్షర సంఖ్య.	పేళ్లు.	అక్షర సంఖ్య.	పేళ్లు.	అక్షర సంఖ్య.	పేళ్లు.
1	ధ్రువము	1011	14	శ్రీకర	11	మణి	23	పూర్ణ	17	ప్రమాణ	29	భువన
2	మఠ్యము	101	10	సమ	8	సార	16	ఉదీర్ణ	12	ఉదయ	20	రావ
3	రూపకము	01	6	పత్తి	5	చక్ర	9	కుల	7	రాజ	11	బిందు
4	ఝంప	100	7	మధుర	6	కదంబ	10	సుర	8	సుర	12	కద
5	త్రిపుట	100	8	ఆది	7	శంక	11	లీల	9	సుప్కర	13	భోగ
6	అట	1100	12	లేఖ	10	గుప్త	18	లోక	14	విదళ	22	ధీర
7	ఏక		4	మాన	3	సుధ	7	రాగ	5	రత	9	వసు

N B ధ్రువాది సప్తతాళములను పాడునపుడు, చతురశ్రాది పంచజాతులలో నొకటిని చేర్పక వానిని పాడుటకు సాధ్యముగాదు. ఇట్లు ధ్రువాది తాళములకు జాతి సంబంధము గలుగునపుడు వేర్వేఱు నామములు గలుగుచున్నవి. సూళాది 35 తాళములకును శ్రీకరాది 35 పేళ్లు పై పథకములో వ్రాయఁబడియున్నవి. ఇవియే ఈ తాళములకు నియతమగు నామము లని యెఱుంగునది.

పైని కనఁబఱచియున్న పథకములో, సప్తతాళములును పంచజాతుల సంయోగమువలన 35గా వృద్ధిఁజెంది 35 తాళము లాయెను. ఈ 35 తాళములను 5 గతులచే భేదము జేసి వాడునపుడు 35 × 5=175 తాళము లగునని "సంగీతచంద్రిక" అను పుస్తకములో వ్రాయఁబడి యున్నది. ఇట్లు గతిభేదముచేసి వాడుట శాస్త్రోక్త పద్ధతి కానేరదు. ఇది యొక నవీన కల్పనావిశేషమే యగును.

మిస్టర్ మాణిక్కమొదలారు వ్రాసియున్న సంగీతచంద్రికలో మొదలారి స్వకల్పనము లనేకతావులలో కనఁబడుచున్నవి. గ్రంథోక్త తాళ ప్రస్తారములే అపారముగ నున్నవి. వాని నెఱింగి ఉపయోగించుటకే మన మశక్తులై యున్నాము. అట్లుండునపుడు మిస్టర్ మొదలారి విపరీత కల్పనములను పూర్వోక్త తాళములతో చేర్చునపుడు తాళముల సంఖ్య విపరీతమే యగును. మొదలారి కల్పనములలోఁ గొన్నిటి నీ దిగువఁ జూడుఁడు :

(1) మిస్టర్ మొదలారు, 35 తాళములకు గతి భేదములను కల్పించి 175 నామహీనమైన తాళములను వ్రాసియున్నారు. వీనికి సమకళా తాళ పట్టికను సిద్ధపఱచి యున్నారు. వీనికి నామములనుకూడ కల్పించి యుండి నచో కల్పన పరిపక్వమైనదియై యుండును.

(2) మేళకర్త రాగములకు గల పేళ్లను ఒక విచిత్ర కటపయాది లెక్కచే భాగించి వానికి సంఖ్యల నేర్పఱచి, ఆ సంఖ్యలతో వచ్చెడి అంక ములను ఆ నామములకు తాళాంగములుగ చేర్చి 72 తాళములను కల్పించి వీనికి సమకళా పట్టికను సిద్ధముజేసి ప్రచురించియున్నారు.

(3) అష్టోత్తర శతతాళములను వ్రాసి అవి చతురశ్రజాతి అష్టోత్తర శతతాళమనియును, త్రిశ్ర, మిశ్ర, ఖండ, సంకీర్ణ జాతులలోను 108 తాళ ములున్నవనియును, అందుచేత వాని మొత్తము "108 × 5=540" ఐదు వందల నలువది యనియును తెలిపియున్నారు. ఈ కల్పనములోని పెద్ద పొరపాటును మొదలియారు గమనింపకపోయినందువలన వారి కల్పనముల వెల్లడిచుగుటకు కారణమాయెను. ఈ కల్పనములోని పొరపాటు ఏదియన చతురశ్రాది పంచజాతుల భేదములు లఘువునకు మాత్రమేగాని తదితర అంగములకు లేవు. నూట ఎనిమిది తాళములలో లఘుహీనమైన తాళ ములును, ద్రుతములను మాత్రము అంగముగా బడసిన తాళములును

ఉన్నవి. ఉదాహరణముగ, మతంగతాళము, త్రితీయతాళము, త్రిమాత్రిక మొదలగు తాళములలో లఘువు లేదు. మఱియు కరుణాయతి, షట్తాళము, ఏకతాళము అను నీ మూఁడు తాళములలోను ద్రుతము అను అంగము మాత్రమే వచ్చియున్నది. కనుక ఈ తాళములు జాతిభేదములను జెందవు. ఈ కారణములవలన మొదలారిగారి కల్పనము అసంభావితమే యగును.

సంగీతరత్నాకర గ్రంథములోని 120 తాళములు.

శ్లో॥ లఘ్వాదితాలో లోకేఽ సౌ రాసః దాలోద్వితీయకః ।
ద్రుతాద్రుతౌవిరామాన్తౌ త్రితీయస్స్యాత్ చతుర్థకః ॥
లఘుద్వయంద్రుతశ్చైకః పంచమస్తు ద్రుతద్వయం ।
తాలే నిశ్శంక లీలాఖ్యే ప్లుతౌ ద్వ్యాగద్వయం లఘుః ।
దర్పణేదద్వయం గశ్చ సింహవిక్రమ సజ్ఞకః ।
గత్రయం లః పలగపాః రతిలీలేలఘూగురూ ॥
లఘ్వన్తే దత్రయాం సింహ లీలే ద్వ్యాయగణస్తథా ।
కందర్పతాలస్తస్యైవ పర్యాయః స్యాత్పరిక్రమః ॥
లఘుర్ద్రుతద్వయం చాన్తే గురుః స్యా ద్వీరవిక్రమః ।
రంగశ్చతు ర్ద్రుతీగశ్చ శ్రీరంగస్సగణోలపౌ ॥
విరామాన్త ద్రుతద్వంద్వా న్యష్టౌ లఘుచ చర్చరీ ।
ప్రత్యంగోమగణో తాద్వా యతిలగ్నోద్రుతోలఘుః ॥
గజలీలో విరామాన్త ముక్తం లఘు చతుష్టయం ।
హంసలీలే విరామాంతం లఘుద్వయ ముదాహృతం ॥
వర్ణభిన్నోద్రుతౌ లోకః త్రిభిన్నోల గురుప్లుతః ।
రాజచూడామణి ర్ద్రాద్వా సగణశ్చద్రుతౌలగా ॥
మగణో లప్లుతౌ రంగో ద్యోతఃరంగప్రదీపకః ।
ణోగప్లుతౌ రాజ తాలో గపౌదాచ గలాప్లుతః ॥
త్ర్యస్రో మిశ్రోద్విధావర్ణ స్త్ర్యస్రో తాద్వా లఘుద్వయం ।
మిశ్రోద్రుత చతుష్కాః స్యు ర్విరామాన్తా స్త్రియః పృథక్ ॥
తతః పగా దాగలాగః చతురస్రోపి దృశ్యతే ।
గతాద్రుతౌ గురుశ్చేతి సింహవిక్రీడితః ప్లుతః ॥
ఽపౌగ పౌపగాలాద్గః పలాపశ్చ జయాః పునః ।
జోలఘూర్ద్రా ద్రుతౌపశ్చ వనమాలీ చతుర్ద్రుతీ ।

లఘుర్ద్రౌ ద్వౌగురురితి లప్లు తౌద్వౌ ద్రుతౌప్లుతః ।
హంసనాదః సింహనాదో యగణశ్చ లఘుర్గురుః ॥
కుడుక్కో ద్వౌ ద్రుతౌ లౌ ద్వౌ విరామాన్త ద్రుతద్వయాత్ ।
ద్రుతౌ తురంగ లీలస్స్యాత్ భవేచ్చార బలీలకః ॥
లౌద్వౌచతుర్ద్రుతౌ ద్వౌతౌ సింహనన్దనకః పునః ।
తపౌలగౌద్రుతౌ గౌలః పలపౌ గోలఘూతతః ॥
చత్వారో లఘవో శబ్దాః త్రిభంగిః సగణాద్గురుః ।
రంగాభరణ తాలేకా లప్లుతా మణ్ఠకేపునః ॥
సాచ్చతుర్లఘు నిశ్శబ్దం యద్వౌభౌ ద్వౌవ శబ్దకో ।
ఘాచ్చతుర్లఘు నిశ్శబ్దం భవేన్మద్రిత మణ్ఠకే ॥
మణ్ఠోనజౌ లఘుర్యద్వౌ ప్రోక్తాషడ పరాభిదాః ।
మాణ్ఠరూపక వేలాయాం కోకిలా ప్రియనామ్నిచ ॥
గలపాస్యుః విరామాంతౌ లఘూ నిస్సారుకోమతః ।
లఘుర్గురు ద్రుతద్వంద్వం రాజవిద్యాధరోభవేత్ ।
సగణద్వితయం యత్ర సతాలో జయమంగళః ।
మల్లికామోదతాలే తు లౌద్వౌద్రుత చతుష్టయం ॥
విజయానంద సంజ్ఞేతు లఘుద్వంద్వం గురుత్రయం ।
క్రీడాద్రుతౌ విరామాంతౌ చణ్డనిస్సారుకశ్చసః ॥
జయశ్రీరగణా ల్లోగః ద్వాలౌలో మకరందకః ।
లపౌగలాప్లుతః కీర్తిః శ్రీకీర్తిర్ద్వౌ లఘూగురూ ॥
తాద్రుతౌ ప్రీతితాలస్స్యాత్ విజయః పగపాలఘుః ॥
గుర్వోర్మధ్యేతు చత్వారో డిందవో బిందుమాలినీ ।
సమౌలౌద్వౌ విరామాంతౌ లఘుర్ద్వౌపశ్చ నందనః ॥
గురుద్రుత ప్లుతాః ప్రోక్తాః మణ్ఠికాన్తైస్తులద్వయం ।
విరామాది ద్రుతౌద్వౌచ మాణ్ఠికా పరికీర్తితా ॥
దీపకో దలగాద్విర్ధిః లౌద్వౌ గురురుదీతుణః ।
రగణోఢెఙ్కి కాకైశ్చిత్ ఏషప్రోక్తస్తుయోజనః ॥
ద్విశ్చత్వారో విరామాంతా ద్రుతాస్తు విషమేమతాః ।
ద్వౌలౌ ద్వౌదౌలఘుర్ద్వౌద్వౌ కీర్తితాః వర్ణమణ్ఠికా ॥

అభినందో లఘుద్వంద్వం ద్రుతయుగ్మం గురుస్తథా ।
లప్లుతౌ సగణో౽నఙ్గః నాందీరోద్వౌ లఘూగురూ ॥
మల్లతాలో విరామాంత ద్విబింద్వంతం చతుర్లఘు ।
ఉక్తశ్చతుర్థా కఙ్కాలః పూర్ణఃఖండః సమో౽సమః ॥
చతుర్ద్రుతీ కలాపూర్ణః ఖం డోద్వౌ గురుద్వయం ।
సమోగురూ ద్వౌ లఘ్వంతౌ విషమోలా గ్గురుద్వయం ॥
కందుకో లాచ సగణః ద్రుతేనత్వేక తాలికా ।
కుముదో లా ద్రుతౌ గశ్చ అన్యేషాం లశ్చతుర్ద్రుతీ ॥
అంతే గురుశ్చకుముదః చతుస్తాలో గురోఃపరే ।
త్రయోద్రుతాః షోమ్బలీతు ద్విర్లఘుస్స్యాత్ ద్విరామవత్ ।
అథగ్గో లప్లుతౌ రాయ వజ్గితా రగణాద్ద్రుతౌ ।
వసంతో నావిరామాంత లఘునా లఘుశేఖరః ॥
ప్రతాపశేఖరో దీప్తౌ ద్విరామాంతం ద్రుతద్వయం ।
ఝంపతాలో విరామాంతం ద్రుతద్వంద్వం లఘుస్తథా ।
గజఝంపో గురోరూర్ధ్వం విరామాంతం ద్రుతత్రయం ॥
చతుర్ముఖో జప్లుతాభ్యాం స ఏవోన్మాతుకో మతః ।
దద్వయం గశ్చమదనః సోఖోవా ప్రతిమట్ఠికః ।
కోల్లకో న్యైరయం ప్రోక్తః పార్వతీ లోచనేపునః ॥
మలపాగౌ గురూ ద్వౌ ద్వౌ రతితాలో లఘుర్గురుః ।
లీలాదతాపం కరణ యతౌ ద్రుతచతుష్టయం ।
లలితో ద్వౌ ద్రుతౌ లోగః గారుగీ చతుస్ద్రుతీ ॥
విరామాంతా బుధైరుక్తా రాజనారాయణః పునః ।
ద్రుతౌ ద్వౌ జగణోవక్రః లక్ష్మీశతు ద్రుతద్వయం ।
విరామాంతం లప్లుతౌచ తాలస్తు లలితప్రియః ।
ఊర్ధ్వం లఘుభ్యాం రగణః స్యాత్తాంశ్రో నందనేభవా ॥
జనకో నయసావక్రః వర్ధనో ద్వౌ ద్రుతౌలపౌ ।
విరామాంతౌ ద్రుతౌబిందు స్త్రిమాత్రో రాగవర్ధనః ।
ద్రుతైః షడ్భిస్తు షట్తాలః అంతరక్రీడాతుకథ్యతే ।
ద్రుతత్రయం విరామాంతం హంసేన విరతీలఘూ ॥

లఘుప్లుతౌ పుత్సవస్స్యాత్ గోదాదీప్తో విలోకితే ।
గజశ్చతుర్లాధా రాఽసౌ తాదావర్ణయతి ర్భవేత్ ॥
సింహేలగౌ లత్రయంచ గురుణౌ కరుణోమతః ।
లఘుర్ద్రుతానాం త్రితయం లఘూన్వా సారసాస్మృతః ।
ద్రుతత్రయం లఘూద్వంద్వం చండతాలే బభాషిరే ॥
మగణశ్చ త్రయోదీప్తా లఘుశ్చంద్ర కలాభిధే ।
గలౌప్లుత త్రయంవక్రః ప్లుతోబింను త్రయంలయే ॥
రోద్రుతౌ ద్వౌ గురూస్కందః అడ్డతాలీ లఘుద్వయం ॥
ఇమమేవోచిరే తాలం కేచిత్రిపుట సంజ్ఞయా ।
ద్వౌలౌ ద్వాదౌలగౌ ధత్తా ద్వంద్వః సతగణౌప్లుతః ॥
ముకుందేతు లఘోర్బిందు చతుష్టయ మధోగురుః ।
కువిందకే లఘుర్బిందు ద్వయంగురు రథప్లుతః ॥
కలధ్వని ర్లఘుద్వంద్వం గురుర్లఘురథ ప్లుతః ।
పంచభిర్లఘుభి ర్గారీ ద్వాగురూద్వౌ లఘుద్రుతౌ ॥
తాలే సరస్వతీ కణ్ఠా భరణే శార్ఙ్గిసమ్మతౌ ।
భగ్నతాలే చతుర్బింను నగణశ్చ విరామవాక్ ॥
తాలే రాజమృగాంకేతు ద్రుతౌ లఘురధో గురుః ।
గురుర్లఘుద్రుతాః తాలే రాజ మార్తాండసంజ్ఞకే ॥
నిశ్శంకసంజ్ఞకే తాలే లఘురూప గురూగలౌ ।
శార్ఙ్గదేవే ద్రుతద్వంద్వం గప్లుతౌగ ద్వయం లఘుః ॥

ఇతి వింశత్యుత్తర శతందేశీతాలాః.

రత్నాకర గ్రంథమునందలి 120 తాళములును వాని అంగములును.

☞ ఈ తాళపట్టికలో తాళాంగములను జూపుటకై లఘువునకు (1) అను సంఖ్యను, గురువునకు (8) అను సంఖ్యను, ప్లుతమునకు (3) అను సంఖ్యను, కాకపాదమునకు (+) అను గుఱుతును ఉపయోగింపఁబడి యున్నవి అర్ధచంద్ర చిహ్నము విరామ మనియును పూర్ణానుస్వారములు ద్రుతమనియు నెఱుంగునది.

1. ఆదితాళము |
2. ద్వితీయతాళము o o |
3. తృతీయతాళము o o o ∪
4. చతుర్థతాళము | | o
5. పంచమతాళము o o
6. నిశ్శంకలీలతాళము 3 3 8 8 |
7. దర్పణతాళము o o 8
8. సింహవిక్రమతాళము 8 8 8 | 3 | 8 3
9 రతిలీలతాళము | | 8 8
10 సింహలీలతాళము ∪ o o
11 కందర్పతాళము o o | 8 8
12. వీరవిక్రమతాళము | ∪ o 8
13. రంగతాళము o o o o 8
14 శ్రీరంగతాళము | | 8 | 3
15. చర్చరితాళము oo∪ ∪∪∪ oo∪ o∪∪ o∪∪ oo∪ o∪∪ ∪o∪
16. ప్రత్యంగతాళము 8 8 8 | |
17. యతిలగ్నతాళము o |
18. గజలీలతాళము | | | | ∪
19. హంసలీలతాళము | ∪ | ∪
20. వర్ణభిన్నతాళము o o | 8
21. త్రిభిన్నతాళము | 8 3
22. రాజచూడామణి తాళము ∪ o | | | o o | 8
23. రంగద్యోతతాళము 8 8 8 | 3
24. రంగప్రదీపకతాళము 8 8 | 8 3
25. రాజతాళము 8 3 o o 8 | 3

త్ర్యస్త్రివర్ణరాజతాళము | | o o | |

మిశ్రవర్ణ రాజతాళము oooo∪ oooo∪ oooo∪ 38∪o8|

26. చతురశ్రవర్ణరాజతాళము 8 | o o 8
27. సింహవిక్రీడితతాళము | 38338 | 83 | 3

28. జయతాళము | 8 | | o o 3
29. వనమాలీతాళము o o o o | o o 8
30. హంసనాదతాళము | 3 o o 3
31. సింహనాదతాళము | 8 8 | 8
32. కటుక్కతాళము o o | |
33. తురంగలీలతాళము o∪o∪oo
34. శరభలీలతాళము | | o o o o | |
35. సింహానన్దనతాళము 88 | 3 | 8 o o 8 8 | 3 | 3 8 | | (4) +
36. త్రిభంగితాళము | | 8 8
37. రంగాభరణతాళము 8 8 | | 3
38. మంఠతాళము | | 8 +
B మంఠతాళము 8 | | (2) +
C. ముద్రితమంఠతాళము 8 | | (4) +
D. మంఠతాళము | | | 8 | |
(మంఠతాళములో 10 విధము లున్నట్లు తెలియుచున్నది.)
39. కోకిలప్రియతాళము 8 | 3
40. నిస్సారుకతాళము | ∪ | ∪
41. రాజవిద్యాధరతాళము | 8 o o
42 జయమంగళతాళము | | 8 | | 8
43 మల్లికామోదతాళము | | ∪ o o o
44. విజయానన్దతాళము | | 8 8 8
45. క్రీడాతాళశ్చండనిస్సారుకతాళము o∪o∪
46. జయశ్రీతాళము 8 | 8 | 8
47. మకరన్దతాళము o o | | |
48. కీర్తితాళము | 3 8 | 3
49. శ్రీకీర్తితాళము | | 8 8
50. ప్రీతితాళము | o o
51. విజయతాళము 3 8 3
52. బిందుమాలినీతాళము 8 o o o o 8

53. సమతాళము | | U O U O
54. నన్దనతాళము | O O 3
55. మణ్ఠికతాళము X O 3
మణ్ఠకతాళము U U O
56. దీపకతాళము U O | | 8 8
57. ఉదీక్షణతాళము | | 8
58. ఢేంకీతాళము 8 | 8
59. విషమతాళము OOOO OOOO
60. వర్ణమణ్ఠికాతాళము | | O O | O O
61. అభినన్దతాళము | | O O 8
62. అనంగతాళము | 3 | | 8
63. నాందీరతాళము | O O | | 8 8
64. మల్లతాళము | | | | U O O
65 పూర్ణతాళము O O O O 8 |
ఖండపూర్ణతాళము O O 8 8
సమపూర్ణతాళము 8 8 |
విషమపూర్ణతాళము | 8 8
66. కందుకతాళము | | | | 8
67. ఏకతాళము O
68. కుముదతాళము | O O | | 8
కుముదతాళము | O O O O 8
69. చతుస్తాళము 8 O O O
70. డోంబులీతాళము | U | U
71. అభంగతాళము | 3
72. రాయవంగోలతాళము 8 | 8 O O
73. వసంతతాళము | | | 8 8 8
74. లఘుశేఖరతాళము
75. ప్రతాపశేఖరతాళము 3 O O U
76. ఝంపతాళము O U O U

77. గజఝంపతాళము 8 o o o ∪
78. చతుర్ముఖతాళము | 8 | 3
79. మదనతాళము o o 8
80. ప్రతిమంఠకతాళము | | 8 8 | |
81. పార్వతీలోచనతాళము 888 | 3 88oo
82. రతితాళము | 8
83. లీలాతాళము o | 3
84. కరణయతితాళము o o o o
85. లలితతాళము o o | 8
86. గారుగితాళము o o o o ∪
87. రాజనారాయణతాళము o o | 8 | 8
88. లక్ష్మీశతాళము o o ∪ | 8
89. లలితప్రియతాళము | | 8 | 8
90. శ్రీనందనతాళము 8 | | 3
91. జనకతాళము | | | | 8 8 8 | | 8
92. వర్ధనతాళము o o | 3
93. రాగవర్ధనతాళము o o ∪ o 3
94. షట్తాళము o o o o o o
95. అంతరక్రీడాతాళము o o o ∪
96. హంసతాళము | | ∪
97. ఉత్సవతాళము | 3
98. విలోకితతాళము 8 o ∩ 3
99. గజతాళము | | | |
100. వర్ణయతితాళము | | o o
101. సింహతాళము | o | | |
102. కరుణతాళము 8
103. సారసతాళము | o o o | |
104. చండతాళము o o o | |
105. చంద్రకలాతాళము 8 8 8 3 3 3

106. లయతాళము 8 । 3 3 3 8 3 ౦ ౦ ౦
107. స్కందతాళము 8 । 8 ౦ ౦ 8 8
108. అటతాళము ౦ । ।
109. ధత్తాతాళము । । ౦ ౦ । 8
110. ద్వంద్వతాళము । । 8 8 8 । 3
111. ముకుందతాళము । ౦ ౦ ౦ ౦ 3
112. కువిందకతాళము । ౦ ౦ 8 3
113. కలధ్వనితాళము । । 8 । 3
114. గౌరీతాళము । । । । ।
115. సరస్వతీకంఠాభరణతాళము 8 8 । । ౦ ౦
116. భగ్నతాళము ౦ ౦ ౦ ౦ । । । ౦
117. రాజమృగాంకతాళము ౦ ౦ । 8
118. రాజమార్తాండతాళము 8 । ౦
119. నిశ్శంకతాళము । 8 8 3 8 8 8 ।
120. శార్ఙ్గదేవతాళము ౦ ౦ 8 3 8 8 ।

ఇవి వింశత్యుత్తర శతతాళములు.

పైని చెప్పిన 120 తాళములు లేక అనేక తాళము లున్నవనియును, వానిని లెక్కచేసి వ్రాయుట కసాధ్యమనియును రత్నాకరములో చెప్పఁబడి యున్నది. రాగములకు ప్రస్తారము లెట్లున్నవో అట్లే తాళములకును ప్రస్తార బహుళ మున్నదని యెఱుంగవలయును. అష్టోత్తర శతతాళములను ఈ గ్రంథముయొక్క (C) అనుబంధములో జూడుఁడు.

వాగ్గేయకారక లక్షణము.

శ్లో॥ వాఙ్మాతు రుచ్యతే గేయం ధాతురిత్యభిధీయతే ।
వాచం గేయంచ కురుతే యస్స వాగ్గేయకారకః ॥

తా. ఎవఁడు, సుశబ్దాపశబ్దముల నెఱింగి పరిమాణ జ్ఞానపూర్వకముగ గానము చేయునో, వాఁడు వాగ్గేయకారకుఁ డనఁబడును.

వాగ్గేయకారక విశేష లక్షణము.

శ్లో॥ శబ్దానుశాసన జ్ఞాన మభిధాన ప్రవీణతా । ఛందః ప్రభేద వేదిత్వ మలంకారేషు కౌశలం ॥
రసభావ పరిజ్ఞానం దేశస్థితిషు చాతురీ । అశేష భాషా విజ్ఞానం కలాశాస్త్రేషు కౌశలం ।

తౌర్యత్రితయ చాతుర్యం హృద్యశారీర శాలితా ।
ప్రభూత ప్రతిభోద్భేద భాక్త్వం సుభగగేయతా
దేశీరాగే ష్వభిజ్ఞత్వం వాక్పటుత్వం సభాజయే ।
రాగద్వేష పరిత్యాగః సార్ద్రత్వ ముచితజ్ఞతా
అనుచ్ఛిష్టోక్తి నిర్బంధో నూత్నధాతు వినిర్మితిః
పరచిత్త పరిజ్ఞానం ప్రబంధేషు ప్రగల్భతా ।
ద్రుతగీత వినిర్మాణం పదాంతర విదగ్ధతా ।
త్రిస్థానగమక ప్రౌఢి ర్వివిధాలప్తి నైపుణం ।
అవధానం గుణైరేభి ర్వరో వాగ్గేయకారకః

తా. వ్యాకరణ పాండిత్యము గలవాఁడును, నిఘంటు పరిజ్ఞానము గలవాఁడును, ఛందశ్శాస్త్ర ప్రావీణ్యము గలవాఁడును, అలంకార పరిచయము మెండుగ గలవాఁడును, శృంగారాది నవరస పరిజ్ఞానము గలవాఁడును, విభావానుభావ సాత్త్విక సంచారాది భావముల నెఱింగినవాఁడును, దేశకాల స్థితుల నెఱింగినవాఁడును, సమస్త భాషాపరిచయుఁడును, అఱువదినాలుగు కళలయందు కృతపరిచయము గలవాఁడును, గీతవాద్య నృత్యములయందు చతురతగలవాఁడును, మనోహరమైన కంఠధ్వని గలవాఁడును (శ్రావ్యమైన శారీరము గలవాఁడును), శాస్త్రశిక్షితమైన తాళజ్ఞానమును, హెచ్చుతగ్గులేని లయజ్ఞానమును, మార్గ దేశ్య క్రియల నుపయోగముల నెఱింగినవాఁడును, స్థాయ్యాదులయందు గల స్వరకాకువుల నెఱింగినవాఁడును, మహా ప్రతిభాభేదశాలియు, ("స్మృతిర్వ్యతీతా విషయా మతీ రాగాదిగోచరా । బుద్ధిస్తాత్కాలికీప్రోక్తా, ప్రజ్ఞాత్రైకాలికీమతా । ప్రజ్ఞానవనవోన్మేష శాలినీం ప్రతిభాంవిదుః" అనురీతిగ, వ్యతీతా విషయమగు స్మృతియు రాగాది పరిచయముగల బుద్ధియు, కాలానుగుణ్యమైన ధీచాతుర్యమును, త్రికాలవేదియగు ప్రజ్ఞయు, తాత్కాలిక విషయావహమగు ప్రజ్ఞను ప్రతిభ అని వక్కాణించుచున్నారు) రాగద్వేషములను పరిత్యజించినవాఁడును, ఆర్ద్రహృదయము గలవాఁడును(సరసుఁడును), ఉచితజ్ఞుడును, ప్రమాతరహితముగ యుక్తుల నుడువువాడును, నవీనముగ ప్రబంధగీత కీర్తనాదుల రచించువాఁడును, పరేంగిత జ్ఞానము గలవాడును, ప్రబంధాధ్యాయగత ప్రబంధముల చక్కగ నెఱింగినవాఁడును, ద్రుతమధ్య విళంబాదులను సరసముగ నిర్మించువాడును, అన్యపదముల యందు పాండిత్యము గలవాఁడును, మంద్రమధ్యతారమను మూఁడుస్థాయిల యందును గమకముల నుపయోగించుటయందు నేర్పుగలవాఁడును, ఆలప్తి

యందు చతుర్విధ రాగవర్ధనులను విదారులను నెఱింగి గానము జేయువాఁడును, రాగముల కాలానుగుణ్యత నెఱింగినవాఁడునై యుండువాఁడు శ్లాఘ్యుఁడైన వాగ్గేయకారకుఁ డనిపించుకొనును.

శ్లో॥ విదధానోధికం ధాతూం మాతుమందస్తు మధ్యమః ।
ధాతుమాతు విదప్రౌఢః ప్రబంధేష్వపి మధ్యమః ।

తా. ధాతువు నధికముగఁజేసి మాతువును మందముగఁ జేయువాఁడును, ప్రబంధములయం దప్రౌఢుఁడై ధాతుమాతువుల నెఱింగినవాఁడును మధ్యముఁడని యెన్నఁబడును.

శ్లో॥ రమ్యమాతు వినిర్మాతా ప్యధమో మందధాతుకృత్ ।
వరో వస్తుకవిర్వర్ణ కవిర్మధ్యమ ఉచ్యతే ।
కుట్టికారోఽన్యధాతౌ తు మాతుకారః ప్రకీర్తితః ।

తా. మనోహరముగ మాతునిర్మాణమును జేయుచు నాకుజ్ఞానమందు మందమైనవాఁడు అధముఁ డనంబడును.

కథాకవి శ్రేష్ఠుఁడు, వర్ణనాకవి మధ్యముఁడు, అన్యధాతువునందు మాతువును చేర్చువాఁడు కుట్టికారుఁడు (అనఁగా అధమాధముఁడు).

గాంధర్వ లక్షణము.

శ్లో॥ మార్గం దేశీంచ యో వేత్తి స గాంధర్వోఽభిధీయతే ॥

తా. మార్గ దేశీయములగు సంగీతములను గుర్తెఱింగినవాఁడు గాంధర్వుఁడనఁబడును. (గాంధర్వుఁడనఁగా ఉత్తమగాయకుఁడు.)

శ్లో॥ యో వేత్తి కేవలం మార్గం స్వరాది స్సనిగద్యతే ॥

తా. మార్గసంగీతమును మాత్ర మెఱింగినవాఁడు స్వరాది యనఁబడుచున్నాఁడు.

ఉత్తమ గాయక లక్షణము.

శ్లో॥ హృద్యశబ్దస్సుశారీరో గ్రహమోక్షవిచక్షణః ।
రాగరాగాంగ భాషాంగక్రియాం గోపాంగకోవిదః ॥
ప్రబంధగాననిష్ణాతో వివిధాలప్తితత్త్వవిత్ ।
సర్వస్థానోచ్చగమకే ష్వనాయాసలసద్గతిః ॥
ఆయత్తకంఠస్తాలజ్ఞః సావధానో జితశ్రమః ।
శుద్ధచ్ఛాయాలగాభిజ్ఞః సర్వకాకువిశేషవిత్ ॥
అపారస్థాయసంచారః సర్వదోషవివర్జితః ।
క్రియాపరోఽజస్రలయః సుఘటో ధారణాన్వితః ।

స్ఫూర్జన్నిర్జవనో హారి రహః కృద్భజనోద్ధురః ।
సుసంప్రదాయో గీతజ్ఞైర్గీయతే గాయనాగ్రణీః ॥

తా. స్ఫుటోచ్చారణ గలవాఁడును, మంచి శారీరము గలవాఁడును, గానములో అపన్యాస క్రమములను ఆరంభాంత్య క్రమముల నెఱింగిన వాఁడును, రాగ రాగాంగ భాషాంగ క్రియాంగోపాంగముల నెఱింగిన వాఁడును, ప్రబంధ గీతాదులయందు ప్రవీణత గలవాఁడును, ఉచ్చనీచ స్థాయిలయందు గమకముల నెఱింగి అనాయాసముగ గానము చేయువాఁడును, నానావిధ రాగాలాపనముల గుర్తెఱింగిన వాఁడును, స్వాధీనధ్వని గల వాఁడును, తాళముల నవలయము లేక నుపయోగించువాఁడును, సావధానము గలవాఁడును, సుఖగాయకుండును (జితశ్రమః) శుద్ధచ్ఛాయాలగ రాగముల నెఱింగినవాఁడును, సమస్త కాకుస్వర వేదియును, స్థాయిలయం దపార ముగ సంచరించువాఁడును, సమస్త దోష విదూరుఁడును, క్రియాపరుఁడును, వ్యక్తమైన లయము గలవాఁడును, మనోహరముగ ఘటన చేయువాఁడును, ధారణా యుక్తుఁడును, మితము లేని వేగమున అనాయాసముగ గానము చేయువాఁడును, ఏకాంతమందు గానము జేసినను మధురముగను శ్రావ్యము గను జనానురంజనముగను బాడువాఁడును, చక్కగ శాస్త్రమర్యాదలను గుర్తెఱింగినవాఁడునై సహృదయ హృదయంగముగ గానము చేయువాఁడు గాయక వర్యుఁడని పేర్కొనఁబడును.

శ్లో॥ యక్తైః కతిపయైర్హీనో నిర్దోషో మధ్యమోమతః ।
మహేశ్వరేణోక్తః సదోషో గాయనోఽధమః ॥

తా. గాయక గుణములలో కొన్ని లేకపోయినను దోషములేక యుండువాఁడు మధ్యముఁ డనియును, దోషయుక్తుఁడైనవాఁడు అధముఁ డనియును మహేశ్వరునివలన చెప్పఁబడియున్నది.

శ్లో॥ శిక్షాకారోఽనుకారశ్చ రసికో రంజకస్తథా ।
భావుకశ్చేతి గీతజ్ఞాః పంచధా గాయనం జగుః ॥

తా. శిక్షకారుఁడు, అనుకారుఁడు, రసికుఁడు, రంజకుఁడు, భావుకుఁ డను గాయకులు ఐదు తెఱంగులుగ విభజింపఁబడియున్నారు.

శ్లో॥ అన్యూనశిక్షణేదక్షః శిక్షాకారోమతః సతాం ।
అనుకార ఇతి ప్రోక్తః పరభంగ్యనుకారకః ॥
రసావిష్టస్తురసికో రంజకః శ్రోతృరంజకః ।
గీతస్యాతిశయాధానా ద్భావుకః పరికీర్తితః ॥

తా. అన్యులకు నేర్పువాఁడు శిక్షకుఁడు, ఇతరుల భంగిని యను సరించువాఁడు అనుకారుఁడు, రసంబుల నెఱిఁగించువాఁడు రసికుఁడు, వినువారి మనసులలో రంజకమును బుట్టించువాఁడు రంజకుఁడు, గానంబును మిక్కిలి యతిశయముగఁ జేయువాఁడు భావుకుఁడు.

శ్లో॥ ఏకలో యమలో బృందీ గాయన స్త్రివిధో మతః ।
ఏక ఏవ తు యో గాయే దసా వేకల గాయనః ।
సద్వితీయో యమలః స్యా ద్బృందగాయన [illegible] ।

తా. మఱియు ఏకలుఁడు, యమళుఁడు, బృందకుఁడు అని మూఁడు విధములైన గాయకులు గలరు. వారిలో ఒకఁడుగా గానము చేయువాఁడు ఏకలుఁడు, మఱియొకనితో చేరి గానము చేయువాఁడు యమళుఁడు, అనేకులతో (సాహిత్యాదుల బృందముతో) చేరి గానము చేయువాఁడు బృందకుఁడు.

శ్లో॥ [illegible] గాయినో గాత్రవన్మతాః ।
[illegible] ప్రియా

తా. మంచి రూపము గలవారును, యౌవనము గలవారును (పైని చెప్పఁబడియున్న లక్షణయుక్తముగ) గాయకాగ్రగణ్యులవలె గానముచేయు సమర్థులును, అతిమనోహరమైన కంఠధ్వని (మంచిశారీరము) గలవారును, చతురప్రాగల్భ్యము గలవారును, చతురక్రియలయందభిప్రేమ గలిగిన వారునైన స్త్రీలు గాయిన్యు లనఁబడుచున్నారు.

శ్లో॥ సందష్టోద్ఘుష్ట సూత్కారి భీతశంకిత కంపితాః ।
కరాలీ వికలః కాకీ వితాల కరభోద్భటాః ।
ఝోంబకస్తుంబకీ వక్రీ ప్రసారీ వినిమీలకః ।
విరసాపస్వరావ్యక్త స్థానభ్రష్టా వ్యవస్థితాః ॥
మిశ్రకోఽనవధానశ్చ తథాఽన్య స్సానునాసికః ।
పంచవింశతి రిత్యేతే గాయనా నిందితా మతాః

పైని కనఁబఱచిన శ్లోకములచే 25 గాయక దోషంబులను గ్రంథకర్త నుడువుచున్నాఁడు. వానిని వరుసగ నీ దిగువ వ్రాసెదను :

శ్లో॥ సందశ్య దశనాన్ గాయన్ సందష్టః పరికీర్తితః ।
ఉద్ఘుష్టో విరసోద్ఘోషః సూత్కారీ సూత్కృతైర్యుతః ॥
భీతో భయాన్వితో గాతా త్వరయా శంకితో మతః ।
కంపితో గీయతే యః స్వభావా దాత్రిశ్య [illegible] ॥

కరాలీ గదితః సద్భిః కరాలోద్ఘాటతాననం ।
వికలః సతు యోగాయే త్స్వరాన్న్యూనాధికశ్రుతీన్ ॥
కాకక్రూరరవః కాకీ వితాలః తాలవిచ్యుతః ।
దధానః కంధరామూర్ధ్వాం కరభోఽభిహితో బుధైః ॥
ఛాగవ ద్వదనం కుర్వన్నుద్వటోఽధమగాయనః ।
శిరాలభాలవదన గ్రహఃగాతాతు ఝోంబకః ॥
తుమ్బకీ తుమ్బకా కారో త్ఫుల్లగల్లస్తుగాయనః ।
వక్రీవక్రీకృతగలో గాయన్ధీరై రుదీరితః ॥
ప్రసారీ గీయతే తజ్ఞై ర్గాత్రగీత ప్రసారణాత్ ।
నీమీలకోఽమలో గా యన్నిమీలితవిలోచనః ॥
విరసో నీరసో వర్జ్య స్వరగా నాదపస్వరః ।
గద్గదధ్వనిరవ్యక్త వర్ణస్త్వవ్యక్త ఉచ్యతే ॥
స్థానభ్రష్టః సయఃప్రాప్తు మశతః స్థానకత్రయం ।
అవ్యవస్థిత ఇత్యుక్తః స్థానకై రవ్యవస్థితైః ॥
శుద్ధఛాయాలగారాగా మిశ్రయన్ మిశ్రకస్మృతః ।
ఇతరేషాంచ రాగాణాం మిశ్రకో భూరిమిశ్రణాత్ ॥
స్థామ్యాదిష్వ వధానేన నిర్ముక్తోనవధానకః ।
గేయంనాసిక యాగాయ స్త్రియతే సానునాసికః ॥

(1) సందష్టుఁడు = పంతెములను కఱచుకొని గానము చేయువాఁడు.
(2) ఉద్ఘుష్టుఁడు = విరసంబుగ వధకధ్వనితో గానము చేయువాఁడు.
(3) సూత్కారి = సీత్కారముతో "ఉస్స" అని గానము చేయువాఁడు.
(4) భీతుఁడు = భయముతో గానము చేయువాఁడు.
(5) శంకితుఁడు = సందేహముతో గానము చేయువాఁడు.
(6) కంపితుఁడు = శరీరకంపముతో గానము చేయువాఁడు.
(7) కరాళుఁడు = భయము గలుగునటుల నోరు తెఱచి గానము చేయువాఁడు.
(8) వికలుఁడు = హెచ్చుతక్కువలైన స్వరములతో గానము చేయువాఁడు.
(9) కాకి = కాకమువలె క్రూరధ్వనితో గానము చేయువాఁడు.
(10) వితాలుఁడు = తాళమును విడిచి గానము చేయువాఁడు.
(11) కరభుఁడు = ఒంటెవలె గళమును పైకెత్తుకొని గానము చేయువాఁడు.
(12) ఉద్వడుఁడు = (ఉద్ఘటుఁడు) మేఁకవలె నెమరువేయుచు నోటిని కదలించుచు గానము చేయువాఁడు.

(13) ఝోంబకుఁడు = గొంతు చుట్టు నుండెడి నరములు బయటికి తెలియునట్లు పాడుచుకొని గానము చేయువాఁడు.

(14) తుంబకుఁడు = బుగ్గలుబ్బునట్లుగ గానము చేయువాఁడు.

(15) వక్రుఁడు = గొంతును వక్రముగ చేసికొని గానము చేయువాఁడు.

(16) ప్రసారుఁడు = కరాద్యవయవచేష్టలతో గానము చేయువాఁడు.

(17) వినిమీలకుఁడు = నేత్రములను మూసికొని గానము చేయువాఁడు.

(18) విరసుఁడు = రసహీనమైన గానము చేయువాఁడు (వికారమైన ముఖముతోను చేష్టలతోను పాడువాఁడును విరసుఁడనఁబడుచున్నాఁడు).

(19) అపస్వరుఁడు = స్వరశుద్ధములేక ప్రతిస్వరమిడిచి పాడువాఁడు

(20) అవ్యక్తుఁడు = గద్గదముతో మాటల ఉచ్చారణము తెలియక పాడువాఁడు.

(21) స్థానభ్రష్టుఁడు = త్రిస్థానములను విడిచి పాడువాఁడు.

(22) అవ్యవస్థితుఁడు = గానపద్ధతుల వ్యవస్థ తెలియంగక తనకుఁ దోఁచినటులు పాడువాఁడు.

(23) మిశ్రకుఁడు = రాగంబులను సక్రమముగ తెలియక ఒకటి నొకటిని కలిపి పాడువాఁడు.

(24) అనవధానుఁడు = గమకవ్యవస్థల తెలియక పాడువాఁడు.

(25) అనునాసికుఁడు = అనునాసికధ్వనితో (ముక్కుధ్వనితో) పాడువాఁడు.

శబ్దభేద లక్షణము.

శ్లో॥ చతుర్భేదోభవేచ్ఛబ్దః ఖాహులో నారటాభిధః ।
బోంబకో మిశ్రకశ్చేతి తల్లక్షణమథోచ్యతే ॥

తా. శబ్దము ప్రథమమున నలుతెఱంగులు. అవి ఖాహులము, నారటము, బోంబకము, మిశ్రకము. వాని లక్షణము లీదిగువఁ జెప్పఁబడును.

శ్లో॥ కఫజః ఖాహులః స్నిగ్ధమధురస్సౌకుమార్యయుక్ ।
అడిల్ల ఏవ ఏవస్యాత్ప్రౌఢ శ్చేన్మంద్రమధ్యయోః ॥

తా. స్నిగ్ధమధురమై, సౌకుమార్యముతోఁ గూడినదై కఫమువలనఁ బుట్టినది ఖాహులమని పేర్కొనఁబడును. అదియే మంద్రమధ్యములయందు ప్రౌఢిమవహించినచో అడిల్లకమని చెప్పఁబడును.

శ్లో॥ త్రిస్థానఘనగంభీర లీనః పిత్తోద్భవోధ్వనిః ।
నారటో బోంబకస్తుస్యా దన్తర్నిస్సారతాయుతః ॥

తా. మూఁడు స్థానములయందును లీనమయియుండు గంభీరమైన ధ్వనిని పిత్తము వలనఁ బుట్టిన నారటమని వక్కాణించెదరు. పైపైన గంభీరముగ నున్నను సారహీనమైన ధ్వనిని బోంబకమని జెప్పఁబడును.

శ్లో॥ పరుషోఽప్యస్తరః స్థూలః వాతజః శార్ఙ్గిణోదితః ॥
ఏతత్తం మిశ్రణాదుక్తో మిశ్రకో సాంనిపాతికః ॥

తా. హెచ్చుగ పరుషముగను స్థూలముగను (అనఁగా హెచ్చుస్థాయితో) ఉండి వాతమువలనఁ బుట్టినచో యద్దానిని మిశ్రక మనిచెప్పెదరు. (కొందఱు వాతపరుష స్థూల సంఘము నే మిశ్రమముని వక్కాణించెదరు).

శ్లో॥ తనురూక్షగుణో బోమ్బః ఖాహులః స్నిగ్ధతాయుతః ।
కథం తయోర్మిశ్రణంస్యా ద్విరుద్ధగుణయోగినోః ।
అత్రోచ్యతే పరిత్యాగా త్పారుష్యస్యవిరోధినః ।
అవిరుద్ధస్యమాధుర్య స్థౌల్యాదేర్మిశ్రణం మతం ॥
ఏవేనఘననిస్సార గుణ నారాటబోమ్బయోః ।
విరుద్ధగుణతాక్షేప సమాధానే నివేదితే ।

తా. మృదువగు ఖాహులమునకును, స్వల్పమై కోపయుక్తమగు బోంబమునకును మిశ్రకమం దైక్య మెట్లగునెడి శంక కీ క్రిందిరీతిగా సమాధానము చెప్పుచున్నాఁడు— విరుద్ధగుణమగు పారుష్యమును వదలి యవిరుద్ధమగు మాధుర్య స్థౌల్యాదులను గ్రహించుటయే మిశ్రకమందలి మిశ్రమునకుఁ దాత్పర్యము.

శ్లో॥ మిశ్రస్యభేదాశ్చత్వారో యుక్తౌనారాటఖాహులౌ ।
నారాటోబోంబకో బోంబ ఖాహులౌ మిశ్రితాస్త్రయః ।
నిస్సారతా రూక్షతాభ్యాం హీనస్త్రితయమిశ్రణాత్ ।
ఉత్తమోత్తమ ఇత్యుక్తః సురాణా మీవశంకరః ।

తా. మిశ్రమునకు నాలుగు భేదములు :— నారాట ఖాహులమును, నారాట బోంబకము, బోంబక ఖాహులము, నిస్సారతారూక్షతాహీనము అని ఈ రీతిగా మిశ్రము నాల్గుభేదములు గలిగియుండుటచే దేవతలలో ఈశ్వరుఁడు వలెనీ మిశ్రకి ముత్తమోత్తమని చెప్పఁబడును.

శ్లో॥ నారాటఖాహులోన్మిశ్ర ఉత్తమః ఖాహులః పునః ।
బోమ్బయుక్తోమధ్యమస్స్యా ద్బోమ్బోనారాటసంయుతః ॥
శబ్దానామధమః ప్రోక్తః శ్రీమతోస్సోఢలసూనునా ।
నిస్సారతా రూక్షతాభ్యాం యుక్తస్సర్వోఽధమోమతః ॥

తా. ఖాహులము నారాటముతో మిశ్రమైనచో ఉత్తమమనియును, బోంబకముతో మిశ్రమైనయెడల మధ్యమమనియును యెన్నఁబడును. నారాటము బోంబకముతో మిశ్రమైనయెడల అధమమనియు, నిస్సారతారూక్షయుక్తమైనచో అధమాధమమనియు, సోఢల పుత్రుఁడగు నిశ్శంకుఁడు నొక్కి వక్కాణించెను.

శ్లో॥ భవంతి బహవోభేదాః నానాతద్గుణమిశ్రణాత్ ।
కశ్చిస్స్యాన్మధురస్స్నిగ్ధ ఘనోఽన్యః స్నిగ్ధకోమలః

తా. ఈలు తెఱంగులగు శబ్దములు, మిశ్రమువలన గలిగిన అనేక భేదములతో నలరారుచుండును. అందొక్కటి మధురముగను, మఱియొక్కటి మృదువుగను కోమలముగ నుండును.

శ్లో॥ ఘనోఽపరస్తు మధుర మృదుత్రిస్థానకోఽన్యకః ।
మృదుత్రిస్థానగమ్భీరోఽపరః స్నిగ్ధో మృదుర్ఘనః ॥
త్రిస్థానోఽన్యస్తు మధుర మృదుత్రిస్థానకో ఘనః ।
అన్యస్తు మధురస్నిగ్ధ మృదుత్రిస్థానకోఽపరః ॥
మధురస్నిగ్ధగంభీర ఘనత్రిస్థానకోఽపరః ।
స్నిగ్ధకోమలగంభీర ఘనత్రిస్థానలీనకః ॥
అపరస్నిగ్ధ మధుర కోమలసాంద్ర లీలకః ।
త్రిస్థానశోభీ గమ్భీర ఇతి భేదా దశోదితాః ॥

తా. మూఁడుస్థానములయందు మధురముగను గంభీరముగ నున్నచో ఘనమనియు, మృదువుగ మూఁడవ స్థాయియందున్నచో మృదుఘనమనియు, మూఁడు స్థానములయందును మృదువుగను గంభీరముగను మధురముగ నుండినచో స్నిగ్ధగంభీరఘనమనియు, సాంద్రముగను మధురయుక్తముగను కోమలముగ నున్నచో స్నిగ్ధగంభీరకోమలమనియు చెప్పఁబడును. ఇట్లు పది భేదములు గలవు. గ్రంథవిస్తరభీతిచే అవియన్నియు నిచ్చట వ్రాయఁబడలేదు.

శ్లో॥ శాహులో మిశ్రనారాటే తతః శాహులబొమ్బయోః ।
స్నిగ్ధకోమలనిస్సార ఏకోఽన్యో మధురో మృదుః ॥
రూక్షోఽన్యస్తు మృదుస్నిగ్ధ నిస్సారోచ్చతరః పరః ।
కోమలస్నిగ్ధ నిస్సారః స్థూలోఽన్యః స్నిగ్ధకోమలః ॥
రూక్షనిస్సారపీనశ్చ భేదాః షడితి కీర్తితాః ।
నారాటేబొమ్బభేదాస్స్యుః ఘనత్రిస్థానరూక్షకః ॥
ఏకోఽన్యో ఘనగంభీర రూక్షోఽన్యో లీనపీవరః ।
నిస్సారరూక్షోఽన్యో లీన ఘనోచ్చతర పీవరః ॥
త్రిస్థానఘనగంభీర లీన రూక్షోఽపరః పరః ।
త్రిస్థానలీన నిస్సార రూక్షస్థూలః షడిత్యపి ॥
ఏతే ద్వంద్వజ భేదాస్స్యు రథైతే సాన్నిపాతికాః ।
స్నిగ్ధత్రిస్థాన నిస్సారోఽన్యో మృదుర్మధురో ఘనః ।
గంభీరోఽత్ర చ్చతరో రూక్షః పరస్తు స్నిగ్ధకోమలః ।
ఘనలీనః పీవరోచ్చ తరోఽన్యః స్నిగ్ధకోమలః ।
త్రిస్థానలీన నిస్సార పీవరోచ్చతరోఽపరః ।

శ్రితో మధురో లీన త్రిస్థానో రూక్షపీవరః ॥
నిస్సారో ఉచ్చైస్తరో ఉన్యస్తు మధురస్నిగ్ధకోమలః ।
త్రిస్థానఘనగమ్భీర లీనకఉచ్చైస్తరః పరః ॥
మధురో మృదుగమ్భీర లీనత్రిస్థానరూక్షకః ।
నిస్సారోచ్చైస్తరో ఉన్యస్తు కోమలో మధురో ఘనః ॥
లీనత్రిస్థానరూక్షోచ్చ తరపీవరతాయుతాః ।
అష్టావింశతి మిశ్రస్య భేదాస్సర్వేతు మిశ్రజాః ॥
మిలితాముగ్ధబోధాయ త్రింశన్నిశ్శబ్దకీర్తితాః ।
అన్యేషాం సూక్ష్మభేదానాం నాంతో ఉస్తి గుణసంకరాత్ ॥
తేగ్రంథవిస్తరత్రాసా దస్మాభిర్నసమీరితాః ॥

తా. భావాలయుక్తముగను, మిశ్రయుక్తముగను, నారాటయుక్తముగ నున్నచో భావాలలో మిశ్రనారాట మని చెప్పఁబడును. ఇటులనే పైని కనఁబఱచియుండు శ్లోకములలో నున్న మిశ్రశబ్దలక్షణము లన్నియు నూహ్యంబులు.

శబ్దగుణములు.

శ్లో॥ మృష్టో మధురచోహాల త్రిస్థానక సుఖావహాః।
ప్రచురః కోమలో గాఢః శ్రావకః కరుణో ఘనః ॥
స్నిగ్ధః శ్లక్ష్ణో రక్తియుక్త శ్ఛవిమా నితిసూరిభిః ।
గుణై రేభిః పఞ్చదశ భేదః శబ్దో నిగద్యతే ॥
శ్రోత్రనిర్వ్యాపకో మృష్ట త్రిషు స్థానేష్వవిస్వరః ।
మధురః కీర్తితస్తారః ప్రౌఢో మధురరఞ్జకః ॥

తా. మృష్టమనియు, మధురమనియు, చోహాలమనియు, త్రిస్థానకమనియు, సుఖావహమనియు, ప్రచురమనియు, కోమలమనియు, గాఢమనియు, శ్రావకమనియు, కరుణమనియు, ఘనమనియు, స్నిగ్ధమనియు, శ్లక్ష్ణమనియు, రక్తియుక్తమనియు, ఛవిమానియు పదియేను గుణములు (గుణములుగలని గుణులు). ఇచ్చట గుణభేదములను చెప్పుచున్నను గుణులగు మృష్టాదులకే గ్రహణము అని "నాగృహీతవిశేషణే విశేష్యేబుద్ధి" యను న్యాయమున చదువరులు గ్రహించునది. శ్రోత్రపేయ మగునటుల మూఁడు స్థాయిలయందు యుక్తముగఁ గానము చేయుటయే మృష్టమనఁబడును. తారములో ప్రౌఢమైనది మధుర మనఁబడును.

శ్లో॥ నాతిస్థూలో నాతికృశః స్నిగ్ధశ్చోహాలకో ఘనః ।
ఆకుంతకుంతసంసన్యాత్ పుంసాం స్త్రీణాంతు సర్వదా ॥

తా. కంఠపూరితముగ హెచ్చుతగ్గులులేక మనోహరముగ స్త్రీలుగాని పురుషులుగాని గానము చేసినచో నయ్యది చోహాలక మనఁబడును.

శ్లో॥ త్రిషుస్థానేష్వేకరూపః భవిరక్త్యాదిభిర్గుణైః ।
త్రిస్థానో మనసోయస్తు సుఖద స్సుఖావహః ॥

తా. మూఁడు స్థానములయం దొకరూపముగను శ్రోత్రపేయముగ నున్నచో త్రిస్థానక మనియు, ఎయ్యది మనోరంజకముగ నుండునో (అనఁగా, మనస్సును రంజింపఁ జేయునో యనుట) యది సుఖావహామనియు పేర్కొనఁబడును.

శ్లో॥ శ్రీశంకరప్రియైరుక్తః ప్రచురస్థూలతాయుతః ।
కోమలోన్వర్థనామైవ కోకిలధ్వనివన్మతః ॥

తా. శ్రీశంకరప్రియులు, స్థూలముగ నున్నచో ప్రచురమని చెప్పిరి. (అనఁగా హెచ్చుస్వరముతో గానముచేసిన ప్రచురమని భావము). కోకిలధ్వనివలె అవ్యక్తమధురముగ నున్నయెడల కోకిలమని పేర్కొనఁబడును.

శ్లో॥ గాఢస్తుప్రబలోదూర శ్రవణాచ్ఛ్రావకోమతః ।
కరుణః శ్రోతృచిత్తస్య కరుణారసదీపకః ॥

తా. ఎయ్యది దూరమందు గానము చేయుచున్నను శ్రావ్యముగ నుండునో అద్దానిని గాఢమని చెప్పుదురు.

శ్లో॥ దూరశ్రవణయోగ్యస్తు ఘనోన్తస్సారతాయుతః ।
అరూక్షోదూరసంశ్రావ్యో బుధైస్స్నిగ్ధోధ్వనిస్స్మృతః ॥

తా. ఏ గానము దూరముననుండి వినినను శ్రావ్యమై అంతస్సారము గలిగి యొప్పారునో యద్దానిని ఘనమని బుధులు వక్కాణింతురు. దూరమునందుండియు వినఁబడక శ్రావ్యమై మనోహరమై యుండునది అరూక్షమని చెప్పఁబడును.

శ్లో॥ శ్లక్ష్ణస్తు తైలధారావ దచ్ఛిద్రోధీరసమ్మతః ।
అనురక్తస్తు జనకో రక్తిమానభిధీయతే ॥

తా. తైలధారవలె అవిచ్ఛిన్న పరంపరగలదై విద్వాంసులచే కొనియాడఁబడునది శ్లక్ష్ణము. ఎది శ్రోత్రజనమున కానందదాయకమైన యనురాగమును గలిగించునో యది రక్తిమానని చెప్పఁబడును.

శ్లో॥ ధాతుర్వ్విమలకణ్ఠాత్త్వా ద్యః ప్రాజ్ఞై రుపలక్ష్యతే ।
ఉజ్జ్వలోయ మితిప్రోక్త శ్ఛవిమానితిసధ్వనిః ॥

తా. ఏ ధ్వని, ధాతుమాతువుల సహితమై, సుశబ్దయుక్తమై చక్కని గాత్రమున నుండి బయలువెడలి వినువారల వీనులకు విందుగావించునో యది ఉజ్జ్వలమని చెప్పఁబడును.

శబ్దదోషములు.

శ్లో॥ రూక్ష స్ఫుటిత నిస్సార కాకోలీ కేటి కేణయః ।
కృశో భగ్న ఇతిప్రోక్తా దుష్టస్యాష్టాభిధా ధ్వనేః ॥

తా. రూక్షమనియు, స్ఫుటితమనియు, నిస్సారమనియు, కాకోలియనియు, కేటి యనియు, కేణియ యనియు, కృశమనియు, భగ్నమనియు ఎనిమిది విధముల దోషములు శబ్దమునకుఁ గలిగియుండును. మనోహరముగ నుండనిచో రూక్షమనియు, స్పష్టోచ్చారణ గలదా లేదా యని సందేహముగల యది స్ఫుటితమనియును పెద్దలు వక్కాణించెదరు.

శ్లో॥ పరణ్డకాణ్డనిస్సారో నిస్సార ఇతి కీర్తితః ।
కాకోలికాఖ్యః కాకోల కుల నిర్ఘోషనిష్ఠురః ॥

తా. ఆముదపు కొయ్యవలె నిస్సారమైనదానిని నిస్సారమనియు, శ్రోత్రానంద దాయకముగాక వినుటకు కఠినముగ నున్నచో కాకోలమనియుఁ జెప్పఁబడు.

శ్లో॥ స్థానత్రయప్రాప్తి ముక్తః నిర్గుణః కేటిరుచ్యతే ।
కృచ్ఛ్రాన్నిమ్నలస్మంద్రతారః కేణిరిత్యభిధీయతే ।
అతిసూక్ష్మః కృశో భగ్నః ఖరోష్ట్రధ్వని నీరసః ॥

తా. స్థానత్రయమును బొందకయే రసహీనముగ గానము చేయఁబడినచో, కేటి యనియు, అతి కఠినముగఁ గంఠ్లు మారుచుఁ దెలుచుచుఁ బాడుట కేణియనియు, చెవు లకు వినఁబడు చిక్కని సూక్ష్మముగఁ బాడుట కృశమనియు, గాడిద యొంటెల ధ్వను లకు తుల్యమగు ధ్వనితో గానముచేయుట భగ్నమనియును విద్వాంసులు వినుతిసేయుదురు.

శారీర లక్షణము.

శ్లో॥ రాగాభివ్యక్తిశక్తత్వ మనభ్యాసేఽపి యద్ధ్వనేః ।
తచ్ఛారీరమితిప్రోక్తం శరీరేణ సహోద్భవాత్ ॥

తా. అభ్యాసము లేకనే రాగాభివ్యక్తి సామర్థ్యము కలిగియున్న గాత్రవిశే షము శారీర మనఁబడును. ఈ శరీరముతోఁ బుట్టినదై యుండుటవలన శారీరమనఁ జెప్పఁబడుచున్నది. అభ్యాసము లేకనే యెడతెగని అభ్యాసముచే సాధింపఁబడిన గాత్ర ములో పలుకుసంగతులు రాగకళ లన్నియును సమృద్ధియై ఏగాత్రమునందు పలుకునో అదియే శారీర మనఁబడును. ఇట్లు పలుకుట రాగాభివ్యక్తి శక్తి యనఁబడును. ధ్వని యెట్లు శరీరములో సహోద్భూతమై యున్నదో అట్లే రాగాభివ్యక్తి శక్తియును శరీర ములో సహోద్భూతముగానే యున్నది. రాగాభివ్యక్తి శక్తితోఁ గూడిన గాత్రము శరీరములోనుండి పుట్టుచున్నది గనుక శారీర మనఁబడుచున్నది.

సుశారీర లక్షణము.

శ్లో॥ తారానుధ్వని మాధుర్య రక్తి గాంభీర్య మార్దవైః ।
ఘనతా స్నిగ్ధతా కాన్తి ప్రాచుర్యాది గుణైర్యుతం ।
తత్సుశారీరమిత్యుక్తం లక్ష్యలక్షణకోవిదైః ॥

తా. తారస్థాయిలోను అనాయాసముగ సంచరించునట్టి గుణము, మాధుర్యము, రక్తి, గంభీరము, మార్దవము, ఘనత, స్నిగ్ధత (వినువారిమనస్సును మోహింపఁజేయునట్టి

కంఠధ్వని) అధికమైన కాంతి మొదలగు గుణములతో కూడుకొని యుండు కంఠధ్వని పెద్దలవల్ల మంచి శారీర మని చెప్పఁబడుచున్నది.

కుశారీర లక్షణము.

శ్లో॥ అనుధ్వాన విహీనత్వం రూక్షత్వం వ్యక్తరక్తితా ।
నిస్సారతా విస్వరతా కాకిత్వం స్థానవిచ్యుతిః ।
కార్శ్యం కార్కశ్యమిత్యాద్యైః కుశారీరం కుదూషణైః ॥

తా. శ్రుతిలోచేరనిదియు, క్రూరమైనదియు, రక్తిలేనిదియు, సుఖలేనిదియు, స్వరహీనమైనదియు, కాకసదృశ ధ్వనిగలదియు, స్థానభ్రష్టమైనదియు, కృశించినదియు, కఠినమైనదియు నగు దోషయుక్తమైన గాత్రము కుశారీర మనఁబడును.

శ్లో॥ విద్యాదానేన తపసా భక్త్యావా పార్వతీపతేః ।
ప్రభూతభాగ్యవిభవైః సుశారీరమవాప్యతే ॥

తా. జన్మాంతరములో చేసిన విద్యాదానముచేతను, తానొనర్చిన తపముచేతను, సలిపిన ఈశ్వరభక్తిచేతను, ఆర్జించిన పుణ్యముచేతను మంచి శారీరము మానవునికి లభ్యమగుచున్నది.

కీర్తనము.

అఖిలభువన సృష్టి స్థితి లయ కారణభూతుండైన సర్వేశ్వరుని నామ సంకీర్తనమునుఁ జేయుటకై యొక ధాతుశైలిని యనుసరించి వ్రాయఁబడి యున్న సాహిత్యము కీర్తన మనఁబడును. ప్రకృతము మన దేశమునందు వాడుకలోనున్న కీర్తనశైలి ప్రాచీనశైలి కాదనుటకు ప్రాచీనకీర్తనల ధాతు మాతువులే ప్రత్యక్ష ప్రమాణమగును. స్వరావళి, అలంకారములు, గీతములు మొదలగువానిని మొట్టమొదట కల్పనము జేసిన పురందర విఠలుని కాలమునకు కొంచెము మునుపో లేక వారికాలముననో ప్రకృతపు కీర్తన శైలి బయలువెడలెనని తెలియుచున్నది. పురందర విఠలుడు మధ్వబ్రాహ్మణుఁడు. ఇతనిచే విరచితంబులైన కీర్తనలు భక్తిరస మొలుకుచు ప్రకృతపు శైలి ననుసరించియున్నవి.

కీర్తనలు, పల్లవ అనుపల్లవ చరణముల సహితమై యుండవలయును. యతి ప్రాసములు వృత్తములను గలిగియుండునటుల యుండుటయే శాస్త్ర సమ్మతము. పల్లవము ననుసరించి అనుపల్లవమును, అనుపల్లవము ననుసరించి చరణములును యుండవలయును. పల్లవములు సాధారణముగ చోటవరూపముగను, సుబోధ రూపముగ నుండును. పల్లవమునందుఁ గల యతి ప్రాయము అనుపల్లవమునందు చక్కగను చరణములయందు విశదముగను

తెలియుచుండును. పల్లవము ఒక ఖండముగను, అనుపల్లవము రెండు ఖండములుగను, చరణములు నాలుగు ఖండములుగను యుండును. ఈ లక్షణము నకు కొంచెము వ్యత్యాసమైన కీర్తన సాహిత్యములును గనఁబడుచున్నవి. సాధారణముగ కీర్తనలయందు మూఁడు చరణము లుండుట వాడుక. త్యాగయ్య, దీక్షితులు మొదలగు ఇటీవలి వాగ్గేయకారకుల కీర్తనలు కొన్నిటిలో ఒకే చరణము గనఁబడుచున్నది. ప్రాచీనుల కీర్తనలలో 5, 6, 10, 15 చరణములు గల కీర్తనము లున్నవి. కొన్ని కీర్తనములలో చరణముయొక్క ఉత్తరఖండములు మధ్యకాలముగను, కొన్నిటిలో అనుపల్లవముయొక్క ఉత్తరభాగమును, చరణములయొక్క ఉత్తరభాగములును మధ్యకాలముగను యుండును. కొన్నిటిలో అనుపల్లవ చరణాంతములయందు ధాతువును మాత్ర ముపయోగి చియున్నారు. ఇట్టి ధాతువు చిట్టస్వర మనఁబడును.

కీర్తనలు కొన్ని విళంబముగను, కొన్ని మధ్యకాలముగ నుండును. వానిని సందర్భానుసారముగ స్వరపఱిచి వ్రాసియున్నాఁడను. చదువరులు కీర్తనశైలి ననుసరించి పాఠముచేయవలయును.

ప్రస్తుతము మన దేశమునందుండు సంగీతవిద్వాంసులలో ననేకులు కీర్తనలను పాడునప్పుడు వానికి అంగములుగ గలిగియుండు ధాతువు, మాతువు, శబ్దము, భావము, రసము, శైలి మొదలగు కట్టుదిట్టముల నతిక్రమించి పాడుచున్నారను విషయ మందఱికి తెల్లమేగదా? కొందఱు నేను త్యాగయ్యగారి పరంపర శిష్యుఁడను, సుబ్రహ్మణ్యయ్యగారి శిష్యుఁడను [illegible] ప్రౌఢ [illegible]మైన కీర్తనములను పాడుచేసి కట్టుదిట్టముల [illegible] సంగతులను వానిలో నుపయోగించి వర్జ్యావర్జ్యము లేకను, పదార్థ భావహీనముగను పాడుచున్నారు. మన [illegible] త్యాగయ్య మొదలగు మహనీయుల హృదయమే పునర్జన్మమై పరిణమించిన [illegible]యును. ఆ పరిణామమే తమ అవతార మనియును తెలుసుకొని [illegible] దన్న శబ్దములన్నియును కీర్తనకర్తలదని చెప్పుచు [illegible]చున్నారు. త్యాగయ్య [illegible], ఎదుట నిలిచితే" మొదలగు కీర్తనలను పంచరత్న కీర్తనలను [illegible] త్యాగయ్యగారి ప్రౌఢపాండిత్యము ప్రత్యక్షముగ తెలియుచుండ [illegible] త్యాగయ్యగారును, క్షేత్రజ్ఞులును రచించియున్న కీర్తనములలోను పదములలోను గ్రామ్యపదములు [illegible]యున్నను అవి రసభావము చెడకుండ యుండుటకై కొన్ని తావులలో నుపయోగింపఁబడి యున్నవని చదువరులు [illegible] యుండిరేరు. ఇట్టి [illegible] ప్రవాహమును బోలిన మంచి సాహిత్యములలో పొరపాటుగలుగుటకు మన దేశములోని గాయకు లనేకులకు మంచి చదువును శబ్దజ్ఞానమును లేకయుండుటయే కారణముగ నున్నది. అందుచేత కీర్తనములను పాఠముచేయువారు పండితులతో ననుసరించి పాఠము చేయవలయుననియే మత్ప్రార్థనము.

త్యాగరాజస్వామి కీర్తనలు

(1) రా. హరికాంభోజి — తా. ఆది.

ప. ఎంతవాని తన కెంతవాని నీ చెంత విడువజాల, శ్రీకాంత! (ఎంత)

అ. అంతకారి! నీ చెంతఁ జేరి హనుమంతుఁడు కొలువలేదా? (ఎంత)

చ. శేషుఁడు శివునికి భూషుఁడు లక్ష్మణ వేషియై కొలువలేదా? (ఎంత)

2. శిష్టుఁడు మౌనివరిష్టుఁడు గొప్పవసిష్ఠుఁడు హితుఁడు కాలేదా? (ఎంత)

3. నరవర! నీకై సురగణములు వానరులై కొలువలేదా? (ఎంత)

4. ఆగమోక్తమగు నీ గుణముల శ్రీ త్యాగరాజు పాడలేదా? (ఎంత)

ప. ;; * పధనీ – ధానీస ;;; – నిసీనీ ; – నీధా ; | నిధపమ – పధనీ – ధానిస ; | ;; గాగా ; పనా ; ||

;; * ఎం. . – . తవా ;;; – ని . . ; – తన ; | . . . . – కెం. – . తవా ; | ;; – ని . . ; తన ; ||

2. నిధపమ * పధనీధానీస ;;; – ధని–సరిస – సనిస – ధనిసని | నిధపమ – పధనిధాని – స ; | ;; – ధని–సరిస–సనిని–ధనిసని ||

. . . . * కెం . . తవా ;;; – ని . – . . . – . .త – న . . . | . . . . – కెం . . త – వా ; | ;; – ని. – . . . – . .త–న. . . ||

నిధపమ * ,, – ధా ; | ;; – పా ; ధాపా – పధనిప | నీ ;;; – ధనిధా – పధపధ ||

. . . . * ,, – న ; | ;; – చెం ; త . – వీ . . . | . ;;; – ని . . – నీ . . . ||

పమమా * గామాపా - మాపాధానిధపా ; - మాగాగారీ | పా ;;; - ;; - పాధా | నిసరీసా , నినిధా - ధపనిని ||
. . . . * చెం . త - ని . డు. . వ ; - జా . . . | అ ;;; - ;; - శ్రీ . | రా. . . , ... - మ. . . ||

నిధపమ *

. . . . * (ఎంతరాని)

అ. ;; * ధానిసా ; - నిసా - రీ ; రీ ; - గారి సిసా | రీగా-సిరిగా-గరిరీ-రిగారి | సా , ని - పనిసా , ని - సధా; ||
;; * అం. త ; - కా. - . ; ర ; - . . . . . | శి . -చెం. . -త . . -జే . . | . , . . - రి . . , . . - హను; ||

;; * ,, - రిగరిగరిసా , - నిసా రీగా | మా ; - ,, | ,, ||
;; * ,, - . . . . . ర . , - . . . . . | ని ; - ,, | ,, ||

;; * పధపధ - పమమా - ధాపాధా ;;; - ధానిధనిసా | నిసరీ - సారిస - నిసనిధా ; | ధానిధ-పాధప-మాపా-ధ నిసని ||
;; * మం . . - తు. . - డు . . ;;; - కొ.లు . . | వ . . - లే . . - . . . . ; | . . . - . . . . - . . -దా. . . ||

నిధపమ *

. . . . * (ఎంతరాని)

చ. ;; * సా ;; - సాసా ;; ని - నినిధధా - నిసా ; | ;; - నిరీ - సాసానీ | ధా , గసా ; నిసని - ధాపాధా ; ||
;; * శే ;; - షుండు ;; . - శివు. . - నికి ; | ;; - ఘూ. - షుండు. | ల , . . ; క్ష్మ. - . . . ణ ; ||

;; * పధపధపమమా - ధాపాధా ;;; - ధానిధనిసా | నిసరీ - సారిస - నిసనిధా ; | ధానిధ-పాధప-మాపా-ధ నిసని ||
;; * శే. . . షి. . - యై . . ;;; - కొ . లు. . | వ . . - తే . . - . . . . ; | . . . - . . . . - . . -వా. . . ||

నిధపమ *

. . . . * (ఎంతరాని) (ఇతర చరణము లిటులనే పాడుకొనవలయును.)

(2) రా. బిలహరి – తా. ఆది.

ప. నా జీవాధారా! నా నోము ఫలమా! (నాజీవా)

అ. రాజీవలోచనా! రాజరాజ శిరోమణీ! (నాజీవా)

చ. నా చూపు ప్రకాశమా! నా నాసిక పరిమళమా!
నా జపవర్ణ రూపమా! నాదు పూజా సుమమా! త్యాగరాజనుత! (నాజీవా)

ప. పా ; – పా ; – ధాధప – మాగా – రీసా – రిగమగ | గరిరిసపా ; – సన్రిసససనిధ | పా ; – గరిరీ – మగగా ||
నా ; – . ; – జీ . . . – . . – . . . – . . . . . | . . . . . ; – వా . . . . . . | ధా ; – రా. – . . . ||

2. పా ; – రీగాధపపా – ,, | ,, | ,, ||
నా ; – . . . . . . – ,, | ,, | ,, ||

3. పా ; – పధనిధనిధపా – ,, | ,, | ,, ||
నా ; – . . . . – ,, | ,, | ,, ||

4. పా , ధ–ధా , ని–నీ , సా–గా మా–మగ గా–ధపమగ–రీపాగరిమగ | ,, | ,, ||
నా , .–. , .–. , .–. . . –జీ . . –. . . . .–. . . . . . | ,, | ,, ||

5. పా , ధ – ధా ; రీ ; సా ; – సనిధా – ధామాగారీ – రిగమగ | ,, | ,, ||
నా , . – . ; . ; . ; – జీ . . – . . . . . . – . . . . . | ,, | ,, ||

6. ,, | ,, | పా ; – రిగపధ ||
| ,, | ధా ; – రా . . ||

7. రీరిసేసిని - సా సినిధ - సినిధప-దాధపమగ-గాపా-రిగమగ | గరిరిసపా ; - స ; రిసస్సినిధ | పా ; - రిగపధ ||
నా. . . . - . . . . -జీ . . . . . - . . - . . . . | . . . . . ; - వా. . . . . . . | ధా ; - రా . . ||

8. సా రిగరీసా - సనిరిః సినిధ - సాధనిధా పా-మా గా-రిగమగ | ” | ” ||
నా. . . . - . . . . -జీ . . . . - . . -. . . | ” | ” ||

9. సరిగ-సరిరిః-సని-నిదధప-పధరిసనిధ-సనినిదధప-మా గా-రిగమగ | ” | ” ||
నా. . - . . . - . . - . . . . . - . . . . జీ. - . . . . . . - . . - . . . . | ” | ” ||

10. ” ” | ” | సా ; - సరిగపమగపధ ||
” ” | ” | ధా ; - రా. . . . . . ||

11. సరిగమగరి-సరిగరి-రిససినినిధ-పధరిసనిధ-సనిధప-పదధపమగ | రిగధపమగరిస-స, రిససస్సనిధ | ” ||
నా. . . . -. . . . -. . . . . . -జీ . . . . . -. . . . -. . . . . | . . . . -వా. . . . . . | ” ||

పా , ధ-సా ; - సా నీ - ధసా ని-ధపా , - మగరిగారి - గారిగా | మగరి - ; ధప | , మగ - రిగసరిగ ||
నా , . . ; - నో . - . . . -ము . , - . . . . . . - ఫల . | మా. . - ; . . | , . . . - . . . . . ||

=, ధా ; - పధనిధ - ధపమాగారీ - గాపా - రీగామగగరి | గరిసా , - సరిగా | రిగపామగరిగ - సాపప ||
రా ; - జీ . . . - . . . . - . , - . . . వ . . . | లో . , - . . . | . . . . - . చన ||

2. ” | గరీసా , - సరిగప | ధసా ని-పధాప-మగరిస-సరిగప ||
” | లో . , - . . . . | . . . . - . . . . - . . . . . -. చన ||

3. ,, | రిగా , - పాధాసానిధ | రీసనిధా - రీరీ ; - గారి ||

,, | లో. , - . . . . . | . . . . - . . ; - చనా ||

సరీసని - సనిధ - ,, | ,, | ,, ||

రా. . . - . . . . - ,, | ,, | ,, ||

రీసా - సనిధా - ధాపా - మగరీ - సరిగరిసా ; - | రిగపధ - సనినిధ | గరిసా , స - సనినిధ ||

రా. - . . . . - జ రా - . . . - జ. . . . ; - | శి. . . - . . . . | న్గో . , మ - ణీ. . . ||

పధసానిధ-రిసిసని-నిదధపపా-పధాపమాగా-రిగధపమగగరి | సరిగపమగరిగ-ససరిసస్సనిధ | సా ; - సరిగప - మగపధ ||

నా. . . . - . . . . - . . . . . -జీ . . . . - . . . . | . . . . -వా. . . . . . | ధా ; - రా. . . - . . . . . ||

పా , ధసా ; - సానీ - ధ ; ని - ధపా , - మగరిగారి - గరిగా | మ గరీ ;; - ;; | సా ;;; ||

నా , . . ; - నో. - . . . . - ము. , - . . . . - ఫ. ల | మా. . ;; - ;; | . ;;; ||

,, | మ గరీ ;; - ; ధప | , మగ - రిగసరిగ ||

,, | మా. . ;; - ; . . | , . . - . . . . . ||

చ. పా ; పా - పానిధపాధాపా ; - పధాపమాగా | రీ ; - రిగమగ - రిగారిసా ; | రిగధపమగరిగపా ; - రీగా ||

నా ; . - మా . . . . . ; - పు . . . . | . ; - ప్ర. . . . - . . . కా ; | శ. . . . . . . మా ; - . . ||

పా ; - రిగపా - పధసాని - పధ ; - నిధపధసనిధ | పా-ధపామగరి-సరిగరిసనిధా | స రిగమగరి - గమ రీ ; - పా ||

నా ; - నా. . - . . . . . - . . . . ; - కి. . . . . . | . -శ . . . . -పు . . . రి . . | మ. . . . . . - శ .మా ; - . ||

ధా ; - పధనిధ - ధపమాగారీ - రిగమగగరిపా - సరిగా | రిగపా - గపధా-పాధనిధాపా | సనిధారిసారీ ; - ; ||
నా ; - జ. . . . - . . . ప . - వ. . . . . . - ర్ణ . . | . . . - . . . -రూ. . . . | . . . . పమా ; - ; ||
గా ; - గరిగమగరి , - సరిగరి ; - రి ; నిధప - మగపధపా ;| సనిధా-గరిసనిధ-రి ; నిధప | ధపామగరి-మగారిసన్-ధసరిగ ||
నా ; - . . . . దు. , - పూ . . . . - జా. . . . . - సు . . . మ ;| మా. . -త్యా. . .-గ . . . . | రా. . . . -జ . . . . -నుత . ||

(3) రా. తోడి - తా. మిశ్రఝంప.

ప. దాచుకోవలెనా ? దాశరధీ ! నీకు దయ (దాచుకో)

అ. మాచువారలలోన చులకనగ నన్ను(జూచి (దాచుకో)

చ. కనికరము కొంతపై(గలిగి ముద్దిడువేళ, జనకజ నా మాట సమయమని బల్కిన (దాచుకో)

2. కర(గి పదముల వ్రాల(గని కరుణనేయువేళ, భరతు(డెంతో నన్ను భక్తు(డని బల్కితే (దాచుకో)

3. నేమమున పరిచర్య నేర్పు(గా(గడువేళ, సౌమిత్రి త్యాగరాజునిమాట బల్కిన (దాచుకో)

ప. ధా ;;; - పధనీ - పాధా - మాపా - గామా - మపధప | పమగా | రీ ; పా ; ||
దా ;;; - చు. . - కో . - . . - . . - . . . . . | వ . . | లె ; నా ; ||

సారిగరిస - నిరిసనిధా - నీ ; సా ; - గారీగా ; | మా ; | గామాగమపమ ||
దా. . . . - . . శ . . - ర ; థీ ; - నీ . . ; | దు ; | ద . య. . . ||

2. ధా ;;; - పధనిసనిధ - ధనిధా ; - పమగా - మపధప | పమగా | రీ ; సా ; ||
దా ;;; - చు. . . . . - . . కో ; - . . - . . . . | వ . . | లె ; నా ; ||

సారిగరిస - నిరిసనిధా - నీ ; సా ; - గారీగా ; | మా ; | గామాగమపమ ||
దా. . . . - . . శ . . - ర ; థీ ; - నీ . . ; | దు ; | ద . య. . . ||

3. ధా ;;; - ధనిసరిసని - ధనిసా ; - నిధపా - మపధప | పమగా | రీ ; సా ; ||
దా ;;; - చు. . . . . . - . . కో ; - . . . . - . . . . . | వ . . | లె ; నా ; ||
సారిగరిస - నిరిసనిధా - నీ ; - సా ; - గారీగా ; | మా ; | గామా - గమపమ ||
తా. . . . - . . శ . . - ర ; - థీ ; - శి . . ; | దు ; | ద . - యు. . . ||

4. ధా ; - ధనిసరిగ రిసని - ధనిసరిసనిధప - మగా,-మపధప | పమగా | రీ ; సా ; ||
దా ; - . . . . చు. . . - . . . . కో. . . - . . . ,- . . . . | వ . . | లె ; నా ; ||
సారిగరిస - నిరిసనిధా - నీ ; సా ; - గారీగా | మా ; | గామా - గమపమ ||
తా. . . . . - . . శ . . - ర ; థీ ; - నీ . . | గు ; | ద . - యు. . . ||
(" దాచుకోవలెనా " అని పాడి నిలుపవలయును).

అ. ధా ;;; - ధా ; - ధా , ని - సానీధా ; - నిసరిస | గరిసని | సా ; - నిధపమ ||
చూ ;;; - చు ; - వా , . - . . . ; - ర . . . | ల. . . | లో ; - న . . . ||

2. ,, | ,, | సా ; సా ; ||
,, | ,, | లో ; న ; ||
సరిగా - సారీనిసా - ధాని - ధనిసా - సరిసరినిసా | రి సా ని | ధప - ధపామగమ ||
చు. . - ల . క . - న . - గ . . - న. . . న్ను. | జూ. . | . . - చి . . . . ||
(దాచుకోవలెనా, 4-వ సంగతిని పాడి నిలుపవలయును.)

చ. గా ; రీ ; - గామాగా ; - గారీ - సారీ - గమపధ | మపధప | మగా , - రీసా ||
క ; ని ; - క . ర ; - ము. - కొం - . . . . | త . . . | పై . , - . . ||

సారిగరీసా - స్రీఁ ధ్రిగ్రా ; - గా ; ;	గామా	గారిపా ;	‖
గ . . రి . - రి . . . . ; - ధ్రి ; ధః	జే .	. . రి ;	‖
దాధాపా ; - మపధప పాగా - పాధా - పాదా - ని నిరిని	రిరిని	సా ; నిధపమ	‖
జ . న ; - క . . . . . . - నా . - . . . - మా . . .	. . . .	ట ;	‖
,,	,,	; ;;;	‖
,,	,,	ట ;;;	‖
సరిగా - సారీ - నిప - ధాని - ధనిసా - సరిసరి - నిసా	రిసని	ధ ప - ధపామగమ	‖
న . . - ము . - యు . - ను . - . . . - ని	బ . .	ల్లి . - తె	‖

(పాచుకోనగా, 4-వ సంగతిని పాడ నిలుపవలయును.)

(4) శ్రీరాగము - తా. ఆది.

ప. నామకుసుమములచే పూజించే నరజన్మమే జన్మము, మనసా ! (నామ)

అ. శ్రీమన్మానస కనకపీఠమున సేర్చుకొని వరశివరాము (నామ)

చ. నాదస్వరమను వర నవరత్నపు వేదికపై సకలలీలా వి -

నోదుని పరమాత్ముని శ్రీరాముని పదములను త్యాగరాజ హృద్భూషణుని (నామ)

1-2.	; * సన్నీస - రీ రీ - స రిగరిసా	; - సన్నీస - రీ	రి - స రిగరి - సారిస	‖
	; * నా . మ - కుసు - మ . . ముల	; - నా . మ - కు	సు - సు . . . - ము . .	‖
3-4.	సని * సారిససనిసా - రీరి - సరిగ రి - సారిస	సని - సారిససనిసా - రిమ	పమ - రిగారిసా	‖
	ల . * నా . . . . మ - కుసు - మ . . ము - ల . .	. . - నా . . . . మ - కు .	సు . - ము . ముల	‖

5. ; * సారిసస్నిసా - రిమపమ - రిగారి సా | ; - నీసారిగరిసా ; | సరిస - నిపనీ ||
; * నా....మ - కు.సు. - మ. ముల | ; - చే. పూ... ; | జిం.. - ... ||

సా * నిసరీమాపాపా ; - మాపని | పా - ని నిపమ - పూ | పమరీ - రీగాగరిరిస ||
చే * నరజ . న్మమే ; - జ.. | . - న్మ.ము. - . | ....- మనసా... ||

6. సా * సారిసస్నిసా - రిమపని - నిపా , - పమరీగారీపా ; | ; - నీసారిగరిసా ; | సన్నిరిస - నిపనీ ||
. * నా....మ - కు....- సు . ; - మ...ముల ; | ; - చే . పూ... ; | జిం.. - ... ||

సా * నిసరీమాపాపా ; - మాపని | పా - పనిపనిపా ; - పూ | పమరీ - రీగాగరిరిస ||
చే * నరజ . న్మ మే ; - జ.. | . - న్మ...ము ; - . | ....- మనసా... ||

7. పా * సారిసస్నిసా - రిమపని - సనిపమ - రిగారిసా | ; - నీసారిగరిసా ; | సన్నిరిస - నిపనీ ||
. * నా....మ - కు....- సు.... - మ. ముల | ; - చే. పూ... ; | జిం.. - ... ||

సా * నిసరీమాపా - పనిప - సని | పా - ని సనిపాపా - పూ | పమరీ - రీగాగరిరిస ||
చే * నరజ . న్మ - మే.. - జ. | . - న్మ. .ము . - . | ...- మనసా... ||

8. సా * సారిసస్నిసా - రిమపనిసరీ , - సనిపమరీగా - రీగా | గరిరిస - నీసారి గరిసా ; | సన్నిరిస - నిపనీ ||
. * నా....మ - కు...సు , - మ...ము - ల . | .... - చే .పూ... ; | జిం.. - ... ||

సా * నిసరీమా - ప నిపా ;; - సరీ | గ - గరిస - ని సరి - రి | సనిపమ - రీగాగరిరిస ||
చే * నరజ . - న్మ. మే ;; - జ. | . - న్మ.. - ము.. - . | .....- మనసా... ||

9. సా * సారిసస్నిసా - రిమపని - సరీగరీ - సనిపమరిగా - రీగా | గరిరిస - నీసా రి గరిసా ; | సన్నిరిస - నిపనీ ||
. * నా....మ - కు....- సు.... - మ....ము - ల. | ....- చే . పూ... ; | జిం.. - ... ||

సా * ˙నిసరీమా – పనిసా ;; – సరి | గ – గరిస – నిసరి – రి | ˙నిపమ – రీగాగరిరిస ||
చే * నరజ . – న్మ. మే ;; – జ. | . – న్మ. . – ము. . – . | . . . . – మనసా. . . ||

సా *

. * (నామ)

అ. ; * నినిప – నినిమ – పా ; , – పప | ; – నినిప – నినిమ | పా ; , – పాపమమా ||
; * శ్రీ. . – మన్. – మా ; , – నప | ; – శ్రీ. . – మన్. | మా ; , – నగ. . ||
; * నినిప – నినిమ – పా ; , – పాపమమా | ; – నిపాప – ˙సని | నీపా – నీసా ||
; * శ్రీ. . – మన్. – మా ; , – న . . . | ; – కనక – కీ. | . శ – మున ||
; * ఠగరీ – సా – నిసరిసా – నిపనిస – | ; – సనీపపా | పధనిపమరి – రీగా ||
; * జె.ల – ్ – జే. . కి – కొ. ౧. – | ; – కరిక క | రా. . . . . . – మ. ||
గరిరి * ,, | ,, | పనిసరి–గరిసని–˙నిపమ–రిగా ||
. . . . * ,, | ,, | గా. . . – . . . . – . . . . –మ. ||

నరిరి *

. . . . * (నామ)

చ. ; * పా , – నా , – ˙సిపారిముపా ; – పపా | ; – పాసపమా | నినిపా – పమరిగ ||
; * నా , – . , – న్ని. శ . . ; – మామ | ; – కరినక | ర . . – త్న. . . ||
రి * నినిప – నిపమ – పా ; – పాపమమా ; | ; – సమపా | పా ; ; పా ||
య * వే. . – నికి . – తై ; – . . . . ; | ; – సకలా | లా ; ; ని ||

; * నినిప - నిపమ - పాపా - మాపమపా ; | ; - మరిపమా | ని నిపా - సేసా ||

; * నో. . - దుని. - ప ర - మా. . . ; | ; - త్మునిశ్రీ . | రా. . - ముని ||

; * రీసా - నిసరీసా - నిపనీ | సా - సా , నిపమ | ప ధనిపమరి - రీగా ||

; * పా ద - ము.లను - త్యా.. | గ - రా , జహృ . | ద్భూ. . ప. . - ణు . ||

గరిరిస *

ని. . . * (నాము)

(5) రా. మధ్యమావతి – తా. ఆది.

ప. ఎవరిచ్చిరిరా ? శరచాపముల్, నీ కినకులాబ్ధిచంద్ర! (ఎవ)

అ. అవతరించువేళ నుండెనో ? లేక యవనికేఁగి యార్జించితివో ? శ్రీరామ! నీ (కెవ)

చ. ఒకచేసిన పది నూటైన వెయ్యైన చకపకలాడి శత్రుల నణచెనట
వికలుని కాకిని బ్రోవఁ ద్రిమూర్తులు వెనుకఁ దీసినరట
సకల ద్రుమకుల్యాల నదీపతికై సంహరించెనట
ప్రకట కీర్తిగల్గిన కోదండపాణి; శ్రీ త్యాగరాజనుత! నీ (కెవ)

ప. పామా - పా ;;; - పా ; | పమరీా - రీ ; | సా ; - రీ మా ||
ఎ వ - రి ;;; - చ్చి ; | రి . . - రా ; | . ; - రామా ||

2. పామా - పా ; - రిమపా - రిమపని | పపమమ - రీ ; | ,, ||
ఎ వ - రి ; ‿ . . . - చ్చి . . | రి . . . - రా ; | ,, ||

3. పామా – పా ; – రిమపా – రిమపని	స్సనిపమ – రీ ;	పా ; – రీ మా	॥
ఎవ – రి ; – . . . . – చ్చి. . .	రి . . . – రా ;	. ; – రామా	॥
1. సాసా – స్సరీ – సరిమా – రిసస్సిప –	నీ ; – సరిమప	నీ ; – పమరీమ	॥
శర – చా. – . . . – ప. . . –	మూల్ ; – నీ. . .	. ; –	॥
పామా – పా ; – ;; రి మపరీ	స్సనిపమ – రి ;	సా ; – రీ మా	॥
కెవ – రి ; – ;; చ్చి. . .	రి . . . – రా ;	. ; – రామా	॥
2. సాసా – స్సరీ – సరిమా – రిమపా –	మపనీ – నిపనిస్స	సనిపమ – రిసరిమ	॥
శర – చా. – . . . . – ప. . . –	మూల్ – నీ . . .	. . . . –	॥
పామా – పా ; – ;; – రిమపరీ	సనిపమ – రి ;	సా ; – రీ మా	॥
కెవ – రి ; – ;; – చ్చి . .	రి . . . – రా ;	. ; – రామా	॥
3. సాసా – సస్సరిరి – పపమమ – నినిపమ	రిరిస్సని – పనిపమ	రిమరిస – స్సనిరిమ	॥
శర – చా. . . – . . . . . – ప. . .	మూల్ . – ని . . .	. . . . –	॥
పామా – పా ; – ;; – రిమపరీ	స్సనిపమ – రి ;	సా ; – రీ మా	॥
కెవ – రి ; – ;; – చ్చి. . .	రి . . . – రా ;	. ; – రామా	॥
4. సాసా – స్సరి – సరిమ – రిమపా– మపని	పనిసా – పనిస్సరి	నిస్సపని – సమరిమ	॥
శర – చా. . – . . . – . . . . – ప . .	మూల – ని . . .	. . . . –	॥
పామా – పా ; – ;; – రిమపరీ	స్సనిపమ – రీ ;	సా ; – రీ మా	॥
కెవ – రి ; – ;; – చ్చి. . .	రి . . . – రా ;	. ; – రామా	॥

5. సాసా – నిసరీ – సరిసా – సనిపమ | సా ; – సరిమా | సా ; – ;; ||
శర – చా. . – . . . . – స. . . | ముల్ ; – సి. . . | . ; – ;; ||

సానీ – సా ; – సా ; నిసని | సా ; – ; మా | మపనిప – పమరి ||
ఇన – కు ; – లా ; . . . | ప్తి ; – ; . | నం. . – . . . ||

రీ ; సా ; – సరిమ – పనిసని | సనిరి – సా ; | ; ; – ; ; ||
రుద్రా; . ; – . . . . – . . . . | . . . – . ; | ; ; – ; ; ||

అ. నినిపా – నినిమా – పమరీ – రిమపమ | రిసా – రిమాపి | మపామ – పా ; ||
అ. వ – త. . – రిం. . – . . . . | ను. – వే. . | . . . . – శ ; ||

నీనీ – పమరీ – మాపా – నీ ; | సాని – సా ; | ; ; – సా , స ||
ముం – . . . . – . . . – డే ; | వో. – . ; | ; ; – లే , క ||

రిరీ – సరిమా – రిసనిసరీ ; | సనిసా – నిసాని | సరీస – నిస ||
అవ – ని. . – కే. . . . ; | గి. . – యా. . | రిం. . – చి. ||

సరిసరి – నిసనిస – పనిపని – సా ; | రిమపనీ , – రిమ | పా , – మరిసరిమ ||
తి. . . – . . . . – వో. . . – . ; | శ్రీ. . . , – రా. | . , – మ. . నీ. || (కవ)

చ. మామా – మామా – పామా – రీమా | రిమపా – పమరి | రీసా – నీసా ||
. ఒక – చే . – సి . – న . | . . . – ప. . | ది . – . . ||

రీమా – రిమపా – మపనీ – పమరిమ | పనిపమ – రిమపమ | రీ ; – సా ; ||
నూ . – హై. . – . . . . – వే. . . | . . . . – య్యో. . . | . ; – . ; ||

శీపా - పమరీ - రీసా - ని సరిమ | రిపనీ - పా ; | నీ ; - సా ; ||
చక - ప . . - క . - లా. . . | డి. . - . ; | శ ; - త్రు ; ||

రీ ; - మామాపా ; - రిమపని | పమరిమ - రీ ; | సా ; ; ; ||
ల ; - న . ణ ; - చె. . . | న . . . - ట ; | . ; ; ; ||

మారీ - పామా - పా ; - రిమపా | మపనీ - పానీ | నీ ; - పనిసా ||
వి క - లు . - ని ; - కా. . | . . . - క్ . | ని ; - . . . ||

ప నిసని - సా ; - మా ; - మ ప | పమరిమ - రీ ; | సా ; ; ; ||
బ్రో. . . - వ ; - గ్రా ! - యా. | . . . . - ర్తు ; | లు ; ; ; ||

నీపానీ ; సా ; - రీసా | రిమపని - పమరిమ | రీ ; - సా ; ||
వెనుక ; దీ ; - సి . | న . . . - ర . . . | ట ; - . ; ||

పానిపా ; - మ పనిప - పమరిమ | పా ; మా ; | పా ; ; ; ||
సక ల ; - గ్ర . . . - ము. . . | క : ల్యా ; | ణ ; ; ; ||

నీ ; పమరీ - సా ; - సా ; | మపా - నీ ; | సా ; సా ; ||
న ; . . . - దీ ; - . ; | న . - తి ; | శ్రీ ; . ; |

రీ ; రీ ; - సరిమా - రీసా | రీసా - రీ ; | సా ; సా ; ||
సం; హా; - రం. . - . . | రే . - . ; | న ; ట ; ||

రీ రీ రీ ; - రీ ; - రీసా | సా ; రీ ; | సరిమా - రీసా ||
ప్రకట ; - క ; - . . | రి ; గ ; | శ్రీ . . - న . ||

నిసరీ - సాఁనీ - నీసా ; ; | సానీ - నీసా | నీ ; సా ; ||
కో. . . - . . . . - . . . ; ; | దం . - . . . | . ; డ ; ||
నిసరిమరీ - రీసా ; - నీరిస | నీసా - నీ ; | నీమా - పా ; ||
పా. . . . . - ణి . ; - శ్రీ . . | . . . - త్యా ; | . . - గ ; ||
నిసరిస - నిసాని - పా ; మా ; | రీమా - రిమపా | పమరిస - నిసరిమ ||
రా. . . - . . . . - . ; జ ; | వి . - ను . . | త . . . - నీ . . . ||

(6) రా. శుద్ధసావేరి - తా. ఆది

ప. దారినిఁ దెలిసికొంటి, త్రిపురసుందరి ! నిన్నే శరణంటి (దారిని)

అ. మారుని జనకుఁడైన మా దశరథకుమారుని సోదరి ! దయాపరి ! మోక్ష (దారిని)

చ. అంబ ! త్రి జగదీశ్వరి ! ముఖజిత విధుబింబ ! ఆది పురమున వెలకొను కన-కాంబరి ! నమ్మినవారి కభీష్టవరంబు లొసగు దీనలోకరక్షకి !
అంబుజభవ, పురుహూత, సనందన, తుంబురు నారదులందరు నీదు ప-దంబునుకోరి సదానిత్యాంబుధిలో నోలలాడుచుండు (దారిని)

2. మహాదైశ్వర్యమొసగి తొలికర్మగహనమునుగొట్టి బ్రోచుతల్లి ! గుహ, గజముఖజనని ! యరుణ పంకేరుహనయనే ! యోగి హృత్సదనే !
తుహినాచలతనయా ! నీ చక్కని మహిమాతిశయంబులచేతను యీ-మహిలో మునిగణములు ప్రకృతి విరహితులై నిత్యానందులైన (దారి)

3. రజిత మణిగణభూషణి ! మదగజరాజగమని ! లోకశంకరి ! దనుజ-రాజగురుని వాసరసేవ తనకే జన్మఫలమో కనుగొంటిని
ఆజన్మము పెద్దలు తమమదిలో నీ జపమే ము క్తిమార్గమనుకొన-రాజశేఖరుండగు శ్రీ త్యాగరాజ మనోహరి ! గౌరి ! పరాత్పరి ! (దారిని)

ప. సాధాపా - మారీసా - సారీరిససధ | సా ; ; - , రి | మాపా - ధా ; ధసరీ ||
దా రి నిఁ - దె లి సి - కొం. . . -. | టి ; ; - , త్రి | పుర - సుం ; . . . ||

సా ధాపా - ప మధప - పమరీ - రీసా - ధ॒సరిమ - పధపమ | రీ ; - ; ;
ద రి ని - న్నే. . . - శ . . - ర . - ణం. . . - . . . . . | టి ; - ; ; | (ఇచట నిలుపవలయును.)

ధా ; ధసీధా - పా ; - మపమధ - పమరిమా ;-మాదాధపపమ | పా ;; - రిమ | పా ; - పాధా - ధపపమ ||
మా ; రు. . - ని ; - జ. . . . - న. . శ ;-డై . . . . . | న ;; - అ. | . ; - ఆ . - . . . . ||

పాధాధసీధాపా ; - ,, | ,, | రీమా-రిమపా-మపధా-ధపపమ ||
మా . రు. . ని ; - ,, | ,, | ఆ. -. . . . -. . . - . . . . . ||

,, ,, | ,, | రిసరిమ-మరిమప-పమపధ-ధపపమ ||
,, ,, | ,, | అ. . - . . . . -. . . . - . . . . ||

,, ,, | ,, | సరిమ-రిమప-మపధ-పధసీ-ధపపమ ||
,, ,, | . ,, | అ. . -. . . - . . . . -. . . -. . . . ||

,, ,, | పా - రీ మాపా | ధా - సారీరీ ||
,, ,, | న - మా . ద | శ - ర థసు ||

1. రీ ; రిమరీసా ; - ధసీధాపా ; - పమరీ - మా | ప ధసీధ - ధపపమ | మ రిపమ - ధపధా ||
మా; రు. . ని ; - సో. . . ; - ద . రి - ద | యా. . . - ప . రి . | మో. . . - . . త్సు ||

2. రీ రీమా-రిమరిరిసా ;-ధసరిస-ధసధధపా ;-ధపమరిమాపా | ప ధపధసాధా - ధపపమ | ధ పమరి - మాపాధా ||
మా. . -రు. . . ని ;-సో. . .- . . . . ద ;-రి . . . ద . | యా. . . . . - ప . రి . | మో. . . - . . త్సు ||

3. సే రిమా-గమరిరిసా;-ధసరిసీ-ధసీదధపా;-దధపమ-పధపధ | సా ధసీధసరీసా - ధసీదధపమ | పధప-పమరి-రిమరిమపమ-పాధా ||
మా . . -రు. . . ని ;-సో. . . - . . . . . ద ;-రి . . . -ద . . . | యా. . . . . ప - రి . . . . . | మో. . - . . . - . . . . - . తు ||

(పల్లవియొక్క కడపటి సంగతిని పాడి పైని చెప్పియున్న తీరున నిలుపవలయును.)

చ. దాదాధా - దాధప - పధసీధసా ; - సీధ | సీద - ధపపమ - మా | పమరీ - రిమపమ ||
రా జి త - నిణి . - గ . . . ణ ; -భూ. | . . - ష. ణి. - మ | ద . గ - జ . . . ||

2. ,, | ,, | ,, - రిమపధసీధపమ ||
,, | ,, | ,, - జ . . . . ||

3. పధదాధా ,, | ,, | పమ - రిమపధసా ; ధపామ ||
రాజిత ,, | ,, | ద . - గ . . . జ ; . . . ||

4. ,, రిమరి | రిమపమ-మప ధప-పధసీధ-సా ; | మరిప-రిమపధ-సాసా-ధపామ ||
,, భూ | . . . . -ష. . . -ణి. . . -మ ; | ద. . -గ. . . - జ . - . . ||

5. పదధ-పధస-సీదధప-రీసా-సీధసా-ధపమా-మ రిమరి | ,, | ,, ||
రా. జి-త . . - . న . . -ణి. -గ . . -ణ . . . -భూ. . . | ,, | ,, ||

6. పా;ధపమ మ-రిమ-దధప-సీసీధ-రిరిసా-సీధసా-మపామ-రి రిమరి | ,, | ,, ||
రా;జి. . . -త. - . ని- . . . -ణి. . -గ . . -ణ . . . -భూ. . . | ,, | ,, ||

7. దాదాదా - దాధప - పధసీధసా ; - సీధ | సీధ - ధపపమ - మా | పమరీ - రిమాపాధప ||
రా జి త - ని ణి. - గ . . . ణ ; - భూ. | . . - ష. . ణి - మ | ద . గ - జ . . . . ||

మాపమరీ ; - రిన - సరిమరిరిసపా - ధా - సాకీ | మా ; - పాధా | ధసీదాధాపా-పాధప-మపామ ||
రా . . . ; - జ. - గ. . .మ. . - ని - లోక | శం ; - క రి | ద . . మ . -జ . . - . . . ||

పాపమ - దాదాధా - సా ; రీ | రీ - రీ - రీమరీస ; | ధసధాపా ; - మపగరి ||
రాజ . - గు రు ని - వా ; స | ర - నే - . . . వ ; | త . . . ; - . . . న . ||

సా ; - సీధసీధపా ; - మపధసీ | ధ పా , - ; - ధసీదాధాపా | మరిమా - పాధా ||
తే ; - జ . . . న్మ ; - ఫ . . ల | మో . , - ; - క . . ను . | గొం.. - టి ని ||

దాధాధ ప - దధపమ - పమరి స రీ ; | పామరి - మా రీ | స - రీ మ - పదధసీధాపా ||
ఆ జన్మము - పెద్దలు - తమమదిలో ; | నీ జప - మేము | క్తి - మార్గ - మ.ను. కొ న ||

మాప - ధాసీరీ - రీమరిసీ - ధ సీ - పధ | ధ రిసీధపా - సీధ | పామ - రిమాపధ ||
రా జ - శేఖరుం - డగు శ్రీ. - త్యా. - గ . | రా. జమనో - హరి | గౌరి - పరాత్పరి ||

(కడమ రెండు చరణములను ఈ చరణమును బోలి పాడుకొనవలయును.)

(7) రా. ధన్యాసి - తా. ఆది.

ప. ధ్యానమే వరమైన గంగాస్నానము ఓమనసా ! రామ (ధ్యానమే)

అ. పాననీట మునుగ మునుగ లోనివంచన ద్రోహ మదాహంకారములు బోనా ? రామ (ధ్యానమే)

చ. పరధన, నారీమణులను దూరి; పరనిందల, పరహింసలమీరి;

ధరను తెలియు శ్రీ రామునికోరి ; త్యాగరాజు తెలుసుకొన్న రామ (ధ్యానమే)

ప. , , , * మ గామ, - పధపధమాధా - ;; - పని | సా ; - సా నిధ | పమ - పా ; - పాధప ||

, , * ధ్యా, న - మే . . . . - ;; - వర | మై ; - . . వ | . . - గం ; - గా . . ||

పమ * గా , మ - ;; | - రిసనీసా - ; నిధ | ,, ||

. . * ధ్యా, న - ,, | మై. . . . - ; న . | ,, ||

,, * గా , మ - పనిపా - నీ ;; - సని | సగరీ - సా ; - నిధ | పమపా - పాధప - పాధప. ||

,, * ధ్యా , న - మే. . - . ;; - వర | మై. . - . ; - న . | . . గం - గా . . - . . . ||

పమ * గా , మపా - నిసపధ - పమ - ధప | మా , గగరీ , - సా ; | గామాగమపా - పా ; పాధప ||

. . * స్నా, న ము - . . . . - ఓ. - మన | సా , . . . , - . ; | రా . . . . - మ ; . . . ||

పమ * గా , మ - ప నిపా - నీసా ; - నిస | సస గాగారీసా ; - నిధ | పమ - పా ; - పనిసని ||

. . * ధ్యా , న - మే. . - . . ; - వర | మై. . . . . ; - న. | . . - గం ; - గా. . ||

ధపామ * గా , మ - పనిసరిసనిధాపా ; - పమ - ధప | మా , గ - గరీ , - సా ; | గమపని - సనిధ ||

. . . . * స్నా, న - ము . . . . . . ; - ఓ . - మన | సా , . - . . , - . ; | రా. . . - మ . . ||

పమ * ,, | ,, | గమపనిసా ; - సనిధపపాధప ||

. . * ,, | ,, | రా. . . . ; - మ. . . . . . ||

మపామ *

. . . . * (ధ్యానమే)

అ. , , , * నినిప - ని : సని - గాగా | గమాగ - గ రీ , - రీసా | ని నిపా - సనిసా ||

, , * వాన - సే . . ట - మును | గ . . . - ము . , - నుగ | లో. . - . . ని |||

,, * రిసీసా - ంనినీ - పనిసా - పనినీసీ | ిసా - ని ం ని ధ ప | మామా - గామాపాధప ||
,, * వం. . - చ. న - ద్రో. . - . . . హ | మ. . - దాహంకా. ర | ము లు - బో . నా . . ||
పమ *
రామ * (ధ్యానమే)
చ. ,, * పపా - ధపా - పాధప - మపమగ | ; - గమాప | స నిధప - మపమగ ||
,, * పర - ధన - నా. . - రీ . . . | ; - మణులను | సో. . . . - . . రి . ||
,, * గమ - పా , నిధాపా - మాగాపమగా - రీసా | ; - సా - గమా | పధపధపామా - పధమప ||
,, * పర - నిం , . . . - ద . ల . . - పర | ; - హిం. - స ల | మా. . . . - . . రి . ||

ధరనువెలయు శ్రీరామునికోరి త్యాగరాజు తెలుసుకొన్నరామ (అనుపల్లవవత్)

(8) రా. జనరంజని - తా. ఆది.

ప. విడఁజాలదురా, నా మనసు! వినరా! (విడ)

అ. అడియాసలచేఁ దగిలి నేనార్తిఁబడిన పదంబులను (విడ)

చ. తను వేపనులకు చనినా, మతి కనరానిదిఁ గమగొనినా,
నినుగా భావించి సంతసిల్లితి శ్రీత్యాగరాజనుత (విడ)

ప. ధాపానీ ; ; ; - ని ధా | పామారీ ; | ; - గామాపా ||
వి డజా ; ; ; - ల దు | రా . నా ; | ; - మ న సు ||
,, సిధపమ | రి ; - ధపమరి | ; - గామాపా ||
,, - ల . దు. | రా ; - నా. . . | ; - మ న సు ||

ధాపానీసా ; రిగమా	| రీ ; - సధపమ	| రీ - గామాపా	||
విడజా. ; ల . దు	| రా ; - నా. . .	| . - మనసు	||
పామారీ ; సా ;	|		
వినరా ; . ;	| (ఇచట నిలుపవలెను.)		
అ. సాఁరీగా ; ; ; - మారీ	| సాఁ ; ; - ధా	| పామాపాని	||
అడియా ; ; ; - కల	| చేఁ ; ; - ద	| గలిగే .	||
సాఁరీగా : - సరిగామారీ	| సరిగమరీ - సధ	| సాఁమా - ధపనిస	||
అడియా ; - . . . కల	| చేఁ. . . - ద .	| గ లి - గే. . .	||
ధాపా : ; ; నీసాఁధా	| పా - ధాపామా	| రీ - గామాపా	||
నా . ; ; ; [illegible]	| న - పనం .	| . - బలను	|| (విడ)
చ. పాపాసా : ; ; - మానీ	| గామాపాధా	| పా ; మా ;	||
తనదే ; ; ; - [illegible]	| ల [illegible] ని	| నా ; మతోః	||
సాపాపాధసా - మానీ	| సరిగమపమా	| గా ; రిమా	||
తనదే . . . - కన	| ల. . . చని .	| నా ; మజి	||
సారీగా ; ; ; - [illegible]	| [illegible]	| పధపమరీ :	||
కనరా ; ; ; - [illegible]	| [illegible]	| నా . . . ;	||
సాఁరీగాఁ ; ; : - మారీ	| సాఁ : ; - సాఁ	| ధాపానీసా	||
వినుగా ; ; ; - భా .	| వం ; ; - చి	| సం . . త	||

ధాపానీ ; ; ; - సాపా	ధాపామా - రీ	; - గామాపా	‖
సిద్ధితి ; ; ; - శ్రీ .	త్యా. గ - రా	; - జనుత	‖ (వివ)

(౪) రా. భైరవి - తా. ఆది.

ప. కొలువైయున్నాడె, కోదండపాణి ! (కొలు)

అ. తొలికర్మమణగఁ జూతాము రారే తోయజారి రోహిణిఁ గూడినరీతి (కొలు)

చ. మనసురంజిల్ల సురసతులు అణి - మాదులుకొలువ వేయివన్నె
కనకశలాకను గేరు సీతా - కాంతతోను త్యాగరాజవినుతుఁడు (కొలు)

ప. ని నిధా - పాధా - ని సరీగ , ని	నిధాప - మపామ	పాధా - ని సరిగ	‖
కొ . . - లు . . - వై . . . . , .	. . . . - . . .	. . . - యు . .	‖
రిసరి సా - నిసరి - సాగరిస - సని	ధప - నిసపధ - మని	ధపమగ - రిగమప	‖
. . . న్నా- . . . . - . . . . . . - . .	. . . - డె. . . . . - . .	. . . . . -	‖
ని ని ధా - పాధా - నీసా రీగరి - సారిసని ;	ధాపా - మపామ	పాధా - ని సరిగ	‖
కొ . . - లు . . - వై . . . . . - . . . . ;	. . . - . . .	. . . - యు . . .	‖
రిసరి సా - నిసరి - సాగరిస - సని	ధప - నిసపధ - మని	ధపమగ - రిగమప	‖
. . . న్నా- . . . . - . . . . . . - . .	. . . - డె. . . . - . .	. . . . . -	‖
ని నిధా - పాధా - సగగరిసా , ని	నిధాప - మపామ	పాధా - ని సరిగ	‖
కొ . . - లు . . - వై . . . . , .	. . . . - . . .	. . . - యు . . .	‖

రిసి - రీసా - నిసిరి - సాగరిసి - సని | ధప - నిస-పధ-మని | ధపమగ - రిగరిస ||
. . . - .న్నా - . . . . . - . . . . . . - . . | . . . - డే. - . . . . . | . . . . . - . . . . ||
ని స - రీగరి - సా , ని - నినిధా - నిసరిగ | రిసరీ - రిగసా | రిగమపధప - నిని ||
శో. - . . . . - . , . - . . . . - దం. . | . . . . - డు. . | పా. . . . . . - . . ||
ధప - పామగరిస - రిగమపపరి - గమ | గా ; రీ ; | సా ; - ;; ||
. . - . . . . . . - . . . . - . . | జి ; . ; | . ; - ;; ||
ని స - రీగరి - సా , ని - నినిధా - నిసరిగ | రిసరీ - రిగసా | రిగమపధని - సా ||
శో. - . . . . - . , . - . . . . - దం. . | . . . . - డు. . | పా. . . . . . - . ||
సనిధప - మగరిస - రిగమపపరి - గమ | గా ; రీ ; | సా ; - ; ; ||
. . . . - . . . . . . - . . . . | జి ; . ; | . ; - ; ; ||
ని స - రీగరి - సా , ని - నినిధా - నిసరిగ | రిసరీ - రిగసా | రిగమపధని - సరి ||
శో. - . . . . - . , . - . . . . . - దం. . | . . . . - డు. . | పా. . . . . . . - . . ||
సనిధపమగరిస - రిగమప - పరి - గమ | గా ; రీ ; | సా ; - ;; ||
. . . . - . . . . . . - . . . - . . | జి ; . ; | . ; - ;; ||

అ. నినిధా - ధాపా - మపధప - పమగా | రీ గామపధా | పాధా - ధపపమ ||
తో. . . - లి . - క . . . . - . . . . | ర్మ . . . . | ము . - ణ . . . ||
పామాపా ; - ;; - గామా | పా ; - ;; | పాధా - ధపపమ ||
గ . . ; - ;; - . . | . ; - ;; | అ . - . . . . ||

ని నిధా - ధాపా - మపనినిధపమగ | రీగా - మపధా | పాధా - ధపపమ ||
తో. . - లి . - క . . . . | ర్మ. - . . . | మ . - ణ . . . ||
పామాపా - ;;; - మపధా | పధనీ - ధనీధ | పధాప - మపామ ||
గ . . - ;;; - అ . . | . . . - . . . | . . . - . . . ||
ని నిధాధాపా - మపనినిధపమగ | రీ గా - మపధా | పాధా - ధపపమ ||
తో. . లి . - క . . . . | ర్మ . - . . . | మ . - ణ . . . ||
పధనిధ - ధ నీధ - నిసాని - ధపమప | , మ - ప ధపధనీ | ధ నిసని - సా ; ||
గ . . . - జా. . - . . . . - తా. . . | , . - ము. . . . | రా. . . - రే ; ||
స నిధా - ధాపా - మపనినిధపమగ | రీగా - మపధా | పాధా - ధపపమ ||
తో. . - లి . - క . . . . | ర్మ. - . . . | మ . - ణ. . . ||
పధనిధ - ధ నీధ - నిసా ని - ధ పమప | , మ - ప ధపధనీ | ధనిసని - సరిగరి ||
గ. . . - జా . . - . . . . - తా. . . | , . - ము. . . . | రా. . . - రే. . . ||
స నిధప - మపధని - సరిగరి - సనిధప | మగరిగ - మపధా | పాధా - ధపపమ ||
తో. . . - లి . . . - క . . . - . . . . | ర్మ. . . - . . . | మ . - ణ . . . ||
పధనిధ - ధ నీధ - నిసా ని - ధ పమప | , మ - ప ధపధనీ | ధ నిసనిసా ; ||
గ. . . - జా. . - . . . . - తా. . . | , . - ము. . . . | రా ... రే ; ||
స నిసా - రీగగ - రి,సరీ - ససరిరి | గమగరి - సనిధప | ధ పమప - ధనిసరీ ||
తో. . - . . . - య. . - జా. . . | . . . . - రి . . . | శో. . . - . . . . ||

రీ 'గసా - 'సనిధప - 'మపఘని - 'సాసా | 'నినిధప - మగరి - రి | గస - గరిగ - మపధ ||
హి . . - జి. . . - . . . . . - గు . | జి. . . - . . . . - న | . . - రీ. . - తి . . ||

నీ , 'సరిగ - సరినిస - పధమప - గమ | పామగరిసా - మ | గరినిధ - మపధ ||
మగరి - పమధప - నిధ :నరిస - గరిగ | మా , గరిస - నీ | గరినిధ - మపధ ||

చ. మా ; మా ; మా ; - పధనిధ | పాధాపా ; | మపధప - పమగా ||
మ ; న ; సు ; - రం . . | . . . . ; | జి . . . - . . . . ||

రీ ; - సరిగరి - సారిసా ; | మపధప - పమగా | రీగా - మపధా ||
ల్లు ; - సు. . . - . రస ; | తు. . . - లు. . | అ . - ణి. . ||

పధనినిధప - మధపా ; - మపమధ | పమగపమా ; | నిధాప - మగరిగ ||
మా. . . . . - . . దు ; - లు. . . | కొ. . . లు ; | వ . . - . . . . ||

మపధా - పధనీ - ధనిస - పధాప | పాధానిసరీ | రిససనిసా ; ||
జే. . - . . . - . . . - యు . . | వ . . . . | . . . . న్నె ; ||

పాధా - నిసరీ - సరిగారీ ; | సరిగరి - సారీ | రిససనిసా ; ||
క . - ద . . - క . . శ ; | లా. . . - క . | ను. . . . ; ||

రీగగ - రిసనీ - నిసరిగ - రీసా | ని :రిస - సనిధప | మపామ - పాధా ||
గా. . - . . . - . . . . - . . | . . . . - రు. . . | నీ . . . - . తా ||

వి సరీ - రిసనీ - ధాపా - మపధప | పమగారీ - ; | స రిగరి - సారీ ||
కొం. - . . . - త . - తో . . | . . . మ - ; | త్యా. . . - . . ||

సా ; - నిసగగరీగా - మపధా | పధనీ - ధనిసా | నిసరీ - సరిగరి ||
శ ; - తా. . . . . - మ. . | విను . - . తు. | తు. . - . . . . ||

(ఇచట చిట్టస్వరమును పాడి పల్లవిని పాడుకొనవలెను.)

(10) రా. కోకిలధ్వని - తా. ఆది.

ప. తొలినేను జేసిన పూజాఫలము తెలిసె గాదె ! (తొలినేను)

అ. వెలవేసి తీయగ వచ్చునా ? వెతదీరునా మనసారగ ? (తొలినేను)

చ. పరమాత్మ ! నీ కాయాసపడ పని లేదురా, కరుణాకర !
వరభక్తవేసము వేయువేళ వర్జకాలమేమో ? త్యాగరాజనుత ! (తొలినేను)

ప. ; ; ; * సారీగా ; మా | ధా ;; - నీ | నీ ధ నిపామా ||
; ; ; * తొలినే ; ను | జే ;; - సి | న పూ. . . ||
గాగా ; ; * సారీగా ; ; మా | గారిరి గారి | సా ;;; ||
జా . ; ; * ఫ ల మా ; ; | లా. . . . | గే ;;; ||

అ. ; ; ; * ధానీధా ; నీ | సా ;; - రిగ | మాగా ; రీ ||
వే . ; ; * వెలవే ; సి | తీ ;; - య | గ వ ; చ్చు ||
సా ; ; * సానీనిధపా - ధా | సా ;; - సని | ధనిసా ; మా ||
నా ; ; * వెత దీ . . . - రు | నా ;; - మ | న . సా ; . ర ||
; గాగారీ ; * . . . . . ||
; గ ; ; * . . (తొలి)

చ. ; ; ; * పాపాపా ;; పా | ధానీపమ - గా | మాధా ; నీ ||
; ; ; * పరమా ; త్మ | నీ . . . - కా | . యా ; స ||
దాధా ; * సానీధా ; నీ | పా ;; - మా | గాగా ; రీ ||
పడ ; * పనితే ; దు | రా ;; - క | రుణా ; క ||
పా ; ; * ధానీదా ; ధా | సా ;; - రిగ | మాగా ; రీ ||
ర ; ; * వరభ ; క్త | వే ;; - స . | ము వే ; యు ||
సాసా ; * సానీధా ; ధా | సాసా ; - సని | ధనిపా ; మా ||
వే ళ ; * వర్జకా ; ల | మేమో ; - త్యా | గ . రా ; జ ||
గా రీ ; *
ను త ; * (తొలి)

(11) రా. ఛాయాతరంగిణి — తా. ఆది.

ప. కృపఁజూచుటకు వేళరా, రామ! (కృప)

అ. అపరాధముల నోర్వవశమా? యనబోకుము, పరివారములో (కృప)

చ. పరమార్థమా మార్గమెఱుగరు ప్రభువులెల్ల నీచసేవకులురా!
పరలోక భయమెంతగావరు వరత్యాగరాజ హృత్సదన! (కృప)

ప. సారీ - మాగామా ; - మామా | పా - పమమామా | గా ; - గరిసా ||
కృప - జా . . ; - చుట | కు - వే . . ళ | రా ; - రా.మ ||

2. సారీ – స రిమగమా ; – పామా	,,	,,	॥
కృప – జూ. . . . ; – చు ట	,,	,,	॥
3. ,,	పా – నిదధపమా	,,	॥
,,	కు – వే. . . ళ	,,	॥
4. ,,	పా – మపనినిసా	ని దధప – మగగరి	॥
,,	కు – వే. . . ళ	రా. . . – రా.మ.	॥
5. పాపా – నీ సా ;; – నీ ధా	పా – పా ; మా	గా ; – గ రిసా	॥
కృప – జూ . ;; – చుట	కు – వే ; ళ	రా ; – రా. మ	॥
6. నిధపా – నీ సా ;; – రీమగ	రి – రిసనిధపా	పమగా – గ రిసా	॥
కృ.ప – జూ . ;; – చుట.	కు – వే. . . ళ	రా. . – రా. మ	॥
అ. ధాపానీసా ;; – నీసా	రిమగా ; – మా	గారీసా ;	॥
అ పరా. ;; – ధము	ల . నో ; – ర్వ	వ శమా ;	॥
నీ నీ నీ ; – నిధపమ – పానీ	సా ;; – రిస	నీధాపా ;	॥
యనబో; – కు. మ. – స రి	వా ;; – . .	ర ల లో ;	॥
,,	,,	నిద – ధపమగగరి	॥
,,	,,	ర. – ల .లో.	॥
చ. పాపాపా ;; మా – మ పనీ	; – నిదధాపా	మాగాగారీ	॥
ప ర మా ;; ర్థ – మా. .	; – మా . ర్గ	మెఱుగరు	॥

పామాగా - గరిసాసా - సరిమగ	మా - పా ; మా	నీధాపా ;
ప్రభు వు - లె. . ల్ల - ని. . .	చ - సే ; వ	కలుగా ;
ధాపానీసా ; సా - రీమా	గా ;; మా	గారీసా ;
వ రలో. ; క - ధయ	మెం;; తి	గావ రు ;
నీనీ నీ ;. - నిధపమ - పానీ	సా ;; - ర నీ	॥ ధాపా ;
వరత్యా; - . .గ . - రా.	జ ;; - హ్మ .	త్సద న ;
,,	,,	నిద - ధపమగగరి
,,	,,	త్స. - ద . న . . .

(12) రా. పంతువరాళి - శా. ఆది.

ప. వాఁడేరా దైవము, మనసా ! (వాఁడే)

అ. ఆడినమాటలు తప్పనిచుకు-నా చంద్రార్కముగ కీర్తి గల్గిన (వాఁడే)

చ. దండిరక్కసుల మదమణచను నా-ఖండలాది సురకోటులను భూ-
మండల సుజనుల పాలింపను కో-దండపాణిరూపముతో వెలసిన (వాఁడే)

2. దారిఁ దెలియలేని యజ్ఞులకు భవనీరధి దాటి మోక్ష మందుటకు
నీరజారిధరుఁ డుపదేశించే తారక నామముతోను వెలసిన (వాఁడే)

3. ధాత్రి విఖ్యాతుఁడైన త్యాగరాజునిచేత పూజలందె బాగుగ ప్ర-
ద్యోతనాన్వయమునను జనించి సీతాపతియనిపేరు గలిగిన (వాఁడే)

ప. సీ ; సా ; - ఏధాపామా | గారీసాకీ | గామాపాధా ||
వా; తే ; - ర. . . | సై. వను | మ న సా . ||
,, - నీసా - నిధపమ | ,, | ,, ||
,, - రా. - . . . . | ,, | ,, ||
,, - ని సిరిసి - నిధపమ | గమపధ - పమగరి | మగరీ - గమపధ ||
,, - రా. . . - . . . . | సై. . . - వ .ము. | మ .న - సా. . . ||
ప ధనీధా ; పా ; మపామ | గా ; రీ ; | సా ; - ;; ||
వా. . తే ; రా ; . . . | . ; . ; | . ; - ;; ||

అ. ధా ; - పాధా నీ ; సాసా | సనిసరి - సానీ | ధానీ - ధ పమా ||
ఆ ; - డిన మా ; ట లు | త. . . - ప్పడ | నుచు - ను. . ||
పాధానీసా - నీ పాధా - నీ | సా - నిధాపమా | గామాపాధా ||
నా . చం. - ద్రా . ర్క - మ | గ - కీ . . త్రి | గ లి గి న ||

చ. పా ; పామాపాధా నీధా | నీ - సా నీధా | పామాగామా ||
ధా ; తృ వి ను తుఁడై. | న - త్యా. గ | రా . జు ని ||
పధనీధా - ప మగారీ - గామా | పా - పా ; ధా | నిసాని - ధపమా ||
చే. త . - పూ. . జ - లం . | ది - బా ; గు | గ . . - ప్ర. . ||
ద ధపాధా - . నీ ; - నీసాసా | ; సనిసరిసా | సానిధ - నిధపమ ||
ద్యో. . త - నా ; - . న్వయ | ; ము.న. ను | జనిం. - చి. . . ||

పాధానిసరిసా - నీధానీపా | ; నీధపధ | గామాపాధా ||
నీ . తా... - పతియని | ; వే. .రు | గలిగిన ||(వాకే)

(కడమ రెండుచరణములను ఇటులనే పాడుకొనవలయును.)

(13) రా. బంగాళ - తా. ఆది.

ప. సాక్షిలేదనుచు సాధింపకే; సత్యసంధ! సద్భక్తపాలక! (సాక్షి)

అ. వీరు కారు లెల్ల నవ్వరా? జగత్సాక్షివంశ నీరధిపూర్ణచంద్ర! (సాక్షి)

చ. శక్తినీయెడ నిండారలేదా? పరా-శక్తిబ్రోవలేదా? విషయమందు వి-
రక్తిగల్గు శ్రీత్యాగరాజ నిజ-భక్తి నీ వెఱుగలేవా? మానవుల (సాక్షి)

ప. ; ; ; * పాసానిసా ; సా | మారీ ; - గా | ; గా ; మా ||
; ; ; * సాక్షి లే ; ద | ను చు; - సా | ; ధిం ; ప ||
రీ ; ; * పాసాసనిపామా | పమగమ రి - గా | ; - గమపామా ||
కే ; ; * సాక్షిలే . . ద | ను. . . చు - సా | ; - ధిం. . ప ||
పమగమరీ * ,, | ,, | ; - గమపారీ ||
కే. . . . * ,, | ,, | ; - ధిం. . ప ||
పమగమరీ * సనిపాసా ; రీ | గా ; ; - గా | మా పా ; - మా ||
కే. . . . * స. త్యసం ; ధ | స ; ; - ద్భ | క్త పా ; - ల ||
రీ ; ; *
క ; ; * (సాక్షి)

అ. ; ; ; * సనిపాసా ; సా | సాసా ; - సా | రీ గా ; మా ||
; ; ; * వి . తు కా ; దు | తెల్ల ; - న | వ్వరా ; జ ||
రీ ; ; * గమరీ - సరిగారి | సా ; ; - రిస | నీ - పామారీ ||
గ ; ; * త్సా.మీ - వం. . శ | నీ ; ; - ర . | ధి - పూ . ర్ణ ||
గమసరిగమ *
చం.ద్ర. . . * (సాకీ)

చ. ; ; ; * పాపాపా ; పా | పమరీ ; - పమ | రీ - గామారి ||
; ; ; * శ క్తి నీ ; యొ | డని . ; - డా. | ద - లే . దా ||
సాసా ; * పమరీ గా ; గా | గరిసా ; - రిగ | మాపా ; మా ||
పరా ; * శ . క్తి బ్రో ; వ | లే.దా ; - విమ | య మం; దు ||
రీపా ; * సనిపాసా ; సా | సా ; ; - రిగ | మారీ ; గా ||
వి . ; * ర. క్తి గ ; ల్గు | శ్రీ ; ; - త్యా | గ రా ; జ ||
గరిస ; * రిగరీ - సరిగారీ | సాసా ; - రిస | నీ - పామారీ ||
ని . జ ; * భ. క్తి - నీ . . వె | లంగ ; - శే . | వా - మా . న
గమసరిగమ *
వృ.ల. . . * (సాకీ)

(14) రా. ఆరభి - తా. ఆది.

ప. చాలకల్ల లాడుకొన్న సౌఖ్యమేమిరా ? (చాల)

అ. కాలముబోను, మాటనిలుచును, కల్యాణరామా ! నాతో (చాల)

చ. తల్లిదండ్రి నేనైయుండఁ దక్కిన భయమేలరా యని పలుమాఱు నీ వెన్నో బాసలుజేసి,
ఇలలో సరివారలలో నెంతో బ్రోచుచుండి, పెద్దలతో బల్కి మెప్పించి, త్యాగరాజునితో (చాల)

ప.	పా ; ; - పమమా - మా , గరీ	పా ; ; - సని	ధా - ధ సరీ. - రిమ	‖
	చా ; ; - ల . . - క , ల్ల.	లా ; ; - డు.	. - కొ . . - న్న.	‖
2.	పారిమపా - ,,	,,	,,	‖
	చా . . . - ,,	,,	,,	‖
3.	పారిమపధ - పమమా - మగరీరీ	సరిసనిధాగా	; ధసరిరిమ	‖
	చా . . . . - ల . . - క . . ల్ల	లా . . . డు	; కొ...న్న.	‖
4.	,,	,,	; - ధససరిరీ	‖
	,,	,,	; - కొ...న్న	‖
5.	రీ ; ; - మగరీ - సరిమగరి	,,	,,	‖
	చా ; ; - ల . . - క . . . ల్ల	,,	,,	‖
6.	రి ; ; - దధసా - మపమగరీ	రిసధసరిస - సని	ధా - ధససరిరి	‖
	చా ; ; - ల . . - క . . . ల్ల	లా . . . . . - . .	డు - కొ...న్న	‖
7.	రిమమపపధ - పధపప - మా , గరీ	,,	,,	‖
	చా . . . . . - ల . . . . - క , ల్ల.	,,	,,	‖

8. రిమమపపధ - ధరిసని - దధపపమగ	,,	,, ‖
చా. . . . . - ల. . . - క. . . ల్లు	,,	,, ‖
9. రిమమపపధ - ధసిసిరి - రీష్గగరీ	రిసా - సిధా - ధప	; - పమగ - రిమపధ ‖
చా. . . . . - ల్ల. . . - క . . ల్ల	లా. - . డు - . కొ	; - . . . . - . . .న్న ‖
పా ; ; - పమ్మ్గా - మా , గరీ	ధపామగరి - రిస	, స - రిమరిమపధ ‖
స్తా ; ; - ళ్య. . - మే , .మి	రా. . . . - . .	, . - అ. . . . . ‖
10.(a)సా ; ; - స్గధషా - మ్పపమగరీ	రి సధసరిపసన్ని	ధా - ధసస్రిరీ ‖
చా ; ; - ల . . - క . . . ల్ల	లా. . . . .డు.	. - కొ . . .న్న ‖
(b) రి మమపపధ - ధరిసని - దధపపమగ	,,	,, ‖
చా . . . . . - ల . . . - క . . . ల్లు.	,,	,, ‖
పా ; ; - పమమా - మా , గరీ	స రిమగరీ ;	సా ; ; ; ‖
స్తా ; ; - ళ్య. . - మే , .మి	రా. . . . ;	. ; ; ; ‖
అ. ధా ; ; - ధా ; పా - ధపపమ	పా - దధపాధా	సనిధాసాసా ‖
కా ; ; - ల ; ము - జో. . .	ను - మా. . ట	ని . లు చ్చును ‖
2. ధపమపధప - షధసినిధా - దధపమ	పా - సి సిధపధా	,, ‖
కా. . . . - ల్ల . . . ము - జో. .	ను - మా. . . ట	,, ‖
3. రీ మగరీ - రీదధపా - ,,	పా - ద ధపాధా	,, ‖
కా. . . - ల . . ము - ,,	ను - మా. . ట	,, ‖

4. దధపపమమ - పపమగరీ - రి ససా | సా - మగరిరి - దధ | పప - సిధా - సిసా ||
కా. . . . . - అ. . .ము - బో. . | ను --మా... - ట. | . . - ని లు - చును ||

5. ,, | ,, | ,, - సి రీ ||
,, | ,, | ,, - చును ||

6. మగరిరిసని - దధపపమగ - రిరిసా | సా - మ గరిరి - దధ | పప - సిధాసి రీ ||
కా. . . . . - అ. . .ము. - బో. | ను - మా. . . - ట. | . . . - నిలుచును ||
సిరీరిరిసి - సిదధాపా - మపమమ | , గ - రిమరిమపా | మపధా - మపధసి ||
క. . . . - ల్యా.. ణ - రా. . . | , . -మా. . . . | నా. . - తో. . . ||
సా , సిధప - పామగరి - మగరి - పరి | సధా - సరీమప | ధ - సరిమపధసిధ ||
రీమగరిసిసిరి - దధసి - మపధసిరి | ధసి--పధసి - మపధ | రిమప - సరిమపధ || (చా)

చ. పాపా ; పా ; ; - మపధసి | సినిధ - సిధప-మప | మమాగ - రీ , మ ||
త ల్లి ; దం ; ; - ద్రి. . . | సే. . - నై. .-యుం | . . . . - . , డ ||

2. పదధసిధప - పా ; ; - మపధసి | సిరి - సినిధప - మప | మమాగ - రీ మా ||
త .ల్లి . . . - దం ; ; - ద్రి. . . | . . . - సే. . . - నై. | . . . . - యుండ ||
పా ; ; - పమమగరీ - సరిమగ | రీ - సరిసనిధా | స సరిస - రీ రీ ||
ద ; ; - క్కి. . . న - భ.యు. | . - మే. . ల | రా. . . - యని ||
రిమరిమపా - మ పధా ; - మపధసి | సినిధ - దధప- మప | మమాగ రీ ; ||
ప. లు. . - మా. . ; - అం. నీ . | . . . - . . . . - వె. | . . .న్నో ; ||

సరిసన్నిధా ; - ససరిసరీ ; | మపధపమా , గ | రీ ; - సా ; ||
బా.. . . ; - స . . . లు ; | జే . . . . , . | సి ; - . ; ||

దాదాధాపా ; ; - మపధసి | ॱనిధ - దధప - మప | మా - మగరీ ; ||
ఇ ల లో . ; ; - స .రి. | వా. . - . . . . . . | ర - ల.లో ; ||

స రిమాగరి - రిమపాపా - మపధా | మపధసి - సినిధా | సా ; - ; ; ||
సెం.తో. . - బ్రో. .చు - చుం.. | డి . . . . - వె. . | . ; - ; ; ||

సినిధా - సిసిరిసిరీ ; - సిరిమగ | రీ - స రిసిసా , | సినిధా - సిసిరీ ||
ద్ద . ల - తో. . . ; - బ . . . | ల్కి - మె . . . , | ప్పిం. . - . .చి ||

సి రీరీసిసి - సిధసిధపా - మపమమ | , గ - రిమరిమపా | మపధా - మపధసి ||
త్యా. . . . . - . . . . .గ - రా. . . | , . - జు. . . . | ని . . - తో . . . ||

(ఇచ్చట చిట్టస్వరమును పాడి పల్లవిని పాడవలయును.)

(15) రా. వాచస్పతి - తా. ఆది.

ప. కంటఁజూడుమీ ఒకపారి క్రీ (కం)

అ. బంటుఁడై వెలసి, బాగుగాను తప్పుతంటలెల్ల మానుకొన్న నన్ను, క్రీ (కం)

చ. అలనాడు సౌమిత్రిపాదసేవ చెలరేగి సేయువేళ సీతతోఁ
బలికిచూచినంత పులకొంగితుఁడై బరగినయట్టి త్యాగరాజుని క్రీ (కం)

స. ; ; ; * సాసాసారీ ; రీ | గా ; ; - పా | మాగా ; రీ
; ; ; * కంటఁజూ. ; డు | మీ ; ; - ఒ | క పా ; రి

2. గా, రిసని	*	ధ్యానీ సా ; రీ	గా ; ; - పా	మాగా ; రీ	‖
. , . . .	*	కంటఁజా ; డు	మీ ; ; - ఒ	క పా ; రి	‖
3. ,,	*	,,	గ రిసరిగమ - పా	,,	‖
,,	*	,,	మీ. . . . . . - ఒ	,,	‖
4. ,,	*	,,	,, - పధ	నిధ - పమగారీ	‖
,,	*	,,	,, - ఒ.	క . - పా. . రి	‖
గమగరిసని	*	,,	గా ; ; - పా	మాగా ; రీ	‖
క్రీ.	*	,,	మీ ; ; - ఒ	క పా ; రి	‖
సా ; ;	*				
క్రీ ; ;	*	(ఇచట నిలుపవలయును.)			
అ. ; ; ;	*	పాధా నీ ; ని	ధానీ ; - ధా	నీ సా ; నీ	‖
; ; ;	*	బంటుఁడై ; వె	ల సి ; - బా	గుగా ; ను	‖
సా నిధపమ	*	,,	,,	,,	‖
తప్పు. . .	*	,,	,,	,,	‖
సా రీ ;	*	గారీసా ; ని	ధా నీ ; - నిధ	పమ - గా ; రీ	‖
త ప్పు ;	*	తెంటలె ; ల్ల	మాను ; - కొ	న్న. - న ; న్న	‖
గా, రిసని	*	గారీసరిగారిసి	నిధానీ . - సిని	ధప - నిధపమగమ	‖
క్రీ , . . .	*	తెంటలె. . ల్ల .	మాను. , - కొ.	న్న - న . . . న్న.	‖

పమగరిసన్ని *

క్రీ . . . . . * (కంటఁ జూడుమీ)

చ. ; ; ; * పాపాపా ; పా | పపధపధా - పధ | పమ - పా ; పమ ||

; ; ; * అ ల నా ; డు | సౌ. . . . - మి. | త్రి. - పా ; ద . ||

గా రి ; * పాపమగా ; నీ | సరీ స న్నిధ - సా | రీ - గమపామా ||

సే వ ; * చెల. . శే ; గి | నే.యు. . - వే | శ - సీ. . త ||

పా ; ; * పాధా నీ ; నీ | ధానీ ; - పా | నీ సా ; నీ ||

తో ; ; * బల్కి_చూ ; చి | సంత ; - పు | లకాం ; గి ||

సా నిధపమ * ,, | ,, | ,, - రీ ||

తుఁ.డై. . * ,, | ,, | ,, - కి ||

రీ రీ ; * గారీసా ; నీ | ధానీ ; - నిధ | పమగా ; రీ ||

తుఁడై ; * బ ర గి ; న | యట్టి ; - త్యా. | గ . రా ; జు ||

గా , రిసన్ని * గారీసరీగారీసీ | నిధానీ , - సీ ని | ధప - నిధపమగమ ||

ని , క్రీ.. * బరగి . . న. | య. ట్టి , - .త్యా | గ. - రా. . .జు . ||

పమగరిసన్ని *

ని. క్రీ. . . * (కంటఁ జూడుమీ)

(16) రా. రీతిగౌళ - తా. ఆది.

ప. చేరరావదేమిరా ? రామయ్య ! (చే)

అ. మేరగాదురా యిక, మహా మేరుధర ! శ్రీకర ! (చే)

చ. తల్లిదండ్రిలేని బాలా తననాథుఁ గోరురీతి పలుమారు వేడుకొంటె పాలించరాదా ?
వలచుచు నేను నీదు వదనారవిందమును దలఁచి, కరఁగఁగఁ జూచి త్యాగరాజసన్నుత ! (చే)

ప. ; ; ;	*	ధాపా - మా ; గా	గాసా ; - సా	నీ ; ; - నీ	‖
; ; ;	*	చేర - రా ; వ	దే , ; - మి	రా ; ; - రా	‖
2. సాగామా	*	ధాపా - గమపమగరి	గగాసా , - సని	సా ; ; - నీ	‖
మ య్య .	*	చేర - రా. . .వ.	దే . . , - మి.	రా ; ; - రా	‖
3. సాగామా	*	పాధాపా ; - మగ	మా ; ; - గరి	గాగారి ; - నీ	‖
మ య్య.	*	చేర రా ; - వ .	దే ; ; - మి.	రా . . ; - రా	‖
4. సాగామా	*	గారిగా ; మపా	మపపా - గరిరి ని	సా ; ; - నీ	‖
మ య్య .	*	చేరరా ; వ	దే . . - . . .మి	రా ; ; - రా	‖
5. సాగామా	*	ధామా - గమపమగరి	గగాసా , - సని	సా ; ; - ;	‖
మ య్య .	*	చేర - రా. . .వ.	దే . . , - మి .	రా ; ; - ;	‖
6. ; ; ;	*	గారిగా ; - మగ	మపధప - గమపమ	గరిసనిసాని - సగ	‖
; ; ;	*	చేరరా ; - వ .	దే. . . . - . . మి.	రా. . . - రా.	‖

7. గరిసా ; * గారిగా ; మా | గమపధా - ధపమ | గ రిగ్సా , - నీ ||
మ.య్యా ; * చే రరా; వ | దే. . . - మి. . | రా. . . , - రా ||

8. పగమా ; * ధాపా - గమపమగరి | గగాసా , - సని | సా ; ; - ; ||
మ . య్యా ; * చే ర - రా. . . వ. | దే . . , - మి. | రా ; ; - ; ||

9. ; ; ; * నీనీ నీ ; నీ | సనీపా , - నీ | నీసా ; - సగ ||
; ; ; * చేరరా ; వ | దే. . , - మి | రా. ; - రా. ||

10. గరిసా ; * నీ నీనీ ; నీ | సనిసని - నిధమా | ని నిసనిసా - సగ ||
మ.య్యా ; * చేరరా; వ | దే. . . - . . మి | రా. . . . - రా. ||

11. గరిసా ; * నీ నీ నీ ; నీ | నిసనిసని - సగా రి | గ మాధపమ - గా ||
మ.య్యా ; * చేరరా ; వ | దే. . . - . . మి | రా . . . . - రా ||

12. రిగమా ; * నీధామా ; గరి | గగాసా , - సని | సా ; ; - ; ||
మయ్యా. ; * చే ర రా ; వ. | దే . . , - మి. | రా ; ; - ; ||

13. ; ; ; * నీనీ - స గరీనీ | సగగ - మామా | నిధమా ; - నీ ||
; ; ; * చేర - రా. .వ | దే. . . - . మి | రా. . ; - రా ||

14. నీ సా ; * నీనీధమా , గరి | గగాసా , - సని | సా ;;; ||
మయ్యా ; * చే.ర రా , వ. | దే . . , - మి. | రా ;;; ||

15. ; ; ; * నీనీ స గరీ | ; సగగమామా | నినిసనిసా - సని ||
; ; ; * చేరరా . .వ | దే . . . మి | రా. . . . - రా. ||

16. సగరిగారి * సనిధమ - గమపమగరి | రీగా ; సా - సని | సా ; ; ; ||
మ.య్యా. . * చే. ర . - రా. . . వ . | దే. ; . - మి. | రా ; ; ; ||

అ. ; ; ; * నీ నీ సా ; నీ | సాం ; ; - నీ | సాం ; ; ; - నిధ ||
; ; ; * మేరగా ; గు | రా ; ; - ఇ | క ; ; ; - మ. ||
మా ; ; * ,, | ,, - సగ | రీరరిసాం - నిధ ||
హా ; ; * ,, | ,, - ఇ . | క. . . - మ . ||
మా ; ; * ,, | ,, - సగ | రిగమగరిస - నిధ ||
హా ; ; * ,, | ,, - ఇ . | క . . . . . - మ . ||
మా ; ; * నీ నీధా ; మా | గా ; ; - మా | గమపధపమ - గమ ||
హా ; ; * మేరుధీ ; ర | శ్రీ ; ; - క | ర . . . . . . - . . ||
పమగరిగమ *
. . . . . . * (చేరరావ)

చ. ; ; ; * రీగామా ; మగ | రిగమా ; ; | గా ; ; - మా ||
; ; ; * త ల్లి దం ; డ్రి . | లే. . ; ; | ని ; ; - బా ||
గా ; ; * ,, | గమపమ - గమపా | మా ; ; - మా ||
లా ; ; * ,, | లే. . . - . . . | ని ; ; - బా ||
గా ; ; * ధాపామా ; గా | గమగా - మపమా | గమగా - రీస్రి ||
లా ; ; * త న నా ; ధు | గో. . - . . . | . . రు - రీ. ||

సా ; ; * ,, | గ మపధపమ - గమ | పామా - గరీని ||
తి ; ; * ,, | గో. . . . . . - . . | . వ - రీ. . ||
సా ; ; * సానీసగరిగమా | మనినిధమ - గ మ | పామాగారీ ||
తి ; ; * పలుమా...లు | వే. ము. . - కొం. | . . . . ||
గా రీ ; * నీ సాగమపధపా | ప మగమ - పమగరి | గ గాపా , - ; ||
టె . ; * పా . లిం . . . చ | రా . . . . - . . . . | దా . . , - ; ||
; ; ; * నీనీసా ; నీ | సా ; ; - నీ | ; ; ; సా ||
; ; ; * తలచు ; చు | నే ; ; - ను | ; ; ; నీ ||
, గగరిసా * నీసాగా ; మా | పా , ధపమ - గమ | పమగరి - గగాస |
, . . . దు * వద నా ; ర | విం , ద . . - ము. | . . . . - ను . . ||
; ; ; *
; ; * దలంచి కరగంగ చూచి త్యాగరాజ సన్నుత (అనుపల్లవిం బోలును పాడుకొనవలయును.)

(17) రా. కల్యాణవసంతము - తా. చతురశ్రరూపకము.

ప. నాదలోలుడై బ్రహ్మానంద మొందవే మనసా (నాద)

అ. స్వాదుఫలప్రద సప్తస్వరరాగ నిచయ సహిత (నాద)

చ. హరిహరాత్మ భూసురపతి, శరజన్మగణేశాది
వరమౌను లుపాసించిరే, ధర త్యాగరాజవినుత ! (నాద)

ప. పాన్నీ	పా - గా ; గా	మా ;	ధా ; ప్మా ;	మా ;	గా - గ రిరీన్నీ	సా ;	గారిసాన్నీ	‖
సా.	ద - లో ; లు	డై ;	(ఙ ; ష్మ ;	నం ;	ద - మొం. .ద	వే ;	మనసా.	‖
అ. ధా ;	నీసా గా ;	మాగా	రీ ; సా ;	గారీ	సా ; నీ - నీ	ధాపా	మాగాగరిసన్ని	‖
పాన్ని ;	దఫల ;	ప్రద	స ; ష్ట ;	స్వర	రా ; గ - ని	చయ	సహిత. . .	‖
చ. పాపా	పాపా ; మా	ధా ;	నీసా నీధా	ధాపా	మా ; గా-గా	మా ;	; - గారిసా	‖
హరి	హరా ; త్మ	భూ ;	సురపతి	శర	జ ; న్మ-గ	నే ;	; - శా. ది	‖
నీధా	పా ; మా-ధా	నీ ;	సా ; గాగా	మాగా	రీ ; సా - నీ	ధాపా	మాగాగరిసన్ని	‖
వర	మా ; ను -లు	పా ;	సిం ; చి శే	ధర	త్యా ; గ - రా	. జ	వినుత. . .	‖

(18) రా. ముఖారి – తా. ఆది

ప. కారుబారు సేయువారు గలరే? నీవలె, సాకేతనగరిని! (కారు)

అ. ఊరివారు దేశజనులు వరమును లుప్పొంగుచు భావుకు లయ్యేరు (కారు)

చ. నెలకు మూఁడువాన లఖిలవిద్యల నేర్పుగలిగి దీర్ఘాయువుగలిగి
ఫలము గల్గ రహితులు గాలేదా? సాధు త్యాగరాజనుత రామ! (కారు)

ప. ; ; *	ససగసగరీ ; - సాసగసససా నినీధా-పధపనిధాపా	పా ;; - ;;; - ధా ;	మపమధపమగారీ ; - మాపా	‖
; ; *	కా. .రు. ; - బా . . . .-రు.	సే ;; - ;;; - యు ;	వా. . . . . . . ; - రు .	‖
ధాసా *	,,	,,	,, - రిగరీ	‖
. . *	,,	,,	,, - రు. .	‖

రిగసా * గారీమా ; గారి - రి ; రిపమా - పా ;; ధా | నీధానిపాధాపా - మపమధ | పమగారీ ; - గారీగాసా ||

. . . * గ ల రే ; . . - నీ ; . . . - వ ;; తె | నే. . . . , - యు. . . | వా. . . ; - రు . . . ||

; ; * గారీమా ;; గా - ,, | సా ; నీ - ధాపా- మపమధ | పమగారీ ; - గారీగా సా ||

; ; * గ ల రే ;; . - ,, | నే ; . - . . -యు. . . | వా. . . ; - రు . . . ||

; ; * ,, ,, | సా;పధసరీ-సనిధప-మపమధ | ,, ||

; ; * ,, ,, | నే ; . . . .- . . . . -యు. . . | ,, ||

; ; * ,, ,, | సరిగరి-సానిధాపా - ,, | ,, ||

; ; * ,, ,, | నే . . .- . . . . . - ,, | ,, ||

; ; * ,, - రీమాపామా-పా ;; ధా | రీ గరిరీ ; - సరిగరి - రిరినీ | ధా - పధధపపా;-ధసరిగరీ ||

; ; * ,, - నీ . . . . - వ ;; తె | సా. . . ; - కే. . . . - . . . | . - త . . . . ;-నగరిని . ||

గాసా *

. . * (కొరబారు)

అ. ; ; * నీధాసనినీ - ధానిధధా ; ధా ; - ధాపసనిధ | పా ; - మాపా-నిదధాపా; | ;; - మాపా ; ధా సా ; ||

; ; * ఊ. రి . . - వా. . . ; రు ; - దే . . . | శ ; - జ . -ను. . లు; | ;; - వ ర ; ము ను ; ||

సా , ని * ,, | ,, | ,, ||

లు , . * ,, | ,, | ,, ||

రీ ; * రీ ;;; - రి గ రీ - రిగరిగరీ ; - రీ ; సా ; | స రిగరి సారీసా- సాసాపా | పాధాసారీ - రీ మా ; గా ||

లు ; * ఉ ;;; - ప్పొం. . - . . . .గు ; - చు ; ను ; | భా. . . . . . . - వు కు . | ల . . . . - య్యో . ; . . ||

రీ ; *
డు ; * (కొరు)

చ. ; ; * సాధాపా ; - మపమధపమగా-గరిరీ - మా ;;; | ;; - గిమాపానీ - నిదధా | సా ;;; - ;; - సా సా ||
; ; * నె ల కు ; - మూ. . . . . . -డా. . - వా ;;; | ;; - నల ఖి . - ల. . | వి ;;; - ;; - ద్య ల ||
; ; * రిసనీ-నిధా , పా ; - మపమధపమగారీ;-రిగరీ | గాసా - సాన్నిధాసా రీమా | పాధాధపపమపా ;;; ||
; ; * నే. . .ర్వ. , గ ; - లి . . . గి. . . ;-దీ . . | . . . - ర్గా . . యువు . | గ . లి . . . గి ;;; ||
చ. ; ; * నీధాని ; - ధానిధదా ; ధా ; - ధాపానిధా | పా ; - మాపానిదధాసా ; | ;; - మాపాధాసాసా ; ||
; ; * ఫలము ; - గ . . . ; ర్వ ; - గ . . . | . ; - హి తులు. . గా ; | ;; - తే . . . . ; ||
సా ; * ,, | ,, | ,, ||
దా ; * ,, | ,, | ,, ||
రీ ; * రీ ; రిమాగగా ; - రీ గరిరీ ; రీ ; - రీ గరి | రీ ; సాసా , - సా ; సా ; | సాపా - సాధాసారీమా ; ||
దా ; * సా; . . . ధు; - త్యా. . . ; ; - రా. . | . ; . జ . - వి ; ను ; | త . - రా . . . మా ; ||
గారీ *
. . * (కొరు)

(19) రా. హరికాంభోజి - తా. ఆది.

ప. చనితోడి తేవె, ఓ మనసా! (చనితోడి)

అ. కనికరముతో కని కరమిడి చిరకాలము సుఖ మనుభవింప వేగమె (చనితోడి)

చ. పతితులఁబ్రోచే పట్టాభికారిని; పరమార్థమత వసిష్ఠానుసారిని;
ద్యుతినిర్జిత శతశంబరారిని; ధురీణత్యాగరాజ హృత్సారిని;

(చనితోడి)

ప. ; * పధ నీ ; - నిదధప - మగరిగ | మా ; ; - పా | ; ; - ; ; ||
; * చనితో; - డి. . . - తే. . . | వె ; ; - ఓ | ; ; - ; ; ||

2. ; * ,, | ,, - పమ | పధనీ , - నిధప ||
; * ,, | ,, - ఓ. | మ.న , - సా.. ||

3. పమ * పద - ధా , నినీధా - పా , దధాపా - మగరిగ | మా ; ; - పమ | పాధనిసి - సినిధ ||
. . * చని - తో , . . . - డి , . . . - తే. . . | వె ; ; - ఓ. | మ న. . - సా.. ||

4. పమ * పాధా-పధనీ-ధనిసా-నిసరిసినిధపా-మగరిగ | మా ; ; - పమ | పధ - నిసరిగరిసనిధ-రిసనిధ ||
. . * చ ని -తో..-. . . -డి. . . . . . .-తే. . . | వె ; ; - ఓ. | మ. - న. . . . . . .-సా. . . ||

పమగమ * పధ - ధా , నినీధా - పా , దధాపా - మగరిగ | మా ; ; - పా | ; ; - ; ; ||
. . . . * చని - తో , . . . - డి , . . . - తే. .. | వె ; ; - . | ; ; - ; ; ||

అ. ; * పధనిని - ధా , ని - సానీ - సా ; | ; - ; ; - ధా , ని | సా ; - ధనిధనిధనిధని ||
; * కని.క - ర , . - . ము - తో ; | ; - ; ; - ఓ , . | . ; - . . . . ||

2. ధపమా * ,, | ; - రిరీ - సిసని | ధా , నిసా ; - సినిధప ||
. . . * ,, | ; - కని - కర . | మి , . డి ; - చి . ర. ||

3. మా * ,, | ,, | ధానీరిసా - నీధా - సినిధప ||
* ,, | ,, | మి . డి . . - చి . - ర. . . ||

4. మా * పధనిని - ధా , ని - సానీ - గరినిస | ; - రిరీ - సరిని | ధనిసరి - గరిరిసిసనినిధ-రిసనిధ ||
* కని . క - ర , . . - . ము- తో... | ; - కని - కర . | మి . డి. - . . చి. . . . .-ర. . . ||
5. పమగమ* ,, - నిసరిగమాగా | రిసపా - ,, | ,, ||
. . . . .* ,, - తో... . . | . . . - ,, | ,, ||
,, * పధనిని - ధనిసానీసా ; | ; - రింససని | ధానిసరిసా - సనినిధ ||
,, * కని . క - ర . .ముతో ; | ; - కనికర . | మి . డి. . - చి . ర. ||
; * ని సగరిసా - సనిస - ధాని - ధనిసా - | నిసరీ - సా ; ని | ధాపా - నిధాపమాగా ||
; * కా. . లము - సు.ఖ - ను . - ను. . - | . . . . - భ ; విం | . ప - వే. . . . x ||
మా * ,, | ,, - రీగరి-సారిస-నీసని | ధానిధపా ; - సనిధపమాగా ||
మె * ,, | ,, - ౯. . - . . . .-విం.. | . . . ప ; - వే. . . . x ||
మా *
మె * (చనితోడి)
౬. ; * పనీధనిధపా ; - పాని | గ - పాగమాప | పమమా - రిగమా ; - గమా ||
; * పలితుల.బ్రో ; - . చే. | . . . - ష . ట్టాక | కా. . - . . . ; - రి ని ||
2. ; * మమాపపా - ధా - పమపా - గామాపాధని | గప - పాగమాప | ,, ||
; * ప లి తుల - బ్రో- . . . . - . . . . చే. | . . . - ష . ట్టాక | ,, ||
3. ; * సనిధ - నిపా - ధా ; పమమా - పమ - పాధని | ధాపా - ,, | ,, ||
; * పలి. - తుల - బ్రో ; . . . . - . . . - చే. . | . . . - ,, | ,, ||

4. ; * ,, – గమపధ – నిసరిసి | నిధపా – ,, | ,, ||
; * ,, – . . . . . – చే. . . | . . . – ,, | ,, ||

5. ; * ధనీసిసా – సని నీ – ధానీసారిసి | నిధపా – ,, | ,, ||
; * పతితుల –బ్రో. . – . . చే. . | . . . – ,, | ,, ||

; * పధప ధనిధ – ధపమగరిగసా | ; – పారిగామ | పా – గమపా ; – పపా ||
; * పరమా. . . . – ర్థ. మ. త. . | ; – వ షి ష్టాను | సా – . . . . ; – రి ని ||
; * పధని – ధాని – సా – ధనిసా ; – నిసా | ; – సనిరిసిసని | ధా , నిసా ; – సనిధప ||
; * ద్యుతి – ని . . – ఙ్జి – త . .. ; – శత | ; – శం . . బ. | రా , . . ; – రి . . . ||

2. మా * ,, | ,, | ధా , నిసా ; – నీధా – సనిధప ||
ని * ,, | ,, | రా , . . ; – రి . – . . . . ||

మా * ,, | ,, | ధనిసరి–గరిరిసి–సనినిధ–రిసనిధ ||
ని * ,, | ,, | రా. . –. . . . –రి . . .– . . . . ||

పమగమ * ప ధని – ధాని – సా – ధనిసా ; – నిసా | ; – సనిరిసిసని | ధా , నిసా ; – సనినిధప ||
ని . , . * ద్యుతి. – ని . . – ఙ్జి – త . . ; – శత | ; – శం . . బ. | రా , . . ; – రి. . . . ||

ధా * నిరిసిసా – సనినీ – ధానీ – ధనిసా | నిసరీ – సా ; – నిధ | పా – ని ధాప – మగమా ||
ని * ధురీణత్యా– . . గ – రా . – . . . . | . . . . – జ ; – హ్వా. | . – త్వా. . – . రి ని ||

; * నిరీస సా - సనినీ - ధానీ - ధనిసా | నిసరీ -రీగరి-సారిసి-నీసని | ధనిసా - పా - సనిధపమగమా ||
; * ధురీణత్యా - . . గ - రా . - . . . | . . . - జ . - . . . -హ్యా). | . . . - . - త్యా). . . రి ని ||
; *
; * (చనితోడి తేవె)

(20) రా. సారమతి - తా. ఆది.

ప. మోక్షముగలదా ? భువిలో జీవన్ముక్తులు కానివారలకు (మోక్షము)

అ. సాక్షాత్కార నీ సద్భక్తి సంగీతజ్ఞాన విహీనులకు (మోక్షము)

చ. ప్రాణానల సంయోగమువలన ప్రణవనాదము సప్తస్వరములై బరగ
వీణావాదన లోలుఁడౌ శివమనోవిధ మెఱుగరు త్యాగరాజవినుత ! (మోక్షము)

ప. ; * సాసా - రిగసా ; - రీగామా ; | ; - పధనీ ; | నిధమా - మగరిగ ||
; * మో. - క్ష.ము ; - గల దా ; | ; - భువిలో ; | జీ . . - వన్.. ||
సా * ,, - రీగామా - రిగ | మా - పధ - పా , ధనీ ; | ,, ||
. * ,, - గ ల దా - . . | . - భువి - లో , . . ; | ,, ||
సా * సాసారిసా - రి గమపధనిసా | ; - నీసనినీ ; - ధానిద | ధా - ధమమగరిగ ||
. * ము. క్తులు - కా . . . ని . . | ; - వా... ; - ర . . | . - ల. . . కు. ||
సా *
. * (మోక్షము)

*	సాం , రీ , - సరిగాం , - గసాం	; - సాం , రిగస	సనినిధధామా	‖
*	సా , క్షా , - త్కా... , - ర నీ	; - స , ద్భ..	క్తి.... ..	‖
*	సాం , నీ , ధా - పా ; ధా	; - నీసనినీ ; - ధానిద	ధమ - మగగా - గరి	‖
*	సం , గీ , త - జ్ఞా ; న	; - వి...; - హీ..	... - ను. ల - కు.	‖

* (మోక్షము)

*	పా , పా , - పాపా - పధనీ	; - ని నీధమా	మామామగగా	‖
*	ప్రా , ణా , - న ల - సం..	; - యో.గము	వ ల న . .	‖
*	నినిధామా - మగగా - రిగసా	; - నిసారిసా	రిగమా ;;	‖
*	ప్రణవ నా - దము . - స . ప్త	; - స్వరములై	బర గ ;;	‖
*	నిసాం రీ , - సగగాం - రిగసాం	; - నిసా - రిగసాం	సనినీ - నిధమా	‖
*	వీ . ణా , - వా . . - ద . న	; - లో . - లుడౌ .	శి .|వ - మ . నో	‖
*	పపాదధా - నీ నీ - పధనిధ	నీ - నీ సనినీ ; - ధానిద	ధమ - మగగా - రిగ	‖
*	విధ మెఱు - గరు - త్యా...	గ - రా... ; - జ . .	... - వి . ను - త .	‖

(21) రా. మధ్యమావతి — తా. ఆది.

ప. రామకథా సుధారస పాన మొక రాజ్యము చేసునే ? (రామ)

అ. భామామణి జానకి సౌమిత్రి భరతాదులతో భూమివెలయు శ్రీ (రామ)

చ. ధర్మాద్యఖిల ఫలదమే మనసా ; ధైర్యానందసౌఖ్య నికేతనమే ;
కర్మబంధోజ్జ్వల నాబ్ధి బోదమే ; కలిహరమే శ్రీత్యాగరాజ వినుతమగు (రామ)

ప. ;	*	సాని - రీసరీ;; - పమరి	| రిస - సాని - రీస	| మరిపమని - పమరి ‖
;	*	రా. - మకథా;; - సుధా.	| . . . - రా . - మక	| థా. . . . - సుధా. ‖
రిస	*	,,	| రిస - రిమపా , మ	| రిమపనిపామా - రీపమరీ ‖
. .	*	,,	| . . . - రసపా , .	| న. . , మొ . - క. . . ‖
రిస	*	సాని - రిస - రిమపని - సనిసనిపా - పమరి	| రిస - పని - సా , ని	| పనిసనిపామా - ,, ‖
. .	*	రా. - మక - థా. . . - . . . . . - సుధా.	| . . . - రస - పా , .	| న. . . మొ . - ,, ‖
రిస	*	సనిపసనిసా - సారిమ - రిమప - మాపనిపామా	| రీ ; సా ; .	| ; ; - ; ; ‖
. .	*	రా. . జ్యము- జే . . - . . . . - . . . . యు	| నే; . ;	| ; ; - ; ; ‖
అ. ;	*	ని , ని , - నిపపనిసనిసా	| ; - సనీ - సరిస	| సారిసిసానీ - నిసరిమరీ ; ‖
;	*	భా , మా, - మ. ణి. . . జా	| ; - నకి - సౌ. .	| మి . . . . - త్రి. . . . ; ‖
;	*	మసి - రిమరీసా - సాని - నిసరీ	| ; - నీ , స - రీమరి	| సరిసా - నిప - సనిపమ ‖
;	*	భర - తా. . . . - దుల - తో.	| ; - భూ , మి - వె. .	| ల. . . - యు. - శ్రీ. రా. ‖
రిస	*			
. . |	*	(రామకథ)		

స. ; * పామ - రీ స - రిమాసని - పమరీ | ; స - సని - స రిస | రీ రీ - రీ ; ||
; * ధ . - ర్మా. - ద్యఖి. - ల .పా | ; . - లన - మే. . | మ న - సా ; ||
; * రి మరి - మ పని - పా ; , మరీ | ; - రి స - రిమా , | పాపా - పా ; ||
; * ధై. . - ర్యా. . - నం ; , దసా | ; - ఖ్యా. - ని కే , | త న - మే ; ||
; * ని నీ - నిపా , - ప నిసని సా | ; - నీసా - నిసరీసా ; | సారిసనీ ; - నీ ; - ని సరిమ ||
; * కర్మ - బం. , - ధో. . జ్వల | ; - నా. - . . . బ్ధి ; | బో. . . ; - ద ; - మే. . . ||
; * మరీ - మరిస - సానీ - నిసరీ | ; - స , స - సమరీ | సరిస - నిప - సనిపమ ||
; * క లి - హర. - మే. . - శ్రీ. . | ; - త్యా, గ - రా. . | జ. . - వి . - ను .త . ||
రి స *
మగు * (రామకథా)

(22) రా. కుంతళవరాళి – తా. ఆది.

ప. కలినరులకు మహిమలఁ దెలిపియేమి ఫలమనలేదా ? ఈ (కలి)

అ. ఇలను వెలయు వర వృషభాదుల కటుకులరుచి తెలియు చందముగా నీ (కలి)

చ. దారసుతులకై, ధనములకై, యూరు పేరులకై, బహు పెద్దతనమునకై,
సారెకు భక్తవేషముగొనువారికి, తారకనామ ! శ్రీత్యాగరాజార్చిత ! (కలి)

ప. ; * పధనిధనిధ - నిధపధపమమా | ; - మమా - ససా | సామా - మాపా - పమమా ||
; * కలి . నరు. - ల. కు. . మహి | ; - మ లఁ - దె లి | పే . - . . - మి . . ||

2. ; * పపా – ధనిధ – నిధపధపమమా || ; – మమా – సపా | సమమపపధ – పధనిధ ||

; * క లి – నరు . – ల . కు . . మహి | ; – మ ల౯ – చె లి | పే. . . . . . – మి. . . ||

ధపపమ * పధని – ధనిధ – సనినిదధప – నిదధప | మా ; – ;; | సా ; – నీధా – పధనిధ ||

. . . . . * ఫల . – మన. – లే. . . . . . – . . . . | దా ; – ;; | ఈ ; – . . – . . . . ||

ధపపమ *

. . . . . * (కలి)

అ. ; * పధనిధసా – సనినీ – ని దధా ; – సనా | ; – పధనిధసా | సనినీ – ని దధా – పపా ||

; * ఇల . నువె – ల. . – యు. . ; – వ ర | ; – ఇల . నువె | ల . . – యు. . – వ ర ||

; * ,, – ని దధాపా – మమా | ,, | ,, ||

; * ,, – యు. . . – వ ర | ,, | ,, ||

; * పధనిధసా – సనినీ – ని దధా ; – సనా | ; – మమమాసా | సనినిధ – సనినిధ ||

; * ఇల . నువె – ల. . – యు. . ; – వ ర | ; – వృషభా . | ను.ల . – క.టు . ||

ధప * ,, | ,, | ,, ||

. . * ,, | ,, | ,, ||

నా * ధసాసనా – సనినిధధా – సా | మామసే – సనినిధ | సనినిధధప – నిదధప ||

. * కుల రుచి – తె.లి . యు– గం | . పము – గా. . . | . . . . – నీ. . . ||

మా *

. * (కలి)

చ. ; * సా . ధనిధ - సనినిధ - ధాపా - మాపమ | మా - సనిసనిధ | సనినిదధప - మ ప ||
; * దా , రసు . - తు . ల . - కై . - . . . | . - ధన . ముల. | కై . . . . . - యూ. ||
, మ* పా , ధనిధ - పధనిధ - ధపమా | ; - మపామమా | పాధా - నిధ - పాధప ||
, ర * పే , రల . - కై . . . - బ . హు | ; - పె . ద్ద త | న ము - కై . - . . . ||
పా * ప ధనిధసా - సనిసీ - నిదధా ; - సనిసా | ; - మమాసనిసా | సనినిధ - సనినిధ ||
. * సా . . రెకు - భ . . - . . . ; - క్తవే | ; - షము కొను | వా . . . - రి . కి . ||
ధా * సా , సనిసా - సనినిదధా - సా | మా - మసానిధప | సనినిదధప - నిదధప ||
. * తా , ర క - నా . . . మ - శ్రీ | . - త్యాగరా. | జా . . . . . - ర్చి . . . ||
మా *
త * (కలి)

(23) రా. బిలహరి—తా. ఆది.

ప. దొరకునా ఇటువంటి సేవ ? (దొర)

అ. దొరకునా నల్వతపమొనరించిన భూసురవరులకునైన, సురలకైన (దొర)

చ. తుంబురునారదులు సుగుణకీర్తనంబుల నాలాపముసేయగా-అంబరీషముఖ్యులు నామముసేయుచు జాజులు పై చల్లగ ;
బింబాధరులగు సురవారాలివేణులు నాట్యమాడఁగ-అంబుజభవపాకారు లిరుగడల నన్వయబిరుదావళిని పొగడఁగ ;
అంబరవాససతులు కరకంకణంబులు ఘల్లని మ్రోయగ మణిహారంబులు కదలగ నూచు ఫణితల్పంబున నెలకొన్న హరిని కనుగొన(దొర)

2. మరకతమణి సన్నిభదేహంబున మెరుగుకనకచేలము శోభిల్ల - చరణయుగనఖావళికాంతులు చంద్రునిపిల్లలనేగిరా ;
వరనూపురము వెలుఁగ ; కరయుగమున వజ్రపుభూషణములు మెఱయ ; ఉరమున ముక్తాహారములు శ్రవణయుగమున మకరకుండలంబులు,

చిఱునవ్వులుగల వదనంబున ముంగురు, లద్దంపు కపోలము, ముద్దు-గుఱియు దివ్యఫాలంబున తిలకము మెఱయు లావణ్యనిధిని కన ప్రై (దొరు)

3. తామసగుణరహిత మునులకు పొగడతరముగాకయే భ్రమసినిల్వఁగ-శ్రీమత్కనకపు తొట్లపైని చెలువొంద కొలువుండఁగ ;
కామితఫలదాయకుఁడౌ సీతాకాంతుని గనియుప్పొంగగ- రామబ్రహ్మతనయుఁడౌ త్యాగరాజు తాఁబాడుచుమాచగ
రాముని, జగదుద్ధారుని, సురరిపుభీముని, త్రిగుణాతీతుని, పూర్ణ-కాముని, చిన్మయరూపుని, సద్గుణధాముని కనులార మదిని కనుగొన(దొరు)

ప.	సారీ - గాపా ;; - ధాక్	సా ; - నినిధస	పా ; - మగరిగ ‖
	దొరు - కు నా ;; - ఇ టు	వం ; - . . . టి.	నే ; - . . . వ. ‖
2.	,,	సారిసాధా - సనినిధ	పాధపపా ; - మగగరి ‖
	,,	వం . . . . - . . . టి.	నే . . . ; - . . . వ. ‖
3.	,,	సారీ సీ - సనిధానిధపా ;	పా ; పధనిధ - ధపమాగారీ ‖
	,,	వం . . . - . . . . . . టి ;	నే ; . . . . . - . . . వ. ‖
4.	,,	సారిగరిసా - నిధపా	పాధనిధాపా - మగగరి ‖
	,,	వం. . . . - . . . టి	నే . . . . . - . . . వ. ‖
5.	,,	,,	పధసానిధ-రిసనిధపా-మగరీ ‖
	,,	,,	నే. . . . - . . . . . - వ. . ‖
6.	సారిగాపా - సానిధా ; - ధారీ	సారిగరీసా - నిధరిసనినిధ	పాధనిధాపా - మగధపామగరి ‖
	దొరుకు నా - . . . . ; - ఇటు	వం. . . . - . . . . . టి. . .	నే. . . . - . . . . . వ. . ‖

7. సారీగా - పధసనిధపమగ - గరిసా - మాగా - పధసా | సనినిధరీ ; - సరిగా - రిసనిధ |
దొరకు - నా . . . . - . . . . - ఇ . . - టు. . | వం. . . . ; - . . . . - టి. . . |
పధనిధ - ధపమగ - రిగధపా - మగరి ||
నే. . . - . . . . . - . . . . . - వ. . ||

౧. దాధాపా - ధపమగ - రిగరి - గపా | ధాసా - సనిధని | పా ; - పా ; ||
దొ రకు - నాన . . - ల్పా. . - తప | మొన - రిం. . . | చి ; - న ; ||

2. దాధాపా - పధనిధపా ; - మగరి - గపా | ,, | ,, ||
దొ రకు - నా. . . న ; - ల్పా. . - తప | ,, | ,, ||

3. దాధా - పధసా - సనిధా - నిధపా - ధపమగరీ - గపా | ధాసా - సనిధా | సా ; సా ; ||
దొ రు - కు. . - నా. . - న . . - ల్పా. . . . - తప | మొన - రిం . . | చి ; న ; ||

4. సనిధని - పా - ధారీసనిధప - మగరి - గపా | ,, | ,, ||
దొ.రు. - కు - నా.న . . . - ల్పా. . - తప | ,, | ,, ||

5. ధారీ - సనిధా - ధారిసనిధ - పధపమగరిసరి - గపా | ,, | రీ ; రీ ; ||
దొరు - కు. . నా. . న. - . . ల్పా. . . . . - తప | ,, | చి ; న ; ||

6. గరిసని-రిసనిధ-సనిధప-ధరిసని-ధసనిధ-పధపమగరి-గపా | ,, | ,, ||
దొ. . .-రు. . .-కు. . .-నా. . -న . . .-ల్పా. . . . .-తప | ,, | ,, ||

స రిగా - రీసా - సనినిధ - ధపధా | రిసనిధసా - సని | నిదధప - మగగరి ||
భూ. . - సుర - వ.రు. - ల . కు | సై. . . న - కు. | ర .ల . - కై. .న ||

చ. సా ; రీగా - పా ; గాధా | పా - పధపామగ | రీగమగరి , ||
తుం ; బురు - నా ; ర ను | లు - సు . గుణ . | కీ . . ర్త , ||

సాగరి - సాసా - స నినిధసా ; | రీగా రిగ - పా | ; - పాపా ; ||
నం . . - బు ల - నా . . . లా ; | ప ము నే . - . | ; - య గ ; ||

గా ; పాధాసాసా - ని నిధా | ప ధసని - నిధపధ | ధపమగ - రిగారి ||
అం ; బ రీ . ష - ము . . | ఖ్యు . లు . - నా . . . | మ . ము . - నే . . ||

స రి గ రిస నిస్సారీ రి - మగరిగ | పా - దధపామగ | రిగరీ ;; ||
యు . చు . జా . . జాలు - పై . . . | . - చె . . ల్ల . | . . గ ;; ||

ధా ; పా ; - నిదధపమగగరి | గాపాధాసా | సనిధ - ధపధా ||
బిం ; బా ; - ధ . రు . ల . ను . | సు ర వా . | రా . . . - . . . లి ||

రీ ; సాసా - సనినిధపా ధా | ధాసా : నినిధ | సా ; ; ; ||
వే ; ణు లు - నా . . . . ట్య | మా . . . డ . | గ ; ; ; ||

ధాధాగారీ - గాగా - గ రిగమ | రీ ; రీ - గరి | సా - సనిధపధా ||
అ ం బు జ - భ వ - పా . . . | కా ; రు - లి . | రు - గ . డ . ల ||

రీ ; సాసా - సనినిధప ధసా | సనిధనిపా - పధ | పామగ - రిగరీ ||
న ; న్వయ - బి . రు . దా . . | వ . శి . ని - పొ . | గ డ . - గ . . ||

ధాపపమగరి - గ ప ప - రి గమగగరి | సాగరిసాసధ | స రి గపమగ ధా ||
అంబరవా . స - ంతులు - కరకం . . క | ణంబులుఘల్లని | (మ్రోయ గమ . ణిహా ||

గపధసి – ౕధరిగి – సి గరిసనిధప ధ	ధరిసని – నిధ ప ధ	ధనిధప – మగ గరి	‖
రంబులు – కగలగ – నా, ,చుపణితల్	పంబున – నెలకొన్న	హా,రిని – కనుగొన	‖

(తదితర చరణము లిటులనే పాడవలెనయును)   (దొరకునా)

(24) రా. శహాన – తా. చతురశ్ర రూపకము.

ప. రఘుపతే! రామ! రాక్షసభీమా! (రఘు)

అ. భృగుసుతమదహరణ! ముని బృందవందితచరణ! (రఘు)

చ. సరసీరుహనయన! సజ్జనహృదయనికేతన! ధరణీధర! సీతామనోహర!

నిరవధిసుఖదా! ఉప్రమేయ; నిరుపమ! శారదసుగేయ!

కరధృతశరజాల! నీలఘనవర్ణా! ఉమరపాలయ! (రఘు)

1. పామా	గారీ – గరిసా	‖ స్రీ ;	స్ధ్పమ	‖ ధా ;	స్రీసా – రీ ;	‖ సా ;	;; – రీగమ	‖
రఘు	పతే – . . .	‖ రా ;	మ. . .	‖ రా ;	క్షస – భీ ;	‖ మా ;	;; – . . .	‖
2. పామా	గారీ – పమగరి	‖ సాధా	,,	‖ ,,	,,	‖ ,,	,,	‖
రఘు	పతే –	‖ రా .	,,	‖ ,,	,,	‖ ,,	,,	‖
3. ,,	,,	‖ ,,	,,	‖ ,,	స్రీసా – రిగమా	‖ గమపా	ధపమా–గరిపమ	‖
,,	,,	‖ ,,	,,	‖ ,,	క్షస – భీ. .	‖ మా. .	. . . –	‖
4. ,,	,,	‖ ,,	,,	‖ ,,	స్రీసా – రిగమప	‖ ధా–ధప	మా–మగగరిపమ	‖
,,	,,	‖ ,,	,,	‖ ,,	క్షస – భీ. . .	‖ మా– . .	. –	‖

5. పామా | గారీ - పమగరి || సాధా | ృధపమ || గా ; | ధీ సా - రిగమప || ధ నీ - ధ | పమ-మగగరిపమ ||
ర ఘు | ప తే - . . . . || రా . | మ. . . || రా ; | జ స - ఖీ. . . || మా. - . | . . - . . . . . ||

6. ,, | ,, || ,, | ,, || ,, | ,, || ధనిసా | పా ; - గరిపమ ||
,, | ,, || ,, | ,, || ,, | ,, || మా. . | . ; - . . . . ||

7. ,, | ,, || ,, | ,, || ,, | సీసా - రీ ; || సా ; | ; ; - ; ; ||
,, | ,, || ,, | ,, || ,, | జ స - ఖీ ; || మా ; | ; ; - ; ; ||

8. సాసా | సాసా - రీ రీ || రిగమా | గమగమ-రీసా || నిఽనిస | ధపమా-ధనిసా || పాపా | రీగా - మపధా ||
భృ గు | సు త - మద || హ. ర | ణ. . . -ముని || బృం... | ద. . -వం. . || ని త | చర - ణ. . ||
ధపమా | గారీ - గరిసా ||
ర . ఘు | ప తే - . . . || ('రామ రాత్మసఖీమా' అని నిలుపవలయును.)

9. పాపా | ధాధప-మాపధ || పామా | గారీ-రిగమప || ధపమా | గమగమ - రీ సా || నీ నీ | నిసాధ-నిధపమ ||
స ర | సీ . . -రు హా. || న య | న . -. . . . || స . . | జ . న . - హృద || యని | కే . .-త . న. ||
ధాధా | నీసా - రీ రీ || రిగమా | గమపా-రిపమా || గమగమ | రీ గ రిసా - సని || సీ ; | సా ; ; ; ||
ధ ర | ణీ . - ధర || సీ. | . . . -. . . || త . . . | మనో. . - హ. || రా ; | . ; ; ; ||
రిసా | పామా - దాధా || నీ ; | నీ - సా ; సా || రినిరిరి | రిరిసా - రినిసరి || రిరిసధ | నిరినిసనిధపా ||
ని ర | వ ధ - సు ఖ || దా ; | ప్ర- మే ; య || ని. రు. | ప. మ - నా... || ర . వ. | సు. గే. . .య ||
ధానీ | సారీ - రిగమప || గా ; | మా - రీగరిసా || రిసని | సనిధా-నిధపా || ధపమా | పమగమ-గరిపమ ||
క ర | ధృత - శ . ర . || జా ; | ల - నీ. . ల || మ.న | వ . . -ర్ణా. . || మ . వ | పా. . . -లయ.. ||

(25) రా. శహాన–తా ఆది.

ప. గిరిపై నెలకొన్న రాముని, గుఱితప్పక గంటి (గిరి)

అ. పరివారము విరిసురటులచే నిలఁబడి విసరుచు కొసరుచు సేవింపఁగ (గిరి)

చ. పులకాంకితుఁడై యానందాశ్రు వులనింపుచు మాటలాడవలెనని
కలువరించఁగని, పదిపూటలపైఁ గాచెదనను త్యాగరాజవినుతుని (గిరి)

ప. ; * నిసి – రీగరిసా ; – సని – నిసధ – ధపా | ; నిస – సరి రీ | ధసనిసా ; , – సాసా ||
; * గిరి – పై. . . ; – . . . – . . . . – నెల | ; కొ. – . . న్న | రా. . . ; , – ము ని ||

2. సా * ,, | ,, | రీ , గమా ; – గమగమరీగరి ||
. * ,, | ,, | రా, . . ; – ము. . . ని. . ||

3. సా * ,, | ,, | రీ గామాపమ – గామగరీగరి ||
. * ,, | ,, | రా. . . . – ము . . ని. . ||

4. సా * నిసా – రీగరిసా ; – నిసరిగరిస . నిసా , – ధపా | ; ; నిసరీ – గమపా – రిగమా |
. . * గిరి – పై. . . ; – . . . . – . . . , – నెల | ; ; కొ. . – . . . – న్న. . |
గమపా – ధపమా – గామగ – రీగరి ||
రా. . – . . . – ము . . – ని. . ||

5. సా * ,, | నిసరిగమా – సరిగమపా – రిగమప | ధనిధని–ధపమా–గామగ–రీగరి ||
. * ,, | కొ. . . . – న్న. . . . – . . . . | రా. . – . . . – ము. . –ని. . ||

6. సా * పప – ధపమా – పమగా – గామగరీ ; | రీగరిసా ; – ; నిస | రీగామాపమ – గామగ–రీగరి ||
. * గుఱి – త . . – ప్ప. క – గం. . . ; | టి. . . ; – ; . . | . . . . . . – . . . – . . . ||

2. సా * పప - ధప - మాపధపా - ధపమా - పమమగ | గమగా-రిగరిప-మాపా ;; | రీగామాపమ - గామగ - రీగరి ||
. * గుతీ - త. - . . . . . - ప్ప. క - గం. . . | టి. . - . . . . - . . ;; | . . . . . - . . . - . . . ||
3. సా * సమధ ; - నీసా - ధానిధపామా | ధానీ - సాపా | ,, ||
. * గుతీత ; - ప్పక - గం. . . . | టి . - . . | ,, ||
4. సా * సమధా ; - నీసా - రీగామాపమ | గామగ-రీగరిసా;-ధానిధ | పాధపమా ; - గామగరీగరి ||
. * గుతీత ; - ప్పక - గం. . . . | టి . . - . . . . ;- . . . | . . . . ; - . . . . . . ||
అ. ; * పప - ధపమా - గమగమ - రీ ; గరిసా | ; - పమా - దధా | ధనిపా - ;; ||
; * పర - వా. . - ర . ము. - వి ; రి . . | ; - సుర - టుల | చే. . - ;; ||
2. ; * పప - ధప - మపధపమా - గమగా , - మ-రీ;గరిసా | ,, | నీనిసీ - ధానిధపాధప ||
; * పర - వా. - . . . . . - ర . ము , - . .-వి;ర . . | ,, | చే. . - . . . . ||
3. పమ * ధనిసా - పధనిధ - మపధపమా - ,, | ,, | నీసా-నిసీరిగ-రిసనీ-ధాపా ||
. . * ప . ర - వా. . . - . . . . . . - ,, | ,, | చే. - . . . . . . - . . . - . . ||
4. పమ * ,, | ,, | నీ ; - , సీసా ||
. . * ,, | ,, | చే; - , నిల ||
; * రిప - రిసనిధని ; - నిసధా - ధా , సీ - నీధా | సాసా - సాధపమా ; | గా,మ-గా,మ - రీ ; గరిసా ||
; * బడి - వి. . . న ; - రు . చు - కొ , . . - న . | సు చు - నే . . . ; | విం, . - . , . - ప ; . గ. ||
2. సా * ,, | సాసా - ధనిసాపా ; | రిగమపధపమా - గామగరీగరి ||
* ,, | సు చు - నే. . . ; | విం. . . . . . . - ప . . . గ. ||

3. సా * ,, | పాపా - రిగమప - ధని ˈరి | నీ , పే - ధపమా-గామగరిగరి ||
. * ,, | ర చు - నే. . . - . . . . | విం, . - . . . - ప . . . గ. ||
సా *
. * (గిరిపై)

చ. ; * పప - పా ; - రిగమప - రిగమప | పాధపమా;-గా,మ-గా,మ | రిగరి - సా ; ||
; * పుల - కాం; - కి . తుc . - డై . . . | యా. . . ;-నం, . - . , . | దా. . . - ప్రు ; ||
; * రిరి - రిగరిసా ; - సధ. సి. స - ధా. నిధ. షా ; | మా - ధ. సి.సరి - గా , మ |
; * వుల - నిం . . . ; - పు . చు . - మా . . . ; | ట - లా. . . - డ , . |
పామా - గామగారిగరిసా ; ||
. వ - లె . . న . . ని ; ||
; * పప - ధపమా - గమగమ - రి ; గ, రిసా | ; - పమ - ధా ; | నీసా - ధానిధ - పాధప ||
; * కలు - వ . రిం - చ . . . - గ ; ని . . | ; - పది - పూ ; | టల - పై . . - . . . ||
పమ * ,, | ,, | నీసని - సా ; ||
. . * ,, | ,, | టల. - పై ; ||
; * రిసా - రిసస ధని ; - నీసాధా , సనీధా | పా ; - పాధపమా ; | గా , మ - గా , మ - రి ; గరిసా ||
; * గాచె - ద. . . న ; - ను. త్యా , . గ . | రా ; - జ . . . ; | ను , . - . , . - తు ; . ని . ||
; *
; * (గిరిపై)

(26) రా. ఆభోగి – తా. ఆది

ప. మనసునిల్ప శక్తిలేకపోతే మధురఘంటవిరుల పూజ ఏమిజేయును ? (మ)

అ. ఘనదుర్మతుఁడై తానునిగితే కావేరిమందాకిని యెటుబ్రోచును ? (మ)

చ. సోమిదమ్మ సొగసుగాండ్రఁ గోరితే సోమయాజి స్వర్గార్హుఁడౌనో ?
కామక్రోధుఁడు తపంబొనర్చితే గాఁకరక్షించునో ? త్యాగరాజనుత ! (మ)

ప. సాంధామా – గారిసా – రిగమా | గా – రి ; సా | సా ; – రిగమా ||
మ న సు – ని . ల్ప – శ . . | క్తి – లే ; క | పో ; – తే . . ||

దదధా – ధా ; మా – దధసా – ధస | రిగరి ; రి | సరిగా – గా రి ||
మధుర – ఘం ; ట – విరుల – పూ. | . . . ; మి | జే . . – యును ||

అ. గామాధా ; ; ; – సస ధ స | ధామా – గామా | ధాసా – రిరి ||
ఘ న దు ; ; ; – ర్మ . తుఁ . | డై . – తా . | ము ని – గితే ||

గారీ – సరిగారీ – గసా – రిగా | గారిగారి | రి గరిగ – గ రి రి ||
కా . – వే . . రి – మం . – దా . | కి ని . . | బ్రో . . . – చు . ను ||

చ. మా ; – ధమా ; గా – రిగా | సా – ధాసా – ధా | మా ; – గారి ||
సో ; – మిద ; మ్మ – సొగ | సు – గాం . – డ్ర | గో ; – రి తే ||

రి ; గా – గ రిరిసా – సాసా | రి గమగ – గ రి రి స | రిగా – మా ; ||
సో ; మ – యా . . జి – స్వ . | ర్గా . . . – ర్హు . . . | డౌ . – నో ; ||

గా ; మా ; ధా ; - ధాసా | ధామా ; - ధా | సా ; - ఠ ఠ ||
కా ; మ ; క్రో ; - ధు డు | త పం ; - బా | న ; - ర్చితే ||
గా ; రీ - సరిగరి - ధాసారీ | గా ; - గా , రి | రిగమగ - గారీ ||
గా ; చి - ర . . . - క్షిం . చు | శో : - త్యా, గ | రా . జ . - నుత ||

(27) రా. హరికాంభోజి — తా. ఆది.

ప. ఎందుకు నిర్దయ! ఎవరున్నారురా! (ఎం)

అ. ఇందునిభానన! ఇనకులచంద్రమా! (ఎం)

చ. పరమపావన! పరిమళఘన! (ఎం)

2. నేపరదేశి బాపవేగాని! (ఎం)

3. ఉపమతోభ క్తిఁగని యుప్పతిల్లఁగ లేదా? (ఎం)

4. శత్రులమిత్రుల సమముగఁజూచే నీ (కెం)

5. ధరలో నీవు త్యాగరాజుపై (ఎం)

ప. ; * పా , ధ - నిథనిధ - పధనీ;-నిధా | ; - పా , ధ - నిధ | నిధ - పధనీ ; - నిధప ||
; * ఎం , దు - కు. . . . - ని . . ;-ర్దయ | ; - ఎం , దు - కు . | . . - ని . . ; - ర్దయ . ||
మా * ,, | ; - ధనిసా , ని | నీ ; - నిధ ధప ||
* ,,, | ; - ఎవ రు , . | న్నా ; - రు . రా . ||

పమ * పా , ధ - నిధనిధ - పధనీ ; - నిధా | ; - ధనిసా , ని | ధానీ - ధనిసా - నిదధప ||
. . * ఎం , దు - కు . . . - ని . . ; - ర్దయ | ; - ఎవరు , ,, | న్నా . - . . . - రు . రా . ||
పమ * ,, | ,, | ధానీ-ధనిసా-నిసరిసి-సనినిధ ||
. . * ,, | ,, | న్నా . - . . . -రు . . . -రా . . . ||
ధపపమ *
. . . . * (ఎందు)

అ. ; * మనీధనీ - సాధనిసా - , నిసా | ; - రిరి - సి సని | ధనిసా - స ని ధ ప ||
; * ఇందుని - భా . . . . - , వ న | ; - ఇన - కుల . | చం . . - ద్ర . మా . ||
మా *
. * (ఎందు)

చ. ; * మపాధ - నిధ - ధపమా - గామా | ; - గమా - పధా | ధనిసా - సనిధప ||
; * ప ర మ - పా . - . . . - వ న | ; - ప రి - మళ | ఘ . . - న . . . ||
మా *
. * (ఎందు)

2. ; * పా ; మగా - రిగమగ - గరిసా | ; - రి గమప-ధనిసా | గ రిరిసి - సినినిధ ||
; * నే ; ప ర - దే . . . - . . శ | ; - బా . . ప- వే . . | గా . . . - సి . . . ||
పమ *
. . * (ఎందు)

3. ; * పధా - నిసా - సనినిధ - ధపపమ | మా - ధని సా ; | గగరిస - సనిధప ||
; * ఉడు - త భ - క్తి . . . . - గ . ని . | . -యు . ప్ప ; | తి . ల్ల . - గ . లే. ||
మా *
దా * (ఎందు)

4. ; * నీ , ధసా - నిధధపా - మమా | ; - పధా - నిసా | గ రిగస - సనిధప ||
; * శ , త్రుల - మి . . . - త్రు ల | ; - సమ - ముగ | జూ . . . - చే. . . ||
మా *
నీ * (కెందు)

5. ; * రిగమా ; - పా; - పధని స | ; - ధ ని సనిధా | నిస - గరిరిస - నిధ ||
; * ధరలో ; - నీ ; - . . ను . | ; - త్యా . గరా | జు. - . . . . . - పై. ||
పమ *
. . * (ఎందు)

(28) రా. అమృతవాహిని – తా. ఆది.

ప. శ్రీరామపాదమా ! నీకృపజాలునే, చిత్తానికిరావే, (శ్రీరామ)

అ. వారిజభవ సనకసనందన వాసవాది నారదులెల్ల పూజించే (శ్రీరామ)

చ. దారిని శిలయై తాపముతాళక వారము కన్నీరును రాల్చఁగ
శూర ! అహల్యనుఁ జూచి బ్రోచి తారీతి ధన్యు సేయవే త్యాగరాజగేయమా (శ్రీరామ)

ప. పధనీ - ధామా - పా , ధ - మా ; | గా ; ; రీసా | రీ , మ - పా ; ||
శ్రీ . . - రా మ - పా , ద - మా ; | నీ ; - కృప | జా , లు - నే ; ||
పధనీ - ధామ్మా - గారీ - మగగరి | సా ; ; ; | సరిమప - ధనిధమ ||
చి . . - త్తా , - వి శి - రా . . | వే ; - ; ; | . . . . - . . . . ||

అ. పా , ధ - నీ ; సాం ; రీ ; | సరిమా - గా ; | రీ , రి - రీ ; ||
వా , రి - జ ; భ ; వ ; | సన క - స ; | నం , ద - న ; ||
రిమాగ - రీ , స - సా , ని - సారీ | మగరిస - నిధపా | ధనిసని - ధామా ||
వా . స - వా , ది - నా , ర - . సు | లె . . . - ల్ల . పూ | జిం . . . - . చే ||

చ. పా , ప - పధనీ - ధామా - గారీ | మ పధనీ - ధమా | గా , రి - సా ; ||
దా , రి - ని . . - శి ల - యై . | తా . . . - పసు | తా , శ - క ; ||
సా , సస - సారీ ; రి రీ | సరిమా - గా ; | రీ ; - సా ; ||
వా , రము - కన్నీ ; రును | రా . . - ల్చ ; | . ; - గ ; ||
సా , ధ - నీ ; - సాసా - రీ రీ | సరిమా - గా ; | రీ , రి - రీ ; ||
శా , . - ర ; - అ హ - ల్యను | జా . . - చి ; | బ్రో , చి - తా ; ||
రిమాగ - రీ , స - సా , ని - సారీ | మగరిస - నిధపా | ధనిసని - ధామా ||
రీ . తి - ధ , న్యు - సే , యు - వే . | త్యా . గ - రా . జ | గే . . . - యమా ||

(౪౯) రా. బేగడ - తా. ఆది.

ప. తనవారితనము లేదా? తారకాధిపానన! వాదా? (తన)

అ. ఇనవంశరాజులకీగుణము యెన్నడైన గలదా? నాదుపై (తన)

చ. అలనాడు అన్న-మారగించువేళ-బలువానరుల-పంక్తినుంచ లేదా (తన)

2. పేర పేరపిలిచి-హారములు-క్షేమమీర మీరొసగ-లేదా? నాదుపై (తన)

3. రామరామరామ-రచ్చసేయకవె-తామసంబు ఏల-త్యాగరాజనుత! (తన)

ప. ;;; * గామాపా ; ధా | పా ; ; - ధా | పా ;; - మధ ||
;;; * త న వా ; రి | త ; ; - న | ము ;; - లే. ||

2. సా , మగరి * ,, | ధపమపధప - ధా | ,, ||
దా , . . . * ,, | త . . . . . - న | ,, ||

3. ,, * ,, | ,, | ప ధనీ ; - ధా ||
,, * ,, | ,, | ము . . ; - లే ||

4. ,, * గామాపాధాసా | సా ;; - ధా | ,, ||
,, * త న వా . రి | త ;; - న | ,, ||

5. ,, * గామాపా ; ధా | గపసనిరిసి - మగ | రి గ-రినిధప - సని ||
,, * త న వా ; రి | త . . . . . - న . | ము. - . . . . . - లే. ||

ధప - పమగరి * రీసాధా ; షా | సా ;; - గరి | గా ;; - మప ||
. . - దా . . . * తారకా; ధి | పా ;; - న . | న ;; - వా. ||

గ రీ , సా * ,, | ,, - గా | రిగమపధప - మప ||
దా. , . * ,, | ,, - న | న . . . . . - వా. ||

,, * ,, | ,, - గమ | ధపధా ; - మప ||
,, * ,, | ,, - న . | న . . ; - వా. ||

,, *

,, * (తనవారి) 5-వ సంగతిని పాడుకొనవలయును.

అ. ;;; * ధాపాసా ; - నీ | రీ ; సా - గా | గారీ ; - గమ ||
;;; * ఇ న వం ; - శ | రా; . - జు | ల కీ ; - గు. ||

2. రీ ; సా * ,, | ధ పసనిరిస - గా | ,, ||
ణ ; ము * ,, | రా. . . . . . - జు | ,, ||

3. ,, * ,, - సా | నిపగరిగా - గా | ,, ||
,, * ,, - శ | రా. . . . - జు | ,, ||

రీ ; సా * సరిసరి - నీ ; ధా | ధపసా ; - పధ | పా - స నిధప-మప ||
ణ ; ము * ఎ . న్న . - డై ; న | గలదా ; - . . | . - నా . . -దు . ||
గరి , సా *
నై . , . * (తనవారి)

N. B ఈకీర్తనమునందు గల చరణము లన్నియును అనుపల్లవి తీరుననే పాడఁదగినయవి.

(30) రా. గరుడధ్వని - తా. ఆది.

ప. ఆనందసాగర మీదని దేహము భూభారమురా, రామ! బ్ర- (హ్మానంద)
అ. శ్రీనాయకా! ఖిలనై గమాశ్రిత సంగీత జ్ఞానమను బ్ర- (హ్మానంద)
చ. శ్రీవిశ్వనాథాది శ్రీకాంతవిధులు పావనమూర్తు లుపాసించి, చాల
భావించి రాగలయాదుల భజియించే శ్రీత్యాగరాజనుత! (ఆనంద)

ప. ;;; * గా ; రీ ; సా | రీ ; ; - గా | మాపా ; పా ||
;;; * ఆ ; నం; ద | సా ; ; - గ | ర మీ ; ద ||
2. పా ;; * ,, | ,, | మాపా ; - గమ ||
ని ;; * ,, | ,, | ర మీ ; - ద . ||
3. పా-గమపా * ,, | ,, | మాపా ; - ధని ||
ని - . . . * ,, | ,, | ర మీ ; - ద . ||
సధపా ; * గాగా రి ;సా | ధా ; ; - స | సారీ ; - గ మ ||
ని . దే ; * హముభూ; . | భా ; ; - ర | ముర ; - రా . ||
పా - గమపా *
మ - బ్ర. . * (హ్మానంద)

అ. ; ; ; * ధా ; నీ ; సా | రీ ; ; - గా | రీసా ; ధా ||
; ; ; * శ్రీ ; నా; య | కా ; ; - ఖి | లనై ; గ ||
పా ; ; * ,, | రీ సరిగా - గా | ,, ||
మా ; ; * ,, | కా. . . - ఖి | ,, ||
,, * గామాపా ; - ధని | సరిసా ; - ధా | పాగా ; - పా ||
,, * శ్రి త సం ; - గీ . | . . త ; - జ్ఞా | . న ; - మ ||
గారీ ; *
నుబ్ర ; * (హ్మానంద)

చ. ; ; ; * పా ; పాపా ; | ధనిసా ; సా | ధాపా ; పా ||
; ; ; * శ్రీ ; వి శ్వ ; | నాథా ; ది | శ్రీకాం ; త ||
గాగారీ * ధపధప - గారీ - గరి | గా రీ సా - ని స | రీ ; రీ - గ మ ||
విధులు * పా . . , - వ న - మూ. | . ర్తులు - పా . | సిం ; చి - చా, ||

పా ; ; * ధా ; నీ సాం | రీ ; ; - గాం | రీసాం ; ధా ||
ల ; ; * భా ; వించి | రా; ; - గ | లయా ; దు ||
పా ; ; * గామాపా ; - ధని | సరిసాం ; - ధా | పాగా ; - పా ||
ల ; ; * భ జి యిం ; - చే . | . . శ్రీ ; - త్యా | గ రా ; - జ ||
గారీ ; *
నుత ; * (ఆనంద)

(31) రా. భూషావళి - తా. ఆది.

ప. తనమీదనే జెప్పుకోవలెగాక నే నిన్నాడపనిలేదురా ; (తన)
అ. చనువునకొంత పలికేవు ; ఈసున కొంతబలికేవను నేరమెల్ల (తన)
చ. ఒకవేళనిన్ను ప్రేమమీర మదినుంచి మంచిపూల పూజించుచు,
ఒకవేళకోపగించి నిన్ను దూరుచుంటిగాని, రామ! త్యాగరాజనుత! (తన)

1. ; ; ; * పాధాసాం ; ని | ధా ;; - పా | మాగా ; రీ ||
; ; ; * త న మీ ; ద | నే ;; - జె | ప్పుకో ; వ ||
గామా; * పధపమగా ; రి | గ మగరిసా - సా | ధ్సా ; - రీ ||
లె గా ; * క . నే . ని ; . | న్నా . . . డ - ప | ని లే ; - . ||
2. గాపా , మ * పాధాసాం ; నిధ | పధసనిధా - పమ | ధ పపమగారి ||
గ రా , . * త న మీ ; ద . | నే . . . . - జె . | ప్పు . . కో . వ ||
గా , మా , * పధపమగా ; రీ | గ మగరిసా - సా | ధ్సా ; రీ ||
లె , గా , * క . నే . ని ; . | న్నా . . . డ - ప | ని లే ; దు ||
గా , మా , *
రా , . , * (తనమీదనే)

అ. ; ; ; * పాధాసాం ; సాం | రీ ; రీ - గాం | రీగాం ; రీ ||
; ; ; * చ ను వు ; న | కొం; త - ప | లి కే ; వు ||
సాం ; ; * ,, | ,, - సరి | గరిగాం ; రీ ||
ఈ ; ; * ,, | ,, - ప . | లి . కే ; వు ||
సాం ; ; * నీ ధా పా ; గా | పధసాం ; - ధా | పాగా ; రీ ||
ఈ ; ; * సు న కొం ; త | బలి కే ; - వ | ను నే ; ర ||
గా , పామ *
మె , ల్ల . * (తనమీదనే)

చ. ; ; ; * గాగాగా ; గా | గా ; గా - గా | రీ - గ మపామా ||
; ; ; * ఒ క వే ; ళ | ని ; న్ను - ప్రే | మ- మీ . . ర ||
గ రిసా ; * సన్నిధ్సా ; రీ | గా , రీ , - గ మ | పా - గమపామా ||
మ . ది ; * నుంచి.మం ; చి | పూ , ల , - పూ . | . - జిం . . చు ||

పా ; ; * పాధాసా ; సా | రీ , రీ , - గా | రీగా ; రీ ||
చు ; ; * ఒ క వే ; శ | లో , ప , - గిం | చి ని ; న్ను ||
సా , సా , * నీ ధా పా ; గా | ప ధ సా ; - ధా | పాగా ; రి ||
నూ , రు , * చుంటి గా ; ని | రా . మ ; - త్యా | గ రా ; జ ||
గాపా , మ *
నుత , . * (తనమీదనే)

(32) రా. రాగపంజరము — తా. ఆది.

ప. సార్వభౌమ! సాకేతరామ! మనసార బల్కరాదా? దేవత (సా)

అ. పార్వతీరమణార్చితపాద యుగ! భక్తవంద్య! పరాత్పర! దీనబంధో! (సా)

చ. ముద్దుముద్దుగా మాటలాడినది ముంగుగానే సదా వెతజెందుచును
కద్దుకద్దనుచు చిరకాలమును గరచుచుండవలెనా? త్యాగరాజనుత! (సా)

ప. ; ; ; * నీ నీ - ని దదాధా | సా ;; - సని | ధమ - పా ; మా ||
; ; ; * సార్వ - భౌ . . మ | సా ;; - కే . | త . - రా ; మ ||
మాపా ; * ,, | ,, | సా - ధసానిపా ||
మ న ; * ,, | ,, | అ - రా . . మ ||
మాపా , మ * ,, | ,, | ధమ - రీ ; సా ||
మ న , . * ,, | ,, | ర . - రా ; మ ||
రి మరిమపమ * ,, | ,, | ,, ||
మ . న . . . * ,, | ,, | ,, ||
ధాసా ; * ధాధా - నీ ; ; ధ | సా ;; - స రి | మరి - మా ; మా ||
మ న ; * సార - బ ; ల్క . | రా ;; - గా . | . . - దే ; వ ||
రిమరిమపా *
త . . . . * (సార్వభౌమ)

అ. ; ; ; * ధాసారీ ; రీ | సరిమా ; - రీ | మారీ ; సా ||
; ; ; * పార్వతీ ; ర | మ . ణా ; - ర్చి | త పా ; ద ||
ని ధమా ; * ,, | సరి మ రిమా - రీ | ,, ||
యు . గ ; * ,, | మ . ణా . . - ర్చి | ,, ||
,, * దాదా - దా ; ధా | నిధసా ; - స ని | ధమరీ ; సా ||
,, * భ క్త - వం ; ద్య | ప . రా ; - త్ప . | ర . దీ ; న ||
రి మరిమపా *
బం . . . ధో * (సార్వభౌమ)

చ. ; ; ; * పాపాధా ; ధా | పా , ధ - నీ ; - సా | మా - ప ధనీధా ||
; ; ; * ము ద్దు ము ; ద్దు | గా , . - . ; - మా | ట - లా . . డి ||

మారీ ; * రి మపమ రీ ; సా | సరిమరిమా - పా | పాధా నీధా ||
నది ; * ముందు . . గా ; నే | స . దా . . - వె | త జెం . దు ||

మాపా ; * ధాసారీ ; రీ | సరిమా ; - రీ | మా రీ ; సా ||
చు ను ; * క ద్దుక ; ద్ద | ను . చు ; - చి | ర కా ; ల ||

ని ధమా ; * ,, | సరి పరిమా - రీ | ,, ||
ము . ను ; * ,, | ను . చు . . - చి | ,, ||

,, * ధధధాగా ; ధా | నిధసా ; - సని | ధమరీ ; సా ||
,, * క రగుచుం ; డ | వలెనా ; - త్యా | గ . రా ; జ ||

రి మరిమపా *
ను . త . . * (సార్వభౌమ)

(౨౩) రా. సింధుకన్నడ — తా. ఆది.

ప. నన్నుగన్నతల్లి ! నా భాగ్యమా ! నారాయణీ ! ధర్మాంబికే ! (నన్ను)

అ. కనకాంగి ! రమాపతిసోదరి ! కరుణించవే, కాత్యాయని ! (నన్ను)

చ. కావుకావుమని నే మొఱబెట్టగా కరుగదేమి మది కమలలోచని !
నీవు బ్రోవకుంటే ఎవరుబ్రోతురు స-దావరంబొసగే త్యాగరాజనుత (నన్ను)

ప. ; ; ; * సామాగా ; మా | రీగా ; - మా | పా - ప మమాగా ||
; ; ; * న న్ను గ ; న్న | తల్లి ; - నా | . - భా . . గ్య ||

రీ ; ; * సా ; - స నిస్నిగా | పా ; ; - ధా | సా - రమాగా ||
మా ; ; * నా ; - రా . . య | ణీ ; ; - ధ | . - ర్మాంబి. ||

పమమగగరి *
కే . . . . . * (నన్నుగన్న)

అ. ; ; ; * ధాసాసా ; సా | గాగా ; - మగ | రీ - గామాగా ||
; ; ; * క న కాం ; గి | ర మా ; - ప . | తి - సో . ద ||

రీ ; ; * సాసా - సనినీధా | పధసా ; - ధా | ని - నిదధాపా ||
రి ; ; * క రు - ణిం . . చ | వే . . ; - కా | . - త్యా . . య ||

మగరీ ; *
ని . . ; * (నన్నుగన్న)

చ. ; ; ; * పాపాపా ; ధా | పధసా ; - ధా | నీ - నిధధాపా ||
; ; ; * కావు కా ; వు | మని నే ; - మొ | ఱ - బె . . ట్ట ||

మా ; ; * పధసాధా ; నీ | పామగరీ - సస | మాగా ; మా ||
గా ; ; * కరు గ దే ; మి | మ ది . . - కమ | ల లో ; చ ||

గమపా ; * ధాపాసా ; సా | గాగా ; - మగ | రీ - గామాగా ||
ని . . ; * నీ వు బ్రో ; వ | కుంటే ; - ఎ వ | రు - బ్రో . తు ||

రీ రీ ; * సాసాసనినీధా | పధసా ; - ధా | నీ - ని దధామా ||
రు స ; * దావ రం.. బా | స . గే ; - త్యా | గ - రా . . జ ||
మగరీ ; *
ను . త ; * (నన్నుగన్న)

(34) రా. ఆరభి - తా. ఆది.

ప. నామొఱలను విన నేమఅవలెనా ? పామర మనుజులలో, ఓ రామ ! (నామొఱ)
అ. తోమరనారాచములై మనసుకు తోచెనా ? భక్తపాపమోచన ! (నామొఱ)
చ. ఇభరాజేంద్రుఁ డెక్కువైన లంచమిచ్చినదేమిరా ?
సభలో మానము బోసమయమున ! సతి యేమిచ్చెనురా ? ఓ రామ ! (నామొఱ)
భాగవతాగ్రేసర రసికావన ! జాగరూకుడని పేరై ;
రాగస్వరయుత ! ప్రేమభక్త జనరక్షక ! త్యాగరాజవందిత ! (నామొఱ)

ప. ; * ధా , పధా - ధా - సనిధా ; - రిసా | సని - ధా , పధా | ధా - సనిధా ; - రిసా ||
; * నా , మొఱ - ల - ను. . ; - విన | . . - నా , మొఱ | ల - ను . . ; - విన ||
సని * ,, | రిససని - ,, | ,, - సారిమరిస ||
. . * ,, | . . . . - ,, | ,, - వి న . . . ||
సా * ,, - రిమగ | రిస ,, | ,, - రిసా ||
. * ,, - విన . | . . ,, | ,, - వి న ||

; * ,, - సారి | ; - రీ , స రీ | రిమగ రి - సారిస ||
; * ,, - వి న | ; - నే , మర | వ . లె . - నా . . ||
సని * ,, | ,, | రీమగ - రి సరీ ||
. . * ,, | ,, | వ లె . - నా . . ||
; * పా , మగరి - రి మపధ - పపమను | పా ; - ; - మాపధ | పాధపమా ; - మగ రీ ||
; * పా , మర . - మ . ను . _ జు . ల . | లో ; - ; - ఓ . . | . . . . ; - . . రా ||
రీ * ,, | ,, - ధప | సధ - పపమగ - రిరి ||
మ * ,, | ,, - ఓ . | . . - . . . . . - . . ||
సని * పా , మగరి - రిమపధా ఽసా | ధపా , - ; ; | మాపధపా,ధ-మామగరీ ; ||
. . * పా , మర . - మను . . జుల | లో . , ~ ; ; | ఓ . . . , . - . . . . రా; ||
రి * పా , మగరి - రి మపధసారీ | ప గరిరి - ససిదధ | పపమగ - రీమగ ||
మ * పా , మర . - మ . ను . జుల | లో . . . - . . . . | . . . . . - . రా . ||
రీ * సానిధ ప్షా - ధాసా , రిసా |
మ * నా . మొఱ- ల ను , వి న | (అన్ని నిలుపవలయును. మఱియు "పామర మనుజులలో"

అను ఆవృత్తమును పాడునపుడు ఆవృత్త అంత్యములో ఒక్కొక్కమాఱును "నా మొఱలను విన నేమఱ వలెనా" యని పాడి "పామరమనుజులలో" అని త్రిప్పి పాడవలయును.)

అ. ; * ధా , పపా-మ పధపమాపా-మా,మగ | రీమాపా - ; | మపధస - సాసా ||
; * తో , మర -హా , ; . . . -రా , . . | చుముఖై - ; | మ . న . - సు కు ||

; * ధా , పపా-పధనిధ-మపధప-మగరిస | రీమాపా - ; | మపధస - సాసా ||
; * తో , మర -నా. . .- . . . . .-రా. . . | చము లై - ; | మ . న. - సు కు ||
, ని * ,, | ,, | మప ధసిసారీ ||
, . * ,, | ,, | మ . న . సుకు ||
; * రీ మగరీ - సా - రిసని - ధాపా | మపధస - సరిసా | దధపప - మ గ రిరి ||
; * తో . . చె- నా - . . . . .- భ క్త | సా. . . . - . . ప | మో . . - చ . న . ||
సని *
. . * (నా మొఱలను)

చ. ; * రిస రీ ; ; - ధ సారిరి | ; - గ్గాసా - ధ ని | రీరీ - మ గరిరి ||
; * ఇభరా; ; - జేం.ద్రుడు | ; - ఎన్న్ - వై . | .న - లం . . . ||
సస * పా ; మ గరి - మగరిస - రిరిపమ | పా ; ; ; | ; ; - ; ; ||
చ . * మి ; చ్చిన . - దే. . . . - మి. . . | రా ; ; ; | ; ; - ; ; ||
; * ధధపా , - మపధపమాపా;-పపా | ; - రిమరి - మపా | మపధసిసా - సా ||
; * సభలో , - మా. . . . . ;-న ను | ; - బో. . - స ను | . యు. . ను - న ||
; * ,, | ,, | ,, - రీ ||
; * ,, | ,, | ,, - న ||
; * రిరిసగరీ - సా-రిసని-ధాపా | మపధసి - సరి - సని | దధపప - మ గ రి రి ||
; * సతియే . . - మి- . . . . .-చ్చెను | రా . . . . - . . - ఓ . | . . . . - రా . మ . ||

ససఀ

. . ఀ (నా మొఱలను) (ఇతర చరణము లిటులనే పాడఁదగినయవి.)

(35) రా. హిందోళము – తా. ఆది.

ప. సామజవరగమన! సాధుహృత్సార సాబ్జపాల! కాలాతీత! విఖ్యాతి! (సా)

అ. సామనిగమజ సుధామయ గానవిచక్షణ! గుణశీల దయాలవాల! మాం పాలయ (సా)

చ. వేదశిరోమాతృజ సప్తస్వర నాదాచలదీప! స్వీకృత

యాదవకుల! మురళీ వాదన వినోద! మోహనకర! త్యాగరాజవందనీయ (సా)

ప. సామా – మగసా – సన్ధా – ని్నీ	సా ; ; ;	సామా – గామా	‖
సా . – మ . జ – వ . ర – గమ	న ; ; ;	సా . – ధుహృ	‖
మగగమ – గగసా – ,,	,,	,,	‖
త్సా . . . – మ . జ – ,,	,,	,,	‖
ధా నీ – దధమా – మగసా – సన్ధని	,,	,, – గమ ధ ని	‖
త్సా . – మ . జ – వ . ర – గ . మ.	,,	,, – ధు . హృ .	‖
సాం ; నిధమా – ,,	,,	సామా – గమ ధ ని	‖
త్సా; మ . జ – ,,	,,	సా . – ధు. హృ .	‖
స నిధా – నిధమా – ,,	,,	సామా – గామా	‖
త్సా . . – మ . జ – ,,	,,	సా . – ధు హృ	‖
గా , మ – ధా , ని – సాం , ని – ధానీ	సాం ; – సాం , ని	ధా – ని సని – దధని	‖
త్సా, ర – సా , బ్జ – పా , ల – కా .	లా ; – తీ , త	వి – ఖ్యా . . – . త .	‖

సాం ; నిధమా - మగసా - సన్నిష్ని | సా ; ; ; | సామాగామా ||
సా ; మ . జ - వ . ర - గ . మ. | న ; ; ; | సా . ధుహ్రా ||

గ మధని - నిధాని - సాం , ని - ధ నిసగ | సాం ; - సాం , ని | ధా - ని సనిధ - నిస ||
త్యా . ర . - సా . జ్ఞ - పా , ల - కా . . . | లా ; - ' , త | వి - ఖ్యా . . . - త . ||

గ సనిధ - మగ - పగసన్నిస్సా - నీ నీ | సా ; ; ; | సామా గామా ||
సా. . . - మ . - జ . వ . ర - గమ | న ; ; ; | సా . ధుహ్రా ||

గ మధని - నిధాని - సాం , ని - ధాస | సాం ; - సాం , ని | నీ - ష నినిసగ ||
త్యా . ర . - సా . జ్ఞ - పా , ల - కా . | లా ; - తీ , త | వి - ఖ్యా . . . త . ||

ష గసని - ధమగస - సన్నిస్సా - నీ నీ | సా ; - ; ; | సామాగామా ||
సా . . . - మ . జ . - వ . ర - గమ | న ; - ; ; | సా . ధుహ్రా ||

"సామజవరగమన" (మొదటిసంగతిని పాడి నిలుపవలయును.)

అ. సా ; మానీధానీసాం | సాం ; - ; ; | సాం ; - నిధమగ ||
సా ; మ నిగమ జసు | ధా ; - ; ; | ఆ ; - . . . . ||

" | సాం , ని - ధనిసాం | ధనిసాం - నిధమగ ||
" | ధా , . - ఆ . . | . . . - . . . . ||

" | సాం , ని - ధనిసని | ధనిధ - ధమాగ ||
" | ధా , . - ఆ . . . | . . . - . . . ||

" | సాం , ని - సనిధా | నిధమా - ధమమగ ||
" | ధా , . - ఆ . . | . . . - . . . . ||

సా ; – సమమగ – మదధమ – ధనినిధ | ధ నిసా – ధనిసని | ధనీధ – ధమాగ ||
సా ; – మ . ని . – గ . మ . – జ . సు . | ధా . . – ఆ . . . | . . . . – . . . . ||

సా ; – మానీ – ధానీసానీ | సా ; – ; ధ ని || సా ; సామా ||
సా ; – మ ని – గ మ జసు | ధా ; – ; మయ | గా ; న వి ||

మా ; మగసా – సనిధా – ధనిసగ | గ సనిధ – ధ నిసస | స నిధమ – గ మధని ||
చ ; ణ . ణ – గు . ణ – శీ . లద | యా . . ల – వా . . ల | మాం . . . – పా . లయ ||

"సామజ వరగమన" (కడపటి సంగతిని పాడి తరువాత మొదటి సంగతిని పాడి నిలుపవలయును.)

చ. సా ; మాగామా ; – మా ; | ధానీ – ధనిసని | నీ దాధానీ ||
వే ; ద శి రో ; – మా ; | తృజ – స . . . | ప్త . స్వర ||

సా ; ని ధమా – మగసా – సన్నిధన్నీ | సా ; ; ; | సామాగామా ||
నా ; దా . . – చ . ల – దీ . . . | పా ; ; ; | స్వీ . కృత ||

మా నీధానీ – ధానీసానీ | సా ; ; – ధా | నీసాసామా ||
యా . దవ – కు లముర | ళీ ; ; – వా | . ద న వి ||

మాగాసా – స నిధా – నీసాసా | ధ ని సని – ధా , మ | మా , గ – గమధని ||
నో . ద – మో . హ – న త ర | త్యా . . గ – రా , జ | వం , ద – నీ . . య ||

"సామజవరగమన"

(36) రా. భైరవి – తాళం. ఆది.

ప. శ్రీరఘువర ! సుగుణాలయా (రామ) ! సరసిజలోచన ! వినోచనాథ ! (శ్రీరఘు)

అ. తరాన లేని పరాకు లేటికి ? బిరాన నన్బ్రోవగరాదా ? వాదా ? (శ్రీరఘు)

చ. కమలాహిత ! నతకమలాహితధర మమత తెలిసి నను మన్నించరాదా ? (శ్రీరఘు)

2. కనికరమున నను కని కరమునవిడి చనువుననొక మనవిని బల్కరాదా ? (శ్రీరఘు)

3. ఆగమమూలా ! అవనిజలోలా ! వేగమే తెలిసికో త్యాగరాజార్చిత ! (శ్రీరఘు)

ప. పధనీ – దాధా – పాపా – మాపా | పమగా ; మా | పా ; – పామా ||
శ్రీ . . – ర ఘు – వ ర – సు గు | ణా . . ; ల | యా ; – రామ ||

2. పధనీ – పధ నీ ధాపా – మపమధ | ,, | ,, ||
శ్రీ . . – ర . ఘు వ ర – సు . గు . | ,, | ,, ||

3. పధనీ – నిరీ సీ నిధాపా – మపమధ | ,, | ,, ||
శ్రీ . . – ర . ఘు . వ ర – సు . గు . | ,, | ,, ||

4. పధనిసరీ – సీ రీనీధప – మపమధ | ,, | పా ; – మ పధని ||
శ్రీ . . . ర – ఘు . వర . – సు . గు . | ,, | యా ; – రా . మ . ||
సనిధాపా – మధప మ – గారీసా | సస గ గరి – గపమ | ప ధ నీ – ధపపమ ||
స . ర సి – జ . లో . – . చన | వి . నో . . – . చ . | నా . . – థ . . . ||
పధనిసీ – రీగరీసరీగరీ – సనిధప – మపమగ | పమ – గా ; మా | పా ; – ; ; ||
శ్రీ . . . – ర . . ఘు. . . – వ . ర . – సు . గు . | ణా . – . ; ల | యా; – ; ; ||

అ. పాధనీదధప – పా , ధ – ధపపమ | పాధనిధ – ధని | సా ; సాసా ||
త రా. . న . – లే , . – ని . . . | పరా . . – కు . | లే ; టి కి ||

2. సానీ ; ధప – మపధని – ధపపమ | ,, | ,, ||
తరా ; న . – లే . . . – ని . . . | ,, | ,, ||

3. సరి స నీ , ధప – పధనిస – నిధపమ | ,, | సా , ని – ధనిసరి ||
త . రా . , న . – లే . . . – ని . . . | ,, | లే , . – టి . కి . ||

4. గరిస – రి సనిధప – పధనిస – నిధపమ | ,, | సా ; సాసా ||
త . . – రా . . న . – లే . . . – ని . . . | ,, | లే ; టి కి ||

రిసా ; రి – సారీ – స నిసరి | సాసా – ని రిసని | ధా ; – పామా ||
బిరా ; న – న ను – బ్రో . . | వ గ – రా . . . | దా ; – వాదా ||

పా ; – గరిగ – సరిగరిసానీ–ధాపామపమధ | పమ – గా ; మా | పా ; – ; ; ||
శ్రీ ; – . . . . – ర . . .ఘు . –వ ర సు . గు . | ణా . – . ; ల | యా ; – ; ; ||

చ. మపాము – పాధా – నీ ; – సా ; | ధానీసారీ | సానీధాపా ||
ఆ . . – గ మ – మ్మా ; ్ర లా . ; | అ వని జ | లో . లా . ||

నీగారీసా – గరిసనిధాపా | ప ధనీ – ధాపా | ; – మపమపధా ||
వే . గమే . – వె . లి . సి తో | త్యా . . – గ రా | ; – జా . . ర్చిత ||

(శ్రీరఘు)

(37) రా. రేవగుప్తి - తా. దేశాది.

ప. గ్రహబలమేమి శ్రీరామాను-గ్రహబలమే బలము (గ్రహ)

అ. గ్రహబలమేమి తేజోమయ వి-గ్రహమును ధ్యానించే వారికి నవ (గ్రహ)

చ. గ్రహపీడల పంచపాపముల నా-గ్రహములు గల కామాది రిపుల ని-
గ్రహము జేయు హరిని భజించే త్యాగరాజునికి రసికాగ్రేసరులకు (గ్రహ)

ప. ;	*	ధపాధగా-పగ-పాధప-గా,పగారీ	రీ - సారిససా- ధ్పాధ్	సా ;;;	‖
;	*	గ్రహబల -...-మే...-,....	మి- శ్రీ. ...- రా. .	మా ;;;	‖
		,,	,,	సా రీసరిగా - ;;	‖
		,,	,,	మా..... - ;;	‖
		,,	,,	సారీ-సరిగా-రిగపా-గపధప	‖
		,,	,,	మా.-....-....-....	‖
ధా	*	గ గాపధాపా - పాపగాపాధ-ధప	గ రి -సారిససా - ధ్పధ్	సా ;;;	‖
ను	*	గ్రహబ ల మే - ...... -బల	ము .- శ్రీ ... - రా..	మా ;;;	‖
అ. ;	*	ప గాపధా - సా ;; సా	; - పగాపధా	సా ;; సా	‖
;	*	గ్రహబల - మే ;; మి	; - గ్రహబల	మే ;; మి	‖
;	*	ప గాపధా - సా ;; - సని	ధప - ప గాపధా	సా ;; - స ని	‖
;	*	గ్రహబ ల - మే ;; - మి.	... - గ్రహబ ల	మే ;; - మి.	‖
ధప	*	ప గాపధా-సా-ధసరిస-సరిగరి-సని	ధప - పగాపధా	సా-ధసరిస-సరిగరి-సని	‖
..	*	గ్రహబ ల -మే-....-....-మి.	... - గ్రహబల	మే-....-....-మి.	‖

ధప *	పగా - పధా - సా-ధసరిస-రీసా	; - ససరీసా-సరిగా ;	రి రి గ రి - సనిధప	‖
. . *	గ్రహ - బల - మే-. . . . . . మి	; - తే. . . -జో. . ;	మ . య . - . . వి .	‖
పా *	ధపా ధగా - పాధా - స సరిసరీ ;	; - రిససిధపధ	రిసరిధ - సధసధ	‖
. *	గ్రహమును - ధ్యా. - నిం. . . . ;	; - చే. . వా. .	రి . కి . - న . వ .	‖
పగ *				
. . *	(గ్రహబల)			

చ. ; *	గ గపా ; - ధాపా - గ పధా	పా-గా, ప-ధపా.-గప	గా-గ ధపపగా-గాగారి	‖
; *	గ్రహపీ ; - డ ల - పం. .	చ -పా, .- . . ,-ప .	. -ము . ల . . -నా . .	‖
; *	ధ పాధగా - పగగరి - గారీ-రిసపా	; - రీ సారీ	గాపా-పధసా-సనిధా	‖
; *	గ్రహములు - గ . ల . - కా.-. . .	; - మా . ది	రి పు -ల . . -ని . .	‖
పా *	ప గ పా - ధాసాసా ; - రి స	రీ - గా - రిససా-;	సనిధా-సనిధా-ధపపగ-ధాపా	‖
*	గ్రహము - జే . యు ; - హరి	ని - భ - జిం. . -;	చే. . - . . . . ,-త్యా.	‖
ధగగా *	గ పాపధా - సా - ధసరిసరీ	; - రి ససి - ధ పధ	రిసరిధ - సధసధ	‖
గ . . *	రా . జు ని - కి - ర . . సి .	; - కా . . - గ్రే . .	స . ర . - ల . ను .	‖
పధ *				
. . *	(గ్రహబల)			

(38) రా. హరికాంభోజి – తా. రూపకము. చతురశ్రము.

ప. ఉండేది రాముఁడొకఁడె, ఊరక చెడిపోకు, మనసా ! (ఉండేది)

అ. చండమార్తాండ మధ్యమండలమునను చెలంగు (చుండేది)

చ. తామసాది గుణరహితుఁడు, ధర్మాత్ముఁడు, సర్వసముఁడు,
క్షేమకరుఁడు, త్యాగరాజ చిత్తహితుఁడు జగము నిండి (యుండేది)

ప.	పా ;	పా ; ; పా	మా ;	మా – గాగా రీ	పమమగ	గరిసా – న్రిసా	రీ గా	మా – ధాపాపా
	ఉం ;	డే ; ; ది	రా ;	ము – డొకఁడె	ఊ . . .	ర . క – చెడి	పో .	కు – మ న సా
2.		,,	పమమా	,,		,,	రిగమా	మా – దమపాపా
		,,	రా. .	,,		,,	పో .	కు – మ . న సా
3.	గమపా	ధనిసానిధపా	ని నధప	,,		,,		,,
	ఉం .	డే. . . . ది	రా. . .	,,		,,		,,
4.	పామా	పధనిధ–ధానీసారిప	,,	,,		,,		,,
	ఉం .	డే. . . – . . ది . .	,,	,,		,,		,,
అ.	ధా ;	ని – రిపనిధపా	ధనిసా	సీ – సా ; సా	సా ;	; ; ; ;	గరిరిస	సనినిధ – ధపపమ
	చం ;	డ – మా. . . .	ర్తాం .	డ – మ ; ధ్య	. ;	; ; ; ;	. . . .	. . . . – . . . .
	ధా ;	నీ – రి సనిధనిప		,,		,,		,,
	చం ;	డ – మా		,,		,,		,,
	ధానీ	సరి– గ రిసనిధప		,,	రీ సీ	సాధానీధా	పాధా	నిసనిధపామా
	చం .	డ. –మా		,,	మం.	డ ల మున	ను చె	లం. . . . గు

చ. ప ధనీ | ధాపామాగా || రిగమా | పమగా రీ గా || పమమగ | గరిసా – నీ సా || రిగమా | మా – గమపాపా ||
తా. . | మ సా . ది || గ . ణ | ర . హితుఁడు || ధ . . . | ర్మా . . – త్ముఁడు || స . . | ర్వ – స . ముఁడు ||
ధా ; | నిసరిసనిధపా || ధ నిసా | నీ – సా ; సా || రీ ; | సానిధాపా || పాధా | నీ – సనిధపమా ||
షే ; | మక . . ర ుఁడు || త్యా . . | గ – రా ; జ || చి ; | త్తహితుఁడు || జ గ | ము– నిం . . .డి ||

(39) రా. ఖరహరప్రియ – తా. ఆది.

ప. చక్కని రాజమార్గము యుండగ సందుల దూరనేల ? ఓ మనసా ! (చక్కని)

అ. చిక్కని పాలు మీగడయుండగ ఛీయను గంగా సాగరమేల ? (చక్కని)

చ. కంటికి సుందరతరమగు రూపమే, ముక్కంటి నోట చెలగే నామమే, త్యాగరా–
జింటనే బాగుగ నెలకొన్నాదిదైవమే, యిటువంటి శ్రీసాకేతరాముని భక్త్యనే ! (చక్కని)

ప. ; * రీ , గ రీ – సా ; – నీధా | ; – నీ , స రీ | రి స ని సా – ససా ||
; * చ, క్కని – రా ; – . జ | ; – మా , ర్గము | యుం. . . – డ గ ||
2. ; * రీ , గ రీ – సా , ని – సానీనిధధా | ,, | ,, ||
; * చ , క్కని – రా , . – . . జ . . | ,, | ,, ||
3. ; * రీ , గ రీ – సారిగరీ ; – గారిస | నిధ ,, | ,, ||
; * చ , క్కని – రా . . . ; – . జ . | . . ,, | ,, ||
4. ; * రీ , గ రీ – సారిగరీ – గగరిస | ,, | ,, ||
; * చ , క్కని – రా . . . – . . జ . | ,, | ,, ||

5. ; * రీ , గ రీ - పమపగ - మగరిస | ధ్ని - నీ , స రీ | రీ గా - రిగమా ; గారిగరి ||
; * చ , క్క్ని - రా. . . - . . జ. | . . - మా, ర్గము | యుం. - . . . ; డగ . . ||
6. రిస * రీ గ మపా - ధమపగ - మగరిస | ,, | ,, రిగమగ ||
. . * చ . క్క్ని - రా . . . - . . జ. | ,, | ,, గ . . . ||
7. గరిరిస * రీగమపా - రిగమప - ధానిస ; | , ని - ధానిధపా | ; - మగగా - గరిరీ ||
. . . . * సంగు.ల - దూ. . . - . . . ; | , ర - నే . లజీ | ; - మ . న -సా. . ||
8. , స * ,, | , ని - ధానిధ - పధనీ | ; - ధపమా - మగగా - మగగరి ||
, . * ,, | , ర - నే . ల - ఓ . . | ; - మ . . - న . . -సా. . . ||
9. రిస * ధపాధమా - పమమగ - మగరిస | ధ్ని - నీ , స రీ | రి స ని సా - ససా ||
. . * చ . క్క్ని - రా . . . - . . జ. | . . - మా , ర్గము | యుం. . . - డ గ ||
10. ; * సా , స సా - సా ; ; సనిసీ | ; - ధా , నిధా | పా ; - పపా ||
; * చ , క్క్ని - రా ; ; . . జ | ; - మా , ర్గము | యుం; - డగ ||
11. ; * సా , స సా - సారిసనీసనిసీ ; ధానిధ | ధా - ధా , నిధా | పా ధప - పాధప - పపపా ||
; * చ , క్క్ని - రా. . . . . . ; జ . . | . - మా , ర్గము | యుం . . - . . . - డగ . ||
12. ; * సా , స సా - సారిస - నీసనిసీ - ధానిధ | ధా - నిధానిసా | నీ సని-ధానిధ-పాధప-మాపమ ||
; * చ , క్క్ని - రా . . - . . . . - జ . . | . - మా,ర్గము | యుం. .- . . . - . డ . - గ . . ||
13. మా * ధపాధమా - పమపగ - మగరిస | ధ్ని - నీ , స రీ | రీ గా - రిగమా ; గా - రీగరి ||
, * చ . క్క్ని - రా. . . - . . జ. | . . - మా , ర్గము | యుం . - . . . ; డ - గ . . ||

14. రీ * గా , గ గాగా ; గా - గరిరీ | ; - స నీస రీ | రిసనిసా - సస ||
. * చ , క్కనిరా ; . . - జ. . | ; - మా , ర్గము | యుం.. - డగ ||

15. ; * గా , గ గా - రి గమగరిగమగగా - రిగసగ | గరిరీ - స నీస రీ | రీగరి - సరిగరిసా - ససా ||
; * చ , క్కని - రా. . . . . - జ. . . | . . . - మా , ర్గము | యుం - . . . . . . - డగ ||

16. ; * ,, | ,, | రీగరి-సారిస-నీసని-ధానిధ ||
; * ,, | ,, | యుం- . . . . - .డ .- గ . . ||

17. ధపపమ * నీ , - నిదధపమా - సా ; నిధపమ - మగరిస | నిధ - నీ , సరీ | రీ గా-రిగపమమా గా-రిగమగ ||
. . . . * చ , - క్క. . . ని - రా ; . . . . . - . . . జ | . . - మా , ర్గము | యుం- . . . . . డ-గ . . . ||

18. గరిరిస * ,, | ,, పధనిస | నీ ; - సనిధపమగ గామగ గా ||
. . . . * ,, | ,, ఓ. . . | . ; - మ. . . . . న . . సా. ||

19. గరిరీ * రీ గమపా - రిగమప - ధానీధనిసా | , ని - నీ సని-నీధా-పధనిస | రిగరిసనిధపా-సనిధప-మగ గా ||
. . . * సం . దుల -దూ. . . . - . . . . . | , ర - నే. . -. . ల -ఓ. . . | . . . . . మ . - . . న .- .సా. ||

20. గరిరిస * రీ , - ప మధపా ; - పమమగ - మగరిస | నిధ - నీ , - సరీ | రిసనిసా - ససా ||
. . . . * చ , - క్క. . ని . ; - రా. . . . - . . జ. | . . - మా , - ర్గము | యుం.. - డగ ||

అ. ; * ధా , ని ధా - పా ; ; - పమమా | ; పా , ధనీ | ధా , ని - సా , నిసా ||
; * చి , క్కని - పా ; ; - లు. . . | ; మీ , గడ | యుం, . - . , డగ ||

2. ; * ధా , ని ధా - పాధా - పధనిధనీ ; - ధపమా | ,, | ధానీ - ధనిసా - నిసా ||
; * చి , క్కని - పా . - . . . . . ; --లు . . | ,, | యుం.- . . . - డగ ||

3\. ; * ధా , ని ధా - పాధా - పధనిధనీ ; సా ; | నిధపమ - పా , ధనీ | ధానీ - ధనిసా - నిసా ||
; * చి , క్కని - పా . - . . . . . ; లు ; | . . . . - మా , గడ | యుం - . . . - డగ ||
4\. ; * ధా , నిధా - పాధా - నీసా - రిగరిస - సనినిధ | ధపపమ - ,, | ,, ||
; * చి , క్కని- పా . - . . . - . . . . . - లు. . . | . . . . . - ,, | ,, ||
; * రీ , గ రీ - సారిస - నీసనినీధా - నీసా | నిసరీ - సా , నిధా | పాధప-మాపమ-గమగాగరిరీ ||
; * ఛీ, య ను - గం. . - . . . . , . - గా. | . . . - పా , గ ర | మే. . - . . . . - . . . ల . . ||
; * రీ , గ రీ - సరిగరి - నిసరిస - గరిరిస - నీధా | ,, | ప ధనిస-నిసనిధపమ-గమ-పధపమ ||
; * ఛీ , యను - గం . . - . . . . . - . . . . . - గా. | ,, | మే. . -. . . . . -. . -ల . . . ||
గరిరిస *
. . . . * (చక్కని)
చ. పా , ధనిధ - ప మగరి - గమపమ - మాగా | రీ - రీగమపమ | గామా-పధని-ధపమా-మ గగా ||
కం , టికి . - సుం . . . . - . . . . . - . ద | త - కరమగు . | రూ . -. . . -ప . . -మే. . ||
గరిరీ * ,, ని ధనిప - నిదధప - మాగా | గరిరీ - ,, | ,, ||
. . . * ,, సుం . . . - . . . . - . ద | ౦. . - ,, | ,, ||
; * పా , ధ - నిసరిగరిస-నిసరిస-సనినిధ-ధపపమగా | రి ,, | ,, ||
; * కం , టి - కి. . .సుం-. . . . -. . . . -. . . . . ద | ర ,, | ,, ||
గరిరీ * రీ గ రి - మగపమ - ధపపమ - మగగా- రిని | సా - రీ గమపమ | రిగమప - ప ధనీ - నిదధా ||
ము. . * క్కంటి- నో. . . . - . . . . . - బ . . . - జెల | నే - నా. మమే. | త్యా. . గ- రా. . - . . . ||

పా	*	ధనీధనిధ - పాధాపధనీ - ధనిసని - నిదధప	పమమా - పా , ధ నీ	ధని - ధనిసా - ని సా	‖
.	*	జింట.. నే - బా . గు .గ - నె. . . . - ల . . .	కొ . . - న్నా, ది దై	వ. - మే. . - యిటు	‖
;	*	రీ , గరీ - సారిస - నీసనినీధా - నీసా	నిసరీ - సా , నిధా	పాధప-మాపమ-మగగా-గరిరీ	‖
;	*	వం , టిశ్రీ- సా. . - . . . కే. - త .	. . . - రా , ముని	భ . . -క్తి . . -య. . -ను. .	‖
;	*	రీ , గరీ - స రిగరి - నిసరిస - గరిరిస - నీధా	,,	పధనిస-నిసనిధపమ-గమపధపమ	‖
;	*	వం , టిశ్రీ- సా. . . - . . . . . - కే. . . - త .	,,	భ . . .- . . క్తి . య.- . . ను. . .	‖

గరిరిస *

. . . . * (చక్కని)

(40) రా. తోడి - తా. మిశ్రచాపు.

ప. ఎందు దాగినాఁడో? ఈడకురాఁ డెన్నడు దయ వచ్చునో? ఓమనసా ! (ఎందు)

అ. ఎందుకు చపలము వినవే నా మనవిని, ముందటివలె భక్తుల పోషించుట (కెందు)

చ. అలనాడు కనకకశిపు నిండారు-చలముజేసి సుతుని సకల బా-
ధల బెట్టగ, మదిని తాళక ని-శ్చలుడైన ప్రహ్లాదుకొఱకు కంభము లోపలనుండఁగ లేదా? యారీతిని నే (డెందు)

2. మును వారివాహవాహనతనయుఁడు మద-మున రవిజుని చాలగొట్టుటఁజూచి
మనసు తాళజాల లేక ప్రేమ-మున పాలనము సేయ తాళతరువు మరు-గున నిల్వగ లేదా? యారీతిని నే (డెందు)

3. తొలి జన్మములనాఁడు జేసిన-దుష్కర్మముల నణగను జేయ నాఖు శ-
త్రులనుబట్టి పొడిసేయ అదియుఁగాక- ఇలను చంచల విరహిత నిజభక్త జనులను త్యాగరాజును రక్షింప నే (డెందు)

ప. ; ; * సా | రి ; సా ; || ; - సానీ | నీధా - నీనీ || సా ;; | ;; - ధానీ || సా ;; | సారి - సారి |

; ; * ఎం | దు ; దా ; || ; - గి . | నా. - .. || డో ;; | ;; - శ్రీ . || రా ;; | . . - ము . |

రిసనని * ,, | నీధా-నిసనిస || నిధధా | ,, |

. . . . * ,, | నా. - . . . . || డో . . | ,, |

రిసనని * స గ | ,, | ధనిసరి-సనిధని || ని ధా , ; | ,, |

. . . . * డెం | ,, | నా. ,, - . . . . || డో. , ; | ,, ||

,, | ;; - ధా నీ || సాసారి | రి గారిసా ||

,, | ;; - యా. || డ కు . | రా . . . ||

రి నీ * ,, ,, | గమపమ-గామా ||

. . * ,, ,, | రా. . . - . . ||

మాగా * గా | పమగా - రీ ; || సరీ - రిసని | ,, | ;; - ధ నిసరి || గాగా ; | గమపమ-గమపమ ||

. . * డెం | దు. . - దా; || . . - గి . . | ,, | ;; - యా. . . || డ కు ; | రా. . . - . . . . ||

మగగా * మప | మపదా-ధపపమ || గమగ-రిసని | ,, | గమపమ-గమపధ ||

. . . * డెం | దు . . -దా. . . || . . . -గి . . | ,, | రా. . . - . . . . ||

నీ ; * ధని | ధా;-ధపామ || ,, ||

. ; * డెం | దు ;-దా. . || ,, ||

నీ , ధ * నీ | సా;-నిధపమ || ,, ||

. , . * డెం | దు ;-దా. . . || ,, ||

,, || గమపధనీ | ధనిసరి-గరిగస ||
,, || డ . కు . . | రా.. . - . . . . ||
సనిధని * రిస | నిధ-నిద-ధపపమ || ,, | ;; - ధా నీ || సాసారీ | గామాగా ||
. . . . * డెం | దు.- . .-దా. . . || ,, | ;; - యీా. || డకు . | రా . . ||
గా ; * మా | ప ధపా-ధపమా || మగగా , | పమగా- రీ ; || సా ;; | ;; - ధ నిసరి || గాగా ; | గమపమ-గమపమ ||
. ; * డె | న్న. . -డు. . || ద . య , | వ . . -చ్చు; || నో ;; | ;; - యీా. . . || డకు ; | రా. . . - . . . . ||
మగగా * మా | ధా ; - నీ ; || ధా , మా, | గా;-పమగా || రీ సారీ | గామా-పాధప || పమగా ; | సారిగ-సా; ||
. . . * డె | న్న ; - డు ; || ద , య , | వ ;-చ్చు. . || నో . . | . . - ఓ . . || మ. న ; | సా. . - . ; ||
రీ నీ * సా | రీ ; - సా ; || ; - సానీ | నీ ధా - నీ ; || సా ;; | ;; - ;; || ; ; ; | ; ; - ; ; ||
. . * ఎం | దు ; - దా ; || ; - గి . | నా. - . ; || డో ;; | ;; - ;; || ; ; ; | ; ; - ; ; ||
అ. ; ; * ధా | పా;-మాపా || మాగామా | నినిధా-పా; || ధా-;-పధ | నీ ; - ధానీ || సాసానీ | సా ; - సా ; ||
. ; ; * ఎం | దు ;-కు || చ ప . | ల . . -ము; || . -;-విన | వే; - నా. || మ న . | వి ; - ని ; ||
,, | సా ; - సనిధని ||
,, | వి ; - ని . . . ||
సా ; * సని | ధాపామాపా || ,, | నీ ; - ధ నిసని || ,, ||
. ; * ఎం | దు . కు . || ,, | వే; - నా. . . || ,, ||
సారీ * గరి | నిసరిస-ధనిసని || ధపమగమా | ,, ,, ||
. . * ఎం | దు. . . -కు. . . || చ . . . ప | ,, ,, ||

సాం ; * ని స| గగరీ - రీసాం || సాంసాంనీ | ధా,ని-సాం; || నీధా ; | పధనిధ-ధపపమ|| పపమా,గ | గ రీ , - సా ; ||
. ; * ముం.| ద. . - టి . || వ లె . | భ , .- . ; || క్తుల ; | పో.. .-. . . . || షిం. . ,. | చు . , - ట ; ||
,, | ధానీ-సాంరిస || ,, || ధమపమమగ| రి గమగ-గరిరిస ||
,, | భ . - . . . || ,, || షిం. . . . .| చు. . .-ట. . . ||

సా , ని *
. , . * (కెంపు దాగినాడో)

ద. ; ; * మ గ| మా ; పా ; || ధానీ ; | నిదధా-పా; || మాపా ; | మాగా-మపధప|| ప మగా ; | రీ ; సా ; ||
; ; * అ ల| నా ; డు ; || క న ; | క . . -క ; || శి పు ; | నిం . - . . . .|| డా . . ; | . ; రు ; ||
,, ||పమగమపధ | పమగా - రీ ; ||
,, ||డా. . . . . | . . . - రు; ||

సా ; ,, || ధానీ ; | ధానీ-ధనిసాం || ఃనిధనిసాం | ఃనిధని-సాంసాం || స నిధాపా | పమగా - రీ ; ||
. ; ,, || క న ; | క .-క . . || శి. పు. . | నిం.. .- . . || డా. . . | . . . - రు; ||

సా ; * గరి| గా ; - సా ; || రీస్నీ ; | సరిసా-సాన్నీ || ధాన్నీధా | ;; - గామా || గారీ ; | సా ; రీన్నీ ||
. ; * ఉల| ము ; - జే ; || . సి ; | సు. . -తు . || ని . . | ;; - స . || క ల ; | బా ; . . ||

గారీ * ; | గా ; సా ; || సారీన్నీ | సా ; - సాన్నీ|| ధాన్నీధా | ;; - ధా ; || నీన్నీ ; | సా ; - ;; ||
ధ ల * ; | పె ; ట్టి ; || గ . . | మ ; - ది .|| ని . . | ;; - తా ; || శిక ; | ని ; - ;; ||

; ; * స రి | గా ; మా ; || ధా ; ; | నీ ; సాం ; || ; - ధానీ | సాం ; - సాంనీ || నీనీధా | నీ ; - సాం ; ||
; ; * శ్చలు| డై ; న ; || ప్ర ; ; | హ్లా; దు ; || ; - కొఱ | కు ; - కం. || . . భ | ము ; - లో ; ||

; ; * ధని | సరిగరి-రిసిసని|| నీనీధా | నీసా - నిసరీ|| సా ;; | ;; - సా ; || నీధాపా | పమగా - రీ ; ||

; ; * పల | నుం....-....|| డగ . | లే . - ...|| దా ;; | ;; - యా; || రీ తి . | ని . . - నే ; ||

సాన్నీ *

. . * (డెందు దాగినాడో) (ఇతర చరణము లిటులనే పాడఁదగినయవి.)

(41) రా. తోడి - తా. ఆది.

ప. నీదయ రావలెఁగాక, నే నెంతవాఁడను ? రామ ! (నీదయ)

అ. వేదశాస్త్ర పురాణములన్ని నీవేగతియనుచు మొఱబెట్టు గనుక (నీదయ)

చ. సారసార! కాంతార చరమదవిదార! సుందరాకార! సుగుణ! సుకుమార! మారమణ! నీరజాప్తకుల పారావార సుధారస పూర్ణ! (నీ)

శ్రీహరే! వరవిదేహజాధిప ! వివాహ ! దళితరిపు దేహ ! శేషసమబాహ! సజ్జనసమూహ ! వైరిమద-దాహ! మౌని హృద్గేహ! నాదుపై(నీ)

ఆదిదేవ! దేవాది మృగ్య! సనకాది వినుత! కామాది షడ్గుణహరాఽది! మత్సరరహితాఽది! త్యాగరాజాది వందిత! వివాది మదహరణ!

ప. నీ ; - నిధసని - ధపధా - ధనిసరి | సా ; - సనిధాపా ; | మాపమగా ; గమపధ ||

నీ ; - .... - ... - ద.య. | రా ; - వ . . లె ; | గా . . . ; క . . . ||

2. నిస - ధనిసా - ధనిసనిధా - పాధా ; - ధనిసరి | ,, | ,, ||

నీ . - ... - ..... - . . ; - ద.య. | ,, | ,, ||

3. నీసరిసానీ - ధానిసనీధా - పాధా - ధనిసరి | ,, | ,, ||

నీ . . . . - ..... - . . - ద.య. | ,, | ,, ||

4. నిసరిస - రిరిసని - ధనిసరి - ్నిధా - పాధా - ధనిసరి | ,, | ,, ||

నీ . . . - .... - .... - ... - . . - ద.య. | ,, | ,, ||

5. నిసరిస-రిరిసని-ధనిసస-సనిధా-పాధా-ధాసధనిసరి | సా ; - సనిధాపా ; | మాపమగా ; - గమపధ ||
నీ . . .- . . . .- . . . . . - . . . . - . . - ద, య. . . | రా ; - వ . . లె ; | గా . . . ; - క . . . ||

6. ,, - నిసంసరిరిసని | ధనిసంసా ; - సనిధాపా ; | మాపమగా ; - గామాగమపధ ||
,, - ద. . . య. . . | రా. . . . ; - వ . లె . ; | గా . . . ; - క . . . . . ||

7. పధనీ-ధపమా-పధనిసనిదధా-నిసరిస-నిధపధ-గగ్రిరీ-గగసా | రిసని-సనిధా-నిధపా-ధపమా | మపధపపమమగ-గమపమ-పధపధ ||
నీ . . - . . - . . . . . . - . . . . - . . . . -ద. . -య. . | రా. . - . . . -వ . . -లె . . | గా. . . . . . . -క . . . - . . . . ||

8. నినిధప-మగరిస-గమపధనీ;-ధపధనిసా;-ధనిసరిగా ; | మగరిస-గరిసని-రిసనిధ-సనిధప | ,, ||
నీ. . . - . . . . - . . . . ;- . . . . . ;-ద . . . య ; | రా. . . - . . . . -వ. . . -లె. . . | ,, ||

1. నిసనీ-ధామాగా;-మాపమగా;-గరిరీ-సరిగరి-ౕసరిస | సనిధా - నీసా ; | ; ; - గమపధ ||
నే. . - . . . ;-నెం. . . ;-త. . -వా. . - . . . . | . . . - డను ; | ; ; - రా. . మ ||

2. నిసరిస-సనిధాపా;-మపధప-పమగాగరిరీ-స రిగరి-ౕసరిస | ,, | ,, - ధౕనిసరిగమపధ ||
నే. . . - . . . . ;-నెం . . - . . . త. . -వా. . . - . . . . | ,, | ,, - రా. . . . . మ. ||

3. నిసరిరిసని-ధనిససనిధ-పధనినిధప-మపదధపమ-గమనిధ | మగ - మపపమగా ; - గరిరీ | సా ; - ; ; ||
నే. . . . . - . . . . -నెం. . . . . - . . త. . . -వా. . . | . . - . . డ . ను ; - . . . | . ; - ; ; ||

అ. పా , ధనీ ; - నిదధా - పాధప - మాపా - పమమగమా ; | పాధా - ధపపమపా ; | ధనిధనిసా ; ||
వే , . . ; - ద. . - శా . . . - . . . - స్త్రీ . . పు ; | రా . - ణ. . . ము ; | ల . . . న్ని ; ||

2. ,, - పధనిస - సనిధప - మపధప - పమగామా ; | ,, | ,, ||
,, - శా. . . - . . . . . - . . . . . - స్త్రీ . పు ; | ,, | ,, ||

3. ,, | ,, | ధనిధని - ధనిసని - ధపధా ||
,, | ,, | ల . . . . - న్ని. . . - . . నీ ||
4. ,, | ,, | ధనిధని - ధనిసరి ||
,, | ,, | ల . . . . - న్ని. . నీ ||
గా ; రిగమరి - గరిరీసా ; - నిసనిరిసనిధా - ధనిసరి | సా ; - సనిధాపా ; | మాపాపమమగ - గమపధ ||
వే ; . . . . . - . . . గ ; - తి. . . . . య - ను. చు. | మొ; - అ . . బె ; | ట్టు . గ . . . - ను . క . ||
చ. పధని - ధపమ - గమప ధని - సా నిధప | పధపమగరిసని | సరిగమ - ప ధనిస ||
ఆ . ది - దే. వ - దే. వా. ది - మృగ్యసన | కాదివి.నుత.కా | మా..ది - షడ్గుణహ ||
సనిధానీ - సరిగాసా - రీసా - సనిసరిసా - సనిధానీసా ; | సనిసరిసా - నిసనీ-ధాపాధా | ధానీధప - గమధ పధ ||
రా. . ది - మ. . ధ్య - రహి - తా . . . ది - త్యా..గరా ; | జా. . . ది - వం. . - ది త వి | వా. ది. - మదహరణ ||

(42) రా. శంకరాభరణము - తా. ఆది.

ఎదుట నిలచితే నీదు సొమ్ము లేమి బోవురా (ఎదు)

నుదుటి వ్రాతగాని మట్టు మీఱను - నా తరమా ? తెలిసి మోస బోదునా ? (ఎదు)

సరా సరిగ జూతురా, నాదు యవ-సరాలఁ దెలియుము, వరాలడుగఁ జా-
లరా, సకల దేవరాయ ! మనవి వినరా, ఘహర ! సుందరాకార ! నా- (ఎదు)

విదేహజా రమణ ! దేవ ! బ్రోవఁగ నిదే సమయ, మన్యదేవతల వే-
డదే మనసు తెలియదేమి ;- రాఘవ ! యిదేటి శౌర్యము ? పదేపదే నా- (ఎదు)

3. తరాన దొరకని పరాకు నాయెడను రామ జేసితేసురాసురులు మె-
త్తురా? ఇపుడు యీ హరామితనమేలరా? భక్త త్యాగరాజనుత! నా (ఎదు)

ప. ; * గమగా – మాపా ; – ధనిసా | ; – సా ; సనిధాపా ; | ,మ–గా,మ–పామా–గమ పమ ||
; * ఎదుట – ని ల ; – చి. తే | ; – నీ ; . . . దు ; | , . –సా, . – . . –ము. . . ||

2. ; * గమగా ,, | ; – ధనిసా – సనిధాపా ; | ,, ||
; * లెదుట ,, | ; – నీ . . – . . . దు ; | ,, ||

3. ,, – ధనిసా – సనిధప | మపధని – నిసరీనీధాపా ; | ,, ||
,, – చి. . . – తే. . . | . . . . . – నీ. . . . . దు ; | ,, ||

4. ; * గమగా–మపధప–పధనిధ–ధనిసని–సనిగరి–సనిధప | మపధని–సరిగమ–గరిసనిధపా,|| మపధని–సరిసని–ధపామ–గమపమ ||
; * ఎదుట –ని . . . –ల. . . – . . . . . –చి. . . –తే. . . | . . . . –నీ. . . –. . . . దు ., | . . . . –సా. . . – . . . –ము. . . ||

మగగరి * రిగరిగరిసపా;; – స నిసగరిగ – మధపా | మగరీ – ; – సా – మగమప | ధనిసరి–గమగరి–సనిధప–ధరిసని ||
. . . . * లే. . .మి. . ;; – బో. . . . . . – . . వు | రా. . – ; – . . – నీ . . . | . . . . – . . . . –దు. . . –సా. . . ||

ధ పమగ * ,, | ,, |
ము. . . * ,, | ,, |

; * సాసనిధపా , – పమధపపమ – గామప – మగరీగా | గా – పమపధని ప | ధ నిసనిసా ; ||
; * నదు.టి . , – (బ్రా. . .త . – గా . . . – . . . . | ని – మ. . . ట్టు . | మీ. . అను ; ||

; * ,, | ,, | ,, – ప ||
; * ,, | ,, | ,, – నా ||

3. ధని * ,, | ,, | ; ; ; - స నిధప ||
. . * ,, | ,, | ; ; ; - నా. . . ||

4. మపధని * సరిసని-నిసనిధ-ధనిధప-పసాని-ధపపమ-గామప-మగరి | గా - పమపధనిప | ధ నిసనిసా - స నిధప ||
. . . . . * ను.దు. -టి. . .-వ్రా. . . - . , . . -త . . .-గా . . - . . . | ని - మ . . .ట్టు. | మో. . అను - నా. . . ||

5. మపధని * సరిసని-నిసనిధ-ధనిధప-మపధని-ససని-ధపమగ-ధపామ | పమగరి- ,, | ,, ||
. . . . . * ను. దు.-టి. . .-వ్రా. . - . . . .-త. .-గా . . . -. . . | ని . . .- ,, | ,, ||

6. ,, * ,, ,, | ధ నిసని - సా ; ||
,, * ,, ,, | మో. .అ - ను ; ||

; * సనిగరి - గమగరిసా - సనిధని | సా - సా ; సధ | పా - ని ధ - పమ - గమపమ ||
; * నా. . . - త . ర . మా - తె.లి . | సి . మో ; స . | బో - . . . - దు. - నా. . . ||

మగగరి * ,, | సా - స నిగరి - సనిధా | ,, ||
. . . . . * ,, | సి - మో. . . - స . . | ,, ||

,, * స నిగరి - గపమా - మగరీ - సా - సనిధని | ,, | ,, ||
,, * సా. . . - త . . - ర . . - మా - తె. లి. | ,, | ,, ||

,, *
,, * (ఎదుట నిలచితే)

చ. ; * ధపామగరిగమ - ధపామగరి | స ని - రిసా ని ధని | సస - పగామ రి గ ||
; * తరానవారకని - పరాకునా. | యెడ - సురామ జే. | సితే - సురాసురులు ||

మప* మపాధ ని సి రీ - గ రీ సి - ధని | సాం - సిసాంరిని ధ | పా - ధపామ - గమపమ ||
మె.* త్తురాఇ పుడుయీా- హరామి - తన | మే - లరాభ . క్త | త్యా- గరాజ - న. త. ||
మ గగరి *
నా. . . * (ఎదుట) (ఇతర చరణము లీ తీరున నే పాడఁదగినయవి)

(43) రా. తోడి - తా. రూప. చతు.

ప. నిన్ను వినా సుఖము గాన - నీరజనయనా (నిన్ను)
అ. మనసు కెంతో యానందమై మైపులకరించగ (నిన్ను)
చ. రూపము ప్రతాపము శర-చాపము సల్లాపము గల (నిన్ను)
1. కరుణారస పరిపూర్ణ! వరదా! మృదువార్తలు గల (నిన్ను)
2. రాగరసిక! రాగరహిత! త్యాగరాజ భాగధేయ! (నిన్ను)

ప.1-2. సాసా | రీగా ; ; || మామా | మాగా ; రీ || సాసా | రీగ మగా ; || మామా | మాగా ; రీ ||
ని న్ను | వినా ; ; || సు ఖ | ము గా ; న || ని న్ను | వినా. . ; || సు ఖ | ము గా ; న ||
3-4. సాసా | రీ - గమపమగా || మాధప | పమగా ; రీ || సాసా | రీ - గమపధా, || ధాపా | పమగా ; రీ ||
ని న్ను | వి - నా. . . . || సు ఖ. | ము. గా ; న || ని న్ను | వి - నా. . . , || సు ఖ | ము. గా ; న ||
సాసా | రీ - గమపధనీ || నీ ధా | పా - పమగారీ || సాసా | రీ - గమపధనిసీ || సీనిధా | పా - పమగారీ ||
ని న్ను | వి - నా. . . . || సు ఖ | ము - గా. . న || ని న్ను | వి - నా. . . . . || సు.ఖ | ము - గా. . న ||
సాసా | రీ - గమపధనిసీ || రిసీని | ధప-ధపపమగరి || సరిగమ | పాపా - పధపధ || మపా , | ; ; - ; ; ||
ని న్ను | వి - నా. . . . . || సు. ఖ. | ము.-గా. . . న || నీ. . . | ర జ _ న . య. || నా. , | ; ; - ; ; ||

,, || ,, || మపా , | ; - పమగరిసని ||
,, || ,, || నా. , | ; - . . . . . . ||
,, || సరిగమ | పాపా - ధాధా || ధనిసా | నిధపమ-గరిసని ||
,, || నీ. . . | ర జ - న య || నా.. | . . . . -. . . . ||
,, || సరిగమ | పధ - మపధనిసరి || గరిసని | ధప-మగరిసాని ||
,, || నీ. . . | ర. - జ. న. య. || నా. .. | . . - . . . . . ||
సాసా | రీ - గా ; ; || మామా | మాగా ; రీ || సా ; | ; ; - ; ; ||
ని న్ను | వి - నా ; ; || సు ఖ | ము గా ; న || . ; | ; ; - ; ; || (ఇచట నిలుపవలయును.)
పధపా | మా-గామగరిస || సరి - గా | ; - మాపా || ధానీ | ధనిసా - సనిధా || ధానీ | ధపమప-గరిసని ||
మ. న | సు -కెంతో... || . . - యా | ; - నం ద || మై. | మై. . - పు. ల || క రిం | . . చ .-గ . . . ||
ధా ; | ధా - ధాధా ; || ధపపమ | పాపాపాధా || ని సరిరి | రిస - నిధపా ; || ధానీ | ధపపమ-గరిసని ||
రూ ; | ప - ముప్ర ; || తా . . . | ప ము శ ర || చా. . . | ప .- ము. స ; || ల్లా. | ప. ము.-గ. ల. ||
పధపా | ప మగా-మాపా || నీధా | నీసా-ధనిసా || ధనిసా | ; - స నిధా ; || ధానీ | ధపపమ-గరిసని ||
క . రు | ణా. . - ర స || ప రి | పూ. -ర్ణ. . || వరదా | ; - మృ. దు ; || వా. | ర్త.లు.-గ. ల. ||
పా ; | పమ-గమపాధా || ప ధనీ | ధానీసాసా || ధనిసరి | గా - రిసనిధపధ || సానీ | ధప - పమగరిగని ||
రా ; | గ .-ర . సి క || రా. . | గ రహి త || త్యా. . | గ - రా. . .జ . || భా. | గ. - ధే. . .య. ||

(44) రా. తోడి—తా. రూపకము.

ప. ఆరగింపవే, పా—లారగింపవే! (ఆర)

అ. రఘువీర! జనకజా కర పవిత్రితమౌ వెన్న పా (లార)

చ. సారమైన దివ్యాన్నము, షడ్రసయుత భక్షణములు, దార సోదరాదులతో త్యాగరాజ వినుత పా (లార)

ప. ; సరి	గమగా ; రీ	సా ;	నీధా - నీసా	ని - సరి	గమ - గా ; రీ	సా ;	; ; ; ;	
; ఆ.	ర . గిం ; ప	వే ;	. . - పా.	. - లా.	ర . - గిం ; ప	వే ;	; ; ; ;	
2. ; గా	గాగా ; గరి	సరిగమ	గా , రి-గ రిసని	ధని-సరి	,,	,,	,,	
; ఆ	ర గిం ; ప.	వే. . .	. , .-పా. . .	. .-లా.	,,	,,	,,	
3. ; పా	రీ - గా ; గా	మా ;	; ; గ రిసని	,,	,,	,,	,,	
; ఆ	ర - గిం ; ప	వే ;	; ; పా. . .	,,	,,	,,	,,	
4. ,,	,,	,,	మపమప-గరిసని	,,	,,	,,	,,	
,,	,,	,,	. . . . .-పా. . .	,,	,,	,,	,,	
5. ,,	రీ - గా ; మా	పా ;	;-ప మగరిసని	,,	,,	,,	,,	
,,	ర - గిం ; ప	వే ;	;-పా.	,,	,,	,,	,,	
6. ,,	,,	ధా ;	; ; - ప మగరి	సని-సరి	,,	,,	,,	
,,	,,	వే ;	; ; - పా. . .	. . -లా.	,,	,,	,,	
7. ,,	,,	పా , ధ	నీ , ధ-ప మగరి	,,	,,	,,	,,	
,,	,,	వే , .	. , . -పా. . .	,,	,,	,,	,,	

8. ,, | ,, || సధనిస | ; - నిధపమగరి || ,, | ,, || ,, | ,, ||
,, | ,, || వే. . . | ; - . . పా. . . || ,, | ,, || ,, | ,, ||

9. ,, | ,, || పధనిస | రిస - ,, || ,, | పమగా ; రి || ,, | ,, ||
,, | ,, || వే. . . | . . - ,, || ,, | ర . గిం ; ప || ,, | ,, ||

10. ,, | ,, || ,, | రిగరిస-నిధపమ || గమ-పధ | , ప-పమగారి || ,, | ,, ||
,, | ,, || ,, | . . . .-పా. . . || . . -లా. | , ర-గిం. . ప || ,, | ,, ||

అ. ;; | ;; - గామా || ధా ; | ధాధాధాధా || పధనిస | రిగ - సారిని || గరిరిస | ని - రిససనిధా ||
;; | ;; - ర ఘు || వీ ; | ర జ న క || జా. . . | . . - క రప || వి. . . | త్రి- త . . .మా ||
ధనిధప | మా-పమగరిసని || ధని - స రి | గమ - గా ; రి || సా ; | ; ; ; ; ||
వె. . . | న్న-పా. . . . . || . . . - లా. | ర . - గిం ; ప || వే ; | ; ; ; ; ||

చ. ; ధా | ధాధా ; ధా || పధని | ధామా-గామా || పధని | ధామాగామా || పమగా | రిరిసాసా ||
; సా | ర మై ; న || ది . . | వ్యా. -న్న ము || మ. . | ద్రస యుత || భ . . | క్షణములు ||
; ధా | ధా - ధా ; ధా || ప ధనిస | రిరి - సారిని || గరిరిస | ని-రి ససనిధా || ధనిధప | మా-ప మగరిసని ||
; దా | ర - శో ; ద || రా. . . | . . - దులతో || త్యా. . . | గ-రా. . . జ || వి. ను . | త -పా. . . . . ||
ధనిసరి | గరి - గా ; రి || సా ; | ; ; ; ; ||
. . లా. | ర. - గిం ; పా || వే ; | ; ; ; ; ||

(45) రా తోడి - తా. ఆది.

ప. చేసినదెల్ల మఱచితివో? ఓరామ రామ! (చేసి)

అ. ఆశ కొన్నట్టి న-న్నలయించుటకు మును- (జేసి)

చ. అలు నీకైన భక్తురాలనుచు నాడు-పాలు మాలక రవి బాలుని చెలిమియు † (జేసి)

భావ తప్పకను విభీషణుని కొఱకాని-శేషుఁడగు తమ్ముని పోషించుమని రాజు (జేసి)

రామ! శ్రీత్యాగరాజప్రేమావతార! సీతా-భామ మాటలు కల్ల భీమాంజనేయ బ్రహ్మ (జేసి)

ప. పధని - ధపమగా - గమాగ - రీసాసా ; - రిసాని | ధనిసా ; - సా | ; - ధపమాపా - పమగమ ||

చే. . - సి. . న - . . . . . - దెల్ల మ ; - అ. . | చితివో ; - ఓ | ; - రా. . మ - రా. . మ ||

2. ,, - పమగరి - రీసా - సా ; - రిససని | ధనిసా , రి - గమపా | ,, ||

,, - . . . . . - దెల్ల - మ ; - అ. . . | చితివో , . - ఓ. . | ,, ||

3. పధనిసాని - ధపమ - గమనిధ - మగ - రిస - రిససని | ధని - సా , ని - సరిగమపధని | ధా-ధనిసనిధా-పధనిదధపపమ ||

చే. . . . . - సి. . - న . . . . - దెల్ల - మ. - అ. . . | చితి - వో , . - ఓ. . . . . . | . -రా. . .మ -రా. . . .మ. . ||

4. పధనిసి-రిరిసని-ధనిసా-సానిధ-పమగమ-పధనిధ-నిధపమ-గరిసని | ,, | ,, ||

చే. . . -సి. . . - . . . . - న . . - . . . . . . -దె. ల్ల. -మ. . . -అ. . . | ,, | ,, ||

5. పధనిసరిగ-సరినిసధని-పధమప-గమపధని-సనిధప-మగరిస-గరిసని | ,, | ,, ||

చే. . . . . -సి. . . . . -న . . . - . . . . -దెల్ల. -మ. . . -అ. . . | ,, | ,, ||

† నీభార్యయైన సీతాదేవి నీకు తగిన భక్తురాలనుచు తారాదేవిని మఱల నియ్యొడ్డను జేర్చుకొఱకై గౌరవాగౌరవజ్ఞానము లేక నీవుగానే జని యతి దీనుడైన సుగ్రీవునితో సఖ్యముఁ జేయలేదా! అటులనే విభక్తుఁడైన త్యాగరాజుని రక్షించవలసినది నీకు కర్తవ్యమేగదా, యని భావము.

6. పధనిసరిగ-రిసనిధ-పధనిస-రిగరిస-నిధపమ-మగరిస-గరిసని | ,, | ,, ||
చే.....-సి....న........-దె..ల్ల-మ....-అ... | ,, | ,, ||

5. పధనిసరిగ-పమగరిసనిధప + గమపధ - నిసనిధపమ - మగరిస - గరిసని | ,, | ,, ||
చే.....-సి......న.- ..... - దె...ల్ల. - మ. ... - అ... | ,, | ,, ||

అ. పధని - ధనిధా - ని సా - సనిసా - ;; నిధపమ | పధని - ధనిధా - ని | సా - సనిసా ;; - నిధపమ ||
ఆ...-శ.. - కొన్న - ట్టి.. - ;; .... | ఆ...-శ.. - కొ | న్న - ట్టి.. ;; - .... ||
పధని - ధనిధా - ని సా - సనిసా - ధనిరిస - నిధపమ | ,, | సా - సనిసా - ధనిరిసనిధపమ ||
ఆ.. - శ.. - కొన్న - ట్టి.. - .... | ,, | న్న - ట్టి.. - .... ||
,, - రిస | సాని-రిసా- స నిధనిసా;- నీ | ; - ధా ; ధపామ - దాధా ; ||
,, - న. | న్న.-ల..-యిం....;-చు | ; - ట ; కు.. - ము ను ; ||

చిట్ట. పధనిసరిని - ధనిధపమ-గరిసనిసా ;;; - నిధని-సరిగమపమ | పధనిపధ-మపగమ-గధప-పమగరి | సరిగ-సరినిసని-ధనిసరిగమపధ ||
పధని-పధనిసరి-నిరి సని-సనిధప-పధనిపధమపమ-గమపధనినిసా | పధనిస-రిగమగరిసాని-ధనిసా | రి-గరిసనిధ-రిసనిధప-సనిధపమ ||

చ. గా , - గారి - సారిగమాపా ; - ధపపమగారిసా | ప నిధ నీ , సా | రిగామ - పధపధమాపా ||
రా , - మా. - శ్రీ...త్యా - గ...రా. జ | ప్రే. .మా , . | వతార - సీ.... తా ||
పా , మా , ధపధ - నిసనిసనిదధా - ధనిసని - సాసా | సారిగరిస- నీ సరిసని-నిధనిస | నిధ-పధనిధపా- ధపపమగామా ||
భా , మా , మా. - ట....ల.. - దె.... - . ల్ప | భీ....-మాం. ...-జ... | ...-నే..య-బ్ర....వ్మా ||

N. B. చరణముయొక్క అంత్యములో చిట్టస్వరమును పాడి తరువాత పల్లవిని పాడవలయును. (ఇతర చరణము లిటులనే పాడదగినయవి.)

(46) రా. తోడి - తా. ఆది.

ప. కడతేర రాదా, మనసా ! (కడ)

అ. ఎడలేక భజనచేసి, నీయొడకల్గు నిజదబ్బులను దెలిసి (కడ)

చ. ఖలచిత్త లౌకికమను శృంఖలమందు తగులకయే ఊలా - (కడ)

ఖలబద్ధునికి నిజదాసుడై - విలసిల్లు త్యాగరాజు మాటవినిని ! (కడ)

ప. ; ; ; * సాన్రీగా ; రీ | గా ; ; - రీ | ; - రీ రీ ; ||
; ; ; * కడతే ; ర | రా ; ; - దా | ; - మన ; ||

2. సా; ; * ,, | ,, | ,, ||
సా; ; * ,, | ,, | ,, ||

3. సరిగరిసని* ,, | గా ; - మగగరి | రి - రీ రీ ; ||
సా. . . .* ,, | రా ; - . దా.. | . - మన ; ||

4. గరిసనిధని* సారీగా ; మా | పా ; ; - గా | ; - మాపా ; ||
సా. . . . * కడ తే ; ర | రా ; ; - దా | ; - మ న ; ||

5. మగరిసాని * ,, | ధా ; ; - పధ | నీ - ధపమా - ధప ||
సా. . . . * ,, | రా ; ; - దా. | . - మ. న - .. ||

6. ,, * ,, | ధా , నిసా - ధని | సా - నిధపమగమ ||
,, * ,, | రా , . . - దా. | . - మ. న . . . ||

7. పమగరిసని * ,, | సధనిసరిగ - రిస | నిధ - సనిధపమగ ||
సా. . . . . * ,, | రా. . . . . - దా. | . . - మ. న . . . ||

8. ,, * ,, | పా ; మాగా | రీ - రీ రి ; ||
,, * ,, | రా ; దా . | . - మన ; ||

సా ; ; *
సా ; ; * (ఇచట నిలుపవలయును)

అ. ; ; ; * ధాపాగా ; మా | పధ నీ ; - ధని | సా - ధనిసానీ ||
; ; ; * ఎడ లే ; క | భ . జ ; - న . | . - చే. . సి ||

2. సా; ; * సనిధమగా ; మా | ,, | ,, ||
. ; ; * ఎ . డ . లే ; క | ,, | ,, ||

3. ధానీ ; * ,, | ,, | ,, ||
నీ . ; * ,, | ,, | ,, ||

ధనిరిసనిస * గాగా-గరిరీ-సని | రిససనిధా - నీ | ధపమా - ధపమగ ||
నీ . . . . . * యొ డ-క. . -ల్గు. | ని . జ. ద - బ్బ | లు . ల - ను. దె. ||

మగరిసాని *
లి . . సి . * (కడతేర)

చ.	; ; ; * ధాపాగా ; మా	పా ; ; - మా	గామాపా ;
	; ; ; * ఖ ల చి ; త్త	లా ; ; - కి	క మ ను ;
	మగరిసా, * సరిగా - గరీ , - సని	నిధా - నిసా - గా	గా - మపధా - మా
	శ్యాం. .. , * ఖ. ల - మం.,- దు.	త . - గు . - ల	క - యే. . - ఉ
	పా ; ; * ధాపాగా ; మా	పధనీ ; - ధని	సా - ధ నిసానీ
	లూ ; ; * ఖ ల బ ; ద్ధు	ని . కి ; - ని .	జ - దా. . సు
	సా ; ; * గాగా - గారిరిసని	రి ససనిధా - నీ	ధపమా - ధపమగ
	డై ; ; * వి ల - సి . . . ల్లు	త్యా. .. గ - రా	. . జు - మాట . .
	మగరిసాని *		
	వి . . ని . * (కడతేర)		

(47) రా. భైరవి — తా. ఆది.

ప. ఉపచారములను చేకొనవయ్యా - ఉరగరాజ శయన! (ఉప)

అ. చపలాకోటి నిభాంబరధర! శ్రీజానకీపతీ! దయ జేసి నా- (దుప)

చ. కపట నాటక సూత్రధారివై - కామిత ఫలములొసఁగెడు రామ!
అపరిమిత నవరత్నములు పొదిగిన - అపరంజి గొడుగు నీకే తగునయ్యా. (ఉప)

2. మెఱుపు తీగల రీతిని మెఱసే - కలువ బంగారు కాఁడలమరిన -
శరదిందుద్యుతి సమానమౌ చా - మర యుగములు నీకే తగునయ్యా (ఉప)

3. జాజులు సంపంగులు మరువము విరజాజులు వురువేరు వాసనలను వి-
రాజ మానమగు వ్యజనము త్యాగ - రాజ వినుత నీకే తగునయ్యా. (ఉప)

ప.	; * ధని సా ; - సనిరిసనిధపా	; - నీ , ధపా	మగమప - మగరిస
	; * ఉపచా ; - ర .ము. . లను	; - చే , కొన	వ . . . - య్యా...
	; * సరిసిధ - నిసరీరిస - రిగమప	మగరీ ; ;	సా ; ; ;
	; * ఉరగ. - రా..జ. - శ. య.	న . . ; ;	. ; ; ;
అ.	; * పమపా - ధానీ - సాసాసా	; - ధనీ - సరీ	సా , ని - నిధపా
	; * చపలా - కో . - టి ని భాం	; - బర - ధర	శ్రీ , . - . . .
	; * నిగరీసా - రిసనీధాపా	; - ధనిధాపా	ధపపమ - ధపధా
	; * జా.. న - కీ . . ప తీ	; - ద . య జే	సి . . . - నా. .
చ.	; * పపధా - ధపమా ; - పాధా	; - నీ ; - రిస	నీ ; - ధాపా
	; * కపట - నా. . ; - ట క	; - సూ; - త్ర.	ధా; - రి వై
	; * ధనీధపా-మగమప-మగరిస	; - రిగామపా	ధపధమ పా;
	; * కా.మిత-ఫ . ల . -ము. . .	; - లొసగెడు	రా. . . మా;

; * పమాపధా - నీనీసాం సాం	; - ధనీ సీ రీ	సానీ - నిధపా	‖
; * అ ప రి మి - తన వర	; - త్న.ములు	పొది - గి . న	‖
; * నిగారిసాం - సరిసనిధాపా	; - నీ , ధపా	ధపపమ - ప ధ ని	‖
; * అప రంజి - గొ.ను. గు .	; - నీ , శే .	త. గు . . - న మ్ము .	‖

(ఇతర చరణము లిటులనే పాడఁదగినవి.)

(48) రా. శ్రీరంజని - తా. ఆది.

ప. బ్రోచేవా రెవరే! రఘుపతీ! (బ్రో)
అ. నినువినా! శ్రీరామా నెనరున! సకలలోక నాయక! నరవర నీ సరి! (బ్రో)
చ. దేవేంద్రాదులు మెచ్చుటకు లంక - దయతో దాన మొసంగి సదా! (బ్రో)
2. వాలి నొక్క కోల నేసి రవి - బాలుని రాజుగ గావించి జూచి! (బ్రో)
3. మునిసవంబు జూడ వెంటఁజని ఖల - సూరి-బాహుల సాతోంచి శేసి! (బ్రో)
4. భవాబ్ధి తరుణోపాయము నేరని త్యాగరాజుని కరంబిడి! (బ్రో)

ప. మా రీగా ; - గారీ గీ ;	సా ;; - గా	సానీ గా ;	‖
బ్రో. చే ; - వారెవ ;	రే ;; - ర	ఘుపతీ ;	‖
,,	,, - రీ	గామా ధా ;	‖
,,	,, - ని	ను వి నా ;	‖
,,	,, - గి	గామానిధనిధ	‖
,,	,, - శ్రీ	రామా నెనరున	‖
,,	,, - రిగ	మధాని - సాంని ధ	‖
,,	,, - సక	ల లోక - నాయక	‖
,,	,, - ధని	సని - ధనిసాంనిధ	‖
,,	,, - నర	వర - నీ . . సరి	‖
చ. మా రీ గా-రి గమా- రి గమాధా ధ	ని ని ధ ని సాం ;	సీ ని స - నిదధా	‖
దేవేంద్రా-దులు మె-చ్చుటకులంక	దయతో. దా ;	న మొసం- గిసదా	‖
2. మారిగామ -ధానిసాం రి-రిగమా	గగమా - గరిసాం	రిసిసని - సి నిధా	‖
వాలినొక్క-కోల నేసి -ర విబా	లునిరా - జుగ గా	విం. . - జూ. చి	‖
3. ప ధమ- రీ గ మా-గ గా రి-సరిగ	మాధా నీ సి రి	గ రిసా - ని , ధ	‖
మునిస -వం బు జూ-డ వెంట-జనిఖల	మా రీ బాహు ల	సాతంబు - శే , సి	‖
4. ధసాంసి-రిరి గాం-మా గ రి - గాంరిస	సాం సని - గా సరి	గపి ;; - నిధ	‖
భ వాబ్ధి-తరుణో-పాయము- నేరని	త్యా. గ - రాజుని	కరం;; - బిడ	‖

(49) రా. సరస్వతీమనోహారి — తా. ఆది.

ప. ఎంత వేడుకొందు రాఘవా! పంత మేలరా? ఓ రాఘవా! (ఎం)

అ. చింత దీర్చుట కెంత మోడిరా? అంతరాత్మ! నా చెంతరాను నే- (డెం)

చ. చిత్తమందు నిన్ను జూచు సౌఖ్యమే - ఉత్తమంబనుచు నుప్పొంగుచును -
సత్తమాత్రమా చాల నమ్మితిని - సార్వభౌమ! శ్రీత్యాగరాజనుత! (ఎం)

ప. ; ; ; * ధానీపా ; మా | గా ;; - రి | ; - సా ; రీ ||
; ; ; * ఎంత వే ; డు | కొం;; - దు | ; - రా ; ఘ ||

2. గా; ; * ,, | గమపమమగ - రి | ; - ,, ||
వా; ; * ,, | కొం. . . . . . - దు | ; - ,, ||

3. గా; ; * పామాగా ; రీ | సా ;; - రిగ | మగసా ; రీ ||
వా; ; * పంత మే ; ల | రా ;; - ఓ . | . .రా ; ఘ ||

4. గా; ; * మామామా ; రీ | రిగమారీ - రిగ | మగ - గరి - సారీ ||
వా; ; * పంత మే ; ల | రా. . . . - ఓ. | . . . - రా. - . ఘ ||

5. గా; ; * మామామా ; మా | గమపమమగ - రిగ | మగ - సా ; రీ ||
వా; ; * పంత మే ; ల | రా. . . . . . - ఓ. | . . - రా; ఘ ||

గా; ; * ,, | రిగమగరీ - గా | మాధా ; సా ||
వా; ; * ,, | రా. . . . - ఓ | . రా ; ఘ ||

రిగమగరీ * సాధనిపామాగా | రీ ;; - రి | ; సా ; - రీ ||
వా. . . . * ఎంత . వే . డు | కొం;; - దు | ; రా ; - ఘ ||

గా; ; * పామాగా ; రీ | సా ; - ;; | ;; - ;; ||
వా; ; * పంత మే ; ల | రా ; - ;; | ;; - ;; ||

అ. ; ; ; * మాధాసా ; రీ | గా ;; - మా | గా - రిగమాగా ||
; ; ; * చింత దీ ; ర్చు | ట ;; - కెం | త - మో. . డి ||

రీ ; ; * రీగాసా ; - ధా | నీపా ; - గా | మారి ; - రీ ||
రా; ; * అ . . ; - అ | . . ; - అ | . . ; - అ ||

గాసా; * మాధాసా ; రీ | గా ;; - మా | గా - రిగమాగా ||
. . ; * చింత దీ ; ర్చు | ట ;; - కెం | త - మో. . డి ||

రీ ; ; * సారీగాగారీ | సా ;; - ధా | నీపా ; మా ||
రా; ; * అంతరా . త్మ | నా ;; - చెం | తరా ; ను ||

గరిసరిగమ *
నే. . . . * (డెంత వేడుకొందు)

చ. ; ; ; * పాపాపా ; పా | పమమా ; గా | రీ - సరిగా రీ ||
; ; ; * చి త్తమం ; దు | ని . న్ను ; జూ | చు - సౌ. . ఖ్య ||

రి ; ; * సాధా నీ ; ధా	ధాసాసా - రిగ	మా - రిగమాగా ‖
మే; ; * ఉ త్తమం; బ	ను . చు - ను.	. - ప్పొం.. గు ‖
మామా ; * మాధాసా ; రీ	గా ;; - రీ	గా - రిగరిగా ‖
చు ను ;; * స త్త మా ; త్ర	మా ;; - చా	ల - న . . మ్మి ‖
రీరీ ; * సా రీగా ; రీ	సా ;; - ధా	నీపా ; మా ‖
తిని ; * సార్వభౌ ; మ	శ్రీ ;; - త్యా	గరా ; జ ‖

గరిసరిగమ *

ను.త. . . * (ఎంత వేడుకొందు)

(50) రా. జనరంజని – తా. ఆది.

ప. స్మరణే సుఖము రామనామ – నరుడై బుట్టినందుకు నామ (స్మ)

అ. వర రాజ యోగ నిష్ఠులౌ – వారి కానంద మందేటట్టు (స్మ)

చ. రామనామ శ్రవణమువలన – నామరూపమే హృదయము నిండి –
ప్రేమ బుట్టఁజేయఁగ లేదా? నిష్కామ త్యాగరాజు సేయు నామ! (స్మ)

ప.	; ; ; * సారీ – గా ; మా	రీ ;; – రీ	; – రిసస్సా ‖
	; ; ; * స్మర – ణే ; సు	ఖ ;; – ము	; – రా..మ ‖
2.	రీ ; రీ * సారీ – గమపాపమ	,,	,, ‖
	నా; మ * స్మర – ణే. . సు.	,,	,, ‖
3.	,, * సారీ–గమపధపమరీ	,,	,, ‖
	,, * స్మర–ణే. . . . .సు	,,	,, ‖
4.	,, * సారీ – గమపమరీ	,,	,, ‖
	,, * స్మర – ణే. . . సు	,,	,, ‖
5.	,,	సరిగమపమ – రీ	,, ‖
	,,	ఖ . . . . . . – ము	,, ‖
6.	రీ ; రీ * పాపాపా ; పా	మారీ ; – రీ	,, ‖
	నా; మ * స్మ ర ణే ; సు	ఖ . ; – ము	,, ‖
7.	,, * పానీ – పనిసాధా	పనిసధపమ – రీ	,, ‖
	,, * స్మర – ణే. . సు	ఖ . . . . . – ము	,, ‖
8.	,, * పామారీసాధా	ధా ;; – నీ	సా – నిసరీసా ‖
	,, * స్మ ర ణే . సు	ఖ ;; – ము	. – రా. .మ ‖

రీ ; రీ * సరిగా - రిగరీపా | ధాపా ; - నీ | సా రీ ; రి ||
నా; మ * న. రు - డై. . . | బు ట్టి ; - నం | . దు ; కు ||
గ మపమరీ *
నా. . .మ * (స్మరణే)

అ. ;;; * పానీసాం ; ధా | పా నీ ; - సాం | రీగాం ; షూ ||
;;; * వరరా ; . | జయో; - . | గ ని ; . ||
రీ ; సాం * పనిసరి - సాం ; ధా | పమా ; - పని | సధపా ; మా ||
ష్ఠుం; లా * వారి. . - కా ; . | నంద ; - . . | మం. . ; దే ||
రి సా నీ *
ట . ట్టు * (స్మరణే)

చ. ;;; * పాపాపా ; పా | నీ నీ ; - సధ | పమ రీ ; రి ||
;;; * రామనా ; మ | శ్రవ ; - ణ . | . . ము; . ||
గాగా ; * పమరీ సాధాపా | స్నీసా ; - రి | గా - గ మపామా ||
వ ల్ల ; * నా.మరూ . . | పమే ; - వ్యా | ద - య . . ము ||
రీ రీ ; * పానీ సాం ; ధా | పానీసాం - సాం | రీగాం ; షూ ||
నిండి ; * ప్రేమబు ; . | ట్ట . జే - య | గలే ; . ||
రీసాం ; * ప నిసరిసాం ; ధా | ప నిసధపమ-పని | సధపా ; మా ||
దాని ; * పాక. . . . ; మ | త్యా. . గ. . -రా. | జు. సే ; యు ||
రి సాన్నీ *
నా. మ * (స్మరణే)

(51) రా. సావేరి - తా. ఆది.

ప. రామబాణ త్రాణశౌర్య మేమని దెలుపుదురా? ఓ మనసా! (రామ)

అ. భామ కొసబడు రావణు మూలబలముల నేలగూల జేయు- (రామ)

చ. తమ్ముఁడు బడలిన వేళ సురరిపు తెమ్మని చక్కెర పంచియ్యగ గని
తెమ్మనుచును ఇంద్రాది బల్కు, సమయంబని లేవఁగా-
సమ్మతితో నిలఁబడి కోదండపు జ్యాఘోషములశనులఁ జేసి తా-
నెమ్మతి గల తోఁడును జూచెనురా, నిజముగను త్యాగరాజనుతమగు శ్రీ (రామ)

ప. ; * గరిగరిసా - సా ; సన్నిధా - రిసరీ | ; - స రిమాపధ | పా ;; - పా ||
; * రా...మ - బా ; ... - ...ణ | ; - త్రా..ణ. | శా ;; - ర్య ||

2. ధపమా * ,, - ససరిససన్నిధా - రిసరీ | ,, | ,, ||
... * ,, - బా..... - ..ణ | ,, | ,, ||

3. ,, * ,, | ,, | పధసా ;; - నిధ ||
,, * ,, | ,, | శా. . ;; - ర్య. ||

4. ధపపమ * ,, | ,, | పధ - సారిగ - రిసనిధ ||
.... * ,, | ,, | శా. - .... - ...ర్య ||

5. ,, * ,, | ; - రి సరిమపా | పాధా-ధపపమ-ధపధా ||
,, * ,, | ; - త్రా... ణ | శా .-.......-..ర్య ||
; * పధారిసా - గ రిసా - ని పధా | సా ;; - సా | నినిధా - ని నిధమ ||
; * మే. మని - బె. లు - పు. డు | రా ;; - ఓ | ... - మ. న. ||
గరి * గరిగరిసా - సన్నిధారీసా | ; - రి రిపమపధ | పాధా-ధపపమ-ధపధా ||
సా. * రా...మ - బా... ణ | ; - త్రా...ణ. | శా .-......-..ర్య ||
; * పధా - రిసా - గరిసా - ని పధా | ని సిసిసి - రీ ; - సా | నిదధా - ని నిధమ ||
; * మే. - మని - బె. లు - పు. డు | రా.... - ; - ఓ | ... - మ. న. ||
గరి * గరిగరిసా - స న్నిధా - రీసా | ; - రి రిపమపా | పాధాధపపమ - ధపధా ||
సా. * రా...మ - బా.. - ..ణ | ; - త్రా..ణ. | శా ...... - ..ర్య ||

; * పధా - రిసా - గ రిపా - నిపధా | స రిగరి - గా ; - రిస | నిదధా - ని నిధమ ||
; * మే. - మని - దె. లు - పు.దు | రా. . . - . ; - ఓ. | . . . - ము. న. ||
గరి *
స. * (రామభాణ)
అ. ; * దాధా పా ; - పామదధా | ; - ప ధానిధా | సా ;; - నిధ ||
; * భా మ కా ; - స . పదు | ; - రావ ణు . | మూ;; - ల . ||
షమ * దాధా-పాధా-ధపపమ-పామదధా | ,, | ,, ||
. . * భాము - కా . - . . . . . - స . పదు | ,, | ,, ||
షమ * ,, | ,, | సా పధసా - నిధ ||
. . * ,, | ,, | మూ. . . - ల . ||
షమ * ,, | ,, | సా ; - నిసరిస ||
. . * ,, | ,, | మూ; - ల . . . ||
రి * రిగారిసా - నిసరిసనిధపమ-పాధా | రి సరీ - ధపధా | పా ; - ధ నిధమ ||
* బ ల ముల - నే. . . . . . . - . ల | గూ. . . - ల . . | జే ; - యు. . . ||
గరి * ,, - ధపధా | ని సరిసరీ;-మపధపధా; | ,, ||
. . * ,, - . . ల | గూ. . . ;-ల . . . . ; | ,, ||
గరి * ,, | ,, | మమపధ - ని నిధమ ||
. . * ,, | ,, | జే . . . - యు. . . ||

గరి *

.. * (రామబాణ)

చ. నిధ ని ప - ధపధమ - దధపధ - ధనిపధ	సాం ని ధ - పమ గ రి	సా రి మ ప మ - పధ	‖
త.మ్ముడు - బడలిన - వే. శ . - సురరిపు	తెమ్మ ని - చ. క్కొర	పంచి . య్యాగ - గని	‖
మరిపమ - ధ పధా - ధ పమగారి - రిమ	ధ్యా స రి - పా , మ	గా , రి - సా ;	‖
లెమ్మను - చునుఇం - ద్రా.రి బల్కు - సమ	యంబని - లే , వ	గా , అ - ఆ ;	‖
సరి గ రిసా --ధపపమ - సాంనిదధప	ధ రిసాం - నిధ పని	ధమ - పధసిసిసాం	‖
స.మ్మతితో - నిల బడి - కో.దండపు	జ్యా. ఘో - షములశ	నుల - జే. . సితా	‖
సిరిగ సి - రిసరీ - గ రిసాం ని దధా	ధరిసాంనిధ - రీ	సి - ధాధ - పమగరి	‖
నె.మ్మతి - గలతో - డునుజూ చెనురా	నిజముగను - త్యా	గ - రాజ - నుతమగు	‖

రి *

శ్రీ * (రామబాణ)

(52) రా. పూతువరాళి - తా. ఆది.

ప. రఘువర ! నన్ను మఱువతగునా ? (రఘు)

అ. నగధర ! భ క్తజనాఘ నివారణా ! (రఘు)

చ. తల్లి దండ్రులన్న దమ్ములునున్న, పాలతికి యొక్కఁడు పురుషుఁడౌనా ? (రఘు)

2. పరదైవములు, బాగుసొమ్ములు, సురచుత! మంగళ సూత్రమౌనా ? (రఘు)

3. చేసిన పుణ్యాచయము బ్రహ్మణ్యా! యాసనోపంగితి, అనుపమలావణ్యా! (రఘు)

4. మనసున నీకే మరులుకొన్నాను, సజ్జనహిత! త్యాగరాజనుత! శుభకర! (రఘు)

ప. ;	*	ని సని - ధపమ - గారీ - రీ సా	; - సరీగమా	పా ;; - పమ	‖
;	*	రఘు. - వర . - న . - న్నుమ	; - ఉవతగు	నా ;; - అ.	‖
2. పధ	*	ని సని - ధపమ - పమగా - రీ సా	,,	పాధా-పాధప-పామా-గమ	‖
. .	*	రఘు . - వర . - న . . - న్నుమ	,,	నా . - . . . . - . . - . .	‖
3. పధ	*	నిస నిధపమ-గమపధ-నిరినీ-ధమగరి	సా - సరీగమా	,,	‖
. .	*	రఘు. -వర . -న . . . - . . . -న్నుమ.	. - ఉవతగు	,,	‖
4. పధ	*	నిసనిధపమ - గారీ - రీ సా	; - సరీగమా	పా ; ; ;	‖
. .	*	రఘు. - వర . - న . - న్నుమ	; - ఉవతగు	నా ; ; ;	‖
అ. ;	*	సిసాసిసా - సనిధా - నీ సా	; - సాని - ధపమ	గ మపధనీ - సారిస	‖
;	*	నగధర - భ . . - క్తజ	; - నా. - ఘుని.	వా. . . ర - ణా. .	‖
సీ	*	సిగా - రిసా - ,,	,,	,,	‖
.	*	నగ - ధర - ,,	,,	,,	‖
,,	*				
,,	*	(రఘువర)			
చ. ;	*	పధాపధా - సనిధనిసా ;	; - సనీ - రి సా	సనిధనిసా - నిధ	‖
;	*	తల్లిదండ్రులు - ల . . . న్న ;	; - ద. - మ్ములు	ను. . . . - న్న.	‖

పమ * గ గాగగరి - గ మపధ నీ - సాంరిసీ | నీ - ధ నీ ధ ప మ | గమపధనీ - సాంరిసీ ||
. . * పాల తి కి. - యొ. . . .క్క - డు . . | . - పురుషుఁడౌ. | . . . . . . - నా. . ||
నీ *
. * (రఘువర) (ఇతర చరణము లిటులనే పాడఁదగినయవి)

(53) రా. అఠాణా - తా. ఆది.

ప. ఇలలో ప్రణతార్తి హరుడనుచు - పేరెవరిడిరే? శంకరుఁడని నీ (కిల).
అ. దలచి కరఁగి చిరకాలము పదముల - దండమిడిన నాయెడ దయ లేదాయ (ఇల).
చ. కరచరణయురము నొసలుభుజములు - ధరణి సోకి మ్రొక్కఁగ లేదా ?
శరణనుచును మొఱలిడ లేదా ? పంచనదీశ ! త్యాగరాజనుత ! నీ (కిల)

ప. ; * సనిసా ; - సానీసా ; | రీ - ఁ రిసనిపా | ని నిపా - ని నిపమ ||
; * ఇలలో ; - ప్ర ణతా ; | ర్తి - హ. రు. డ | ను . చు - ను. . . ||
పా * స నీపమారీ - ;; - రిస | మరి - పమనిపనిస | రీమరి-సారిస-నీసని-ధానీ ||
పే * రెవ్వరిడి రే - ;; - శం | క . - రు . డ . ని. | నీ . . - . . . . . . - . , ||
నిధ *
. . * (కిలలో)

అ. ; * మపానిసా - రీరిమారిసా | నీసారీమరి - సరిసా | నిసధానీసా ||
; * దల చి క - రఁగి . చిర | కా. . . . - ల. ము | ప . దము ల ||

* ధమరిసనిప – ని నిపమ – రిమరిస | ; – మపానిసా | రీమరి-సారిస-నీసని-ధా ||

* దం. . .డ. – మి . డి. . – న.నా. | ; – యెడదయ | లే . . – . . . . –దా. . – . ||

ని *

యె* (ఇలలో)

చ. * పపాపపా – గాగా రీసా | ; – ని సారిమా | పా ; – నినిపా ||

* క ర చ ర – ణ యురము | ; – నొసలు భు | జ ; – ము.లు ||

* నినిపా – మ పధపమరి – రి మరిస | ; – రి మరిమపా | నిపనిప – నినిపా ||

* ధరణి – స్నో. . , కి. – (మొ. . . | ; –క్క . . . . . గ | లే. . . – . . దా ||

* మపానిసా – గాగా , రి సా | నీసారిగరి – సారిసనిసా ; | ని సధానిసా ||

* శర ణ ను చు ను , మొఱ | లి . డ. . – లే . . . ; | దా. . పం. ||

* గిగరిసనిప – నినిపమరిస – సా | మరిపమనిపనిస | నీసారిగరి – సారిసనిసా ||

* చ.న . దీ. – . . శ . . . . – త్యా | గ . రా. . . జ. | ను . త . . – నీ . . . . ||

నిధ *

. . * (కిలలో

(54) రా. పావని – తా. ఆది.

ప. లేమి దెల్ప పెద్ద – లెవరు లేరో ? (లేమి)

అ. ఆమనీమ లెల్ల మాని – ఈ మహిలో బుట్టిరో (లేమి)

చ. నీ రూపమున బూని మనసు–నిర్మలులై యుండలేదా ? ధారాధరాభ శరీర ! త్యాగరాజవినుత !

ప. , * దాధ-పా;మపధపమా-గాగ-గగగా | గరిరీ - సా ; - నిస | నిగారి-గపామ-పధాప-పధనిధ||
, * లేమి-డె ;ల్ప. . . . -పెద్ద-లెఖరు | లే. . - రో ; - . . | . . . . - . . . . - . . . - . . . . ||
ని * ,, | గరిరీ - సా ;; |
. * ,, | లే. . - రో ;; | (ఇచట నిలుపవలయును.)

అ. , * దాధ - నీ నిసా - నిసరీరీ - రి గరీ | , - రీ రి - సాసా | ;-రీసాసా-నినిధా-పధనిధ||
, * ఆ మ - హిమ . - లె. .ల్ల - మా.ని | , - ఈమ- హిలో | ;-బు. ట్టి -రో. . - . . . . ||
ని *
. * (లేమిదెల్ప)

చ. , * పపా-ప ప -మపధపపమ-గా గ-రీగాగరిరీ| , - గా గ రీ - రి స స | , - స నిస - గరిగా ||
, * నీరూ-పము-న . . . . . -బూని-మనసు. .| , - ని ర్మలు - లై. . | , - యుండ - లే.దా ||
, * దాధా - నిసా , - నిసరీరి - రిగరీ | , - రీ రి - సాసా | ;-రీసాసా-నినిధా-పధనిధ||
, * ధారా - ధరా , - భ. . శ - రీ . ర | , - త్యాగ - రాజ | ;-వి . . -ను. . -త . . . ||
ని *
* (లేమిదెల్ప)

(55) రా. కాంభోజి - తా. ఆది.

ప. మఱి మఱి నిన్నే మొఱలిడ నీ-మనసున దయ రాదు ! (మఱి)

అ. కరి మొఱవిని సరగునఁ జన నీకు-కారణ మేమి ? సర్వాంతర్యామి! (మఱి)

చ. కరుణతో ధ్రువుని కెదుట నిలిచిన - కథ విన్నానయ్యా,
సురరిపు తనయునికై నరమృగమా - సూచన లేమయ్యా ?
మఱచియున్న వనచరుని బ్రోచిన - మహిమ దెలుపవయ్యా,
ధరను వెలయు త్యాగరాజసన్నుత ! తరముగా దింక నే విననయ్యా ! (మఱి)

ప. ; * ధసానిధా - పామా - పానిధ | ధప - మపమ - గమా | పాధా - పా ; ||
; * మఱి మఱి - ని . - న్నే.. | .. - .... - మొఱ | లిడ - నీ ; ||

2. ; * ,, | ,, | పాధా - పాధనిధానీ ||
; * ,, | ,, | లిడ - నీ .... ||

3. ధప * ధసానిధా - పామా - పాధనిధాపా | మాపధపామా; - గమా | ,, ||
.. * మఱి మఱి - ని . - న్నే.... | ..... ; - మొఱ | ,, ||

4. ధప * ,, - మపదధ - ని నిదధ | పా - మపమ - గమా | ,, ||
.. * ,, - ని ....- న్నే... | . - .... - మొఱ | ,, ||

5. ,, * ,, - మపధరి - స సినిధ | ధప - మపమ - గమా | ,, ||
,, * ,, - ని ....- న్నే... | .. - .... - మొఱ | ,, ||

6. ,, * ధసాని-పధస-సారిగ- రీరీ-ససినిధ | ,, | ,, ||
,, * మఱి . -మఱి.- ని. - .... - న్నే... | ,, | ,, ||

7. ,, * ధసానిధా - పా; పధమగ - పధసా | సనిధప - పమగరి | సారీగామగరీ ; - రిగారి ||
,, * మఱి మఱి - ని ; ..... - న్నే.. | .... - మొ.ఱ. | లి . డ . . నీ ; - .... ||

8. సా * సనిసిపగా సా; - గరి | గా , మ - గా - రీ గరి | సారీగామగరీ - రిగారి ||
. * మ. న .సు న ; - ని. | స్నే, . - . - మొఱ. | లి.డ . . నీ. - . . . . ||

9. ,, * ,, - పా | పా ; ధపమా - గా,మగరీ | ,, ||
,, * ,, - ని | స్నే; . . . - . ,మొఱ | ,, ||

10. ,, * ,, |పధనిధ-మపధప-మాగామగరీ| సారీగామగ-రిగమగగరిరిస ||
,, * ,, |స్నే. .- . . . . -మొ . అ . . | లి . డ . . -నీ . . . . ||

11. ,, * ,, - నిని | ధా - నినిపా - ధప | ధమ - మగగరి - రిగమగ ||
,, * ,, - ని . | స్నే - . . మొ - అ . | లి . - డ. నీ. - . . . . ||

12. గరిసా * ,, | ధప - మప-ధానిదధపమా | గరి-సారీగామగ-రిగమగ ||
. . . . * ,, | స్నే .-. . -మొ . . అ . . | లి . - డ. నీ . . - . . . . ||

13. ,, * సనిసిపధా - సరిగమ - పాధనిధానీ | పధపమ-పధనిదధపమగ |పధనిదధపమగ-రిగమగగరిరిస||
,, * మ. న. సు - న. . . - . . . ని . | స్నే. . . - మొ. . .అ. . . |లి . . .డ. . .-నీ . . . . . . ||

14. ,, * ,, ధస-రీగమ-గామప-మాపధ-పాధా|ధారీసనిధా-పధసా-మామా|పధనిధ-పధనిధ-ధపమగరిగమగ||
,, * ,, సు.-న. . - . . . . - . . . - ని . |స్నే. . . . .-మొ. . - అ . |లి . . .- . . డ. - నీ . . . . . . ||

15. గరిసా * ,, - మపధా - ధారీ | సనిధా-పాధా-సాపమ|పధనిధ-పధనిధ-ధపమగ-రిగమగ||
. . . . * ,, - . . . . - ని |స్నే. . - . . . -మొఱ. |లి. . . -డ . . . -నీ. . . - . . . . ||

16. ,, * సనిసిపధాసా ; - రీ గా | మపధ - పధని - ధని | ధ - పధప - మపధప ||
,, * మ . న . సున ; - దయ | రా. . - . . . . - . . | . - . . . . - దు. . . ||

మప * ధసానిధా - ధమగా - పధసా | సనిధప - సమగరి | సారీగామగ-రిగమగ-గరిరిస ||
.. * మతిమతి - ని . . . - న్నే.. | . . . . - మొ.అ. | లి . డ . . -నీ. . .- . . . . ||
సా * సన్నిసిపధ్గాసా ; - ; ; |
. * మ.న. సు న ; - ; ; | (ఇచట నిలుపవలయును.)

అ. ; * నిధా - నిపా - ధపమపమ - పధా | పధసని - నిపధా | సా ; - సా ; ||
; * క రి -మొఱ - వి . ని . . - సర | గు. న. - జ. న | నీ ; - కు ; ||
,, | ,, | సా ; - సనిధప ||
,, | ,, | నీ ; - కు. . . ||
మప * ,, | ,, | సనిపధ - సారిగరీసా ||
. . * ,, | ,, | నీ. . . . - కు . . . . ||
నిధ * రిసానిధా - పధనిధ - మపమపధా | ,, | సా, ని - ధానిదధాపా ||
. . * కరిమొఱ - వి . . . . - ని. . సర | ,, | నీ , . . - కు . . . . ||
మప * మగమప-పమపధ-ధపధనిధానిధ-పాధామా-పధా |,, | ధాసారీగా ||
. . * క. రి. -మొఱ. .-వి. . . ని . . .- . . . . . .-స ర |,, | నీ . కు . ||
మగ * గరీసా - సనిధా - మపధరిసా | ; - సారీస - నీధాపా ; | ధానిధపా ; - ధపమప ||
. . * కా. . - ర. ణ - మే. . .మి | ; - స . . . - . ర్యాం ; | త . . . ; - ర్యా... ||
ధప *
మి. * (మతి మతి)

చ. ; * పపపా - పాధాపా - మాపా | పమగా - మపధాపా | పాధనిధానీ ; - దధా ||
; * కరుణ - తో . . . - ధ్రువు | ని . . - కె. దు ట | ని . . . . ; - ల్చిన ||

2. ; * నిధపా - పాధాపా - మాపా | ,, | ,, ||
; * కరుణ - తో . . - ధ్రువు | ,, | ,, ||

3. ; * నిధనిప - పధనిధ - మపధాపా ; - మాపా | ,, | ,, ||
; * కరుణ. - తో . . - . . . . ; - ధ్రు వు | ,, | ,, ||

4. ; * పధసాసనిధా - ,, | ,, | ,, ||
; * క. రు. ణ . . - ,, | ,, | ,, ||

5. ; * పధసరిసనిధా - పధసా - నిదధపపా ; - మాపా | ,, | ,, ||
; * క . రు . ణ . . - తో . . - . , . . . ; - ధ్రువు | ,, | ,, ||

6. ; * పధసరి - గరిరిస - సనినిధ - పధరిసనిధ - నినిదధప - మాపా | పమగా - మపధాపా | ,, ||
; * క. రు. - ణ . . . - తో . . - . . . . - . ధ్రు. . . - వు . | ని . . . - కె . దు ట | ,, ||
; * ధా, ని - నిధపా - పాధా - ధపమా - గామా - పాధని - ధానీ | ధపధా - ; ; | పా ; - ; ; ||
; * కా, . - ఛ . . - వి . - న్నా . . - . . - న . . - . . | య్యా . . - ; ; | . ; - ; ; ||
; * పధా - రిసా - నిధపధసా - ప స | ధానిధ - పాధప - మగగరి | సారిగామగరీ ; - రిగారి ||
; * సుర - రి పు - త . న . . - యుని | కై . . - . . . . - న. ర. | మృ. గ. . మా ; - . . . . ||
సా * సససపధసారీ - రీగమ - గామగరీ ; | సారీగామగరీ ; - రిగారి | సా ; - ; ; ||
* నూ. . . చ న - లే . . - . . . . ను ; | య్య. . . . . ; - . . . . | . ; - ; ; ||

1.	; *	సారీగమగా - గారీ-గరిసా, - మమా	గమపా - మపధని	పా ; - మగగరి	‖
	; *	మఱచి. . -యు.-. . న్న, - వన	చ. రు - ని . . .	బ్రో; -	‖
2.	రిస *	,,	,, - మపధా	పాధనిధాపా - ,,	‖
	చిన *	,,	,, - ని . .	బ్రో. . . . . - ,,	‖
3.	,, *	,,	గమపా-మపధనిధప-మప	ధనిధప - మగగరిరిస	‖
	,, *	,,	చ రు . - ని. . . . . . . - . .	బ్రో. . -	‖
4.	సని *	,,	గమపా - మపధా - ,,	,,	‖
	చిన *	,,	చ . . . - రు . . . - ,,	,,	‖
5.		,, - సీనిధా ;	నిధపా-ధపమా-గమపా-మపధా	పధసానిధ-పధరిసీ-సానిధపా	‖
		,, - వ. న ;	చ . . -రు . . . - ని. . - . . .	బ్రో. . . . - . . . . . -	‖
6.	మగగరి *	,, - మమా	గమపా - మపధా	పాధనిధా నీ; - దధా	‖
	చి. న. *	,, - వన	చ . రు - ని . .	బ్రో. . . . ; - చి న	‖
	; *	ధానీనిధపా-పాధాధపమా-గామా-పాధని	ధని - ధ పధా;	సధసా ; ;	‖
	; *	మ .హి . . - మ . దె . . -లు ప -వ . .	. . -య్య . . ;	. . . ; ;	‖
	; *	పధసా - ధసరిరీ - రీగమగామగ	రీ ; సారిగరిగరిసా;	రిసనిధ - ప ధసరి	‖
	; *	ధర ను - వె.లయు- త్యా.	గ ; రా. . . . .జ ;	స . . . - న్న . త.	‖

; * గరిరిసనిధ – పధ – సాంరిగరీ ;– రిస | నిధ – ధపమగ – గరి | సా – రిగమపధా ||

; * త . ర . . ము–గా. – . . . . . ;– డి . | క . – నే. . . . – వి. | న – న. . . . ||

ని ప *

య్యా. * (మతి మతి)

(56) రా. ముఖారి – తా. రూపకము.

ప. ఎంతని నే వర్ణింతును శబరీ భాగ్య? (మెంతని)

అ. దాంతులు వరకాంతలు జగ – మంత నిండి యుండగ (ఎంతని)

చ. కనులార సేవించి – కమ్మని ఫలముల నొసగి – తనువు పులకరింప పాదయుగములకు మ్రొక్కి

ఇనకుల పతి సముఖంబున – పునరావృత్తి రహిత పదమును బొందిన త్యాగరాజ వినుతురాలి పుణ్యంబును (ఎంతని)

ప. రీ ; | మాపా – నిధాప || మపధప | పమగారీసా || రీ ; | మామా – పాధా || పా ; | ; – మపమగ రి స ||
ఎం; | త ని – నే . . || . . . . | . . . వ || ర్ణిం; | తు ను – శ బ || రీ ; | ; – భా. . . గ్య. ||

2. గా రీ | ,, || నీ ; | ; – ని దధాపా ||
మెం. | ,, || రీ ; | ; – భా. . గ్య ||

3. మ గ రీ | ,, || సా ; | సా – స నిధాపా ||
మెం. . | ,, || రీ ; | . – భా. . గ్య ||

4. మ గ రీ | పమపా–నినిధప || ,, || గార్ | మా – పాధాసా || సరిమా | గరి – సానిధపమ ||
మెం. . | త . ని – నే. . . || ,, || ర్ణిం. | తు – ను శ బ || రి . . | . . – భా. . గ్య. ||

5. పధసరి | మా–గరిస–నిధప || ,, || ,, || సారీమాపమ | ,, ||
మెం. . | త –ని . .–నే. . || ,, || ,, || రి . . . . | ,, ||

6. గా రీ	మా-పానిధాప ‖	మపధప	పమగారీసా ‖	రీ ;	మామా - పాధా ‖	పా ;	; ; - ; ; ‖
మెం.	త - ని నే . . ‖	. . . .	. . . వ. ‖	ర్థిం;	తు ను - శ బ ‖	రీ ;	; ; - ; ; ‖
అ. సానీ	ధా - సాసాసా ‖	రీ ;	రీ రీరీరీ ‖	గరీ ,	; ; - ; ; ‖	∸నిధా	సా ; ; ; ‖
దాం	తు - లు వ ర ‖	కాం;	తెలుజగ ‖	. . ,	; ; - ; ; ‖	. . .	. ; ; ; ‖
2.	,,		రీరీగారీ ‖	గరిరీ	సా - సనిధాపా ‖	మ పధప	పమగరిమాపా ‖
	,,		తెలుజగ ‖	మం..	త - నిం. . డి ‖	యుం. .	. . . . డ గ ‖
3.	,, ‖	పధసరి	మాగాసా ‖		,,		‖
	,, ‖	కాం..	త లు జ గ ‖		,,		‖
చ. మాపా	ప మగారీసా ‖	రీమా	పా ; ధాపా ‖	మాధప	ప మగారీసా ‖	రీమా	పా ; ధాపా ‖
క ను	లా. . . ర ‖	సే .	విం ; . చి ‖	క ను.	లా . . . ర ‖	సే .	విం ; . చి ‖
సనిధప	,, ‖	,,	‖	రిమపధ	నీ నీ నీనీ ‖	ధా∸ని	ని దధా - పా ; ‖
క. ను.	,, ‖	,,	‖	క . . .	మ్మనిఫల ‖	ము .ల	నొ. స - గి ; ‖
ధామా	పామాగారీ ‖	సరిమా	గా - రీసా ; ‖	నీ ధా	సారీమాపా ‖	ని నిధా	నినిపా - ధ పధా ‖
త ను	పు పు ల క ‖	రిం. .	. - పపా ; ‖	దగము	గ ముల కు ‖	మ్రొ. .	. . . - క్కి. . ‖
నీధా	నీపా - ధాపా ‖	మపధప	పమగరి-మాపా ‖	పామా	నీ ధానీ ; ‖	ధాసా	; సనిధా - ధాపా ‖
ఇ న	కుల - ప తి ‖	స.ము.	ఖం. ..-బు న ‖	పు న	రా . వృ ; ‖	త్తిర	హి . త - ప ద ‖

"మును బొందిన త్యాగరాజ వినుతురాలి పుణ్యంబును" (అనుపల్లవి తీరున పాడదగినది.)

(57) రా. కానడ - తా. రూపకము.

ప. శ్రీనారద! నాద సర-సీరుహ భృంగ! శుభాంగ! (శ్రీ)

అ. దీనమాన రక్షక! జగ - దీశ! భేష సంకాశ! (శ్రీ)

చ. వేదజనిత వర వీణా - వాదన తత్వజ్ఞ! ఖేద హర! త్రితాపరహిత! ఖేచరవినుత!

మోదక కులజాప్త! సదా - మోదహృదయ! మునివర్య! శ్రీద! త్యాగరాజవినుత! శ్రీకర! మాంపాలయ (శ్రీ)

ప.1-2.	రీ ;	సా ; - నీసా	ధానీ	ధా - నీసాసా	రీ ;	ని సరిస - సరిసా	గానీ	ధా - నీసాసా
	శ్రీ ;	నా ; - రద	నా .	. - దసర	శ్రీ ;	నా. . . - ర . ద	నా .	. - దసర
3-4.	రిమాగ	రిససా - సనిరిస	,,	,,	; రీ	రీ గా - మా ,	పా - మప	గా , మరిసనిస
	శ్రీ . .	నా. . - ర. ద.	,,	,,	; సీ	రుహ - భృం ,	గ - శు.	భాం, గ. . . .
5.	,,	,,	,,	,,	,,	గామా - మానిధ	పామా	రీగామాపమ-గామా-రీసా
	,,	,,	,,	,,	,,	రు హ - భృం. .	గ శు	భాం. . . . - గ . - . .
6.	,,	,,	,,	,,	,,	గామా - ధనిసరీ	సనిపమ	రిగమపగమరిస
	,,	,,	,,	,,	,,	రు హ - భృం. .	గ . శు.	భాం. . . . గ.
7.	రీ ;	సా ; సనిరిస	,,	,,				
	శ్రీ ;	నా . ర. ద.	,,	,,				
అ.	పాధా	పా - మా ; పా	గామా	ధాధా - నిసరీ	గామా	రీ - రిసనీసా	ధపమప	గా , మరిసనిస
	దీ .	న - మా ; న	ర .	క్ష క - జ. గ	దీ .	శ - భే. . ష	సం. . .	కా , శ . . . .
చ.	మాధా	పా - మాపాపా	మాపా	పమగామా ;	ధపమప	గా , మ - రీసా	సా , ని	రీ , ససా , స
	వే .	ద - జనిత	వర	వీ . . ణా ;	వా. . .	. , . - దన	త , .	త్వా, . జ్ఞ , .

సాన్రీ | సారీ రీ రీ || గా ; | మా - ధనిసరీసా || నిసధని | పామాప - గాగా || గమారి | సా ; ; ; ||
ఖే . | ద వార త్రి || తా ; | ప - ర. హి. త || ఖే. . . | చ ర . - వి ను || త . . | . ; ; ; ||

రీ పా | మాధప - రిగమప || గాగా | మారీ - సా ; || ; రి | రిగాగామా || నీధా | ధపపమపా ; ||
యా. | ద శ . - కు.ల . || జా . | ప్రస - దా ; || ; మో | దహృదయ || ముని | వ . . . ర్య ; ||

పాధా | పా - మా ; పా || పమగా | మా - ధాధాధా || నిధపా | పా - ధపమాపా || పమగా | మా - ధానీసరీ ||
శ్రీ . | ద - త్యా ; గ || రా. . | జ - వి ను త || శ్రీ. . | ద - త్యా . . గ || రా. . | జ - వి నుత . ||

సనిపా | పా - ధపమాపా || ,, | మా-ధానిసరీమ || రిసనిధ | పా - ధపమాపా || ,, | మా - ధానిసరీ ||
శ్రీ. . | ద - త్యా . గ || ,, | జ - వి . ను .త || శ్రీ. . . | ద - త్యా . . గ || ,, | జ - వి ను . త ||

గా ; | మారీ - సా ; || ధపమప | గా , మరీసా || రీ ||
శ్రీ. ; | క ర - మాం; || పా. . . | . ; లయ . || శ్రీ ||

(58) రా. మాయామాళవగౌళ – తా. రూపకము.

ప. తులసీ దళములచే సంతోషముగా పూజింతు (తుల)

అ. పలుమారు చిరకాలము - పరమాత్ముని పాదములను (తుల)

చ. సరసీరుహ పున్నాగ చంపక పాటల కురువక - కరవీర మల్లికా సుగంధరాజ సుమముల్ -
ధరనివి యొకపర్యాయము ధర్మాత్ముని సాకేత - పురవాసుని శ్రీరాముని వర త్యాగరాజ నుతుని (తుల)

ప. నీధా | పామాగామా || ధపపమ | గారీసాని || సారీ | గాగాగా ; || గామధ | పధ - మపగామా ||
తుల | సీ ద ళ || ము.ల . | చే . సం. || తో. | ష ముగా ; || పూ . . | . . - జిం. . తు ||

నీధా | పామావామా || ధపపమ | గారీసాస్నీ || సారి | గాగాగా ; || గామా | గాగా - రిసస్నీ ||
తుల | సీ . దళ || ము.ల . | చే . సం. || తో. | పము గ ; || అ . | . . - సం. ||

సారీ | గాగాగా ; || గమపమ | గా ; - రిసస్ని || ,, || గమపధ | నిధపమ - గరిసన్ని ||
తో. | పము గ ; || ఆ . . . | . ; - సం. || ,, || అ . . . | . . . . - సం . . . ||

,, | గాగా - గమపధ || నిస్రిసీ | నిధపమ-గరిసన్ని || సారి | గాగాగా ; || గమపధ | నీ - ధపమగమా ||
,, | పము - గ . . . || ఆ . . . | . . . . -సం. . || తో. | పము గ ; || పూ . . | . - జిం . . తు ||

పాధా | పామా-గామా || పధమప | గమగా - రిసస్నీ || సరిగరి | గమపమ - పధనిధ || ధ నిసా | పని-ధ ప-మగమా ||
తు ల | సీ . - దళ || ము.ల . | చే . . - సం. || తో. . | ప. ము . - గ . . . || పూ. . | . . -జిం.- . . తు ||

నినిధా | సనిధప-సిధపమ || ధపపమ | ,, || సరిగమ | పధనిస - రిసాని || సనీధ | నిధాప-పమగమ ||
తు. ల | సీ. . . -ద . ళ . || ము.ల . | ,, || తో. . | ప. ము. - గ . . || పూ. . | జిం. .- . . తు. ||

పాధా | పామా - గామా || పధపమ | ,, || సారీ | గారీగా ; || సా ; | ; ; - ; ; ||
తు ల | సీ . - దళ || ము.ల . | ,, || తో. | పముగా ; || . ; | ; ; - ; ; ||

అ. నీ నీ | నీ ; - నీసా || నీ రీ | సా ; రీసా || నీసా | నీసా - నీసా || నీసరి | సారిగ - రి స రీ ||
పలు | మా; - . ఱు || చిర | కా ; లము || పలు | మా. - . ఱు || చిర . | కా. . - . ల ము ||

,, | ,, || నిసరీ | గమగారీసా || ,, | నీ సానీరీ || గారీ | గమపమగరిసా ||
,, | ,, || చి.ర | కా. . లము || ,, | మా. . ఱు || చి ర | కా. . . ల . ము ||

నీసా | నీ సా - నీరీ || గారీ | గామాగరిసని || పని : రి | స ని -ధని స రిసని || ధ నిసా | నీధాసామా ||
పలు | మా. - . ఱు || చి ర | కా . ల .ము. || ప . ర. | మా. -. . త్మ.ని . || పా. . | దము ల ను ||

చ. పాధా	పధపధ-మాపా	పమగమ	పా-పమగామా	ధపపమ	గారీ రి సన్నీ	సారీ	గామాగామా	॥
స ర	సీ . . . - రు హ	పు . . .	. -న్నా. . గ	చం . .	ప కపా . .	ట ల	కు రు వ క	॥
గామా	పధనీసానీ	ధపమా	గా - గాగరిసన్ని	గారీ	గామాధామా	గ రిగమ	గ రీ , - ;;	॥
క ర	వీ . . . ర	మ . .	ల్లి - కా . . . సు	నం.	ధ రా . జ	. సుమ .	ముల్ , - ;;	॥
పాధా	పాధా-మాపా	మగమా	పాధాపాధా	ధనిసరి	సా - నిధపాధా	ధ నిసా	నీ - సా ; సా	॥
ధ ర	ని వి -యొక	ప . రి	యా. యము	ధ . . .	ర్మా- . . త్ముని	సా . .	. - కే ; త	॥
పాధా	సరిగారీసా	రిసాని	స నిధా - నీసా	రీసని	ధనిసరి - సనిధని	ధనిసా	నీ - ధపపమగమ	॥
పు ర	వా. . సుని	శ్రీ . .	రా. . - ముని	వర .	త్యా . . - . . గ .	రా . .	జ - ను . తు . ని .	॥

---

(59) రా. అఠాణ - తా. ఆది.

ప. ముమ్మూర్తులు గుమి గూడి పొగడెడి - ముచ్చట వినుకోనరే! (ముమ్మూ)

అ. సమ్మతిగ రాజు కొడుకనగా విని - సంశయము దీరగ, శ్రీరాముని (ముమ్మూ)

చ. రోసముతో రఘురాముని గుణముల - రూఢిగ తమ గుణముల నటుబ్రాసి -
బ్రాసుననిడ సరినిల్వగ లేదని - త్యాగరాజ నుతుఁడెవడో? యనుచును (ముమ్మూ)

ప. ;	*	ప మాపా , - మపగా , - మపా	; - ప మాపా ,	మపగా , - మపా	॥
;	*	ము . మ్మూ , - ర్తు . లు , - గు మి	; - ము . మ్మూ ,	ర్తు . లు , - గు మి	॥
2. ;	*	,, - మాపానిని	పానీ ,,	,, - మాపాసని	॥
;	*	,, - గు మి . .	. . ,,	,, - గు మి . .	॥

3. పని *	ప మాపా , - మపధప - గా , మపా	; - ని పసనిసా	;; - ;;	‖
.. *	ము . మ్మూ, - ర్తు. . . - లు , గుమి	; - గూ . . డి	;; - ;;	‖
4. ; *	,,	; - ప ధపా - సనిసా	;;; - నీసని	‖
; *	,,	; - గూ. . - . .డి	;;; - . . .	‖
5. ధని *	,,	,,	నీ నీ నీ - ధనిసని	‖
. . *	,,	,,	పొగడె - డి. . .	‖
6. ,, *	,,	,,	,, ధని	‖
,, *	,,	,,	,, . .	‖
7. ధనిసా *	స నిపమా - పా , - ,,	,,	,, ధనిసా	‖
. . . *	ము. . . - మ్మూ, - ,,	,,	,, . . .	‖
8. నిసరిస *	,,	; - పధపా - సనిరిస	మమరీ - సనినీ - ధనిసా	‖
. . . . *	,,	; - గూ . - . . . డి	పొ.గ - డె. . - డి . .	‖
9. ,, *	స నిపా ;-పమ రీ రీ-రిసపా-సరిమ	సరిమా-రిమపా-మపనీ-పనిసా	రీ,మరిససా-ధానీధనిసని	‖
,, *	ము. . ;-చ్చ. .ట-వి. ను -కొ. . .	న. . -. . . . . . . -. . .	., . రే. . -	‖
10. ధని *	ప మాపా , - మపగా , మపా	; - ధపసనిసా	;; - ;;	‖
. . *	ము . మ్మూ, - ర్తు. లు , గమి	; - గూ . ..డి	;; - ;;	‖
౧౧. ; *	పధప స నీ-నీసనిధానీ-పాధపమాపా	ని ప ని సరీసా	నీసాప నిధా ; సీసా ;	‖
; *	స . .మ్మతి-గ . . . . -రా	జు . కొ . డుక	న . గా. . ; విని ;	‖

; * మరిమరిసా - నీసా - నీసా | ధనిసరి - రీగరిసా ; | నీ సనినీ ; నీ ; - ధనిసని ||

; * సం. . శయ - . ము - దీ . | ర . . . - గ . . శ్రీ ; | రా. . . ; ము; - ని . . . ||

ధని *

. . * (ముమ్మార్తులు)

చ. ; * పమగా;మాపా;-పమగమపా;;-పానీనీ | పా - ని సానిధా | పాధప-మాపమగా-మపా ||

; * రో. . ; స ము ;-తో. . . . ;;- ర . ఘు | . - రా. ముని | గు . . - ణ . . . -ముల ||

; * ని సరీ;-సనిపా;-సనిపమ-రిమరిమరీ; | పా - స రీమపా | ని పనిపనిప - నినీ , ||

; * రూ. . ;-ఢి. గ ;-త. మ. -గు.ణ. . ; | . - ములన టు | వ్రా. . . . . - సి. , ||

పా * పధపసనీ-నీసని-ధానీ-పాధప-మాపా | ; - పనిపసీసా | నీసాసనిధా ; - నిసా ||

. * త్రా.సున-ని. . -డ. - స . . - రి | ; - ని. . త్యాగ | తే. . . . ; - ద ని ||

; * మ రిమరిసా - నీసా - సనిసా | ధనిసరి - రీగరిసా ; | నీ సనినీ ; నీ ; - నీసని ||

; * త్యా. . గరా - . జ - ను. తు | డె. . . - వ . . . ; | డో. . . ; యు; - ను. . ||

ధ ని *

చను * (ముమ్మార్తులు)

(60) రా దేవగాంధారి - తా. ఆది.

ప. కరుణా సముద్రా! నన్ను - కావవే, శ్రీరామభద్రా! (కరు)

అ. శరణాగత హృచ్ఛిద్ర - శమన! నిర్జిత నిద్ర! (కరు)

చ. నా పాపము నాతో నుంటే - శ్రీప నీబిరుదు కేమిబ్రతుకు?

ఏపాపుల శాపమో? ఎందు కీచలము? త్యాగరాజనుత! (కరు)

ప.	పామాపా ; ; ; ; - మప	ధపమా - గా రీ	; - గగ - రి స రీ ‖
	క రు ణా ; ; ; ; - స .	ము. . - ద్రా.	; - . . - రా.మా ‖
2.	,,	ధప - మప ధ ప - మగ	రీ - ,, ‖
	,,	ము. - . . ద్రా. - . .	. - ,, ‖
3.	పామాధా ; ; ; ; - ధని	సా ; - సి నినిధ	ధపపమ - మగమా ‖
	క రు ణా ; ; ; ; - స .	ము ; - ద్రా. . .	. . . . - రా.మా ‖
4.	పామాపా , మ - ధా ; ; - ధని	సా ; - సా రిసి - నీసిని	ధానిధ-పాధప-మాపమమా; ‖
	క రు ణా , . - . ; ; - స .	ము ; - ద్రా. . - . . .	. . . - . . . -రా . . మా; ‖
5.	,, - నిసి	మగరీ - ,,	ధానిధ-పాధప-మపామ ‖
	,, - స.	ము. . - ,,	. . . - . . . -రా . మా ‖
6.	పామాపా ; ; - ; ; - మప	ధప - మప ధ ప - మగ	రీ - గగరిస రీ ‖
	క రు ణా ; ; - ; ; - స .	ము. - . . ద్రా. - . .	. - . . న. న్ను ‖
	రి పమా - మగరీ ; - సరిగా - సరి	సా - ధ సిసరి రీ	మమపధప మ గరి ‖
	వే . . ; - శ్రీ. . - . .	. - రా. . . మ	భ . . . . ద్రా. . ‖

అ. ధాధనిసా ; ; ; - సాసా | ; - ని సరీ ; | ; - సరిస నిసా ||
శర . ణా ; ; ; - గత | ; - హృ.. ; | ; - చ్ఛి. ద్రా.. ||

2. నిధపమధా ; - ధనిసని - సాసా | ; - ని సగగరీ | ; - ,, ||
శ .ర. ణా ; - . . . . . - గత | ; - హృ. . . . | ; - ,, ||

3. ,, ధనిసరి - సాసా | ; - నిసమగరి | ; - స రిగ - రి సస ||
,, ... - గత | ; - హృ . . . | ; - చ్ఛి . . . - ద్రా. . ||

ధనిధరిసా - సనినిదధా - నీసా | సారిసస-నీసని-ధానిధ-పాధా | నీసని-ధానిధ-పాధప-మా; ||
శ. మ . న - ని . . . . . - రిజిత | ని . . -. . . - . . . . - ద్రా. | . . . -. . . . - . . . . - . ; ||

చ. ధా ; పా ; - ; - మాపాధానిధపా ; | ; - మపధమపా | ధపమగ - రిసరీ ||
నా ; పా ; - ; - ప . ము . . . ; | ; - నా. . .తో | నం . . . - జే. ||

రిపమా - మగరీ - ; ; - పరిగస | రీ - సనిధనిసరి | పామాపా ; ||
శ్రీ ప - నీ . . . - ; ; - బి. రు. | దు- కే. . .మి. | బ్రతు కు ; ||

ధా ; ధనిసా ; ; - సాసా | ; - నిసరీ ; | ; - సరీసా ; ||
ఏ ; పా. . ; ; - ఫల | ; - శా. . ; | ; - ప. మో ; ||

నిధపమధా ; - నిసరీ - సాసా | ; - నిసమగరి | ; - సారీరిససా ; ; ||
ఏ. . . పా ; - . . . . - ఫల | ; - శా. . . . | ; - ప. మో. . ; ; ||

ధనిధరిసా - సనిధా - నీసాసా | సారిసస-నీసని-ధానిధ-పాధా | నీసని-ధాపధ-నిధ-మాపా; ||
ఎం. . . దు - కి . . - చలము | త్యా. . -. గ. -రా. . - . . | జ . . -సు . . -త. - . . ; ||

(61) రా. కేదారము – తా. ఆది.

ప. మఱచే వాడనా ? రామ ! నిన్ను మదన జనక ! (మఱ)

అ. మరకతాంగ ! నీయొక్క – మది నెంచవలదు ? (మఱ)

చ. కాని మానవులు కరుణ లేక నాపై – లేని వేరము లెంచివ గాని –
శ్రీ నిజముగ నా చెంత జేరిన గాని – రాని నీ దయ త్యాగరాజనుత (మఱ)

ప.	పామా – మగారి – సరీస – సాసా	సనినీపా – పా	సాసా గారీ ‖
	మ ఱ – చే . . . – వా. . . – . డ	నా. . . . – రా	మ నిన్ను ‖
2.	,, సరిగరి – సాసా	,,	,, ‖
	,, వా. . . – . డ	,,	,, ‖
3.	గ మ ప ధ ప మ గ రి – ,,	,,	,, ‖
	మ . ఱ . చే . . . . – ,,	,,	,, ‖
4.	గమపనిసనిపమ – గమగరి – సాసా	,,	,, ‖
	మఱ.చే. . . . . – వా. . . . – . డ	,,	,, ‖
5.	గమపధ – పమగరి – సరిసన్నిప – ససా	మగారి – సరీస	; – ధపామగరి ‖
	మ. . . – ద . . . . – న . . . . . – జన	క. . . – . . .	; – . . . . . . ‖
అ.	పామపమగ – గమగరిసా – పనిపా	సాసా – సనినీ	సా ; సాసా ‖
	మ . ర . . – క . . . . . – తాం. .	. . – గ . .	నీ ; యొక్క ‖
	పసీసనిపా – పమగమపని – పసాసీ	నిప – పమగమపమ	పా , మ – మగగరి ‖
	మ. ది . . – నెం . . . . . . – . . .	చ. – వ	ల , . – దు. . . ‖

చ. పా, మ - మగారి - సరిగరిరీ ; | ప్ససస్ని - సారీ | మగారి - రీ , స ||
కా, ని - మా. . - న.వు.లు ; | కరుణ. - లే క | నా . . - పై, . ||
గ మ ప స సా, ని - పనిపమగమగరి | సన్ని ప్థా , - ధ్నిసా | మగారి - రీ , స ||
లే . ని . నే , . - ర. . . ము. . . | లెం.. , - చిన | గా . . - ని , . ||
మగామ - పాసా - స నిసీ సా | పగా రి - సానీ | రిసనీసా ; ||
శ్రీ . ని - జ . - ము. గనా | చెం . త - జే రి | న.గా ని ; ||
సా, నిపాపమ - గమపని - పసాసీ | నిప - పమగమపధ | పా, మ - మగగరి ||
రా, నీ ని ద . - య. . . . - త్యా.. | గ . - రా. . . . . | జ , ను - త. . . ||

(62) రా. శూలిని - తా. దేశాది.

ప. ప్రాణనాథ ! బిరాన ! బ్రోవవే ! (ప్రాణ)

అ. వేణు గానముచే పదియారు - వేల గోపికల బాలించియేలు ! (ప్రాణ)

చ. వెన్న మీగడల వేడ్క మీఱగను - కన్న పిన్నవాండ్ర కడుపు నించి -
తిన్నగా వెలయు దివ్యరూపమా ! చిన్ని కృష్ణ ! దయజేసి త్యాగరాజ (ప్రాణ)

ప. ; ; ; * పామా - మగగరిసన్ని - | సారిగా , మా | పా ; ; - గమ ||
; ; ; * ప్రాణ - నా. . .థ. - | బి . రా , న | బ్రో ; ; - వ . ||

2. పా ; ; * ,, | ,, | ,, ||
వే ; ; * ,, | ,, | ,, ||

3. ధమగరిగమ * పామా - మగగరిసని | సారిగా , మా | పా ; ; - సరి ||
వే. . . . . * ప్రాణ - నా. . . థ. | బి , రా , న | బ్రో ; ; - వ. ||

4. ధపామగరి * ,, | ,, | పాధని - సరిసని ||
వే. . . . * ,, | ,, | బ్రో. . - . .వ . ||

5. ధపామగరి * ,, | ,, | పాధని - గరిసని ||
వే . . . * ,, | ,, | బ్రో. . - . .వ . ||

6. ధపామగరి *
వే . . . . * (ప్రాణనాథ) (మొదటి సంగతిని పాడి నిలుపవలయును.)

అ. ; ; ; * ధానీసా ; సని | ధనీనిపా ; - ధా | నీ సా ; నీ ||
; ; ; * వేణుగా ; న. | ము. . చే ; - ప | దియా ; లు ||
సాసా ; * ధానీ - సరీ , సని | ,, | నీ సా ; నీ ||
వే ల ; * వేణు - గా. , న. | ,, | దియా ; లు ||
సాసా ; * ధానీ - సరిగరిసని | ,, పా | పా - ధనిసరిసని ||
వే ల ; * వేణు - గా... న . | ,, ప | ది - యా...లు. ||
సాసా ; * నీసా - రీ; గా | గసానిపా - పా | ,, ||
వే ల ; * వేణు - గా; న | ము. చే . - ప | ,, ||
,, * సానీసగరీసా | సనీసా ; - సా | , ని - ధనిధరిసని ||
,, * గోపిక . .ల | బా. . ; - . | , . - లిం. . . చి ||

ధ పామగరి *

యే. లు . . * (ప్రాణ)

చ. ; ; ; * గామాపా ; మా | గమప - మగరి - సని | సా - రి గమారీ ||

; ; ; * వె న్నమీ ; గ | డ . . - ల . . - వే. | డ్క - మీ. . అ ||

గాగా ; * గామాపా ; మా | గమామగరి - సని | సా - రిగమారీ ||

గ ను ; * క న్న ని ; న్న | వాంద్ర . . - కడు | పు - . . . . ||

గాగా ; *

నిరంచి ; * తిన్నగా వెలయు దివ్యరూపమా చిన్నికృష్ణ! దయజేసి త్యాగరాజ (అనుపల్లవి బోలును.)

(63) రా. గౌళిపంతు - తా. ఆది.

ప. తెరతీయగ రాదా ? నాలోని, తిరుపతి వేంకట రమణ! మత్సరమను (తెర)

అ. పరమ పురుష! ధర్మాది మోక్షములఁ బార దోలుచున్నది, నాలోని (తెర)

చ. మత్స్యము యాకలిగొని గాలముచే మగ్నమైనరీతి నున్నది -
అచ్చమైన దీప సన్నిధిని మరు గడ్డబడి చెఱచిన ట్లున్నది! (తెర)

2. ఇరవొందక భుజియించు సమయమున యీగ తగులు రీతినున్నది -
హరిధ్యానము సేయువేళ చిత్తము అంత్యజువాడకుఁ బోయిన ట్లున్నది (తెర)

3. వాగురమని తెలియక మృగ గణములు వచ్చి తగులు రీతి యున్నది -
వేగమే నీ మతము ననుసరించిన! త్యాగరాజనుత మద మత్సరమను! (తెర)

ప. ; * ని పనీ ; - సాసా రీ ; | సా ; - సా ; | సారీ - రిసనీ ||
; * తెరతీ ; - య గ రా ; | దా ; - నా ; | లో. - ని.. ||

2. ; * నిపనీ ; - సాసాసగరీ | ,, | సారిగ - రిసనీ ||
; * తెరతీ ; - య గ రా.. | ,, | లో.. - ని.. ||

3. ; * ,, | సా ; - మపధా | ప ధపమ - గరిగరి ||
; * ,, | దా ; - నా.. | లో... - ని... ||

4. సని * ,, | రి సపమ - ధ పనీ | ,, ||
.. * ,, | దా... - నా.. | ,, ||

5. ,, * సరీమపా - నీ ; - సాసా | సనిపధ - పామా | పధపమ - గరిగరి ||
,, * తిరుపతి - వేం; - క ట | ర . మ. - ణ మ | త్స.ర . - మ.ను. ||

6. సని * నిపనీ ; - సాపాస గరీ | సా ; - పా ; | పా , ద - ధపమా ||
.. * తెరతీ ; - య గ రా.. | దా ; - నా ; | లో , . - ని .. ||

7. ; * మపాసనీ - స.గరీ - సాసని | సరిసని - పధపమ | పధపమ - గరిగరి ||
; * తి రు పతి - వేం.. - క ట | ర . మ. - ణ . మ . | త్స. ర . - మ.ను. ||

సని *
.. * ("తెరతీయగరాదా" అని పాడి నిలుపవలయును.)

అ. ; * పమాపనీ - సాసా - సా , ని | స గరీరీ - సా | ; - నీ సాసా ||
; * ప ర మపు - రు ష - ధ , . | ర్మా..ది - మో | ; - క్షము ల ||

;	*	సాసా - సనిపధపమ - రిమపని	సరి - రిసనిధపమ	పధపమ - గరిగరి	‖
;	*	బా ర - దో...లు. - చు...	.. - న్నది.నా..	లో... - ని...	‖
సని	*				
..	*	(తెరతీయగ)			
చ. ;	*	పా , పపా - పాధాపామా	; - స నీపమా	పధపమ - గరిసా	‖
;	*	వా , గు ర - మ ని తె లి	; - యకమ్మగ	గ . ణ. - ము.లు	‖
;	*	పానీ నీ - సాసారీ ;	సా ; - రి పామ	పధపమ - గరిగరి	‖
;	*	వ చ్చిత - గు లు రీ ;	తి ; - యు..	న్న... - ది...	‖
సని	*	పమాపనీ - సా ; సాసా	స నిసరిసానీ	నీ పానీసా	‖
..	*	వే. గమే - నీ ; మ త	ము . న . నుస	రిం . చిన	‖
;	*	సాసా - సనిపామా - రిమపని	సరి - రిసని - ధపమ	పధపమ - గరిగరి	‖
;	*	త్యాగ - రా. . జ - ను. త.	.. - మద. - మ..	త్స. ర. - మ.ను.	‖
సని	*				
..	*	(తెరతీయగ)	(ఇతర చరణము లిటులనే పాడఁదగినయవి.)		

(64) రా. ముఖారి - తా. ఆది.

ప. సంగీత శాస్త్ర జ్ఞానము - సారూప్య సౌఖ్యదమే, మనసా! (సం)

అ. శృంగార రసాద్యఖిల సార పూరిత రామ కథానందాది యుత (సం)

చ. ప్రేమ మీరగ సుగుణ వాత్సల్యము - శ్రీమద్రమా వర కటాక్షము -
నేమ నిష్ఠ యశో ధనము కల్గునే - నేర్పు కల్గు త్యాగరాజు నేర్చిన (సం)

ప. ; ; ;	* రీమాపా ; ధా	| పా ; ; - మా	| మగగరిరీ	||
; ; ;	* స ం గీ ; త	| శా ; ; - స్త్ర	| జ్ఞా . . న	||
2. మా, గరిస	* ,,	| నీనీధా - మా	| ,,	||
ము , . . .	* ,,	| శా . . - స్త్ర	| ,,	||
3. ,,	* ,,	| సా ; ; - స ని	| ధపమా ; - గరి	||
,,	* ,,	| శా ; ; - స్త్ర.	| . . జ్ఞా ; - న .	||
4. ,,	* ,,	| ప ధసరిగరి - రిస	| నిధపమ - గరి - రీ	||
,,	* ,,	| శా. . . . . . - స్త్ర.	| . . జ్ఞా . - న . - .	||
5. ,,	* మధపధ పమగారీ	| రీగాసా - నీ	| ధాపా ; - రీ	||
,,	* సా. . . రూ. ప్య	| సా. . - ఖ్య	| ద మే ; - మ	||
మా, గరిస	*			
న ,సా. .	* (సంగీత)			
అ. ; ; ;	* పాపూపా ; ధా	| సాసా ; - రిగ	| రీ - సా ; ని	||
; ; ;	* శ్రం . గా ; ర	| ర సా ; - ద్యఖి	| ల - సా ; ర	||
నిధపా ;	* ,,	| ,,	| రీ - సరిగరి - సా - సా	||
పూ. . ;	* ,,	| ,,	| ల - సా. . - . - ర	||

సే నిధాపా * నీనీనీ ; నిధ | పధసా ; - సని | ధపమా ; గరి ||
పూ. . . * రితరా; ము. | క. థా ; - నం. | . . దా ; ది. ||

మాగరిపా *
యు. త . * (సంగీత)

చ. ; ; ; * ధాపామా; గరి | సరీమా , - రీ | మాపా ; ధా ||
; ; ; * ప్రేమమిా; ర. | సుగుణ , - వా | . త్స ; ల్య ||
పా ; ; * పనిధా - పామా - ధప | ప మగరిసా - రి మ | పాపా ; ధా ||
ము ; ; * శ్రీ. . - ము . - ద్ర. | మా. . . . - వర | క టా ; క్ష ||
పా ; ; * పామాపా ; ధా | సాసా ; - రిగ | రీ సా ; సా ||
ము ; ; * నే మ ని ; ష్ఠ | యశో ; - ధన | ము క ; ల్గు ||
సనిధాపా * . . ,, | ,, | రీ - సరిగరి - సాసా ||
నే. . . * ,, | ,, | ము- క. . . . - . ల్గు ||
సనిధాపా * నీ నీ నీ ; నిధ | పధాసా, - స ని | ధపమా ; గరి ||
నే. . . * నేర్పక ; . ల్గ | త్యా. గ, - రా. | . . . ; జు. ||
మాగరి స *
నే ర్చి. న *

(65) రా. శంకరాభరణము – తా. ఆది.

ప. ఎందుకు పెద్దల వలె బుద్ధియ్యవు? ఎందు బోధునయ్య? రామయ్య! (ఎందుకు)

అ. అందరి వలె దాటి దాటి వదరితి, అందరాని పండాయె గదరా? (ఎందుకు)

చ. వేదశాస్త్ర తత్త్వార్థములు దెలిసి – భేద రహిత వేదాంతమును దెలిసి –
నాద విద్యా మర్మంబులను దెలిసి, నాథ! త్యాగరాజ నుత! నిజముగ, (ఎందుకు)

ప. ; * రీ , గ – గా , మగామా – రి గరిససా | ; – రీ , గ – గా , మ | గామా – రి గరిస – రిగమగ ||

; * ఎం, దు – కు , , . . . – పె. . ద్దల | ; – ఎం, దు – కు , . | . . . – పె. . ద్ద – . ల . . ||

గరిసా * రీ , గ – గమపమమగగరి – పమగా ; – రిగరిససా | ; – సమగ – రి ససా ; | సనిధని – రీ రిససా ; ||

. . . . * ఎం, దు – కు. . . . . – పె. . ; – ద్ద. . ల . | ; – వలె. – బు. . ; | ద్ధి. . . – య్యవు. . ; ||

; * ,, | ; – రి రీ గగా | మగమరి – ప మ గ రి ||

; * ,, | ; – వలెబు . | ద్ధి . . . . – . య్యవు. ||

రిస * ,, | ; – పమాపగా | మగమరి – ప మ రి రి ||

. . * ,, | ; – వ లె బు , | ద్ధి . . . . – . య్యవు. ||

,, * సనినిప – ధ నిసాసా – రి రిగగ | మమ పా ; – పా | ; – పమగరి – గ రి ||

,, * ఎం.దు. – బో. . దు – న . . . | . . య్య ; – రా | ; – మ. . . – య్య. ||

సా * రీ , గ – గా , మగామా – రి గరిససా | ; సమగ – రి స సా ; | సనిధని – రీ రి ససా ; ||

. * ఎం, దు – కు , . . . – పె. . ద్దల | ; వలె. – బు. . ; | ద్ధి . . . – . య్యవు . ; ||

; * సనినిప – ధ నిసాసా – రి రిగగ | మమపా ; – మాపధ | పామా – గామప – మాగా – రీ గమ ||

; * ఎం.దు. – బో. . దు – న . . . | . . య్య; – రా . . | . . – మ . . – . . – య్య.. ||

గరిసా * రీ ,గ-గమపమమగగరి-పమగా;-రిగరిససా | ; - పమా - పగా | మగమరి - ప మ గరి ||
. . . * ఎం,దు-కు. . . . . . .-పె. . ;-ద్దు.ల. . | ; - వ లె - బు. | ధి. . . . - . య్యావు. ||
సా * స నిన్నిప - ధ నిసాసా - రిరిగగ | మమపా ; - సా | ; - నిధపమగ రి ||
; * ఎం.దు. - బో. . దు - న. . . | . . య్యా ; - రా | ; - మ. . . .య్య ||
సా * రి , గ - గమపమమగగరి - పమగా ; - రిగరిససా | ; - పమాపగా | మగమరి - ప మగరి ||
. * ఎం, దు- కు. . . . . - పె. . ; - ద్దు.ల. . | ; - వలె బు . | ధి . . . . - య్యా. వు. ||
సా * స ని నిప - ధ నిసాసా - రి రిగగ | మమపా ; - సా | ; - నిధపమ - ప మగరి ||
. * ఎందు. . - బో. . దు - న . , . | . . య్యా; - రా | ; - మ. . . - య్యా. . . ||
సనిసా * రీ , గ - గమపమమగగరి - పమగా ; - రిగరిసపా | ; - పమాపగా | మగమరి - ప మ గ రి ||
. . . * ఎం,దు- కు . . . . - పె. . ; - ద్దు.ల. . | ; - వ లె బు . | ధి . . . . - . య్యావు. ||
సా * స నినిప. - ధ నిసాసా - రిరిగగ | మమపా ; - ధనిసరి | ; - నిధపా - స నిధప ||
. . * ఎం.దు. - బో. . దు - న. . . | . . య్యా; - రా. . . | ; - మ. . - య్యా. . . ||
మగరిప * రీ , గ - గమపమమగగరి - పమగా ; - రిగరిససా | ; - పమాపమగ | మగమరి - ప మ గ రి ||
. . . . * ఎం, దు - కు. . . . . - పె. . ; - ద్దు. . . ల | ; - వ లె బు. . | ధి. . . . - . య్యావు . ||
సా * స నినిప - ధనిసాసా - రిరిగగ | మమపా ; - ధనిసరి | గరిసని-ధనిసరి-సనిధప- స నిధప ||
. * ఎం. దు. - బో.దు . - న. . . | . . య్యా; - రా. . . | . . . .-మ. . . - . . . . -య్యా. . . ||
మగరిస * రీ , గ - మపధాపా ; - పమగా ; - రిగరిససా | ; - సమగ - రిససా ; | సనిధని - రీ రి ససా ; ||
. . . . * ఎం, దు - కు. . . ; - పె. . ; - ద్దు. ల. . | ; - వ లె . - బు. . ; | ధి . . . . - . య్యావు . ; ||

అ. ; * పా , మగా - మాపా - గామాగమపా | సారీ - రి గమపపా | మాపమమా ; - గామగగారీ

; * అం , ద ఱి - వ లె - దా . . . . | టి . - దా . . . టి | . . . . . ; - . . . . . ||

గమ * ,, | ,, | ధనిసని - సానిధ ||

. . * ,, | ,, | వ . ద . - రి తి . ||

పమ * ,, | ,, | ధనిసని - సరిగరి - సనిధప ||

. . * ,, | ,, | వ . ద . - రి . . . . - తి . . . ||

పమగమ * ,, | ,, | ధనిసని - సాసా ||

. . . . * ,, | ,, | వ . ద . - రి తి ||

; * రీ రీ - సారిసిసా ; సా ; - నీ సనినీ ; | నీ - సా ; సా | నిధపా - పమగరి ||

. * అంద - రా . . . ; ని ; - పం. . . ; | . - డా ; యె | గ . ద - రా . . . ||

సని * రీ రీ - సరిగరి - రిసాసా ; - నిసరిరిసనినీ | ,, | ,, ||

. . * అంద - రా. . . . - . . . . ని ; - పం. . . . . | ,, | ,, ||

,, * రీ రీ - స రిగమగరిసనిసా ; - ,, | ; - గ రిసనిధప | నిధపమ - గరి - పమగరి ||

,, * అంద - రా. . . . . ని ; - ,, | ; - డా. . .యె. | గ . ద . - . . - రా. . . ||

సనిసా *

. . . * (ఎందుకు)

చ. ; * మాగా - రి గమాగా - రీగారిగారిగమా | ; - గ మప - మగా | రి గమగ - గరిసా ||

; * వే ద - శా. . (స్త్ర) - త . . . . . . | ; - త్వా. . - ర్థ ము | ఉ . దె . - లి . సి ||

; * పగమరిగస - రి స్నిసా - రిగమగ - - గరిరిస | సా - ని సరిసస్నీ | ధ స్నిసని - సాసా ||
; * ఖే.ద.ర. - హి.త - వే. . . - . . . . | . - దాం.తము | ను.బె. - లి సి ||
; * పాపమ - గామాగమపాపా ; - గామా - గమపా | సారీ - రి గామపా | ధనిసని - సాసా ||
; * నాద. - వి . . . . . ద్యా ; - మ . - . . . . | . . - ర్మం.బుల | ను.దె. - లి సి ||
; * రీ రీ - సా రిస - సాసా - నీ సనిని ; | ; - సాసాసా | నిధపా - పమగరి ||
; * నాథ - త్యా. . - . గ - రా. . . ; | ; - జ ను త | ని.జ - ము.గ. ||
స్ని: *
. . * (ఎందుకు)

(66) రా. గౌరిమనోహరి — తా. త్రిశ్రరూపం.

ప. గురులేక యెటువంటి - గుణికి తెలియగ బోదు (గురు)

అ. కరుకైన హృద్రోగ - గహనమును గొట్ట, స - (ద్గురు)

చ. తనువు సుత ధన దార - దాయాది బాంధవులు - జనియించి చెదరు జాలిని ; కరుణతో -

మనసు నంటక జేయు మందనుచు తత్వబో - ధనజేసి కాపాడు, త్యాగరాజాప్తుడను, (గురు)

పాపా - పా ; పా - మామా | మగా | గారీ || రీసా - రీగామాపా | ధా | నీనీ ||
గుఋ - లే ; క - యెటు | వం | టి || గుణికి - తెలియగ | బో | దు ||
,, | | || ,, | ధ ని | సరిసా ||
,, | | || ,, | బో. | . . దు ||

3. నీధాపా ; పా - మామా | మగ | గారీ ‖ రీస్సా - ‖
గురు లే ; క - యెటు | వం. | . టి ‖ గణికి - (ఇచట నిలుపవలయును.) ‖

అ. ధాధానీసాసా - స నిధా | ని స | రీరీ ‖ నీనీ నీనీనీ - ని ధపా | ధా | నీ ; ‖
కరకై . న - హ్మ . . | ద్రో. | . గ ‖ గహనమున - గో. . | ట్ట | స ; ‖

చ. పాపా - పాపాపా - మామా | మగ | గారీ ‖ రీ గామా ; గా - రిగమా | గా | రీసా ‖
తను - వుసుత - ధన | దా. | . ర ‖ దా. యా ; ధి - బాం. | ధ | వులు ‖

రీగామాపాధా - నీనీ | ధా | నిధపా ‖ మామామగ - గారీసా ; | ; | ; ; ‖
జని యిం. చి - చెద | ర | జా. . ‖ లి ని క. - రణాలో ; | ; | ; ; ‖

రీగామా - మగగా - రీరీ | సా | ; సా ‖ రీ గామాపాధా - నీనీ | ధా | ని ధపా ‖
మనసు - నం. . - టక | జే | ; యు ‖ ము. ద ను చు - త. | త్వ | బో. . ‖

దాధాసా ; సా - స నిధా | ని స | రీరీ ‖ నీ ; నీనీ ; - నిధపా | ధా | నీనీ ‖
ధ న జే ; సి - కా. . | పా. | . డ ‖ త్యా ; గరా ; - జా. . | పు | డను ‖

(67) రా. పూర్ణచంద్రిక – తా. ఆది.

ప. పలుకవేమి ? నా దైవమా ! పరులు నవ్వునది న్యాయమా ? (పలు)

అ. అలుగ కారణ మేమిరా ? రామ ! నీ-వాడించినట్లు యాడిన నాతోఁ (బలు)

చ. తల్లి తండ్రి భక్తినొసగి రక్షించిరి - తక్కిన వార లెంతో హింసించిరి -
తెలిసి యూరకుండే దెన్నాళ్లురా ? దేవాది దేవ ! త్యాగరాజునితోఁ (బలు)

ప. రిగమారీ ; – సాసా – స నిస్థా | ; – ధారీసా | రీ ; – రిసనిస ||
పలుకవే ; – . మి – నా. . | ; – దై . వ | మా ; – . . . . ||
రిగమా – రిగమా – రీ ; – సాసని | ధా – స సరీసా | రీ ; – రిసనిస ||
పరులు – న. . – వ్వ ; – న . . | ది – న్యా. య | మా ; – . . . . ||

అ. పపమా – పా ; పమగమ రీ ; | గమపమ – రి గమప | పమపస – నిపసా ||
అలుగ – కా ; ర . ణ . మే ; | . . మి . – రా. . . | రా. . . – మ. నీ ||
ప సీసా ; నీ – పమరీ – గమపా | సని పమ – రిగమా | పమగమ – రి స నిస ||
వా. డిం ; చి – న . . . – ట్లు. . | యా . . – డి . న | నా. . . – తో. . . ||

చ. పాపాపా ; పా – పమగమ రీ | పమగమరీ – రీ | గామా – రీ రీ ||
త ల్లి తం ; డ్రి – భ . . క్తి | నో.స . గి – ర | తీం . – చిరి ||
పమగమ రీ రీ – సా , రి – సని ధా | రీ ; ; – రీ | గామాపాపా ||
త . . . క్కి న – వా , . – ర . లెం | తో ; ; – షిం | సిం . చి రి ||
పపమా – పా మా – గమరీ ; | గమపమ – రి గమప | పమపధపా ; ||
తెలిసి – య్యూరా – నుం[illegible] ; | దె. . . – న్నా. . . | ళ్లు. . . రా ; ||
పసీసా ; నీ – పమరి గమపా | సని పమ – రి గమా | పమగమ – రి సనిస ||
దే. వా ; ది – దే. [illegible] | త్యాగ. . – రా. . | జు . ని . – తో. . . ||

(68) రా. ఖరహరప్రియ — తా. ఆది.

ప. పట్టి విడువరాదు ; నా చెయి పట్టి విడువ రాదు ; (పట్టి)
అ. పుట్టిన నాడే నిజభక్తిని మెడ - గట్టి గుట్టు చెదరనీక బ్రోచి చెయి (పట్టి)
చ. నిత్యానిత్యములను బోధించి - కృత్యాకృత్యములను గలిపించి -
ప్రత్యేకుడు నీవని కనిపించి - భృత్యుడైన త్యాగరాజుని చెయి (పట్టి)

ప. ; * సాగారీ - గాగామా గా	మా - ; ; ;	పా ; నిధనీ	‖
; * ప ట్టి వీ - డు వ రా .	దు - ; ; ;	నా ; చెయి.	‖
2. ; * నిదధపమా-మగగా- గ రిరీ	సా - ; ; ;	మగగా - గరిరిస	‖
; * ప . ట్టి. వి -డు. వ -రా. .	దు - ; ; ;	నా. . - చెయి.	‖
3. సన్ని* సాగారీ - గాగామా గా	మా - ; ; ;	పానిని - ధనిసా	‖
. . * ప ట్టి వి - డు వ రా .	దు - ; ; ;	నా. . - చెయి.	‖
4. ; * నిదధపమా-మగగా-గ రిరీ	సా - ; ; ;	ప మమా - మ గగరి	‖
; * ప . ట్టి. వి -డు. వ -రా. .	దు - ; ; ;	నా. . - చెయి. .	‖
5. సన్ని* సా గాగా - రీగా - గ రిరి	సా - ; ; ;	రీగా - గ రి సని	‖
. . * ప ట్టి వి - డువ - రా. .	దు - ; ; ;	నా. - చెయి. .	‖
6. ; * సాగారి - గాగామగగరి	సా ; ; - గగ	రిగమా - మగగరి	‖
; * ప ట్టి వి - డు వ రా. . .	దు ; ; - . .	నా . - చెయి. .	‖
7. సని* సగగాగా-గాగా-మగరిస	నీ ; ; - గగ	,,	‖
. . * ప . ట్టి వి -డు వ -రా. . .	దు ; ; - . .	,,	‖
8. ; * సాగారీ-గాగా-మగగా	పమమా - ధపపా	పానిని - ధనిసా	‖
; * ప ట్టి వి-డువ -రా. .	దు. . - . . .	నా. . - చెయి.	‖
9. ; * నిదధపమా-మగగా-గ రిరీ	సా ; - సా ;	ని ధపమ - మగగరి	‖
; * ప. ట్టి. వి -డు . వ -రా. .	దు ; - . ;	నా. . . - చెయి. .	‖
10.సన్ని* సాగారీ-గాగామాగా	మా ; ; ;	గమగా ; ;	‖
. . * ప ట్టి వి-డు వ రా .	దు ; ; ;	. . . ; ;	‖
రీ * ; ; ; - రీసాసీసా	; ; - ; ;	; ; - ; ;	‖
. * ; ; ; -	; ; - ; ;	; ; - ; ;	‖
అ. ; * పానీధా - నీ ; సానీ	సా ; ; ;	నీని - ధపమా	‖
; * పు ట్టిన - నా; డే .	. ; ; ;	. . - . . .	‖
,,	సా ; - ధనిసా	నిధ-నినిధప-మప	‖
,,	. ; - . . .	. . -. . . . - . .	‖
,మ* ,,	రీ ; - గరిరిస	నీ ; - ధపమప	‖
, . * ,,	. ; -	. ; -	‖

పానీధా - నీ ; సానీ | రిగరిగరిస - గరి | రిసా-సానిధ-ధపా ||
,.* పుట్టిన - నా ; జే. | . . . . . . - . . | . . . - . . . - . . ||
పమ* ,, | ; సగరీగా | మాగా - మామా ||
. . * ,, | ; నిజభ . | క్తి ని - పొంద ||
మగగాగా - గరిరీసా - సానిధ | పామా - నిధపమ | గరి - పమగరిసా ||
గ . . ట్టి - గు. . ట్టు - చెద. | ఆ క - బ్రో. . | చి. - చెయ. . . ||
,ని*
,. * (పట్టి)

చ. ; * పాపా ; పా ; నీ ధా | నీధాపా , మ | మగగా - గరిరి ||
; * ని త్యా ; ని ; త్యము | లను బో , . | ధిం. . - చి. . ||
; * పామా ; - మగగారి సా | ; - సగా - రిగా | మాగామా ; ||
; * కృత్యా ; - కృ. . త్యము | ; - లను - దెలి | పిం . చి ; ||
; * పానీధా - నీనీసా ; | ; - సగారిగా | మాగామా ; ||
; * ప్రత్యే. - కుడునీ ; | ; - వని క ని | పిం . చి ; ||
మగగాగా - గరిరిసా - సానిధ | పామా - నిధపమ | గరి - పమగ రిసా ||
ఘృ. . త్య- దై. . న - త్యాగ - | రా . - జా. ని . | . . - చె. తు ||
,ని*
,. * (పట్టి విడువరాదు)

(69) రా. నీలాంబరి — తా. ఆది.

ప. మాటాడవేమి నాతో! మాధుర్య పూరాధరా! (మా)

అ. సాటి దొరకని రామ - స్వామి! మది రంజిల్ల, (మా)

చ. ఎదురెదురు జూచి ఎందుగానక నా - హృదయమున కెంతో హితవు లేక
సదయుడ నేనుండగ సమ్ముఖమున దొరికితే నీ -
రదవర్ణ! శ్రీత్యాగరాజార్చిత! ముద్దుగ, (మా)

ప. ; ; ; * సనిసామాగా ; | గమపా ; మా | పమగమా , - మగ ||
; ; ; * మాటా . డ ; | వే. . ; మి | నా. . . ; - తో. ||
2. రిగాసా,* ,, | గమపా - పధమా | మగరిగమప - మగ ||
. . . . ,* ,, | వే . . - . . మి | నా. . . . . - తో. ||
3. రిగాసా,* సని - సామాగామా | పధపనిసనిపమ | ,, ||
. . . ,* మా - టా . డ . | వే. . . . . . మి | ,, ||
4. ,, | ,, | ,, ||
,, | ,, | ,, ||

మా;-; * -గ మపా ; ; ధా | ప ధపని - సనిపమ | పమగమా , గ - ప ||
. ; ; * మా. ధు ; ; ర్య | పూ. . . - . . . . | ర్ణా. . . , . - ధ ||
మగ - రిగాస *
రా. - . . . . * (మాటాడ)

అ. ; ; ; * పధపా - పనిసానీ | సా ;; - నీ | సా - సనిని - సా ||
; ; ; * సా. . - టి. . రో | ర ;; - క | . - ని. , - రా ||

2. ,ని-ప మగమ * ,, | సా ;; ని - పధ | పనిసనినీ - ప రి ||
,. -మ. . . . * ,, | ర ;; . - క . | . . ని. . - రా. ||

3. సని-పమగమ * ,, | సా ;; - గరి | మగ-రి గాస-సా ||
. . -మ . . . * ,, | ర ;; - క. | . .-ని . . -రా ||

సని-ప మగమ * గమపధా ;; - ధా | పధ - పనిసనిపమ | మగరిగమప - మగ ||
. . -మ . . . * స్వామి. ;; - మ | డి . - . . రం . . | జి . . . . . . - ల్లి. ||
రిగాసా, *
. . . , * (మాటాడ)

చ. ; ; ; * గామా ; పాధా | గమపా ; - గ మ | పా ; - పమమా ||
; ; ; * ఎ దు ; రె దు | రు . . ; - జూ. | . ; - చి. . ||
మగగా; * గమపా ; ; ధా | పా , మ - మా , గ | మగరిగమప-మగ ||
. . . ; * ఎందు. ; ; . | గా , . - న , . | క . . . . . . - నా. ||
రిగాసా, * సా సాసామాగా | గా , మపా ; | పమగమాగ - రిగ ||
. . . , * హృదయ ము న | కెం, . . ; | తో . . . . . . ||
మా ; ; * గామాపా ; ధా | మపామ - గమాగ | మగరిగమపమగ ||
. ; ; * హి త వు ; . | లే . . - . . . | క . . . . ||
రిగాసా, * సాసాసా ; ; | రిగమగ - రిగాస | రిగమపమగ - రిగ ||
. . . , * స ద యు ; ; | డ. . . - . . . . | నే. . . . . . - నుం. ||
మాా మామా * గామా-పనిధా-ని ప | ప ధపని - సనిపమ | మపామ - గమాగ ||
. - డ గ * స ము - ఖ. . -మున | దొ. . . . - రి . . . | కి . . . - తే . . ||
రిగాసా, * సాసాసా ; సా | పాసా - సనిని | నిసరిస - నీసా ||
నీ . . , * ర ద వ ; ర్ణ | శ్రీ . - . . . | త్యా. . - . . . ||
సనిసపా * పధపనిసా ; - పరి | సని - పా , మ-గమ | పని-సనిపమ-పమ ||
గ . . . * రా. . .జా ; - ర్చి. | . . - త , . -ము. | . . -ద్దు. . . -గ . ||
, గ - రిగాస *
, . - . . . . * (మాటాడ)

(10) రా. ఖరహరప్రియ - తా. ఆది.

ప. రామా ! నీయెడ - ప్రేమరహితులకు, నామరుచి దెలుసునా ? ఓ సీతా (రామా)

అ. కామిని వేషధారికి సాధ్వినడత లేమైన దెలుసునా ? యారీతి, సీతా (రామా)

చ. తన సౌఖ్యము తా నెఱుంగక నొరులకు - తగుబోధన సుఖమా ?

ఘనమగు పులి గోరూపమైన త్యాగరాజనుత శిశువు పాలు గల్గునా ? (రామా)

ప.	;	* నిసరీ ; - గరిగా, - రిసా	; - నిసరీ ;	గరిగా, - రిసా	‖
	;	* రా. మా ; - నీ. . , - యెడ	; - రా. మా ;	నీ. . . , - యెడ	‖
2.	;	* నిసరీ ; - గారీసరిగారీ - రిసా	నిధ - నిసరీ ;	గారీసరిగారీ - రిసా	‖
	;	* రా. మా ; - నీ. . . . . - యెడ	. . - రా. మా ;	నీ. . . . . - యెడ	‖
3.	నిధ	* నిస-రిగమగ - మపధపమగారీ-రిసా	నిధ - నిస - రిగమగ	మపధప-పమగారీ- రిసా	‖
	. .	* రా.-మా. . - నీ. . . . . -యెడ	. . . - రా. - మా. . .	నీ. . . -. . . . . - యెడ	‖
4.	నిధ	* నిసరీ ; - గరిగా, - రిసా	; - రిగమపా	పమమగగా - రీగరి	‖
	. .	* రా. మా ; - నీ. . , - యెడ	; - ప్రే. మర	హి. తు. ల - కు. .	‖
5.	రీ	* సా,రి-గరి-రిగమా-గమపమ-మగగా-గరిరీ	సా ; - ; ;	గమపమ-మగగా-రీ,సా	‖
	.	* నా,మ-రు,-చి. . ,-దె. . , -లు, . -.సు.	నా ; - ; ;	ఓ. . . -. . . . -సీతా	‖
6.	నిధ	* నిసరీ ; - గరిగా, - రిసా	; - రీగమపా	పమమగగా - రీగరి	‖
	. .	* రా. మా ; - నీ. . , - యెడ	; - ప్రే. మర	హి. తు. ల - కు. .	‖

7. రి * పా,ప-పమగా-మాపధప-పమమగ-గరిరీ | సా ; ; ; | నిధపమ - గారిస ||
* నా,మా-రు.చి -రా. . . - . . . -సు. | నా ; ; ; | ఓ. . . - సీతా. ||

8. ని̤ధ̤ * ని̤ ప రీ ; - గరిగా, - రి సా. | ; - రీ గ మ పా | పమమగగా - రిగరి ||
. . * రా. మా ; - నీ. . , - యెడ | ; - పే. ను ర | హి. తు.,ల - కు. . ||

9. రీ * గమపధనిధా-పమగా-మపధప-పమమగ-గరిరి | సా ; ; ; | సా ; ని̤ధపమ - గారీ ||
. * నా. . . . మా-రు . చి-రె. . . .-లు. . . -సు. . | నా ; ; ; | ఓ ; . . . . . - సీతా ||

ని̤ధ̤ *
. . * (రామా నీయెడ)

అ. ; * సా, ససా - నిసని, - నిధప | మా - ధపా - నినిధ | ధనిసా - నిసా ||
; * కా, మిని - వే. . , - పధా. | . - రి కి - సా. . | ధ్వి. . . - నడ ||

2. సా * సా, ససని - ధానీ - ధనిసా-. నిధప | ,, | ,, ||
త * కా, మిని. - వే . - . . . . -, పధా. | ,, | ,, ||

3. సా * సా , ససా -సరిగరి-నిసరిసా,-నిధ ప | మగ - రిగమ - పధని | ,, ||
త * కా, మి ని -వే. . . - . . . . ,-పధా. | . . - రి కి. - సా. . | ,, ||

4. సా * రీ ; సా , - నిధాపామా | పా ; - ; - పమ | మగగా - గగ రిస ||
త * లే ; మై , - నగాలు సు | నా ; - ; - యారీ | తి . . - సీ. తా. ||

5. ని̤ధ̤ * ,, | పధనిధధప - ప మ | ,, ||
. . * ,, | నా. . . . - యారీ | ,, ||

ని:ధ: *

. . * (రామా నీయెడ)

చ. ; *	పపపా ; - మగగా - గ రి రీ	; - రీగమపమ	రీగా - మాపమమగ-గరీ ‖
; *	తనసా ; - ఖ్య.ము - తా. .	; - నెఱుగక.	నా . - రు . . . . -లను ‖
; *	ని సరీగా - మామా - పామా	పా ; ; ;	; ; - ; ; ‖
; *	తగుబో . - ధ న - సు ఖ	మా ; ; ;	; ; - ; ; ‖
; *	సేసా - సేనిసా - సనినీ - నిదధప	మా - పా , ధ నీ	ధనిసనిసా - సా ‖
; *	ఘన - మ గు - ప్రు.లి - గో. . .	. - రూ , ప మై	న. . . . . - త్యా ‖
; *	నిశీసేసా - సనినీ - నిదధప -	మా - ప ధనిదధప	పమాగ - రి గ రి స ‖
; *	గరా.జ - ను.త - శి ఖ. .	ప్రు - పా. . .లు .	గ . . - ల్గు . నా. ‖

ని:ధ: *

. . * (రామా నీయెడ)

(71) రా. అఠాణ. తా. త్రిపుట - త్రిశ్రజాతి.

ప. ఏపాపము జేసితిరా ? రామ నీ - కేపాటైన దయరాదు ; నే (నేపాపము)

అ. నీ పాదములను గన మొఱలిడితే - నీపాటున విని వినన ట్లుండుటకు నే (నేపాపము)

చ. నాద రూపు(డవని విని నే, శ్రీ - నాథ ! నిను నమ్మితిని

నాదపురమున నుండియు న - న్నాదరించక యూరకుండుటకు నే (నేపాపము)

2. గారవింప దయ రాదా ? పాలుగారు మోము జూప రాదా ?
యూరకుండుట మరియాదా ? నా దూరా ? దెల్పువా రెవ్వరు లేరా ? (నేపాపము)

3. ఎందుకనుచు సైరింతునురా ? రామ ! ముందు వెనుక తోచదురా ;
ముందట నిలిచి పలుకరా ! నా - యందు నీకు యీ వరకు మరపురా (నేపాపము)

4. కన్నవారిని వేడినానా ? నా - యన్న ! నిన్నాడు కొన్నానా ?
నిన్ను నమ్మినవాఁడనుగానా ? ముని - సన్నుత ! కపటము లని నాతోనా ? (ఏపాపము)

5. వినవయ్య, ఇనకులధనమా ! రామ ! నిన్ను నమ్మి యింక దురితమా ! భ -
వనమున నీకిది ఘనమా ! నీ - మన సిటువంటి దనుచును దెలుపుమా (ఏపాపము)

6. సదయుఁడై యింక పరాకా ? నా - హృదయ వాసుఁడు నీవేగాక ;
ఇది బుద్ధి యనుచు దెల్ప లేక, నాడు మొదలుగాను యూర కున్నావుగాక (ఏపాపము)

7. రాజశేఖర సన్నుతాంగ ! త్యాగ - రాజ హృదాబ్జ సుభృంగ !
రాజిత కరుణాపాంగ ! గతి - రాజ జనక ! పాప ధ్వాంత పతంగ ! (ఏపాపము)

ప. ; * మా ; | మా ; | గామా || పాపా ; | పామా | పా ; || నీపా ; | ప నిపా | పనిపా || ధానీపా | పామా | పా ; ||
; * ఏ ; | పా ; | . . || ప ము ; | జే . | . ; || సితి ; | రా. . | . . . || . . . | రా . | మ ; ||

2. ; * పమగా | గమపా | గమపమ || ,, ,, | ధా,నిధా,ని || పధనీ,స | ధా , ని | పా ; ||
; * ఏ . . | పా. . | . . . . || ,, ,, | . , . . , . || . . . , . | రా , . | మ ; ||

3. ; * మపధప | పమగా | ,, ||
; * ఏ . . . | పా. . | ,, ||

4. ; * ,, || సానీ ; | సా ; | ; ; || సనిసా,ని | పామా | పా ; ||
; * ,, || సి తి ; | రా ; | ; ; || . . . , . | రా . | మ ; ||

5. ; * ,, ,, || సనిసా,ని | పనిసని | పా ; ||
; * ,, ,, ||. . . , . | రా. . . | మ ; ||

6. మధ * పమగా | గమపా | ,, || సానీ ; | సా ; | పనిసా ||పనిసరిసని| ,, ||
. . * ఏ . . | పా. . | ,, || సి తి ; | రా ; | . , . ||అ. . . . .| ,, ||

7. మధ * ,, || సాసానీ | సరిస | నిసాని ||సరిసరిసని| ,, ||
. . * ,, || సి తి. | రా. . | . . . ||. . . . . .| ,, ||

8. మధ * ,, || మరిమరీమ | స రీస | సపామ ||నిపససరిస| ,, ||
. . * ,, || సి . తి . . | రా. . | . . . ||. . . . . . .| ,, ||

9. ,, * ,, || మరి-మరీమ | రిసనిస | రీసా ||సానిరిసని | ,, ||
,, * ,, || సి . -తి . . | రా. . . | . . ||. . . . . | ,, ||

10. ,, * ,, || ,, | ,, | సగరీసా; ||ధపనిసరిస| ,, ||
,, * ,, || ,, | ,, | . . . . ; ||. . . . . . .| ,, ||

11. ,, * ,, || దాధా | పధనిస | రీసా ||సానిరిసని | ,, ||
,, * ,, || సి తి | రా. . . | . . ||. . . . . | ,, ||

12. ,, * ,, || ,, | పధనిస | నినిసని ||నిసనినిపమ| పా,-రి | స నిపా ||
,, * ,, || ,, | రా. . . | . . . . ||. . . . . . .| రా,-. | మ . . ||

13. ,, * పమగా | గమపా | గమపమ || ధాపా; | పామా | పా ; || నీపా ; | పనిపా | పనిపా || ధానీపా | ; ; | సా , రి ||
,, * ఏ . . | పా. . | . . . . || ప ము; | జే . | . ; || నితి ; | రా. . | . . . || . . . | ; ; | నీ , . ||

సని * సనిపా | ధా, ని | పా ; || పమగా; | మగమప | మపధప || మరిమరిమ | స రి స | ; ; ||నిసరిసనిప | సనిపని | పమపా ||
కే. * . . . | పా. . | ము ; || పై. . ; | . . . . | . . . న || ద. .య. | రా. . | ; ; ||ను. . . . | . . . . | . . నే ||

నీ * పమగా | గమపా | గమపమ || పాపా; | పామా | పా ; || నిసా ; | పనిపా | పనిపా || ధానిపా |
. * నే. . | పా. . | . . . . || ప ము; | జే . | . ; || సి తి ; | రా. . | . . . || . . . | ఇచటనిలుపవలయును.

౧. ; * పా ; | ధనీప | పమపా ||సా, సనినీ; | సా ; | సా; || రీసా ; | రీ ; | సా ; || రీసానీ | సా ; | సా ; ||
; * నీ ; | పా. . | . . . ||ద ,ము. .; | ల ; | ను ; || గన ; | మొ; | అ ; || లిడి . | తే ; | . ; ||

2. రిసనీ * సనిపా | ధ నీప | పమపా || ,, || ,, | నిసరిస ||
. . . * నీ . . | పా. . | . . . || ,, || ,, | . . . . ||

3. నిరి * ,, || మరిమరిమ | రి సనిస | రీసా || ,, | ; ; ||
. . * ,, || గ . న . . | మొ. . . | అ . || ,, | ; ; ||

; * సనిసరి | సా ; | ; - రిస || నీపా ; | పనిపా | పనిపా || ; - ధానీ | పా ; | ; ; || సా ; ; | సాసా | సా ; ||
; * నీ . . . | పా ; | ; - . . || టున ; | వి . . | ని . . || ; - వి న | న ; | ; ; || ట్లుం; ; | డుట | కు ; ||

; * సనిసరి | ని సరిస | నిసరిస || నీపా ; | పనిపా | పనిపా || ; - ధానీ | పా ; | ; ; || సా ; ; | సాసా | సా ; ||
; * నీ. . . | పా. . . | . . . . || టున ; | వి . . ; ని . . || ; - వి న | న ; | ; ; || ట్లుం ; ; | డు ట | కు ; ||

,, | దా ; | పధనిస || రీ - సాసా | ధా ; | ; ; ||ధపసనిసా | ప నిపని | పాసా ||
,, | వి ; | ని. . . || . - విన | న ; | ; ; ||ట్లుం. . . | డుట. . | కు నే ||

, రి * సనిపని | స రిసని | పనిసని || పసీపా, | మపామ | గమపమ || సాసా ; | పా ; | ; ; || ; ; ; | ; ; | ; ; ||
, . * నే. . . | పా. . . | . . . . || ప. ము, | జే . . | . . . . || సితి ; | రా ; | ; ; || ; ; ; | ; ; | ; ; ||

చ. ; * పా ; | పమమగ | గమపమ || పాపా; | పామా | పా ; || నీ పా ; | పనిపా | పనిపా || ధానీపా | ప ꠰నీ | సా , రి ||
; * రా ; | జ . . . | శే . . . || ఖ ర ; | స . | న్ను ; || తాం. ; | . . . | . . . || గ . . | త్యా . . | గ , . ||
సని * సనిపా | ధా , ని | పా ; || పమగా; | గా ; | రిమపని || ప మగా,మ | రీ ; | సా ; || ; ; ; | ; ; | ; ; ||
రా. * . . . | జ , . | హృ ; || దా . . ; | బ్జ ; | సు . . . || భృం. . , . | గ ; | . ; || ; ; ; | ; ; | ; ; ||
; * పా ; | నినీప | పమపా || పసా-సనినీ, | సా ; | ; ; || రీసా ; | రీ ; | సనినీ || సా ; ; | ; ; | సాసా ||
; * రా ; | జి . . | త . . || క . -రు. . , | ణా ; | ; ; || పాం ; | . ; | . . . || గ ; ; | ; ; | ర తి ||
; * సనిసరీ | సా ; | నిసరిప || నీపా ; | ప నిపా | పనిపా || ధా ; నీ | పా ; | నిపసని || సా-పనిపని | పా ; | సా , ని ||
; * రా . . . | జ ; | జ . . . || న క ; | పా . . | ప . . || ధ్యాం; . | త ; | ప.తం. || . - . . . . | గ ; | నే , . ||
; * సనిపని | సరిసని | పనిసని || పనీపా, | మపామ | గమపమ || నీపా ; | పా ; | ; ; || ; ; ; | ; ; | ; ; ||
; * నే . . . | పా . . . | . . . . || ప. ము, | జే . . . | . . . . || సి తి ; | రా ; | ; ; || ; ; ; | ; ; | ; ; ||

(ఇతర చరణముల నిటులనే పాడుకొనవలయును.)

(72) రా యదుకులకాంభోజి – తా. ఝంప మిశ్రము.

ప. శ్రీరామ రఘురామ శృంగార రామయని – చింతింగరాదె ఓమనసా! (శ్రీ)

అ. తళుకు చెక్కుల ముద్దుబెట్ట కౌసల్య మను – తపమేమి జేసెనో తెలియ (కౌసల్య మను తపమేమి జేసెనో తెలియ!) (శ్రీ)

చ. దశరథుఁడు శ్రీరామ రారయని పిల్వ మను-తపమేమి జేసెనో తెలియ (దశరథుఁడు మను తపమేమి జేసెనో తెలియ!) (శ్రీ)

2. తనితపర పరిచర్య సేయ సౌమిత్రి మను – తపమేమి జేసెనో తెలియ (సౌమిత్రి మను తపమేమి జేసెనో తెలియ!) (శ్రీ)

3. తనవెంట చనజూచి యుప్పొంగ కౌశికుఁడు మను – తపమేమి జేసెనో తెలియ (కౌశికుఁడు మను తపమేమి జేసెనో తెలియ!) (శ్రీ)

4. తాపరంబణగి లోపరిమళియాట కహల్య మను – తపమేమి జేసెనో తెలియ (అహల్య మను తపమేమి జేసెనో తెలియ!) (శ్రీ)

5. ధర్మాత్ము చరణంబు సోక శివచాపంబు - తపమేమి జేసెనో తెలియ (ఆ శివ చాపంబు తపమేమి జేసెనో తెలియ !) (శ్రీ)
6. తనతనయ నొసగి కనులార గన జనకుండు - తపమేమి జేసెనో తెలియ (ఆ జనకుఁడు తపమేమి జేసెనో తెలియ !) (శ్రీ)
7. దహరంబు కరగ కరమును బట్ట జానకి - తపమేమి జేసెనో తెలియ (ఆ - జానకి తపమేమి జేసెనో తెలియ !) (శ్రీ)
8. త్యాగరాజా ప్తయని పొగడ నారద మౌని - తపమేమి జేసెనో తెలియ (ఆ మౌని తపమేమి జేసెనో తెలియ !) (శ్రీ)

ప. ;	*	సాసా ; సా - రీమా	పా	; పా	; - పమపధాపపా - ధపమగ	గరి	మగగస
;	*	శ్రీ రా ; మ - రఘు	రా	; మ	; - శృంగా. . ర - రా. . .	మ.	య. ని.
2.		,,			; - మాపాధానిధ - పాపా - పాధపమాగా	,,	రిమగస
		,,			; - శృంగా. . . - . ర - రా.	,,	య. ని.
3. ;	*	సరిమా ; మా - రీమా	పా	;-పమ	; - పధసీధ - ధపపా - ధ పమగ	,,	,,
;	*	శ్రీ.రా ; మ - రఘు	రా	;-మ.	; - శృంగా - . . ర - రా. . .	,,	,,
		,,			; - పధసీధ - రిసీఁదధాపా - పాధసీధాపా	మగ	,,
		,,			; - శృంగా - . . . . ర . - రా.	మ.	,,
;	*	రిగరిససానిప - ధసాని	సరి	రిసరీ	; - రిపమగ - మగరీ ; ;	రిగ	, రిసా
;	*	చింతిం.. చ. - రా . .	దె.	ఓ. .	; - మ.న . - సా. . ; ;	. .	, . .

(అన్ని చరణముల నిటులనే పాడఁదగినయవి.)

(73) రా. యదుకులకాంభోజి – తా. చతురశ్ర రూపకము.

ప. పాహి, రామచంద్ర! రాఘవ! హరే! మాం, (పాహి)

అ. జనకసుతారమణ! కావవే! గతి నీవు - గనుక నన్ను వేగ బ్రోవవే; (పాహి)

చ. ఎంత వేడుకొన్న నీకు నాయందు యిసు - మంత దయలేక యుండునా ? (పాహి)

2. కష్టములను దీర్చమంటిని, నీవు నా - యిష్టదైవ మనుకొంటిని! (పాహి)

3. అంబుజాక్ష ! వేగ జూడరా, నీకటా - క్షంబు లేని జన్మమేలరా ? (పాహి)

4. ఆటలనుచు దోచియున్నదో ? లేక నాల - లాట లిఖిత మర్మమెట్టిదో ! (పాహి)

5. శోధనలకు నేను పాత్రమా ? రామ ! య - శోధనులకు సుతిపాత్రమా ! (పాహి)

6. నీవు నన్ను జూడ వేళరా, కన్న కన్న - తావుల నే వేడజాలరా, (పాహి)

7. నన్ను బ్రోచువారు లేరురా, రామ ! నీ - కన్న దైవమెందు లేదురా, (పాహి)

8. రాజరాజ పూజిత ప్రభో ! హరే ! త్యాగ - రాజ రాజ రాఘవ ప్రభో ! (పాహి)

ప. ; * సా | సాసా ; సా || ; - రీ | మాపా ; ధా || మాపా | ; ; ; - పమ || పా ; | ; - పమగరి - రిగ ||
; * పా | హి రా ; మ || ; - చం | ద్ర రా ; ఘు || వ . | ; ; ; - హ. || రే ; | ; - మాం.. - . . ||
,స* ,, || ,, || పధాప | ,, ||
,.* ,, || ,, || రే . . | ,, ||

అ. ; * సస | సా - సాసా || ; - రి రి | మా - పా ; ధా || మాపా | ; ; ; - పమ || పధాప | ; - ధపమగ - రిమ ||
; * జవ | క - సు తా || ; - రమ | ణ - కా ; వ || వే . | ; ; ; - గ. || తి . . | ; - నీ . . . - వు. ||
గస* రిప | మగ-గరిసాసస || ; - సరి | రిస - రీ పమగ || మగరీ | సా ; ; - పమ || పధాప | ; - ధపమగ-రిమ ||
. . * గను | క . -న. . న్ను || ; - వే. | గ. -బ్రోవ. . || వే . . | . ; ; - హ. || రే . . | ; - మాం. .-. . ||
గస*
. . * (పాహి రామ) (చరణములను అనుపల్లవి లాగున నే పాడుకొనవలయును.)

(74) రా. సారంగ – తా. ఝంప.

ప. నీవాఁడ నేగాన – నఖిలలోక నిదాన! నిమిష మోర్వ గలనా ? (నీ)

అ. దేవాదిదేవ! భూదేవ వరపక్ష రా – జీవాక్ష సాధుజనజీవన సనాతన ! (నీ)

చ. సత్యంబు, నిత్యంబు, సమరమున శౌర్యంబు, నత్యంత రూపంబు, నమిత బలము,
నిత్యోత్సవంబు గల – నీకు నిజదాసుఁడని – తథ్యంబు బల్క – శ్రీ – త్యాగరాజార్చిత ! (నీ)

ప. 1.	పా ; పా ; – పా – మా ;	పా	; పా	పనిధా – ధపపాపా – పమగమ	పా	; పా
	నీ ; వా ; – డ – నే ;	గా	; న	నీ . . – వా . . డ – నే . . .	గా	; న
2-3.	పాసా – స నినిపా – పమగమ	,,		ధనిసరి – ని సధాపా – పమగమ	,,	,,
	నీ . – వా . . డ – నే . . .	,,		నీ . . . – వా . . డ – నే . . .	,,	,,
	,,			పాపమ – దధపామా – పమరీ	గా	మారీ
	,,			న ఖి . – ల . లో . – క . ని	దా	. న
	సనిరిసా – ప మపా – మపధా	పస	పమరీ	గా ; మారీ – సా ; ;	రిస	పమ – ధప
	ని.మిష – మో . . – ర్వ . .	గ .	ల . .	నా ; . . . – . ; ;	. .	. . – . .
అ.	పా ; సా ; సా – సా ;	సా	సా ని	సనిసా – గరిరిససని – నిధా	నిధ	పామా
	దే ; వా ; ది – దే ;	వ	భూ .	దే . . – వ . వ . ర . – ప .	క్ష .	. రా
	పా ; ధనిసరిసా – ని సనిధ	పా	ధాని	సా ; నిదధపమా – ద ధపమ	మా	పాపా
	జీ ; వా . . క్ష – సా . . .	ధు	జ న	జీ ; వ . న . స – నా . . .	.	త న
చ.	పా ; పా ; పా – పమమా	పా	; పా	మాపా – నిదధపమా – ద ధపమ	రీ	గమ రీ
	స ; త్యం ; బు – ని . .	త్యం	; బు	స మ – ర . . మున – శౌ . . .	ర్యం	. . బు

సా౽రిగ - రి ససనినీ - సా౽రిగ	మా	; పా	దధపమ - దధపమరీ - గమరీ	సా	; ;
అ . . - త్యం. .త - రూ. .	పం	; బు	న.మి . - త . బ . ల - ము. .	.	; ;
పా ; సా ; సా - సా ;	సా	సాసా	నినిసా - గరిరిసనిని - ని సధా	ని ధ	పామా
ని ; తో్య; త్స - వం ;	బు	గ ల	నీ. . - కు. ని. జ. - దా. .	సు .	డ ని
పా ; ధనిసరిసా - నిసనిధ	పా	ధనిసరి	ప ధనిస - రీ గమపధ - ని సనిధ	పా	మపధని
త ; థ్యం. . బు - బ. . .	ల్కు	శ్రీ. . .	త్యా. . . - గరా. . . - జా. . .	.	ర్చి. త.

(నీవాడ)

(75) రా. కల్యాణి - తా. ఆది.

ప. కారు, వేల్పులు నీకు సరి (కారు)

అ. కారుకు జిలకరసంపా - కాంతార మైనట్టు గాని (కారు)

చ. దివటికి దీపము రీతి - కావేటికి కాలవలరీతి గాని ; (కారు)

2. తమ్మి వైరికి దామరల రీతి - కమ్మవిల్తునికి కాంతి నరుల రీతి గాని (కారు)

3. సాగరానికి సరస్సు రీతి - త్యాగరాజ వినుత నీకు ధరలో సరి - (కారు)

ప. సా , ని - ధానీ - ధపపా ; మా - గాగా	రీ రీ - సా;	రిగమప - ధనిసరి
కా , . - . . - రు. . ; . - వే .	ల్పులు- నీ ;	కు. . . - స. రి .
2. సా , ని - ధనిసని - ధపపా - పధపమ - గాగా	,,	,,
కా , . - . . . . - రు. . - . . . . - వే .	,,	,,

3.	సాంరిస - సనిధా - ధనిసని - ధపపా - పధపమ - గాగా	సరీ - సా ;	రిగమప - ధనిసరి
	కా. . - . . . - . . . . - రు. . - . . . . . - వే .	ల్చులు - నీ ;	కు. . . - స . రి .
4.	సాంరిస - నీసని - ధానిధ - పాధప - పామా - మగగా	,,	,,
	కా. . - . . . - . . . - . . . - రు . - వే. .	,,	,,
5.	సాంరీరిస - నీసాంసని - ధానిధ - పాధాధప - మగగా	,,	,,
	కా. . . - . . . . . - . . రు. - . . . . . . - వే. .	,,	,,
6.	గగరీ - గగసా - రిరినీ - ససధా - నినిపా - దధపమ - గాగా	,,	,,
	కా. . - . . . - . . . - . . . - రు. . - , ... - వే .	,,	,,
7.	సరిగరి - నిసరిస - ధరిని - ధనినిధ - పధధప-మాపా-మగగా	,,	,,
	కా. . . - . . . . - . . . . - . . . . - రు. . . - . . -వే. .	,,	,,
8.	స రిగారిస - నిసరిని - ధనిసానిధ - పధనీధప - మగగా	,,	,,
	కా. . . . - . . . . . . - . . . రు. - . . . . . . - వే . .	,,	,,
9.	గమగా - రిగరీ - ససా - నినీ - ధనిధా - పధపా - మగగా	,,	,,
	కా. . - . . . . - . . . - . . . . - రు. . - . . . . . - వే . .	,,	,,
10.	రీ గమగారి - నీరిగరిని - ధానిరిసీధా - మగగా	,,	,,
	కా. . . . - . . . . . . - రు . . . . - వె. .	,,	,,
	ససానిధప - పామగరి - రిస - సనరిస	రీ ; ; ;	సా ; ; ;
	కా. . . . - . . . . - . . . -	ను ; ; ;	. ; ; ;

అ. సా , నినిధ - సని - నిధసా - మాపాపమమగ | మాపా - ధపనీధ | , - ిని - నీసానిసరీ ||
కా , . . . - రు. - ను. . - జి . . . . . | ల . - . . . . | , - కర - సంపా. . ||

2. సారిస - నీసని - ధనిసరి - నీసని - ధానిధ - పాధని-ధా;మాపా | పమగా; - మాగా - నిధా | ,, ||
కా. . - . . . - . , . . - రు. . - ను . . - . . . - జి ; . . | ల . . ; - . . - . . | ,, ||

గమగగరీ - రి గరిరిసా - స నినిధ | రిసా ని - ధపామ | గమపధా - నిసరి ||
కాం. . . - తా. . . ర - మై. . . | న . . - ట్టు. . | గా . . . - ని. . ||

చ. పా , మ - గమపమపా - మపధపధా | పాధని - ధానీ; ; - ధపపా | మగగరి - సరిగమ ||
ది , . - . . . . . . - వ . . . . | టి . . - . . ; ; - . . . | . . . . - కి. . . ||

2. పాధపపామా - ,, | ,, | ,, ||
ది . - . . - ,, | ,, | ,, ||

3. ,, ,, | ,, | మగరీ-గమపా-దధపమ-గరిగమ ||
,, ,, | ,, | . . . - . . . - కి . . - . . . . ||

4. ,, ,, | పాధని-ధనిసని-నిధపమ-గమపధ | నిసాని-ధపామ-మగారి -సరిగమ ||
,, ,, | టి . . - . . . - . . . . - . . . . | . . . - . . . . -కి . . - . . . . ||

5. పాధమ - మగగరి - రీసా - స నిరిరి | సా - సనిగగరీ | గాపమ - ధపనిధ ||
ది . . - ప . . . - . . - ము. . . | . - . . . . . | రీ . . - తి. . . ||

6. మపధప - పాధాపమగా - గారీ - రీసా - స నిరిరి | ,, | ,, ||
ది . . . - . . . . . . - ప . - . . . - ము. . . | ,, | ,, ||

7.	ధనిసనిధపపధ – గారీ – రీసా – స ని̣రిరి	సా – సని̣గగరీ	గాపమ – ధపనిధ ‖
	దీ . . . . – ప . – . . . – ము. . .	. – ల . . ., .	రీ . . – తి . . . ‖
8.	రిసనిసనిధప – నిదధప – పమగారీ – రీసా – స ని̣రిరి	,,	,, ‖
	దీ . . . . . – . . . . . . – . . ప . – . . . – ము. . .	,,	,, ‖
	పాధమ – మగగరి – రీసా – స ని̣రీ	సా – ససగగరీ	గాపమదధపా ‖
	దీ . . – . . ప. – . . . – ము. .	. –	రీ . . . . తి ‖
1.	ని దధపమగ – ధపమగ – పమగరిగమ	మాగపమ – ధపనిధ	నిసరీసా ; ‖
	కా. . . . . . – వే. . . –	టి . . . . –	. . . కి ; ‖
2.	నీ సని – నీధాపామా – పాధప – పామాగారీ – పమగ రి	,,	,, ‖
	కా. . – . . . . – వే . . – . . . . . . –	,,	,, ‖
3.	నీసని – నీధాపామా – పధనిధ – ధనిసనిధపపా – పధపమ – గారీ	,,	,, ‖
	కా. . – . . . . – వే. . . – . . . . – . . . . – . .	,,	,, ‖
4.	నీ సనినీధా–రిసనిసని–నిదధప–పధనిధ–ధనిసరి–సనిధప–మగరిగ	,,	,, ‖
	కా. . . . –. . . . –వే. . . –. . . . . –. . . . . . . –.	,,	,, ‖
5.	,,	పమగా–మపధా–పధనీ–ధనిసా	సనిధా – రీ ; సా ‖
	,,	టి. . – . . . . –. . . . –. . . .	. . . . – . ; కి ‖
	స నిగరిసని – రీసా – రిసనిధనిస	రిసాని – ధపామ	గమపధానిసరి ‖
	కా. . . . . . – ల . – వ . ల . . .	రీ . . . – . . .	తి . . . గాని ‖

(ఇతర చరణములను ఓటులనే పాడుకొనవలయును.)

వీణ - కుప్పయ్యగారి కృతులు.

(1) రా. కాంభోజి – తా. ఆది.

ప. కొనియాడిన నాపైని - కోపము సేయ మేర ? (కొని)

అ. నిన్ను మించిన దైవములేదని - నిరంతరము నీ కీర్తి నెంతో (కొని)

చ. బాలుఁడౌ మార్కండేయుని - భక్తికి సంతసిల్లి వేవేగమే
కాలుని నొకపాదమున దునిమి - కరుణించితి వదిగాక (కొని)

2. కాలకూట బాధ సైరింపక - క్రతుభుజు లెల్లఁగూడి -
చాలనీతో మొఱలిడి వేడుకొనగ - లీలగాను గరళమును మ్రింగిన
నీలకంఠ ! శ్రీకాళహస్తీశ ! నిఖిలలోక బుధజనపాలన ! గో -
పాలదాస ! దురితవనకుఠార ! పరాత్పరా ! దయాకరా ! యని నిను (కొని)

ప. పమమగ - గ రిరిస - రిగమగరీ ; - రిగారిసా ; | సనిధా - ధనిపా - | ధాసా - రీగరి ||
కొ . . ని - యా . . . - . . . . . . ; - . . . . . ; | డిన . - నా . . - | పై . - ని . . ||

2. పమమగ - గ రిరిస-రిగమగ-రిగమగ-రిగారిపా; | ,, | ,, ||
కొ . . ని-యా . . . - . . . . . . - . . . . . - . . . . ; | ,, | ,, ||

3. పమమగ , గ రి-సారిగ-రీగమ-గామప-గమరిగసా; | ,, | ,, ||
కొ . ని . యా . - . . . - . . . - . . . . . - . . . . . ; | ,, | ,, ||

4. పమమగ గ రి-సరిగమపా;-మగరీ-పమగరిసా; | సనిధా - ధ నీధా | ధాసా - రిగరి ||
కో . . నియా.-, . , . . . ;- . . . - . . . . , ; | డి . . - నా. . | పై . - ని. . ||

5. పమమగ గ రి-సరిగప పాపా-మగరీ-పమగరిసా; | ,, | ధాసా - రిగమప ||
కో.ని . యా.- . . . . . - - . . .- . . . . ; | ,, | పై . - ని . . . ||

6. ధా;నిధపా-మాపధ-పాధని-ధపా,మగరీ-పమగరిసా; | ,, | ,, ||
కో;ని . . -యా. . - . . . . - . , . . .- . . . . ; | ,, | ,, ||

7. ధా;నిధపమ-పధనిధ-మపధప-నిదధపమగరీ-పమగరిసా; | ,, | ,, ||
కో;ని . . . -యా... - . . . .- . . . .- . . . . ; | ,, | ,, ||

8. ధా;నిధపా-సనిధప-నిధపమ-ధపమగ-పమగరి-మగగరిసా; | ,, | ధాసా-సరిగమపధసా ||
కో;ని . . -యా.,.- . . . . - . . . . . - . . . .- . . . . ; | ,, | పై . - ని. . . . . . ||

9. పధసాపాధా-మపధరిసానిధప-ధపామగరీ-పమగరిసా; | ,, | ,, ||
కో. . ని . -యా... . . . . . - . . . . .- . . . . ; | ,, | ,, ||

10. మగమపమా - పమపధపా - ని నిధా | మపధసి - ధపామ - | మగమరి - గసరీ ||
కో. . . . - ప . . . . - ము. . | నే. . . - య. . - | మే. . - . . ర ||

11. ,, | మపధసి-సనిధా-నిధపా | పమగా-మగరీ-గసరీ ||
,, | నే. . . - య. .- . . . | మే. . - . . . - . .ర ||

12. మగమపమా - పమపధపా - ని నిధా | మపధసి - పసిధప | మ - మగరి - గసరీ ||
కో. . . . - ప. . . . - ము. . | నే . . . - య. . . | . - మే. . - . . ర ||

౧.	నినిధా పా ; - పా ; - ధామామగగా	పా ; - ధాసని	నిపధా - సాసా ‖
	ని. న్నమిం ; - . ; - చి . న . .	నై ; - వ ము.	లే. . - ద ని ‖
2.	నినిధా పా ; - ధపధప - ధామామగగా	,,	,, ‖
	ని. న్నమిం ; - . . . . . - చి . న . .	,,	,, ‖
3.	నినిధా పా ; - పధనిధపా - ధామామగగా	,,	,, ‖
	ని. న్నమిం ; - . . . . . . - చి . న . .	,,	,, ‖
4.	నినిధా పా;-పధనిధ-పధనిధ-ధపమా-మగగా	,,	,, ‖
	ని. న్నమిం;- . . . .- . . . . -చి. . -న . .	,,	,, ‖
5.	నిని ధా-మపధప-ధానిధపా;-ధామామగగా	,,	,, ‖
	ని . న్న-మిం . .- . . . . ;-చి . న . .	,,	,, ‖
6.	నినిధా-ధానిధధానిధ-ధానిధపా;-ధామామగగా	,,	,, ‖
	ని.న్న-మిం. . . . . .- . . . . ;-చి . న . .	,,	,, ‖
7.	నినిధా-మపధస-ౕనిధా-నిధపా-ధపమా-మగగా	,,	,, ‖
	ని. న్న-మిం. . .- . . . - . . . . -చి. . -న . .	,,	,, ‖
8.	నినిధా-మపధా-పధసా-ధసరిస-నిధపా-పధనిధ-పమమగ	,,	,, ‖
	ని.న్న-మిం . - . . . . - . . . . - . . -చి. . . -న . . .	,,	,, ‖
9.	నినిధా-పధనిధ-మపధస-ధరిసనిధపమప-ధనిధప-మగరిగ	,,	నిపధా - సరిగారీగా ‖
	ని.న్న-మిం . . - . . . . - . . . . -చి. . . -న . . .	,,	లే . . . - ద. ని . . ‖

10. సానిధ-పధసా-మపధరిసా;-నిధపా-సనిధప-మగరిగ | పా - ధాసని | నిపధా - సరిగారీగా ||
నిన్ను.-మిం. . - . . . . . . ;- . . . . -చి. . . -న . . . | దై - వ ము. | లే. . - ద. ని . . ||

11. సానిధ-మగపధ-సరిగరి-గమగరి-సనిధప-సనిధప-మగరిగ| ,, | నిపధా - సారీ ||
నిన్ను.-మిం.. .- . . . . . -. . . . .- . . . . .-చి. . . -న . . .| ,, | లే . . . - దని ||

1. గాగరి - గరిసా - సనిధా - మపధరి | సా ,, - సాసా |సనిధపమగరిస-సరిగమపధసరి||
ని రం - . . త - ర. ము - నీ . . . | కీ ,, - ర్తి ని |నెం. . . . . . .-తో. . . . .||

2. ,, - పధసరి - సారిగ |సా-సనిధా-పధసా-మపధస|పా-పమగరి-సరిగమపధసరి||
,, - నీ . . . . - . . . | కీ- . . . -. . ర్తి - . . . . |నెం-. . . . . - తో. . . . . . .||

3. ,, - మపధరి | సా ; - మపధస | పా , మ - గ రిసరి ||
,, - నీ . . . | కీ ; - ర్తి. . . | నెం , . . - తో. . . ||

చిట్ట. గా ; - ; గమగగరీ - రిగరిరిసా - రిగరిసన్నిధ - పధ | సా ; - ;-రిగరిరి | సారిసాని-ధానిపాధ-పధసరి||
{ గమగరి - మగరిస - పమగరి - ధపమగ-నినిధప |
సనిధప - మగపధసరి - గమ | గరి-సరిసా ,-మపధని-పధ|మధపా,-ససాని-పధసరి||

1. మా ; మా - మగమామాపా ; | ప మపధపా ; | పాధనిధా ; -నినిధా ||
బా ; లు - డా. . . మా ; | ర్గం. . . . ; | జే . . . ; -యుని ||

2. ధ పమామా - ,, | ,, | ,, ||
బా. . లు - ,, | ,, | ,, ||

3. ని ధనిపధప - నిదధప - మ గమాపా ; | ,, | ,, ||
బా. . . . . - లు. . . - డా. . . ; | ,, | ,, ||

4· పధనిధ - మపధప - నిదధప - మగమామాపా; | ,, | ,, ||
బా. . . - . . . . . - లు. . . - డా. . . మా; | ,, | ,, ||

ధా ; - నిధనిప - పమపాధా - పా | ధమగా - పమపా | ధపధస - నినిధా ||
భ ; - క్తి.కి. - సం. . త - ని | . . ల్లి - వే. . | వే. . . - గ . మే ||

ధా ; - ధసనిధపా - ,, | ,, - గమపామా | మపధాపా ; - నినిధా ||
భ ; - క్తి. . . కి - ,, | ,, - వే. . . | వే. . . ; - గ . మే ||

పాధా - సధసా ; - ; ని నిధా | ధా ; - నిదధప | ధాధమ - పాధా ||
కాలు - ని. . ; - ; వా. క | పా ; - ద. ము. | న దు . - ని మి ||

సనిధప - పమగా - గరిరీ - రిగసా | ; - సా ; రిగమగ | రీ - రిగారి - సా ; ||
క. రు. - ణిం. . - చి.తి - వ. ది | ; - గా ; క. . . | ను - . . . . . ; ||

2. ; - నీధాపామాపా - మాగా | మాపా ; పా | ధపధా - నినిధా ||
; - కాలనా . ట - బా . | ధ సై ; . | రిం. . - ప . క ||

; - దధసదధప - ధపధప - ధమ - మగగా | పాగా - సనిపధ | ధా ; - సా ; ||
; - క్రతుభు.జు. - లె. . . . - . . - ల్లి. . | గూ . - . . . . | డి ; _ . ; ||

; - పాధాసారీ గా - గ మగా | రిగగసా ; | ;నిధా - నిపధా ||
; - చాల నీ .తో - మొ . అ | లి . డి. వే ; | డు. కొ - న . గ ||

; - ధరిసా - సనిధనిపా - మామా | పధ - ధసధప - పమ | గారీ - రిగసా ||
; - లీ . ల - దా. . . ను - గ ర | శ . - ము.ను. - క్రిం | . . - గి .న ||

సనిధ - ధాధసా - రి మగ - సరిమాప | మగమ - పధప - సని | ధప - మగపధసా ||
నీ . ల - కంఠ శ్రీ - కా.శ - హ. స్త్రీశ | నిఖిల - లో.క - బుధ | జన - పా.లనగో ||
ధాసరీ;గ - సరిమగరిస - నిధపధ | రిసాధపా - ధప || , మగా - రి గసరి ||
పాలదాస - దురిత వనమ - రా. . ర | పరాత్పరా - దయా | , క రా - యనినిస ||

(2) రా. సురటి – తా. చతురశ్ర రూపకము.

ప. పరదేవి ! నీపాదములే నెఱనమ్మితి (పరదేవి)

అ. వరమా శ్రీ ఆదిపురినివాసిని ! అంబ ! త్రిపురసుందరి ! (పరదేవి)

చ. అలికులవేణి ! అంబ ! అంబుజపాణి ! కలవరములు దీర్చిబ్రోవు, కామితఫలదాయకి ! (పరదేవి)

2. మదగజగమని ! మహిషాసురదమని ! మదనజనక సహోదరి ! మహేశ్వరి గౌరి ! (పరదేవి)

3. పాపవిదారి ! పావని ! కౌమారి ! గోపబాలు శ్రీవేణుగోపాలదాస జనని ! (పరదేవి)

ప. రీమా | పాధానీధా || పా ; | ;; - మాపా || సా ; | నీధాపా ; || పామా | మరీమ రీ సా ||
పర | దే . . . || వి ; | ;; - నీ . || పా ; | దములే ; || నె ఱ | న . . మ్మితి ||

2. ,, || ,, | నీధా-పమపధ || పధమా | ,, ||
,, || ,, | దము-లే. . . || నె. ఱ | ,, ||

3. రిమరీ | మపామ-పధాప || పసాని | సరీస - నిసరిమ || రిసా , | నిధపా-పమపధ || ,, ||
ప.ర | దే . .-. . . || వి . . | . . . - నీ . . . || పా. , | ద. ము-లే . . . || ,, ||

అ. మాపా	నీ ; సాసా	సా ;	నిధ - నీసారీ	సా ;	నిధ -నిసనిధపా	పనిధా	పమ-రిమరిమరిస	
వ ర	ద; శ్రీ .	ఆ ;	ది . - పురి ని	వా ;	సి . -ని. అం బ	త్రి.పు	ర . -సుం. .దరి	
చ. పాపా	పాపానీ ;	సా ;	;; - సాసా	సా ;	సాసాసాసా	నీధా	నిసనిధపా ;	
అ లి	కు ల వే ;	ణి ;	;; - అంబ	అం ;	బు జ పా .	. .	. . . . ణి ;	
పానీ	సారిమరీసా	సా ;	నిధ - నీ సారీ	సా ;	నిధ - నిసనిధ	పమనిధ	పమాగ-రిమరిస	
క ల	వ ర . ములు	దీ ;	క్షి. - బ్రో.వు	కా ;	మి. - త. ఫల	దా. . .	య . . -కి . . .	

(ఇతర చరణములను ఇటులనే పాడుకొనవలయును.)

పట్ణం - సుబ్రహ్మణ్యయ్యగారి కీర్తనలు.

(1) రా. మలయమారుతము - - తా. ఆది.

ప. జన్మమెందుకు భక్తిలేని నర - జన్మమెల్ల భూ భారమే; మనసా! (జన్మ)

అ. మన్మదాంధకార మగు చీకటిలో - మతిమతిదూతి మహిలోనబుట్టే (జన్మ)

చ. తనదైవమని అన్యదైవమని - తనలోనె తాను తారతమ్యమెంచి -
పెనువాదతర్కములుజేసి జేసి - ఘనమైనపాప మునుబెంచుచుండే (జన్మ)

2. తనపాశమున దగిలి చింతలేక - ధనధాన్యములే దైవమనియెంచి -
తనవంటిమాన వునిసన్నుతించి - తనప్రాయమెల్ల తాఱుమాఱుజేసే (జన్మ)

3. హరిబ్రహ్మరుద్రా దులనెల్లమాని - హరిగతతత్వార్థములు చదివి శ్రీ -
హరి! వేంకటేశ! యనిభజియించే - వరభక్తులతో వాదాడుచుండే (జన్మ)

ప. ; ; ; * గాగాపా ; ధా | ప ధనీ ; - ధా | పాగా ; పా ||
; ; ; * జన్మమెం ; దు | కు . . ; - భ | క్తి తే ; ని ||
గరిసా; * ,, | పధనిధనీ - ధా | ,, ||
న. ర ; * ,, | కు. . . . - భ | ,, ||
,, * ,, | పధనిసధని - ధా | ,, ||
,, * ,, | కు. . . . . - భ | ,, ||
,, * సా నీ - ని ధగాషా | ధ ని సా; - సా | రీగా ; - గప ||
,, * జ న్మ - మె. . ల్ల | భూ . . ; - భా | రమే ; - మ. ||
గరిసా; *
న. సా; * (జన్మ)

అ. ; ; ; * పాధా నీ ; ధా | ధానీ ; ధా | నీసాం ; నీ ||
; ; ; * మన్మదాం ; ధ | కార ; మ | గచీ ; క ||
సాంసాం; * ,, | పాధనిధప - ధా | ,, ||
టిలో; * ,, | కా. ర. . - మ | ,, ||
,, ,, | ,, | ,, ||
,, ,, | ,, | ,, ||
సాంసనిధప * సనినిధ - ధా ; పా | గాపా ; రీ | గాపధనిధపా ||
టిలో. . . * మ. తి. - మ ; తి | మూంతి ; మ | హిందో. . .న ||
గరిసా ; *
బు. ద్ధ్రే; * (జన్మ)

చ. ; ; ; * పాపాపా ; ధా | పధనీ ; - ధప | నిధ - ధా ; పా ||
; ; ; * త న దై ; వ | మ. ని ; - అ. | న్య. - దై ; వ ||
గాపా; * గాపాగా ; రి స | ని ధనీ ; - సరి | గా - రిగపాగా ||
మ నీ ; * త న లో ; నె. | తా.ను ; - తా. | ర - త. . మ్య ||
పాపా ; * పాపానీ ; ధా | పధనీ ; - ధా | నీ స ; నీ ||
మెంచి; * పెనువా ; ద | త.ర్క ; - ము | లు జే ; సి ||
సాంసాం ; * సాంనీని ధధాపా | గాపా ; - రి | గాపధనిధపా ||
జే సి ; * ఘనమై . . న | సా ప ; - ము | నుబెం . . చు ||
గరిసా; *
చుం డే; * (జన్మమెంగుకు)

(ఇతర చరణములను ఇటులనే పాడుకొనవలయును.)

(౨) రా. సింధుమందారి – తా. ఆది.

ప. కరుణించుట కిదే సమయమయ్యా; కరిరక్షక ! నా కలిదీర్పవయ్యా (కరు)

అ. ధరలో నీవంటి దైవము లేదని – పరమానందముతో భజియించితిని (కరు)

చ. కమలాసనాది సన్నుతపాత్ర ! కమనీయశుభ శ్యామలగాత్ర !
కమలాకళత్ర ! కంజదళ నేత్ర ! అమరాదిపోష ! ఆదివెంకటేశ ! (కరు)

ప. ; ; ; * పాసా̇ని ; ధా | పాగా ; మా | ధాపా ; మా ||
; ; ; * క రుణిం ; చు | ట కి ; దే | స మ ; య ||

రీ గా ; * పామారీ ; సా | సాధా̣ ; నీ̣ | సాగా ; మా ||
మయ్యా; * క రి ర ; క్ష | క నా ; క | లి దీ ; ర్ప ||

రీ గా ; *
వయ్యా ; * (కరుణించుట)

అ. ; ; ; * ధాపాసా̇ ; సా̇ | రీ̇ రీ̇ ; గా̇ | మగీ̇ ; మా̇ ||
; ; ; * ధ ర లో ; నీ | వంటి ; దై | వము ; లే ||

సా̇ధా; * పాగామా ; ధా | పాసా̇ ; సా̇ | ధాపా ; మా ||
ద ని ; * ప ర మా ; నం | ద ము ; తో | భజియిం; చి ||

రీ గా; *
తి ని ; * (కరుణించుట)

చ. ; ; ; * పాపాపా ; గా | మా; ధా – ధా | పామా ; రి ||
; ; ; * క మలా ; స | నా; ది – స | . న్ను ; త ||

స రీగా, * పామారీ ; సా | సాధా̣ ; – నీ̣ | సాగా ; మా ||
పా.త్ర, * క మ నీ ; య | శు భ ; – శ్యా | . మ ; ల ||

పా,పా, * ధాపాసా̇ ; సా̇ | రీ̇ ; రీ̇ ; – గా̇ | మారీ̇ ; సా̇ ||
గా,త్రా, * క మ లా ; క | ళ ; త్ర; – కం | జ ద ; ళ ||

సా̇ధా ; * పాగామా ; ధా | పాసా̇ ; – సా̇ | ధాపా; మా ||
నే త్ర; * అ మ రా ; ది | పో ష ; – ఆ | ది వెం; క ||

రీగా ; *
టేశ ; * (కరుణించుట)

(3) రా. చక్రవాకము - తా. ఆది.

ప. ఇంకదయరాలేదా ? నాపై - ఇంతపరాముఖమేల నయ్యా ? (ఇంక)

అ. పంకజాసనాద్యమరవందిత ! పంకేరుహాక్ష ! - పతితదైత్యశిక్ష ! (ఇంక)

చ. సంతతంబునీ సత్కథలనువిని - సంతోషముగా భజనజేయుచు
చింతదీర్చినన్ను బ్రోవుమని ని - న్నెంతో పొగడుచుండగ, నిటు
పంతమేల జేసేవు ? దెలుపుము, పతితపావనా ! శృతజనావన !
దంతివరద ! శ్రీ వేంకటేశ ! దానవకుల భీకరా ! శ్రీకరా ! (ఇంక)

ప. , , ,	*	గమ - రీసా ; - గామపామ	| సా ;; - పా	| ;; - ప మగరి	||
, , ,	*	ఇం. - క . ; - ద యరా .	| లే ;; - దా	| ;; - నా. . .	||
2. గా ,	*	,,	| ,,	| ;; - ధమగరి	||
పై ,	*	,,	| ,,	| ;; - నా. . .	||
3. ,,	*	,,	| గమపధ - ధానిధపా ;	| ,,	||
,,	*	,,	| లే . . . - దా . . . ;	| ,,	||
4. ,,	*	,,	| గమపధ - ధనీధపా ;	| పధాపమా ; - మపామ - గరి	||
,,	*	,,	| లే . . . - దా . . . ;	| . . . . ; - నా. . - . .	||
5. ,,	*	,,	| గమపధ - నిసాని - ధనిధని	| పా ; - ధమగరి	||
,,	*	,,	| లే. . . - దా. . -	| నా ; -	||

6.	,,	*	,,	| గమపధ - నిసిరిసి - సా	| ,, - నిధపమగరి	||
	,,	*	,,	| లే . . . - దా... - .	| ,, - నా.	||
7.	,,	*	,,	| గమపధ - నిసిరిసి - నిసిరిసి	| సా - నిధపమగా - రిరిసని	||
	,,	*	,,	| లే . . . - దా.. . -	| . - నా. . . . -	||
8.	ధనిసరిగమ	*	పమ - రీసా ; - గామపామ	| గమపధ - నిసిరిసనిధ - పధ	| నిధపమ-గమపమగరి-గమగరిసని	||
	పై.	*	ఇం. - క , ; - దయరా .	| లే . . . - దా.. . . . . - . .	| . . . . -నా. . . . .-	||
	,,	*	పమ - రీసా - నిసరిసనీసా - నీధాధనిసా	| , గమపా - సని సరిసనిసా	| , , ధనిధపధా - పధపమపా	||
	,,	*	ఇం. - త . - ప. . . . , - రా. ము. .	| , ఖ . . - మే.	| , , ల . . . . . - న	||
	గమపమగరి	*	గమ - రీసా ; - గామపామ	| పా ,, - ,, పా	| , , , , - , , , ,	||
	య్యా.	*	ఇం. - క . ; - దయరా.	| లే ,, - ,, దా	| , , , , - , , , ,	||
అ.	, , ,	*	ప పా - ధనిధని ధాపా - పధాపమా	| , , , - గమపధా	| ధనిపా - పా ;	||
	, , ,	*	పంక - జా. . . . స - నా. . .	| , , , - ద్యుమరవం	| . . . - . ;	||
2.	మపమ	*	,,	| ,,	| సా,రి-నీ,స-ధా,నిపా,ధ	||
	ది . త	*	,,	| ,,	| . ,. -. , . - ది , . త , .	||
3.	,,	*	ప పా - పధనిధ - మపధప-పమమా-గరిరీసా;	| , , , - గ మపధా , ని	| సా,రి-నీ,స-ధా,ని-పా,ధ	||
	,,	*	పంక - జా. . . - . . . . .-స . . -నా. . . ;	| , , , - ద్యుమరవం , .	| . , . - . , . - ది , . -త , .	||
4.	,,	*	ప పా-పధనిధ-మపధప-పధనీధనిసా-సనిధప	| మగరీ - గ మపధనిసిరి	| ,స-నిధనిసాని-ధపధనీధ-సని	||
	,,	*	పంక -జా. . . - . . . . . -స . . నా.. -	| . . . . - ద్యుమరవం . .	| ,. - . . . . . . -ది . . . . . -త.	||

5. ధపమపామ* పపా-పధనిధ-మపధప-పధనిధ నిసా-సనిధప | మగరీ - గ మప - ధా , - ని | సానిధ - నిసరిస - రీ ||
. . . . . .* పంక-జా. . . - . . . . -స. . నా. . -. . . . | . . . - ద్యుమర - వం , - . | . . . - ది. . . - త ||
గమపమగామారీసా - నిసరిసనీసాధానీ - పధమప | గామాపధని - ధనిసానిధపమ | గమపమగరిసని-ధనిసరిగమపమ ||
పం. . . . . కే . - రు. . . . . హా , - క్షు. . . | ప తిత . . - దై. . . . . . | త్యా. . . . . . .-శి . . . . ||
రీ , * గమరీసా ; మగమపామ | గమపధ - నిసరిసనిధ - పధ | నిధపమ-గమనమగరి-గమగరిసని ||
క్షు , * ఇం. క . ; ద . యరా . | లే . . . - దా. . . . . . - . . | . . . . -నా. . . . .- . . . . . . ||
ధనిసరిగమ * పమరీసా - నిసరిసని సా - నిధాధనిసా | , - గమపా - సనిసరిసనిసా | ; ధనిధపధా - పధపమపా ||
పై. . . . . * ఇంత. . - ప. . . . . - రా. ము. . | , - ఖ . . - మే. . . . . | ; ల . . . . . - న . . . . ||
గమపమగరి * గమరీసా ; - గామాపామా | పా ; - ; పా | , , , , - , , , , ||
య్యా. . . . * ఇంక . . ; - ద య రా . | లే ; - ; దా | , , , , - , , , , ||

చ. పామగారిసా - పాపమ - పమగరి | గామగ - రిస నిధ | మగమ - పాగ మా ||
సంతతంబునీ - సత్కథ - లనువిని | సంతో. - షముగ. | భజన - జే యుచు ||
సాసమగమ - ధాని సా ని - ధపమగ | మాధా , - మగరి | స - నిధనిసా - ధని ||
చింతదీ . ర్చి - నన్ను బ్రోవు - మని. ని | న్నెంతో, - వాగడు | . - చుండగా - నీటు ||
సానిధాపమా , - నిధని - పధమప | మగమ - పామధా | , - నిసని - ధపధని ||
పంతమేలజే , - సే. వు - వెలుపుము | పతిత - పావనా | , - సృతజ - నా. వన ||
రిసరి - మగమరీ , - సా ని - ధపధని | సానిధపమ - గా | రిసా - సానిధప - మగరి ||
దం.తి - వరద శ్రీ , - వేంక - టే. .శ | దానవకుల - భీ | కరా - శ్రీకరా. - . . . ||

(4) రా. ఉదయరవిచంద్రిక - తా. ఆది.

ప. వరమియ్యవయ్యా, ధరనాయక ! (వర)

అ. శరదిందు శేఖరమిత్ర ! శ్రీధర ! పాపహరా ! శరచాపకర ! (వర)

చ. పారమార్థికమా పనులెల్లమాని, ఘోరమైన పాపకృత్యముల్ సల్పుచు
వారాంగనా జారులై తిరిగి, సారహీనులను సన్నుతిజేయక (వర)

2. వరనారదాది సురయక్ష కిన్నరులు నేర్చిన వరసంగీత
స్వరసౌఖ్యము తెలియగలేని ధరనరజీవులను స్మరియించక ! (వర)

3. పురుషోత్తమ ! శ్రీవరదవేంకటేశ ! కరుణాకటాక్ష ! కరిరక్షక ! శ్రీ
హరి ! హరి !! హరి !!! యని సంతతము, స్థిరచిత్తముతో భజియించేటి (వర)

ప. ; ; ; * స్నీసాగా ; మా | పా పా ; - నీ | పామా ; గా ||
; ; ; * వ ర మి ; య్య | వ య్యా ; - ధ | ర నా ; య ||

2. గాసా ; * ,, | పాపమగమ - నీ | ,, ||
క . ; * ,, | వయ్యా . . - ధ | ,, ||

3. ,, * ,, | పస్నినిస్సాని - నీ | ,, ||
,, * ,, | వ. య్యా. - ధ | ,, ||
,, *
,, * (వరమియ్య)

అ. ; ; ; * పానీస్సా ; నీ | నీపా ; - నీ | స్సాగా ; మా ||
; ; ; * శ రదిం ; దు | శే . ; - ఖ | ర మి ; త్ర ||
గాస్సా; * సాస్ని - పా ; మా | పనిస్సా ; - గమ | పనిపా ; మా ||
శ్రీ . ; * ధ ర . - హా ; ప | హారా ; - శ. | ర.చా ; ప ||
గమగాసా *
క . ర . * (వరమియ్య)

చ. ; ; ; * పాపాపా ; నీ | పానీ ; - స్సా | నీపా ; మా ||
; ; ; * పార మా ; ర్థి | కమా ; - ప | నులె ; ల్ల ||
మాగా; * గ మపనిపా ; మా | గాసా ; - స్నీ | సాగా; మా ||
మాని ; * ఘో. ర.మై ; న | పా ప ; - కృ | త్యము ; ల్స ||
పాపా ; * పా ; నీస్సానీ | నీపా ; - నీ | స్సాగా; మా ||
ల్పుచు ; * వా ; రాంగ | నా. ; - జా | రులై ; తి ||
గాస్సా ; * స్సానీపా ; మా | పనిస్సా ; - గమ | పనిపా ; మా ||
రి గి ; * సారహీ ; ను | ల . ను ; - స . | . .న్ను ; తి ||
గమగగసా *
జే . . యక * (వరమియ్య) (ఇతర చరణము లిటులనే పాడఁదగినవి.)

(5) రా. బలహంస — తా. ఆది.

ప. శ్రీవేంకటేశ! నామనవి చిత్తగించి, నాదు చింతదీర్చవయ్యా! (శ్రీవేంక)
అ. నీవంటి దైవ మెందు లేదనుచు - నీ సన్నిధిఁ గోరి వచ్చితిని (శ్రీవేంక)
చ. నిన్నుకోరి వచ్చిన అల కుచేలుని బ్రోచిన డెల్లను చాలవిని
విని, నన్నారీతిని బ్రోతువని మనసున నెంచి వచ్చితిని (శ్రీవేంక)

ప. ; ; ; * గా ; మా ; ధా | పా ; ; - పా | మాగా ; మా ||
; ; ; * శ్రీ ; వేం ; క | టే ; ; - శ | నా . ; మ ||

రీసా ; * సాన్నీనిధధాధా | ధాసాసా - ధా | సాగా ; మా ||
న వి ; * చిత్త.గిం. . చి | నా . దు - చిం | త దీ ; ర్చ ||

రీసా ; *
వయ్యా; * (శ్రీవేంకటేశ)

అ. ; ; ; * మా ; ధా ; సా | ధాసాసా - ధా | సాగా ; మా ||
; ; ; * నీ ; వం ; టి | దై . వ - మెం | దు లే ; ద ||

రీసా ; * సనిధపమా ; - ధా | సానీ ; - నిస | పమగా; - మా ||
నుచు; * నీ . . . స ; - న్ని | ధిగో ; - రి . | . . వ ; - చ్చి ||

రీసా ; *
తిని ; * (శ్రీవేంకటేశ)

చ. ; ; ; * గామాధా ; సా | నీ ; ; - ధా | పాగా ; మా ||
; ; ; * ని న్ను కో ; రి | వ ; ; - చ్చి | న అ ; ల ||

రీసా ; * సాన్నీ-ని ధధాధా | ధాసాసా - ధా | సాగా ; మా ||
కుచే ; * లుని -బ్రో.చి . | న డె - ల్ల | నుచా ; ల ||

రీసా ; * గామాధాసా - ధా | సాసా ; - ధా | సాగా ; మా ||
వి ని ; * వి ని న . - న్నా | రీ ; - తి | నిబ్రో ; తు ||

రీసా ; * సనిధపమా ; - ధా | సానీ ; - సని | ధపగా ; - మా ||
వ ని ; * మ. . . న ; - సు | . న ; - నెం | చి. వ ; - చ్చి ||

రీసా ; *
తిని ; * (శ్రీవేంకటేశ)

(6) రా. సరసాంగి – తా. చతురశ్ర రూపకము.

ప. మనవి చేకొనవయ్యా, మా జానకీ రమణ (మనవి)

అ. ఘనపాపహరణా! కమనీయచరణ! శ్రీ (మనవి)

చ. పరితాపములెల్ల దీర్చి వరము లిచ్చువాఁడ వనుచు, సరగున నటు బ్రోతువనుచు, సన్నిధిఁ గోరి వచ్చిన నా (మనవి)

2. కరి మొఱలిడఁగాను వచ్చి కరుణతోఁ గాచినదివిని – మురహర హరియనుచు నీతో ముదముతో దెల్పవచ్చిన నా (మనవి)

3. వరద వేంకటేశుఁడనుచు బిరుదు వహించినదివిని, స్థిరముగ నమ్మియున్న నాపై దురముగ కృపఁజేసి నా (మనవి)

ప. పామా | గా – గరిసా ; || రీ గా | మాపాపా ; || గ మపా | ; – దా ; ధా || ధపపా | మామామగగా ||
మ న | వి – చే. . ; || కొ న | వ . య్యా ; || మా. . | ; – జా ; న || కీ . . | ర మ ణ . . ||

2. ,, || ,, || పధనీ | ; – ధాపామా ||
,, || ,, || కీ . . | ; – ర మ ణ ||

3. ,, || మ గగరి | పా–రి గమపధా || పధనిసి | , ని – ధాపామా ||
,, || మా. . . | . –జా. . . న || కీ . . . | , . – ర మ ణ ||

4. గమపా | మా–మగగరిసా || ,, || మ గరిస | సిస–రిగమపధా || నిసిరిగ | మగ – రిసినిధపమ ||
మ . న | వి –చే. . . . || ,, || మా. . . . | . . –జా . . న || కీ . . . | . . – ర . మ.ణ. ||

5. పామా | గా – గరిసా ; || రీ గా | మాపాపా ; ||
మ న | వి – చే. . ; || కొ న | వ . య్యా ; || (ఇచట నిలుపవలయును.)

అ. పాధా | నీ ; – పాధా || నీ నీ | సా ; – ; ; ||
ఘ న | పా ; – . ప || హర | ణా ; – ; ; ||

2. పాధా | నీ ; - పాధా || నీధా | పా ; - ; ; ||
ఘన | పా; - . ప || హర | ణా; - ; ; ||

3. ,, || ,, | పా ; - పమమా ||
,, || ,, | ణా ; - . . . . ||
,, || నీసా | సారీ - సరిగా || రిగపగ | గరిసానీసా || నీధా | ప ధనీ - ధపామ ||
,, || హర | ణా. - . . . || క . మ . | నీ . . . య || చర | ణ . . - నా. ||

చ. పాపా | పా ; పాపా || పమమా | మా - మగగారీ || పామా | గా-గరిసాసా || రీగా | మా - పాపాపా ||
పరి | తా ; ప ము || లె . . | ల్ల - దీ . . ర్చి || వర | ము-లి . . చ్చు || వా. | డ - వ ను చు ||
పాధా | నీ - పాధానీ || ని సరీ | రీ - సరిగాగా || రిగమగ | గ రిసా - నీ ; || ధా-పధ | నీధాపామా ||
సర | గు- న నటు || బ్రో. . | తు- వ . ను చు || స . . . | న్ని . ధి - గో; || రి -వ . | . చ్చిన నా ||

(ఇతర చరణములు నిటులనే పాడఁదగినయవి.)

మైసూరి - సదాశివరావుగారి కీర్తనలు.

(1) రా. అఠాణ - తా. ఆది.

ప. వాచామగోచరుండని, నీపాదములకు వందన మొనరించితి, జగదీశ! పార్థసారధి! కరుణాపయోనిధి! (వాచా)

అ. నీచరితములను పొగడ బ్రహ్మాదులకునైన తరమా! కృష్ణా!
కాచుకొన్నాను నీదు కృపకై, నా మొఱాలగించి బ్రోవవయ్యా! (వాచా)

చ. కాలుఁడు గొనిపోయిన గురుపుత్రుని దెచ్చిచ్చినావు;
కంసుని మదమణఁచి, వసుదేవ దేవకి చెఱను విడిపించినావు;

వాలుగంటి యైన ద్రౌపది, హా, కృష్ణా! యని మొఱలిడఁ బ్రోచినావు;
మేలు మేలని పాండవులఁ గాచినావు; కుచేలు నార్తిదీర్చినావు (వాచా)

2. కురూపియైన కుబ్జావక్రములను బోఁగొట్టినావు; ఖ్యాతిమీర
విరూపుఁడైన నరకాసురుని సత్యభామ సహితుఁడై దునిమినావు;
సరూపులగు పదియాఱువేల రమామణుల నేలినావు;
కరీంద్రవైరిని ద్రుంచినావు; దేవదేవ! శ్రీరుక్మిణీ రమణ! (వాచా)

3. పంచాయుధధర! పరబ్రహ్మహరి! నిను నమ్మినాను; నాదు కోర్కెలను
బ్రహ్మాదివంద్య! క్షిప్రముగ నీ తీర్చుమయ్య, కృష్ణయ్య!
పంచశరజనక! సదాశివ కవివినుత! వినుత! సురహిత!
కాంచనవసన! కంజనయన! నిరంజన! నిష్కళంక! నిర్ద్వంద్వ! (వాచా)

ప. సా ; పా - ధానీపామా ;	పాగా ; - మా	పా ; ; ;	‖
వా ; . - చా. మ గో ;	చ రుం ; - డ	ని ; ; ;	‖
2. ,,	పాగా , - మపా	నిపనిప - నిమపా	‖
,,	చ రుం , - డ ని	. . . . - . . .	‖
3. ,,	,,	పమపసీ - నిసీ నిసీ	‖
,,	,,	నీ. పా. - దములకు	‖
సి రిరి - ని సిధా నిసి - నిసరిసి - ని	, సి - ధాపమ - పసి	సాప - నిమా పసి	‖
వం.దన - మొనరించితి - జగదీశ - పా	, ర - సారధి - కరు	ణా. - పయోనిధి	‖

గ గరిరిసస - రిస్రీససనిప - ని నిపప | మరి - నిప నిమాప |

వా. . . . . - చా. . . . మ - గో. . . | ఈ . - రుం . డ ని | ("నీపాదములకు వందన మొన

రించితి జగదీశ పార్థసారధి కరుణాపయోనిధి" అని ద్రిప్పిపాడి పల్లవియొక్క మొదటిసంగతిని పాడి నిలుపుము.)

అ. పమపసనిని సస - స ససధా , - సా | స - ని సరీస - నిస | ధా , - ని సా ; ||

నీ . చరితములను - పొగడబ్ర , - హ్మ | దు - లకునైన - తర | మా , - కృష్ణా ; ||

సాస సా - గ గరి - రీ , గ - స రిసా | ధ రిస - సాస - దా | ధా - ధ పప - ధమ ప ||

కాచుకొ - న్నా.ను - నీ , దు - కృపకై | నామొ - ఱాల - గిం | చి - బ్రో.వ - వ . య్య ||

చిట్ట. సానిధా ; - సని ధా ; - స ని పధా | రిసనిధా , - రిస | ని రిస - ని సనిధా ||

శ్రీ నిధా ; - నబుధా ; - త్రిపురదా | నవవిదా , - రణ | సుగుణ - హరిగదా ||

పదధ నినిస - స రిరి స - గగ రిస - నిరి | స ని - సానిధాప | పామగామాప ||

ధరశుభకర - మునిహిత - సురనుత - వర | మృదు - పాదదాన | ధీ ర గంభీ ర ||

చ. పా ; మప - మపగా ; - గమపమ | పా ; - ని పనిప | నీ , ప - ధ నీప ||

కా ; లుడు- గొనిపో ; - యినగురు | పు ; - త్రునితె . | చ్చి , చ్చి- నా.వు ||

పరిసరి - ని ససదధ - ధపపాప - మా | పగా - మమమమమ | మధాప - మ రీ స ||

కంసుని - మదమణచి - వసు దేవ - దే | వకి - చెఱనువి డి | పిం . చి - నా. వు ||

ని పప - సాస - దా , ధ - సా సస - సా | స - సా రి స - ని రి | సని - ధా నిసా స ||

వా.లు - గంటి - యై , న - ద్రౌపది - మా | కృ - ష్ణాయని - మొఱ | లిడ - బ్రోచినావు ||

స ని స - గా , రిరి - స రి సనిస - ధాని | సా స - రిసా ని ధ | , ధ - నిపనిమాప ||

మే.లు - మే , లని - పాండవుల - గాచి | నావు - కుచేలునా | , త్రి - దీ. ర్చినావు ||

2. పగామపా , ప - నిప నిప - నిప ని ని | పమ - ప సాంధ - ద | , ధ - ధ రిస - దాధ ||
కురూపియై, న - కుబ్జా. . - వ. క్రము | అను - బో. గొట్టి - నా | , వు - ఖ్యాతి - మీర ||
రిసా స - దా , ధ - దధపా - పప ప - మ | , ప - మాపమమమ | మా - మగమపారి ||
విరూపు - డై , న - నరకా - సురుని - స | , త్య - భామసహితు | డై - దునిమినావు ||
ధపాప - సససస - స ధసస - సాస - నిస | రీ , గ రీ స - నీ | స - ధా , నీసా ||
సరూపు- లగుపది - యాఱు. . - వేల - ర. | మా, మణుల - నే | లి - నా , . వు ||
రనీ స - గగరిరి - ధనిధని - సాసా | నిరిస - దాధధా | ధాపపా - ధమప ||
కరీంద్ర- వై .రిని - ధ్వం. చి - నావు | దే. వ - దేవశ్రీ | రు క్మిణీ - రమణ ||

3. పాపా - మ పమప - మపాగామ - గమ | పమ - ధాప - దాధ | ధ రిస - దా ధ _ దధ ||
పంచా - యుధధర - ప ర బ్రహ్మ- హరి | నిను - నమ్మి - నాను | నా.దు - కోర్కె- లను ||
సాసా స - దాధ - ధాపప ప - మపమ | , మ - మామ - మా | ధాపమ - రీ సా ||
బ్రహ్మాది - వంద్య- శ్రీప్రముఖ - నీ . డే | , ర్చు - మయ్య - కృ | ష్ణ . . - య్యా. ||
ధమప - ససస - నిస - సధా , - పనిసని | సనిసా ; - ధప | ధా ; - పమ పప ||
పం.చ - శర జ - నక - సుధా , - శివకవి | వినుత ; - విను | త ; - సురహిత ||
సా సస - గరి - రీ రి - రి రిరి - రిసా | సస - సా సదాధ | ; - నిపాని మప ||
కాంచన - వసన - కంజ - నయన - నిరం | జన - నిష్కళంక | ; - ని.ర్ద్వంద్వ ||

(2) రా. బలహంస — తా. ఆది.

ప. ఎవరున్నారు నన్నుబ్రోచేవా రినకుల తిలక ? శ్రీరామచంద్ర ! (ఎవ)
అ. అవనిజ సీత నను బ్రోచుటకై భవహరనీతోఁ దెల్పలేదా ? (ఎవ)
చ. బాలుఁడైన యీదాసునిపై - చాలప్రేమయుంచరాదా ! సుఖకర !
చాలుర నీ కోపము నే తాళఁజాలర, సదాశివనుత ! (ఎవ)

ప. ; * రిమపా ; ; - ధా ; పా | దాధా ; పా | నిదధప - మా ; ||
; * ఎవరు ; ; - న్నా ; రు | నన్ను ; బ్రో | చే. . . - వా ; ||

; * రిమపా-రిమపధ-సని ని ద ధప | ,, | ,, ||
; * రెవరు-. . . . -న్నా. . . రు. | ,, | ,, ||

; * ,, | దధసనినిధ - పా | ,, ||
; * ,, | న.న్ను. . . - బ్రో | ,, ||

; * మమాగసా - రీరీమామా | ; - పధసాసా | సనినిధ - ధపమా ||
; * ఇ న కు ల - తిలక శ్రీ | ; - రా. . మ | చం. . - . . ద్ర ||

; *
; * (ఎవరున్నారు)

అ. ; * పధాపధాసా ; రీరీ | ; - మగసా ; | స నినిధపధసా ||
; * అ వ ని జ సీ ; . త | ; - నను బ్రో ; | చుట.కై . . . ||

; * సాసాససా - సనిసీ-నీ నిధ | ధాపా - రిమపధ | సనిధప - మరిమగ ||
; * భవ హార - నీ. . -తో. దె | . ల్ప - లే. . . | . . . . - . . . . ||

సా *
దా * (ఎవరున్నారు)

చ. ; * నీ , ధపా ; మాధా ; | ; - నీ , ధపా | ధా ; సా ; ||
; * బా . లుడై ; న యీ ; | ; - దా, సుని | పై ; . ; ||

; * మాగాసా ; రీ మా ; | పాధా ; సా | ; - ససాససా ||
; * చా లప్రే ; మయుం ; | చ రా ; దా | ; - సుఖ కర ||

; * పధాపధాసా ; రీ ; | ; - రిమాగసా | సనిధా - పధసా ||
; * చా. లు ర నీ ; . ; | ; - కో. పము | నే . . - తా. . ||

సా * -సాసా సనినీ-నిదధా-మా | పా-రిమపధ - సని | ధపమగ- రిమాగ ||
ళ * జా ల - ర . .-. . . . - స | దా-. . . . . - . . | . . . . - శి వను ||

సా *
త * (ఎవరున్నారు)

(3) రా. బలహంస - తా. ఆది.

ప. నిన్నువినాగతి నా కెవరురా? నన్ను వేగమే రక్షించరాదా? (నిన్ను)

అ. సనకాదివినుత పాద! నిన్ను సన్నుతింప నాతరమా! రామ (నిన్ను)

చ. ఇంక నాతరముగాదు, ఈకష్టము ఓర్వ, సుముఖుండై కీకంటంజూడరా!
మోహనాంగ! సదాశివనుత! (నిన్ను)

ప. మాపాధాసా ; ; - నీధా	పా ; ; - మరి	మాగాసా ; ‖
ని న్ను వి నా ; ; - గతి	నా ; ; - కె.	వ రు రా ; ‖
2. మాపాధాసా - పధసానిధపమ	ప ధనిధపమ - రీ	,, ‖
ని న్ను వి నా - . . . గ . తి .	నా . . . . . . - కె	,, ‖
3. మాపాధా - రిసనిధ - సానిధపమ	,,	,, ‖
ని న్ను వి - నా. . . - . గ. తి .	,,	,, ‖
4. ,,	,,	మాగా - సారీ ‖
,,	,,	వ రు - రా. ‖
పామాగాసా ; - రీమా - పా	దాధాసాసా	రిసనిధ - నిధపమ ‖
న న్ను వే . ; - గమే - ర	. . క్షిం . చ	రా. . . - దా. . . ‖

(నిన్నువినా) (3-వ సంగతిని పాడుకొనవలయును.)

అ. నీధాపా ; - పాధామాపా	ధాసాధా - ధా	సా సా - సా సా ‖
స న కా ; - ది వి ను త	పా . . . - .	ద - ని న్ను ‖
2. ,,	,,	సా సా - సా రిస ‖
,,	,,	. ద - నిన్ను. ‖
3. ,,	పాధాసారి	మాగా - సారిస ‖
,,	పా . . .	. ద - ని న్ను. ‖
4. సా ; సా - సనిసని - నిధధా	; ; పధసాసా	రిసనిధ- నిధపమ ‖
స ; న్ను - తిం. . ప - నా. .	; - త . . ర మా	రా. . .- మ. . . ‖

(నిన్నువినా) (3-వ సంగతిని పాడుకొనవలయును.)

చ. పాధాపా ; ; - మరిమాగా	సా - ; ; ;	మా, రి - పా,మ ‖
ఇ క నా ; ; - త . రము	గా - ; ; ;	. . . - . ,దు ‖
2. ,,	సా ; ; - రీ	మాపా-దధపమ ‖
,,	గా ; ; - .	. . - . . . దు ‖
నిదధపపమ - పా; పాధా ;	; - ధాసాధా	ధాసాసాసా ‖
ఈ. . . . . - క ; ష్ట ము ;	; - ఓ . .	. . . ర్వ ‖
మాపాధా - సా ; ; రీ ;	రీమాగాసా	; సా - సనినిధ ‖
సు ము ఖు - డై ; ; కీ ;	క ం టజూ	; డ - రా. . . ‖
పామా-పాధాసా సా-పాధా	సా ; ; ;	రిసనిధ - నిధపమ ‖
మో . -హా నాం గ -స .	దా ; ; ;	శి. వ . - ను. త. ‖

(నిన్నువినా) (3-వ సంగతిని పాడుకొనవలయును.)

(4) రా. హరికాంభోజి – తా. చతురశ్ర రూపకము.

ప. సాకేతనగరనాథ! శ్రీకాంత! జగన్నాథ! (సాకేత)

అ. లోకేశ! చిద్విలాస! లోకావన చతుర! మాం పాహి (సాకేత)

చ. రాజితామరపాల! రామచంద్రభూపాల! (సాకేత)

రాజరాజవందిత చరణయుగళ! దీనపాల! దినరాజవంశరత్న! (సాకేత)

సదాశివకవినుత! శ్రితసపాద్మ! (సాకేత)

N. B. స్వరసాహిత్యములను అనుపల్లవాంత్యమున జూడుఁడు.

ప. పా ; | ; - మాగారీ || గాగా | మాపా ; ధా || పా ; | ; - మాగారీ || గాగా | మాపా ; ధా ||
సా ; | ; - కే . త || న గ | ర నా ; థ || సా ; | ; - కే . త || న గ | ర నా ; థ ||

2. పా ; | ధా - పమగారీ || ,, || పా ; | ధా - పమగారీ || ,, ||
సా ; | . - కే . . త || ,, || సా ; | . - కే . . త || ,, ||

3. మాపధ | పా - పమమగగరి || ,, || మాపధ | పా - పమమగగరి || ,, ||
సా . . | . - కే . . . త. || ,, || సా . . | . - కే . . . త. || ,, ||

4. మాపధ | నిధ - ధపపమగరి || ,, || సా ; | ; - పాధానీ || సానీ | ధా - నిధపామా ||
సా . . | . . - కే. . . త. || ,, || శ్రీ ; | ; - కాం. త || జ గ | న్నా- . . థ . ||

5. ప ధనిధ | ధపపమ - మగగరి || గమగా | మా - పా ; ధా || గామా | పా - ధ ని - ధాసీ || సానిధ | పా - రిసనిధపమ ||
సా. . . | . . కే. - . . త. || న . గ | ర - నా ; థ || శ్రీ | . - కాం- . త || జ గ . | . - న్నా. . . థ ||

6. ,, || గమపధ | నిసి – రి సనిధపా || ,, ||
,, || శ్రీ. . . | . . – కాం. . త || ,, ||

7. ,, || ,, | నిసి – ని సరిగరిసి || ,, ||
,, || ,, | . . – కాం. . త. || ,, ||

8. గమపధ | నిధ – ధపపమమగ || మాగా | మా – సరిగమపధ || రిసనిధ | పధ–పగగరిరిసి || సరిసని | ధని – సాం నిధపమ ||
సా. . . | . . – కే. . . త. || న గ | ర – నా. . . థ || శ్రీ. . . | . .–కాం. . త. || జ. గ. | . . – న్నా. . థ. ||

9. ,, || ని సరిగ | మగ – మగగరిరిసి || ,, ||
,, || శ్రీ. . . | . . . – కాం. . త. || ,, ||

అ. పా ; | ; – నీనీధా || నీ ; | నీ సాం ; సాం || పా ; | ; నీనీధా || నీ ; | నీ సాం ; సాం ||
లో ; | ; – కే. శ || చి ; | ద్వాలా ; స || లో ; | ; కే. శ || చి ; | ద్వి లా ; స ||

2. పా ; | ; – ధనిసనిధప || ధానీ | నీ – సాం ; సాం || పా ; | ; ధనిసనిధప || ధానీ | నీ – సాం ; సాం ||
లో ; | ; – కే. . . శ. || చి . | ద్వి – లా ; స || లో ; | ; కే. . . శ . || చి . | ద్వి– లా ; స ||

3. ,, || ని సరిగ | మగా–మగరిసి || నీధా | నీ – సానిధపమ ||
,, || లో. . . | . కా –వ . న. || చతు | ర – మాంపాహి ||

4. ని సరిసి | నిధ – నిసనీధా || పాధా | నీ – సాం ; సాం || నిసరిగ | మప – గామగరిసి || ,, ||
లో. . . | . . . – కే. . శ || చి . | ద్వి – లా ; స || లో. . | . . – కావ న. . || ,, ||

చిట్ట. గామప | , ధ – ని సరిసని ధ || పధనిధ | పమ–ధపమగరిస || రిగమప | ధని – సరిగమగ || రిసి – నీ | ధపమ – గామపధ ||
దే వ దే | , వ – మునిజనహిత || సురపతి | నుత–శుభద చరిత || దశరథ | సుత – జనకజా ర || మణ – దే | వ రిపు – నాశచణ ||

చ. పా ; | ధా - ధపమా గా || మా గా | మా ; మా గా.. || ధా ; | ధానీ ; నీ . || సా ; | ; - సానిధపమ ||
రా ; | జి - తా. . . || మ ర | పా ; . ల || రా ; | మచం ; ద్ర || భూ ; | ; - పా . . ల. ||
గామప | , ధ - సానిధనిని || ని- స స స | సనిసాసి - నిసి || రిగమగ | , మరిసి - సరి || సిసనిధ | ధప - సనిదధామ ||
రాజరా | , జ - వందితచర || ణ-యుగళ | దీనపాల - దిన || రా.జవం | , శరత్న - సదా || శివ కవి | నుత - శ్రితసపాద్మ ||

(౫) రా. కన్నడు - తా. ఆది.

ప. నాతరమా నిన్నువర్ణింప ? ధాతృజనక ! సుజ్ఞాన ! (నాతరమా)

అ. చేతనైనమట్టుకు నే నీ ఖ్యాతినిపొగడగ నాలగింపు (నాతరమా)

చ. బాలప్రాయమున మారీచునినొక - కోలనేసి మునుల యాత్రిదీర్చి
కాలకాలుని విల్లుద్రుంచి - కామినిసీతను పెండ్లాడలేదా ? (నాతరమా)

2. ద్రోహియైన కాకాసురుఁడు అతిదుర్బలుఁడై నీ పాదములను
పాహిపాహియని, శరణనగ - కాపాడలేదా ? కరుణాజలధే ! (నాతరమా)

3. నీపదధ్యానముఁ జేయువారికి - నిరతము శుభముల నొసగలేదా ?
ఆపద్బాంధవ ! సదాశివనుత ! నాపరితాపము వేగదీర్చు (నాతరమా)

N. B. స్వరసాహిత్యమును కీర్తనాంత్యమునందు జూడుఁడు.

సా * ; - ; నీధాపా - మాపాధానిధ | సా - ధపమగమా | పా ; - ధనిపధ ||
నా * ; - ; తర మా - ని . న్ను. . | . - వ . . . . | ర్ణిం ; - . . ప. ||

2\. సా * పధసా - నీధాపా - ,, | ,, | ,, ||
నా * . . . - తర మా - ,, | ,, | ,, ||

3\. సరి * గమ - పధస్తానీధా - ,, | ,, | ,, ||
నా. * . . . - . . తరమా- ,, | ,, | ,, ||

ధా * ధ - ధనిసానిధనిధ - ధని | సా ; రిసనిధ | సనిధప - ధపమగ ||
ధా * త్య - జ. నక . . . . - కు. | జ్ఞా ; న . . . | . . . . - . . . . ||
,, | సా , ని - నిదధప | పధనిస - రిసనిధ ||
,, | జ్ఞా . , . - న, . . | . . . . - . . . . ||

అ. ; * దాధా - ధనిసానిసా , , | ; - నిసరిరిగమ | మగగరి - రిసనిధ ||
; * చేత - నై . . . న , , | ; - ము.ట్టు.కు | నే . . . - . . నీ. ||
నిప * దాధా - రీ ; సీసా ; | ; - నిసరిగమప | ,, ||
. . * చేత - నైతి . న ; | ; - ము.ట్టు.కు. | ,, ||
నిప * రి , రిరీ - సీసా , సినా | ; - ధ సనిధపా | పధనిస - రిసనిధ ||
. . * ఖ్యా, తిని - పొగ , డగ | ; - నా . . . ల | గిం. . . - . . . పు ||

చ. , , * దాధా - ధ నిసారిరి - సీసా | ; - ధనిసా రిసనా | నీధా - మపధానిధ ||
, , * శాళ్ల - ప్రా . . య- మున | ; - మా . రీ , . . | చుని - నో. క . . ||
పా * ధ సనిధపమ - పధధప - మగమా | మా - ధా ; నిధ | పధనిస - నిధపా ||
. * శో . భ . నే . . . . ని. - ము. ను | భ - యా ; ర్తి . | దీ . . . - . . ర్చి ||

; * దాధా - ధనిసానీసా ; | సా - రిసనిధ | సనిధప - ధపమగ ||
; * కాల - కా. . లుని ; | . - . . . . | . . . . - . . . . ||

మా * దాధా - రీ ; నీసా ; | ; - నిసరిగమా | మగగరి - రిసనిధ ||
. * కాల - కా; లుని ; | ; - వి. . . ల్లు | ద్రుం. . - . . . చి. ||

నిప * రీ , రిరీ - నీ - , సనా | ; - ధ స నిదధప | పధనిస - రిసనిధ ||
. . * కా, మిని - సీ. , తను | ; - పెండ్లా. . డ | లే . . . - . . . దా ||

2. , , * దాధా - ధనిస నీసా , , | ; - ధ నిసానీ | ధాపా - మపధానిధ ||
, , * ద్రోహి - యై. . నకా , , | ; - కా. . సు | రుడు - అ. తి . . ||

పా * ధసానిధా - మపధప - మగమా | ; - ధా ; నిధ | ప ధనిస - నిధపా ||
. * దు . ర్బలు - డై . . . - . . నీ | ; - పా ; ద . | ము. ల . - . . ను ||

; * దాధా - ధని - నీ - సాసా | సా ; - రిసనిధ | సనిధప - ధపమగ ||
; * పాహి - పా. . హి - యని | . ; - . . . . | . . . . - . . . . ||

మా * దాధా - రీ ; నీ - సాసా | ; - నిసరిగమా | మగగరి - రిసనిధ ||
. * పాహి - పా; హి - యని | ; - శరణ . వ | గ . . . - . . . . ||

నిప * ధా రీ ; నీ - సా ; సా | ధసనిధపా - ధప | పధనిస - రిసనిధ ||
. . * కాపా ; డ - లే ; దా | క .రు.ణా - జ. | ల . . . - ధే. . . ||

3. ; * పనీధనీ - సా నీసాసా | ; - ధనిసా ; | సనినిధ - ధపపమ ||
; * నీ . పద - ధ్యా. న ము | ; - జే. యు; | వా. . . - రి . కి . ||

మా * పనీ నిధా - మపధప - మగమా | ; - దాధానిధ | పధనిపే - నిధపా ||
. * నిరతము - శు . భ . - ము . ల | ; - నొ స గ . | లే . . . . - . . దా ||

; * పదధాని - సానీసాసా | సా ; - రిసనిధ | సనిధప - ధపమగ ||
; * ఆ . ప . - ద్బాంధవ | . ; - . . . . . | . . . . - . . . . ||

మా * పదధానీ - రీ నీసాసా | ; - నిస రి గమా | మగగరి - రిసనిధ ||
. * ఆ . ప . - ద్బాంధ వ | ; - స . దా . . | శి . వ . - సు . త . ||

నిప * రీ , రిరీ - నీసా , సిసా | ; - ధసనిధపా | పధనిసే - రిపనిధ ||
. . * నా , పరి - తా . , పము | ; - వే . . . గ | దీ . . . . - . . . . ర్చ ||

సా * నీ ధాపా - మగమప - ధామా | , - ధప ధమా , - ప | మపగా - మాపధ ||
లో * కాధారా - మరపరి - పాలా | , - భయకరా , - ఘ | హరశ్రీ - రా జిత ||

సా * రి గ మగరి స - నిధప మ-గమపధ | నీ - సిసా - ప పా | ససరిగమ - పధ ని ||
పా * దయుగళముని - నుతభయ-శమనస | దా - శివా - రిభం | జనజలజ - నయన ||

శ్యామాశాస్త్రులవారి కృతులు.

(1) రా. పూర్వకల్యాణి – తా. మిశ్రలఘువు.

ప. నిన్నువినాఁగ మఱిదిక్కెవరున్నారు – నిఖిలలోకజననీ నన్నుబ్రోచుటకు (నిన్ను)

అ. పన్నగభూషణుఁడైన కాంచి ఏకాంబ్ర – పతిమనోహారిణి శ్రీకామాక్షీ! (నిన్ను)

చ. పరమలోభులను పొగడిపొగడి యతి – పామరుఁడై తిరిగి తిరిగి వేసారి
స్థిరములేక నతిచపలుఁడైతినా – చింతదీర్చి వేగమేబ్రోచుటకు! (నిన్ను)

2. ఇలలోనీవలె గలదా? నీమహిమ – యెంతనియోచింప యెవ్వరి తరమమ్మ?
పలుకవశమా? ఆదిశేషునికైనను – పతితపావని! నన్ను బ్రోచుటకు (నిన్ను)

3. తామసంబిటుల సేయకాదికను – తల్లి నా మొఱవినరాదా? దయలేదా?
కామితార్థ ఫలదాయకి నీవేగదా?–శ్యామకృష్ణ సహోదరి! బ్రోచుటకు (నిన్ను)

ప. సన్నిధాససా	; – సాసరీ	గారీ గమా	; – గ రీసా	‖
ని. న్నువినా	; – గమఱి	దిక్కెవరు	; – న్నా.రు	‖
	,,		; – పా , పమ	‖
	,,		; – న్నా, రు.	‖
పాధాపధా	పామాగరీ	గా – పా, మా	గా మాగరీ	‖
నిఖిలలో	. క జన	నీ – న , న్ను	బ్రోచుటకు	‖
,,		ధనినిధపమా	,,	‖
,,		నీ. న. .న్ను	,,	‖
అ. గామాపధా	; – ధరీసనీ	ధనిపధాపా	సాసా , సా	‖
పన్నగ భూ	; – ష.ణుఁడై	న . కాం చి	ఏకాం , బ్ర	‖
ధారీస నీ	; – నిధపమా	పమధపా – గా	మగగరీసా	‖
ప తిమనో	; – హా . . రి	ణి. శ్రీ . – కా	. .మా.క్షీ	‖
చ. పాపాపపా	; – పాపమా	పాధాపధా	పామాగరీ	‖
ప ర మలో	; – భు లను	పొగ డిపొ	గ డి యతి	‖
పామా రిగా	; – మాపమా	గామపమగరి	మగగరీసా	‖
పామరుఁడై	; – తి రి గి	తి రి . గివే.	. . సా.రి	‖
గామాపధా	; – ధరీసనీ	ధనీపధాపు	సా , సాసా	‖
స్థి ర ము లే	; – క. నతి	చ. ప. లు	డై , తినా	‖
; ధరీసధా	; – ధానిపా	; – నిధాపమ	గామాగ రీ	‖
; చింత.దీ	; – ర్చి వే .	; – గ. మే .	బ్రోచుటకు	‖

(ఇతర చరణము లిటులనే పాడఁదగినయవి.)

(2) రా. కల్యాణి — తా. మిశ్రలఘువు.

ప. తల్లి ! నిన్ను నెఱనమ్మినాను, వినవే ! (తల్లి)

అ. ఎల్లలోకముల కాధారమై యున్నసా – (తల్లి)

చ. ఆదిశక్తినీవు పరాకుసేయక – ఆదరించుటకిది మంచిసమయము –
గాదా? సరోజభవాచ్యుతశంభునత పాద! నీదు దాసానుదాసుఁడే! నా (తల్లి)

2. దేవినీదు సరిసమానమెవరని – దేవరాజమునులు నిన్ను పొగడఁగ –
నా వెతఁ దీర్చి విరానవరాలొసఁగి నన్నుఁ బ్రోవ నీజాలమేలనె? (తల్లి)

3. శ్యామకృష్ణ పరిపాలనజననీ ! కామితార్థ ప్రదకంజలోచనీ !
కామారిరాణి ! పురాణి ! పరాశక్తి ! – కామకోటిపీఠాధివాసిని ! (తల్లి)

ప. ; * సా, సా | రీ రీ గా గా | ; – మపామా | గా గారిమగ ||
; * త , ల్లి | నిన్ను నెఱ | ; – న . మ్మి | నానువిన . ||

2. గరి * రిసాసా | ,, | ; – గమపధపామామా | ,, ||
వే. * త . ల్లి | ,, | ; – న . . . . . మ్మి . | ,, ||

3. ,, | ; – నిధపమా | ,, ||
,, | ; – న . . మ్మి | ,, ||

4. ,, * గరిససా | ,, | ; – మపధనిసనిధపపా | ,, ||
,, * త . . ల్లి | ,, | ; – న . . . . . . మ్మి . . | ,, ||
,, *
,, * (తల్లి నిన్ను)

అ. ; * సాసనా | , ని – ధానిసా | సా , నీ ధపమ | పమగ – రీమగ ||
; * ఎ ల్లలో | , . – క ముల | కా , ధా . ర . | మై . . – యు . న్న ||
గ రి *
నా. * (తల్లి నిన్ను)

2. ; * సగరిసా | నీ – ధానిసా | ధనిసరి – సనిధా – పామా ; | ,, ||
; * ఎ. ల్లలో | . . – క ముల | కా . . – ధా . . – . ర ; | ,, ||
గరి * |
నా. * (తల్లి నిన్ను) |

చ. ; * పాపపా | ; – పాపమా | గాధాపధా | పామాగరీ ||
; * ఆ ది శ | ; – క్తినీ వు | ప రా . కు | సే . యక ||
; * గామపా | ; – పాపమా | గానీధపమ | మగగారిసా ||
; * ఆ ద రిం | ; – చుట కి | దిమం . చి . | స . మయము ||

సారీసరీ | ; - గాగగా | ; - పాపపా | ; - ధానిసా ||
గాదాసరో | ; - జ భ వా | ; - చ్యుతశం | ; - భ నత ||

; * ధరిసధా | ; - ధానిపా | ; - ని ధపామ | గాగారిమగ ||
; * పా.ద నీ | ; - ధు. దా | ; - సా. . ను | దా . సుజే. ||

గరి *
సా. * (తల్లి నిన్ను)   (ఇతరచరణములిటులనే పాడఁదగినయవి.)

(3) రా. ఆనందభైరవి – తా. ఆది.

ప. పాహిశ్రీగిరిరాజసుతే! కరుణాకలితే! పదసరోజమనుసరామితే (పాహి)

అ. దేహిమతే రనుపనుగతి మేకాంబ్రపతిసుదతి! సతి!
తేజసాతులిత దివ్యమూర్తే! లలితే! సులలితే! (పాహి)

చ. దేవి! పురాణి! నిగమవినుతే! క్షితిరిహావసతుతే! మయిస తేచుదనమజితే,
యుధిజితేంద్రవినుతే! దేవావిరతకృతనుతే! కామకోటిక్షితఘటితే!
దీనజననిజగతే! భువిపరదేవతే! సుచరితే! (పాహి)

2. నీపవనీవరనివసనే! నమ్రజగదవనే! త్రిజననే! కనకవసనే!
ఝషవిశాలనయనే! గోపాయితసుకవిజనే! పాపతాపఖండనచణ
కుంతలవిజితఘనే! ఘనజఘనే! కళావతిఘనే! (పాహి)

3. కామితధాత్రి! కమలముఖి! కామాక్ష్యఖిలసాక్షి!
కామరతి! కామితశుభఫలదే! ధృతసుగంధనళదే! శ్యామేఽద్యభవ మమముదే;
శ్యామకృష్ణసద్వరదే! శ్యామల ఉచితరదే! విధృతగదే! సద్దైవవరదే! (పాహి)

ప. సా ; | పా ; సా || నీధా | పాధప - మాగా ||
పా ; | హి ; శ్రీ || గి రి | రా . . - జ సు ||

మా ; | ; ; - పామా || గమపా | మా - గారీనీ ||
తే ; | ; ; - క రు || ణా. . | . - క లితే ||

సాగా | రీగా ; మా || పాపా | మాగా ; రీ ||
ప ద | సరో ; జ || మ ను | స రా ; మి ||

గారీ | గా ; ; ; || గమపధ | పమ - గమపమగరి ||
తే . | . ; ; ; || ఎ . . . | . . - . . . . . . ||

అ. సా ;	పాపామా ;	మాపమ	గారీగామా
దే ;	హిమ తే ;	ర ను .	ప మగ తి
పా ;	గా ; మాపా	మా - పమ	గారీగారీ
మే ;	కాం ; బ్ర ప	తి - సు.	ద తిస తి
సా ;	పాపా ;	మ గ రీ	గా ; మా ;
తే ;	జ సా ;	తులి త	ది ; వ్య ;
పామా	గా ; గారీ	సా ;	మాగారీన్ని
మూ .	ర్తే ; ల లి	తే ;	సు ల లితే
సమగగ	రిసన్నిసగగమా	; - పధ	మపగమ - గరిసన్ని
న్నీసన్నీ	ససగామ - గమప	పాధ - మ	ప - గమాగరిసన్ని
సమగా	రిస - గమప - మపా	సనిసమ	గరి - గారిసనిని
సానిధ	పధప-మపమ - గగ	మాగరి	గమపమ - గరిసన్ని
చ. సా ;	పాపా - ప నిపా	మా - గా	మాపమగారీ
దే ;	వి పు - రా. .	ణి - ని	గ మ . వి ను
సా ;	నీ ; సా - పామా	గారీ	నీ సగరీగా
తే ;	త్రి ; తి - రి హ	వ స	తు తే. . .
నీ —	మా - గమపామా	గారీ	గామా గాసా
మం ...	న - తే . . ను	ది న	మ జి తే
సా సా	పామా[illegible]మా	గారీ	సా ;;;.
యుధి	జి తేం . ద్ర	వి ను	తే ;;;
నీ ;	సా ; - నీసా	రీ - సరి	సా - నీ నీగా
దే ;	వా ; - వి ర	త - కృ.	త - నుతే
సా ;	మా - రీగారీ	సారిస	సని నీసా ;
కా ;	మ - కో.టి	పీ ర .	ఘటితే. ;
సా ;	నీధాపామా	పనిపా	మా ; - పామా
దీ ;	న జ న ని	జ . గ	తే ; - భు వి
గారీ	సా ; ; పా	మగమప	మా - గారీన్ని
ప శ	దే ; ; వ	తే . . .	సు - చరితే

(ఇతర చరణముల నిటులనే పాడుకొనవలయును.)

(4) రా. మారంజని = తా. చాపు.

ప. బ్రోవవమ్మ తామసమేలే! దేవి! తాళలేనే, బిరాన - (బ్రో)

అ. నీవనాదరణజేసితే నిర్వహింపవశమా ? కామాక్షి! (బ్రో)

చ. దీనరక్షకి నీవేయని, దివ్యమైన నీ నామమే, ధ్యానము; వేఱే మంత్రజప తపములెఱుఁగనే, బిరాన (బ్రో)

జాలమేల ? వినోదమా ? శివశంకరీ! నీ సమానమా ? శూలిని! వేఱే భక్తపరిపాలినిగలదా ? బిరాన - (బ్రో)

శ్యామకృష్ణసోదరీ! శుకశ్యామలా! త్రిపురసుందరీ! ఈమహిలో నీ సమానదైవ మెందుఁగాననే! కామాక్షి (బ్రో)

ప. ; ని | సాఁరీ || , రీ | ; - రిగ || మమా | పా , మ | పా , | ; మ - మగ || పమగా; | రీ - సా ||
; బ్రో | వ వ || , మ్మ | ; - తా. || మ స | మే , . | లే , | ; . - బి. || రా. . ; | . - న ||

2. ,, పా , | ధప - మగ || ,, ||
,, లే , | . . - బి. . || ,, ||

3. ,, పా , | ; - ప ధ ||
,, లే , | ; - అంబ ||

నీ , | సనిని ధ || ధపా | పాధప || మగా | ; - మప || మగా | రీసా ||
దే , | వి. తా. || . ళ | లే . . || నే . | ; - బి . || రా. | . న ||

ప ధ|| నీధ | ధరిసని || నిధాపా , | మపపస || సనిధపమగ | ; - ధప || పమగా | రీసా ||
అంబ|| దే. | వి. తా. || . . ళ , | లే . . . || . . . . . నే | ; - బి . || రా. | . న ||

ప ధ|| నీ , | గరిస ని || ,, | మపధనిసరిగరి || ,, ||
అంబ|| దే , | వీ. తా. || ,, | లే . . . . || ,, ||

; ని | సారీ || , రీ | ; - రి గ || మమా | పా , మ || పా , | (ఇచట నిలుప
; బ్రో | వ వ || , మ్మ | ; - తా. || మస | మే , . || లే , | వలయును.)

అ. ; * ప | ధాపా || పదాధపమ | పాధా || ; - ధని | సాసని || సా , | నిసారీగరి ||
; * నీ | వ నా || . . ద . . | ర ణ || ; - జే. | . సి. || తే , | అంబా. . ||
సని * నిధ | ధాపా || ,, || ,, | సాసా ||
. . * నీ. | వ నా || ,, || ,, | అంబా ||
; * ప | రీ సా , ని || నిధాపా, | పాధప || మగా | ; - మ ప || పమగా ; | రీసా ||
; * ని | ర్వహిం, . || . , ప , | వ శ , || మా. | ; - కా. || మా. . ; | . క్షి ||
,, | మపసా || సనిధపమగ | ; - మప || ప మగా ; | రీసా ||
,, | శ , శ || మా . . . . | ; - కా. || మా. . ; | . క్షి ||
,, | మపధని-సరిగరి || ,, ||
,, | వ . . . -శ . . . || ,, ||

; *
; * (బ్రోవవమ్మ)

చ. ; * ప | ధాపా || ధపమా ; | పాధా || ; - ధని | సానీ || సా , | సాసా ||
; * దీ | న ర || . . . ; | తు కి || ; - ని . | వేయ || ని , | అంబా ||
; * ని | నీ సా || ; , | గరీ , || సా , | సా , ని || నిధా | ధాపా ||
; * ది | వ్యమై || ; , | న . , || నీ , | . , . || నా. | మ మే ||

, - ధ ని | సానీ || సా , | ; ; || నీధ | సనినిధ || , పాధపమ | పాధా ||
, - ధ్యా. | . న || ము , | ; ; || వే. | ఈ.మం || , . . త్ర. | జ ప ||
ధనిధ | స నినిధ || ధపా | పాధప || మగా | ; - మగ || పమగా ; | రీసా ||
తప . | ము. లె. || లుగ | నే . . || . . | ; - బి . || రా. . ; | . న ||

(ఇచ్చట అనుపల్లవిలోనుండు సంగతులను పాడుకొనవలయును.)

(5) రా. ఫరజు - తా. మిశ్రలఘువు.

ప. త్రిలోకమాతా! నన్ను బ్రోవు కరుణను, దినదినమికను (త్రిలోక)

అ. విలోకింపుము, సదయనన్ను, చల్లని వీక్షణమున, కామాక్షీ! (త్రిలోక)

చ. నిన్ను నమ్మి యుండగ శ్రమపడవలెనా? నే నెందుగానదిక్కు నిన్నువినా;
ఘనమున కోరికల కోరికోరి ఏమిఁగానక ఖిన్నుడైతి ధన్యు సేయు (త్రిలోక)

2. జపము లెఱుగనే తపము లెఱుగనే చపలచిత్తుఁడను సంతతము
కృపకు పాత్రుఁడనుచు వేద్యుఁడని నన్ను వీక్షించకిట్లూరెు, నీ బిడ్డయని (త్రిలోక)

3. మఱువక నిన్ను నే మది దలచగను మ - న్నించి వెరువకు మనరాదా?
శరణ నే సుజనులపాలి కల్పవల్లి! శంకరీ! శ్యామకృష్ణసోదరి! (త్రిలోక)

ప. సామాగమా | పాధానిసా | ; - సా నీ | ధాపామగా | మాధాపమా | గామాగా , | ; ; - ; , | , మగరిససని ||
త్రిలో . క | మాతానన్ను | ; - బ్రోవు | క రు ణ ను | ది న ది న | మి క ను , | ; ; - ; , | , ... ||
,, | ,, | గమపధ-పమగ | మపమగ - రిసని ||
,, | ,, | . . . . - . . . | . . . . . - . . . ||

3. స్నీసా | రీ ; - మరిసా || రిసస్ని | స్నీధా - ధ్మాధా || స్నీస్నీ | సా ; - రీ మా || పనిప - మ | పమ - రీగరిసా ||
వ న | జా ; - స. న || వి.ను. | తా. - న త || వర | దా ; - యకి || శ్రీ. . - . | . . - ల. లి త ||

4. ,, - రి మపని || పనిస్ని | ,, ||
,, - య. కి. || శ్రీ. . . | ,, ||

5. ,, || ేనిసరి | ేని - పమరిగరిస ||
,, || శ్రీ. . . | . . - ల . లి. త. ||

6. ,, || స్నీస్నీ | సా ; -
,, || వర | దా ; - (ఇచట నిలుపవలయును.)

అ. సాసా | సాం ; సాంసాం || నీ ; | పాంనీసాంరీ || రీసాం | ; - ని సనిపమా || ధ్మాధ్ని | పమ - రీ గరిసా ||
క న | కా ; ద్రి ని || వా ; | సి ని న ను || కటా | ; - క్షిం. . చుదు || కా . . | . . - మా. . క్షి ||

రీ ; | ;; - రి పపమ || రీ , - రి | గ రిరిగ స్ని ప-స్నీ నీ || సా ; | ; ; ; - ని స || రిగ రి స | ని సరి - స్నిని ప ని స ||
తా ; | ;; - మగమిక || ను , - గ | లుపతగనువి-ను ము || కా ; | ; ; ; - మిత || ఫలముగా | సగుట- కుసమయము ||

రి రీ - గ | రిగ-రిమపని ప మ || నిసీ స | ని స-గరిస నిప || నినిసా | ; ; - ; ; || పా ; | సనిప మ - రి గరి స ||
పురా- రి | రిపు-నికివరములు || బిరాన | నొగ-గితివియుచు || విని నే | ; ; - ; ; || నీ ; | పదములు- గొలిచితి ||

చ. పాపా | ; - పనిపామా || మామా | పమ - రిగరి-సా || స్నిధా | ; - స్ని - సా ; || స్నిగా | రీ సా ; ; ||
క ళా | ; - ధ. ర ణ || క ళా | . . - ధ.రి- ణ || కలా | ; - గ - మ ; || స . | న్నుతా ; ; ||

పాపా | పాం ; పాంసాం || నినీ | పా - ని , సనీ || రిరీ- గం | రి స - నిసనిపా || పపధని | పమ - రిరిరి గ రి స ||
క లు | షా ; . హ్రి || భయు | వి - హం, జని || ఇల-లో | పల - నీవలె నే || కలదా. | శ్రీ. - లలితాంబిక ||

(ఇతర చరణము లిటులనే పాడవలెను.)

(2) రా. దేశ్యతోడి – తా. చతురశ్ర రూపకము

ప. శ్రీకమలాంబనా! చింతదీర్చవే, అంబ! వేవేగ మేరావే (శ్రీ)

అ. పాకారి ముఖసురనుత పాదా! నాతో వాదా? (శ్రీ)

చ. కరుణాజలనిధి ధరలో నిన్నువినా, మఱియెవ్వ రున్నారని, నీ
చరణము గొలిచితిని సదా; సదా నీ స్మరణముఁ జేయు
కుమారుని కరుణించి బ్రోవ సమయము
నిరతముగ శ్రీవెలయు పురనివాసిని! భవమోచనిగ (శ్రీ)

(N B. చిట్టస్వర సాహిత్యములను అనుపల్లవాంత్యమున జూడుఁడు.)

ప. దా ;	; ; – ధాపా	గా ;	మాపా – ; ;
శ్రీ ;	; ; – క మ	లాం;	బ నా – ; ;
2. గమాగ	ధా ; – పధపా	,,	,,
శ్రీ . .	. ; – క . మ	,,	,,
3. సరిగమ	ధా ; – పధపా	పమగా	,,
శ్రీ. . .	. ; – క . మ	లాం .	,,
4. సరిగమ	పధనిస – నిధపా	పమగా	మాపా – ; ;
శ్రీ. . .	. . . . – క . మ	లాం .	బ నా – ; ;
5. సరిగమ	పధా , – ధాపా	మా , గ	గరి – రి ; సా
శ్రీ. . .	. . , – క మ	లాం , .	బ . – నా ; చిం
; – సా	రీ – గా ; మా	ధా ;	; ; – పాపమ
; – చిం	త – దీ ; ర్చ	వే ;	; ; – అంబ .
పధనిస	; ; – పా , ధ	దనిధా	పా – ధ పగామా
వే. . .	; ; – వే , .	గ . .	మే – రా . . వే
అ. సా ;	; – ని నిధాపమ	ధపధా	; – సనీసనీ
పా ;	; – కా. . రి .	ము. ఖ	; – సురనుత
సనిధప	పమ – ధ పగామా	ధపధా	,,
పా. . .	. . – కా . . రి	ము. ఖ	,,
గ గ రి	సా – సరని – ధని	ధాసా	; – పమగామా
పా . .	. – దా. . – నా.	. తో	; – వా. . దా
చ. ధా ;	; ; – పా ;	; ;	; – గా ; – మా
ని ;	; ; – పా ;	; ;	; – దా ; – జ
పా ;	; ; ; – ధా	పాగా	; – మాపామా
మో ;	; ; ; – గ	తి లో	; – కు ల కు

పా ; | ; ; ; - ధా || పాగా | ; - రి స ని ||

మే ; | ; ; ; - గ || తి లో | ; - కుల కు ||

నీసా | నీగా ; గా || మాధా | ధా - నీ ; సాం ||

ని ఖి | లసా ; క్షి || సు తు | ని - బ్రో ; వ ||

నీ గాం | రీ నీ ; ధా || నీధా | పాగా ; మా ||

ని న్ను | వి నా ; యొ || వ రి | ల లో ; న ||

నిసనిగ | , గ -మ ద ధనీ సి || ని గ రి ని | , ధ - నిధపగామ ||

నిఖిలసా | , క్షి -సుతునిబ్రోవ || నినువి నా | , యొ- వ రిలలోన ||

చ. రీసా | మా ; పామా || గామా | దాధాపా ; ||

క రు | ణా ; జ ల || ని ధి | ధ ర లో ; ||

పాగా | మాపా, - ధపా || గామా | ధప - మ పమగరిస ||

ని న్ను | వి నా , - మ తి || యొవ్వ | రు. - న్నా. . . రని ||

సా ; | ధానీసారీ || గామా | పాపామా - ధప ||

నీ ; | చ రణము || గొని | . తి ని - స . ||

ధా ; | ; ; ; - నిపి || ధా ; | ధపమా - ధాపా ||

దా ; | ; ; ; - స . || దా ; | నీ . . - స్మ ర ||

గామా | దా ; దా - ధా || నీ ; | ; సాంసాం - ; ||

ణము | జే ; యు - కు || మా; | ; రు ని - ; ||

దాధా | ధా గాంరీసాం || సి ని సని | ధప - గామగరీ ||

రు | ణిం . . చి || బ్రో | వ . - సమ.యు ||

పా - నీ | సారిగామా || దాధా | నీసాం నీ సాం ||

ము - ని | ర త ము గ || శ్రీ వె | లయుపుర ||

నీగాం | రీ - సరినీ - ధా || పాగా | ; - మాపామా ||

నివా | . - సి. ని - ధ || వ మో | ; - చ ని గ ||

ప. జననీ! నిన్నువినా త్రిలోకజననీ! నిన్నువినా - దిక్కెవరమ్మ జగములోనఁగానను? (జన)

అ. మనసిజమానస సమ్మోదిని! వినవే నామనవిని, వినినన్నుఁ బ్రోవుము (జన)

చ. వరదాయకిగాదా? ఒకనిఁ బ్రోవ వరుదా? దయరాదా?
కొలిచినవారలమువారా! సరసిజభవ హరిహరనుతపాదా! (జన)

2. కరుణానిధనీవు వేగ నేవచ్చి కరుణతోనను బ్రోవు;
గిరిరాజకుమారి ప్రాపు! పరితాపములనెల్ల పరిహరించేవు (జన)

3. వనజాయతనేత్రి! కుమారజననీ! కామితదాత్రి! ఘన
పాపలతాలవిత్రి! సనకాదిమునిజన సన్నుతపాత్రి (జన)

ప.	నినీ	| పా - నీ	|| గ రి	| పా ;	|| ; ;	| ; - నీ	|| ధ నీ	| నీధమా	||
	జన	| ని - ని	|| న్నువి	| నా ;	|| ; ;	| ; - త్రి	|| లో .	| . . క	||
2.		,,			||	,,	|| ధ నీస	| ,,	||
		,,			||	,,	|| లో . .	| ,,	||
3.		,,		| గరిగరి	|| సా ,	| ; - నీ	||	,,	||
		,,		| నా . . .	|| . ,	| ; - త్రి	||	,,	||
4.		,,		| గమపమగా	||	,,		,,	||
		,,		| నా	||	,,		,,	||
5.		,,			|| సా ,	| ; - నీ	|| స గా	| గామా	||
		,,			|| . ,	| ; - ది	|| క్కెవ	| ర మ్మ	||

నిసీ | ధామా || గరి | గరిగరి || సా , | ; - న్స || సగా | గామా ||
జగ | ములో || . న | గా . . . || న , | ; - ది || క్కావ | రమ్మ ||

నినిస | నిధమా || గరి | గమపమగారీ || సా , | ; - నిప || నినిస | నిధమా ||
జగ . | ము . లో || . న | గా . . . . . || న , | ; - త్రి . || లో . . | . . క ||

నిసీ | సాస || గ రి | సా ; ||
జన | నీ ని || న్నువి | నా ; || (ఇచట నిలుపవలయును.)

౧. నిసీ | సానీ || సా , | ; - నీ || స , | ; - నీ || నీ , | నిధమా ||
మన | సి జ || మా , | ; - న || స , | ; - స || మ్మో , | ది . ని ||

౨. ,, || ,, | ; - నిప || ని నిస | ,, ||
,, || ,, | ; - స . || మ్మో . . | ,, ||

౩. ,, || రిసా | ,, ||
,, || స . | ,, ||
,, || గసా | ,, ||
,, || స . | ,, ||

రిసా | రిసనీ || సనీ | సనిధా || నిధని | నిధమా || గ రి | గరిసా ||
విన | వే . నా || మన | వి . ని || విని . | న . న్ను || బ్రో . | వు . ము ||

చిట్ట. నిపని | సస - నిని || సా , | ; - నిస || గరిస | సస - గగ || మామ | గగరిస ||
నిరవ | ధిక - సుఖ || దా , | ; - యకి || యనుచు | విని - నిను || చాల | గొలిచితి ||

సీసగ | రి సీ - గగ || రి సీ - స | రి స - సధ || పాధ | సీస - పా || గ గ మ | గ గరిస ||
నిరతి | మగ - లెస || యని - మె | జలు - నిని || సి వ | లనే - బ్రో || చుటకు | వెువరిక ||

గగమ | గగమా || సీ సీ | సీ సీ పా || సీసగ | గమ - గమ || నిని ధ | మని ని సి ||
ధరలో | వినుమా || యిది | ఘనమా || కరుణ | మిది - కృప || కలుగు | గరుసుగ ||

గిగిరి | గ రి - గా || గరిని | పానిని || పాని | ధమ - మా || గ రి స | పా ని ధ ||
పరవీ | వహా - లో || చనికు | వానిని || తామ | సము - జే || యకనే | బ్రోవుము ||

చ. సీసీ | సా ; || సీ సీ | గ రిగరి || సా , | ; - సీ || సగా | గామా ||
శర | దా ; || యశి | గా. . . || దా , | ; - ఓ || కని | బ్రోవ ||

గమా | పామా || గరి | గ రి - గరి || సా , | ,, ||
నరు | దా . || దయ | రా. - . . || రా , | ,, ||

మప | ధానిధధామా || గ రి | గ మపమగారి || ,, | ; ; || ; ; | ; ; ||
నరు | దా. . . || దయ | రా. . . . . || ,, | ; ; || ; ; | ; ; ||

నీ ని | నిధమా || ని నీ | సా ; || సా , | నీ గ రి || సా , | ; ; ||
వెలి | న . . || మ్మిన | నా ; || తో , | నువా. || నా , | ; ; ||

రిసా | రిసనీ || సనీ | సనిధా || ని పని | సనిధమ || గ రి | గరిసా ||
పర | సి. జ || భవ | హా. రి || హర. | ను. త . || పా. | . . దా ||

(ఇచ్చట చిట్టస్వరముమ పాడి పల్లవిని పాడుకొనవలయును.)

(4) రా. ఎదుకులకాంభోజి – తా. చాపు.

ప. నినుసేవించిన జనులకునిక యీా జనన బాధలుగలవే? (నిను)

అ. కనకాంగి శ్రీరుక్మిణీ హృదయాబ్జ దినమణీ! పార్థసారథిస్వామి! (నిను)

చ. భవసాగర తారకమై యున్నది నీ పదసారస యుగ్మము; భువిమానవ లోకులకు
భుక్తిముక్తి ప్రదము! నీపదము! భవసన్నుత! నీదునామభజన సదాచేయుచున్న,
కవిజనావనలోల నీసరి గలదా వేల్పు? కుమార పూజితపద! (నిను)

ప.	సరీ	రిపమా	పా ,	ధపపమ	పాధనిధా	ధపపమ	మగరి	రి గసా	
	నిను	సే. .	విం ,	చి. న .	జ ను . .	ల . కు.	నిక .	యీా. .	
	సనీ్సనిస్థా	ధా,సధ	పా ,	పా , రిరిగాస	రిరిప	పమగా-మగరి	రీ ,	సా ;	
	జన . .	న . .	బా ,	ధ , .లు . .	గల.	వే. . - . . .	. ,	. ;	
అ.	మగా	పాధా	సిధాసి	సిదధరి	సా ని	సి నిధా	ని ధపా	పధపాపామా	
	కన	కాంగి	శ్రీ . .	రు.క్మి.	ణీ .	హృ. ద	యా. .	. . . . బ్జ	
	మపా	ధాసిధ	సా ,	సి పపమ	పా - ధపి	ధపపమా	మ గరి	గరి రిస	
	దిన	మ ణీ.	. ,	పా. ర్థ .	సా - . .	ర . థి .	స్వా. .	. . మి.	
చిట్ట.	సా ,	; - రీ	, మా	పా నీ	ధా ,	; - పా	;,	మగరి గ	
	రా ,	; - రా	, ని	న్నుగ	దా ,	; - కో	;,	రి తివిను	
			,,		ధా ,	పానిధ	పనిధ	పమగ రి	
			,,		దా ,	కోరితి	నిమన	వివినుము	

సారి | సరి - మా || ప - మప | ధా - పధ || రిసా | ; - మప || ధ పా | , - మగరి ||
సార | సద - శా || శు - శర | ణా - గత || జనా | ; - వన || కృపా | , - నిధని ||

చ. సపా | ధ పధా || ధపా | పాపమ || పధసి | ధ ప ప మ || మగరి | రిగసని ||
ధర | ణా. . || గర | తా. . || రక . | మై. యు. || న్నది . | నీ . . . ||

ధధా | పా , ని || పారిగాస | రి రి ప || పమగా ; | మగరి ; - , || పా , | ; ; ||
వద | పా , . || ర . స. | యుగ్మ. || ము. . ; | . . . ; - , || . , | ; ; ||

; మగ | గ రిరి || రిగస | సారి || రి పమా ; | మగమా || పపమ | పాపా ||
; భువి | మా. . || . . . | న వ || లో. . ; | . . . || కుల. | కు . ||

; మ | మా-మగామ || పపమ | ధాపా || ధా , | ధప - పా || మగా | గ రి - రిగాస ||
; భు | క్తి -ము. . || . క్తి. | ప్రద || ము , | . . - నీ || ప ద | ము. - . . . ||

, మగ | గరిరి || రిగస | పా రి || రిపమా ; | మగమా || ప మపధాప | పాపా ||
, భవ | స. . || . . . | న్నుత || నీ. . ; | . . దు || నా. . . . | . మ ||

, మప | ధపధా || ;, | ; - ధాసని || సానిధా | ; - ధా || ని దాధపా | ధ పపమ ||
, భజ | న . . || ;, | ; - స . . || దా. . | ; - చే || యు. . . | చు. న్న. ||

మపా | ధాసిధ || సా , | సనిధరి || సాని | సినిధా || నిధపా ; | పధపాపామా ||
క వి | జనా . || . , | వ . న. || లో. | . . ల || నీ . . ; | స . . రి . ||

పపా | ధా - సిధ || సా , | సా - పమ || పా ; ధసి | ధపప మ || మగరి | గ రిరిస ||
గల | దా - తే. || . , | ల్పా - కు . || మా ; . . | ర . పూ. || జిత . | ప . ద. ||

ముద్దుస్వామి దీక్షితులు. *

(1) రా. కురంజి – తా. మిశ్రఝంప.

ప. శ్రీవేణుగోపాల! శ్రీరుక్మిణీలోల! దేవనాయకత్రయం! దేహి! దేహి!! మధుమురహర! (శ్రీవేణు)

అ. దేవకీసుకుమార! దీనజన మందార! గోవర్ధనోద్ధార! గోపయువతీజార! (శ్రీవేణు)

చ. గోకులాంబుధసోమ! గోవిందనతధామ! శ్రీకురంజితకామ! శ్రుతసత్యభామ!

కోకనతపదసోమ! కరుణహసిత శ్యామ! శ్రీకరతపోహోమ! శ్రీజయంతినామ!

ప్రాకట్యరణభీమ! పాలితార్జునధామ! పాకరిపునుతనామ! భక్తయోగక్షేమ! (శ్రీవేణు)

ప. సా ; రీగామా-మగగరి | గ రి | సానిౣ || సా ; రి గ సానిౣ - నీౣసా | నిౣ స | రీరీ ||
శ్రీ ; వే. ణు -గో. . . | పా. | . ల || శ్రీ ; రు. . క్మి - ణీ . | లో. | .ల ||

గా ; మాపా ; పమగా | గ రి | సనిౣనీౣ || ; - సనిౣసా - మగారి రీ, స | మ గ | గరిసనిౣ ||
దే ; వ నా ; య. క | త్ర . | యం. || ; - దే. హీ - దే. . హి, . | మధు | మురహర ||

అ. సా ; పాపమమగ-మాపా | మ ప | ధాపా || సా ; మామగగరి - గరిపమ | మగ | గరిసనిౣ ||
దే ; వ కీ. . . -సు కు | మా. | . ర || దీ ; న జ .న . - మం. . | దా. | . .ర . ||

సా ; పమమాగా-రిసరి గ | రి స | సాసా || సా ; మగగరిసనిౣసా ; | ధ ప | మగరిసౣ ||
గో ; వ . . ర్ధ -నో. . . | ద్ధా. | . ర || గో ; ప .యువ. తీ ; | జా . | . ర . . ||

చ. సా ; సాసా ; - పారీ | రి స | సానిౣ || సా , నిౣ - గరిరీ రీ - గమగా | గరి | సాసా ||
గో ; కులాం ; - బుధ | సో. | . మ || గో , . - విం. .ద - న . త | ధా. | . మ ||

* దీక్షితకీర్తనలన్నియును క్షేత్రజ్ఞపదముల తీరుననే విళంబముగ పాడఁదగినయవి.

సా ; రీగామా - పామా | మగ | గరిసా || సాసామగగరిసా - సాస్ని | సరి | , సా, ||
శ్రీ ; కరం . . - | కా. | . . మ || కృపైక . . . త్య - ఖా. | మ. | , . , ||
సా ; మాగామా - పాధా | పా | ; మా || పామాగారీసా - స్నీసా | స్నిస | రి రి ||
శో ; క న త - ప ద | సో | ; మ || గ రు గు . హ - హిత | శ్యా. | . మ ||
సానీసారీగా - మాపా | మ గ | గరిస్ని || మాపామాగారీసాస్నీ | స రి | , ససా ||
శ్రీ . క ర . - త ప | హో | . . మ. || శ్రీ . జ యం. తి . | నా. | , . మ ||
సాసాగ -మగరిసర-సామగా | రి గ | మా,మ || సాధ - పమగమపాప - పామగ | , రి | సా,స్ని ||
ప్రాకట్య-రణభీ.మ- పాలితా | ర్జున | ధా,మ || పాక - రిపునుత నామ -భక్తయో | , గ | క్షే ,మ ||

(2) రా. నాయకి - తా. ఆది.

ప. రంగనాయకం భావయే - శ్రీరంగనాయకీ సమేతం శ్రీ (రం)

అ. అంగజతాత మనంత మతీతం - ఆజేంద్రా ద్యమరనుతం సతతం
ఉత్తుంగ విహంగ తురంగం - కృపాపాంగం - రమాంతరంగం శ్రీ (రం)

చ. ప్రణవాకారదివ్యవిమానం - ప్రహ్లాదాది భక్తాభిమానం,
గణపతి సమాన విష్వక్సేనం - గజతురగ పదాదిసేనం - (రం)

2. దినమణికుల భవరాఘవారాధనం, మామక విదేహ ముక్తిసాధనం,
మణిమయసదనం, శశివదనం - ఫణిపతిశయనం - పద్మనయనం- (రం)

3. అగణితసుగుణ గణనతవిభీషణం, ఘనతరకౌస్తుభ మణివిభూషణం,
మునిజనకృత వేదపారాయణం - గురుగుహముదిత నారాయణం శ్రీ- (రం)

ప. రీపమ - పమ - ప రిగరి - గాగ రీ ,	సా - ని సస్రిస	రీ ; - రి సనిస	॥
రం. - గ . - నా. . . - యకం. ,	. - భా. .వ.	యే; - శ్రీ. . .	॥
2. ,, - మపధప - పమరీ - గా గరీ ,	,,	,,	॥
,, - నా. . . - . . . - యకం. ,	,,	,,	॥
3. ,, - పధనీధపమరి - ,,	,,	,,	॥
,, - నా. . . . . . . - ,,	,,	,,	॥
రీగమపాదా - ధ పపరి సి రినిసి	పా - మపమ - పధప	మరి - పమరీ ; - గరిస	॥
రం . . గ - నా. . .య. క్ .	. - స . . . - మే. .	. . . - . తం ; - శ్రీ.	॥
రీపమ - పమ - ప రిగరి - గా గ క్ ,	సా - ని సస్రిస	రీ ; సా ;	॥
రం.. - గ . - నా. . . - యకం . ,	. - భా. .వ.	యే; . ;	॥
అ. సా ; సాసా - సి రినిసి - ధనిపధ	మపరిమ - పాధరి	నీనీ - సా ;	॥
అం ; గ జ - తా. . . . - త . మ.	నం. . . . - త మ .	తీ . - తం ;	॥
నిసని సి - నిసరీ - సా ; - సరిసిధని	నీ నిసి - ధాపా	ధపధమపా - ధని	॥
అ. జేం. - . . . . - ద్రా; - ద్యు.మ.స	మ తం - . స	త . తం. . - ఉ.	॥
పధమప - రిగారి - స కి సా - మపా	సారిసా - పధమ	పరి - గారిస - నిస	॥
తుంగవి -హాం.గ- తురంగం - కృపా	పాంగం - రమా	ంత - రంగం - శ్రీ.	॥
చ. పాపాపా ; - కి గాసని	; - పాస్రిస	రీ సిసా ;	॥
ప్ర ణ వా ; - కా. . ర .	; - దివ్యవి.	మా. నం ;	॥

,, - ప మరీ - గారీసని | ,, | ,, ||
,, - కా. . - . . ర. | ,, | ,, ||

ప్తా ; రీ ; - రి సనీసా - నిప | పని - ప మరిమ - రీమా | పామాపా ; ||
ప్ర ; ప్లో ; - దా. . ది - థ. | . . - క్తా . . . . - . భి | మా. నం ; ||

గారిగరీ - సా - ధామా ; పా | రీమా - మరిమప | మరిగా - రీసా ||
గ ణ.ప - తి - స మా ; న | వి . - ష్వ. . . | క్సే. . - నం. ||

రీగామా - పాధాపా - ని పధని | పా - పమరీ-సారీ-పమరీ | గగరిగ - రీసా ||
గజ ము - ర గ ప - దా. . . | ది - నే. . - . . - . . . | నం. . - ది న ||

పామాధాపానిధాపా ; | మాధా ; - నీ | ; - నీనిసధా ||
మ ణి కు ల భ వ రా ; | ఘు వా ; - రా | ; - ధనం. . ||

పా ; పామా - దాధా ; ధా | నీ ; నీ - సా | ; - నీసా ; ||
మా ; మ క - వి దే ; హ | ము ; క్తి - సా | ; - ధనం ; ||

ధరిసా - రిసని - సాధపధపధా | ధా ; - నీని | సానీసా ; ||
మ. ణి - మ.య - స ద. నం. . | . ; - శశి | వ దనం ; ||

పాధాపారీసా - స రిసనిసా | పా - మపపమధప | మరిగా రీ , - గ ||
ఫ ణి ప తి శ - య.నం. . | . - ప. . . ద్మ. | న. యనం , - అ ||

రిసరి - నిసస - నినిధప - ధమాదధా | నిసరిని - నిసధ ప | పధనిసా ని సా ||
గణిత- సుగుణ - గణనత - వి భీ షణం | ఘనతర - కా. స్తుభ | మణివిభూషణం ||

పధ నిసరి రి - గారిసరి - నీ సరిరి | సి రిని సి - ధ నిప ధ | మ - ప రిగరి స - సీ ||
మునిజనకృత - వేదపా. - రాయణం | సురగుహా - ముదితనా | . - రా.యణం - శ్రీ ||

(౩) రా. శంకరాభరణము – తా. మిశ్రచాపు.

ప. అక్షయలింగవిభో! స్వయంభో! అఖిలాండ కోటిప్రభో! పాహి, శంభో! (అక్ష)

అ. అక్షరస్వరూప! అమితప్రతాప! ఆరూఢ వృషవాహా! జగన్మోహ!

దక్షశిక్షణ, దక్షతర, సురలక్షణవిధి విలక్షణ, లక్ష్యలక్షణ, బహువిచక్షణ, సుధాభక్షణ, గురుకటాక్షవీక్షణ;

చ. బదరివనమూల నాయికా సహిత భద్రకాళీశ, భక్తవిహిత, మదనజనకాది దేవమహిత,

మాయాకార్యకల నారహిత, సదయగురు గుహతాత, గుణాతీత, సాధుజనోపేత, శంకరనవనీత,

హ్రాదయవిభాత తుంబురు సంగీత, హ్రీంకార సంభూత హేమగిరీ నాథ.

సదాశ్రితకల్పక మహీరుహ పదాంబుజక్షవరథగజతురగ-పదాదిసంయుతచైత్రోత్సవ, సదాశివ,సచ్చిదానందమయ.

ప. పా , మగమా | పా , మపధని | సా , - సనిధా - పా | ధపా - మగ రిస ||
అ , క్ష. య | లిం , గ . వి. | భో , - . . . . - స్వ | యం - భో. . . ||
,, | సా - గరిసనిధా - పా | ,, ||
,, | భో - . . . . . . - స్వ | ,, ||

పమగ - గ రిగమగా | గ రిస - ససిధని | పా ; - ; పా | మగరి - సని - సరిగమ ||
అఖి. - లాం. . డ | కో. . - టి. . ప్ర | భో ; - ; పా | . హి. - శం - భో . . ||

అ. పా , ధా - ధపమా | ప మ గమాపా | ధనిప - పా - ధని | సా ; ధనిసాసా ; ||
అ , క్ష - ర. . | స్వరూ. . ప | అమి. - త - ప్ర. | తా ; . . . ప ; ||

నిసా - రీ గరీ | సిసా - నీసాసనిధా | నిసా - ; - పా | ధనిసరిసని-ధపా ; మగరి ||
అ . - రూ, ఢ | వృష - వా. . . . | హ . - ; - జ | గణ. . . .-మో. ; హ. . ||

పాః - సన్నిస రి | పారి - గమగరిసాన్సి | పాప - గమరిగ | పాధ - మపగమ ||
ద క్షు - శి. క్షుణ | దక్షు - త . ర.సుర | ల క్షు - ణవిధివి | ల క్షు - ణల.క్ష్య ||

పాధ - నిసి ని సి | సనిప - రనిసా | పారి - ని ప ధప | పాధ - పమగరి ||
ల క్షు - ణబహువి | చ. క్షు- ణసుధా | భక్షు - ణసుర క | టాక్షు - వీ.క్షుణ ||

చ. గమాపా - గమ | పా , పామా | దా , పమ - గమ | పమా - గామప - గారీ ||
బ ద రి - వ . | న , మూల | నా , యి. - క్షా. | . స - హి . . . - త ||

గమా - ధపపమ | గారిరిసస్సి | సిపాపాగరి | సస్సిస రిగా ||
ధ . - . . ద్ర. | క్షా.టీ. . శ | ధ . . క్ష్త. | వి .హి. త ||

సధా - ధపపమ | గగ రి - గాసన్ని | ధా , ధన్నిసా | మగరిగమపా ||
మద - న . జ . | న కా. - . ది . | దే , . . వ | మ. .హి. త ||

మ ప - మగామా | పా , నిధనీ | సధప - పమధప | మగా - రీగా ||
మో. - య . . | క్షా , . . ర్య | కల . - నా. . . | ర . - హిత ||

మపాధపపమ | ధపామగ రి గ | పా , మాగమ | పా , ధనిసా ||
స దయ.గు . | ర . గు . వా . | తా , త గు . | ణా , తీ . త ||

సా , నీసా | రీ , సానీ | సరిగరిసనిని | సరిసనిధా - నీసా ||
సా , ధుజ | నో , పీ త | శం. .క . ర . | న. వ . . . - నీత ||

సి రీ గరిరీ	సారిరిరీ	మగరిసా - సని	ధపా - ధనిసా	
హృదయ.వి	భా..త	తుంబురు - సం	.. - గీ.త	‖
పా , స సా	సనిధాపామా	పా , సధధప	గమపగ రిసా	‖
హ్రీం, కార	సం.. భూత	హే , మ.గి.	రీ ..నా. థ	‖
సధాపమగా	గమప గమరిస	సధా ని సమగ	రిసనిస రిగమ	‖
సదాశ్రితక	ల్పకమహీ.రుహ	పదాంబుజభవ	రథగజతురగ	‖
పధానిసా రి	గ - రి రి ని ధనిసి	సాసినిధా - పమగరి	స నీ - స మ గ మ	‖
పదాశ్రిసంయు	త - చై.త్రో.త్సవ	సదా.. - శి వస.	చ్చిదా - నంద మయ	‖

(4) రా. శ్రీరాగము - తా. ఆది.

ప. శ్రీమూలాధారచక్రవినాయకా! మూల్యవర ప్రదాయక! (శ్రీ)

అ. మూలాజ్ఞానశోకవినాశక! మూలకంద ముక్తిప్రదాయక! (శ్రీ)

చ. శకలీకృతదేవాదిదేవ! శబలీకృత సర్వజ్ఞ స్వభావ! ప్రకటీకృత వైఖరీప్రభావ! పరాభవప్రసీదగజగ్రీవ!

వికటపట్కృత శ్వాసాధికార! విచిత్రాకార! భక్తోపకార!

అకళంక! విభాస్వర! విఘ్నేశ్వర! హరగురుగుహాసోదర! లంబోదర! (శ్రీ)

ప. రిస నిస - సనిసరీ - రీ ; - గ రిరిసనీ	సరి - సాని - ని సనీ-ధా	ధా, ని - నీ సా	‖
శ్రీ.మూ. - .... - లా; - ధా...చ	చ.- ... - క్ర..-వి	నా, . - యకా	‖

, మపా ; పమ - దీదీగరిరిసా | సీసీ , గ - రీసా | సీసీ సా ; ||
మూ, . . ; ల్య. - వర. . .ప్ర | నా . . . . - . చు | క . . ; ||

అ. పాపా , నిపా - మాపమ - రీ గరిసా | రి సి సా రీమా | పనిపా - నీసా ||
మూ. , . . - లా . . - జ్ఞా. . వ | శో . . క వి | నా. . - శ క ||
సీ నిసిరీ , సా - సినిరిసిసిని - పా , నిసని | పా పా, నిపా - మా | రీ సరిగా - రిసా ||
మూ. . . , ల -కం. . . . ద - ము , . . . | క్రి . , . . - ప్ర | దా. . . - యక ||

చ. నీసిని - పామాదీగా - గరిసా | సిసరిమ - మరిమప | పమపని - నిపనిసి ||
శక. - తీ , కృత - దే. . | వా. . . - . . ది . | దే . . . - వ. . . ||
సినిపమ - దీగా - గ రిసాసిస్థా | సీపారీమా | పమపా ; పా ||
శ. బ . - లీ . - కృ. త స . | ర్వ . జ్ఞ. | స్వ. భా ; వ ||
పామాపా ; - మపమా - నీ ; | సారీ ; - సి ని | సా ; ; సా ||
ప్ర క టీ ; - కృ. త - శై ; | ఖ రీ ; - ప్ర. | భా ; ; ప ||
సాసిని - రిరిసా - రీని - పామమ | పని - నిసాని - పమ-మా | పమ - రీగరిసా ||
ప రా. - . . భ - వ. - ప్ర వీ . | . . - ద . . - . . - గ | జ . - గ్రీ. .వ ||
రిగ రి - సాసిసా - రీ మామ - పాప | మ పానీ - మాప | నీసానిసా సి ||
వికట - పట్భత - క్యాపాధి - కార | విచిత్రా - కార | భక్తోపకార ||
నిని - సిగరిసి - నీ రి సి - నీ పా నిసి | నిగరిసి ని ప - సా | నిప - పమరిగరిస ||
అక - శంకవి - భాస్వర - విఘ్నేశ్వర | హరగురుగుహా - సో | దర - లంబో.దర ||

(5) రా. వసంత – తా. చతురశ్ర రూపకము.

ప. రామచంద్రంభావయామి – రఘుకులతిలక ! ముపేంద్రం ! (రామ)

అ. భూమిజానాయకం ! భుక్తిముక్తిదాయకం ! – నామకీర్తన తారకం ! నరవరాంగతమాయికం ! (రామ)

చ. సాకేతనగరే నివసంతం, సామ్రాజ్యప్రదం, బలవంతం – రాకేందువదనం, భగవంతం, రమణీయకల్యాణ గుణవంతం,
కాకుత్స్థం, ధీమంతం, కమలాక్షం, శ్రీమంతం – నాకేశనుతమనంతం, నరగురు గుహవిహరంతం ! (రామ)

ప. సా ; | సా – మాగామా || మాగా | మాధానీసా || సాసని | ధమధా – సనిధని || ధమమా | మగమా – గ రిసని ||
రా ; | మ – చం . ద్రం || భా వ | యా. మి. || రఘు. | కు. ల – తి. ల. || క . ము | పేం. . – ద్రం. . ||

అ. మా ; | మా – మగమాధా || నినిధా | నీ ; సా ; || సా ; | సా – సా ; సా || సనిసరి | స ని – ధమధనిధని ||
భూ ; | మి – జా. . . || నా. . | య; కం ; || భు ; | క్తి – ము ; క్తి || దా. . . | య. – కం. . . . . ||

గా ; | మా – గారీసా || నీ – ధా | ; నిగారీ || సనిధా | సనిధామాగా || పమగా | ; రి గ రి రిసని ||
నా ; | మ – కీ . ర్త || న – తా | ; రకం . || న . ర | వ . రాం. గ || త . మా | ; యి.కం. . . ||

చ. సా ; | పా – మామామా || మామా | గా ; – పాగా || పాధా | నినిధని – సా ; || సా ; | సని – ధమ – ధనిధా ||
సా ; | . . – కే . త || న గ | రే ; – ని వ || సం . | తం. . . – . ; || సా ; | . . – మ్రా – . . . ||

నీ ; | ధానీధామా || గామా | గారీసాసా ||
జ్య ; | ప్ర . దం . || బ ల | వం.తం . ||

సా ; | ; – సా ; సా || సనిసరి | సానీధామా || ధానీ | సా ; సా ; ||
రా ; | ; – కేం ; దు || వ . ద . | నం. భ గ || వం. | తం ; . ; ||

సానీ | సాగరి – సానీ || ధా ; | ధ మధనీధమా || గాపమ | గారీసా ; ||
ర మ | ణీ . . – . య || క ; | ల్యా. . . . ణ || గుణ . | వం. తం ; ||

వా సా | సా - సాసిసిసా || సని సిరి | సని-ధమధనిసా ||
కాకుత్ | స్థం - ధీ మంతం || కమలా. | తుం-శ్రీ. మంతం ||
సి నిరిరి | సినిధ-మధనిసిరి || సని-ధని| ధ మ-గమగరిసస ||
వా. కీ. | శమిత-మనం.తం || వర-గురు| గుహా-విహారంతం ||

(6) రా. కేదారగౌళ - తా. చతురశ్ర రూపకము.

ప. నీలకంఠంభజేహం, సతతం - నీరజాసనాదినుతం ! (నీల)

అ. బాలకుచాంబాసహితం, బాలచంద్రశేఖరం - శీలగురుగుహపూజితం, శ్రీకదంబవననాథం (నీల)

చ. అత్యయరూపాఖండకావేరీ తీరోత్తరా ... - పంచముఖం, రక్షితభక్త ప్రముఖం -
నక్షత్రేశ శేఖరం, నామరూప విచిత్రతరం - దక్షకరవీశ్వరం, కేదారగౌళ ప్రియకరం,
దక్షిణకాశీపురం, వందిత కామాక్షీపురం - దక్షాధ్వరహరం,హరం, దయాకరం కమలకరం (నీల)

ప. నిసనీ | ధా - పామాగా || రీగా | రీపానిసరీ || సా ; | నీధాపా ; ||
నీ . . | ల - కం . . || ఠం. | భజే . . . || హం;; | సత తం ; ||
స్రీ ; | సారీమాగా || రీ ; | మాపానీ ; ||
నీ ; | ర జా . స || నా ; | ది నుతం; ||
సారీసి | నిధ - పాధపమగ || రీగా | రీపా - సనరీ || సా ; | సా ; ; ; ||
నీ . . | ల . - కం. . . . || ఠం. | భజే - . . . || హం ; | . ; ; ; ||

అ. మా ; | మాగాసా రీ || మా ; | పాధాపా ; || మా ; | పా – నీ ధాపా || నీసా | నీసా ; ; ||
బా ; | ల కుచాం. || బా ; | స హితం ; || బా ; | ల – చం. ద్ర || సే . | వితం ; ; ||
నీనీ | నీసా రీరీ || సా ; | ; – నీధాపా || సా ; | నీదాధాపా || మాగా | రీ పపపా , ని ||
శీల | గురుగుహ || పూ ; | ; – జితం . || శ్రీ ; | కదం . బ || వ న | నా. . థం , . ||

చ. ; రీ | రీ – రీ పా ; || ; – మా | గారీగారి || నీ ; | పా ; రీ ; || పా ; | పా – నీ ధాపా ||
; అ | తు – యరూ ; || ; – పా | . ఖం.డ || కా ; | వే ; రీ ; || తీ ; | గో – . . త్ర ||
నీ ; | సారీ రీ ; || రీమా | గాసారి ; || నీధా | పామాగా ; || గా ; | రి మాగాసా ||
రా ; | భిముఖం ; || పం. | చముఖం ; || ర . | క్షిత భ ; || క్త ; | ప్రముఖం . ||
; మా | మా ; గాసా || రీమా | పామాపా ; || ; – మా | పా – స నిధాపా || నీసా | ; – నీసా రీ ||
; న | తు ; త్రే . || శశే | ఖ రం . ; || ; – నా | మ – రూ. . ప || విచి | ; – త్రతరం ||
నీ ; | సారీరీరీ || మాగా | రీ – సా ; సా || సా ; | నీనీధాపా || పామా | గారిగరీసా ||
ద ; | తు . కర || మి . | స్వ– రం ; కే || దా ; | రగా. శ || ప్రియ | క రం . . ||
రీపమ | గా – రగరి మపా || మాపప | నీ ధప – ని నిసా || నీసా | గ రీ – స సానిధప || సా ని | ధప–మగ రి–మపని ||
దక్షిణ | కా – శీ . . పురం || వం డిత | కామ. – త్రిపురం || దక్షా | ధ్వర– హారంహారం || దయాక | రం.–కమల–క.రం ||

దిట్ట. సానిధ | పా – మగరిగరిస || సధప | మపధనిస – రిమగరి || మాపని | ధప – మపనిసరిరి || మగగరి | సనిధప – నినిసా ||
నీ సరి | మాసరి – గారిస || నిసరిగ | రిసి – సరిసనిధప || రిసాని | ధప – ధపామగరి || రిసాని | ధప – నిసరిమపని ||

(7) రా. భైరవి - తా. ఆది.

ప. బాలగోపాల పాలయాశుమాం, భక్తవత్సల కృపాజలధే! (బాల)

అ. నీలనీరద శరీర! ధీరతర! నిరంజకర! నిరుప మానందాకర!
లీలయా గోపవేషధర! మురళీధర! శ్రీధర! దామోదర! వర (బాల)

చ. చాణూరమల్ల హరణ! నిపుణతర చరణ నిహతి శకటాసుర! మురహర!
మాణిక్యమకుటహారవలయాధర! మత్తేభకుంభ భేదనపటుతర!
వాణీశార్చిత! పీతాంబరధర! వైజయంతీ వనమాలాధర!
అణిమాది విజయమానసాగర! అపహత కంసాసుర! నతభూసుర!
ద్రోణకర్ణ దుర్యోధనాదిహర! ద్రౌపదీమాన సంరక్షణకర!
వైణిక గాయక గురుగుహనుత! పురవైరివినుత! గోపీకామనోహర! (బాల)

ప. స నిగారీ - రి గమా - పా , నిధా	పా ; - నిని - ధప	మప-పమగా- రీ ;గరిసా
బా. . ల - గో. . - పా , . ల	పా ; - ల . -యా.	. . -శు . . -మాం; . . .
,,	,,	మపధప-పమగా-రీ;గరిసా
,,	,,	. . . . -శు . . - ; . . .
,,	పా; ధనిపని - ధాపా	,,
,,	పా; . . . . - లయా	,,
సరి నిధా - సనిపా - రీ రీ - గరిరిస	రి , గ-మపధప-మగమప	మగా , రీ - సరి
భ. క్త. - వ . , - త్స ల కృ	పా, ... -జ. ల.	ధే . , - . . .

సరి స్నిధా - సస్నిసా - రీ రీ - గ రిరిస | రీగమపాౖనిధాౖప-మగమప | మగా , - గరిరిస - సరి ||
ధ. క్త . - వ . . - త్సల - కృ. . . | పా. . . , . . , . -జ . ల . | ధే . , - . . . . ||
,, | రిగమపధనిసా - సనిధప-మగమప | ,, ||
,, | పా. . , . . -. . . . -జ . ల . | ,, ||
,, | రిగమపధనిసరి-సనిధప-మగమప | ,, |
,, | పా. . . . . . -. . . . -జ . ల . | ,, ||

అ. నీ ; నీ - నిధసనిధాపా - ధమ | పా ; ధా - నీ | ; రీ - సనిసా |
నీ ; ల - నీ . . . ర ద - శ . | రీ ; ర - ధీ | ; ర - త . ర ||
నీ ; నీ - ధానీసారిసి - నిధపా - ధమ | ,, | సా - నిసరీ-సనిసా ||
నీ ; ల - నీ . . . . . - ర . ద - శ . | ,, | . - ర . . -త . ర ||
సనిగారీ - నీసానిసరి - రిసనీధాపా | ధామా - పాధా | నీ సాసా ; ||
నిరం. జ - క . ర . . - ని . . రు ప | మా . - న ం | ద క ర ; ||
నీ , రీ సి నిధాప - ధమప - దధని ని | సా ; - సా ; | సనిధప - ధనిసా ||
లీ , లయాగో. ప - వే . వ - ధరమర | శ్రీ ; - . ; . | . . . . - . . . ||
నీ , రీ సి నిధాప - ధమప - ధని సి రీ | గారిసి - నీ ధప | మా , నిధాపా - మగరిస ||
లీ , లయాగో. ప - వే . వ - ధరమర | శ్రీ ధర - శ్రీధర | దా , . మో . - ద ర వర ||

చ. రీ స్నిసా ; - రీగాగారీ | సారినిధా - సని | గారి - సారీ ||
చా.ణూ; - రమ . ల్ల | హార . ణ - వి . | పుణ - త ర ||

గారీగా - మాపాధా - పాపా | పా , మ - నీ నీ | ధనిధా - ధాపా ||
చ గణ - ని వా త - శ క | టా , . - సుర | ము ర . - హా ర ||

మా ; పా ; ధా - మా - పామా | పమనీ నీ - ధా | నిధ - పే నిధాపా ||
మా ; ణి ; క్య - మ - కు ట | హా . . ర - వ | ల . - యా . ధ ర ||

పధపధ - నినిసా - నిసేరీ - రీసేనీ - ధాపా | సా , ని - నిధపమ | పాధా - నీసా ||
మ . . . - త్రే . . - ధ . . - కుం . - . ధ | ళే , . - ద . న . | ప టు - త ర ||

రీ నీధానీసా ; - గారీ | రీసా - ధానీ | సా ; రీసేనీ - ధాపా ||
వాణీ . . శా , - ర్చిత | పీ . - తాం | బ ; ర . . - ధ ర ||

మపధప - పమగారీ ; - గరిగప - గగరిగ-మా | పా - ధాధపమా - పా | ధానీసా ; ||
వై . . . - . . . జ ; - యం . . - తీ . . . - వ | న - మా . . . . - లా | . ధ ర ; ||

సాపాధా - నీ ; సా - రిగరిసా | గా - మా ; గరి | సా ; గారీ ||
అ . ణ - వా ; ది - వీ . జ | యా - మా ; న . | సా ; గ ర ||

సానీరీ - ధరీ రీ ; సా ; | నీసేనిధాపా | మపామ - గరిసా ||
అ పహ - త . కం ; పా | సుర . న త | భూ . . - సు . ర ||

సా గరీగ - మా నీ దపామగమ | ప ధప - మగమామ | సారీ - గమపధ ||
ద్రోణకర్ణ - దు ర్యోధ వాది హార | ద్రా . ప - దీ . మాన | సంర - క్షణకర

పనినిసేరి - గారీ సే - నిరీ రీ సే - నిధ నిసే | నీ రీసేనిధ - పా | నిధప - మపగరి స ||
వై . ణిక - గాయక - సురసువా - మత పుర | వైరివినుత - గో | . పికా - మనోహార ||

(8) రా. నారాయణగౌళ – తా. ఆది.

శ్రీరామం, రవికులాబ్ధిసోమం – శ్రితకల్పభూరుహం, భజేహం (శ్రీ)

అ. ధీరాగ్రగణ్యం, వరేణ్యం – దీనజనాధారం, రఘువీరం,
నారదాదిసన్నుత రామాయణ పారాయణ ముదితనారాయణం (శ్రీ)

చ. దశరథాత్మజం, లక్ష్మణాగ్రజం, దానవకులభీకరం, శ్రీకరం,
కుశలవతాతం, సీతోపేతం, కువలయనయనం, సుదర్శనశయనం,
సుశరచాపపాణిం, సుషమణిం, నూన్యతశ్యామం, సురసుహాలోమం,
దశవదనభంజనం, నిరంజనం, దాననిధిం దయారసజలనిధిం (శ్రీ)

ప. రీ , మమా ; మగమగ – రీగరి | సానీ ధ్యాస్థా | నీ ; సా ; ||
శ్రీ , రా ; మం. . . – రవి. | కులా . బ్ధి | సో ; మం ; ||
,, | సానినిధాపా | ,, ||
,, | కులా . . బ్ధి | ,, ||
నీసారీ ; మా – పా ; ధా | మాపమగా – గా | మగారి – గరిగస ||
శ్రితక ; ల్ప – భూ ; రు | హం. . . . – భ | జే . . – హం. . ||

అ. ధా ; ; మా ; ధప – ధామగ | రీ గారీ – మా | పా ; పా ; ||
ధీ ; ; రా ; గ్ర. – గ . . | ణ్యం.. – వ | రే ; ణ్యం ; ||
మా ; – పానీ – నిదధా – నీ ; | సా ; – నీ రీ | నీ ; సా ; ||
దీ ; – న జ – నా. . – ధా ; | రం ; – రఘు | వీ ; రం ; ||

నీ గ రీ రి - పరి ని ప్ర - రీ పా ని ధ | పాపా - మ గ రిగ | రి - పానిధ్ధనిస ||
వారదాది - స, న్నుత - రామాయణ | పారా - యణమది | త - నారాయణం ||

చ. రిగారీ - పా ; మా - మగమగ | రిగా రిపా | ; - స్ని పా ; ||
దశ ర - థా ; త్మ - జం. . . | ల. ప్మ్రజా | ; - గ్రజం ; ||

పాస్నిధా - ధామాపానిధా | స్నిపా ; - రి | మాగా - రిగరి ||
దా . న - వ కు లభీ . | కరం ; - శ్రీ | . క - రం.. ||

రిమాపానీ - నీ ; ని దధా | మాపా - నీ నిదధా | నిపారీ ; ||
కుశ ల వ - తా ; తం. . | పీ . - తో . . . | పేతం ; ||

రిమగా - రిగ రీ - ధానీ - ధా , నిపా ; | నిధపా ; మా | గారిగరిపా ||
కు. వ - లయ - నయ - నం , . . ; | సు . ద ; ర్శ | శయ . నం, ||

మరిమపాప - నీ నీ - నిధానిపా | రీ రి ని పాపా | పనిధ మ - ధాపా ||
సుశరచాప - పాణిం- సుధీమణిం | సూన్ృతభాషం | గుసుగుహా - తోషం ||

పమనిధని - నిధనిపా - నిధమ - పపా | మనిధ - మపా - పమ | , గరి - గరిసన్నిస ||
దశ వదన - భంజనం - ధీరం. - జనం | దా.న - ని ధిం - దయా | , రస - జలనిధిం ||

(9) రా. మణిరంగు — తా. మిశ్రలఘువు.

ప. మామవపట్టాభిరామా! జయ మారుతి సన్నుతసామా! రామ! (మామ)

అ. కోమలతరపల్లవపద కోదండ రామా! ఘన శ్యామలవిగ్రహాబ్జనయన!

సంపూర్ణ కామా! రఘురామ! కల్యాణరామ! రామ (మామ)

చ. ఛత్రచామర కరధృత భరతలక్ష్మణ శత్రుఘ్న విభీషణ సుగ్రీవ ప్రముఖాదిసేవిత!

అత్రివసిష్ఠాద్యనుగ్రహపాత్ర! దశరథపుత్ర! మణిరంగవల్యాలం

కృత నవరత్న మంటపే విచిత్ర మణిమయ సింహాసనే సీతయాసహాసం.

సితసుచరిత్ర! పరమపవిత్ర! గురుగుహమిత్ర! పంకజమిత్ర -

వంశసుధాంబుధిచంద్ర! మేదినీపాల! రామచంద్ర! (మామ)

ప. నీ , సారీ | రీ , గరిస | నీ , రీసా | , , సనిస్థామా ||
మా, మవ | ప , ట్టా.భి | రా , . . | మా. . జయ ||
స్థా , స్నీసా | రీ , మగరిస | నీ , స్నీ సా | ; - , గరిరిస ||
మా , రు తి | స , న్ను.త . | సా , మా . | ; - , రా.మ . ||

అ. పా , పపనిప | మపమ - గరిసరి | స్నీ , స్నీసరిరి | రీ , గరిరీ ||
కో , మలతర | పల్ల. - వ. పద | కో , దం..డ | రా , మఘన ||
స్నీ , రిరిరీ | పపామగరిస | పా , నిపపమ | పా , నీ - సనీ ||
శ్యా, మలవి | గ్రహాబ్జనయన | సం , పూ. .ర్ణ | కా , మా- రఘు ||
పానిపాని ప | మ - మగరి - గరిస ||
రామ . కల్యా | ణ - రా.మ- రా.మ || (మామవ)

చ. సా , పాపా	నిపా - మాపా-మపనీ	పమాగారీ	సపా రి రీ ‖
శ్రీ , త్రినా	పుర - క , -ర , ,	ధృత స్వర	త ల త్పుణ ‖
పా , రీ స న్ని	రీ , రిరిరీ	పా , పానిప	మపమ - గరిరిస ‖
శో , త్రుఘ్నని	షే , వణసు	గ్రీ , వ ప్రము	ఖా.ది - సే. విత ‖
పా , రీరీ	రీ , గరిరిస	రీ , మామా	పాపపనిపమ ‖
అ , త్రివ	సి , ష్ఠా. .ద్య	ను , గ్ర హ	పాత్రదశరథ ‖
పనీని - పనిపమ	పపమ - గరిపా	సస - ససపాప	నిమమ - గరిపా ‖
పు.త్ర - మణిరం	గవ . - ల్యాలం	కృత - నవ రత్న	మం.ట - పే.వి ‖
పాప - నినిపమ	పనీ - నిపమమా	పనిప - పమగరి	సా , పరిప రి ‖
చిత్ర - మణిమయ	సిం. - హా. స నే	పీ.ఠ - యా.సహ	సం , స్థితసుచ ‖
పాస - పమగరి	పాస పని పమ	మామపానిని	సాసనీ నిని ‖
రిత్ర - పరమప	వి త్రగురుగుహ	మి త్రపంకజ	మిత్రవంశసు ‖
నీ నినిపామ	పాపనీపా	మ - గారిగరిస ‖	
ధాంబుధిచంద్ర	మేదినీశ	ల - రామచంద్ర ‖	(మామవ)

(10) రా. మాధవమనోహరి - తా. ఆది.

ప. మహాలక్ష్మి! కరుణారసలహరి - మామవ మాధవ మనోహరి! శ్రీ (మహా)

అ. మహావిష్ణు వక్షస్థలవాసిని! మహాదేవగురుగుహ విశ్వాసిని!

మహాపాప ప్రశమని! మనోన్మణి! మారజనని! మంగళప్రదాయిని! (మహా)

చ. క్షీరసాగరసుతే! వేదనుతే! [illegible] తే! శివసహితే!
భారతీ రతీశచీ పూజితే! భ [illegible] నస విరాజితే!
వారిజాసనా ద్యమరవందితే! నార[illegible] మునిబృంద వందితే!
నీరజాసనా స్తే సుమన స్తే! పారస[illegible] నే! సదానమ స్తే!

(మహా)

ప. మాపా ; - మా ; గా - గరిగమ | గ రిమగా - రిసని | సాగారీగా ||
మ హా ; - ల ; క్ష్మి - క. రు. | ణా. . . - రస. | ల హ రీ. ||
మా ; నీధా - మా ; గారీ | సరిస్ని ధ్నస్నీ - స్నీ | సా ; - స్నిగరిగ ||
మా ; మ వ - మా ; ధ వ | మ.నో. . - హ | రి ; - శ్రీ. . . ||

అ. మాగా ; - గరిసీమా - క్ ; | మా ; - మగమా | పా ; మానీ ||
మ హా ; - వి. . ష్ణు - వ ; | క్ష ; - స్థ . ల | వా ; సి ని ||
మాగా ; - గరిసీగా - మాపా | పానీధా ; | నీ ; పారీ ||
మ హా ; - దే. . వ - స రు | గుహావి ; | శ్వా; సి ని ||
సరీమా గరి - స నిధని - స్నినీ నిధ | మాపధ - మగరిమ | గరి స - ని సరి గ ||
మహాపా.ప - ప్రశమని - మణోన్మణి | మాగజ - న నిమం | గళప్ర - దా.యిని ||

చ. స్నీ ; గా - పా ; గారీ - సరి | స్నీ ;స - ధ్నన్ధా | స్నిపారీ ; ||
క్షీ ; ర - సా ; గ ర - సు. | తే. . - వే. . | దను తే ; ||
గామా ; - గా ; రీమాగా | మా ; పాధా | మాగారీ ; ||
కీ తీ ; - శా ; దిమ హి | తే ; శి వ | స హితే; ||

ని సని - గారి ; మాగా ;	మాని ; ధా	; - నిసాంరి	||
శ్రా . . - ర తి ; ర తి ;	శ చీ ; పూ	; - జితే .	||
రీగాంరీ - నీ ; - ధామా ;	పాపధమాగరి	మగగరిసా ;	||
భ . క్తి - యు ; - క్త మా ;	వ స . వి రా .	. . . జితే ;	||
నీ రినీగరీ - మగమపాధమా	నీ విధానిపి రి	నీ గరీ నిసా	||
వారిజాసనా - ద్యమరవందితే	నారదాదిముని	బృందవందితే	||
నీధమాపధమగా - రి మగరిపా	పానిధనీపా	సపామగారిగ	||
నీరజా సనా . స్తే - సుమన . స్తే	పారసమ స్తే	సదాన . మ స్తే	||

(11) రా. తరంగిణి - తా. ఆది.

ప. మాయే! త్వంయాహి, మాంశాధి కుంకాహి (మా)

అ. ధ్యేయే, దయే! త్వమేహి, ముదందేహి, మాంపాహి (మా)

చ. గాయే! గేయే! యాహి, కాహి, యహిదేహి, పాహి;

ఉపాయే, పేయే, సరసకాయే, రసకాయే, సకాయే అయే! (మా)

సముదాయే, సురుసుఖోదయే, సుధాతరంగిణి, అంతరంగిణి (మా)

ప. మా , గ - రిగమగ - రి సా , ; - సధ్ధప్ప	ధా ; పా ;	; ; - , సరిగ	||
మా , . - . . . . . - యే . , ; - త్వం . .	యా ; హి ;	; ; - , . . .	||
మా , గ - రిగమగ - రిగమగ - . ,,	,,	సధ్ధసా - రిగమప	||
మా , . -	,,	. . . -	||

మా , గ – రిగమగ – రిగమగ – సగరిగుడధపా | ధా ; సా ; – ధా | పారి – మాగారి ||
మా , . – . . . . . –యే. . . . – త్వం. . | యా ; హి ; – మాం | బాధ్ధి – తంకాహి ||

,, | ధా ; సా ; – ; |
,, | యా; హి ; – ; | (ఇచట నిలుపవలయును.)

అ. సా ; రీ ; – గమగగ – రీ ; | స రిరి – ధసా – ధ | , – ధ సిస్థా – ధ స రిగ ||
ధ్యే ; యే; – ద . . . – యే ; | త్వమేహి– ముదం – దే | , – హి. . –మాంపాహి ||

చ. గా , మ – గ గరీ – సారిగ – రిగ రిస | పా ప – దాధ – సా | స – రీ రీ గాగ ||
గా , . – ఘే. . – గే . . . – . .యే . | యాహి – కాహి– యే | హి – దేహిపాహి ||

మా , గ – రిగమగ – పా ; – సధధప | ధా ; సా ; | ; ; ; – , మ ||
మా , . – . . . . . . – యే ; – త్వం . . | యా; హి ; | ; ; ; – , ఉ ||

పా ; రీ – రీగమగారీగా ; – సపపధ | , ధ – ధసరిగ | సరీ గా – మగ రి ||
పా ; యే– పే. . . .యే ; – సరసకా | , యే – రసకాయే | కళాయే – ఆయే. ||

మా , గ – రిగమగ – రిపా ; – ధ ధప | ధా ; – సా ; | ; ; ; – ధప ||
మా , . – . . . . . . – యే . ; – త్వం. . | యా; – హి ; | ; ; ; – సుధా ||

ప ధనీనిధధా – సా ; – ధ సరీ గా రిసా | పధానిధాధప | , – ధ సగ – రిసరిగ ||
దా . . . . . – యే ; – గురుగుహోదయే | సుధాతరంగిణి | , – అం.త – రంగిణి ||

మా , గ – రిగమగ – రిపా , – ; – ధ ధప | ధా ; సా ; |
మా , . – . . . . . . – యే. , – ; – త్వం. . | యా; హి ; | (ఇచట నిలుపవలయును.)

(12) రా. శుద్ధసావేరి — తా. చతురశ్ర రూపకము.

ప. శ్రీగురుగుహతారయాశుమాం, శరవణభవ! (శ్రీ)

అ. సురపతి, శ్రీపతి, రతిపతి, వాక్పతి, క్షితిపతి, పశుపతి, సేవిత (శ్రీ)

చ. రాగాదిరహిత, స్వాదయవిభావిత, సురముని పూజిత - త్యాగాదిరాజకుమార! తాపత్రయహార! కుమార!
భోగిరాజవినతపాద! భూదేవక్రియామోద! యోగిరాజ! యోగభేద! యుక్తమనోలయవినోద! (శ్రీ)

స. ధా ; | ధాపామాధా ‖ పా ; | మా రీ ; పా ‖ రీ ; | ;; - ;; ‖ సారీ | మాపాధారీ ‖
శ్రీ ; | గు రు గు హ ‖ తా ; | ర యా ; శు ‖ మాం ; | ;; - ;; ‖ శ ర | వ ణ భ వ ‖
" | ; - సరిమపధరి ‖
" | ; - శరవణభవ ‖
" | ;; - స సధరి ‖
" | ;; - సురపతి ‖

పామరి | దధపసీ-ధారి సి ‖ సురిసీరీ | సిధసీధ-పమపధ ‖
శ్రీ పతి | రతిపతి-వాక్పతి ‖ క్షితిపతి | పశుపతి-సే . విత ‖ (శ్రీగురుగుహ)

చ. ధా ; | ధా ; పాధా ‖ మాపా | రీ మాపాధా ‖ మా ; | రీపా - పారిస ‖ రీ మప | ధా ; మాపా ‖
రా ; | గా ; ది ర ‖ హి త | స్వాదయ వి ‖ భా ; | విత - సుర . ‖ ముని . | పూ ; జి త ‖
ధా ; | రీ ; - పరిపా ‖ ; - ధా | పాధా ; పా ‖ పా ; | పా ; మాధా ‖ మాపా | మారీ ; సా ‖
త్యా ; | గా ; - ది . రా ‖ ; - జ | కుమా ; ర ‖ తా ; | ప ; త్ర య ‖ హా ర | కుమా ; ర ‖

పాధ-రి | ,స-మరిమపాధ ‖ మాపా ‖ ధా - సి ధా రీ స ‖
భోగి-రా | ,జ-వినతపాద ‖ భూదే ‖ వ క్రియామోద ‖

రీ మ- రి | , రి - సా దదాధ || మా రి స | గా - పరిమపాహి ||
యో-గి-రా | , జ - యోగ భేద || యు క్తమ | నో - లయమనోహ || (శ్రీ గురుగుహ)

(13) రా. మధ్యమావతి - తా. చతురశ్ర రూపకము.

ప. ధర్మసంవర్ధనీ ! దనుజసమ్మర్దనీ ! ధరాధరాత్మజే ! అజే ! దయయామాంపాహిపాహి, (ధర్మ)

అ. నిర్మలహృదయనివాసిని ! నిత్యానందవిలాసిని - కర్మజ్ఞాన విధాయిని ! కాంతితార్థప్రదాయిని ! (ధర్మ)

చ. మాధవసోదరి ! సుందరి ! మధ్యమావతి ! శంకరి ! మాధుర్యవాగ్విజృంభిణి ! మహాదేవకుటుంబినీ !

సాధుజనచిత్తరంజని ! శ్రీగురుగుహజననీ - బోధరూపిణి ! నిరంజని ! భువనేశదురితభంజని -

పాదజనిశ్వవిలాసిని ! పంచనదీశోల్లాసిని ! వేదశాస్త్రవిశ్వాసిని ! విధిహరిహరప్రకాశిని ! (ధర్మ)

ప. రీ ; | రీ : : ; || రీ ; | పమరీ ; సా || రీసా | రీసా ; నీ || సానీ | రిసరీ ; ; ||
ధ ; | ర్మసం ; ; || వ ; | ర్ధ . నీ ; . || దను | జస ; . || మ్మ. | ర్ధ.నీ ; ; ||
నీ స్థా | ; - నీ సా ; || రి మరీ | ; - మాపా ; || నీసా | నీనిసనిపామా || రి మపని | పమ-రి మపమరిస ||
ధరా | ; - ధరా ; || త్మ. జే | ; - అ జే ; || దయ | యా. .మాం. || పా. . . | హి.-పా. . . హి. ||
రీ ; | సారీ - ;; || రీరీ | పమరి ; సా ||
ధ ; | ర్మసం - ;; || వ. | ర్ధ. నీ ; . || (ఇచట నిలుపవలయును.)

అ. రీ ; | మామారీమా || పామా | పా ; పాపా || మా ; | పా ; నీ ; || పానీ | సా ; సాసా ||
ని ; | ర్మ లహృద || య ని | వా ; సి ని || ని . ; | త్యా ; నం ; || ద వి | లా ; సి ని ||
నీ ; | నీ ; - సారిమ || రీసా | నీపానీసా || నీనిసరి | సా - ని పనీసా || నీ-పమ | మ రిపమ - రీసా ||
క ; | ర్మ ; - జ్ఞా. . || న వి | ధా.యిని || కాం. . | తి - తా. ర్థ . || . -ప్ర. | దా. . . - యిని ||

చ. రీ ; | రీరీ రీపా || మాపా | మరిపమ - రీపా || స్త్రీపా | రీ ; పా ; || స్త్రీఫా | స్త్రీపాపారీరీ ||
మా ; | ధవసో. || ద రి | సుం. . - దరి || మ . | ధ్య; మా ; || వతి | శం. క . రి ||
కీ ; | మాకీమాపా || పాసా | పపరి - పామా || పాసా | ; - సనిపామా || రి మ ప | రీ - రిమరీసా ||
మా ; | ధు . ర్య వా || గ్వి . | జ్యం. - క్షి ణి || మ హా | ; - దే. . వ || కుటుం. | . - బి. నీ . ||
రీ ; | మా - రీమాపా || ; - పా | మాపనిపామా || మా ; | పాపాసి నీ || మాపా | నీసీపా ; ||
పా ; | ధు - జ న చి || ; - త్రి | రం . . జ ని || శా ; | శ్వత గురు || గు హా | జనని ; ||
నీ ; | నీ పా - రీమరీ || పానీ | పా ; నీపా || రీపా | నీపానీ - ని || పామా | మరిపమ - రీపా ||
శా ; | ధరూ- . . పి || ణి ని | రం ;.జని || భువ | నే.శ - ను. || రి త | భం. . . - జని ||
రీ మ రి | మాప-మపాపమ|| మాపప | నీ - ప నిపానీసీ || నిసే - రి | మ రీ - పానిపనిసీ || రి నిప | సే ని పమ - రి మరిస ||
పాదజ | విశ్వ-విలా సిని || పం చన | దీ - శో. ల్లాసిని || వేన-శా | . మృ- వి ద్యావిని || వినహరి | పాన్రప . - కా.శిని ||

---

(14) రా. ఆంధాళి - తా. ఆది.

ప. బృహన్నాయకి! వరదాయకి! బ్రహ్మాదిజనని! ఏహి, ముదందేహి, మాంపాహి (బృ)

అ. అహన్నాస్వరూపిణి చిద్రూపిణి! ఆంధాళిహరణ చణప్రతాపిని!
సహస్రదళ సరసీరుహవాసిని! సదానంద గురుగుహ విశ్వాసిని! (బృ)

ప. రీ పా ; - ప మరీ గమరీ ; | పా - సారీ ని స | స్త్రీ రీసా ; ||
బృహ ; - న్నా.యు.. కి ; | . - వ రదా. | య. కి ; ||

రీ ; ; మా ; పానీపా	నీ – నిసని పమా	రీ గ మా రీ స	॥
బ్రహ్మ ; ; వ్యా ; ది జన	ని – పి.హిమసుదం	దేహిమాంపాహి	॥
రీ పా ; – ప మ రీ గమరీ ;	పాపారీ – ద్ద స	స్రీ రీసా ;	॥
బృహ ; – న్నా . . య. కి ;	. వర – దా.	య. కి ;	॥
అ. రీనీ ; సా ; రీ గా ;	గమరీరీ – మా	పా ; నీసా	॥
అహ ; ష్టా ; స్వరూ ;	పి . . ణి – చి	ద్రూ ; పి ణి	॥
మా ; పా ; – రీగామారీ	పామా ; నీ	పా ; నిసనీ	॥
అం ; ధా ; – రిహ ర ణ	చ ణ ; ప్ర	తా ; పి . ని	॥
స రీ గమరి – సనిరీ – నిసి పామని	సపానిపమ – రి గ	మ రి – సస్రి రీ సని	॥
సహస్రదళ – సరసీ – రుహవాసిని	సదా. నంద – గుహ	గుహా – వి.శ్వాసిని	॥

(15) రా. బిలహరి – తా. ఆది.

ప. కామాక్షీ! వరలక్ష్మీ! కమలాక్షీ! జయలక్ష్మీ! శ్రీ (కామా)

అ. కామజనక పూర్ణఫలే! సకలే! కామితార్థదాయిని! శ్రీఫలే!
కామకలే! విమలే! కరకమలే, కామకోటిబిలవాసినీ కమలే! (కామా)

చ. దినకరకోటి ప్రకాశకాయే, దేదీప్యమాన దివ్యచ్ఛాయే
వనజాసనాది వందితమాయే, వాసుదేవ పరబ్రహ్మజాయే
మానసధ్యాన ధ్యాతృధ్యేయే, మహనీయ సామ్రాజ్యప్రదాయే
సనకసనందనాది శిక్షేయే సదయే, సరసగురుగుహ సహాయే! (కామా)

ప. పా ; పే నినిధపా ; - పమగా | రీగప - గరిపా | సనిసధపా ; ||
కా ; మా. . . . ; - క్షి. . | . . . - వ. ర | ల. . .క్ష్మి ; ||
పా మాగారి - పారిగరిగాపా ; | పానిధాపా | మాగా - గపధరి ||
క మ లా . - . . . . . క్షి ; | జ య ల . | క్ష్మి . - శ్రీ. . . ||

అ. గా ; మా - పారీగాపా ; | ధా - పాధారీ | పానిధాపా ||
కా ; మ - జ న క వ్రా ; | గ్ణ - ఫ లే . | స క లే . ||
ధా ; సారీ ; మగరీ ; | పానిధాపా | ధాగాపాధా ||
కా ; మితా ; ర్థ . దా ; | యి నీ . . | శ్రీ . ఫ లే ||
పాని ధపా - పమగా - గరిసరిపా | పాపగాప - ధప | ధ రిసని - గపధరి ||
కామక లే - విమలే - కరకమలే | కామకోటి - బిల | హారినుత - కమలే. ||

చ. పాధా ; నిధాపా ; పమగా | పామా ; గా | రీగమగాపా-రీ ; ||
ది న క . ర కో ; టి . . | ప్ర కా ; శ | కా . . . . -యే ; ||
పా ; సనినిధ - పామాగారీ | పామాగా ; | దాధనిపా ; ||
దే ; దీ . . . - ప్యమా . న | ది . వ్య ; | ప్ఘా. .యే ; ||
మాగాపాధాసారీ ; గా || సారిగరిపా | నిపాధారీ ||
త న జా . సుజా ది | వం . ది త | మా.యే. ||
పా ; రీపానిధాపాధా | పనిపా ; - మగ || రీగమగాపా - రీ ; ||
వా ; మదే . వ [illegible] ర | . . బ్ర ; - హ్మ. || జా. . . . - యే ; ||

మ,గగరి - స నినిధ - ధ సరిగ - గ ధపా | మగపాధ - పా గ | రిసని - ప ధా రీ ||
మా. నస - ధ్యా. . న - ధ్యాత్ప్. - ధ్యే.యే | మహనీయ - సా(మా | .జ్యా. - ప్రదాయే ||
సరిగరిసాని - ధాపమగపాధ | సనిధాపమగ - గ | రి రి స - సనిధా ; ధారీ ||
సనకసనంద - నాదిభి . జ్ఞేయ | సదయే సరస - గు | రుగుహ - స. హా ; యే . ||

బాలస్వామి దీక్షితులు.

(1) రా. దర్బారు - తా. ఆది.

ప. రాజశిఖామణీ నిన్నే నమ్మితి - రక్షించు నా సామి (రాజ)

అ. ఈజగమునందు వెతకి జూచినా - యెందు లేరు నీవలె నెఱదాతలు
భోజరాజ వేంకటేశ్వర ఎట్టేంద్ర భోగదేవేంద్ర కరుణాసాంద్ర! (రాజ)

చ. అన్నవస్త్రములు బహుశాల్వలు వర - హాలు మోహరీలు నవరత్నసొమ్ములు
ఎన్నెన్నో విద్వజ్జనుల కెల్ల నిచ్చి - యానందము నొందేటి (రాజ)

౨. కన్న తల్లి దండ్రి గురువు నీవే, కామధేను కల్పక తరువు నీవే!
ఎన్నటికి చిరంజీవిగ వెలయుము, ఎట్టేంద్ర జ్ఞానమూర్తి వినవే! (రాజ)

ప. గా ; రీపా - రీగామాపా | ధానిసీ - ధపమా | మాపామపధప - గారిస ||
రా ; జ శి - ఖా. మ ణీ | . ని . - న్నే. . | న . . . . . . - మ్మితి. ||
నిసరిసిధప - ధ నిసా - రీసిరీ | సారిస - రీపమ - గరిగా | గమరీ - సా ; ||
ర. . . . . . - క్షిం. . - చు.నా | సా. - - . . . . | మి. . - . ; ||

అ. పా ; ధపపరి - గాగమరీపా	స్ససారీగా	; గామా ;
ఈ ; జ.గ. - మునం. . ను	వెరకిలా	; చినా ; ‖
మా - పామాధా ; ధా - పాధనిధాపా	ధా - పధమపమా	ధా ; నీపా ‖
. - ఎం ను లే ; గు - ని	వ - లె. నె. ల	దా ; లలు ‖
సాసానిరీ ; రీ - సారిమరీమా	గమరీ - పా ; స రీ	సధ - నీ నిస - ధాపా ‖
భో . జరా ; జ - వేం. . . .	క . . . - టే ; శ్య.	రె. - ట్టెం. . - ద్ర . ‖
రీ ; గమ - మాపాధానీసరి	సరినిసీ - ధాపా	మాపామపధప - గారిస ‖
భో ; గ . - దే . వేంద్ర. .	క. రు. - ణా .	సాం . . . . . . - ద్ర. . ‖
చ. ; * పాపాపా ; పా - పమపా	దాధని - పాధప	మరిగా - గమరీ ‖
; * అన్నవ ; స్త్ర - ము.లు	బహు. - శా. .	ల్వా.లు - వ.ర ‖
; * సరిపమ - పరిగా - గమరీపా	; - స్ససరీగా	మాగామామా ‖
; * హా.లు . - మో. హ - రీ . . లు	; - నవరత్న	సా . మ్ములం ‖
; * పాధపపమ - ధా ; నీ ;	సనిసరిసిధని	నీనిసిధాపా ‖
; * ఎన్ని. . . - నో్న ; వి ;	ద్వ . . జ్జ.ను	లకె. . ల్ల ‖
; * పామాదాధా ; - పాధా	; - నీ సానీ	సా ; సా ; ‖
; * నిచ్చియానం ; - డ మూ	; - నో. .	దే ; టి ; ‖
2. సా ; సా - పా ; పా - ధా ;	దాధాపాధా	నీనీధా ; ‖
క ; న్న - తే ; ల్లి - దం ;	డ్రి గు రు వు	నీ. వే ; ‖

, * పామోధా ; దాధా ; | పాధానిని | సానిసా ; ||
; * కామ ధే ; న క ; | ల్పక తరు | ప్రసీవే ; ||
; * నిసరీ - రిపమగ - గాగాగమ | రీగరిసిధని | నిసిధాపాధా ||
; * ఎ . న్న - టి . . కి - . చిరం . | జీవి . గా | జః లయము ||
మాపమపాధాని - సరని , స | ధనిపామోధప | గరిగరి ; ||
ఎ . . ట్టెం . . - ద్రబ్జా , | న . ఘూ ర్తి . వి . | న . . . వే ; ||
గా , రిస - స , - సరిస - సరిసి | నిధప్హాధ్రపధ | సరి - నిసరిగా ||
తా , ధైయ - రీ , - . . . - తకఝం | . . . . తక | ధిమిత - . . . . ||
గా మరిస - పామధాధ - పమధా | నీ , ధాపపమ | ధని సరిస నీ ||
ఝంతకుంత - . . . . . - తకఝం | . , ... | ధణంతకిటఝం ||
సగారిసరి - సనిరిసరి - సిధా | , మరిగ రి స - ధ | , పప్పా - ధనిసరి ||
. . . . . . - తకుంతరిత - . . | , తధింన్నాను - . | , . . . - ధణధిమి ||
సనిరీసా - పమధ ప - మపదధ - సనిసరి | గగారిసని - నిని | , ధమప - రిగ మరి ||
. . . . - తక ఝణు - . . . . - తధణత | . . . తక - . . | , ... - తధింగిణ ||

రిస *

తోం . * (రాజశిఖామణీ)

ముద్దుస్వామి దీక్షితులవారి శిష్యుఁడగు తంజావూరు పొన్నయ్య కృతి.

రా. మాయామాళవగౌళ - తా. చ. రూపకము.

ప. మాయాతీతస్వరూపిణి! నన్నుఁబ్రోవవే, మహాత్రిపురసుందరీ! శంకరీ! (మాయా)

అ. మాయామాళవ గౌళదేశమున మహిమగలదొర లర్చించు యీశ్వరీ! (మాయా)

చ. కాయజానివైరికి ప్రాణకాంతా! బృహదీశ్వరీ! కృపసేయవలెను
శ్రీగురుగుహ స్వామికి నేదాసుఁడైతి (మాయా)

ప.	సారీ	గా ; మా ;	పా ;	పా - మగమగమా	పా ;	; ; - పాధా	పా ;	మగ - రిగరిస్రీ
	మా.	యా; తీ ;	త ;	స్వ - రూ. . . పి	ణి ;	; ; - న ను	బ్రో;	. . - వ.వే.
	ని సినీ	ధా-ధనిధాపా	ప ధపా	మాగారిగరీ	పా ;	; - సరిగమపధ	నిసనిధ	పమ - గమగరిసన్ని
	మహా.	. -త్రి.పు ర	సుం. .	ద . . . రి	. ;	; - శం. . . .	. . . .	. . - క . రీ . . .
అ.	పా ;	పా ,ద-ధపమా	మాపా	ప మగారీసా	సామా	గమ - పమపా;		
	మా ;	యా, .-మా. .	ళ వ	గౌ. . . ళ	దే .	శ . - ము. న;		
	ధానీ	సానీధాపా	ధాధప	పా - మా ; గమ	పమ-గా	రీగారీసా		
	మహి	మ గల దొ	ర ల .	. . - ర్చిం ; చు.	. .-యీ	. శ్వ. రీ		
చ.	మ గ రి గ	పామగ - రి సస్రీ	స రి గమ	ప మగమ పధనిస				
	కాయజాని	వై రి కి - ప్రా.ణ	కాంతా	బృహదీశ్వరీకృప				
	రినిసి-ధ	నిపధమ-పగ మని	ధ పమధ	పమ-గ మగరిస ని				
	సే.య-వ	లెను.శ్రీ-గురుగుహ	స్వా.మికి	నే. -దా.సుడై.తి				

చిన్నస్వామి దీక్షితుల కృతి.

రా [illegible] - ఝా ఆది.

ప. గానలోల! కరుణాలవాల! భాగవతశీల! మాంపరిపాలయ (గాన)

అ. మానితగుణ! సుజ్ఞానధురీణ! మధురిపు పదచింతనపారీణ!

శ్రీనారదగురు! సుజనత్రాణ! దివ్యోజ్జ్వల కరధృతవరవీణా! (గాన)

చ. హరిహర బ్రహ్మేంద్రామర చరాచరము లన్నిటను నీరముగ నెలకొని

పరిపూర్ణుఁడవై వెలుఁగుచునుండెడి పరమాత్ముఁడు నీవేగాదా?

వరత్రిభువనముల భూతభవిష్య ద్వర్తమానముల నెమ్మది నిరతము

నరయుచుండుదువు, నీమహిమలు యింతని పొగడగతరమా? వరవీణా (గాన)

2. ధనదాత్మజు లతిదర్పితులయి యల వనజాక్షుల మమతను మిముఁదెలియక

మననిజాతమగ్నుల నళికూబర మణిగ్రీవులను నిరుపురను

కనుగొని బృందావనమున యమళార్జున తరువుల గమ్మనినంతట కృ -

ష్ణుని దర్శనమొసగి పరమపావనులజేసి దవదనవరవీణా (గాన)

3. వ్యాసశుకవి వరవాల్మీకుల కతిభాసురమగు శ్రీహరిచరితము లుప -

దేశమొసగి ప్రహ్లాదుని నిజదాసుజేసి ఘనముగ మనిచి

వేసరకయు దీనులపాలింపుచు వేదాంతార్థము విశదముజేయుచు

వాసిగాంతు శ్రీమన్నారాయణ దాసుడైన నారదగురు! వీణా (గాన)

ప. గా , రి - రీమగ - గ రిరీ - సనీ , - ధని | పా ; - నీగా | ; - మా - పా ; ||

గా , . - న . . - లో . ల - . . , - కరు | ణా ; - లవా | ; - ల - భా ; ||

మగ - మాపధ - పాపమగా - రీసా - నిధనిధ | , - గగా - గరిమప | గరీస - ధనిసరి ||
గ , - వ . . - తశీ . . - . ల - మాం.. | , - పరి - పా. . . | ల. . - య. . . ||

అ. మా ; నీధాపామా - పమగమ | పా, ధ - నీ నీ | నీధని - సనిధా ||
మా ; నిరగు జా - ను. . . | జ్ఞా, . - వధు | రీ . . - ణ . . ||
ధానీసానీ - సాసా - నిసాని | నీనీ - ని ధనిస | నీధని - సనిధా ||
మధురిపు - ప ద - చిం. . | తవ - పా. . . | రి . . - ణ . . ||
ధానీసానీ - గగరిరి - గగరిస | ; - సనిగరిసా | ని ధానీసా ||
శ్రీ . నా. - ర . ద. - గు. రు. | ; - ను.జ . న | త్రా. ణ . ||
సనిసరిసా - రిసానినిస - నిధపధ | ధానిస - నిధపా | పమగరి - సరిసా ||
చి. . . ద్వి - లా. . స. - క . ర . | ధృ త. - వ. ర | వీ. . . - ణా. . ||

చ. గగరిరి - గగరిస - సారి ని - సససా | నిదని - సారిస ని | నిధని స - నినిధ మ ||
హరిహర - బ్ర. హ్మేం- ద్రామర - చరా . | చరము - లన్నిటను | నిరమగ - వెలకొని ||
ధనిసాసనిగా - గమగమ - పా గమ | పధపధ - మ పగమ | మగమప - మగరిస
పరిపూర్ణుడవై - వెలుగుచు - నుండెడి | పరమా . - త్ముడునీ. | వే . గా . - దా. . . ||
సస - ద ధపపధమ - పాపగమాపా | గామధానిప ధ | నిధని స - ని నిధమ ||
వర - త్రిభువనముల - భూతభవిష్య | ద్వర్తమానముల | నెమ్మ ది - నిరతము ||
దధ ని సా స రి స - నిరిస నిధనిపా | నిసరి స - నిధపధ | ని నిధప - పమగరి ||
నరయుచుండుదువు - ని. మహిమాతిశయం | తనిపొగ - డగతర | మావర. - వీ.ణా. ||

చిట్ట. గగ మ - గమదధని - ధని రి నిప - ధ ని సే గరి సని - పాని ధ | పమపామగరి స ||
హరిరో - హరివరద - యనుచునిజ - మహాత్రి పలుకగ - సారెకు | పతిపావనమగు ||

(ఇతర చరణములను లిటులనే పాడుకొనవలయును.)

ఈ దిగువనుండు వర్ణము ముద్దుస్వామి దీక్షితుల తండ్రియైన రామస్వామి దీక్షితులచే రచియింపఁబడినది. ఇందు స్వరములే సాహిత్యముగ నుండునటుల నొక విచిత్రపద్ధతి కల్పనము జేయఁబడియున్నది.

రా. తోడి - తా. ఆది.

ప. సారీగా ; నిధా ; ని | పా ; మారీ | నీనీ , పధా ||
స రి గా ; నిదా ; ని | పా ; మ రి | నినీ , ప ద ||
పామా ; గామాపా ; గా | నీ ; గానీ | నీ - సా ; ; ||
ప మా ; గ మ పా ; గ | నీ ; గ ని | నీ - పా ; ; ||

అ. గారీమామా - ధా ;; రీ | పాధా ; రీ | పాధా ; రీ ||
గ రి మ మ - దా ;; రి | ప దా ; రి | ప దా ; రి ||
గమపధ - నిధా ; నీగా ; | నీధా ; నీ | పాపాగానీ ||
గమపద - నిదా ; నిగా ; | నిదా ; ని | ప ప గ ని ||

చ. మారీమారీగానిసా ; | గానీపానీ | ధాగాధానీ ||
మ రి మ రిగ నిసా ; | గని ప ని | ద గ ద ని ||

మానీ ; గా ; నీగా ; | నీ ; మానీ | గా ; ధా ; ||
మాని ; గా ; నిగా ; | ని ; మ్మని | గా ; దా ; ||
మారీ ; నీ ; పాధామా | మాన్నిగా , మ | రి , నిగా ; ||
మ రీ ; నీ ; ప ధ మ | మ ని గా , మ | రీ , నిగా ; ||
మాగాంస - ధా ; పమపధని | పానిధాపా | x మపధ - పమ గరి ||
మ ణ లి . - వేం ; క . ట . కృ | వేం . ద్రా . | నా . . . - తో . . . ||
గామధమగరిన్ని - సారిగరిసన్నిధ | న్గా - రి మా - గధ | , - ధరీనిధమగ ||
గమమదధని - నిగరిగ - ధరిసరి - నిరి | ని ధ - గధమగ - రిమ | గరి- నిధమగరి న్ని ||

వీరభద్రయ్యగారి కృతి.

రా. భైరవము — తా. ఆది.

ప. పతితపావన ! మా కెల్లప్పుడు గతి నీవయ్య, ఓ ! (పతిత)

అ. మతిహీనుడ, నే కృతాపరాధుడ, నతిచపలుడ, ఓ ప్రతాపరామ ! (పతిత)

చ. భవపాశములను తెగకోసి, వనగిరిగుహా వాసములుజేసి, భవనాశనులై ధ్యానయోగపరవశులై యవిని
పగలనిరాత్రులని తెలియకిటువంటి తపమును నిసేయుచును
అవనియోగులై యుండువారికా శివుడు కోరికల నొసగునుగాని
అవనీతుని యజ్ఞానినన్నుబ్రోవగ నతని చేతగానే ? నీవలె మణి (పతిత)

ప. సాగారీసా - స న్నిసరిసా - సధ్నన్నీ | స్గా ; ; - సన్ని | సరి - ససా - ధ నీ ||
ప తి , త - పా . . . వ - న . . | మా ; ; - కె . | . . - ల్ల . . - ప్పుడు ||

సాసా ; - గమగమగా - గమపమ	పమ - గ రీ , - ; ;	సా, ని - స్నిసరి	॥
గ తి ; - నీ . . . . - వ . . .	. . - య్యా. , - ; ;	. , . - ఓ. . .	॥
అ. సాసాసా ; సా సా - నినిగా	రీసనిదాధా	రిసా సా నిగ	॥
మ తి హీ ; ను డ - జే. .	కృతా. .ప	రా. ఘు పి.	॥
రీసా నిధని - నిధపమ - గమపధ	ని - గానిధమా	పా - గ రి గ రి స ని	॥
వలి చ. ప. - లు. డ. - గీ. . . .	. . - ప్రతా. .	ప - రా. . . పు.	॥
చ. పధపమ - గ రిగా - గరిసా - స్నిసస్నీ	స్నీ. సన్నిస్నా	స్ని రి స రి సా	॥
ధ. వ .' - పా. . - ౨. ము - ల. ను	తె. . .గ	ణో . . . సి	॥
మాగా - పామా - సాసా - స నిసాసాధా	పా - మా - పమగరి	గామాపా ;	॥
వ న - గి రి - లో హా - వా. . ర.	ము - లు - జే. . .	. . సి ;	॥
సాసాసా ; - మాగామా - నిధ	సామా - మగమధ	పమ - గ రిగ రి రీ	॥
ధ వ నా ; - ని ను రై - . .	. . - ధ్యా. .	న . - చో. . . గ	॥
రిమాగరిరి - సస్నిస్ని - స్నీరిస	రీ ; - ; ;	సా ; ; ;	॥
పర వ .శు - లై . . - ఘవి.	వి ; - ; ;	. ; ; ;	॥
సామమ - మామామాగా - మధపమ	గరి - గారీ రి	సా స్నీ స్ని స్నీ	॥
ప గ. - ల ని గా . - త్రు.ల .	ని. - . . తె	లి య కి టు	॥
సామాగామా - దాధాపా ;	పమగారీ - గ్గా	ని స్ని ధ ని సాసా	॥
వం . టి త - ప ము .- ;	ర . . . - నే	. . యు . చు ను	॥

సససా - సా సని సా - రి రి సా - ధనిధనిసా	గ మ గ దా ధ - ధని	ని ప ధ ప - పమగమ	||
అవని - మోసులై , - యుండు - వా.రికా.	శివ ము కో రి - కల	నాస సను - గా. , ని	||
ధనిసాసని - గరిరిసా - సధ ధ పపమ	గ మ గ ధా ధనిసా	రి - నిసాధమగరిస	||
అవని తుని - మజ్ఞాని - సముబ్రో. వగ	వా రి చే తగా.	నే - . నీ . వలెమునీ	||

కృష్ణస్వామయ్యగారి కృతి.

రా. సావేరి - తా. మిశ్రచాపు.

ప. జయజయ జనకసుతే! సకల - జగదానందాయినితే! (జయ)

అ. జయజయ లక్ష్మణ భరతశత్రుఘ్న విభీషణహనుమత్సుగ్రీవాదిసేవితే (జయ)

చ. రఘుకులోద్భవ రామచంద్రసురేంద్ర భూపతిసన్నుతే!
అఘరహిత పరిశుద్ధ చిత్తసమున్నతే! జనలాలితే!
భృగువసిష్ఠ సనకసనందన సకల మునిగణ పూజితే!
రఘువరాశ్రిత కృష్ణవినుత దానవనాయకశోభితే! (జయ)

ప. సాసాసారి	దధపమగరి	రి , - ; ;	; ; - ధపధ	||
జయజయ	జన . క . సు	తే , - ; ;	; ; - సకల	||
సాసానిపదా	నిదాధానీ	ధమాగారీ	సా , - ; ;	||
జగదా , ,	నం . దా౦	యిని తే .	. , - ; ;	||

అ. సరీమామా	పా , ధ పధా	పధాసాసా	ధ సా రిసరీ	||
జయ జయ	ల , క్ష్మ. ణ	భ ర త శ	త్రుఘ్నవి. భీ	||
సరీగాగా	రి ; ని ధరీ	సా ; నిదధా	పనిధమగరిస	||
షణహను	మ . త్సు. గ్రీ	వా. . . ది	సే. . వి . తే.	||
చ. పప ధపా దధ	పామధపదధ	నిద ధ – పనిధమ	పమనిదాధా	||
రఘుకులోద్భవ	రామచంద్రసు	రేంద్ర – భూపతి	స.న్ను తే .	||
నిధనిధమపరి	మపధ – నిదధసి	మాపదదధా	ధని ధామ గ రి	||
అఘరహితపరి	పు . ద్ధ – చి. త్తస	మున్న తే . .	జన లా. లి తే	||
సరిమపారిస	రిమపమాదధ	సనిధప నిధమ	ప మపధాసా	||
నృపసకలమ్మస	నకసనంచన	సకలమునిగణ	పూ. జి తే .	||
సరి గరి గరిరి	రీ రి – పధసప	ధానిప పధ మ	గా రి గ రి రి స	||
సుమశరా. శ్రిత	కృష్ణ – వినుతప	దాంబుజన్మయ	శో భి తే . . .	||

కుమార యెట్టప్ప మహారాజుగారి కృతి.

శ్రీరాగము – తా. ఆది.

ప. షడాధార తత్వవినాయక ! షట్చక్రాదిమూలవాస ! మామవ, శివపుత్రక ! (షడా)

అ. షడానన ! శ్రీకార్తికేయ ! వరద ! శార్ఙ్గపాణిహిత ! భాగినేయ ! (షడా)

చ. అనంతసూర్య తేజస్వరూప ! అగమసిద్ధాంత వాక్యజాల !
అనంతకుండలి భూషణభూషిత ! అనంగమోహక సుందరదేహ ! (షడా)

ఇతరుల కృతులు

ప. సనిరి ; ; రి ; గరిరిస | సారిసనీ నీ | ధా ; నీసా ||
షడా ; ; ధా ; . . ర. | త . . త్వవి | నా ; యక ||
; – సనిస రి మరీ – మాపానీసా | రీ సీసాని – పా | ధ ని – పమరిగరిస ||
; – షట్భు . . – క్రౌ . . ది | మూలవాగ – మా | మ వ – శివపుత్రక ||
అ. సా – పనిపా – మాపమ – రీ గ రి | పారీ – మరిమా | పానీసా ; ||
షడా – న . న – శ్రీ . . . – కా . . | త్రికే – . . య | వ ర ద ; ||
సానిసరీసా – నీ సనిపామా | పాపనిపామా | రీ రిగరీసా ||
శా . . . ర్గ – పాణి . హి త | భా . . . గి | నే . . . య ||
చ. సపా ; మా – రీ , గగరిపా | సీసారిమరీ | మాపా ; పా ||
అనం ; త – నూ , . . . ర్య | తే . . . జ | స్వరూ ; ప ||
మా ; పాపానీ ; మా ; | పానీ సానీ | సా ; ; సా ||
అ ; గ మ ని ; ధ్యాం ; | తవా . కృ | జా ; ; ల ||
పారీ ; రీ – రీ , గగరీసా | నీ నిగరీసా | నీ పానీసా ||
అనం ; త – కుం , డ . . లి | భూ . . మణ | భూ . షి త ||
సాసనిరీసా – నీ సనిపామా | పాధనిపామా | రీ రిగరీసా ||
అనం . . గ – మో . . హ క | సుం . . ద ర | దే . . . హ ||

శేషయ్యంగారి కృతి.

రా. కాపి – తా. చతురశ్ర రూపకము.

ప. రంగపతే! పాహిమాం, శ్రీరంగపతే! పాహిమాం, (రంగ)

అ. మంగళకర! సంగరహిత! అంగజ నిభ మోహనాంగ!

గంగాజనకా! గరుడతురంగా! భవభంగా! కరుణాపాంగ! ధృతరథాంగ! (రంగ)

చ. పంకేరుహ నేత్ర! ఉపన్న! సుజనమిత్ర! పంకజభవనుతి పాత్ర!

పంకజాక్ష నాకళత్ర! శంకరసఖ! కింకరభయ సంకటహర!

వసుధ జయశుభంకర! గోపీజనవశకరాంక! నిశ్శంక! శ్రీవత్సాంక! నిష్కళంక! (రంగ)

2. బృందావనలోల! ఆనందకర! సుశీల! వందితముని జనపాల!

మందహాస సుగుణజాల! మందరధర! సుందరవదన! బృందారకమోహ

బృందవందిత మృదుచరణారవింద! సురవిందాధర! గోవింద! జనానంద! (రంగ)

ప. సాని | రీ– ; రి || పమరీ | గ మరీ ; – రిగ || రిగగని | రి – రీసా రి || మపధప | మరిగమ రీసా ||

రం. | గప ; తే || పా. . | హీమాం ; – శ్రీ. || రం. . | గ – ప . తే || పా. . . | హి. మాం. . ||

అ. పామప | పాప– ; పమరిగ || నాసస | సస–సా ప సా మ || దాధా | నిసరీ – సరిసి రి || ధాని శ్రీ | దధ–పామా–మని ||

మంగళ | కర–సంగరహిత || అంగజ | నిభ – మోహ నాంగ || గంగా | జనకా– గరుడతు || రంగా. | భవ–భంగా–కరు ||

ధ ని సా | పా–రి రిమ రీ గ ||

ణా.పాం | గ –ధృతర ధాంగ || (రంగపతే పాహిమాం.

చ. మా ; | మా ; మామా || గమపా | మ రి – గా ; గా || గామా | రీసాన్రీసా || రీ ; | గా ; మా ; ||

పం ; | కే ; రు హ || నే. . | త్ర . – . ; ఉ || ప న్న | సు . జన || మి; | త్ర ; . ; ||

ధా ; | పధపధపామా || పాధా | ని ; సాంరీం || రిం ; | నిసాంధా ; పా || మపధని | పమరిసారీసా ||
..ం ; | .. . . . || .. | .. ; త్రే. || .. ; | . జా ; . || నా... | . . . . త్రి ||
పామప | మరి-రీ రిమ . . || పా.. | . . - .పపపప.. || దా దధ | నీసాంరింసంరింసం || ధా నిసం | ధాపామామని ||
శంకర | సఖ-కింకరక్షయ || సంకట | హా. - మనుజయుధ || యాంకర | గోపిజనమక || రాం.కి | ని శ్శంక శ్రీ. ||
ధ ని పా | మా-రీ మ . . ||
వత్సాం | క -నిమ్మ...ంక || (రంగపతే పాహిమాం (ఇతర చరణము లిట్లులనే పాడుకొనవలయును.)

పల్లవి గోపాలయ్యగారి కృతి.

రా. కాంభోజి – తా. రూపకము.

ప. హరి! సర్వపరిపూర్ణ! సనకాదిమునివినుతచరణ! మహానుభావ! నన్నుబ్రోవవయ్య! (హరి)

అ. దురితములెల్ల నెడబాపుదువనుచు ఓరుదు వహించిన కరిరాజవరద! శ్రీ వేంకటరమణ! భవాబ్ధి తరణ! (హరి)

చ. నిరతిశయానంద! సదనా! మందరోద్ధారణ! నిశిచరగణ మదవిభంజన! త్రిభువనమోహన!
దరహసితవదన! కుందరదన! దీనజనార్తిహరణ! హరచాపవిఖండన! బ్రహ్మాది సురవరహిత కరణ! (హరి)

2. మదనమోహనాంగ! సుందర! మత్తచాణూర, మల్ల కంస, మధుమురహర! వారిధిగంభీర! సదయహృదయ!
కరుణా వరుణాలయ! సకలసురవర! సరసిజదళ నేత్ర! సుచరిత్ర! వసుధాకళత్ర! (హరి)

3. విజయవేంకటగిరివాస! రవికోటిసంకాశ! విమలభద్రాశ! ఘనవిలాస! స్వప్రకాశ! భుజగేంద్రశయన!
నతజనపోషణ! మంజుభాషణ! పురుహూత! నుతచరిత! కమనీయ గుణగణాభరణ! (హరి)

ప. ధారీ | సానీధాపా || ధానీ | నీధాపాధా || సాపా | సానీదాధా || పామా | గారీపామా ||
హరి | స . ర్వప || రిపూ | . ర్ణ సన || కా . | దిమునివి || నుత | చరణము ||
గారీ | సాసాధాధా || సాసా | సా x రిగాగా || మాగా | మారీ గారీ || పామా | గారీసా ; ||
హో. | ను . భా . || వన | నుబ్రో . . వ || వ . | . . య్యా. || . . | . . . ; ||
అ. నీధా | పామాగామా || పామా | పాధామాపా || దాధా | సానీదాధప || మాగా | పాధాసాసా ||
దురి | తము లె . || ల్లనె | డబా . పు || దువ | చుచుబిరు. || దువ | హించి . న ||
నీధా | సారీగామా || రీగా | సారీధాసా || సనిధా | ధారీసానీ || నిధపా | మాగామాపా ||
కరి | రా . జవ || రద | శ్రీ . వేం. || క . ట | రమణభ || వా . . | క్తి తరణ ||
చ. దాదా | దాదాదాదా || ధా ; | పా – మాపాధా || సా ; | ; ; – సానీ || ధాపా | ; – మాగామా ||
నిర | తిశయా. || నం ; | . . – దనద || నా ; | ; ; – మం. || దగో | ; – ద్ధారణ ||
మాపా | ధా–పాపామా || గాగా | రీ – గా ; రీ || సి ; | ; ; – సాసా || ధాధా | సా ; సాసా ||
నిశ | చ – రగణ || ము ని | వి – నం ; ను || న ; | ; ; – త్రిభు || వన | మో ; హన ||
సానీ | దాధాపామా || గామా | పా ; ధాపా || దాధా | నీ ; ధాపా || మా ; | గాపాధాసా ||
దర | హసితవ || దన | కుం ; దర || దన | దీ ; నజ || నా ; | త్రిహరణ ||
నీధా | సారీగామా || రీగా | సారీధాసా || నీ ; | ధారీసానీ || ధాపా | మాగామాపా ||
పార | చా . పవి || ఖం. | డనబ్ర . || హ్మ ; | దిసురవ || రహి | తకరణ ||

(ఇతర చరణము లిట్లనే పాడుకొనవలయును.)

దాసునామయ్యగారి కృతి.

రా. గౌరి – తా. ఆది.

ప. ధూర్జటి నటించెనే ప్రదోష సమయమునను (ధూర్జ)

అ. మూర్తిమగ రజతాద్రి కొన నత్యున్నతమౌ వజ్రమంటపంబున (ధూర్జ)

చ. సురలు నరులు కిన్నరు లరుగడి కొనియాడ, నందీశ్వర కరవరమురజ రవముతో గూడ
నరసక్రమముగను బాగగ నవరసకళలతోను, వగహాసిత ముఖాంబురుహమున
ముగ్ధగాటు, చిఱు చెమటలూరు (ధూర్జ)

౨. మురహరుడు ఎతి సురమున డమరువ పలుకింప, సరసీరుహ భవు పెదవులదరగ కొనిపింప,
ఉరగములసియాడ, జడమునుండి వినడడిసివేడ, మెరయుచు
నరచంద్రుడు చిరువెన్నెలగాయ, ప్రణవనాదము మ్రోయ (ధూర్జ)

౩. వరనూపురమణులు చరణముల ఘల్లుఘల్లన, అరకాలి నదరున సురు
నికి గుండె ఝల్లన, మరువైరి నగను సుబ్రహ్మణ్యుని బాగుగను
కరుణను కనికరమునను జూచి కరుణించ, మేను పులకరింప (ధూర్జ)

రి రిపమధపసినిసానిధపామా	పాధ – పమగా	రీ ; ; – సా	‖
ధూ. . . . . ర్జ. టి న	టిం – . . చె	నే ; ; – ప్ర	‖
స్నీ స్నీసా – రిసరీ – రి పమ – ధపమ	రీ ; – రిసన్ని	నీ ; సా ;	‖
దో. ష – స.మ – య. . – మున.।	ను ; –	. ; . ;	‖

అ. రీ ; మాపా - సనిసా - రీసరి | గారీ ; సా | సానీనీసా ||
ఊ ; ర్జిత - ము. గ - రజ. | తా . ; ద్రి | కొ.సన ||
సా ; సాసా - నిసరీ ; - రీ | మాపాదాధా | పదధప - మగరిస ||
త్యు ; న్నత - మా. . ; - వ | ్రజ మం . ట | పం. . . - బు. న. ||
చ. రిరిరిరి - రిరిరీ - దరిరిద - దరిరిరి | గరీ , - సన్నీ | సా ; - సాసా ||
సురలున - రులుకి - న్నరులీరు - గడకొని | యా , - . . . | డ ; - నంది ||
ద మపధ - పధపసీ - నిధపమ - గరిసరి | మా ; పధపమ | గా , రిసా ; ||
శ్వరకిర - నరముర - జరకము - తో. . . | గూ ; . . . . | డ , . . ; ||
రిసరి - మపప - సనిసా , రీ రిరిసి | గరిరిగరినిని | నీ ; సా ; ||
వరుస - క్రమము - గ . ను , బాగుగన | వరసకళలతో. | ను ; . ; ||
పరిరి దరిరి రీ - రిరిరిరిగరీసి | నీ ; సా ; | దద ధపమ - గరిస ||
పరిహాసితముఖాం- బురుహామునమ్ముగ్ద | గా ; ర ; | చిఱుచెమట - లూఱ ||

(ఇతర చరణముల నిటులనే పాడుకొనవలయును.)

మా త్రిభూరెయ్యా కృతి.

రా. తోడి - తా. ఆది.

ప. తరలిబొయ్యే సమయము నన్ను ప్రత్యక్షమై రక్షింపవయ్యా ! (తరలి)

అ. పరమపురుష ! జగదీశ ! సకలభవభయ దుఃఖవినాశ ! నన్ను

మఱవవలదు, త్రిశిరగిరిని వెలసిన మాతృభూతేశ ! ఈ జీవుండు (తరలి)

చ. నే జేసిన యపరాధకోటులు నీ మదిలోన సహించి
నిర్వ్యాజ కరుణామూర్తి వైతే నిజమైతే మన్నించి, ఇంక జన్మము
లిప్పించక, నన్ను కాలునిచే నొప్పించకను, ఓ జగద్రక్షక!
తరుణమునను ప్రణవోపదేశ మొనరించి తీవుఁడు (తరలి)

2. పట్టుపట్టు, కట్టుగొట్టనే యమభటులను నిగ్రహించి యొకపట్టున
చేబట్టి ముక్తినొసగే పట్టుకొమ్మవనియెంచి, ఘట్టిగనిన్ను నమ్మినాను
నన్నే కాపాడుదువని నేను మట్టుమీరి మరి భ్రమమాటలు అట్టే బుట్టు గొట్టుగాడీవుఁడు (తరలి)

3. బలిమిఁదొలగి సకలేంద్రియ వ్యాపారములుడిగి పట్లాపలుమాటలు నా తలపున నీ పా
దభజనము చేసేటట్లా - యిలమిక్కిలి గలగలజేసే యలపాపుల తల తెగకోసి
యులసీసాలవి దురాపకలచే నాయూమెంచి కంటికుంటి తీవుఁడు (తరలి)

ప. నినిసారిసా ; ; - ని నిధా	నినిధాప మగా	రీ గ గ రీ ;	‖
తరలి . రా ; ; - ర్యో . .	ర . మయ . ము	నన్ను . ప్ర ;	‖
సా , నిసీ , ధసా ; సా , ని	గా ; మా - ధప	పమగా ; రీ	‖
త్య ; .క్షు , . మై ; ర , .	ఢిం ; ప - వ .	. .య్య ; .	‖
సా ; ; ; - ; ; ; ;			
ఆ ; ; ; - ; ; ; ;	(ఇచట నిలుపవలెను.)		
అ. పాధాపామా - పామాగామా	పాధా నీ ;	; - దాధామా	‖
ప ర మ పు - రు ష జ గ	దీ . శ ;	; - స క ల	‖

ధానీసాసా - సా ; రిసనీ | నీ ; ధానీ | నిసాని - దాధా ||
భ వభ య - దుః ; ఖ . వి | నా ; . . | శ . . - న న్ను ||

ధాపాధా - ధనిసాసా - సనిధా | గగరీ - సనిసా | రిసని - నిదధా ||
మ అ వ - వ . ల దు - త్రి . శి | ర . గి - రి . ని | వె . ల . - సి . న ||

నీ సరీసని - సా , ని - నిదధా | సనిధాపామా | గామా - గమనిధ ||
మా . . తృ . - భూ , . - తే . . | శ . . . యా | జీ . - వు . డు . ||

న. దా ; ధా ; - ధనిధాపాపా | పా , మ - నిదధా | ప మగామాపా ||
నే ; జే ; - సి . న య ప | రా , . - . . ధ | కో . . టు లు ||

పానిధ - ధాపా - ప మగాగరిసా | సా , రి - గాగా | మా ; మా ; ||
నీ . . - మ ది - లో . . న . స | హిం , . - . . | చి ; ని ; ||

గా మాపాధా - నీనీ - ని ధనిస | సా సనిధ పమా | మగపమ - గరిసా ||
ర్వా శ్ర . . జ - కరు - ణా . . . | మూ . . ర్తి . . | వై . . . - న . ది ||

నీనీగా ; - నీసాసానీ | గా ; - గమధప | పమగా - రీ ; ||
నిజమై ; - తే . మ . | న్నిం ; - . . . . | చి . . - . ; ||

సాదాధా ; - సా ; - పమమా | ధా ; - పాధా | నీనీదాధా ||
ఇం . క ; - జ ; - న్మ . ము | లి ; - ప్పిం . | చకన న్ను ||

ధానీసాస - సా ; రిసాని | నీ ; ధారీ | నిసానిధా ; ||
కా . లు ని - చే ; నా . . | ప్పిం ; చ క | ను . . . ; ||

ధా ; పాధా - నీ ; సాసా	దాధాగారీ	సానీధాపా	‖
ఓ ; జ గ - ద్ర; శు క	త రు ణము	న మ్రప ణ	‖
నీసారీ - నిరిసా - సా నిదధా	ధనిధా - పామా	గామా - గమపధ	‖
వో. ప - దే. - శ మొ. న	రిం. . - . చి	జీ . - వు. డు.	‖

(ఇతర చరణము లిటులనే పాడుకొనవలయును.)

కుప్పసామయ్యగారి కృతి.

రా. కల్యాణి – తా. రూపకము (చతురశ్రము.)

ప. నీకే దయరాచి కరుణించి బ్రోతువనుచు నిన్నే నెఱనమ్మితి, నే నమ్మితి, సామి! (నీకే)

అ. ఈ కలియుగమునను ప్రత్యక్షదైవము నీవేగాక మరెవ్వరు? వరద వేంకటాచల రమణ! (నీకే)

చ. మానముచే విద్యల మేలుదెలిసి బ్రోచే యక్షి - మానిని నే నెచ్చట బూని వెదకిజూచిన
గానక, తీరని కోరరాని దురాశలవీడి, దయానిధివని నిను కొనియాడెద, పాడెద, వేడెద (నీకే)

2. ఊరకనే భ్రమనుగొంటి, కొన్నిదినములు సం - సారము నిజమని వేసారి సుఖముగానక
నారయ శ్రీహరి నిన్ననుదినము భజింపుచు కడ-తేరవలెనని దెలిసితి, విను మిక మనమున నిజము (నీకే)

3. ఎంతనిబల్కుదు నింతింతగాదు నా వ్యసనం-బంతయు నీకే తెలుసు, నయ్యాలు! విను మిక నీ
వింతలవి, శ్రీవరద వేంకటాచలరమణ! నే సొంతముగను నిను ప్రణుతింతు, నుతింతు, భజింతు (నీకే)

ప. నీధా | నిసగసా ; || నీధా | పామాపాధా || నీసా | ధానీపాధా || మాగా | మాపాధాపా ||
నీ . | . . . కే ; || దయ | తో . చి క || ర . | ణిం . చి . || బ్రో . | తు వ ను చు ||
నీనీ | ధా ; సానీ || ధాపా | మాగామాపా || మాగా | రీ సా-ని సరిస || రీ ; | సా ;;; ||
ని . | స్నే ; నెఱ || న . | మ్మి . తి నే || న . | మ్మితి-సా. . . || మి ; | . ;;; ||

అ. పా ; | ; మా - గాగా || ధామా | గారీసా - గా || ; పా | మాపామాగా || మాపా | ధాసానీధా ||
ఈ ; | ; . - క లి || యుగ | మునను - ప్ర || ; త్య | . క్ష దై . || వ ము | నీ . వే . ||
నీసా | ;; - సాసా || నీధా | పాదాధానీ || నీధా | పాపామాపా || మా - గా | గామాపాధా ||
గా . | ;; - క మ || లె . | వ్వ రు వ ర || దవేం | . క టా . || . - చ | ల ర మ ణ ||

చ. పా ; | పాపాధాపా || మాగా | రీ ; సారీ || రీ ; | సాసాగాగా || మా ; | పా ; మాపా ||
మా ; | . . న ము || చే . | వి ; ద్యల || మే ; | లుబ లి సి || బ్రో ; | చే ; య భి ||
ధా ; | ;; - నిసనీ || ధాపా | మాగామాపా || ధా ; | ;; - నీసా || నీగా | ధానీధాపా ||
మా ; | ;; - ని . ని || నే . | నె . చ్చ ట || బూ ; | ;; - నివె || ద కి | జూ . చి న ||
నీసా | సాసారీసా || సారీ | సానీధానీ || సారీ | సానీధనిసా || నీధా | మాపాధానీ ||
గా . | . . న క || తీ . | ర నికోర || రా . | నిదురా . . || శల | . వీ డి ద ||
గా ; | ;; - రీసా || నీధా | పాధానీసా || ధానీ | ధాపాధానీ || ధాపా | మాపామాధా ||
యా ; | ;; - నిధి || వని | ని నుకొని || యా . | డె ద పా . || డె ద | వే . డె ద ||

(ఇతర చరణముల నిట్లనే పాడుకొనవలయును.)

కృష్ణస్వామయ్యగారి కృతి.

రా. దేవగాంధారి — తా. ఆది.

ప. గోపికారమణం భజ, మానస! కోమలాంగ ధృత కౌస్తుభ భరణం (గోపి)

అ. గోకులజలధి సుధామయకిరణం, కుంజరరిపు భయభంజన నిపుణం, కుందమృదుహాసన విలసితరదనం,
కువలయదళ సదృశాయతనయనం, కుండలి వరసుఫణాకృతశయనం, కువలయ జన విశ్వాసిత భజనం (గోపి)

చ. ఆననశశిమధ్యస్థిత తిలకం, అఖిలజనా నందామృతజనకం, గానరసాస్వాదన రసికాత్మకం,
జ్ఞానసుధాబ్ధ్యంత స్థితమౌక్తికం, దానవకులజన భయహరణచణం, దశమృదుచరణవినతదేవగణం, మానుషవేషధరం భవతరణం,
మనసిజకోటి లసత్తనుకిరణం, కాననకృతవిస్తృతసంచరణం, కలుషహరం, కృష్ణానతచరణం,
మహితభరతకులజహిత వచనలహరి విశదమతికృతభజన శుభఫలదనిగమకృత విమలకమలనాభ తారకపురుష మజమధిగత (గోపి)

ప. ధరిసనిధా — రిసనిధ — నిధపమ — ధ పమగ — పమగరి | రీస సా ని — ధ ధ | ని స రి రి — పమధా ||
గో.పికా. — రమణం — భ. జ. — మా. . . — న. స. | కోమలాంగ — ధృత | కా.స్తుభ — భరణం ||

„ | రీ ; సా ; |
„ | . ; . ; | (ఇచట నిలుపవలెను.)

అ. సీ దదధససీరిరి — రి మమమ — మగ రీ | సరిగరి — ససరిరి | సరిగరీ — సరిసా ||
గో.కులజలధిసు — ధా . మయ — కిరణం | కుంజర — రిపుభయ | భంజన — నిపుణం ||

దాధసి స స రి రి — సరిగరి — రిసధా | ధరిసస — దదధప | ప మగ రి — స రి సా ||
కుందమృదుహాసన — విలసిత — రదనం | కువలయ— దళసదృ | శా. యత — నయనం ||

సాసస - ,సరిరి - రి మగరి - సరిసా | ధసస - నిధపా | పాధపమగరీ - మపధపధా ; ||
కుండలి - వరసుఫ - ణా. కృత - శయనం | కువలయ- జన వి | శ్వా.సి.త . - భ . జ . నం ; ||

చ. పాపప - పపపా - మ పధపమగ రీ | సరిమగ రీసా | సా ని ధరిస రీ ||
ఆ నన - శశిమ - ధ్య. స్థితతిలకం | అఖిలజనానం | దామృతజనకం ||
దాధసిసా - సా దధ - ధప - ధ|పమ రి | స రిమగ - రీ స రి | సానిధ రీ స రి ||
గానరసా - స్వాదన - రసి - కా. త్మకం | జ్ఞా.నసు - ధాబ్ధ్యం | త స్థితమూ క్తికం ||
దాదధసిసిరిరి - సరి మమ - మగరీ | సరి గ గ - సిసిరిరి | సరిగరి - సరిసా ||
దానవకులజన - భయహార - ణచణం | దళిమృదు - చరణవి | నతదే. - వగణం ||
ని ధధధ - సాససిసా - గరిసనిధా | ధరిపసినిధధ - ప | పమ గ రి - సరిసా ||
మా. నుష - వేషధరం - భవతరణం | మనసిజకో.టి - ల | స . త్తను - కిరణం ||
సాసస - స సిరిరి - సి రి - గరి - సరిసా | ధరిపధ - దనిధప | పమగరిధపధా ||
కానన - కృతవి. - స్తృత- సం - చరణం | కలుషహ - రం.కృ. | ష్ణా.నతచరణం ||
ధరి పసధప - మధప - పమగ - రిసరిగ | రీ ; ; - ధధ | రిసరి - ససరిమప ||
మహితభరత - కులజ - హితవ - చనలహ | రి ; ; - వి శ | దమతి - కృతభజన ||
మమపపధ - పధరి - సి రిమగరి - సిరిగ | రీ రిదాధ - రిసి | నిధపమగరిమప ||
శుభఫలద - నిగమ - కృతవిమల - కమల | నాభతార - కపు | రుషమజమధిగత ||

పల్లవి

మనదేశములో నీవల కొన్ని సంవత్సరములుగ సంగీత విద్వాంసులు, "పల్లవి" అను నొక పద్ధతిని గానము చేయుచున్నారు. ఈ పద్ధతి పరిణమించిన కాల మిదియని తెలిసికొనుట మనవా రందఱ కవశ్యమే గదా! ప్రాగ్ప్రసిద్ధ గాన పద్ధతులలో పల్లవి పాడుట యను నొక పద్ధతి గనపట్టలేదు. తానము, తాయము, ప్రబంధము యనునవి మాత్రమే పూర్వాచార్యుల సంప్రదాయముగ నుండెను. అటువెనుకఁ గలిగినది కీర్తనపద్ధతి. తానము, తాయము, గీతము, ప్రబంధము వీని లక్షణము లిదివరకే నాచే చెప్పఁబడినవి. ప్రబంధము, తాయము, గీతము అను నీ మూటినిఁ బరిష్కరించునపుడు అవి భజనార్థమై సులభ గానయోగ్యమై పెద్దలచే ప్రబంధింపఁబడిన దని వెల్లడియగును. తాయ ప్రబంధముల లక్షణములు కొన్ని భేదములను గలవిగ నుండినను, శైలి ప్రకృతపు గీతశైలిగనే యుండును. పై చెప్పఁబడిన తాయ, ప్రబంధ,గీతముల శైలికన్న మిగుల శ్రావ్యమైనది కీర్తన శైలి యగుచున్నది. ప్రాచీనుల కీర్తనలు త్యాగయ్యగారి, "బాలకనకమయచేల" అను కీర్తన శైలి తీరున ధాతుమాతువులు నిండియుండును. అందుచేత ప్రాచీనుల కీర్తన శైలి తఱుచుగ ప్రబంధశైలి ననుసరించినది యని తెలియుచున్నది. క్షేత్రజ్ఞుల కాలమునుండి ధాతు అధికమునను మాతు తక్కువగను విళంబముగను గమక, వరికలతోను, విన్యాసములతోను గానముచేయు పదశైలి ప్రబలించెను. తరువాత త్యాగయ్యగారి కాలములో పైజెప్పిన పదశైలి మధ్యకాల సంగతులతోఁ గూడుకొని ప్రకృతపు కీర్తనశైలిగ పరిణమించెను. భగవన్నామము లేని గానము దోషయుక్తమైనది గనుక ప్రాచీనులు రాగములను విస్తరించునపుడును, తానములను పాడునపుడును "అనంతానంత"మను భగవన్నామమును పదేపదే యనుబంధించి గానము జేయుచుండిరి. తరువాత తాళముతోను కట్టుదిట్టములతోను తమతమ మనోరథమైన గానశైలిని ప్రకటించుటకై సుమారు రెండు శతాబ్దములకు మునుపు పల్లవి పాడే పద్ధతి, గాయకోత్తములచే స్వీకరింపఁబడెను. స్వరములను పాడునపుడును, అకార, ఇకార విన్యాసముల చేయునపుడును గలుగు దోషమును నాశముచేయుటకై ఏదైన నొక కీర్తన పల్లవమును స్వీకరించి భగవదర్పణముగ గానము చేయుచుండిరి. అందుచేత ఈ పద్ధతికి "పల్లవి" అని పేరు గలిగెను. ఇటీవలి

వారలు "ఆడదాని పిరుఁదులపైఁ జడకుచ్చులు అంది చూచిన కొంపలో చిచ్చులు" అను నానావిధముగ కొంటె పల్లవులను బాడఁదొడఁగిరి.

ఇఁకను పల్లవి పాడవలసిన క్రమ మేదియని విచారింతము. భగవన్నామ ప్రబంధమైన నొక పల్లవిని విరసములేని దిట్టమైన విళంబ కాలమున నుంచుకొని రాగభావము చెడకుండను పదార్థభావము తొలఁగ కుండను గానముచేయవలయును. సంగీత శాస్త్రములో దిట్టమైన పరిచయము లేనివారికి పల్లవిపాడుట యసాధ్యమే యగును. సంగతులు కీర్తన పదములలోని సంగతుల ననుసరించినవియై యుండుటయే శాస్త్ర సమ్మతము. స్వరములను పాడునపుడు వర్ణాలంకారముల ననుసరించియే పాడవలయును. స్వరములలో రాగకళలు నిబిడమై యుండవలయును. సంపూర్ణ రాగముల లోను, వక్ర రాగములలోను, దేశ్య రాగములలోను, దాటుస్వర ప్రయోగములు విశేషముగఁ జేయకూడదు. ప్రయోగాంతరముల ననుసరించియే దాటు స్వర ప్రయోగములను చేయవలయును. ఉదాహరణముగ: తోడిరాగములో గధమ-మనిధ - నిరిని - ధరినిధ - ధగరిని - అను దాటుప్రయోగములచే రాగకళలు చెడవు. పసస - పగగ - రిదధ - రినిమ-గరిధ - మొదలగు ప్రయోగములలో రాగకళ లెంతమాత్రము గనుఁబడవు. ఇటులనే జాతిభేదములును ఝంటలును వర్జింపఁ దగినయవి. (ఉ: సరిగ - రిగమ - గమప - గరిసనిధ - రిసనిధప-సనిధపమ-మొదలగునవి.) "తద్ధి త్తకిట, ధి త్తకిట-తధి త్తకిట తధం గిణతోం" మొదలగు కొనిపింపుజాతుల ననుసరించిన, "పరిస్సనిధ-రిస్సనిధ-ధరిస్సనిధ-రిసనిధప" మొదలగు స్వరములు సమూలముగ వర్జింపఁదగినయవి. గానము పురుషుఁడనియును మురజము మొదలగు చర్మవాద్యములు గానపురుషునికి సమయోచితమైన పరిచర్యోపచారములను జేయు స్త్రీ సమూహములనియు నెఱుంగదగినది. మురజజాతి ననుసరించిన కళాహీనమైనస్వర పంపకములు గానయోగ్యంబులు కానేరవు. ఇట్టి పంపకములు స్త్రీవేషమును దాల్చిన పురుషు నొప్పును. ప్రకృతము మన దేశములో దర్బారు, నాయకి, హుసేని, ఆహిరి, సైంధవి, కురంజి, నవరోజు, పంతువరాళి, వరాళి మొదలగు పూర్వప్రసిద్ధమైనవియును, జ్ఞానబలముచే మాత్రము పాడఁదగినవియునైన యనేక రాగము లెట్లు నశించినవో యట్లే పల్లవిపాడు పద్ధతియును నశించెను. నాట్యములోని కొనిపింపును, మురజ

ములోని జాతులును గాయకుల స్వరపంపకములై పరిణమించెను. ఇప్పుడు స్త్రీస్వాతంత్ర్య మతిక్రమించియున్న మన దేశములో మురజము ననుసరించిన గానము ప్రవర్తిల్లుట అసంభావితమా ? పల్లవి పాడునపుడు ఎత్తిన కాలమునకు త్రికాలముల చేయవలయునేగాని అచ్చటచ్చట కొంచెము కొంచెముగా కాలమునుతోసి పాడునదియును సంప్రదాయము కానేరదు.

పల్లవిఁ బాడువారి కుపయుక్తమైన కొన్ని పల్లవులను వ్రాయవలయునని నా యుద్దేశము. ఇదివరకే యీగ్రంథము సంకల్పమును చాల నతిక్రమించి విస్తరించినందువలన నొకే పల్లవికి స్వరములు వ్రాసినాఁడను. అభ్యాసముచేయువారు ఈ స్వరములను వరుసగా ప్రతిదినమును సుమారు రెండు నెలలు అభ్యసించినచో వారికి స్వరశైలి దిట్టముగ కుదురును. ఇందుగల స్వరములన్నియును వర్ణాలంకార పద్ధతి ననుసరించియే వ్రాయఁబడియున్నవి. కొన్ని తావులలో స్వల్పముగ జాతీయములను వ్రాసియున్నాఁడను. జాతీయస్వరములు కలాహీనస్మై యుండుటచే అవి విశేషముగ వ్రాయఁబడలేవు.

; ; ; * ధా , నిసా ; – సా , నిధా ; నిధపమ – ధా , నీ , | సా ;; – రీ ;;; – నీ | ;;; – ధా ;;; – మా ||
; ; ; * దా , . శ ; – ర , . ధే ; . . . . . – క , రు , | ణా ;; – ప ;;; – యో | ;;; – ని ;;; – ధే ||
; ; ; * .. – నిధానిసని | సా ;; – రీ ; – సా ; – నీ | ; – ధా ; పా ; మా ; – గా ||
; ; ; * ,, – క . రు . . | ణా ;; – ప ; – . ; – యో | ; – ని ; . ; ధే ; – . ||
; మా ; * ,, | ,, – సా ; – నీ ; – ధా | ; – మా ; – గా ; – రీ ; – గా ||
; మా ; * ,, | ,, – నీ ; – ధా ; – పా | ; – మా ; – గా ; – రీ ; – గా ||
; మా ; * ,, | ,, – పా ; – మా ; – పా | ; – గా ; – నీ ; – ధా ; – గా ||
; మా ; * ,, | ,, – ధా ; – గా ; – మా | ; – ధా ; – నీ ; – ధా ; – పా ||
; మా ; * ,, | ,, – మా ; – ధా ; – నీ | ; – సా ; – నీ ; – ధా ; – పా ||
; మా ; * ,, | ,, . – గా ; – మా ; – నీ | ; – ధా ; – సా ; – నీ ; – ధా ||

; మా ; * ధా-నిసా;-సా,నిధా;-నిధపమ-నిధానిసని | సా ;; - రీ ; - గా ; - మా | ; - ధా ; - నీ ; ధా ; - గా ||
;, మా ; * దా-. శ ;- ర ,. థే;- . . . . -క . ర . . | ణా ;; - సా ; - రీ ; - గా | ; - మా ; - ధా ; నీ ; - ధా ||
; మా ; * ,, | ,, - రీ ; - స్ ; - గా | ; - మా ; - గా ; - రీ ; - గా ||
; మా ; * ,, | ,, - గా ; - మా ; - ధా | ; - నీ ; - సా ; - నీ ; - ధా ||
; మా ; * ,, | ,, - మా ; - ధా ; - నీ | ; - గా ; - మా ; - ధా ; - పా ||
; మా ; * ,, | ,, - పా ; - ధా ; - గా | ; - మా ; - నీ ; - ధా ; - పా ||
; మా ; * ,, | ,, - ధా ; - నీ ; - ధా | ; - మా ; - గా ; - మా ; - ధా ||
; మా ; * ,, | ,, - నీ ; - రీ ; - నీ | ; - సా ; - ధా ; - నీ ; - ధా ||
; మా ; * ,, | ,, - సా ; - రీ ; - నీ | ; - సా ; - ధా ; - నీ ; - ధా ||
; మా ; * ,, | ,, ,, |
; మా ; * ,, | ,, - గామాధానీ - సా | నీధామా - గామాగారీ - స్ ||
రీ గా మా * ,, | ,, - గామానీధా - నీ | రీగామా - నీగారీనీ - ధా ||
మాగామా * ,, | ,, - గామాగారీ - స్ | ధానీసా - గారీగామా - స్ ||
ధాపామా * ,, | ,, - మాగా - నీధా - గా | మాధానీ - రీనీ - సాధా - నీ ||
ధా-గామా * ,, | ,, - నీధా - మాగా - రీ | స్సారీ - గామానీధా - రీ ||
నీ - ధామా * ,, | ,, - సానీ - ధానీ - ధా | మాగామా - నీధా - మాగా - స్ ||
రీ - గామా * ,, | ,, - నీరీ - నీసా - ధా | నీసారీ - నీగా - రీనీ - ధా ||
మా-గామా * ,, | ,, - ధానీధామా - గా | మాగారీ - ధానీసారీ - గా ||
మా-ధామా * ,, | ,, - పాధానీపాధా | మాపాగా - మానీధామా - గా ||
12 రీ గా మా * ,, | ,, - మాగామా - నీధా | మాగామా - గారీస్ - ధాన్ ||

రీగామా *	,,	,, - గామాగా - గాధా	మాగారీ - సీరీసీ - ధాగా	||
రీగామా *	,,	,, - రీసీసా - ధాసీ	సారీగా - ధామాపా - గామా	||
నీధామా *	,,	,, - సారీసీ - సాగా	రీగామా - రీగామా - నీధా	||
మాగామా *	,,	,, - సీగారీగా - మా	నీధానీ - నీగారీనీ - ధా	||
మాగామా *	,,	,, - ధాసీ - ధాగారీ	గామాగా - నీధాపామా - గా	||
రీగామా *	,,	,, - సనిధపమగ - నిధపమ	గ - ధపమగరి - సగరి - సరిస-నిధనిస	||
రిగమ-గపమ *	,,	,, - రినిస - ధనిపధమ - ధమ	ప - గమగరిని - రినిస - ధనిసరిగ-పమ	||
గ-నిధమగమ *	,,	,, - నిరిసనిధప - గమనిధ	ప - మగరిసని-సరిస-ధానిసరి-గమ	||
గ-నిధపగమ *	,,	,, - ధనిసనీధ - పధనిస	నిధపమగా-ధపమ-గారిసని-ధప	||
ధ-నిసరిగమ *	,,	,, - పధనిపధ - మపమ - గమ	గధపమగరి - సరిసనిస - ధనిస - పధ	||
ని-సారిగమ *	,,	,, - మానిధమ - గమనిధమ	గమగారిని - ధానిరిగమ - నిధరిని	||
ధ-మగరిగమ *	,,	,, - గామనిధ - గమనిధప	గారిసనిధ - పాధనిసరిగమ - నిధ	||
ని-సనిధపమ *	,,	,, - రిగమ - గమగరిని - ధని	సరిగమ - పమ - రిగమ-నిధపగమ-నిధ	||
ని-పధమపమ *	,,	,, - సారిగరిస - నిస - నిగ	రి - మగరిసని - ధానిసరిగ - నిసరిగ	||
మ-సారిగమ *	,,	,, - నిరినిసాస - నిసరిగ	, - నిగరిగమ - నిధపగా - సనిధపమ	||
గ-నిసరిగమ *	,,	,, - ధానిస - రిగమప - ధని	సనీధపమ - గారిస - నిధనిస - రిగ	||
మ-పనిధపమ	,,	,, - నిధనిసాస - ధనిసరి	గమగారిస - నిగరిగామ - గమధప	||
మ-గారిగస	,,	,, - సాని - ధనిసనీ - ధని	సరి - గమగా - ధాప - నిధపగమ - నిధ	||
సనిధపామ *	,,	,, - రీగమగరిసా - నిగ	రి - గమగరిని - ధానిస - రిగమప - ధని	||
పి-నీధపమ *	,,	,, - గామగరిస - నిస - రిగ	మ-పామగమ-గామనిధ-గమప-సని	||

ధ-పామగమ * ధా-నిసా;-సా,నిధా;-నిధపమ-నిధానిసని | సా ;; - మగమపమ - గమా - ధప | మ - గారిసని - ధనిస - గారిగమ-ధప ||

సనీ ధ ప మ * దా-, శ ;- ర , . దే ;- . . . . -క . రు . . | జా ;; - పధమప - గమ - రిగమధ | పమ - గరిసని - పధని-సారిగమ-పధ ||

నిసనిధపమ * ,, | ,, - ధాని - సనిధపమ - గమ | ధపమగారి - సారిగమపధని - సని ||

ధపామ-గమ * ,, | ,, - నిసనిధపమగా - మని | ధపమగరిస - నిధని - సారిగమ - పధ ||

నిసనిధపమ * ,, | ,, - సాని - ధానిసని - ధని | స - నీధపమ - గారిసా - రిగమ - గరి ||

స-నిసరిగమ * ,, | ,, - రీగసగరిసరి - గరి | సనిధపగమ - ధామగారిసని - ధని ||

సరిగమధమ * ,, | ,, - గరిగ - సగరిసని - రిని | స-ధనిధపమ-ధపధ-మపమగరి-పమ ||

మ-గమగధమ * ,, | ,, - రినిస - గరిసనిధ - నిధ | ని-రిసనిధప - ధమప-సనిధపమ-గమ ||

గ-ధపమగమ * ,, | ,, - పనిస - రిసనిధప - పమ | ప-నిధపమగ-గమగ-ధపమగరి-పమ ||

ప-సనిధపమ * ,, | ,, - నిధని - ధరిసనిధ - ధప | ధ-మధపమగ-పమప-గమగరిస-గరి ||

గ-సగరిగమ * ,, | ,, - ధనిధ - గరిసనిధ - పధ | ప - రిసనిధప - గమగ-నిధపమగ-సరి ||

స-సపమగమ * ,, | ,, - పధప - మపమగమ - ధప | ధ - నిసనిధప-మపమ-నిధపమగ-సరి ||

స-గమగపమ * ,, | ,, - మగరిసని - ధనిస - గరి | సనిధపధని - ధనిసరిగ - పమగ-మగ ||

రిసని-రిగమ * ,, | ,, - గరిగమప - సరిగ - సరి | గమప - నిధప - సరిగమప-సనిధ-సరి ||

గమప-నిధమ * ,, | ,, - రిగమపమ - ధనిధ - సరి | గమగ-పమప-రిగమపమ-నిధప-సరి ||

గమగ-ధపమ * ,, | ,, - సరిగమప - ధపమ - రిగ | మపధ - నిధప-గమపధని-సనిధ-నిస ||

రిగమ-ధపమ * ,, | ,, - సారిసనిధ - ధానిస | రి - నీసరిగ - సారిగమప - గామప ||

ధ-నీధపమ * ,, | ,, - రీగరిసని - ధానిస | రి - సారిగమ - రీగమపధ - నీధప ||

మ-గారిగమ * ,, | ,, - గామగరిస - నీసరి | గ - ధానిసరి - గామపధప - నీధప ||

మ-సారిగమ * ,, | ,, - మాగరిసని - ధానిస | రి - నీసరిగ - మాగమపమ - నీధప ||

పల్లవి

మ-గారిగమ * ,, | ,, - పాధపమగ - పామగ | రి - మాగరిస - స్థాధ్నిసరి - పామగ ||
మ-నీధపమ * ,, | ,, - ధానిధపమ - గారిస | ని - ధ్నానిసరి - గామపధప - నీధప ||
మ-సారిగమ * ,, | ,, - నీధపమగ - పామగ | రి - మాగరిస - నీధనిసరి - గామప ||
ధ - నీధపమ * ,, | ,, - సారిసనిధ - రీసని | ధ - నీధపమ - గామగరిస - నీధని ||
స-గారిగమ * ,, | ,, - సరి , సనిధ - రి , సని | ధ - గ , రిసని-పధ , ధపమ-ప , సని ||
ధ-గ, ధపమ * ,, | ,, - ధగా - గరిస - ధాగరి | స - ధారిసని - ధసాసనిధ - పానిధ ||
ప-మాధమప * ,, | ,, - పరి - సనిధ - పాసని | ధ - పానిధప - మదాధపమ - గాపమ ||
గ-సా రిగమ * ,, | ,, - ధగరిగ - సరినిస - ధస | నిస-ధనిపధ-గధపధ-మపగమ-సప ||
మప-గధపమ * ,, | ,, - నిగరిగ - నిరిసరి - మని | ధని - పధమప-గమగప-ధమపగ-సరి ||
సగ-మగధమ * ,, | ,, - గగమమ - నినిగగ - దధ | రిరి-మమదధ-గగమమ-నినిగగ-ధధ ||
రిరి-గగధమ * ,, | ,, - సపా - ధగరినిధ - పరి | , - గనిధమగ - ధగా-ధరినిధప-గరి ||
,-నిరిని ధమ * ,, | ,, -
; ; ; * ,, | ,, - గా , - నిసరిగమ - గరి | గ-మగమ-ధపధ-నిధని-సని స-ధనిధ ||
పమధ-గపమ * ,, | ,, - ని , - సరిగమగ - మగ | మ-గరిస-నిగరి-మగమ-నిధని-సనిస ||
ధగరి-గధమ * ,, | ,, -

ఒకావృత్తి స్వరములు. పల్లవియెత్తైడి గ్రహములోనుండి పాడఁదగినయవి.

1. ధాని - సరిస - ధనిసరిస - గరిగసరి - గారి - గమగరిస - నిసరిగమగా
మగరిసా - నిధనిసరిగ - నిసరిగమ - రిగమధాని - సనిధపమ - గారిగమ * (దాశ)

2. నిధనిసా - రిగమగరిస - మగరిసని - గరిగ - సారిగమ - గరిస - నిసరిగమ
నిధని - ధానినిధ - గమనినిధ - మధని - సధనిసానిధప - మగరి - సారిగమ * (దాశ)

3. సారిసరిగ - ధనిసరిగ - నిసరిగమ - గారిసరిస - ధనిసరిగమ - పమగమ
గారి - సరిగమప - మగమపధనిసరి - గారిస - నిధపమ - గరిస - నిసరిగమ * (దాశ)

4. రిగమగారిసని - ధనిసరిగమగా - రిగరిమామ - గమదధమ - గమగరిస
రిగమపధని - గమపధని - మపధనిస - రిగమగారిసని - ధపమగారిగమ * (దాశ)

5. గామగారిసని - ధనిసరిగమగా - మాగ - రిగమాగ - గరిస - నిసరిగమ
గామదధమ - గమదధని - మధనిసరి - గామగరిసనిధ - పమగరిసరిగమ * (దాశ)

6. మాధనిధ - మధని - ధమగమా - మధని - ధామగామధని - సనిధమగమధని
మాధనినిధ - మధనినిధ - మధనిరిగ - మాగరినిధ - రినిధమగరి - నిరిగమ * (దాశ)

7. పాధనిధప - మపధపమగారిసని - సారిగమప - గమపధనిధ - పమగమ
పాధనిసరిగమ - గారిసని - ధనిస - పాధని - సనిధప - మగరిసా - రిగమ * (దాశ)

8. ధానిధపమ - గమధమప - గారిసని - ధానిసరిగ - నిసరిగమ - పమగామ
ధానిసరిగమగ - రిసనిధానిసరి - ధారిసనిధపమ - గారిసా - రిగమ * (దాశ)

9. నిధనిసాని - ధనిసనిధప - మగరిస - నిధనిసారిగమ - పమగ - రిగమపధ
నిధనిసా - రిగమ - గరిసనిధనిసరి - నిగరినా - నిధమగరిస - నిసరిగమ * (దాశ)

10. సానిధనిస̣నీ - ధపమగా - రిసని - ధానిసరిగ - నిసరిగమ - గామధని -
సారి - నిసరి - ధనిసరి - గమగారిస - గారిసనిధపమగారిసా - రిగమ * (దాశ)

11. రీసా , ని - ధనిసనిధపమగరిస - రీసా , ని - ధనిసరిగమపధనిస
రీసా , ని - ధనిసరిగమగరిసని - రీసా , ని - ధపమగరిసారిగమ * (దాశ)

12. గారిసరి - నిరిస - ధనిసని - ధపమగ - మాగ - రిగమగరి - సనిధప - ధనిసరి -
గారిగమప - రిగమపధ - గమపధని - గారిసానిధప - మగరిసారిగమ * (దాశ)

13. రిసరి - నిస - పధని - సనిధప - మగరిస - రిసరినిస - ధనిస - పధనిస - రిగమగ
రిసరి - గమ - రిగమ - నిరిగమగ - మధని - గసరి - గమగరిస - నిధపమ - గరిగమ * (దాశ)

14. సారి - నిరిస - నిస - రిసనిధ - పమగమ - ధామ - గరిస - నిసరిగమపా - ధనిస -
సారి - గరిస - నిసరిగమగా - రిగమ - గారిస - నిధపధ - రిసనిధ - పమగమ * (దాశ)

15. సరిస - నిసా - ధనిసనిధప - మగరిస - గరిసనిసా - ధనిసరిగమ - పమధని -
ధరిస - నిసా - రిగమగరిస - నిధపధ - నిరిస - నిసా - నిధపమగరి - సరిగమ * (దాశ)

16. నిధని - ధనిధ - పమ - గమదధమగరిస - నిధని - సరిసనిధ - పాధని - సనిధని -
సధనిసా - రిగమ - గారిని - సరిగమ - నిధనిరి - నిధమగారి - సారిగమ * (దాశ)

రెండావృత్త స్వరములు.

1. సారి - సరిగ - ధనిసారిగా - రిసని - గారి - సరిగ - నిసరిగమగా - మధమ -
గారి - సరిగమప - ధమప - గమ - రిగమ - గారిసాని - ధనిసరిగమగా , - మ -
గరిసా , - నిధనిసరిగ - నిసరిగమ - గరిమగా - మనిధ - గమగనిధా -
మధనిసా - ధనిసధనిగరిగ - సరిస - మగరిసానిధప - మగరిసా - రిగమ * (దాశ)

2. రీగమగరి - సారిగమ - గారిసని - సారిగ - మగరిస - నిధనిసారిగమ
గరిమగారి - గమ - నిరిగమగరిసా - నిగరిగామ - రిగమపమ - గమా
పమగమాగ - రిగమధప - మపమగమ - రిగమ - పామగమ - పధనిదధా
పధనిసా - ధనిస - నిసగరిస - నిరిస - నిసరి - సానిధప - మగరిసా - రిగమ * (దాశ)

3. గా, మగరి - సగరిసారి - నిరిసని - ధా, నిసరి - నీసరిగమగా -
మగరిసా - నిసరిగమ - గామ - రిగమ - మధపగా - మనిధ - పధనిధపా
ధపమ - గామ - పధనిధప - మపమగమ - పధనిసానిధప - మపధనిసా -
నిగరిగామ - రిగమగరిస - నిధనిస - నిగరిసా, - నిధపగా - నిసరిగమ * (దాశ)

4. మాధపమగ - మాపగమ - రిగమ - సారిగామ - నీధనిస - రీగామపమ
ధపమగా - మపమ - నిధనిపధ - మపమ - పమప - గామపమ - పధని - పధా -
నిధపగా - మనిధపగా - మపధనిధ - నిధపధాని - గమపధని - మపధనిస -
నిధనిసా - రిగమ - గమరిగ - సరినిసని - గరిసనిధ - రిసనిధప - సనిధపమ * (దాశ)

5. పాధని - పధమప - గమధప - మగరిస - నీసరిగ - మగరి - సనిధప - ధనిసరి -
పాధనిస - పధనిసరిగమ - పమగమ - పాధని - పధమప - గమనిధపా -
ధపమగామ - పమగమా - మగరిగమ - ధపమ - గమధపమ - ధపధనిసా -
ధనిసరీ - నిసరి - గామగరిస - నిస - ధనిధ - గరిగ - సరి - ధరిసనిధ - పగమ * (దాశ)

6. ధానిపధ - మపగ - మధపగారిసని - సారిగామ - గరిగమా - నిసరిగమ -
గారిసా - నిసరిగమప - రిగమ - పమగారి - పామనిధ - గమధపధా -
పమగరిసా - ధపమగరిసా - నిధపమగరిసాని - ధనిసరిగమ - పధనిస
పధనిసాని - గరిమగరిస - నిధనిస - నిగరిసా, - నిధపమగరి - సరిగమ * (దాశ)

7. నినిధపాధ - మప - మనిధపామ - గమపనిధ - పానిధని - మపనిధపా -
ధనిధపా - రిగమపనిధపా - ధమగమనిధపా - సనిధపమ - పనిధా -
నిధపగామ - పనిధపమ - గారిసని - నిధపధని - సరిగమప - మపధనిస -
నిధపధనిస - రిగమగమగ - రిసనిధ - నిధప - ధరిరి - సనిధపమ - గారిగమ * (దాశ)

8. సా , సాని - ధనిసనిధపమగమ - ధా , మా , గమధపమ - గారిసని -
సా , సా , - ధనిసరిగ - నిసరిగమ - పా , గా , - రిగమనిధపధా -
నిధపమగా - ధపమగా - పమగరిస - నిధనిసారిగమ - పధనిసధా -
పధనిసా - ధనిస - గరిమగరిసనిధ - ధగరిసా - మగరిసా - నిసరిగమ * (దాశ)

నాలుగావృత్త స్వరములు.

1. గాగమగరిసని - ధనిస - రిగమగా - మగరిగామ - సారిగమ - నిసరిగమ -
గామపగ - మధప - మగమపామగమ - గారిసా - రిసనిధపధనిసా -
రిగరిసా - నిసరిగరిస - ధనిసరిగ - పధనిసా - రిగరి - మగమ - రిగ - సరిని -
ధగరిగామ - నిరిగామ - గరిసనిధ - నిగరి - మాగామ - సరిగమగా -
ధమపగా - రిగమ - సరిగమ - పమగమ - పమప - గమప - సరిగమప - నిధపమప -
గమగ - గామధమ - గమనిని - ధపమగ - పమపమగ - ధమప - మగమనిధా
నిధపగా - మధపగా - మపసనిధప - గధపగామనిధ - గమధనిసా
ధనిధగామ - రిగమగరిస - నిధనిస - ధనిధ - ధగరిసనిధపమగారిగమ * (దాశ)

2. మాధప - మపగా - మధపగా - మనిధ - పాధమప - గామ - పధనిధ - పమగమ -
ధపమగా - పమప - ధపధనిధ - మపధ - గామపధ - పమప - గమధప - మగరిస -

మగరిసా - గరిగ - మగరి - సనిధనిస - పధనిసా - ధనిస - రిగమ - సారిగమ -
గరిమ - గారిసని - దనిదగ - రిమగరి - గరిగమ - పమగమ - ధపధనిధా ; -
నిధపమా - పధప - గమపధప - మపధ - నిధపమా - గమనిధపమ - పధనిధని -
నిధని - పధని - మపధని - గామపధని - నిధనిసానిధప - మపధనిసా ; -
పధనిసా - ధనిసి - దధగరిస - ధనిసి - నిధరి - సారినిసి - రిసినిధప - ధనిసి -
నిసిరిగా - సిరిగ - మగరిసి - నిధనిస - నిగరిసారి - నిధపమగరి - సరిగమ * (దాశ)

3. ధా , ధా , - పధని - పాధ - మపగమ - ధాపమ - గారిస - నిధనిస - రిగమప
దాధ - పధమ - పధగా - మపనిధపధ - ధాపమగా - రిగమప - మధపా -
పమపగా - ధపమగా - నిధపమగా - పధనిసా - ధనిసి - నిధప - మపమగా -
మధపగా - ధపధమప - గదాధపమ - ధపధ - సినిధపధ - మపధనిధా ; -
నిధపధా , - గమపధా - సినిధపమ - నిధని - పాధమప - గమప - సినిధపధ -
నిధని - పధని - రిగమప - ధనిసినిధప - నిధని - సానిధప - మపధనిసా ; -
దధనిసా - ధనిసి - నిసిరి - గరిగసిరి - నిధనిసా - రిగమ - గరిసిని - సిరిగమ
మగరిసా - రిగమ - గమరిగ - సిరినిసి - మగరిసా - నిధప - మగరిసా - రిగమ * (దాశ)

4. నీ ;; - నిధనిపధ - మపమ - పధనీ ;; - సినిధపమ - గామపధ -
నీ ;; - రినిసిధని - పధమ - పధనీ ;; - ధపమ - గామ - పధనిసి -
నీ ;; - గరినిధ - పమగ - మపధనీ ;; - రిగమపాధనిధ - పధ -
నీ ;; - సినిధపామ - పధనిసినీ ;; - ధపరిసినిధ - పమపధ -
నినిధపా - మధమపాధ - గామపధ - నినిధనీ - సినిధ - పమగ - మధమపధ -
నిధమపా - రిగమపా , - నిధనిధమ - పధమపానిధమ - పధపనిసా ; -

నిధనిసారి - ధనిసారి - గరిగసరి - గరినిసరి - ధనిసరిగమగా ; -
నిగరిగామ - రిగమగరిస - నిధనిస - నిగరిసా - నిధపగా - నిసరిగమ * (దాశ)
(పైవ్రాయఁబడియున్న మధ్యకాలస్వరములనే మూఁడవకాలములోను పాడుకొనవలెను.)

కొనుగోలు

కొనుకోలనునది దేశ్యపదము. భరతనాట్యములో నటుఁడు కొలిపించుట కొనుగోలనఁబడును. ఈ కొలిపించు పద్ధతి చాల పురాతనమైనయది. పరమశివుఁడు తాండవమొనర్చిన సమయంబున కమలభవుఁడు కొనిపించినాడను విషయము పురాణప్రసిద్ధమైనది. ప్రాచీనులు భరతశాస్త్రములో చాల ప్రీతిగలిగినవారలై యుండినందువలన భరతశాస్త్రాంగములైన యన్నివిషయములను చాల వృద్ధిజేయుచుండిరి. ఆ కారణముచేత ప్రాచీనులు సమ్మేళనము జేసియున్న జతులు కట్టుదిట్టములతోను, శబ్దాలంకారములతోను, మనోహరముగను, శ్రావ్యముగను దనరారుచున్నయవి. ఇటీవల గొన్ని దశాబ్దములుగ భరతశాస్త్రము సంగీతశాస్త్రముకన్న మిగుల పరితాపమైన దుర్దశ నొందినందువలనను, సంగీతశాస్త్రము తీరుననే భరతశాస్త్రమును చదువరుల సమూహమునం దరుదైనందువలనను ఈ శాస్త్రమును నశించుటకు కారణమాయెను. మన దేశములోని ప్రాచీనజతులను ప్రకృతపు నటులచే సిద్ధపఱుపఁబడి యుండు జతులను సంప్రతించునపుడు దీవటి కెదురుబెట్టిన దీపమువలె నవీనజతులశైలి ప్రకాశించుచున్నది. ఇందుకు కారణ మెద్దియనిన ప్రాచీన గ్రంథములను బరిష్కరించి జతుల కుపయోగమైన శబ్దములివియని నెఱుఁగకుండుటయే. స్వరావళి మొదలుగాగల ప్రథమాభ్యాసపద్ధతులను, వర్ణములను పాఠముచేయని వారల కెట్లు స్వరజ్ఞానము గలుగదో యట్లే జతులకైన శబ్దములను, అట్టి శబ్దములచే గూర్పఁబడియున్న యలంకారంబులను, శబ్ద, ప్రాస, యతి, పూర్వమధ్యాంత్యమందలి ముగింపులు, ఎత్తుకకడ, తీర్మానములు మొదలగు లక్షణములతో గూడుకొనియున్న జతులను పాఠముజేసి మధ్యకాల త్రికాలములతో కొలిపించి సాధకము జేయనివారికి విన్యాసములో కొలిపింపు శక్తియును, స్ఫుటోచ్చారణమును గలుగవు. ప్రాచీన విద్వాంసులచే విరచితంబులైన యనేక ప్రసిద్ధజతు లిదివరకు నశించెను. వానిలో కొన్నిమాత్రమే మనచేతి కబ్బియున్నవి. వాని

లోని శైలి ననుసరించి ప్రకృతపు విద్వాంసులు కొన్ని జతులను సమ్మేళ
నము జేసియున్నారు. అయినను అవి ప్రాచీనజతులలో నెంతమాత్రము
సరిపోజాలవు.

మనదేశములో నాట్య మొనరించునపుడు నటుడు కొలిపింపు
జతులు మాత్రమే కొంచెము శ్రావ్యమైనయవి. ఇపుడు గానసభలో
గాయకుడు గానముచేయునపుడును కొలిపించెడి యొక నవీన సంప్రదా
యము బయలువెడలియున్నది. ఈ కొలిపింపులు శబ్దాభావమైనదియై రసా
భాసమై యున్నవి. కొలిపింపునకు ధాతువులుగనుండు శబ్దములు 36. అవి —

“శ్లో॥ తాళశ్శబ్దేన జాతాస్తు పంచత్రింశతివర్ణకాః।
తాటతోంధై ధధిధుధే ఢఢిఢూఢే ఝుఝేనణే॥
కగిగూగే రిరూరారే విలూలేలా మమూయళా।
హాహ్వానుస్వార యుక్తంచ భరతశ్చేతి లక్షణం॥”

(త, ట, తో, ధై, ధ, ధి, ధు, ధే, ఢ, ఢి, ఢూ, ఢే, ఝు, ఝే, న,
ణే, క, గి, గు, గె, రి, రు, ర, రె, లి, లు, లె, ల, మ, ము, య, ళ, హ,
హు, ం) ఈ 36 శబ్దములును, వీని దీర్ఘములును, వీనికి వ్యాకరణ ప్రకార
ముగ గలుగు అభేద్యాక్షరములును, తదనుగుణ్యమైన యొత్తులును, సంధు
లును జతిప్రాణములైన శబ్దము లగుచున్నవి. ఇట్టి శబ్దములచే శ్రావ్యమైన
జతులను కల్పించి కొలిపింపవలయును. అట్లుగాక (“ధిధింధిన్నా, తాధిం
ధిన్నా, తకధిం ధిన్నా, ధింధిన్నా, తకధిం ధిన్నా, తకధిం ధిన్నా, తాధిం
ధిన్నా, తద్ధిన్నా, ధిజ్గిణత్తాం, తధిజిణతోం”) అను కొన్ని శబ్దములను మా
త్రము నుచ్చరించుచు వీనితోనే కొనుగోలు ముగించెనని తలంచుచున్నారు.
మఱియు స్ఫుటోచ్చారణము లేనివారు “కిటతక తరికిటతోం”అని తృతీయ
కాలములో పలికించునపుడు “కిటతకతోం” అని పలికించుచున్నారు. ఇట్టి
యసంభావితములు మన దేశమునం దిపుడు నిశేషముగ గన్పట్టుచున్నవి.
ఇకను ప్రాచీనుల జతుల శైలినిగుఱించిన కొన్ని యంశముల నీక్రింద వ్రాసె
దను. జతులను గూర్చునపుడు పూర్వశబ్దము ననుసరించియు, ఉత్తరకల్ప
నము ననుసరించియు సరళమైన శబ్దముల నొకటితో నొకటి గూర్పవలయును.
ఉ:(1) తక్కిట కిటతక, ధిక్కిట కిటతక, తొంకిట కిటతక, నంకిట కిటతక,
(2) తద్ధిం ధిన్నా, తకధిం ధిన్నా, ధిద్ధిన్నా, కిటతకధిన్నా, తాధింధిన్నా,

తకధిన్నా, (3) తధిద్ధణకు ఝుంతా, కిణకు ఝుంతా, తరితఝుంతా, ధిణకు ఝుంతా, (4) ఢీకుఝుంతా, ఢింఢింకుకు తరికిట, ఢీఢీకుకుఝుం, ఢింఢింణకఝుం, డిక్కు డిక్కు డిగిణం ధిమికిటఝుం, (5) తాధిద్ధణాకు, తతరితకిటఝుం, తద్ధిం గిణాకు రితకిణనకఝుం, ధాకుధణాకు తధిత్తక నకఝుం (6) ధిల్లం ధిల్లం ధిర్రిత్త, దిద్ధిల్లం దిధిలం తరికిట, ధిల్లత్తాం, (6) హుం దిల్లడిమి కుకుఝుం, హుంతర్రిత్త, ఢింగిల్ల ద్ధణాకు కిటతకఝుం, డింగిణ్ణత్తాం, ధిమితక, ధిల్లం ఢిల్లం, ఢింఢింతరికిటతోం, డింగిణ్ణత్తాం, (7) నంధీకిటతక, నంనంకిటతక, నంతోంకిటతక, నంధీ, నకఝుం, రితఝుం, నతఝుం, తతఝుం, (8) తోధీకిటతక, తోంకిట ర్రింకిట. తోంతరికిటతక, తోంతర్రిత్తఝుం, తోంనం కిటత, తోద్ధిత్తోర్రి, తోంతరికిట ధిగ్గిణ్ణత్తాం. ఇట్లు జాత్యానుసారముగను కల్పనము జేసి తాళానుసారముగ ముక్తాయింపులును తీర్మానములును చేయ వలయును. ఇట్లే ప్రాచీన జతులు సిద్ధపఱుపఁబడినవి యని గ్రంథపరిచయము జేయువారికి తెలియును.

పదము.

నాయికా నాయకభావ భూయిష్టమై పల్లవానుపల్లవ చరణములతో కూడుకొనియుండు సాహిత్యము పదమనంబరగును. పదములు చౌకముగనే పాడఁదగినయవి. మఱియు మన పూర్వీకులు పదముల నభినయార్థముగనే రచించినారని తెలియుచున్నది. అభినయించునపుడు పాత్రము తన అంగన్యాస కరన్యాసములను యథాక్రమముగ జేయుటకై పదశైలి విళంబముగ చేయఁబడియున్నది. పదములను మధ్యకాల నడకగా పాడిన యెడల పాత్రము తన అంగన్యాస కరన్యాసములను నిర్బంధముతో నతిత్వరగ జేయవలసి యుండును. అందుచేత రసాభావము గలుగును.

సాధారణముగ పదములు పల్లవానుపల్లవముతోను, మూఁడు చరణములతోను గూడుకొనియుండును. నాలుగుగాని యైదుగాని చరణములతోనున్న పదములును గనఁబడుచున్నవి. పల్లవానుపల్లవములు నాలుగు ఖండములతోగాని యెనిమిది ఖండములతోగాని యుండును. చరణములు 8 లేక 16 ఖండములుగ నుండును. పదములయొక్క కడపటిచరణమునందే ముద్రాఖండము గనఁబడుచున్నది.

పదములును కీర్తనల తీరుననే భక్తిపూర్వకమైనయవి. భక్తుఁడు తన యొక్క మనస్సును నాయికగ జేసి ఆ నాయికకు భగవంతుని నాయకుఁడుగా వరించి తద్వారా తన భక్తియను స్థాయీభావమును భగవదర్పణము గావించుచున్నాఁడు. ఇట్టి భక్తి మిగుల శ్లాఘ్యమైనదని పెద్దలు చెప్పియున్నారు. శఠగోపులు, జయదేవులు మొదలగు యనేక మహనీయులు పైజెప్పిన మార్గమునే యవలంబించియున్నారు. విషయపరిజ్ఞానము లేనివారలు పదములను తుచ్ఛమైన కాముకీకాముక చేష్టలని తలఁచుచున్నారు.

ఈ పదశైలిని మొట్టమొదట కల్పించినవాఁడు మహనీయుఁడైన క్షేత్రజ్ఞుఁడు. ఇతని యునికి మువ్వ. మువ్వపురియందర్చావతారమై చెలగియుండు గానలోలుఁడైన మువ్వగోపాలుని ప్రసాదమువల్ల నితనికి శృంగార భక్తి రసభూయిష్ఠమైయుండు మనోహరమైన పదములను వ్రాయుటయందద్వితీయమైన పాండిత్యము గలిగెను. ఇతనికాలమునకు ముందుగాని వెనుకగాని ఇట్టి యనుపమశైలి నెవరు కల్పించినటుల తెలియలేదు. ఇతఁడు వ్రాసియున్న పదములలో విశేషముగ గ్రామ్యపదముల నుపయోగించియున్నాఁడు. నాయికానాయకులయందాయా యవస్థానుసారముగ గలుగు మనోరథములను స్పష్టముగ దెలుపుటకు గ్రామ్యపదయుక్తమైన స్వభావోక్తులే దిట్టమైనయవి. మఱియు తలిదండ్రులు తమ తనయులను లాలించునపుడు ప్రేమాతిశయముచే తాముసు తమ తనయులవలెనే బిలిబిలిపలుకుల నుపయోగించు చందమున నాయికా నాయకులు వ్యాకరణ పాండిత్యము గలవారైనను వారల కవస్థాంతరములయందు ప్రేమాతిశయము గలుగునపుడు స్వభావసిద్ధమైన గ్రామ్యములగు ముద్దుపలుకులే వారి మనోరథముల నిచ్చిపుచ్చుకొనుటకైన సాధనముగ నున్నది. కనుక క్షేత్రజ్ఞుఁడును రసపూర్తికై యచ్చటచ్చట గ్రామ్యపదముల నుపయోగించి యున్నాఁడు. ఈ గ్రామ్యములు దాదాపుగ ననింద్యగ్రామ్యములేగాని నింద్యగ్రామ్యములు కానేరవు.

మంచి రాగజ్ఞానము గలవాఁడును, దిట్టమైన విళంబములో లయ హీనములేక పోషించి గానము చేయువాఁడును, పదార్థజ్ఞానము గలవాఁడును, ఆయా పదములయందు గల నాయికానాయకావస్థాంతరముల నెఱిఁగి భావభూయిష్ఠమై గానముచేయువాఁడును, స్ఫుటోచ్చారణ గలవాఁ

డును. గానము చేయునపుడు పదసంధుల నచ్చటచ్చట యథోచితముగ విభజించి వినువారికి పదార్థములును భావములును చక్కఁగ స్ఫురించునటుల గానముచేయువాఁడు ఎవఁడో వాఁడే పదములను గానముచేయుట కర్హుఁడు. పదముల నభినయించుట కాయా పదములయందు గల నాయికానాయకు లిట్టివారనియును, శృంగార మిట్టిదనియును, అవస్థాభేద మిదియనియును, అలంకారము లివియనియును, సంచారీభావము లివియనియును దెలిసికొని యథోచితముగ భావమును కల్పించి యభినయించవలయును. ఒక పదమును పల్లవి మొదలుకొని కడపటి చరణాంత్యమువఱకు చదివి తరువాత పైజెప్పిన ప్రకారముగ లక్షణములను కనిపెట్టవలయును. అట్లు చేయనియెడల లక్షణములు చక్కఁగ స్ఫురించవు. భావములను గూర్చునపుడు పల్లవములోనే పదములోనుండు అన్ని భావములును అన్వయమగునటుల జేయవలయును. ఇట్లు చేయుటకు యథోచితమైన కొన్ని యంశముల నీ దిగువ వ్రాసెదను.

భావశాస్త్రము

భావములు :—విభావము, అనుభావము, సాత్త్వికభావము, వ్యభిచారీభావము, స్థాయీభావ మని అయిదు తెఱఁగు లగును.

విభావము :—స్థాయీభావములు దేనిచే భావింపఁబడుచున్నవో అది విభావ మనఁబడును. ఆ విభావము ఆలంబన విభావమనియును, ఉద్దీపన విభావ మనియును రెండు విధములు.

రసములును స్థాయీభావములును యేవస్తువుల నాశ్రయించి గలుగుచున్నవో యా వస్తువులు ఆలంబన విభావ మనఁబడును. రసములును స్థాయీభావములును, నాయికా నాయకుల నాశ్రయించియున్నవి. కనుక నాయికా నాయకులు ఆలంబన విభావములని చెప్పఁబడెను.

రసము లాశ్రయించియుండు వస్తువులకు గలిగియుండు గుణములు, చేష్టలు, అలంకృతులు, తటస్థములు మొదలగునవి ఉద్దీపన విభావము.

గుణములు :—యౌవనము, రూపము, లావణ్యము, సౌందర్యము, అభిరూపత్వము, మార్దవము, సౌకుమార్యము ఇవి గుణములు.

చేష్టలు :—కడకంటిచూపులు మొదలగు యౌవనవ్యాపారములు చేష్ట లనంబడును

అలంకృతులు :—వస్త్రములు, ఆభరణములు, పుష్పములు విలేపనములు మొదలగునవి.

తటస్థములు :—ఉపభోగోద్దీపనములుగ నుండు గృహములు, పొదరిండ్లు, భూరుహములు, చెఱువులు, ఏఱులు, కీరకోకిలములు నిండియుండు రసాలవృక్ష ప్రదేశములు, హంసములు నిండియుండు తటాకతీరములు, మలయమారుతము, మేఘనాదము, గానము, క్రీడలు మొదలగునవి తటస్థములు.

అనుభావము :—మనోగతముగ, స్వహేతువుగ నుండు మనోరథములను భ్రూవిక్షేప స్మితాదులచే ప్రత్యక్షముగ బయలుపఱచుట అనుభావమనఁబడును. ఈ యనుభావము, చిత్తజానుభావము, గాత్రజానుభావము, వాగారంభానుభావము, బుధ్యారంభానుభావమని నలుతెఱంగులు.

చిత్తజానుభావములు :—భావము, హావము, హేల, శోభ, కాంతి, దీప్తి, ప్రాగల్భ్యము, మాధుర్యము, ధైర్యము, ఔదార్యము.

గాత్రజానుభావములు:—లీల, విలాసము, విచ్ఛిత్తి, విభ్రమము, కిలికించితము, మొట్టాయితము, కుట్టిమితము, బిబ్బోకము, లలితము, విహృతము.

వాగారంభానుభావములు :—ఆలాపము, విలాసము, సల్లాపము, ప్రలాపము, అనులాపము, అపలాపము, సందేహము, అతిదేశకము, నిర్దేశకము, అపదేశకము, ఉపదేశకము.

బుధ్యారంభానుభావములు :—రీతి, వృత్తి, ప్రవృత్తి.

సాత్వికభావము :—అన్యుల సుఖదుఃఖములయందు అనుకూల్యముతో నే మనస్సు ప్రవర్తించుచున్నదో అట్టి సాత్విక మనస్సునుండి గలుగు భావములు సాత్విక మనఁబడును. అవి స్థంభము, స్వేదము, రోమాంచము, స్వరభేదము, వేపథువు, వైవర్ణ్యము, అశ్రువు, ప్రళయము అని 8 విధములు.

వ్యభిచారీభావము :—వాక్కు, అంగము, సత్వము అను నీ మూటితో గూడుకొని స్థాయీభావమునకు విశేషాభిముఖముగ సంచరించునది వ్యభిచారీభావ మనఁబడును. దీనినే సంచారీ భావ మని పెద్దలు జెప్పుచున్నారు. ఈ వ్యభిచారీభావము, నిర్వేదము, గ్లాని, శంక, అసూయ, మదము, శ్రమము, ఆలస్యము, దైన్యము, చింత, మోహము, ధృతి, స్మృతి, వ్రీడ, చపలత, హర్షము, ఆవేగము, జడత, గర్వము, విషాదము, ఔత్సుక్యము, నిద్ర, అపస్మారము, సుప్తి, విబోధము, అమర్షము, అవహిత్థ, ఉగ్రత,

మతి, వ్యాధి, ఉన్మాదము, మరణము, త్రాసము, వితర్కము అని ముప్పది మూఁడు విధములు.

స్థాయీభావము:—సజాతీయ విజాతీయ భావములచే తిరస్కరింపఁబడక క్షీరసముద్రమువలె అన్ని భావములును తనలో జేర్చుకొని ప్రకాశించునది స్థాయీభావ మనఁబడును. ఈ స్థాయీభావము రతి, ఉత్సాహము, శోకము, విస్మయము, హాస్యము, భయము, జుగుప్స, క్రోధము అని ఎనిమిది విధములు.

నాయికా నాయక లక్షణములు.

నాయికలు :—స్వీయ, పరకీయ, సామాన్య యని మూఁడు తెఱంగులు.

స్వీయ :—సంపత్కాలమునందును, విపత్కాలమునందును యే నాయిక తన్ను పాణిగ్రహణము జేసిన తన భర్తను విడువకనుండునో యది స్వీయ యనంబడును. ఈ స్వీయనాయికలో జ్ఞాతయౌవన, అజ్ఞాతయౌవన, నవోఢ, విస్రబ్ధనవోఢ, అతివిస్రబ్ధనవోఢ యని భేదములు గలవు మఱియు నిందు ముగ్ధ, మధ్య, ప్రగల్భ అని మూఁడు ప్రసిద్ధ భేదములు గలవు.

ముగ్ధ :—నూతన యౌవనముతో గూడుకొని యున్నదిగాను, గాఢమైన లజ్జగలదిగాను, రతులయం దస్వాధీనురాలుగాను, నాయకుఁడు కృతాపరాధియై యుండినను ఏమియుఁ జెప్పక రోదనము జేయుచుండునదియును, రతివ్యాపారములయందు ప్రియాప్రియములను దెలుపక యుండునది ముగ్ధ యనఁబడును.

మధ్య :—సమాన లజ్జకలదిగాను, వృద్ధిఁజెందిన యౌవనము గలదిగాను, సురత యోగ్యత గలదియై నాయకుని యపేక్షించునది మధ్య యనఁబడును.

ప్రగల్భ :—సంపూర్ణ యౌవనముతో కూడుకొనినదియును, అనంగవ్యాపార పారంగతురాలుగను, సమరత్యాది చతురత గలదిగాను నుండునది.

పై జెప్పిన మధ్య, ప్రగల్భ నాయికలకు, మానమను కోపవ్యాపారము చేతను జ్యేష్ఠకనిష్టత్వముచేతను అవస్థలు గలుగుచున్నవి. వానినీ ప్రక్కపుటయందు జూడుఁడు.

మధ్య.	ప్రగల్భ.
1 మధ్యధీర	1 ప్రగల్భధీర
2 మధ్యాధీర	2 ప్రగల్భాధీర
3 మధ్యధీరాధీర	3 ప్రగల్భధీరాధీర

వీనికి వివరములు.

మధ్యధీర :—అపరాధియైన ప్రియునియందు సాభిప్రాయమైన వక్రోక్తులను జెప్పునది.

మధ్యాధీర :—అపరాధియైన ప్రియుని క్రూరమైన పలుకులచే ఖేద పఱచునది.

మధ్యధీరాధీర :—అపరాధియగు నాయకుని కన్నీరొలుకునటుల వక్రోక్తులాడునది.

ప్రగల్భధీర :—అపరాధియగు నాయకుని కపటముతో విషయాంతరమునం దుపేక్ష చేయునది.

ప్రగల్భాధీర :—అపరాధియగు నాయకుని బెదరించి తాడనము చేయునది.

ప్రగల్భధీరాధీర :—పైఁ జెప్పిన ధీరాధీర వ్యాపారములన్నియును చేయునది.

పైని జెప్పఁబడిన 6 నాయికలు జ్యేష్ఠ కనిష్ఠావస్థలచే 12 విధములగుచున్నారు. ఒక నాయకునికి ఇద్దరు నాయిక లుండినచో అందు నాయకుని ప్రియమును విశేషముగ గలిగియుండునది జ్యేష్ఠయనియును, నాయకుని ప్రియమును తక్కువగ గలిగియుండునది కనిష్ఠయనియును చెప్పఁబడుచున్నది.

పరకీయలక్షణము :—పరపురుషునియందు తనకుఁ గల ఇచ్ఛావ్యాపారములను మఱుగుపఱచుటయందు దత్తమానసియై యుండునది పరకీయ యనఁబడును. ఇది పరకీయకన్య, పరకీయపరోఢ యని రెండు విధములు.

సామాన్య:—కలాప్రాగల్భ్యత గలిగినదిగాను, జనులయందు ధనాశచే యనురాగము గలదిగాను, షండులైనను, భగ్నకాములైనను, పాషండులైనను, బాలురైనను, వృద్ధులైనను వారియెడల తానను రాగము గలదానివలె నటించునది.

ఇదివఱకు 16 విధములైన నాయికలు చెప్పఁబడెను. ఎట్లనిన,

ముగ్ధాభేదము	1
మధ్యాభేదము	6
ప్రగల్భాభేదము	6
పరకీయకన్య	1
పరకీయపరోఢ	1
సామాన్య	1
అంతుమొత్తము	16

ఈ 16 భేదములును అష్టవిధ అవస్థాభేదములవలన 128 భేదము లగుచున్నవి. మఱియు నీ 128 భేదములు ఉత్తమమధ్యమాధమ భేదములచే 128×3= 384 భేదములగును. మఱియు దివ్యాదివ్య దివ్యాదివ్య భేదములచే 384×3= 1152 భేదము లగుచున్నవి. గ్రంథ విస్తృత భీతిచే వాని నిచ్చట వ్రాయ లేదు. అష్టవిధ నాయికావస్థలను మాత్ర మీ దిగువ వ్రాసియున్నాను.

అష్టవిధ నాయికలు

స్వాధీనపతిక, వాసకసజ్జిక, అభిసారిక, విరహోత్కంఠిత, విప్రలబ్ధ, ఖండిత, కలహాంతరిత, ప్రోషితభర్తృక, అభిసారిక అని యవస్థాన్తరముల యందు నాయికలు ఎనిమిది భేదములుగలవా రగుచున్నారు.

స్వాధీనపతిక :—అనుదినమును ప్రియునిచే లాలింపఁబడినదై యుండునది స్వాధీనపతిక.

వాసకసజ్జిక :—ప్రియుఁడు వచ్చెడి సమయమునందు తా నలంకరించు కొని కేళీగృహము నలంకరించి ప్రియుని రాకను ఎదురుజూచునది.

విరహోత్కంఠిత :—ప్రియుఁడు తా నొనర్చిన యపరాధ మొక్కింతయు లేనివాఁడయ్యు నెద్దియో కార్యంబులఁజిక్కి తన గృహంబునకేఁగ నాలస్యమగుచుండఁగా ఆ కాలవిళంబము నోర్వలేక ఖిన్నురాలై తమి నాపు కొనజాలక నాథు నెదురు జూచుచుండునది.

విప్రలబ్ధ :—సంకేత స్థానమునందు నాధునిచే వంచింపఁబడి స్మర పీడితురాలై యుండునది.

ఖండిత :—సంకేతకాలము నతిక్రమించి అన్యోన్యసంభోగచిహ్నము లతో ప్రాతఃకాలమునందు తన కెదురుగ వచ్చెడి నాయకుని గలది ఖండిత యనఁబడును.

కలహాంతరిత :—సఖులయెదుట నాయిక పాదములమీఁద బడి వేడుకొన్న నాయకుని నిరాకరించి వెనుక పరితాపఁబడునది.

ప్రోషితభర్తృక :—నాథుఁడు దేశాంతరగతుఁడై యుండునపుడు ఖేదపడునది ప్రోషితభర్తృక యనఁబడును.

అభిసారిక :—స్మరపీడితురాలై తనచోటికి నాయకుని రప్పించునది గాని, నాయకుని గృహమునకు తానేగునదిగాని యభిసారిక యనఁబడును.

ఉపనాయికలు —దూతి, దాసి, సఖి, చేటి, ధాత్రేయి, ప్రాతి వేశిని, లింగిని, శిల్పిని మొదలగువారు.

నాయక లక్షణములు.

పతి, ఉపపతి, వైశికుఁడు అని నాయకులు మూఁడు తెఱంగులుగ నున్నారు.

పతి :—అగ్నిసాక్షిగ నాయికిని పాణిగ్రహణముఁ జేసినవాఁడు పతి యగుచున్నాఁడు.

ఉపపతి :—పరకీయకు రహస్యనాయకుఁడుగ నుండువాఁడు ఉపపతి.

వైశికుఁడు :—వేశ్యాగృహములకేగి తదన్యోగార్థమై ధనవ్యయ మును చేయువాఁడు వైశికుఁడు.

శృంగారనాయక లక్షణము.

శృంగారనాయకులు, అనుకూలుఁడు, దక్షిణుఁడు, ధృష్టుఁడు, శఠుఁడు అని నలుతెఱంగులుగ నున్నారు.

అనుకూలుఁడు :—పరాంగనా సోదరుఁడై తన భార్యయందే ప్రియముగలవాఁడు అనుకూలుఁడు.

దక్షిణుఁడు :—తన్నాశ్రయించిన అన్ని నాయికలయందును సమ మైన ప్రీతిగలవాఁడు దక్షిణుఁడు.

ధృష్టుఁడు :—ఎవఁడు నాయికచే నెఱుఁగఁబడిన కృతాపరాధియై యుండియు భయములేక నుండునో, తొలఁగించినను తొలఁగడో, మఱల

నా నాయికనే సమస్కారా మ్యాపారములచే ననుసరించునో వాఁడు దృష్టుఁడు.

శఠుఁడు :—తనయందు ప్రేమగలిగియుండు నాయికకు గాఢముగ అహితముఁ జేయువాఁడు శఠుఁడు.

ఉపనాయక లక్షణము.

పీఠమర్ధనుఁడు, విటుఁడు, చేటుఁడు, విదూషకుఁడని యుపనాయకులు నలువురు.

పీఠమర్ధనుఁడు :—నాయకునికి కొంచెము తక్కువైనవాఁడు.

విటుఁడు :—మారశాస్త్ర ప్రవీణుఁడై యుండువాఁడు.

చేటుఁడు :—నాయికా నాయకులకు పరస్పరము సంధి జేయువాఁడు.

విదూషకుఁడు :—హాస్యము చేయువాఁడు.

రసములు.

నవరసములలోను శృంగారరసము మాత్రమే భావశాస్త్రములో విశేషముగ గనఁబడుచున్నది. అందుచేత శృంగారరసమును సంబంధించిన విషయములను మాత్ర మిచ్చట వ్రాసెదను. శృంగారము విప్రలంబ శృంగారమనియును, సంభోగ శృంగారమనియును రెండు విధములు. విప్రలంబము అయోగము, విరహము, మానము, ప్రవాసము, శాపము అని 5 విధములు. అందు మానము ప్రణయమానము, ఈర్ష్యమానము అని రెండు విధములు. అందు ఈర్ష్యమానము శ్రవణ ఈర్ష్య, దృష్టిరీర్ష్య, అనుమాన ఈర్ష్య అని మూఁడు విధములు. సంభోగశృంగారము సంక్షిప్తమనియు, సంపన్నమనియు రెండు విధములు. వీని లక్షణములను గ్రంథాంతరములయందు జూడుఁడు.

పదములకు భావములు

అవతారిక :—ఒక నాయిక తనకు గోపాలుఁడు చెప్పిన నమ్మికమాటలను నిజమని యెంచి యుండునపు డతఁ డొకదినము ప్రాతఃకాలమునందు అన్యా సంభోగ చిహ్నములతో తన కెదుటవచ్చినది జూచి చాల దుఃఖాక్రాంతురాలై యీర్ష్యతో నాయకునిఁ జూచి చెప్పుచున్నది.

(1) రా. ఎదుకులకాంభోజి — తా. ఆది.

పల్లవి. నామేను నీమే ననుచు బలికిన నీమాట నిజమాయెర. (నా)

అను. ఏమోయనియుంటి నెఱుఁగక యిన్నాళ్లు కోమలాంగ రాజగోపాల ననుజూచి (నా)

చ. నిన్నవతో గిల్లియున్న యురముఁజూడ నన్ను వేదనసేయుచున్నదిర! నిన్నరేయి నీకు నిదుర లేకున్న నా కన్ను లెఱ్ఱనై కలగెనుగనుకను (నా)

2. కోమలాంగిని నీవు కోరినప్పటినుండి వేమరు నామది భ్రమజెందినదిర; నీమోవినొక్కుల నీటుఁజూచినయంత ఏమొకో నామోవియుడ రెనిగనుకను

3. అన్యకాంతల నీ వనుభవించితి వేమో నన్నే లినదొర ! నాతమిదీరెర ; మన్నించి గోపాల మళ్లీనీవిటురాగ–చిన్నబోయి సిగ్గుజెందితిగనుకను(నా)

లక్షణము :—నాయిక స్వీయ - మధ్యధీర, నాయకుఁడు పతి, ధృష్టుఁడు ఈర్ష్యమాన విప్రలంబ శృంగారము, గురుమానము, సంచారీ భావము అమర్షము.

"నామేను నీమే ననుచు బల్కిన నీమాట నిజమాయెర"

1. నామేను నీమేనని బలికిన నీమాట నిజమాయెను.
2. నాప్రాణమే నీప్రాణమని బలికిన నీమాట నిజమాయెను.
3. నామనస్సే నీమనస్సని బలికిన నీమాట నిజమాయెను.
4. నాకన్నులే నీకన్నులన్న నీమాట నిజమాయెను.
5. నాదుఃఖము నీదుఃఖమని బలికిన నీమాట నిజమాయెను.
6. నాసుఖమే నీసుఖమనిన నీమాట నిజమాయెను.
7. నాలాభమే నీలాభమనిన నీమాట నిజమాయెను.
8. నానష్టమే నీనష్టమనిన నీమాట నిజమాయెను.
9. నాశోకమే నీశోకమనిన నీమాట నిజమాయెను.
10. నామోహమే నీమోహమనిన నీమాట నిజమాయెను.
11. నాయధరమే నీయధరమని బలికిన నీమాట నిజమాయెను.
12. నాకపోలమే నీకపోలమని బలికినది నిజమాయెర.
13. నాయురమే నీయురమనిన నీమాట నిజమాయెర.
14. నామేను నీమేనని నీవు దీపమును సాక్షిబెట్టినది నిజమాయెర.
15. నామేను నీమేనని నీవు త్రికరణశుద్ధిగ జెప్పినది నిజమాయెర.
16. నామేను నీమేనని నీవు అన్నమును సాక్షిబెట్టినది నిజమాయెర.
17. నామేను నీమేనని నీవు క్షీరమును సాక్షిబెట్టినది నిజమాయెర.
18. నామేను నీమేనని నీవు తాంబూలమును సాక్షిబెట్టినది నిజమాయెర.
19. నామేను నీమేనని నీవు పంచభూతములను సాక్షిబెట్టిన నీమాట నిజమాయెర,

20. నామేను నీమేనని నీవు నాకరమున ముద్దిడి బలికినమాట నిజమాయెర.

21. నామేను నీమేనని నీవు చేత చెయియిడి బలికిన నీమాట నిజమాయెర.

22. నామేను నీమేనని నీవు నాకొంగును దాటిజెప్పిన మాట నిజమాయెర.

23. నామేను నీమేనని నీవు పున్నమచంద్రుని సాక్షిబెట్టి జెప్పినమాట నిజమాయెర.

అన్యాపదేశముగ నీకష్టములే నాకష్టములు. నీ సుఖములే నా సుఖములని నాయిక దెలుపుచున్నది. ఎట్లనిన నాయికా నాయకుల కిపుడు కన్ను లెఱ్ఱఁగనున్నది; గనుక నామేనే నీమేననునది సన్నివేశమునకు సరిపోవుచున్నది. అయినను కారణభేదము లున్నవి. అవి యెవ్వియనిన నాయకునికి నిద్రాభంగమువలన కన్ను లెఱ్ఱనాయెను. నాయికకు తన్ను వంచించిన నాయకునిమీఁద గలిగియుండు కోపావేశమువలన కన్ను లెఱ్ఱనాయెను. ఇటులనే ఈ దిగువ వ్రాయఁబడియుండు భావము లెఱుఁగదగినయవి.

24. నీఫాలమునందుఁ గల కాటికపూతలు నాఫాలమున నున్నదిరా (ఇచట నాయకుని ఫాలము కాటికపూతలఁగల కన్నులచే నలుపుగఁ జేయఁబడెను. నాయికకు తన మనమున జనించియున్న కోపావేశముచే ఫాలము నల్లనాయెను) ఇటులనే యన్ని యూహ్యంబులు.

25. నీకపోలమునందు గల నఖరేఖలు జూడ నా కపోలము వేదన జెందుచున్నది; కనుక నామేను నీమేననిన నీమాట నిజమాయెను.

26. నిన్నరేయి నీవు నిదురమేల్కొని కన్నులను జూడఁగ నాకన్ను లెఱ్ఱనై కలగెనుర; అందుచేత నామేను నీ మేననుచు బలికిన నీమాట నిజమాయెనుర.

27. నీ యధరమునందుఁ గల దంతక్షతములను జూడ నా యధర మదరుచున్నదిర; అందుచేత నామేను నీమేననుచు బలికిన నీమాట నిజమాయెనుర.

28. నీ యురమునందుఁగల నఖరేఖలఁ జూడ నా యురము వేదన జెందుచున్నదిరా; కనుక నామేను నీమేననుచు బలికిన నీమాట నిజమాయెనుర.

29. నీ శరీరమునందుఁగల గాజులరేఖలను జూడ నామేను మండుచున్నదిర; కనుక నామేను నీమేననుచు బలికిన నీమాట నిజమాయెనుర.

30. నీవు నిన్నరేయి నిదురలేక యుండినందువలన నాకిపుడు నిదుర గలుగుచున్నదిర; కనుక నామేను నీమేననుచు బలికిన నీమాట నిజమాయెనుర.

(ఇచ్చట నాయికకు గలుగు నిద్ర క్రోధాధికమువల్ల జనించిన శోకనిద్ర యగును.)

31. నీ శరీరమునందుఁగల పసుపు పూతలే నామేను నీమేననుచు బలికిన నీమాటలను నిజముగ జేయుచున్నదిరా.

32. నీ యురమునందుఁగల చందనలేశములే నామేను నీమేననుచు బలికిన నీమాటను నిజముగఁ జేయుచున్నదిరా.

33. నీ యురముననుండు గంధలేపనములోనున్న ముత్యాల హారపు గురుతులు నామేను నీమేనని బలికిన నీమాటలను నిజముగఁ జేయుచున్నదిరా,

34. నీ వీపుననున్న కంకణరేఖలు నామేను నీమేననుచు బలికిన నీమాటను నిజముగఁ జేయుచున్నదిరా.

35. నిన్నా వీధిలో నాచెలికత్తె జూచినది విన్నపుడే నేను తృప్తిజెందితినిరా.

36. నీవా వనిత పేరెత్తినపుడే నామనస్సు భ్రమజెందెనురా.

37. నీవాకాంత నేలితివిగదా ? నే నిక సంతసిల్లితిని.

38. నీవా దోసకారి నేలితివిగదా ? నే నిక సంతసిల్లితిని.

39. నీవా మగువతో సల్లాపముజేసితివిగదా? నామనస్సు పరమానందమునుబొందెను.

(ఇటులనే అంగనాది వ్యాపారాంతరములు వర్ణింపఁదగినయవి.)

40. హా! నాథ! ఎటులైనను నీ మనస్సు తృప్తిజెందినది గదా ? అదియే నాకు చాలును.

41. నన్నేలిన దొర! నా తాపము దీరెనురా.

42. నా యపరాధములను మన్నింతువుగాక.

43. ఇంత అపరాధినైన నన్ను మఱల జూడవచ్చితివే; నాభాగ్యమే భాగ్యము.

44. నే జేసిన యపరాధమును తలఁచిజూడఁగ నామోము చిన్నబోవుచున్నదిరా.

45. నిన్నుజూడ నాకు సిగ్గుగ నున్నది.

46. ఇకనైన నన్ను మన్నింతువుగాక.

పైె జెప్పిన భావములను సందర్భానుసారముగ, ఖేద, రోష, సంతాప, అన్యాపదేశోక్తులచే నభినయించవలయును.

అనుపల్లవి.

"యేమోయని యుంటి నెఱుఁగక ఇన్నాళ్లు, కోమలాంగ!
రాజగోపాల! నిన్నుజూడ"

"యేమో యనియుంటి యెఱుఁగక యిన్నాళ్లు"

1. నా తెలివి తక్కువచే నిన్ను నమ్మియుంటి.

2. నీ కపటముల నెఱుఁగక నీమాటల నిజమని నమ్మితి.

3. నీవు నా యనుకూలుఁడని తలఁచితిని.

4. నీవు నా మనస్సును నొప్పింపవని యెంచితివి.

5. నిన్ను పరాంగనా సోదరుఁడని తలఁచితిని.

6. నీవు నన్నెడబాయవని నమ్మితిని.

7. నీవే నాభాగ్యమని గర్వించితిని.

8. నీవే నాప్రాణమని తలఁచి మోసబోతిని.

9. నీ ప్రీతికి పాత్రురాలై యుండు నాకు సరి యెవరును లేరని గర్వించితిని.

10. నిన్ను నాయకుఁడుగ గల్గియుండు నాభాగ్యమే భాగ్యమని మమత జెంది యుంటిని.

11 నాకంటిచూపు నన్ను మోసపుచ్చదని తలఁచితిని.

12. నా వ్రేలు నాకంటిని పొడవదని తలఁచితిని.

13. నా చెయి నన్ను శిరచ్ఛేదము చేయదని తలఁచితిని.

14. నా భాగ్యము నేనివ్వకున్న యొరుల కబ్బునా ? యని గర్వించితిని.

"కోమలాంగా రాజగోపాల నిన్నుజూడ"

1. మనోహరమైన శరీరముగల హే గోపాల! నిన్ను జూచునపుడు నీ నిజములు తెలియుచున్నది.

2. ఇంత సుకుమార శరీరములో ఇట్టి కఠిన చిత్త మెట్లు గలిగెనో ?

3. నీ ముఖము పున్నమచంద్రుని బోలియున్నది కనుకనే నీవు కామినీ ముఖకమల వైరి యైతివి.

4. హే చక్కనిచూపులుగలవాఁడ! మనోహరమైన వేణునాదమును బుట్టించు నట్టి నీ యధరము నీ యబద్ధపుమాటల కెట్లు సహాయము జేసెనో ?

5. నిత్యమైన వేదస్వరములను వేణువునందు దిట్టపఱచి పలికించు నీచేతులు దుర్వారమైన పరాంగనాలింగనమున కెట్లు సమ్మతించెనో ?

6. సర్వరక్షకత్వము గలిగిన నీవు నాయెడ ద్రోహచింతను వహింపతగునే!

7. గోవులను రక్షించువాఁడవు కోమలి మనోరథములకు శత్రువేమో ?

8. వంచకులను శిక్షించే నీదు చక్రాయుధము నన్నువంచించిన నిన్ను శిక్షించదేమో ?

9. పరభామినీ కాముకులైన దుర్యోధనాదుల గుండె లదరజేసిన నీ పాంచజన్యము నీ ద్రోహచింతకు భీతిని గలుగఁజేయదేమో ?

10. శత్రువుల శిరములను ఖండించెడి నీదు ఖడ్గము నీయందుగల శఠత్వమును ఖండించదేమో ?

11. ధర్మసంరక్షణార్థమై నీచేత వెలుగుచున్న గదాయుధమునకు నీవంచన భయపడదేమో ?

12. ద్రోహులను పరాభవించిన నీదు శార్ఙ్గము నీయందుఁగల ద్రోహచింతను పోగొట్టదేమో ?

13. సర్వలోకముల నేలిన నీవు నన్ను మోసబుచ్చితివే ?

14. నీ వెటులైనను జన్మదారభ్య దొంగవేగదా ?

ఇచ్చట కృష్ణలీలలను యథోచితముగ వర్ణించి, తరువాత "నీ టక్కులన్ని నిజమాయెర అని ముగించవలయును. చరణములను వరుసగ పాడి విశేష విన్యాసము లేమియు చేయక పదార్థములమీద యభినయించి పల్లవిని యెత్తి ముగించవలయును.

(2) రా. ఆనందభైరవి – తా. ఆది.

అవతారిక:—నాయిక తన్ను విడనాడియున్న నాయకుఁడు మఱల వచ్చుచున్నాఁడను విషయమును దూతీద్వారా తెలిసికొని వియోగశంకామానసయై నాయకుని రమ్మని ప్రార్థించుచున్నది.

ప. మంచిదినము నేఁడే మహారాజుగ రమ్మనవే!

అ. పొంచిజూచు టేలే? పొలతిరో! గోపాలుని;

చ. సుదతిరో! అలవాని సొమ్మొగదా యీ మేను?
పదరితే యేమౌనో? పదుచు తనమందురే;
సదయుని విడనాడుట సహజమౌనటే?
కొదవవద్దనవే; ఆకొమ్మ పేరెత్తనే;

2. ఇంపువచ్చుటకు భేదమెంచనేల? ఈవేళ;
ఇందువదనవాని యిల్లుగాదటవే?
అందున్నసుందరివలె యుండగ త్తె నేగాను?
ఎందుకే యీవట్టిదూఱు? ఎవరు దండించెరే?

3. మునుపటివలె నాతో ముచ్చటలాడవచ్చితే
మనసీయక నేను మాట్లాడితినా?
వనజాక్షి! గోపాలుఁడా వాఁడే యూచెలిని గూడ
తనకు ఇష్టమైతే తగదని చెప్పుదునా!

లక్షణము:—నాయికస్వీయ, ఉత్తమ నాయకుఁడు, శఠుఁడు, ఈర్ష్యమాన, విప్రలంబ శృంగారము.

"మంచిదినము నేఁడే మహారాజుగ రమ్మనవే"

1. మంచిదినము నేడే మహారాజుగ రమ్మనవే.
2. మంచిదినము నేడే సొగసుగ రమ్మనవే.
3. మంచిదినము నేడే ఇప్పుడే రమ్మనవే.
4. మంచిదినము నేడే ఆటంకములేక రమ్మనవే.
5. మంచిగినము నేడే బహిరంగముగ రమ్మనవే.
6. మంచిదినము నేడే సర్వాలంకృతుఁడై రమ్మనవే.
7. మంచిదినము నేడే భయములేక రమ్మనవే.
8. మంచిదినము నేడే చింతించక రమ్మనవే.

9. మంచిదినము నేఁడే సంకోచములేక రమ్మనవే.

10. మంచిదినము నేఁడే ఇదే మంచిసమయము రమ్మనవే.

11. నే నతని రాక నెదురుజూచుచున్నానని రమ్మనవే.

12. నే నతని రాక నెదురుజూచుచు సర్వసిద్ధమై యున్నానని రమ్మనవే.

13. నే నతనికై మంచిగంధములను నూరియున్నాను.

14. మంచిపుష్పములను సేకరించి యున్నాను.

15. అతని కిష్టమైన అలంకారములను సిద్ధపఱచియున్నాను.

16. షడ్రసోపేతమైన భోజ్యములను సిద్ధపఱచియున్నాను.

17. నా కేళీగృహము నలంకరించి యున్నాను.

18. నే నలంకరించుకొని (ఇచ్చట నాయిక యలంకరించుకొనే పద్ధతులను విన్యాసము చేయవలయును.) యతని రాకను యెదురుజూచుచున్నాను.

19. అతనికై హారతి సిద్ధపఱచియున్నాను.

20. అతనికై నేను తలవాఁకిట కాఁచియున్నాను.

21. వాని సొంతయింటికి వచ్చుట కేమి యభ్యంతరము?

22. ఈమేను వాని సొమ్ముగాదటే? రమ్మనవే?

23. వానియందు నాకు గల ప్రేమకు యొక్కింతయు మార్పులేదు; రమ్మనవే.

24. అతఁడు నా కెల్లప్పుడును ప్రియుఁడే; రమ్మనవే.

25. అతఁడు జేసిన కార్యములకు నే చింతపడలేదు; రమ్మనవే.

26. అతఁడు నాకేమియు నపరాధము చేయలేదు; రమ్మనవే.

27. వాని నేను తాడనములు చేయను.

28. వాని నేను కోపించను.

29. వాని నేను దుర్భాషలాడను.

30. వాని నేను అలక్ష్యముచేయను.

31. నాకు స్వాతంత్ర్యములేదను ధర్మమును నే నెఱిఁగియున్నాను.

32. నే నతని తిరస్కరించి యేదియు చేయను.

33. నాకు వానికన్న హెచ్చైన భాగ్యముగలదా?

34. వాఁడే నా మానము; రమ్మనవే.

35. వాఁడే నా ప్రాణము; రమ్మనవే.

36. వాఁడే నా మంగళకరము; రమ్మనవే.

37. వాఁడే యీ యింటికి సర్వాధికారి.

38. వాఁడే నా ప్రాణాధికారి.

39. వాని యెడబాసి నాకీ గృహము లేటికే?

40. వాని యెడబాసి నాకీ యాభరణము లేటికే?

41. వాని యెడబాసి నాకీ యలంకారము లేటికే?

42. వాని యెడబాసి నాకీ కేళీగృహము లేటికే?

43. ఈ పున్నమచంద్రుఁడు నాకు తాపమును గలిగించుచున్నాఁడని చెప్పి శీఘ్రముగ రమ్మనవే.

44. ఈ మందమారుతము నన్ను వేదన జేయుచున్నదని పలికి రమ్మనవే.

45. ఈ భ్రమరములు నన్ను బెదరించుచున్నవియని తెలిపి శీఘ్రముగ రమ్మనవే.

46. అతఁడులేక నా కేళీగృహము బాడువారి యున్నదని తెలిపి రమ్మనవే.

47. వానికి శిశ్రూషచేయుని దినము నా కొక యుగముగ తోఁచుచున్నదని తెలిపి రమ్మనవే.

48. వాని ప్రియనాయిక పేరు నే నెత్తనని తెలిపి రమ్మనవే.

49. వాని ప్రియనాయికను ఇఁకమ నేమనమ్సులోను స్మరించనని చెప్పి రమ్మనవే.

50. నే నేమైన యపరాధము చేసియుండినను మన్నించి రమ్మనవే.

51. నేను వాని ప్రియనాయికను బోలిన అందగత్తె గాకపోయినను నేనతని ధర్మపత్నిగాదా? నన్ను విడనాడ తగునా? ఈ ధర్మము ననుసరించియైనను రమ్మనవే.

52. వాని ప్రియనాయికను దూషించినది నేను కాదని చెప్పి రమ్మనవే.

53. వాఁడు జగడమాడిపోయిన యిల్లు ఇది కాదని చెప్పి రమ్మనవే.

54. మాకుఁ గలిగియుండిన పూర్వస్నేహమును తలఁచియైనను రమ్మనవే.

55. ఇరుగుపొరుగుల నున్నవార నవ్వరా? ఏటికీ యిట్టి తెగువ? రమ్మనవే.

"పొంచి జూచుటేలే? పొలతిరో! గోపాలునికి"

1. వాని సొంతగృహమునకు వచ్చుటకు పొంచిజూచుటేలే?
2. తన భార్యయున్నచోటికి తాను వచ్చుటకు సిగ్గేలనే? రమ్మనవే.
3. ఎవరు జూచితే నేమి? భయమేమి?
4. ఎవరు పరిహాసించెదరే? రమ్మనవే?
5. అలిగిగూడుట యందఱికి సహజముగదవే? గోపాలుని రమ్మనవే.

"గోపాలునికి" అనునపుడు గోపాలహస్తములును, దశావతార హస్తములును ఉపయుక్తమైన భావము లగును.

తిల్లాన

రా. మోహనము - తా. చతురశ్ర ఏకతాళము.

ప.	ధ ధపపగారీసా రిగ - రీసా	॥ ధా ; ; - ధాసారీగాపా	॥
	తా. ధరి దానినాంధిరి - దాని	॥ నా ; ! - త ధరిధాని	॥
అ.	గాగాగా - పా ; పాపాపా	॥ ధాసాధా - సా ; సాసాసా	॥
	ఉ దన - ధీం ; త దన	॥ త ధిం . - ధీం ; త న న	॥
	ధా సా రీ - గా ; సాగారీ	॥ సారిగరిసాధా ;;;	॥
	సాధిర్ ధిర్ - తోం; త దర	॥ తాంధరిధి రి నా ;;;	॥

ధా గారీ - గా ; గారిసా || పారిగరిసా - సాధాపాధా ||
ధి ధిం - ధీం ; త ధ ర || నాధిరిధాని - తోంధిరిదాన ||
ధి త్తళాంగు తధిజేణతోం ; - తళ || , ంగుతధిజేణతోం; - తధిజేణతోం; ||

మంగళము.

రా. సౌరాష్ట్రము - తా. ఆది.

ప. నీనామ రూపములకు - నిత్యజయ మంగళం (నీ)

అ. పవమాన సుతుఁడు బట్టు - పాదారవిందములకు (నీ)

చ. పంకజాక్షి నెలకొన్న - యంక యుగమునకు (నీ)

నలినారి గేరు చిఱు - నవ్వుగల మోమునకు (నీ)

నవముక్తాహారములు - నటియించే యురమునకు (నీ)

ప్రహ్లాద నారదాది - భక్తులు పొగడుచుండే (నీ)

రాజీవనయన త్యాగ - రాజ వినుతమైన (నీ)

శ్రీ సీతాలక్ష్మణ భరతశత్రుఘ్న హనుమత్సమేత

శ్రీరామచంద్ర స్వామినే నమః

గానభాస్కరము సమాప్తము.

అనుబంధము A-1.

శ్రుతిస్వర జ్ఞానోపాయన వీణ.

రాగవిబోధము మొదటివివేకము 18 మొదలు 22 వరకు గల ఆర్యలలోఁ జూడుఁడు.

1	2	3	4	5	6	7	8
సంఖ్య.	శ్రుతినామములు.	జాతినామములు.	స్వరనామములు.	స. 240 చొప్పున వేపన సంఖ్యలు.	36 అంగుళపు తంత్రిలో స్వరములకు స్థానములు		షరాలు.
4	ఛందోవతి	మధ్య	శుద్ధ-స.	240	36-1		5, 6, 7-వ పంక్తిలో గల సంఖ్యలు మిస్టరు కే. బి. దేవాలుగారిది. ఈ సంఖ్యలు సరియైనవికావు. 7-వ పంక్తిలో తంత్రియొక్క మొత్తపు నిడివి 36 అంగుళములుగాను, అంగుళము 1-కి లయిను 20 వంతున లెక్కఁజేసి భిన్నములు వ్రాయఁబడియున్నవి.
5	దయావతి	కరుణ	,,	,,	$34\text{-}5\frac{4}{7}$		
6	రంజని	మధ్య	,,	,,	33-15		
7	రతిక	మృదు	శుద్ధ-రి.	$266\frac{2}{3}$	32-8	9/11	
8	రౌద్రి	దీప్త	చతు-రి.	270	32-0	8/9	
9	క్రోధి	ఆయత	పంచశ్రు-రి. శుద్ధ-గ.	$284\frac{4}{9}$	$30\text{-}7\frac{1}{2}$	27/32	
10	వజ్రిక	దీప్త	ష-రి. సా-గ.	288	30-0	5/6	
11	ప్రసారిణి	ఆయత	అంతర-గ.	310	28-16	4/5	
12	ప్రీతి	మృదు	మృదు-మ.	$316\frac{4}{81}$	$27\text{-}6\frac{3}{4}$	243/30	
13	మార్జని	మధ్య	శు-మ. ష-గ.	320	27-0	243/40	
14	క్షితి	మృదు	,,	324	$26\text{-}13\frac{1}{3}$		
15	రక్త	మధ్య	షట్శ్రుతి-మ.	$337\frac{1}{2}$	25-12	32/45	
16	సందీపిని	ఆయత	మృదు-ప.	$355\frac{5}{9}$	24-6	27/49	
17	ఆలాపిని	కరుణ	శు-ప.	360	24-0	2/3	
18	మదంతి	కరుణ			$22\text{-}17\frac{1}{7}$		
19	రోహిణి	ఆయత			22-10		
20	రమ్య	మధ్య	శుద్ధ-ధ.	400	21-12	3/5	
21	ఉగ్ర	దీప్త	చ-ధ.	405	$21\text{-}6\frac{2}{3}$	16/27	
22	క్షోభిణి	మధ్య	శు-ని. పంచశ్రుతి-ధ.	$426\frac{2}{3}$	20-5	9/16	
1	తీవ్రా	దీప్తా	ష-ధ. కై-ని.	432	20-0	5/9	
2	కుముద్వతి	ఆయత	కా-ని.	450	19-4	8/15	
3	మంద	మృదు	మృదు-స.	$494\frac{2}{7}$	$18\text{-}4\frac{1}{2}$	81/160	
4	ఛందోవతి	మధ్య	శుద్ధ-స.	280	18-0	1/2	

అనుబంధము — B.

ఆకారాది రాగపట్టిక

రాగముల పేళ్లు.	మేళకర్త సంఖ్య	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
అగ్నికోపము	20	సగమపనిస	సనిపమగరిస
అఠాణా	29	సరిమపనిస	సనిధాపమగారిస
అమృతతరంగిణి	19	సరిగమధనిస	సధనిధపమగరిస
అమృతపంచమము	48	సరిగమధనిస	సనిధమగసరిస
అమృతవర్షిణి	39	సరిగమపధనిపస	సనిపధమగరిస
అమృతవాహిని	20	సరిమపధనిస	సనిధమగరిస
అసావేరి	8	సరిమపధస	సనిసపధమపరిగరిస
ఆదిపంచమము	48	సరిపధనిస	సనిధనిపమగరిస
ఆదిభైరవి	20	సరిమపనిస	సనిపమరిగమరిస
ఆంధాళి	28	సగమధనిధస	సనిధపమగరిస
ఆందోళిక	28	సరిమపనిస	సనిధమరిస
ఆనందభైరవి	20	సగరిగమపధపనిస	సనిధపమగరిస
ఆనందభోగి	42	సరిగమపనిధని	ధపమగరిసనిస
ఆభీరు	47	పధనిసమగమ	పమగసనిధనిస
ఆభేరి	20	సగమపనిస	సనిధపమగరిస
ఆభోగి	22	సరిగమధస	సధమగరిస
ఆమ్రదేశి	62	సగమపధనిధస	సధనిపమగస
ఆమ్రపంచమము	48	సరిగమధనిస	సనిధమగస
ఆరభి	29	సరిమపధస	సనిధపమగరిస
ఆర్ద్రదేశిక	15	సరిగమపధనిస	సధపమగరిస
ఆలాపి	37	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
ఆహిరి	8	సరిసగమపధనిస	సనిధాపమగరిస
ఆహిరినాట	29	సమగమపధనిస	సనిపధనిపగమగస

రాగముల పేర్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
ఆహోరి	20	సరిగమపధస	సనిధపమగరిస
ఇందుగీర్వాణి	42	సరిగమపస	సనిపధనిపమగరిస
ఇందుఘంటారవము	20	సగమపధపని	ధాపమగరిసని
ఇందుధన్యాసి	46	సగమధనిస	సనిధపధమగరిస
ఇందుధవళి	21	సరిగమసమపధనిస	సనిధపమగస
ఇందుభోగి	46	సగరిగపమధస	సనిధనిపమగరిస
ఇందుమతి	51	సగమధనిస	సనిధపమగస
ఇందుశీతల	4	సరిగమపధనిధస	సధనిపమగరిస
ఇందుసారంగనాట	8	సరిగమపమధనిస	సధపమగరిస
ఈశగిరి	69	సరిగమపధని	ధపమగరిసనిస
ఈశగౌళ	7	సమగమపధనిస	సధపధమగరిస
ఈశమనోహరి	28	సరిగమపధనిస	సనిధపమరిమగరిస
ఉత్తరి	64	సగమపధనిస	సనిధమగస
ఉదయరవిచంద్రిక	20	సగమపనిస	సనిపమగస
ఉమాభరణము	28	సరిగమపధనిస	సనిపమరిగమరిస
కంకణాలంకారి	52	సగపధని	సనిధపమగరిస
కటకప్రియ	1	సగరిగమపధపనిస	సధపధమగరిస
కనకకుసుమావళి	61	సరిగమపధస	సధపమగరిస
కనకగిరి	66	సరిగమపసనిస	సనిధనిపమగస
కనకగీర్వాణి	67	సరిమపమధనిస	సధపమరిస
కనకజ్యోతిష్మతి	72	సమపధనిస	సనిధపమస
కనకదీపరము	45	సగమపధపని	ధపమగరిసనిస
కనకనాసామణి	62	సరిగరిమపధనిస	సనిధపమగరిస
కనకనిర్మద	67	సరిగమపమధస	సనిధపమగరిస
కనకభవాని	66	సమగమపధనిస	సనిపమరిస
కనకభూషావళి	58	సగమపధనిస	సనిపమగరిస
కనకరసాళి	51	సరిగమధనిస	సధపమగరిస
కనకవసంతము	20	సగమపనిధస	సనిధపమగరిస
కనకశ్రీకంఠి	60	సరిగమపస	సనిధనిపమరిస
కనకసింహారవము	61	సగమపనిస	సనిధపమరిస

రాగముల పేళ్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
కనకాంగి (మేళ)	1	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
కనకాంబరి	1	సరిగమపధనిధస	సనిధపమగరిగరిస
కన్నడ	29	సమగమధనిస	సధాపమగమరిస
కన్నడకురంజి	49	సగరిగమపధనిస	సధపమరిస
కన్నడగౌళ	22	సరిగమపనిస	సనిధపమగస
కన్నడదర్బారు	33	సరిగమపధపస	సనిధపమరిస
కన్నడదీపరము	44	సరిగమధనిస	సనిధపధమగరిస
కన్నడపంచమము	26	సరిగమపనిస	సనిధనిపమగస
కన్నడబంగాళ	15	సరిమగమధపధస	సధపమగరిస
కన్నడభోగి	50	సరిగమపనిధనిస	సనిధమగరిగస
కన్నడమల్లారు	20	సగమపధస	సనిధమగస
కన్నడమారువ	53	సగమపధనిస	సనిధపమగస
కన్నడవేళావళి	48	పనిసరిగమప	పమగరిసనిధనిప
కన్నడసౌరాష్ట్రము	10	సరిమగమధపధనిస	సనిధపమగస
కమలనారాయణి	55	సరిమపధనిస	సనిధపమగమరిస
కమలవసంత	37	సరిసమపధనిస	సనిధపమగరిస
కమలాతరంగిణి	20	సరిగమపధనిస	సనిధపమరిస
కమలాభరణము	45	సరిగమపనిధస	సనిధపనిధమగరిస
కమలామనోహరి	27	సగమపనిస	సనిధపమగస
కరుణాకరి	63	సమపధనిధస	సనిధపమస
కర్ణాటక ఆంధాళి	14	సగరిమపధనిస	సధపమగరిస
కర్ణాటక తరంగిణి	61	సరిగమపనిస	సపమగరిస
కర్ణాటక దేవగాంధారి	21	నిసగమపా	ధాపమగరిసని
కర్ణాటక సురటి	4	సరిగమపధస	సనిధపమరిస
కలకంఠి	13	సరిగమధనిస	సనిధపగరిస
కలకడ	13	సరిమపధనిస	సనిధపమరిస
కల్గడ	13	సరిగపధనిస	సనిధపమగరిస
కలవసంతము	43	సగమపధనిస	సనిపమగస
కలహంస	31	సరిమపధనిధస	సనిధపమరిస
కలాభరణి	52	సగరిగమపనిధని	ధపమగరిసనిస

రాగముల పేర్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
కన్నడ	13	సరిగపధనిస	సనిధపమగరిస
కల్యాణకేసరి	13	సరిగపధస	సధపమగరిస
కల్యాణవసంతము	21	సగమధనిస	సనిధపమగరిస
కల్యాణి	65	సరిగమపధనిస	సనిధపమపగారిస
కల్లోలబంగాళ	31	సరిమపనిధస	సనిపధమగరిస
కల్లోలము	18	సపధనిస	సనిధనిపమగస
కల్లోలసావేరి	25	సరిమపధస	సనిధపమగరిస
కల్హారు	22	సరిమగమపధపస	సధపమరిస
కళానిధి	22	సరిగమసపమధనిస	సనిధపమగరిస
కళామూర్తి	44	నిసగరిగమపస	సనిధపమగరిస
కళావతి	16	సరిమపధస	సధపమగసరిస
కళాసావేరి	8	సరిగపనిస	సనిధపమగరిస
కళాస్వరూపి	22	సరిగామపధనిపస	సనిపమగారిస
కాంతామణి (మే)	61	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
కాంభోజి	28	సరిగమపధస	సనిధపమగరిస
కానడ	29	గరిసరిగమపమధనిస	సనిసధపమపగమరిస
కాననప్రియ	63	సరిగమపమధనిస	సధనిపమగరిస
కాపి	22	సరిగామరిపమపధనిస	సనిధపమగరిస
కాపినారాయణి	28	సరిమపధనిస	సనిధపమగారిస
కామరూపి	52	సగమపమధనిపస	సనిధపమగరిస
కామవర్ధని (మే)	52	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
కాలనిర్ణిక	63	సగమపనిధస	సపమగరిస
కాళింది	22	సమగామపస	సధపమరిస
కిరణావళి	21	సరిగమపధనిస	సధపమగరిస
కిరణి	51	సరిగమపనిధనిస	సనిధమగరిస
కీరవాణి (మే)	21	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
కీర్తిప్రియ	1	సరిమపధస	సనిధపమగరిస
కీర్తివిజయ	61	సరిగమపనిధస	సనిధపమగరిస
కుంతల	16	సరిగమపధనిస	సధనిపమగమరిస
కుంతలకాంభోజి	13	సగమపధనిధస	సనిధపమగస.

అకారాది రాగపట్టిక

రాగముల పేర్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
కుంతలకుసుమావళి	65	సరిగమపమపస	సనిధనిపమగస
కుంతలగీర్వాణి	68	సరిగమపధనిస	సధమపమగరిస
కుంతలఘంటాణము	70	సరిగమపమపస	సనిపమరిస
కుంతలదీపరము	48	సమపధనిస	సనిధనిపమగస
కుంతలధన్యాసి	47	సరిగమపమధనిస	సనిధనిపమగరిస
కుంతలభవాని	67	సరిగమపమపస	సనిధనిపమరిస
కుంతలభోగి	41	సరిగమధపనిస	సనిధనిమగరిస
కుంతలము	61	సరిగమపధనిధస	సనిధపమగమరిస
కుంతలరంజని	68	సరిమపనిధనిస	సనిధపమగరిస
కుంతలరాగము	61	సరిగమపధనిధస	సధపమగమరిస
కుంతలవరాళి	28	సమపధనిధస	సనిధపమస
కుంతలశ్రీకంఠి	65	సగమపధనిస	సనిపమగరిస
కుంతలశ్రీరంజని	68	సరిమపనిధనిస	సనిధపమగరిస
కుంతలసింహారము	69	సరిమపమధనిస	సధపమరిస
కుంతలస్వరావళి	46	సగమపధనిస	సనిధనిపమగరిస
కుటుంబిని	64	సగమధపధనిస	సనిపమగరిస
కుముదప్రియ	22	సరిగామపస	సనిధనిపమగస
కుముదాభరణము	38	సరిగమపనిధస	సధనిపమగరిస
కురంజి	29	సనిసరిగమపధ	ధపమగరిసనిస
కులపవిత్రి	28	సగమధపనిస	సనిపమరీస
కులభూషణి	21	సరిగమపనిస	సధపమగరిస
కువలయానంది	16	సరిగమనిధనిపనిస	సనిధమగస
కుసుమకల్లోలము	32	సపమరిగమపస	సధపమగమరిస
కుసుమచంద్రిక	32	సరిమగమపధనిస	సధపమరిస
కుసుమజ్యోతిష్మతి	69	సరిమగమపధనిస	సధనిధపమరిస
కుసుమప్రియ	27	సరిగమపధనిస	సనిపమగారిస
కుసుమభవాని	68	సరిమపధస	సనిధమపమరిస
కుసుమభోగి	50	సరిగమధనిస	సధనిధమగరిగస
కుసుమభ్రమరి	34	సరిగమపమధనిస	సనిధపమరిస
కుసుమసారంగ	56	సరిమపధనిస	సనిధపమగరిస

రాగముల పేళ్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
కుసుమాంగి	16	సరిసపధనిస	సనిధపమగరిస
కుసుమావళి	71	సగమపధస	సనిధపమగమరిస
కేతకప్రియ	64	సగమపనిస	సనిధపమగరిస
కేతారనాట	27	సరిగమపనిపస	సనిపమగరిస
కేదార	29	సమగమపనిస	ససిపమగమధమగరిస
కేదారగౌళ	28	సరిమపనిస	సనిధపమగరిస
కేసరి	25	సరిగమపమధపధస	సధనిధపమగరిస
కైకవశి	60	సరిగమపధనిస	సనిపమగరిస
కైవశి	58	సరిగమపధనిస	సనిపమగరిస
కోకిలగంధర్వము	31	సగమధస	సధపమగరిగస
కోకిలగీర్వాణి	43	సరిగమపధస	సనిమగరిస
కోకిలదీపకము	23	సగమధనిస	సనిధమగరిస
కోకిలదీపరము	43	సరిగమనిధస	సనిధమగరిస
కోకిలధ్వని	28	సరిగమధనిధస	సనిధనిపమగరిస
కోకిలపంచమము	39	పధనిసరిగరి	సనిధపధనిస
కోకిలప్రతాపము	26	సగమపమధనిస	సనిపమగస
కోకిలప్రియ (మే)	11	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
కోకిలభాషిణి	29	సరిగమపధనిస	సనిపమగమరిస
కోకిలవరాళి	20	సరిగమపధనిధస	సనిధనిపమరిగరిస
కోకిలస్వరావళి	41	సరిగమధనిస	సధమగరిస
కోకిలానంది	56	సగమధనిస	సనిధపమగస
కోకిలారవము	11	సరిగరిమపధనిస	సనిధపమగరిస
కోమలి	63	సరిగమపనిధమపస	సధనిమగరిస
కోలాహలము	29	సపమగమపధనిస	సనిధపమగరిస
కోసల (మే)	71	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
కౌమారి	11	సరిగమపధస	సనిధపమగరిస
కౌమోద	65	సరిగమనిస	సనిమగరిస
కౌస్తుభప్రియ	71	సరిగమపధనిస	సధపమగమరిస
ఖడ్గప్రియ	1	సగరిగమపధపనిస	సధపధమగరిస
ఖమాసు	28	సమగమపధనిస	రిసనిధపమగస

రాగముల పేళ్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
ఖరహరప్రియ (మే)	22	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
ఖిలావళి	22	సరిగామపస	సనిపమగరిస
గంగాతరంగిణి	33	సరిగమపస	సనిధపమగమరిస
గంధర్వకన్నడ	31	సరిగపధస	సనిధపమగమరిస
గంధర్వనారాయణి	24	సమపధనిస	సనిధనిపమస
గంధర్వమనోహరి	26	సరిమపస	సనిధమగరిస
గంధర్వము	42	మపధనిసరిగ	రిసనిపమపధనిస
గంభీరనాట	36	సగమపనిస	సనిపమగస
గంభీరిణి	23	సరిగమపధనిధస	సనిధపమగరిస
గగనభూపాలము	21	సమగమపధనిస	సనిధమగరిస
గగనమోహిని	64	సగపధనిస	సనిపమగస
గగనరంజని	66	సగమపస	సధనిపమగరిస
గగనసరసీరుహము	53	సగరిగమపధని	ధపమగరిసనిస
గణితవినోదిని	16.	సగమపనిస	సనిధపమగరిస
గమకప్రియ	51	సరిగమపనిధస	సధపమగరిస
గమకసామంతము	45	సగమపనిస	సనిధపమగరిస
గమనక్రియ	53	సరిమపధనిస	సనిధపమగమరిస
గమనశ్రమ (మే)	53	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
గరిగద్య	56	నిసగమపధని	ధపమగరిసనిస
గరుడధ్వని	29	సరిగమపధనిస	సధపగరిస
గర్జము	17	సగమధనిస	సనిధపమగరిస
గవాంబోధి (మే)	43	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
గాంగేయభూషణి (మే)	33	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
గాంభీర్యఘోషణి	52	సగరిపమధనిస	సనిధపమగరిగస
గానమూర్తి (మే)	3	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
గానవారిధి	35	సమరిగమపధనిస	సధనిపమరిస
గానసామవరాళి	3	సరిగరిమపధపనీస	సనిధమాగగరిస
గాయకప్రియ	13	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
గిరికర్ణిక	3	సరిమపధనిస	సనిధపమగరిస
గిరికుంతలి	72	సరిగమపమగమపస	సనిధనిపమగస
గీతనటని	53	సరిమగమపధనిస	సనిధపమరిస

రాగముల పేళ్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
గీతప్రియ	13	సరిగమపధనిస	సధపమగరిస
గీతమూర్తి	33	సరిగమపధనిస	సనిధపమగస
గీర్వాణి	43	సరిగరిమగమధనిపనిధస	సనిధపమగరిస
గుండక్రియ	15	సరిమపనిస	సనిపధపమగరిస
గుజ్జరి	15	సరిగమపధనిస	సధనిపమగరిస
గుమ్మకాంభోజి	15	సరిగపధనిధస	సనిధపమగరిస
గురుగద్య	56	నిసగమపధని	ధపమగరిసనిస
గురుప్రియ	64	సరిగమధనిస	సనిధమగరిస
గుహప్రియ	16	సరిగామసపమధనిస	సధనిపమగసరిస
గోత్రారి	63	సరిమపధస	సనిధపమగరిస
గోపతి	42	సరిగమపధని	పమరిగరిస
గోపికావసంతము	20	సమపనిధనిధస	సనిధపమగస
గౌడమల్లారు	29	సరిమపధస	సనిధమగరిస
గౌరి	15	సరిమపనిస	సనిధపమగరిస
గౌరీక్రియ	60	సగమపధనిస	సనిధనిపమగస
గౌరీగాంధారి	2	సమరిగమపధనిధస	సనిధపమగరిస
గౌరీనిషాదము	71	సగమపనిధస	సనిధనిపమగస
గౌరీబంగాళ	9	ధసరిమపధని	ధపమగరిసనిధప
గౌరీమనోహరి (మే)	23	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
గౌరీపంతు	51	సరిమపనిస	సనిధపమధమగరిస
గౌరీమారువ	50	సరిమపధస	సనిధపమగరిగస
గౌరీసీమంతి	70	సరిగమపధనిస	సనిపమగస
గౌళ	15	సరిగమరిమపనిస	సనిపమగమరిస
గౌళచంద్రిక	7	సరిమపధస	సనిధపగరిస
గౌళపంచమము	24	సరిమపనిస	సనిపమగరిస
గౌళమాళవి	6	సరిగమపధనిపనిస	సపధనిపమగరిస
గౌళిపంతు	15	సరిగరిమపధపనిస	సనిధపమగరిస
ఘంటా	8	సరిగమపధని	ధపమగరిసనిధాపనీస
ఘంటాణము	57	సరిగమపనిస	సనిధమగరిస
ఘంటార్ణవము	2	సగమనిధపధనిస	సనిధపమగరిస

రాగముల పేళ్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
ఘననాయకి	63	సగమనిధపధనిస	సనిధపమగరిస
ఘనశ్యామల	5	సగమపధస	సనిధపమగరిస
ఘనసింధు	15	సమగమపధనిధస	సనిధపమగస
ఘోషిమణి	16	సమగమపధనిధస	సనిధపమగమరిస
చంద్రకాంతము	65	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
చంద్రకిరణి	16	సగమపమధనిస	సనిధనిపమగమరిస
చంద్రగాంధారము	8	సరిగమస	సధమగరిస
చంద్రమాత్రిపుట	18	సగమపనిధనిస	సనిపమరిస
చంద్రజ్యోతి	41	సరిగమపధస	సధపమగరిస
చంద్రరేఖ	58	సరిగమపధస	సనిధమగరిస
చంద్రికాగౌళ	8	సరిగమపధస	సధపమరిస
చక్రవాకము (మే)	16	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
చతురంగిణి	66	సమగమపనిస	సనిధనిపగమగరిస
చలనాట (మే)	36	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
చాపఘంటారవము	20	సగమపని	ధపమగరిసని
చాముండి	63	సగరిమపనిధస	సధనిపమగరిస
చారుకేశి (మే)	26	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
చింతామణి	7	సరిగమపమపధనిస	సధనిపమగరిస
చింతారమణి	52	సగమపధని	ధాపమపగారిసనిస
చిత్తరంజని	19	సరిగరిగమపధ	నిధపమరిగరిస
చిత్రాంబరి (మే)	66	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
చిత్స్వరూపి	26	సరిగమపధనిస	సనిధపమగమరిస
చిదానంది	36	సరిగమపధనిస	సనిధనిపమగమరిస
చిన్మయి	16	సరిగామపమధనిస	సనిధనిపమగారిస
చూర్ణికావినోదిని	66	సరిగమపధనిస	సనిధనిపమగరిస
ఛత్రధరి	63	సగమపమరిపస	సనిధపమగరిస
ఛాయాగౌరి	7	సరిమగమపనిధనిస	సనిధపమగమరిస
ఛాయాగౌళ	3	సరిగరిమపధనిస	సధనిపమగరిస
ఛాయాగౌళ	15	సరిమగమపనిస	సనిధపమగరిస
ఛాయాతరంగిణి	28	సరిమగమపనిస	సనిధపమగరిస

రాగముల పేర్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
ఛాయానాట	34	సరిగమపమపస	సనిధనిపమరిస
ఛాయానారాయణి	6	సపమపధనిస	సనిధనిపమగరిస
ఛాయాబాళి	8	సరిగామసపమధనిస	సనిపధమగారిస
ఛాయామారువ	49	సగరిగమధనిధస	సనిధమగరిస
ఛాయామాళవి	7	సగరిగమపధనిధస	సనిధపమగమరిస
ఛాయాసింధు	19	సరిమపధస	సధపమగరిస
ఛాయాసైంధవి	11	సరిగమపధపనిస	సధనిపమగరిస
జంఝూటి	28	ధసరిగమపధని	ధపమగరిసనిధపధస
జగన్మోహనము	38	సరిమపధసనిస	సనిధపమగరిస
జగన్మోహిని	15	సగమపనిస	సనిపమగారిస
జటాధరి	52	సగరిమపధనిస	సనిధపగరిస
జనరంజని	29	సరిగమపధపనిస	సధపమరిస
జనసమ్మోదిని	28	సరిగపధనిస	సనిధపగరిస
జనాకర్షణి	16	సరిగపమధనిస	సనిధపమగధమగరిస
జయంతశ్రీ	20	సగమధనిస	సనిధమపమగస
జయంతసేన	22	సగమపధస	సనిధపమగస
జయనారాయణి	22	సరిగామపధస	సనిధపమగరిస
జయవేళావళి	43	సరిగమధపధనిస	సనిధమగరిస
జయశ్రీ	21	సరిగమపధనిధస	సనిధపమగరిస
జయసావేరి	5	సమరిగమపధని	ధపమగరిసనిస
జయసింధు	2	సరిగమపస	సపనిధమగరిస
జయాభరణి	27	సగమపమరిగమపస	సనిధాపమరిస
జలజవాసిని	27	సగమపనిస	సనిధపమరిస
జలార్ణవము (మే)	38	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
జింగలా	20	సరిగమపధనిధపస	సనిధపమగరిస
జింగలాభైరవి	32	సగమపమధస	సనిధపమగమరిస
జినావళి	39	సగరిగమపధనిధస	సనిధపమగరిస
జీవంతిని	48	సమపధనిస	సనిపమగస
జీవరంజని	2	సరిగమపధనిస	సధపమగరిస
జీవరత్నభూషణి	38	సరిగమపధనిధస	సనిధపమగరిస

రాగముల పేళ్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
జుజాహుళి	13	సగమపధనిస	సధనిధపమగస
జులావు	29	పనిసరిగమప	పమగరిసనిప
జ్యోతిస్మతి	68	సరిగమపస	సనిధమపమరిగస
జ్యోతిస్వరూపిణి (మే)	68	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
జౌడగాంధారి	68	సరిగమపధస	సనిధపమగరిస
ఝంకారధ్వని (మే)	19	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
ఝంకారభ్రమరి	19	సరిగమపధనిధస	సనిధపమగరిస
ఝంకారి	19	సరిగమపధస	సధపమగరిస
ఝణాకారి	63	సరిగమపనిధస	సధపమరిగరిస
ఝాలవరాళి (మే)	39	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
ఝువావళి	39	సరిగమపధనిధస	సనిధపమగరిస
టక్క	9	సగమపమధనిస	సనిధపమగరిస
తనుకీర్తి	6	సరిమపనిస	సనిధనిపమగమరిస
తపస్విని	52	సగమపనిస	సనిధపమగస
తపోల్లాసిని	1	సమరిగమపధనిస	సధపగరిస
తరంగిణి	26	సరిమగరిమపధనిధస	సనిధపమగరిస
తరుణీప్రియ	64	సగరిగమపనిధస	సనిపమరిస
త్ర్యంబకప్రియ	3	సమరిగమపస	సనిసధపమగరిస
తానరంజని	63	సరిగమపధపస	సధపసనిసధపమగరిస
తానరూపి (మే)	6	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
తిలకప్రకాశిని	6	సరిగమపధనిస	సనిపమగరిస
త్రిమూర్తి	56	సరిగమధనిస	సనిధమగరిస
తీవ్రవాహిని	46	సరిగమపధపనిస	సనిధపమగరిగమరిస
తోడి (శుద్ధ)	8	సరిగమధనిస	సనిధమగరిస
దర్బారు	22	సరిమపధనిస	సనిధపమగారిస
దినకరకాంతి	27	సమగమపస	సనిధపమగస
దివ్యగాంధారము	18	సమరిపధనిస	సధనిపమగసరిస
దివ్యగాంధారి	20	సగమపధనిస	సనిపమగస
దివ్యతరంగిణి	17	సరిగమపస	సనిధపమగరిస
దివ్యపంచమము	27	సరిగమపనిస	సనిధపమగరిస

రాగముల పేళ్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
దివ్యమణి (మే)	48	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
దివ్యాంబరి	27	సపమపధనిస	సపనిధమగరిస
దివ్యాభరణము	21	సరిగమపనిస	సనిపమగరిస
దీపకము	51	సగమపధపస	సనిధనిపమగరిస
దీపరము	10	సరిగమపధనిస	సనిధనిపమగరిస
దుందుభిప్రియ	48	సరిగమపధనిస	సనిపమగరిస
దేవకుసుమావళి	60	సమగమపస	సనిపమగరిస
దేవక్రియ	20	సరిగమనిధని	పధమగరిసని
దేవగాంధారి	29	సరిగరిమపధనిస	సనిధపమగరిస
దేవగిరి	49	సరిమపధస	సనిధపమగరిగస
దేవగీర్వాణి	66	సగరిమపస	సపమగరిస
దేవమనోహరి	22	సరిమపధనిస	సనిధనిపమరిస
దేవమాళవి	56	సరిగమపధని	నిధపమగరిసని
దేవముఖారి	13	సరిమపధనిస	సనిధపమరిస
దేవరంజని	22	సగరిమపధనిస	సధపమగారిస
దేవరంజి	15	సమపధపనిస	సనిధపమస
దేవసాలగము	25	సగపధనిస	సపనిధపమగరిస
దేవాభరణము	49	సగరిగమధనిస	సనిధనిపమగరిస
దేవామృతవర్షిణి	22	సరిగమనిధనిస	సనిధపమగరిస
దేవామృతవాహిని	64	సగమపనిధనిస	సనిధనిపమగరిస
దేశముఖారి	25	సరిగమపధనిధస	సధనిధపమగరిస
దేశావళి	55	సరిగమధనిధస	సనిధమగరిస
దేశాక్షి	28	సరిగపధస	సనిధపమగరిస
దేశికబంగాళ	8	సరిగపమధనిస	సధపమగరిస
దేశికరుద్రి	9	సమరిగమపనిస	సనిపధమగరిస
దేశ్యఆంధాళి	9	సరిగమపనిధస	సధపమగరిస
దేశ్యగానవారిధి	60	సరిగమపధనిపస	సనిసపమగరిస
దేశ్యగౌరి	5	సరిగమధపనిస	సధనిపమగరిస
దేశ్యగౌళ	15	సరిసపధనిస	సనిధపసరిస
దేశ్యనాటకురంజి	55	సరిగమపధపనిస	సపనిధపమగరిస
దేశ్యనారాయణి	6	సరిగమపనిస	సనిధనిపమరిస

రాగముల పేళ్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
దేశ్యగౌడ	19	సగమపస	సనిధపమగరిస
దేశ్యమారువ	54	సరిగమనిస	సనిపమగరిస
దేశ్యముఖారి	25	సరిగమపధనిధస	సనిధనిపమగరిస
దేశ్యరేగుప్తి	15	సరిగరిమపధనిస	సధనిధపమగరిస
దేశ్యసురటి	6	సమరిగమపధని	పమగరిసనిస
దోమరహితాస్వరూపిణి	63	పమపధనిసగ	రిసనిధపమప
ద్విజావన్తి లేక జుజావన్తి	28	సరిమగమపధనిస	సనిధపమగరిగస
ద్వైతచింతామణి	28	సగమపధనిస	సనిపధమగరిస
ద్వైతపరిపూర్ణి	28	సరిగమపధని	పమరిమగసనిస
ద్వైతానంది	28	సరిగమపస	సనిధనిపమరిస
ధనపాలిని	16	సరిగమపస	సనిధపమధపగరి
ధన్యాసి	8	సగమపనిస	సనిధపమగరిస
ధర్మవతి (మే)	59	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
ధర్మిణి	49	సరిగమధనిస	సనిధమగరిస
ధవళసరసీరుహము	44	సరిగమధపనిస	సనిధమగరిస
ధవళహంసి	57	సరిమపధస	సనిధపమగరిస
ధవళాంగి	49	సమగమపధనిధస	సనిధపమగరిస
ధవళాంబరి (మే)	49	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
ధాతుప్రియ	69	సరిపమపధస	సనిధపమగమరిస
ధాతుమనోహరి	22	సపమపధనిస	సనిపమగరిస
ధా[illegible]	69	సరిగమపధనిప	సనిధపమగరిస
ధీరకుంతలి	58	సమపధనిస	సనిధపమగరిస
ధీరమతి	29	సరిగమపమనిధస	సనిపమగరిస
ధీరశంకరాభరణము (మే)	29	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
ధీరసావేరి	69	సరిగమపధనిస	సధపమగరిస
ధీరస్వరూపి	49	సరిగమపధనిస	సధనిధపమగస
ధీరాకారి	59	సరిగమపధనిస	సధనిపమగరిస
ధూర్వాంకి	29	సరిమపధస	సనిపధపమగరిస
ధేనుక (మే)	9	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
ధైర్యముఖి	9	సరిగమపధస	సనిపమపరిగరిస

రాగముల పేర్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
ధౌతపంచమము	69	సరిగమపనిపస	సనిధపమరిగమరిస
ధౌమ్యరాగము	59	సరిగమపధస	సనిధపమగరిస
నఖప్రకాశిని	52	సరిగమపధనిధపస	సధనిపమగరిస
నటనదీపరము	41	సరిగమధనిస	సనిమగరిగస
నటనప్రియ	22	సగరిగమధనిస	సనిపమగరిస
నటనవేళావళి	39	సరిమపధనిస	సనిపమగరిస
నటనారాయణి	28	సరిగమధనిధస	సనిధపమగమరిస
నటాభరణము	10	సరిగమపధపనిస	సనిధపమగమరిస
నఠభైరవి (మే)	20	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
నభోమణి	40	సగరిగమపస	సనిధపమగరిస
నభోమార్గిణి	16	సగమపధనిస	సధపమగరిస
నయనభాషిణి	52	సరిగమపనిధనిస	సనిధనిపగమగస
నయనరంజని	27	సరిగమపధపనిస	సనిపనిధమగరిస
నలినకాంతి	27	సగరిమపనిస	సనిపమగరిస
నలినకుసుమావళి	69	సరిగమపస	సనిధనిపమరిస
నలినభ్రమరి	5[illegible]	సరిమపధనిస	సనిధనిపమరిస
నలినసుఖి	34	సమగమపధనిధస	సనిధపమగమరిస
నలినహంసి	35	సరిగమపనిధస	సనిధపమరిస
నవనీతపంచమము	24	సగమధపధనిస	సనిపమరిస
నవనీతము (మే)	40	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
నవరత్నభూషణి	63	సరిగమపధస	సనిధపమగరిస
నవరత్నవిలాసము	20	సరిగమపధపస	సధపమగామరిస
నవరసఆందాళి	49	సగరిగమపధస	సధపమగరిగస
నవరసకన్నడ	28	సగమపస	సనిధమగరిస
నవరసకళానిధి	28	సరిమపసనిస	సనిధపమగరిస
నవరసకుంతలి	40	సమపధనిస	సనిధపధమగరిస
నవరసగాంధారి	50	సరిగమపమధనిస	సనిధమగరిస
నవరసచంద్రిక	13	సరిగపమధస	సధపమగరిస
నవరసబంగాళ	47	సరిగమధపధనిస	సనిధమగస
నవరోజు	29	పధనిసరిగమప	పమగరిసనిధప
నాగకుంతలి	66	సరిగమపనిస	సనిపధనిపమగరిస

రాగముల పేళ్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
నాగగంధర్వము	31	సరిమపధనిస	సధనిపమరిస
నాగగాంధారి	20	సరిగమపధని	నిధపమగరిస
నాగగిరి	71	సగమపధపస	సధపమగస
నాగగీర్వాణి	55	సరిగమధనిధస	సనిధపమగరిస
నాగఘంటాణము	39	సగరిగమనిధస	సనిధమగరిస
నాగచూడామణి	17	సగమపధనిస	సనిధపమగస
నాగతరంగిణి	18	సరిగమపనిస	సనిపధనిపమగస
నాగదీపకము	21	సరిగమపస	సనిధమగస
నాగదీపరము	38	సరిగమధనిస	సనిధనిమగరిగస
నాగధ్వని	29	సరిసమగమపనిధమపనిధనిస–సనిధనిపమగస	
నాగనీలాంబరి	36	సమగమపధనిస	సనిధపమగస
నాగపంచమము	23	సధమపనిస	సధమగరిస
నాగప్రభావళి	55	సగమపధనిస	సనిధమగరిస
నాగభాషిణి	30	సగరిగమధనిస	సనిపమరిస
నాగభూపాలము	23	సరిగమనిస	సనిమగరిస
నాగభూషణి	29	సరిమపధనిస	సధపమరిస
నాగభోగి	39	సరిగమపధని	ధపమగరిసని
నాగరి	22	సరిమపధనిస	సనిధపమగస
నాగవరాళి	8	నిసగరిగమపధ	పమగరిసని
నాగవాహిని	63	సరిగపమధనిస	సనిధపమగరిస
నాగవేళావళి	40	సరిగమధస	సనిధమగరిస
నాగసరసీరుహాము	54	సగమపస	సనిధనిపమరిస
నాగసామంతము	13	సరిపమపధస	సధపమరిస
నాగస్వరావళి	28	సగమపధస	సధపమగస
నాగహిందోళము	33	సగమపస	సనిధపమరిస
నాగానందిని (మే)	30	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
నాగాభరణి	27	సరిగపమపస	సధపమగరిస
నాట	36	సరిగమపధనిస	సనిపమరిస
నాటకప్రియ (మే)	10	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
నాటకురంజి	28	సరిగమనిధనిపధనిస	సనిధమగరిస

రాగముల పేళ్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
నాదనామక్రియ	15	సరిమగమపధనిస	సనిధపమగరిస
నాదప్రియ	27	సమగమపధనిస	సనిపమగస
నాదబ్రహ్మము	64	సపమపధనిస	సనిధపమగస
నాదభ్రమరి	37	సగరిగమపధని	ధపమగరిసని
నాదమూర్తి	22	సగమధనిస	సనిపమరిగస
నాదవరాంగిణి	22	సపమనిధనిస	సపనిధపమగరిగస
నాదవినోదిని	27	సరిగమపమధనిస	సనిసధపమగరిస
నాదస్వరూపి	27	సగమపమధనిస	సనిధపమగరిస
నాధనాళి	8	సరిగమపనిస	సనిధపమగరిస
నామనారాయణి (మే)	50	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
నాయకి	20	సరిమపధనిధపస	సనిసధపమరిగరిస
నారాయణగౌళ	28	సరిమపనిధనిస	సనిధపమగరిస
నారాయణదేశాక్షి	20	సరిమపధనిస	సనిధపమగరిస
నారాయణి	28	సరిమపధస	సనిధమరిస
నాసామణి	70	సరిగమపస	సనిధనిపమరిస
నాసికాభూషణి (మే)	70	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
నిగమసంచారి	70	సగమపధనిస	సనిధనిపమరిస
నిటలప్రకాశిని	14	సమపధనిస	సనిపమరిగస
నిరంజని	10	సరిగమపధస	సనిధపమగరిస
నిర్మద	50	సరిగమధనిస	సనిధపమగరిస
నిర్మలాంగి	30	సరిమపధస	సనిధనిపమగరిస
నిషాదప్రియ	40	సరిగమపనిధస	సనిపమగరిస
నిషాదరాగము	60	సగరిమధస	సనిధమపనిపమగరిస
నీతికుంతలి	70	సమగమపధనిస	సధనిపమగస
నీతిమతి (మే)	60	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
నీలవేణి	20	సరిగమపధనిధస	సధపమగరిస
నీలాంబరి	28	సరిగమపనిస	సనిపధనిపమగరిస
నూతనచంద్రిక	60	సరిగమపధనిస	సనిపధనిపమగస
నైమప్రియ	63	సరిమగమధపధస	సనిధపమగపమగరిస
పంచమరాగము	22	సరిధపనిస	సనిధపమగరిస

రాగముల పేర్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
పంచమూర్తి	64	సరిగమపధస	ధపమపగరిసని
పంతువరాళి	45	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
పద్మకాంతి	62	సరిగమపధనిస	సనిపమగరిస
పద్మభవాని	69	సరిగమపమధస	సనిధపమగరిస
పద్మమయూఖ	57	సరిగమపధనిస	సధపమగస
పద్మరాగము	27	సరిగమపధనిస	సనిధపమగస
పరిమళానంది	64	సరిగపమధనిస	సనిపమగస
పవిత్రి	52	పధనిసరిగమప	పమగరిసనిధప
పాడి	15	సరిమపనిస	సనిపధపమరిస
పావని (మే)	41	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
పీతాంబరి	41	సరిగరిమపధనిస	సనిధపమగరిస
పున్నాగవరాళి	8	సరిగమపధని	నిధపమగరిసని
పుష్పలతిక	22	సరిగమపనిస	సనిపమగరిస
పూర్ణకళానిధి	22	సగమపధనిస	సధపమగరిస
పూర్ణగాంధారి	16	పధనిధసరిగమపధ	పమగరిసనిధనిప
పూర్ణచంద్రిక	29	సరిగమపనిస	సనిపమగమరిస
పూర్ణనిషాదము	63	పధనిధసరిగమ	పమగరిసనిధప
పూర్ణపంచమము	15	సరిగమపధ	పమగరిస
పూర్ణలలిత	19	సగరిగమపస	సనిధపమగరిస
పూర్ణషడ్జము	20	సరిగమపనిస	సనిపమగరిస
పూర్ణస్వరావళి	12	సగమపధనిస	సధనిపమరిగస
పూర్వకన్నడ	5	సరిగమపమపస	సధనిధపమగరిస
పూర్వకల్యాణి	53	సరిగమపధనిధపస	సధపమగరిస
పూర్వగౌళ	29	సరిమగపధనిస	సనిధపమగరిస
పూర్వదర్శి	14	సగమపధని	ధపమగరిసని
పూర్వఫరజు	9	సమగమధనిస	సనిధపమగరిస
పూర్వముఖారి	22	సమగమపధనిధస	సనిపమగరిస
పూర్వరామక్రియ	10	సరిగమపనిధనిస	సనిపధమగరిస
పూర్వవరాళి	3	సరిమపధస	సనిధపమగరిస

రాగముల పేళ్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
పూర్వసాళవి	19	సగమధనిస	సనిధపమరిస
పూర్వసింధు	5	సరిగమపసనిస	సధపమధమగరిస
పూర్వి	15	సరిగమధనిస	సనిధపమగరిస
పూషాకల్యాణి	54	సరిగమపధనిస	సనిపమగరిస
ప్రణవాకారి	64	పధనిధనిసరిగమ	పమగరిసనిధనిస
ప్రతాపకోకిలము	30	సపమపధనిస	సనిపమగప
ప్రతాపచింతామణి	28	సగమపమధనిస	సనిధపమగమరిస
ప్రతాపనాట	28	సరిగమధపధనిస	సనిధపమగస
ప్రతాపము	50	సగమపధనిస	సనిధపమసరిస
ప్రతాపరుద్రి	28	సమగమపధనిస	సనిపమగమరిస
ప్రతాపవరాళి	28	సరిమపస	సధపమగరిస
ప్రతాపవసంతము	12	సమరిగమపనిస	సనిపమరిస
ప్రతాపసారంగ	71	సరిగమపధస	సనిధపమగస
ప్రతాపహంసి	31	సగమపనిధనిస	సనిధపమగమరిస
ప్రభాతరంగిణి	19	సమరిగమపస	సనిధపమగరిస
ప్రభావళి	41	సరిమపధనిస	సనిధమపమరిగరిస
ప్రవాళశోది	28	సరిమపధనిస	సనిధనిపమగస
ఫరజు	15	సగమపధనిస	సనిధపమగరిస
ఫలదాయకి	64	సగపమధనిస	సధనిపగమగరిస
ఫలమంజరి	22	సగమధస	సనిధపమగమరిస
ఫేనద్యుతి	2	సరిమపధనిస	సనిధమగరిస
బంగాళా	28	సరిగమపనిపస	సనిపమరిగరిస
బర్బర	64	సగమరిగమధనిధస	సనిధమగరిస
బలహంస	28	సరిమపధస	సనిధపమరిమగస
బహుదారి	28	సగమధపధనిస	సనిపమగస
బాలఘోషి	22	సరిగపమనిధస	సనిధపమగరిస
బాలచంద్రిక	22	సగమపధనిస	సనిధమగరిస
బిందుమాలిని	16	సగరిగమపనిస	సనిసధపగరిస
బిలహరి	29	సరిగపధస	సనిధపమగరిస

రాగముల పేర్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
బృందావనకన్నడ	69	సరిమపనిస	సనిపమరిస
బృందావనదేశాక్షి	62	సరిగమపమధస	సధపమగరిస
బృందావనసారంగ	22	సరిమపనిస	సనిపమరిస

బృందావని – ఇదియే బృందావనసారంగ యనునది.

రాగముల పేర్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
బ్యాగు	29	సగమపనిధనిస	సనిధపమపగరిస
బేగడ	29	సగరిగమపధనిధపస	సనిధపమగరిస
బౌళి	15	సరిగపధనిధస	సనిధపగరిస
భక్తప్రియ	16	సగమపధనిస	సనిధపమగమరిస
భగవత్ప్రియ	22	సరిగమరిమపధనిస	సనిధపమగరిస
భవప్రియ (మే)	44	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
భవాని	44	సరిగమధనిస	సనిధమగరిస
భానుకిరణి	27	సగమధనిస	సనిధపమగరిస
భానుకోకిల	12	సమపధనిస	సధనిపమగస
భానుక్రియ	30	సమగమపధనిస	సనిపధనిపమరిస
భానుగీర్వాణి	45	సరిగమపధనిస	సనిధమగరిస
భానుగౌళ	7	ధసరిగమపధని	ధపమగరిసనిధప
భానుచంద్రిక	8	సమధనిస	సనిధమగస
భానుచూడామణి	18	సరిగమపస	సనిధనిపమగరిస
భానుజ్యోతిష్మతి	67	సరిగమపధనిధస	సనిధపమగమరిస
భానుదీపకము	24	సరిగమపధనిస	సనిపమరిస
భానుదీపరము	34	సమరిగమపస	సధపమగమరిస
భానుధన్యాసి	45	సరిగమనిధని	ధపమగరిసని
భానుప్రతాపము	25	సమగమపధస	సధపమగరిస
భానుమంజరి	34	సరిగమపనిస	సనిపమరిగరిస
భానుమతి	4	సరిగరిమపస	సనిధపమగరిస
భాషిణి	56	సగరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
భిన్నగాంధారి	27	సరిగమపధని	ధపమగమరిస
భిన్ననిషాదము	63	సరిగమపధని	పమగరిసని
భిన్నపంచమము	3	సగమపధనిస	సనిధపమగరిస

రాగముల పేళ్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
మాధుర్యరాగము	27	పనిసరిగమప	మగసనిధప
మానవతి (మే)	5	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
మానాభరణి	27	సరిగపమధనిస	సనిధపమగరిస
మామాతరంగిణి	28	సరిమగపమనిస	సనిధపమగరిస
మాయామాళవగౌళ (మే)	15	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
మారనారాయణి	50	సగరిగమపధస	సధపమగరిస
మారరంజని (మే)	25	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
మారువ	15	సగమపనిస	సనిధమపమగరిస
మారువకన్నడ	35	సరిమగమపనిస	సనిపమరిగరిస
మారువగౌరి	46	సగరిగమపధని	ధపమగరిసని
మారువగౌళ	43	సరిగపమధనిస	సనిధపమగరిస
మారువచంద్రిక	38	సరిగమపధని	నిధపమగరిగస
మారువదేశి	48	సగరిగమపస	సపధనిపమగరిస
మారువదేశిక	11	సగమపధపనిస	సనిధపమపమగరిస
మారువధన్యాసి	22	సగమపధస	సనిధపమధ[illegible]
మారువనారాయణి	47	సరిగమపధస	సధనిపమగరిగస
మారువబంగాళ	39	సపమపధనిస	సనిధపమగరిస
మారువలలిత	42	పధనిసరిగమప	పమగరిసనిప
మారువవసంతము	45	సమగమపధనిస	సనిపధమగరిస
మారువసారంగ	47	సరిగమపమధనిస	ధపమగరిగస
మార్గదేశిక	15	సరిగపధస	సధమపగరిస
మార్గహిందోళము	20	సరిగమపధనిస	సనిధపమగస
మాళవపంచమము	15	సరిగమపనిస	సనిధాపమగరిస
మాళవశ్రీ	22	సమగమపనిధనిపధనిస	సనిధమగస
మాళవి	28	సరిగమపమధనిస	సనిధనిపమగమరిస
మాహురి	29	సరిగరిమపని	ధపమగరిస
మిత్రకిరణి	15	సరిగమపధనిస	సధపమగరిస
మిత్రరంజని	25	సరిగమపధస	సనిధపమగరిస
మీనలోచన	5	సరిగమపధనిపస	సనిధమగరిస

రాగముల పేళ్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
ముక్తాంబరి	1	సరిగమపనిస	సనిధమగరిస
ముఖారి	22	సరిమపధనిధస	సనిధపమగరిస
మేఘమల్లారు	52	సగమపధనిస	సనిధపమగమరిస
మేఘరంజి	15	సరిగమనిస	సనిమగరిస
మేఘరాగము	13	సరిమపనిధపస	సనిధపమరిస
మేఘశ్యామల	52	సగమపధనిధపస	సధనిపమగరిస
మేచకన్నడ	50	సమపధనిస	సనిధపమగస
మేచకల్యాణి (మే)	65	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
మేచకాంగి	53	సరిగమపధపనిస	సనిపధపమగరిస
మేచకాంభోజి	43	సరిగమధనిస	సనిపధమగరిస
మేచగాంధారి	34	సరిగమపధనిస	సనిధనిపమగమరిస
మేచనారాయణి	35	సరిగమపధస	సధనిపమరిస
మేచనీలాంబరి	34	సగమపధనిస	సనిపమరిస
మేచబంగాళ	44	సరిగమపనిస	సధపమగరిస
మేచబౌళి	15	సరిగపధస	సనిధపమగరిస
మేచ[illegible]	45	సగమపధపనిస	సనిధమగరిస
మేచసావేరి	42	సరిమపనిస	సనిపమగరిస
మైత్రభావిని	65	సరిగమపధనిస	సధపమగరిస
మోహన	28	సరిగపధస	సధపగరిస
మోహననాట	9	సగామపధపమపనినిస	సనిపధధపమగస
మోహనమల్లారు	1	సరిగమధనిధస	సధనిధపమగరిస
యదుకులకాంభోజి	28	సరిమపధస	సనిధపమగరిస
యమునాకల్యాణి	65	సరిగపమపధస	సధపమపగరిస
యాగప్రియ (మే)	31	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
యోగానంది	52	సరిగపమపధనిస	సనిధపమగస
యౌవని	31	సరిగమపనిధనిస	సధపమరిమగస
రంజని	59	సరిగమధస	సనిధమగస
రక్తిమార్గిణి	52	సపమధనిస	సనిధపమపగరిస
రఘుప్రియ (మే)	42	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస

రాగముల పేళ్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
రఘులీల	42	సమరిపగమపనిస–	సనిధనిపమగమరిమగరిస
రతిక	47	సగరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
రత్నకాంతి	63	సరిగమపనిస	సనిపమగరిస
రత్నభాను	62	సరిమపనిధనిస	సనిధపమగరిస
రత్నమణి	27	సమగమరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
రత్నాకారి	28	సగమపనిధనిస	సనిధపమరిస
రత్నాంగి (మే)	2	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
రత్నాంబరి	64	సగమపస	సనిధపమరిస
రత్నాభరణి	27	సరిపధనిస	సనిధపగస
రమణి	63	సగమపనిస	సనిధపమగస
రమ్యపంచమము	25	సరిగమపధనిస	సధమగరిస
రవికిరణి	16	సగమనిధనిస	సనిధపమగరిస
రవిచంద్రిక	28	సరిగమధస	సనిధమగరిస
రవిప్రభావళి	38	సరిగమధస	సధపమగరిగస
రవిస్వరూపిణి	63	సగమపధనిస	సనిధపమగస
రసకళానిధి	16	సపమధని	ధపమగమరిసని
రసమంజరి	72	సరిగమపధనిస	సనిపమగరిస
రసవినోదిని	52	సగమపధనిధస	సనిధపమగస
రసాళి	4	సరిమపధనిస	సధపమరిస
రసికప్రియ (మే)	72	సరిగమపధనిస	[illegible]
రాగచూడామణి	32	సరిగమపస	సనిధమరిగస
రాగపంజరము	28	సరిమపనిధస	సనిధమరిస
రాగవర్ధని (మే)	32	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
రాగవసంతము	14	సరిమపనిధస	సనిధమపమగరి:
రామకవి	15	సరిగపధస	సనిధపమగరిస
రామకుంతలి	67	సరిగమపధని	ధపమగరిసని
రామకుసుమావళి	61	సరిమపనిస	సనిధపమగరిస
రామక్రియ	51	సగగమపధనిస	సనిసధపమధమగరిస
రామగిరి	68	సరిమగమపధనిస	సధనిధపమగరిస

రాగముల పేళ్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
రామప్రియ (మే)	52	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
రామమనోహరి	52	సగమపనిస	సనిధపమగస
*రిషభప్రియ (మే)	62	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
*రిషభవాహిని	42	సరిగమపధనిస	సనిపధమగరిస
*రిషభాంగి	2	సరిమపధనిస	సనిధపమగరిస
రీంకారి	32	సరిమగమపనిస	సనిపమరిస
రీతిగౌళ	20	సగరిగమనిధనిస	సనిధమగమపమగరిస
రీతిచంద్రిక	52	సరిగమపధస	సనిధపమగరిస
రీతిమల్లారు	72	సరిగమపస	సనిపధనిపమగస
రుచిరమణి	62	సగమపధనిధస	సధపమగరిస
రుద్రప్రియ	22	సరిగమనిస	సనిపమగరిస
రూపవతి (మే)	12	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
రేఖావతి	12	సరిగమపనిధస	సనిధపమగరిస
రేగుప్తి	15	సరిగపధస	సధపగరిస
రౌప్యనగము	12	సమపధనిస	సధనిపమగరిస
లతాంగి (మే)	63	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
లలిత	17	సరిగమధనిస	సనిధమగరిస
లలితకోసలి	69	సరిగమపధనిధస	సనిధపమగమరిస
లలితప్రియ	15	సరిగమపమధనిస	సనిధమగరిస
లలితగంధర్వము	30	సరిగమపధనిస	సనిపగరిస
లలితగాంధారి	22	సరిగమపనిస	సనిపమగమరిస
లలితగౌరి	15	సరిగమపధనిస	సధపగరిస
లలితతోడి	3	సరిగమపస	సనిధమగరిస
లలితకీపరము	42	సరిగమపధనిస	సనిధనిపమగరిస

* ఈ గుఱుతు వేసియుండు రాగములకు గల పేళ్లు ఋకారాదిగ నుండవలయును:— ఋషభప్రియ, ఋషభవాహిని, ఋషభాంగి, ఋకారాదిగ నుండినచో, 62-వ మేళమైన ఋషభప్రియ కటపయాది సంఖ్యకు సరిగనుండలేదు. కనుక ఈ రాగమును "రిషభప్రియ" అను మాఱునామములచే కొందఱు వాడియున్నారు. అందుచేత ఈ రాగములవలె పేరు గలిగిన తదితర రాగములును రకార ఇకారాదిగ ఇచ్చట వ్రాయఁబడెను.

రాగముల పేళ్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
లలితపంచమము	15	సరిగమధనిస	సనిధమపమగరిస
లలితమనోహరి	22	సగమపధనిస	సనిపమగరిస
లలితమారువ	37	సరిగమపధనిస	సనిధమగరిస
లలితశ్రీకంఠి	9	సరిగమపధనిస	సనిధపమధమగరిస
లలితసింహారవము	9	సరిగమపస	సనిపమగరిస
లీలారంజని	4	సమరిగమపస	సనిధపమగరిస
లీలావినోదిని	63	సరిగమపధనిధస	సనిధపమగరిస
లోకదీపకము	46	సరిగమపనిధనిస	సనిధమపమగరిస
లోకరంజని	52	సగమపమధనిస	సనిధనిపమగరిస
వకుళాభరణము (మే)	14	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
వజ్రకాంతి	22	సగమపనిస	సనిధపమగరిస
వనస్పతి (మే)	4	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
వరుణప్రియ (మే)	24	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
వర్ధని	11	సగమపమపధనిస	సనిపధపమగస
వసంత	15	సగమధనిస	సనిధమగరిస
వసంతకన్నడ	10	సరిగమపని	ధమపగరిసని
వసంతగీర్వాణి	59	సరిగమపనిస	సధనిపమగరిస
వసంతనారాయణి	11	సరిగమపస	సనిధపమగరిస
వసంతప్రియ	15	సరిగమపధపనిస	సనిపమరిస
వసంతభూపాలము	2	సరిగపధనిస	సనిధపమధమగరిస
వసంతభైరవి	14	సరిగమధనిస	సనిధనిధమపమగరిస
వసంతమనోహరి	2	సరిగమధనిస	సనిధమగరిస
వసంతమారువ	51	సరిగమపధనిధస	సధపమగస
వసంతముఖారి	14	సమగమపధనిస	సనిధపమగరిస
వసంతవరాళి	20	సరిమపధస	సనిధపగరిస
వసుకరి	56	సరిగమపధనిస	సనిధమగస
వాగధీశ్వరి (మే)	34	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
వాగీశ్వరి	1	సరిగమపధసా	సధపమగరిస
వాచస్పతి (మే)	64	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస

రాగముల పేర్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
విజయకోసలము	66	సరిగమపస	సనిపమగస
విజయగోత్రారి	62	సరిగమపనిస	సనిధపమగరిస
విజయదీపిక	61	సరిగమపనిధస	సధనిపమగరిస
విజయనాగరి	59	సరిగమపధస	సధపమగరిస
విజయభూషావళి	43	సరిగమపస	సనిధపమగరిస
విజయరత్నాకరి	60	సరిమపధనిస	సనిపమగస
విజయవసంతము	54	సమపధనిస	సనిపమగస
విజయశ్రీ	47	సరిగమపనిస	సనిపమగరిస
విజయశ్రీకంఠి	59	సగమపస	సనిధమగరిస
విజయసరస్వతి	57	సగమపధనిస	సనిపమగరిస
విజయసామంతము	58	సగమపధస	సనిధమగరిస
విజయసారంగ	58	సరిగమపనిస	సనిధపమగస
విజయాభరణి	64	సరిగమపధనిధస	సనిధపమగరిస
విజయాభీరు	46	సగరిగమపనిధస	సధపమగరిస
విజయోల్లాసిని	14	సరిగమపమధనిస	సనిధపమగరిస
విజృంభిణి	61	సగపనిధనిస	సనిధనిపమగరిస
విమలి	34	సరిగమపధనిధస	సనిధపమగస
వివర్ధని	29	సరిమపస	సనిధపమగరిస
విశ్వంబరి (మే)	54	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
వీణాధరి	16	సరిగపధనిస	సనిధపమగరిస
వీరవసంతము	24	సగరిమపస	సనిధపమగరిస
వీరవిక్రమము	4	సరిగమపధనిస	సనిపధమగరిస
వేగవాహిని	16	సరిగమధనిధస	సనిధపమగరిస
వేదఘోషప్రియ	28	ధనిసరిగమ	పమగరిసనిధనిప
వేదస్వరూపి	52	సరిగమపధనిపస	సనిధనిపమగస
వేళావళి	23	సరిగమపధస	సనిధపమగరిస
వైశాఖము	54	సరిగమపధనిధస	సనిధనిపమగమరిస
శంకరాభరణము	29	సరిగమపధనిస	సనిసధపమగరిస సనిధపమగరిసనిపధనిస
శంభుక్రియ	29	సగరిమపనిస	సనిమగరిస

రాగముల పేళ్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
శరదిందుముఖి	64	సగమపసధనిపస	సనిధపమగరిస
శరద్యుతి	25	సరిగమపధస	సనిధపమగరిస
శశిప్రకాశిని	16	సరిగమపధనిస	సనిధపగరిస
శహాన	28	సరిగమపమధనిస	సనీధపమగమరిగరిస
శాంతస్వరూపి	16	సగరీమపధని	సనిధనిపమరిస
శారదాభరణము	34	సమగమపమధనిస	సనిధమపమరిస
శివానంది	16	సమగమపధని	ధపమగరిసని
శీతకిరణి	55	సరిగమపధనిస	సధనిధపమగస
శీలాంగి	65	సగమపనిస	సనిపమగస
శుక్రజ్యోతి	26	సరిగమపధనిస	సనిపధమరిస
శుద్ధకన్నడ	18	సమపధనిస	సనిపమగస
శుద్ధకళానిధి	63	సగపధని	ధపమగరిసని
శుద్ధకోసల	65	సగమపస	సనిధమగరిస
శుద్ధక్రియ	15	సరిపమపధస	సధపమగరిస
శుద్ధగాంధారి	48	సరిగమనిస	సనిధనిపమరిస
శుద్ధగీర్వాణి	41	సరిగమపధనిస	సధపమగరిస
శుద్ధగౌరీక్రియ	50	సగమపనిధనిస	సనిధపమగస
శుద్ధఘంటాణము	64	సగమపధస	సనిధపమరిస
శుద్ధజంగల	33	సగమపధనిస	సనిపమగస
శుద్ధజ్యోతిష్మతి	61	సగమపస	సనిధపమగరిస
శుద్ధతరంగిణి	20	సగమపనిస	సనిధమగరిస
శుద్ధతోడి	8	సరిగమధనిస	సనిధమగరిస
శుద్ధదేశి	20	సరిమపధనిస	సనిధపమగరిస
శుద్ధధన్యాసి	22	సగమపనిస	సనిపమగస
శుద్ధనవనీతము	59	సరిగమధనిస	సనిపమగరిస
శుద్ధనాట	36	సగమపనిస	సనిపమగస
శుద్ధనిష్షద	66	సరిగమపధనిపస	సనిపమగస
శుద్ధసీలాంబరి	35	సమరిగమపస	సనిధపమగస
శుద్ధబంగాళ	22	సరిమపధస	సధపమరిగరిస

రాగముల పేళ్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
శుద్ధభైరవి	22	సగమపనిధస	సనిధమగరిస
శుద్ధభోగి	37	సరిగమపనిధస	సధనిపమగరిస
శుద్ధమంజరి	11	సగమపమధనిస	సనిపధమగరిస
శుద్ధమధ్యమము	22	సరిమపధనిస	సధపధనిధపమగరిస
శుద్ధమనోహరి	22	సరిగమపధస	సనిపమగరిస
శుద్ధమలహరి	15	సరిగపమధస	సధపగరిస
శుద్ధమారువ	8	సగమపధస	సధపమరిగరిస
శుద్ధమాళవి	18	సగరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
శుద్ధముఖారి	1	సరిగమపధనిస	సనిధమగరిస
శుద్ధరత్నభాను	65	సరిగమపస	సనిధపమగస
శుద్ధరసాళి	53	సగమపధస	సధపమగరిస
శుద్ధరాగము	57	సరిగమపనిస	సనిపమగస
శుద్ధలలిత	11	సపమధనిస	సనిసధపమగరిస
శుద్ధవరాళి	28	సరిగమధనిస	సనిధనిపమగస
శుద్ధవసంత	29	సరిగమపధనిస	సనిధమధపమగరిస
శుద్ధవేళావళి	22	సరిమపనిస	సనిధనిపమగరిస
శుద్ధశ్యామల	16	సగపధనిస	సనిధపమగరిస
శుద్ధశ్రుతిరంజని	68	సరిమపధనిధస	సనిధపమగమరిస
శుద్ధసామంతము	8	ధసరిమపధ	ధపమగరిస
శుద్ధసారంగ	62	సగమపనిస	సధపమగరిస
శుద్ధసావేరి	29	సరిమపధస	సధపమరిస
శుద్ధసాళవి	20	సగమపనిస	సనిపమరిస
శుద్ధసింహారవము	67	సరిమగమపధనిస	సధనిధపమరిస
శుద్ధసీమంతి	8	సరిగమపధస	సధపమగరిస
శుద్ధస్వరావళి	45	సగమపమధనిస	సనిధమగస
శుద్ధోత్తరి	62	సరిగమపధ	ధపమగరిసని
శుభపంతువరాళి (మే)	45	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
శుభాంగి	22	సమరిగమపధని	ధపమగరిసని
శూలిని (మే)	35	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస

రాగముల పేర్లు.	మే-సంఖ్య,	ఆరోహణము,	అవరోహణము.
శృంగారమణి	15	సగరిగమపస	సనిధపమగరిస
శృంగారిణి	6	సరిగమపస	సనిధపమగరిస
శేఖరచంద్రిక	45	సరిగమనిధనిస	సనిధమగరిస
శేఖరి	35	సరిగమపధనిస	సధనిపమరిగస
శేషనాదము	57	సరిగమపధస	సనిధపమగరిస
శైలదేశాక్షి	33	సరిగమపమధనిస	సనిపమగమరిస
శోకవరాళి	9	సగమనిధ	పమగరిస
శ్యామకల్యాణి	12	సమగమపధనిస	సనిపధనిపమగరిస
శ్యామచింతామణి	14	సరిమపధస	సనిపధమగరిస
శ్యామనీలాంబరి	41	సరిగమపధనిస	సధనిధమగరిస
శ్యామల	55	సగరిగమపధనిధస	సనిధపమగరిస
శ్యామలాంగి (మే)	55	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
శ్రీకంఠ	46	సగమపధనిస	సనిధపమగస
శ్రీకరి	52	సరిగపధనిస	సనిధపమగస
శ్రీఘంటా[illegible]ము	20	సగమపనిస	ధపమగరిస
శ్రీమణి	2	సరిగపధస	సనిధపగరిస
శ్రీమనోహరి	22	సగరిగమపధస	సధపమగరిస
శ్రీమంజుళ	36	సరిగమపధనిస	సనిధనిపమగరిస
శ్రీమధుకరి	50	సరిగమపధనిస	సనిధమగరిస
శ్రీమాళవి	6	సరిగమప[illegible]నిపస	సపమగరిసగ
శ్రీరంజని	22	సరిగమధనిస	సనిధమగరిస
శ్రీరాగము	22	సరిమపనిస	సనిపధనిపమరిగరిస
శ్రుతినిరంజని	61	సరిగమపధని	నిధపమగస
శ్రుతిరంజని	36	సరిగపధనిస	సపమగస
శ్వేతాంబరి	4	సరిగమపమధనిస	సనిపమగరిస
షడ్విధమార్గిణి (మే)	46	సరిగమపధనిస	నిధపమగరిస
షడ్విధస్వరూపిణి	63	సగరిగమనిస	సనిధపమగరిస
షణ్ముఖప్రియ (మే)	56	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
షికారి	56	సగరిగమపధనిధస	సనిధమగరిస

రాగముల పేళ్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
షిద్రాక్షి	46	సరిమగరిమపధనిస	సనిపధపమగరిస
సంజీవిని	21	సరిగమపనిస	సనిధనిపమగరిస
సజ్జనానంది	63	సరిగమపధనిస	సనిధమగరిస
సజుకాంభోజి	28	సమరిసపమధనిస	సనిపనిమగరిస
సత్యభూషణి	71	సగమపధనిస	సనిధపమగస
సత్యవతి	67	సరిమపధనిధస	సనిధపమగమరిస
సరసాంగి (మే)	27	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
సరసీరుహాము	44	సరిగమధనిస	సనిధపమగరిస
సరస్వతి	64	సరిమపధస	సనిధపమరిస
సరస్వతిమనోహరి	28	సరిగమధస	సధనిపమగరిస
సర్వాంగి	57	సరిమధనిస	సనిధమగస
సామ	28	సరిమపధస	సధపమగరిస
సామకన్నడ	17	సరిమగమపధనిస	సనిధపమరిస
సామకురంజి	12	సగపధనిస	సనిధనిపమగరిస
సామంతజింగల	32	సరిగమపధనిస	సనిపధపమగమరిగ
సామం[illegible]	17	సగమపనిస	సనిపధమగరిస
సామంతము	30	సమగమపధనిస	సనిధపమగరిస
సామంతవేళావళి	44	సరిగమధపధస	సధనిపమగరిస
సామంతశిఖామణి	64	సగమపమధనిస	సనిధపగస
సామంతసాళవి	21	సరిగమపధస	సనిధపమగరిస
సామనారాయణి	13	సరిమపధనిస	సపధనిపమరిస
సామవరాళి	3	సరిమపధనిస	సనిధపమగరిస
సామసాళవి	23	సరిగమపస	సనిధపమగరిస
సామస్వరావళి	43	సరిగమపనిధస	సధపధమగరిస
సారంగ	64	సరిగమపధనిస	సధాపమరీగమరిస
సారంగకాపి	20	సరిపమపనిస	సనిధపమగరిస
సారంగనాట	15	సరిమపధసనిస	సనిసధపమగరిస
నారంగభౌళి	10	సమగమపధనిధస	సనిధపమగారిస
సారంగభ్రమరి	56	సమపధనిధస	సనిధపమగస

రాగముల పేర్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
సారంగమారువ	44	సరిగమధనిస	సనిధమపగరిస
సారంగలలిత	3	సరిగమరిమపనిస	సనిధపమరిస
సారథి	66	సరిగరిమపధస	సనిపధపమగరిస
సారమతి	20	సరిగమపధనిస	సనిధమగస
సారసప్రియ	27	సరిమగమపధనిస	సనిపధమగరిస
సాలగము (మే)	37	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
సాలగ వేళావళి	47	సరిగమపనిధనిస	సనిధపమగస
సావేరి	15	సరిమపధస	సనిధపమగరిస
సాళంగనాట	15	సరిమపధస	సధపగరిస
సాళగభైరవి	22	సరిమపధస	సనిధపమగరిస
సాళవగము	37	సరిమపధనిధస	సనిధపమగరిస
సాళవి	37	సగరిగమపధనిధస	సనిధపమగరిస
సాళవిబంగాళ	23	సరిమపధస	సనిధపమరిస
సింధు	29	సమపధస	సనిధమపమగరిస
సింధుకన్నడ	28	సమగమరిగమపస	సనిధపమగరిస
సింధుక్రియ	11	సరిగమపమధనిస	సధపమగరిస
సింధుగౌరి	7	సగరిగమపస	సధపమగరిస
సింధుఘంటాణము	37	సగరిగమపధస	సధమగరిస
సింధుచింతామణి	9	సరిమగమధపధస	సధపమగరిస
సింధుదేశ్యము	38	సరిసగమపనిస	సనిధపమగరిస
సింధుధన్యాసి	20	సగమపనిస	సనిధమపమగరిస
సింధునాట	37	సగరిగమనిధనిస	సనిధమగరిస
సింధునాటకురంజి	40	సరిగమధనిధస	సనిధపమగరిస
సింధుభైరవి	10	మపధనిధసరిగమ	గరిసనిధపమగమ
సింధుమందారి	26	సరిగమపస	సనిధపగమధపమరిస
సింధుమారువ	54	సరిగమపస	సనిధనిపమగరిస
సింధుమాళవి	6	సరిగమపధనిపనిస	సనిపమరిస
సింధురామక్రియ	15	సగమపధనిస	సనిపధపమగరిగస
సింధుసాళవి	19	సమపధనిధస	సనిధపమగరిస

రాగముల పేళ్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
సింహవాహిని	27	సగమపధనిస	సనిధపమగరిస
సింహస్వరూపి	64	సగమధనిస	సనిపమగస
సింహారవము	58	సరిమపనిస	సనిపమరిగరిస
సింహేంద్రమధ్యమము—మే	57	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
సింహేళకాపి	24	సరిమపధనిస	సనిధనిపమగస
సింహేళభైరవి	23	సగమపధస	సనిధమగరిస
సింహేళము	18	సరిగమపధనిస	సనిపమగరిస
సింహేళవరాళి	29	సరిగమపమధనిస	సధపమగమరిస
సింహేళవసంతము	25	సరిగమపమధనిస	సధపమగరిస
సింహేళసావేరి	30	సమగమపధనిస	సనిధనిపమగస
సిద్ధసేన	22	సగరిగమపధస	సనిధమపమరిగరిస
సీమంతిని	57	సరిగమపధనిస	సపమగరిస
సుఖకరి	52	సపధనిస	సనిధపమగసరిస
సుఖధ్వని	53	సగమపనిధస	సధనిపమగరిస
సుఖసీలాంబరి	40	సరిగమపధస	సనిధపమగరిస
సుఖప్రియ	40	సగరిగమనిస	సనిధమగరిస
సుఖస్వరావళి	48	సరిగమపధని	పమగరిసని
సుగాత్రి	4	సమపధనిస	సధపమగరిస
సుగుణభూషణి	22	సగమపమధనిస	సనిధపమగమరిస
సుచరిత్ర (మే)	66	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
సుజనరంజని	63	సగరిమపధనిస	సనిధపమగరిస
~~సుజస్వావళి~~	~~13~~	~~సమగమపధనిస~~	సధనిధపమగస
సుధాకాంభోజి	14	సగరిమపనిస	సనిపమగరిస
సునాదప్రియ	57	సరిగమపస	సనిధపమగరిస
సునాదవినోదిని	65	సగమధనిస	సనిధమగస
సుపోషిణి	28	సరిసమపనిధస	సధనిపమరిమస
సుప్రకాశి	52	సరిగమపస	సనిధనిపమగరిస
సుప్రతాపము	52	సపమపధనిస	సనిధపమగరిస
సుప్రదీపము	17	సరిమపధనిస	సనిధపమగమరిస

రాగముల పేళ్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
సుభాషిణి	16	సధనిసరిగమప	మగరిసనిధనిస
సుభూషణి	40	సరిసమపధనిధస	సధనిపమరిస
సురటి	28	సరిమపనిస	సనిధపమగమరీస
సురటిమల్లారు	3	సరిమపనిస	సనిధపమగరిస
సురభూషణి	4	సరిగమపస	సనిధనిపమరిస
సురభైరవి	28	సరిపమపధనిస	సనిధపమస
సురవరాళి	13	సమపధనిస	సనిధపమస
సురసింధు	15	సమగమపధనిధస	సనిధపమరిగరిస
సురసేన	27	సరిమపధస	సనిధపమగరిస
సురానందిని	29	సరిగపధనిస	సనిధపగరిస
సువర్ణాంగి (మే)	47	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
సూర్యకాంతము (మే)	17	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
సూక్ష్మరూపి	28	సపమరిగమపస	సనిధపమస
సేనాగ్రణి	7	సరిగరిమధనిస	సనిధపమగరిస
సేనాజయంతి	67	సరిగమపధనిస	సధపమగరిస
సేనామణి	17	సరిగమపధస	సనిధపమగరిస
సే [illegible] మనోహరి	47	సరిగమపధనిధస	సనిధపమగరిగస
సేనావతి (మే)	7	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
సైంధవగాళి	7	సరిగమపధనిస	సనిధమగమరిస
సైంధవి	22	నిసరిగమపధని	ధపమగరిసనిధ
సోమక్రియ	31	సపమరిగమధనిస	సధపమగమరిస
సోమగిరి	21	నిసరిగమపధ	పమగరిసని
సోమఘంటాణము	40	సరిగమనిధనిస	సనిపధమగరిస
సోమతరంగిణి	17	సగమపమధనిస	సనిసధపమగమరిస
సోమదీపకము	24	సగపధనిస	సనిపమగస
సోమదీపరము	35	సగమపమధనిస	సధపమగమరిస
సోమపంజరము	62	సరిమపధనిధస	సనిపమరిగరిస
సోమప్రతాపము	26	సపమధనిస	సనిధపమగరిస
సోమప్రభావళి	37	సరిగమపధస	సధపమగరిస
సోమభూపాలము	30	సరిమపమధస	సధనిపమగరిస
సోమభైరవి	12	సరిగమపస	సనిపధనిపమగరిస
సోమమంజరి	67	సగమపధస	సధపమగరిస

రాగముల పేళ్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
సోమముఖి	27	సగమపధనిస	సనిధపమగమరిస
సోమరాగము	14	సరిమపమధనిస	సనిధమగరిస
సౌందర్య	52	సరిగపమధని	పమగరిసని
సౌరాష్ట్రము	17	సరిగమపధనిస	సనిధాపమగరిస
సౌవీరము	47	సరిమపధనిస	సనిపధపమగరిస
స్వరకళానిధి	22	సమగమపధనిస	సనిధనిపమరిగస
స్వరచింతామణి	28	సరిగమపనిధనిపస	సనిధపమరిస
స్వరభూషణి	22	సగమపధనిస	సనిధపమరిస
స్వరరంజని	22	సరిగమనిధస	సనిపమగమరిస
స్వరాభరణము	49	సగమపధనిస	సనిధపమస
స్వరావళి	28	సమగమపనిధనిస	సనిధపమగరిస
స్వర్ణకాంతి	63	సగపమధనిస	సనిపమగస
హంసకాంభోజి	14	సరిగమధనిస	సనిధపమరిస
హంసకోసల	70	సరిగమపధనిధస	సనిధపమగమరిస
హంసగంధర్వము	30	సరిగమపస	సనిధనిపమరిస
హంసగమని	52	సగమపనిధస	సనిధపమధపమగరిస
హంసగాంధారి	25	సరిగమపస	సనిధపధమగరిస
హంసగిరి	72	సరిగమపధనిస	సనిపధనిపమగస
హంసగీర్వాణి	55	సరిగమపధస	సధపమగస
హంసఘంటాణము	35	సరిగమపధనిస	సనిపమగమరిస
హంసదీపకము	23	సరిగమధస	సనిధపమగరిస
హంసదీపరము	42	సరిగమపనిపస	సనిపధనిపమగరిస
హంసధ్వని	29	సరిగపనిస	సనిపగరిస
హంసనటని	18	సగమపస	సపమగరిస
హంసనాదము	60	సరిమపధనిస	సనిధనిపమరిస
హంసనారాయణి	51	సరిగమపస	సనిపమగరిస
హంసనీలాంబరి	39	సరిగమధనిస	సనిపధమగరిస
హంసపంచమము	21	సగమపనిధనిపస	సనిధమగరిస
హంసప్రభావళి	55	సరిగమపధని	ధపమగరిగస
హంసభూపాలము	24	సరిగమపస	సనిధనిపమగస
హంసభూషణి	24	సగమధనిస	సనిపగరిస
హంసభోగి	38	సరిగమధనిస	సనిధపమగరిస

రాగముల పేళ్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
హంసభ్రమరి	58	సరిగమపధస	సనిధపమగరిస
హంసరసాళి	41	సరిగమధపధనిస	సనిధపమగస
హంసవినోదిని	29	సరిగమధనిస	సనిధమగరిస
హంసవేళావళి	42	సరిగమపధపనిస	సనిపమగరిస
హంసానంది	53	సరిగమధనిస	సనిధమగరిస
హనుమతోడి (మే)	8	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
హమీరుకల్యాణి	65	సగపమపధనిస	సధపగమగరిస
హరికాంభోజి (మే)	28	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
హరినారాయణి	22	సరిగమపమధనిస	సనిపమగరిస
హరిప్రియ	27	సరిగమపస	సనిధపమగస
హాటకాంబరి (మే)	18	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
హిందోళకన్నడ	31	సగమధనిస	సనిపధమగస
హిందోళకాపి	32	సరిగమపస	సనిధపమగస
హిందోళదర్బారు	32	సగమపస	సనిధపమరిస
హిందోళదేశాక్షి	68	నిసరిగమపధ	నిధపమగరిస
హిందోళదేశిక	10	సమరిగమపధనిస	సపనిధమగరిస
హిందోళసామంతి	33	సమగమపస	సనిధపమగమరిస
హిందోళమారవి	33	సమపధనిధస	సనిధమపమరిస
హిందోళము	20	సమగమధనిస	సనిధమగస
హిందోళవసంతము	26	సగమపధనిధస	సనిధపమధమగస
హిందోళసారంగ	32	సరిగమపసనిస	సనిధపనిధమగమరిస
హిందోళసావేరి	33	సగమపమధనిస	సనిపధమరిస
హితప్రియ	28	సరిగమధనిస	సనిధనిపమరిమగస
హితభాషిణి	18	సరిగమపనిధనిస	సనిపమగరిస
హిమాంది	8	సరిగమపధనిధస	సనిపధమగరిస
హుసేని	22	సరిగమపనిధనిస	సనిధపమపగరిస
హేజ్జజి	13	సరిగమపధస	సనిధపమగరిస
హేమవతి (మే)	58	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
హేమాంబరి	58	సరిగమపధనిస	సపమగరిస

అకారాది రాగపట్టిక సమాప్తము.

అనుబంధము (C)
అష్టోత్తర శతతాళములు.

ప్రకృతపు సంగీత గ్రంథకర్తలు అష్టోత్తర శతతాళములను వ్రాయునపుడు వారివారికి తోచినటుల వ్రాసియున్నారే గాని శాస్త్రావలోకనముఁజేసి వ్రాసినవారు కారని వెల్లడియగుచున్నది. "సంగీతచంద్రిక" అను ద్రావిడ సంగీత పుస్తకములో వ్రాయఁబడియున్న అష్టోత్తర శతతాళ లక్షణములలో సుమారు 30 తాళములు తప్పులుగానే యున్నవి. ఈ పుస్తకమును వ్రాసిన మిస్టర్ మాణిక్య మొదలారువారికి గీర్వాణ భాషాపరిచయము లేదని తెలియుచున్నది. మిస్టర్ మొదలియారు స్వకల్పనములో మిగుల ప్రీతిఁగలవారని ఇదివఱకే చెప్పియున్నాను. వీరు వ్రాసియున్న తాళప్రకరణములో శాస్త్ర మతిక్రమించిన యనేక విషయములు గన్పట్టుచున్నవి. బ్ర. శ్రీ. త. శింగరాచార్యులు వారి బ్రదర్సు వ్రాసియున్న గాయకలోచనములోను కొన్ని తావులలో తాళములను పొరపాటుగ వ్రాసియున్నారు. అయినను వీరు మొట్టమొదట ప్రాచీన గ్రంథములను పరిశోధించి యథోచితముగ తమకు తెలిసినంతవఱకును లోకోపకారముగ వ్రాసి అచ్చొత్తి ప్రచురముఁ గాంచిన ఈ మహోపకార మందజీవలనను కొనియాడఁదగినదియే యగుచున్నది. ఇటీవల గ్రంథకర్తలనేకులు వీరి గ్రంథములను జూచి వ్రాసినవారేకాని ప్రాచీన గ్రంథావలోకనముఁజేసి తమ గ్రంథములను వ్రాసినవారు కారు. సంగీత దర్పణములోను కొన్ని తాళములు పొరపాటుగానే యున్నవి. చక్కఁగ గ్రంథావలోకనముఁ జేయువారి కీ విషయములు ప్రత్యక్షముగ తెలియును.

శ్లో॥ తాళేచచ్చ త్పుటజ్ఞేయం గురుద్వంద్వం లఘుప్లుతం ।
గురుర్లఘూ గురుశ్చైవ భవేచ్చాచ త్పుటాభిధే ॥
పలగాగలపాశ్చైవ షట్పితా పుత్రకేతథా ।
మగణశ్చ ప్లుతాద్యంతః సంపద్వేష్టాకనిర్ణయః ॥
ఉద్ఘట్టో మగణశ్చైవ ఆదితాళే లఘుస్మృతః ।
దర్పణేస్యాద్ద్రుత ద్వంద్వం గురురేకః ప్రకీర్తితః ॥

అష్టకృద్వస్తు చర్చర్యాం విరామాన్త్య ద్రుతౌ లఘుః ।
సింహలీలే విధానత్వం లఘుద్వంద్వం ద్రుతద్వయం ॥
ద్రుతద్వంద్వం యగణశ్చ కన్దర్పే పరికీర్తితః ।
సింహవిక్రమతాలేతు మగణో లపలాగపా ॥
శ్రీరంగసజ్ఞకే తాలే సగణో లప్లుతౌ భవేత్ ।
రతిలీలే విధాతవ్యౌ లఘుశ్చ తగణ స్తథా ॥
దచతుష్కం గురుశ్చైవ రంగతాలః ప్రకీర్తితః ।
తాలేపరి క్రమేచైవ నగణశ్చ గురుద్వయం ॥
ప్రత్యంగ సంజ్ఞకేతాలే మగణశ్చ లఘుద్వయం ।
లచతుష్కం విరామాన్త్యం గజలీలః ప్రకీర్తితః ॥
లఘుర్గురుః ప్లుతశ్చైవ త్రిభిన్నః పరికీర్తితః ।
వీరవిక్రమతాలేతు లఘుర్బిందు ద్వయం గురుః ॥
విరామాంత్య లఘుద్వంద్వం హంసలీలః ప్రకీర్తితః ।
వర్ణభిన్నాభిధే తాలే ద్రుతద్వంద్వం లఘుర్గురుః ॥
రంగద్యోతనతాలేతు మగణో లః ప్లుతో భవేత్ ।
రాజచూడామణౌ తాలే దౌనదౌచ లఘుర్గురుః ॥
గః పదౌ గలపాశ్చైవ రాజతాలః ప్రకీర్తితః ।
సింహవిక్రీడితే లాపౌ రగణః పలపా స్తథా ॥
వేదద్రుతా లదౌగశ్చ వనమాలీ తథా భవేత్ ।
తగణో దౌ గురుశ్చైవ చతురస్రేతివర్ణకః ॥
లఘుర్ద్రుత యుతంచైవ సగణత్ర్యస్రవర్ణకః ।
ప్రతితుర్యం విరామాంత్యం మిశ్రవర్ణో రవిద్రుతః ॥
రంగప్రదీపకే తాలే ద్వౌగురూ లగపా స్తథా ।
హంసనాదేలయుగ్మంచ ప్లుతో బిందు యుగం గురుః ॥
సింహనాదేయకారః స్యా ల్లఘుర్గురు యుత స్తథా ।
లద్వయం దచతుష్కంచ మల్లికామోద తాలకే ॥
లద్వయం దత్రయంతాచ తాలే శరభలీలకే ।
రంగాభరణతాలేతు తగణో లప్లుతౌ తథా ॥
తురంగలీలకే తాలే ద్రుతద్వంద్వం లఘు స్తథా ।
తగణః పలగాశ్చైవ దయుగం తగణస్తథా ॥

పలపాభగణాస్తత్ర నిశ్శబ్దం సింహానందనే ।
తగణోల గురూశ్చైవ జయశ్రీతాలకేపునః ॥
విజయానంద తాలేతు లద్వయం మగణస్తథా ।
లఘురేకో ద్రుతద్వంద్వం ప్రతితాలేతి కీర్తితః ॥
తాలేద్వితీయకేచైవ ద్రుతాద్యంత లఘుస్తథా ।
మకరందే ద్రుతద్వంద్వం లఘుత్రయ యుతోగురుః ॥
గలపాగలపాశ్చైవ కీర్తితాలః ప్రకీర్తితః ।
గద్వయం రగణాశ్చైవ తాలే విజయ సంజ్ఞకే ॥
లగపాలగపాశ్చైవ జయమంగళ తాలకే ।
లఘుర్వక్రో ద్రుతౌ తాలే రాజవిద్యాధరాభిధే ॥
సగణో నగణాశ్చైవ లఘుశ్చ మర్యతాలకే ।
జయతాలే జకారశ్చ లఘుశ్చదయుగం తథా ॥
కుడుక్క తాలకేజ్ఞేయం ద్రుతద్వంద్వం లఘుద్వయం ।
లఘురేకో గురుద్వంద్వం తాలేనిస్సారుకాభిధే ॥
ద్రుతద్వంద్వం విరామాన్త్యం క్రీడాతాలే ప్రకీర్తితం
త్రిభంగీ తాలకేజ్ఞేయః సగణో భగణస్తథా ॥
కోకిల ప్రియతాలేతు గలపాః పరికీర్తితాః ।
శ్రీకీర్తి సజ్ఞకేతాలే గురుద్వంద్వం లఘుద్వయం ॥
గురుర్ద్రుత చతుష్కంచ యమలో బిందుమాలికే ।
సమతాలే లఘుద్వంద్వం విరామాంత్య ద్రుతద్వయం ॥
నందనేతాలకేజ్ఞేయం లఘుర్ద్రుత యుగంప్లుతః ।
తాలే హ్యుదీక్షణేజ్ఞేయం లఘుద్వంద్వం గురుస్తథా ॥
మట్ఠికాతాలకేవక్రో ద్రుత ఏకః ప్లుతః పరం ।
గురుర్లఘుర్గురుశ్చైవ ఢేంకికాతాలసంజ్ఞకే ॥
ద్రుతద్వంద్వం లఘుశ్చైవ దయుగ్మం వర్ణమట్ఠకే ।
అభినందన తాలేతు లద్వయందయుగం గురుః ॥
అంతరాక్రీడతాలేతు విరామాంత్యం ద్రుతత్రయం ।
లచతుష్కం ద్రుతద్వంద్వం విరామో మల్లతాలకే ॥
ద్రుతద్వంద్వం లఘుద్వంద్వం గురుద్వంద్వంచ దీపకే।

లప్లుతౌ సగణశ్చైవ హ్యనంగే తాలసంజ్ఞకే ॥
ప్రతీతుర్యం విరామాంత్యా విషమేతు వసుద్రుతాః ।
నందితాలే లఘుస్తత్ర దద్వయం సగణస్తథా ॥
లదాలఘుర్గురుస్తత్ర ముకుందే తాలసంజ్ఞకే ।
లచతుష్కం గురుస్తత్ర కందుకే తాలకాభిధే ॥
ఏకఏవ ద్రుతస్తత్ర హ్యేకతాలే ప్రకీర్తితః ।
లఘుర్బిందు యుగంతత్ర లఘుశ్చైవార తాలకే ॥
పూర్ణకంకాలకేతాలే దచతుష్కం గురుర్లఘుః ।
ద్రుతద్వంద్వం గురుద్వంద్వం ఖండ కంకాలతాలకే ॥
సమకంకాలకేతాలే గురుద్వంద్వం లఘుర్భవేత్ ।
లఘు శేకో గురుద్వంద్వం కంకాలే విషమేభవేత్ ॥
చతుస్తాలే గురుశ్చైవ ద్రుతత్రయమితీరితం ।
డోంబులీతాలకే చైవ విరామాంత్యో లఘుద్వయం ॥
నిర్వాపకః ప్లుతశ్చైవ హ్యభంగే తాలసంజ్ఞకే ।
రాయవంకోల తాలేతు రగణోద యుగంభవేత్ ॥
లఘు శేఖర తాలేతు విరామాంత్యో లఘుర్భవేత్ ।
ప్రతాపశేఖరో దీర్ఘో విరామాంత్యం ద్రుతద్వయం ॥
జగజ్ఝంపే గురుశ్చైవ విరామాంత్యం ద్రుతత్రయం ।
చతుర్ముఖాభిధే తాలే జగణానంతరం ప్లుతః ॥
విరామాన్త్యం ద్రుతద్వంద్వం లఘు రేకస్తు ఝంపకే ।
సగణో భగణశ్చైవ ప్రతిమఠ్యేతి తాలకే ॥
విరామాంత్యద్రుతాః ప్రఖ్యాః పంచగార్గీతి తాలకే ।
వసంత తాలకేజ్ఞేయో నగణోమగణః పునః ॥
నేత్రద్రుతం లఘుశ్చైవ గురుర్లలిత తాలకే ।
రతితాలే లఘుస్తత్ర గురుస్తు చంద్రసమ్మితః ॥
తాలేకర్ణ యతీసంజ్ఞే ద్రుతః సాగరసంజ్ఞితః ।
యతితాలేతు యమలో లఘుః పావకసంజ్ఞితః ॥
జ్ఞేయః షట్తాలకేతత్ర ద్రుతస్తు వర్గసంజ్ఞితః ।
వర్ధనే తాలకేజ్ఞేయం ద్రుతద్వంద్వం లఘుప్లుతం ॥

తాలేవర్ణయతౌ జ్ఞేయౌ లఘుద్వంద్వం ప్లుతద్వయం ।
రాజనారాయణే తాలే దద్వయం జగణో గురుః ॥
ద్రుతద్వంద్వం ప్లుతశ్చైవ మదనే లఘు సంజ్ఞకే ।
దచతుష్కం విరామాంత్యం కారికా తాలనిర్ణయః ॥
దాలదాతన భాశ్చైవ పార్వతీలోచనే తథా ।
తాలే శ్రీనందనే తత్ర భగణః ప్లుత ఉచ్యతే ॥
లీలాతాలేతి విఖ్యాతో దో లఘుః ప్లుత ఉచ్యతే ।
తాలే విలోకితే తత్ర లగా దాప్లుత ఉచ్యతే ॥
సగణశ్చ లఘుద్వంద్వం లలితప్రియతాలకే ।
ఝల్లకే తాలకే తత్ర గురుర్లఘుయుగం భవేత్ ॥
తాలే జనకవిఖ్యాతే నయహాస్తత్ర కీర్తితాః ।
ద్రుతద్వంద్వౌ లఘుద్వంద్వం ప్లుతో లక్ష్మీశ తాలకే ॥
దద్వయం మర్ధ చంద్రస్యా దృప్లుతౌ రాగవర్ధనే ॥
ప్లుతస్సరలకశ్చైవ హ్యుత్సవే తాలకే పునః ।

ఇత్యష్టోత్తర శతతాళాః.

1.	చచ్చత్పుటము	8 8 | 3	ఈ యయిదు తాళము లను మార్గతాళము లనంబడును.
2.	చాచపుటము	8 | | 8	
3.	షట్పితాపుత్రకము	3 | 8 8 | 3	
4.	సంపద్వేష్టకము	3 888 3	
5.	ఉద్ఘట్టము	8 8 8	

1.	ఆదితాళము	|	4 అక్షరకాలము
2.	దర్పణతాళము	o o 8	12
3.	చర్చరితాళము	oo◡|oo◡|oo◡|oo◡|oo◡|oo◡|oo◡|ooo◡	72
4.	సింహలీలతాళము	| o o o |	14
5.	కందర్పతాళము	o o | 8 8	24
6.	సింహవిక్రమతాళము	8 8 8 | 3 | 8 3	64
7.	శ్రీరంగతాళము	| | 8 | 3	32
8.	రతిలీలతాళము	| 8 8 |	24
9.	రంగతాళము	o o o o 8	16
10.	పరిక్రమతాళము	8 8 | 8 8	36

		అక్షరకాలము
11.	ప్రత్యంగతాళము 888 I I	32
12.	గజలీలతాళము I I I I ∪	17
13.	త్రిభిన్నతాళము I 8 3	24
14.	వీరవిక్రమతాళము I o o 8	16
15.	హంసలీలతాళము I I ∪	9
16.	వర్ణభిన్నతాళము o o I 8	16
17.	రంగద్యోతతాళము 888 I 3	40
18.	రాజచూడామణితాళము o o III o o I 8	32
19.	రాజతాళము 8 3 o o 8 I 3	48
20.	సింహవిక్రీడితతాళము I I 3 8 I 8 3 I 3	68
21.	వనమాలీతాళము o o o o I o o 8	24
22.	చతురశ్రవర్ణతాళము 8 8 I o o 8	32
23.	త్ర్యస్రవర్ణతాళము I o o I I 8	24
24.	మిశ్రవర్ణతాళము o o o o ∪ o o o o o ∪ ɔ o o o o ∪	27
25	రంగప్రదీపకము 8 8 I 8 3	40
26.	హంసనాదము I I 3 o o 8	32
27.	సింహనాదము I 8 8 I 8	32
28.	మల్లికామోదము I I o o o o	16
29.	శరభలీలతాళము I I o o o I I	22
30.	రంగాభరణము 8 8 I I 3	36
31.	తురంగలీలతాళము o o I	8
32.	సింహనందనము 8 8 I 3 I o o 8 8 I 3 I 3 8 I I +	120
33.	జయశ్రీ 8 8 I I 8	32
34.	విజయానందము I I 8 8 8	32
35.	ప్రతీతాళము I o o	8
36.	ద్వితీయతాళము o I o	8
37.	మకరందతాళము o o I I I 8	24
38.	కీర్తితాళము 8 I 3 8 I 3	48
39.	విజయతాళము 8 8 8 I 8	36
40.	జయమంగళతాళము I 8 3 I 8 3	48
41.	రాజవిద్యాధరతాళము I 8 o o	16
42.	మద్యతాళము I I 8 I I I	24
43.	జయతాళము I 8 I I o o	32

అక్షర కాలము

44. కుటుక్క తాళము ○ ○ | | 12

45. నిస్సారుక తాళము | 8 8   20

46. క్రీడ తాళము ○ ○ ◡   5

47. త్రిభంగీ తాళము | | 8 8 | | 32

48. కోకిలప్రియ తాళము 8 | 3   24

49. శ్రీకీర్తి తాళము 8 8 | | 24

50. బిందుమాలి తాళము 8 ○ ○ ○ ○ 8   24

51. సమ తాళము | | ○ ○ ◡   13

52. నందన తాళము | ○ ○ 3   20

53. ఉదీక్షణ తాళము | | 8   16

54. మట్టిక తాళము 8 ○ 3   22

55. ఢేంకి తాళము 8 | 8   20

56. వర్ణమట్టకము ○ ○ | ○ ○   12

57. అభినందన తాళము | | ○ ○ 8   20

58. అంతరక్రీడ ○ ○ ○ ◡   7

59. మల్ల తాళము | | | | ○ ○ ◡   21

60. దీపక తాళము ○ ○ | | 8 8   28

61. అనంగ తాళము | 3 | | 8   32

62. విషమ తాళము ○ ○ ○ ○ ◡ ○ ○ ○ ○   18

63. నంది తాళము | ○ ○ | | 8   24

64. ముకుంద తాళము | ○ ○ | 8   20

65. కందుక తాళము | | | | 8   24

66. ఏక తాళము ○   2

67. అట తాళము | ○ ○ | 12

68. పూర్ణకంకాల తాళము ○ ○ ○ ○ 8 | 20

69. ఖండకంకాల తాళము ○ ○ 8 8   20

70. సమకంకాల తాళము 8 8 | 20

71. విషమకంకాల తాళము | 8 8   20

72. చతుస్తాలము 8 ○ ○ ○   14

73. డోంభులి తాళము | | ◡   9

74. అభంగ తాళము | 3   16

75. రాయవంకోల తాళము 8 | 8 ○ ○   24

76. లఘుశేఖర తాళము | ◡   5

అక్షరకాలము

77. ప్రతాపశేఖరతాళము 3 ○ ○ ◡ 17

78. జగఝంపతాళము 8 ○ ○ ◡ 15

79. చతుర్ముఖతాళము | 8 | 3 28

80. ఝంపతాళము ○ ○ ◡ | 9

81. ప్రతిమఠ్యతాళము | | 8 8 | | 38

82. గారుగితాళము ○ ○ ○ ○ ○ ◡ 11

83. వసంతతాళము | | | 8 8 8 36

84. లలితతాళము ○ ○ | 8 16

85. రతితాళము | 8 12

86. కర్ణయతితాళము ○ ○ ○ ○ 8

87. యతితాళము 8 | | | 20

88. షట్తాళము ○ ○ ○ ○ ○ ○ 12

89. వర్ధనతాళము ○ ○ | 3 20

90. వర్ణయతి | | 3 3 32

91. రాజనారాయణతాళము ○ ○ | 8 | 8 28

92. మదనతాళము ○ ○ 3 16

93. కారికాతాళము ○ ○ ○ ○ ◡ 9

94. పార్వతిలోచనతాళము ○ ○ | ○ ○ 8 8 | | | | 8 | | 60

95. శ్రీనందనతాళము 8 | | 3 28

96. లీలతాళము ○ | 3 18

97. విలోకితతాళము | 8 ○ 3 28

98. లలితప్రియ | | 8 | | 24

99. ఝల్లకతాళము 8 | | 16

100. జనకతాళము | | | | 8 8 | | 8 48

101. లక్ష్మీశతాళము ○ ○ | | 3 24

102. రాగవర్ధనతాళము ○ ○ ◡ ○ 3 19

103. ఉత్సవతాళము 3 | 16

N. B. చచ్చత్పుటాది పంచతాళములును పైకనంబఱచియున్న 103 తాళములును చేరి అష్టోత్తర శతతాళమగుచున్నది.

అష్టోత్తర శతతాళము సంపూర్ణము.

